Kur'anı Kerim'in TÜRKÇE MEALİ ALİSİ VE TEFSİRİ

MUHARRİRİ :
EMEKLİ DİYANET İŞLERİ REtSt
FATİH DERSİÂMLARINDAN
Ömer Hasuhi BİLMEN

6. CiLIf

BİLMEN

YAYINEVİ
SERDAR BİLMEN
P.K. 28 Fatih • İstanbul Tel.: 521 78 82

Elif Ofset Tesisleri
Cağaloğlu - istanbul Tel.: 527 34 49
BASKI TARİHİ: 1985

RÛM SURESİ

Bu mübârek Sûre de Mekke-i Mükerrerne'de nâzil olmuştur. Yalnız (18) inci âyetinin Medine-i Münevvere'de nazil olduğu rivâyet olunuyor. Altmış âyeti kerimeyi hâvidir. Ehli kitaptan olan Romalıların putlara tapmakta bulunan eski Fars kavmine birkaç sene zarfında galebe edeceklerine bir mucize olmak üzere haber verdiği için böyle «Şûre-i Rûm» unvanını hâiz bulunmuştur.

Bu sûre-i celile, bir tarihî vak'ayı zuhurundan evvel haber vererek müsliimanları tebşir ediyor ve Kur'anı Mübinin bir ebedî mucize olduğunu göstermiş oluyor. Bir kışını fütuhatın zuhura geleceği hakkındaki vâdi ilâhinin tahakkuk edeceğini bildiriyor. Cenab-ı Hak'kın muazzam sıfatlarından bir kısmını beyan buyuruyor, o Hâlıkri Âzînfin vahdaniyetine, ilmine, hikmetine, kudretine şahadet eden âfak ve enfüsteki birnice âsarı hilkati beyan ile nâsin enzarı intibahını o hilkat bedialarını temaşaya celbetmektedir. Dini ilâhîye muhalif, müstehziyâne hareketlerde bulunanların da pek fena akıbetlerini ve ahirette azaplara giriftar olacaklannı ihtar ile halkı uyanmaya davet buyurmaktadır. Müslümanların dîni islâma sarılmalarını, uhdelerine düşen vazifeleri ifaya çalışmalarım, karabet hukukuna da riayette bulunmalarını emrediyor. İslâmiyetin her tarafa intişarda bulunacağına ve ehli islâmın maddî ve manevî feyz ve zafere nâil olacaklarına işaret buyurmaktadır. Nâsin fena hareketlerinden dolayı da yeryüzünde bir takım fenalıkların zuhura gelmiş olduğunu ihtar ediyor. Nâsin intibahını, istifadesini temin için Kur'anı Kerîm'in birnice ibretâmiz temsilleri câmi olduğunu bildiriyor. Vadi ilâhînin herhalde tahakkuk edeceğini tekrar beyan ile ehli îmanı sabr ve sebata davet buyurmaktadır.

*
**

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ (1) غُلِبَتِ الرُّومُ (2) فِي اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ
(3) فِي بِضْعِ سِنِينَ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ
الْمُؤْمِنُونَ (4) بِنَصْرِ اللّٰهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ (5)
وَعْدَ اللّٰهِ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ
(6) يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ
غَافِلُونَ (7)

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Elif, Lâm, Mim.

(2) : Rûm mağlûp oldu.

(3) : Yerin en yakınında. Maamafih onlar mağlûbiyetlerinden sonra muhakkak ki, galip olacaklardır.

(4) : Üç Se nihayet dokuz sene içinde. Önceden de, sonradan da emr Allah'a aittir ve o gün müminler şâd olacaklardır.

(5) : Allah'ın nusretiyle. Dilediğine yardım eder ve O, azizdir, rahimdir.

(6). : —Bu— Allah'ın vadi Allah vâdına hulf etmez. Velâkin insanların çoğu bilmezler.

(7) : Dünya hayatından bir aşikâre olanı bilirler, ahiretten ise gafiller olanlar onlardır, onlar.

⁂

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, ehli kitaptan olan Romalıların, müşriklerden olan eski İranîlere galip ve müminlerin inşirahı kalbe nail olacaklarını tebşir ediyor. Her hususta emr ve irade zât-ı ahadiyyetine âit olan Hâlık-ı Âzûn'in dilediği kimselere yardım edeceğini ve o Mâbudi Kerîm'in her şeye kaadir ve pek merhametli olduğunu bildiriyor ve o Halık-ı Hâkim'in vâdından vaz geçer olmadığım, birçok insanların ise bunu bilmeyip yalnız: dünyanın pek açık öîan varlığını bilmekte, ahiret hayatmdan ise gafil bulunmakta olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Elif, Lâm, Mim) bu mübarek harflere dâir «Bakare» ve «Ankebut» sûrelerinin birinci âyetlerine âit izahata müracaat!.

(2) : Vaktiyle (Rûm mağlûp oldu) yâni: Ehli kitaptan olan şarkî Romalılar, putlara tapan eski İranî'ler tarafından bir muharebe neticesinde büyük bir mağlûbiyete uğratılmıştı.

(3) : Bu mağlûbiyet (iYerin en yakınında) vâki olmuştur. Yâni Arabistan'a veya Rum pâyitahtına en yakın bir Roma arazisi dahilinde vuk'u bulmuştu. Buranın Ürdün veya Filistin veya Şam etrafından ibaret olduğu da rivayet olunuyor. (Maamafih onlar) O Romalılar, müşrik olan İranîlere (mağlûbiyetlerinden sonra muhakkak ki,) o müşriklere (galip olacaklardır) diğer bir savaş neticesinde o mağlûbiyetlerinin intikamını alacaklardır.

(4) : Bu galibiyet ise (Üç ile nihayet dokuz sene içinde) tahakkuk edecektir. Bunun hakkında takdiri ilâhî böyle tecellî etmiştir. Şüphe yok ki, (önceden de sonradan da emr, Allah'a aittir) vaktiyle İranîlerin galibiyeti, sonra da Roma'lılann galip olacakları takdiri ilâhî muktezası bulunmuştur. Elbette ki, bütün hâdisaü kevniyye, o Hâlık-ı Azîm'in emr ve takdirine göre vücude gelmektedir. (Ve o gün) O Romalıların galibiyeti zamanında (müminler) de bir muzafferiyete nâil olarak (şâd olacaklardır) yâni: O tarihte müslümanlar da Bedr gazvesinde müşriklere galebe ederek bir zevki fütuhata nail bulunacaklardır. Ve 0 zaman Kur'an-ı Mübîn'in bu haberi tahakkuk edecektir, onun bir ebedî mucize olduğu bu vesile ile de tezahür eyleyecektir, bu da ehli islâm için büyük bir iftihar ve inşirah vesilesidir.

(5) : Evet.. Romalıların o galibiyetleri gününde Cenab-ı Hak'kın müslümanlar hakkında da atıfeti tecellî edecektir (Allah'ın mısretiyle) ehli islâm da şâd, münşerihülkalp olacaklardır. Bu muhakkaktır, nitekim öyle de olmuştur. Şüphe yok ki, Allah Tealâ (dilediğine yardım eder) dilediği herhangi bir kavmi, diğer bir kavim üzenine galip kılar, kulları üzerinde keyfe mayeşâ tasarruf hakkı, o Hâlık-ı Hakime aittir, (ive o) mâbudi azîm (azizdir) en büyük bir izzet ve kudret sahibidir, dilediğini nusrete kavuşturur, dilediğini de mağlûp eder, muktezayı hikmet ne ise onu vücude getirir, kimse ona mâni olamaz ve o Halık-ı Kerîm (rahimdir) kulları hakkında merhameti pek çoktur. Ondan dolayıdır ki, onlara peygamberlerini göndermiş, onların selâmet ve saadetlerine vesile olan ahkâmı bildiren kitaplarını ihsan etmiş, kendilerini gafletten uyandırmak için bir takım ibretbahş hâdiseleri, tarihî vak'aları o mübarek kitapları vaşıtasiyle beşeriyete bildirmiştir.

(6) : —Bu— Romalıların düşmanlarına galebe edeceklerine dâir olan beyanı kat'î de (Allah'ın vadi) dir. Artık tahakkuk edecektir. Çünki (Allah vadinde hulf etmez) vadi ilâhîsinden vaz geçmez. Gerek dünyaya ve gerek ahirete ait vâdi subhanisi herhalde yerine gelecektir, hakikate muhalif beyanatda bulunmaktan şanı ulûhiyeti münezzehtir, âmenna, (velâkin insanların çoğu bilmezler) cehaletlerinden, tefekkürden mahrumiyetlerinden dolayı vâdı üâhînin kıymetini, kat'iyyetini takdir edemezler. Bu galibiyet hususundaki vâdı ilâhîyi de takdir edemeyip onu istib'ad edenler de bulunur. Nitekim bulunmuştur. Fakat bilâhara bu vadi ilâhî de tahakkuk ederek onu münkir olanlar, mahcubiyetler içinde kalmışlardır.

(7) : Evet.. O insanların bir çokları yalnız bu (Dünya hayatından bir âşikâre olanı bilirler) onlar yalnız maddî menfaatlerini temin, nefsanî temayüllerine hizmet eden şeyleri bilir, alâyişe kapılır dururlar, ebedî-menfaatlerini, selâmet ve saadetlerini temin edecek şeyleri düşünüp kazanmak istemezler. (jAhirefc. ten ise gâfiller olanlar) O ebedî hayatı düşünmeyenler, onu temine çalışmayı hatırlarına getirmeyenler, işte (onlardır) o yalnız dünyamın fâni varıığiyle şâd olanlardır. Evet.. Tam gaflet ehli işte (onlar) dır. Böyle bir hâl ise teessüfe şayandır. İnsan, yaradılışmdaki, hikmeti, gayeyi düşünmelidir, ona göre çalışmalıdır, uhdesine düşen vazifelerden gafil bulunmamalıdır.

§ Bu mübarek âyetlerin sebebi nuzulû şöylece rivayet edilmektedir. Bi'seti Nebeviyeran beşinci senesinde bu âyetlerin nüzulünden yedi sene evvel İranîler ile Romalılar arasında bir muharebe başlamış, bu savaşta Romalılar büyük bir mağlûbiyete uğramışlardı. Bu mağlûbiyet, Arabistan'a veya Roma'lılann payitahtı olan Kostantiniye şehrine en yakın bir yerde vuk'u bulmuş, Romalıların ellerinden bir çok şehirleri çıkmıştı. Bu hâdise, Mekke-i Mükerreme'deki müşrikleri sevindirdi. Diyorlardı ki: Bizim gibi müşrik olan İranfler, kitabî olan

Roma'lılara galip geldiler, biz müşrikler de kitab ehli olan müslümanlara galip olacağız. Biraların bu hezeyanları, eshab-ı kiramı üzmekte idi. İşte bu hâdise üzerine bu mübarek âyetler nazili olup Romalıların da o mağlûbiyetlerinden sonra İranflere nihayet üç ile dokuz sene arasında galip olacaklarım ve o zaman müslümanlarm da nusreti ilâhiyyeye nâil buhınacaklannı tebşir etmiştir.

Hazret-iiEbu Bekir, bu tebşiri ilâhîyi Mekke müşriklerine karşı teşhir ederek anık o kadar sevinmeyin, az sonra Roma'lılar da İranî'lere galip olacaklardır, demiş, onlar ise buna imkân tasavvur edemiyorlardı. Öyle zayıf, perişan düşmüş bir millet, o koskoca, muhteşem bir millete nasıl galip olabilir demekte idiler. Çünki o zaman Roma'lılar pek mağlûp perişan bir halde bulunuyorlardı. Hattâ o müşriklerden «Übeyy İbni Halef» Hazreti Ebu Bekir'i tekzib etmiş, Hazreti Ebu Bekir de: Ey Allah'ın düşmanı!. Yalancı olan sensin, diye mukar belede bulunmuş, nihayet aralarında bir mukavele akdetmişlerdi.

Şöyle ki: Uç seneye kadar Roma'lılar galip olurlarsa Übeyy İbni Halef Hazreti Ebu Bekir'e on deve verecek, aksi takdirde ise Hazreti Ebu Bekir, ona on deve verecekti. Resûli Ekrem Efendimiz bu mukaveleden haberdar olunca buyurdu ki: Ya Eba Bekir!. Bu mukavelenin müddetini ve develerin adedini arttırınız. Çünki bu galibiyet, üç sene ile dokuz sene arasında vâki olacaktır. «Badi sinin» kavli şerifi bunu bildirmektedir. Eba Bekir Radiyallahü anh da bu emri nebeviyex binaen «Übeyy İbni Halef» ile tekrar görüşmüş, o mukavelenin müddetini dokuz seneye, verilecek develerin mikdarınt da yüze iblâğ etmişlerdi. Nihayet bu mukaveleden itibaren altı sene geçmiş, yedinci senenin bidayetinde Romalıların galibiyeti tahakkuk etmişti. «Übeyy İbni Halef» ise Uhud gazvesinde Resûli Ekrem tarafından aldığı bir kılıç darbesiyle cerihadar olmuş, Mekke-i Mükerreme'ye avdet ederek ölmüştü. Hazret-i Ebu Bekir de o mukavele mucebince yüz deveyi Ubeyy İbni Halefin vârislerinden almıştı. Bu develeri Resûli Ekrem'in emriyle fakirlere tesaddukta bulundu. Deniliyor ki: Bu mukavele, Ribanın, Kumarın tahrim edilmiş olmasından mukaddem vâki olmuştu. Bunlann haram olduklarına dair âyetler ise muahharen Medine-i Münevvere'de nazil olmuştur. Fakat «Zimahşeri» demiştirki: İmamı Âzam ile İmamı Muhammed'dn mezheplerine göre riba ve kumar gibi şeylere ait fasit akitler dari islâm'da caiz değildir. Dar-ı harpte ise, müslümanlar ile kâfirler arasında caizdir, yapılabilir. İşte Hazreti Ebu Bekir'in yapmış olduğu o mukavele de bunun sıhhatine bir delildir. Fakat sair fukehaya göre bu gibi fasit akitler, hiç bir yerde caiz değildir. Essiracılı Münir ve tefsiril merağı. «Rum» isini, Roma şehrinden alınmıştır. Roma ahalisine «Rum» adı verilmişti,. Roma hükümdarlarına da «Kaysar» unvanı verilmişti. Eski İran = Fars hükümdarlannın unvanları da «Kisra» idi. Cemi ekâsire'dir. Bilâhara Roma devleti şark ve garp devletleri namiyle iki kısma ayrılmıştı. Şarkî Roma devletine tabi olanlara «Rum» adı ve garbî Roma'ya tâbi olanlara da «Firenk» unvanı verilmiştir. Basi Nebeviye-

nin beşinci senesindeki, milâdın (613) üncü yılına müsadiftir. Roma ve İran devletlerinin hududu, Dicle ile Fırat nehirleri üzerinde birbirine temas ediyordu. Mısır, Suriye, Filistin ve Irak'ın bir kısmı ve Anadolu, Roma hükümetine tâbi idi. Bu tarihte vuk'u bulan bir muharebede Roma orduları, İran ordularına mağlûp olimuş, Suriye'deki bir çok şehirleri ve bütün Filistin'i İranî'ler elde etmişlerdi. Anadolu'yu da işgal ederek İstanbul'un boğazına kadar gelmişlerdi. Bu sırada Roma hükümdarına karşı kendi valileri de isyan etmiş, onun hükümeti hemen hemen parçalanıp mahv olacak bir hâle gelmişti. Maamafih hükümdarları da sefahate düşmüştü, ülkesini müdafaa edecek vasıtalardan mahrum kalmıştı. Artık öyle bir hükümetin pek kuvvetli ve galip olan İran hükümetine karşı tekrar cephe alacağı hiç ümit edilmiyordu. İşte Kur'anı Mübin, Roma'lıların galip olacaklarını öyle bir zamanda haber vermiş, âdeti cariyeye nazaran buna imkân görülmemekte bulunmuştu. Fakat o kitab-ı ilâhînin bu haberi öyle hiç umulmayan bir zamanda tahakkuk etti. Roma hükümdarı, kendisini muvakkat bir zaman için mümkün mertebe toplamış, perişan, bir milletten topladığı bir kuvvet ile o muhteşem İran hükümetine karşı savaşa atıldı ve parlak bir galibiyete nail oldu. Bu galibiyet zamanmda islâm orduları da Bedr gazvesinde büyük bir muvaffakiyet göstermişti. İşte Kur'an-ı Mübîn'in tebşiratı da tahakkuk etmiş, o kitab-ı ilâhînin bir mucize-i ebediyye olduğu bu vesile ile de anlaşılmış bulundu. Haza min fadlı Rabbina..

*
**

اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فٖى اَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللّٰهُ

السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى

وَاِنَّ كَثٖيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَٓائِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ٨

اَوَلَمْ يَسٖيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذٖينَ

مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُٓوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاَثَارُوا الْاَرْضَ

وَعَمَرُوهَٓا اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ

بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ

يَظْلِمُونَ ٩ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذٖينَ اَسَٓاؤُا السُّٓوٰٓاى

اَنْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِؤُنَ ١٠

MEALİ ÂLİSİ

(8) : Nefsleii hakkında tefekkürde bulunmadılar mı?. Allah gökleri ve yeri ve bunların aralanndakîlerûi yaratmadı, ancak hak ile ve muayyen bir vakit için yaratmıştır. Ye şüphe yok ki, insanlardan bir çokları Rab'lerine kavuşmayı elbette münkirdirler.

(9) : Yeryüzünde gezip de bakmadılar mı ki, onlardan evvelkilerin âkıbetleri nasıl olmuştur. Onlardan kuvvetçe daha şiddetli idiler ve onların ânar ettiklerinden daha ziyade yeri altüst etmiş ve imarda bulunmuşlardı ve onlara Peygamberleri zahir hüccetler ile gelmişlerdi. Artık Allah onlara zulmeder olmadı velâkin onlar kendi nefslerine zuhn eder oldular.

(10) : Sonra fenalık yapanların akıbeti, pek fena oldu. Çünki Allah'ın âyetlerini tekzib ettiler ve onlar ile istihzada bulunur olmuşlardı.

**

İ Z A H

(8) : Bu mübarek âyetler, Cenab-ı Hak'kın vahdaniyetini, kudret ve azametini münkir olanların o pek cahilane hallerini teşhir ediyor. Onlarm kudret.' eserlerini ve kendilerinden daha varlıklı olan eski münkir kavimlerin pek fecî olan tarihî haJlerini nazarı ibrete almadıklarını barayı takbih beyan buyuruyor. Fenalıklarda bulunanların, ilâhî âyetleri inkâr ve onlar ile istihza edenlerin pek korkunç, çirkin, akıbetlerine işaretle beşeriyeti intibaha davet buyurmaktadır. Şöyle ki: Nazarlarını yalnız dünyanın zahirine atfedip duranlar **(Nefsleri hakkında tefekkürde bulunmadılar mı?.)** kendilerinin yaradılmış olduklarını düşünmediler mi?. Kalplerinde bir hissi tefekkür, bir kanaati vicdaniye hâsıl olmadımı ki, bakıp da anlasınlar ki: **(Allah, gökleri ve yeri ve bunların aralarındakilerini)** bir nice mahlûkatı, muhtelif mesnuatı, mütefavit asarı kudreti beyhude yere **(yaratmadı)** hepsini de şüphe yok ki, **(ancak hak ile)** yakie mutabık, sa-< bit bir emr ile, bir maslahat ve hikmete müstenit bir halde vücude getirmiştir. Kendilerinin yoktan yaratılmış olduğu bu cümleden değil midir?, **(ve hepsini de muayyen bir vakit için yaratmıştır)** zatî akdesinin takdir ve tâyin buyurmuş olduğu bir zamana kadar onlar devam edip duracaklardır. O muayyen zaman gelince de; yâni kıyamet kopunca da hiç biri bu âlemde kalmayacaktır, hepsinin de bu dünyevî varlığı zevale erecektir, mükellef olanlarda bu âlemdeki âmellerinin mükâfat veya mücazatma kavuşacaklardır. **(Ve şüphe yok ki, 'msaiüardan bir çokları)** Bu kat'î akıbete mutekit değildirler, onlar **(Rab'lerine kavuşmayı)** yeniden hayat bulup mahşere sevk, mahkeme-i ilâhîyyeye teslim edileceklerini **(elbette münkirlerdir)** onlar ahiret hayatına, oradaki sevap ve ikaba mutekit bulunmazlar.

(9) : Nedir o kadar cehalet ki, **o** dinsizler, ahiret hayatını inkâr ediyorlar, kendilerinin fâni varlıklarına güvenip duruyorlar?. **Onlar hiç (Yer yüzünde gezip de bakmadılar mı?.)** hiç tarihi âlemi ibret nazarı ile **görüp** okumadılar mı?, **(ki, onlardan evvelkilerin akıbeti nasıl olmuştur?.) Âd, Semud kavimleri gibi eski ümmetlerin küfrleri yüzünden başlanma gelmiş felâketleri işitip, nişanelerini** görmüş **bulunmuyorlar** mı?.. **O** eski kavimler ki, **(kuvvetçe daha şiddetli idiler) şimdiki münkir kavimlerden daha ziyade cesamete, kuvvete sahip bulunuyorlardı (ve onların) şimdiki münkir kimselerin dünya yüzünde (imâr ettiklerinden) yapıp vücude getirdiklerinden (daha ziyade yeri ak üst etmiş) ziraatte bulunmuş, madenler arayıp bulmuş, su menbaları bulup her tarafa akıtmış idiler. Yeryüzünde şimdikilerden daha ziyâde (imârda bulunmuşlardı) nice**

muhteşem binalar, kaleler, saraylar vücude getirmişlerdi. Artık o eski kavimler, küfrleri yüzünden öyle helak olmuş olunca onların dûnunda bulunan sonraki münkirler, helake mâruz kalamazlar mı? Bu nasıl âstib'ad edilebilir?. ([Ve onlara) o eski kavimlere de (Peygamlıerteri zahir hüccetler ile gelmişlerdi) kendilerinin dîni ilâhîyi tebliğe memur, doğru sözlü zâtlar olduklarını gösterir birnice mucizeler, hârikalar ibraz buyurmuşlardı. Buna rağmen onları tasdik etmeyenler, nihayet helak olup cezalarına kavuşmuşlardır. (Artık Allah onlara zulm eder olmadı) Onları günahsız kimseler olduklan halde kahr eylemedi. (Velâkin onlar kendi nefislerine zulm eder oldular) vahdaniyyeti ilâhîyyeyi inkâra, Peygamberleri tekzibe devam ettiler, ahiret hayatına inanmadılar, birnice çirkin hareketlerde bulundular da o yüzden kahr-ı ilâhîye mâruz kaldılar. Artık ey Hâtemülenbiya'ya karşı da öyle münkörâne vaziyette bulunanlar!. Siz de öyle müthiş bir akıbete lâyık olduğunuzu bir kere düşünmeli değil misiniz?.

(10) : Evet.. O akıbeti siz de düşünmelisiniz. Şüphe yok ki. (Sonra fenalık yapanların) kötü inançlarda, çirkin hareketlerde bulunanların (akıbeti pek fena oldu) pek şiddetli bir ukubetten ibaret bulundu, dünyada da, ahirette de, azaba, felâkete uğradılar (çünki) onlar (Allah'ın âyetlerini tekzib ettiler) Peygamberlerin tebliğ ettikleri ilâhî kitapları, gösterdikleri mucizeleri inkâra cür'et edip durdular, (ve onlar ile) O âyetler ile, hârikalar ile (istihzada bulunur olmuşlardı) artık şüphe yok ki, o kadar dinsizlikte, mukaddesata karşı hürmetsizlikde bulunan kimseler, öyle müthiş bir akibete lâyık olmuşlardı. Binaenaleyh sonrakiler için de lâzımdır ki, onların o pek fecî akıbetlerinden bir ibret dersi alsınlar, Hâlık-ı Kâinat Hazretlerinden korkup onun mukaddes dinine muhalefette bulunmasınlar, aksi takdirde hiç biri kahr-ı ilâhînin pençesinden kendisini kurtaramaz. Cenab-ı Hak, her şeye kaadirdir, onun âsar-ı kudreti, onun hâlikiyetindeki azameti isbata kâfidir âmenna.

§ Sûâ; Ziyâde çirkin mânasına olan «esve'» kelimesinin cemfidir. Cehennemden kinaye bulunmaktadır.

اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ
تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُم مِّن
شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾
وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾
فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ
﴿١٥﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ
فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(11) : Allah halkı evvelâ yaratır, sonra onu geri çevirir, nihayet ona döndürüleceksinizdir.

(12) : Ve o gün ki, kıyamet kopar, günahkârlar susup duracaklardır.

(13) : Ve kendilerine şeriklerinden şefaat ediciler de bulunmuş olmayacaktır ve şeriklerini inkâr ediciler olmuş olacaklardır.

(14) : Ve o gün ki kıyamet kopar, o gün birbirinden ayrılırlar.

(15) : İmdi o kimseler ki, îman etmişler ve sâlih sâüh amellerde bulunmuşlardur, artık onlar bir bahçede sevinç içinde kâhrlar.

(16) : Fakat o kimseler ki, kâüir olmuşlar ve bizim âyetlerimizi ve ahirete kavuşmayı yalan saymışlardır, artık onlar da azap içinde kalmaya hazırlanmış olurlar.

{11) : Bu mübarek.âyetler de Allah. Tealâ'nın bu mahlûkatı nasıl yaratmış ve sonra nasıl iade edeceğine nazarları celbediyor. İnsanların ahirette nasıl fırkalara aynlacaMannı., salih müminlerin cennette nasıl mes'udâne, münşerihülkalp bir halde kalacaklarını tebşir buyuruyor, müşriklerin, ilâhî âyetleri tekzib edenlerin de nasıl muavenetten mahrum, bâtıl mâbutlarını münkir bir halde kalarak cehenneme sevkedileceklerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. Bir kerre düşünün (Allah) ilm ve kudreti bütün mükevvenatı muhit olan Haalık-ı Âzûn (halkı evvelâ yaratır) insanları vesaireyi bidayeten bu dünyada vücude getirir, yaşatır (sonra onu) o halkı, o kullarını kıyamet gününde (geriye çevirir) onlan ölmüş oldukları halde yeniden hayata kavuşturur. Artık ey insan!. Muhakkaktır ki, (nihayet) o kıyamet âleminde (o*na) O Haalık-ı Âzîn'in huzur-ı mânevisine, hisap ve ceza mevkiine (yöndürüleceksiiiizdir) artık orada âmellerinize göre mükâfata veya mücazata kavuşmuş olacaksınızdır.

(12) : (Ve o gün ki, kıyamet kopar) Bütün nâs yeniden hayat bularak mahşere sevkedilir, pek muazzam bir manzara vücude gelir, o zaman (günahkârlar susup duracaklardır) mütehayyirâne bir halde sükûte mecbur kalacaklardır. Müşrikler, kendilerini müdafaa edebilmek için bir hüccet bulamayacakları için hayretler içinde kalıp sükûte mecbur olacaklardır.

(13) : (Ve kendilerine) O müşriklere o müthiş günde (şeriklerinden) Cenabı Hak'ka şerik koşmuş oldukları putlardan vesaireden (şefaat ediciler de bulunmuş olmayacaktır) onları cehennem azabından kurtaramayacaklardır (ve) o müşrikler, o kıyamet gününde (şeriklerini) ^dünyadalarken kendilerine tapıp da şefaat beklemiş oldukları putları (inkâr ediciler olmuş olacaklardır.) Onların birer mâbud olmadığını anlayarak onlardan kaçınacaklardır. Hayfa ki, artık bu inkârları, kendilerine bir faide vermeyecektir.

- (14) : (Ve o gün ki, kıyamet kopar) O sevap ve ikap âlemi meydana gelir (o gün) müslümanlar ile kâfirler (birbirinden ayrılırlar) bir kısmını mümînler fırkası, diğer bir kısmını da kâfirler güruhu teşkil etmiş olur.

(15) : (jîmdi o kimseler ki) Dünyadalarken (îman etmişler ve sâiih sâlih amellerde bulunmuşlardır) îmanlarını rızay-ı ilâhîye muvafık hareketleriyle, ibadetleriyle teyid eylemişlerdir (jartık onlar) o hâlis, muhlis mümînler; o ahiret âleminde (bir bahçede) gülleri, çiçekleri, suları mebzûl, revnak ve nezareti cami birer cennette (sevinç içinde kalırlar) pek büyük nimetlere, tecellîlere nâiliyetlerinden dolayı kalben pek büyük bir inşirah içinde ebediyyen yaşar dururlar.

§ Yuhberun; kelimesi, mesrur olurlar, ikrama nail bulunurlar, güzelce sedalar ve nağmeler ile zevkiyâb olurlar diye tefsir edilmiştir.

(16) : (Fakat o kimseler ki) Dünyadalarken (kâfir olmuşlar) vahdaniyeti ilâhîyyeyi inkâr etmişlerdir (tve bizim âyetlerimizi) Kur'an-ı Mübîn gibi en nu-

ranî bir kitabı ilâhîyi ve birnice kudret eserlerini inkâra cür'et göstermişlerdir. **(ve ahlrete kavuşmayı yalan saymışlardır)** bahusus haşr ve neşri de inkâr edip kâfirâne bir halde yaşamaya devam etmişlerdir **(artık onlar da)** o gibi mezmum, çirkin evsafı hâiz kimseler de **(azap içinde kalmaya hazırlanmış olurlar)** onlar aleddevam cehennem ateşi içinde kalmaya mahkûmdurlar. Onlar cehenneme sevkedileceklerdir, oradan asla ayrılıp kurtulamayacaklardır. İşte küfrün müthiş, ebedî cezası!.

فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ
وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا
وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ
وَيُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ
اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَا اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ
اٰيَاتِهِ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا اِلَيْهَا وَجَعَلَ
بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
﴿٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(17) : Artık akşamladığınız vakit ve sabahladığınız vakit Allah Tealâ'ya teşbihte bulunun.

(18) : Ve hamd, göklerde ve yerde o'na mahsustur ve gündüzün nihayetinde de ve öğle vaktine vardığınızda da.

(19) : Ötüden diriyi çıkarır ve diriden ölüyü çıkarır ve yeri ölümünden sonra diriltir ve işte siz de öylece çtkarılacaksınızdır.

<j20) : Ve o'nun âyetierindendir ki, sizi topraktan yaratmıştır, sonra siz şimdi insansınız.—yeryüzüne— yayılmaktasınız.

(21) : Ve. o'nun âyetlerindendir İd, sizin için nefislerinizden zevceler yaratmış, onlara ısınasınız diye ve aralarınızda bir sevgi ve merhamet yapmıştır. Şüphe yok ki, tefekkür edecekler olan bir kavim için bunda elbette ibretler vardır.

İ Z A H

(17) : Bu mübarek âyetlerde Mâbudi Kerîm Hazretlerim daima teşbih ve "takdiste bulunmanın ve muayyen vakitlerde namaz gibi ibadetleri ifâ etmenin lüzumuna işaret buyuruyor. Ve o Haalık-ı Azîm'in beşeriyet hakkındaki tasarrufat-ı ilâihîyyesini ve âtıfet-i subhaniyesini bildiriyor. İnsanları tefekküre ve kudret-i üâhîyyeye şahadet eden hilkat.. âsarını düşünmeye dâvet buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ. bir mâbudi âzîm'dir, her veçhile teşbih ve takdise müstahiktir. **(artık)** Ey o Haalık-ı Kadîm'in kulları!. **(Akşamladığınız vakit ve sabahladığınız vakit Aljah Tealâ'ya teşbihte bulunun)** yâni: Gece vakti olunca akşam ve yatsı namazını ve sabah vakti olunca da sabah namazını kılın, en büyük teşbih ve tebcili hâvi olan o mübarek ibadeti yerine getirin.

(18) : **(Ve hamd, göklerde ve yerde o'na mahsustur)** O Mâbudi Âzîm'e göklerde bulunanlar da, yerde bulunanlar da hamd-ü sena ile mükelleftirler. Zaten bütün mükevvenat birer lisan-ı hâl ile o Haalık-ı Âzîm'i tasdik etmekte, o'na hamd-U' senada, niyazda bulunmaktadırlar. Artık nasıl olur ki, mahlûkat arasında büyük bir mevkii olan insanlar o Haalık-ı Âzîm'e hamd-u senada bulunmasınlar?. Binaenaleyh ey mükellef insanlar!. Siz de bu yüksek vazife-i ubudiyete devam ediniz **(ve gündüzün nihayetinde)** yâni: ikindi vaktinde de ikindi namazım kılın **(ve öğle vaktine vardığınızda da)** öğle namazı vakti olunca da öğle namazını edâ edin. Bu vesile ile teşbih ve hamd-u sena. vazifesi ifâ edilmiş olur. Mâbudi Kerîm'in bir eseri rahmetidir ki, bu mukaddes namaz ibadeti için böyle muayyen zamanları tâyin etmiş, kullarını aleddevain böyle bir ibadetle mükellef kılmamıştır. Yalnız gündüzün evvelinde, ortasında ve ahirinde, gecenin de evveli ile ortasına doğru bir zamanda namaz kılmasını emretmiştir. Bu vakitlerdeki ibadeti yerine getiren bir mümin, bütün gün ve gece ibadet etmiş gibi olur. İbni Abbas Hazretleri diyor ki: «Bu (.17 ve 18) inci iki âyeti ceiîle beş vakit **namazı** vakitleriyle beraber bildirmektedir» bu beş vakit namaz, Mekke-i Mükerreme'de hicretten evvel farz kılınmıştır. Miraç'ı Nebevi hakkındaki hadisi şerif de bunu göstermektedir.

(19) : O Mâbudi Azîm'irı varlığı, kudreti, azameti nasıl inkâr edalebilir?. Onun kutsal emirlerine nasıl muhalefet edilerek namaz gibi bir ibadet terk olunabilir?. O Haalık-ı Azim ki, **(ölüden diriyi çıkanr)** meselâ: İnsanları, kuşları birer nutfeden, birer yumurtadan viicude getiniyor **(ve diriden ölüyü çıkanr)** meselâ: Yumurtayı kuşlardan, nutfeyi de insanlardan meydana çıkarılmış kılıyor. Yahut manen ölü olan bir kâfirin sulhundan manen diri olan bir mümini vücude getiriyor ve bilâkis manen diri olan bir müminin sulbünden de manen Ölü sayılan bir kâfiri meydana çıkarıyor. Bütün bunlar birer muktezayı hikmettir, (ve) o Hâlık-ı Hakîm **(yeri)** de, sahai arzı da **(ölümünden* sonra diriltir.)** hazana uğramış, kuvvei inbatiyeden mahrum kalmış olan yer yüzünü de feyz-i bar har ile yeniden hayata erdirir, üzerinde çeşit çeşit otlar, ekinler, çiçekler vücude gelmiş olur. Bunlar birer vesilei ibret değil midir?, **(ve** işte) Ey insanlar!. **(Siz de** öylece) Öldükten cesetleriniz darmadağın olduktan sonra tekrar kabirlerinizden hayat sahasına **(çritarılacaksınızdır)** bu da. kudret-i ilâhîyyeye nazaran pek kolay bir hâdisedir. İşte numuneleri meydanda. Artık kıyamet hayatı nasıl inkâr edilebilir?.

(20) : Evet.. **(Ve onun)** O Haalık-ı Azîm'in vahdaniyetine, kemâli kudretine delâlet ve şahadet eden **(âyetlerindendir** ki, **sizi)** sizin aslınız olan Âdem Aleyhisselâm'ı **(topraktan yaratmıştır)** onun zürriyeti olan sair insanlar da su ile topraktan ve onlar ile husule gelen gıda maddelerden mütevellit birer nutfe ile meydana çıkarılmakta bulunmuşlardır, **(sonra** siz **şimdi insansınız)** böyle mükemmel âza ve kuva ile mücehhez birer mahlûk, bulunuyorsunuz. O Halık-ı Kâinatın takdiriyle, kudretiyle çoğalarak yer yüzüne **(yayılmaktasınız)** küre-i arzın her kıtasını işgal etmiş, orada yaşamaktasınız. Bütün bunlar, Halık-i Azîm'in kudretine, uluvvi sânına birer zahir, bâhir hüccetler değil de nedir?

(21) : (Ve **o'nun)** O Haalık-ı Kerîm'in yine **(âyetlerindendir İd)** kullarını yeniden hayata erdirip mahşere, bir mükâfat ve mücazat âlemine sevkedeceğine delâlet ve şahadet eden eserlerdendir ki, **(sizin için nefislerinizden)** kendi cinslerinizden **(zevceler yaratmış)** tır. Nitekim Hazret-i Havva'yı da Âdem Aleyhisselâm'ın kaburgası kemliğinden yaratarak onun refika-i hayatı kılmıştı. Bu zevceleri **(onlara ısınasımz diye)** yaratmıştır. Bundaki başlıca hikmet ve maşlahait, onlar ile güzelce ülfet ve ünsiyette bulunmanizdir, temiz, afifâne bir halde yaşayıp evlât ve ahfat sahibi olmanızdır. (Ve) O Hâlık-ı Hakîm sizin **(taralarınızda bir sevgi ve merhamet yapmıştır)** siz birer aile teşkil edersiniz, aranızda bir muhabbet **ve** merhamet duygusu yüz gösterir, biribdrinizin hayrına, rahatına, hukukunu muhafazaya çalışırsınız. İşte fıtret-i selimesirii muhafaza eden, ahlâkı isiâmiye ile muttasif olan insanlar, böyle mes'udâne, hayrhahâne bir âile hayatına nail olmuş olurlar. **(Şüphe yok ki, tefekkür edecekler olan bir kavim için)** yâni: Aile teşkilatındaki faideyi, gayeyi düşünen, böyle bir varlığın güzelce muhafazasını takdir ederek onu temine çalışan bir cemiyet efradı için **(bun-**

<Ja) öyle zevç ve zevcelerin yaratılmasında, aile teşkiline müsaade buyrulmüş olmasında (elbette ibretler vardır) Haalık Kâinat Hazretlerinin kudretine, hikmetine ve dîni islâmm ne kadar ulvî, içtimaî, hükmleri ihtiva ettiğine dâir pek vazıhı şahadetler, delâletler vardır. Binaenaleyh hakikaten âkil, mütefekkir, münevver olan bir içtimaî hey'et bütün bu ilâhî nimetleri düşünür, bâhusus aile hayatının kıymetini bilir, onu güzelce nezihane bir surette idameye çalışır ve böyle büyük nimetlere nâiliyetinden dci'ayı Haalık-ı Kerîm Hazretlerine hamd eder, uhdesine düşen ubudiyet vazifelerini ifaya çalışır. Ve minallahittevfik.

* .

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ
وَاَلْوَانِكُمْ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِم۪ينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪
مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَٓاؤُ۬كُمْ مِنْ فَضْلِه۪ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪ يُر۪يكُمُ الْبَرْقَ
خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَيُحْي۪ بِهِ الْاَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾
وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ تَقُومَ السَّمَٓاءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِه۪ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِنَ الْاَرْضِ اِذَٓا اَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(22) : Ve o'nım âyetlerindendir: Semalann ve yerin yaradılışı ve (SBerinizin ve renkierinizin antüâft, muhakkak ki, bunda bilginler için elbette âyetler vardır.

<J23) : Ve o'nun âyetlerindendir. Gecede ve gündüzde uyumanız ve o'nun fadlmdan talepte bulunmanız. Şüphe yok ki, bunda işitkiîer olan bir kavim için elbette âyetler vardır.

(24) : Ve o'nun âyetlerindendir. Size bir korku ve bir ümit olmak üzere şimşeği gösterir ve gökten bir su indirir de onunla yeri ölümünden sonra diriltir. Muhakkak M, bunda da âküâne düşünenler olan bir kavim için elbette âyetler vardır.

(25) : Ve o'nun âyetlerindendir. O'nun emriyle göğün ve yerin durması, sonra sizi bir çağırışla çağırdığı zaman derhal yerden çıkacaksınızdır.

***

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetlerde diğer bir kısım âsar-ı kudreti enzar'ı intibaha vaz'ediyor. Aile teşkilatındaki eltaf-ı ilâhîyyeye, göklerin ve yerin yaradılışındaki ve k'sanlann, renklerin ihtilâfındaki hikmet ve maslahata işaret buyuruyor. İnsanların gece ve gündüz istirahate daldıklarını ve maişetlerini temin için fazl-ı ilâhîyi istirhamda bulunduklarını gösteriyor. İnsanları korkuya ve ümide düşüren şimşekleri ve gökten yağdırılan yağmurlar ile yerin yeniden hayat bulduğunu bildiriyor. Göklerin ve yerin emri ilâhî ile kaim olduklarını ölmüş insanların da bir daveti ilâhîyye anında yeniden hayat sahasına çıkacaklarını haber veriyor. Bütün bu hilkat hârikalarının bilir, işitir, âkilâne düşünür olan kusanlar için birer ibret, birer delili vahdaniyet teşkil etmekde olduğunu beyan buyurmaktadır.

Şöyle ki: (Ve o'nun) O Haalık-ı Kâinatın (âyetlerindendir) o'nun varlığına,birüğine, kudretine, ahiret hayatını da vücude getireceğine delâlet ve şahadet eden alâmetlerdendir, (semaların ve yerin yaradılışı) bu muazzam âlemler, âfâka âit ne mühim birer kudreti ilâhîyye eseridir, (ve) ey insanlar!. Sizin (dinerinizin ve renklerinizin ihtilâfı) da birer acîb, enfüse dâir delildir, birer ibret vesilesidir. İnsanlar esasen bir babadan bir anadan neş'et etmiş oldukları halde müteaddit zümrelere aynlmışlardır, muhtelif lügatler ile konuşmaktadırlar, renkleri de beyaz, siyah gibi kısımlara ayrılmıştır, her birisinin siması da başka başka bir vaziyette görülmektedir. (Muhakkak ki, bunda) insanların böyle yaradılışlarında (jtölginler için elbette âyetler vardır.) İlim ve irfana sahip olanlar, bunların yaradılışlarmdaki mükemmeliyeti, ihtilâfı nazar-ı teemmüle alarak Haalık-ı Azîm'in vahdaniyetini, kudret ve hikmetini elbette ki, tasdike vicdanen mecbur olurlar.

(23) : ()Ve onun) O Haalık-ı Azîm'in yine (âyeflerindendir) hikmet ve atıfetine delâlet eden hâdiselerdendir, ey insanlar!. Sizlerin (gecede ve gündüzde uyumanız) evet.. Sizlerin öyle vakit vakit uykuya dalarak istirahatinizi temine, kuv-

ve-i tabüyemizi takviyeye muvaffak olmanız ne büyük bir eseri kudrettir?. **(Ve o'nun)** O Haalık-ı Kerîmin. (jfcszl'ından talepte bulunmanız) maişetinizi te'min için çalışıp refah-ı hâle kavuşmanız. Evet.. Bunlar da ne büyük birer âyettir, birer vesile-i ibrettir. (Şüphe yok ki, bundia) Böyle uykuyu da uyanıklığı da yaratmakta ve gece gündüz istirahate ve sâyi gayrete muvaffakiyet .vermekte de (işi**ficiler** olan bir kavim için) söylenilen faideli sözleri, verilen güzel nasihatlan işitip kabul eylemek istidadında bulunan zümreler için (elbette âyetler vardır) bunlarda da Cenab-ı Hâk'kın kudretine, dilediğini yaratacağına ve bahusus ahiret hayatını da vücude getireceğine âit büyük hüccetler, şahadetler mevcut bulunmaktadır. «Bu âyet-i kerîmede şuna da işaret vardır ki: Bir insan, nail olduğu ftimetleri birer fadl'ı ilâhî telâkki etmelidir, kendi varlığına, kabiliyetine güvenmemelidir, nice kuvvetli, kabiliyetli kimseler vardır ki, büyük bir nimete, servete nail olamazlar, bilâkis nice zayıf, kabiliyetsiz kimseler de görülür ki, pek fazla bir nimete, servete nail olmuşlardır. Velhâsıl insana düşen vazife, aklını, kuvvetini aüzelce istimal etmek, muvaffakiyeti de fadl-ı ilâhîden beklemektir.

(24) : (Ve **o'nun)** O Hallâkı Azîm'in (âyetlerindendir) o'nun pek şaşâadar kudreti, hücceti vahdaniyeti âsarındandır ki, ey insanlar!, (size bir korku ve bir ümit olmak üzere şimşeği gösterir) onu başınızın üzeninde parlak ve korkunç bir şekilde, bir mahiyette görmeğe başlarsınız, yakıcı yıldırımlar yağdırılacağından korkarsınız ve bol bol* lezzetli yağmurların yağacağı ümidine düşerek de sevinirsiniz. (Ve) O Haalık-ı Kerîm (gökten) bulutlar vasıtasiyle (bir su indirir de onunla yeri ölümünden sonra diriltir) hazana uğramış, neşv-ü nemadan mahrum kalmış olan yer yüzü, tekrar o feyz-i ilâhî sayesinde yeniden canlanmaya başlar, üzerinde günagün nebatlar vücude gelir, bunlar âdeta yeryüzünün ruhu mesabesinde olup onu yeniden canlandırır,. (muhakkak ki, bunda âkilâne düşünenler olan bir* kavim için elbette âyetler vardir) bu kadar bedialaları gören, böyle ölmüş mesabesinde bulunan yerlerin yeniden bir feyz-ii hayata nail olduğunu seyreden akıllı, güzelce düşünüşlü zâtlar için bu, bir vesile-i ibret, bir delili kudret teşkil etmektedir. Böyle bir hâdise, insanların da öldükten sonra tekrar hayat bularak başka bir âlemde yaşayacaklarına bir burhan, bir numune mahiyetinde bulunmaktadır.

(25) : (Ve **o'nun)** O Haalık-ı Hakîm'in **(âyetlerindendir)** o'nun tamamı kudretine, kemali hikmetine şahadet eden delillerden, hüccetlerdendir (o'nun emriyle) irade-i subhaniyesiyle (göğün ve yerin durması) evet.. Onların kendi muhitlerinde bir şeye istinat etmeksizin pek muntazam bir surette kaim ve mukadder vaktedeğin berdevam olmaları, pek büyük bir burhanı kudrettir. İşte bütün bu hilkat bedialannı vücude getirmiş olan Haalak-ı Azîm, şüphe yok ki, herşeye kaadirdir. İnsanları da muvakkat bir zaman için yaşatıyor, mukadder vakit gelince de hepsini dünya hayatından mahrum bırakacaktır. Evet.. Ey insanlar!. **(Sonra sizi bir çağırışla çağırdığı zaman derhal yerden çıkacaksınızdır.)**

yâni: Bütün ölmüş insanlan kıyamet âlemine sevk için o Haahk-ı Âzîm'in emriyle İsrail[1] Aleyhisselâm tarafuıdan sûr'e üfürülecek*, bütün ölüler kabirlerinden diri olarak çıkarılacaklardır. İşte gözlerimizin önünde parlayıp duran şu kadar âsâr-ı kudret, birer muazzam: delildir ki, Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin insanlan öldürdükten sonra tekrar hayata nail ve dilediği âleme şevke kaadir olduğunu pek mükemmel göstermektedir.

**

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ
ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا
مِنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا
رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ
كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(26) : Ve onun içkidir, göklerde ve yerde kân varsa, hepsi de o'na itaatkârdırlar.

(27) : Ve o —zât— dsr ki, halkı bidatyeten yaratır, sonra onu iade eder. Bu, o'na göre pek kolayâar ve o'nun içm göklerde ve yerde en yüksek şan vardır. Ve o, âzîzdîr, hak^ndr.

(28) : Sizin için kemi nefiskiinizden misâl irâd etti. Sizi merzuk etuğimiz şeyde sizin içm sağ eOermizJn mâlSd oldnğu —köle ve cariye— gibi şeylerden

ortak olanları var midir ki, onda siz müsavi olasınız?. Kendi nefislerinizden korktuğunuz gibi onlardan da korkasınız?. İşte böyle âyetleri âkilâne düşünürler olan bir kavim içim mufassalsın bildiririz.

***

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetlerde Allah Tealâ'nın bütün mükevyenata mâlik, hepsinin de o Haalık-ı Âzîm'e muti olduğunu ve bütün mahİûkâtını yoktan var eden o Haalık-ı Zîşan'a nazaran onların iadesinin de pek kolay olacağını bildiriyor, mâlikler ile memlûklar arasında bir iştirak ve müsavat ve bir korku bulunmadığını bir misâl olarak irâd Sderek mâliki mükevvenat olan Haalık-ı Âzîm' in şerik ve nâzirden münezzeh olduğunu izah buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve onun içindir) Mülkiyet ve mahlûkâyyet itibariyle o Haalık-ı Azîm'e aittirler (göklerde ve yerde kim var ise) bütün onları yaratan onların üzeninde hâkim olan ancak Allah Tealâ Hazretleridir Chepsi de o'na itaatkârdırlar) bütün bu mahlûkatt, o Haalık-ı Kadirin iradesine, fiiline inkiyat etmektedirler, hepsinin de yaradılışı, yaşayışı, ölümü, sonra da iade-edilmesi, irade-i iliâhîyyeye tâbidir, hiç biri buna muhalefet edemez. Vazifeli ubudiyet hususundaki bazı isyankâran^ hareketler ise mükelleflere lihikmetün verilmiş olan bir İhtiyar, bir irade-i cüziyye sebebiyle vuk'u bulmaktadır. Eğer lihikmetin böyle bir ihtiyar bir kabiliyet verilmemiş olsa idi o isyankârlarda asla muhalefet ederek isyanda bulunmuş olamazlardı.

(27) : (Ve o) Haalık-ı Kâinat, o zâtı meali sıfat (dır ki, halkı bidayeten yaratır) saha-i vücude çıkarır (sonra onu) o yarattığını öldürdükten yok ettikten sonra kıyamet günü (iade eder) yeniden hayata, varlığa kavuşturur (ve bu) o mahlûkatı yeniden geri getirmek, hayata kavuşturmak {o'na göre pek kolaydır) Haalık-ı Kâinata göre bütün mahlûkatı bidayeten yaratmak ile yeniden vücude getirmek müsavidir, hepsini de dileyince derhal var veya yok edebilir. Bizlere göre ise elbette ki, bir şeyi yoktan var etmeğe nazaran o şeyi iade etmek daha kolaydır.

„Artık hangi bir şeyi icada kaadir olan bir Haalık-ı Azîm, o şeyi öldürdükten, mahvettikten sonra tekrar iadeye kaadir olamaz mı?. Elbette ki, kaadir olur Amenna.. (Ve olnun için göklerde ve yerde en yüksek şân vardır) O Haalık-ı Mükevvenat en yüksek, en mukaddes sıfatları hâizdir. En tam, umumî kudretle, hikmetle muttasiftir, onun. asla bir misi ve naziri yoktur. Bütün semalarda yerde o'nun bu âli evsafına şahadet edip durmaktadır. (Ve o)' Haalık-ı Kâinat Hazretleri (azizdi-) her dilediğini derhâl vücude getirebilir, her şey o'nun iradesine inkıyada mecburdur. Ve o Haalık-ı Kerîm (hakîmdir) o'nun her emri» her fiili birer hikmet ve maslahata müstenittir.

(28) : Artık ey **o** Haalık-ı Kâinatın bu kudret ve azametini, **o'nun** şerik ve nâzirden münezzehiyetini, idrâk, itiraf etmeyen müşrik kimseler!. O Haalık-ı Hakîm, sizi uyandırmak için **(sizin için kendi nefislerinizden misâl İradi etti)** tâki, şirkin butlanını anlayabilesiniz. Şöyle ki: **(sizi merzuk ettiğimiz şeyde)** size verdiğimiz inallarda vesairede **(sizin için sağ ellerinizin mâlik olduğu)** köleler ve cariyeler gibi **(şeylerden ortak olanları var mıdır?.)** Sizin memlûkunuz olan kimseler, sizin servetinize emlâkinize sizinle beraber ortak olarak tasarrufta bulunabilirler mi **(ki, onda siz müsavi olasınız?.)** o servet ve saire sizinle o tahtı mâlıkiyetinizde bulunanlar arasında müsavi, müşterek bulunmuş olsun da **(kendi nefislerinizden korktuğunuz gibi onlardan da korkasınız?.)** yâni: Kendiniz gibi hür olan kimseler ile olan şirketlerdeki korku gibi o memlûk ve memlûkeler ile olacak bir şirketten dolayı da korkup durasınız?. Elbette bu, böyle değildir. Memlûkler, mâliklerinin mallarına şerik olamazlar ki, onlardan bu hususta korkulabilsin. Artık birer insan olan mâlikler ile memlûklar arasmda bir iştirâk bulunmadığı halde bütün mükevvenata mâlik olan bir Haalık-ı Azîm'in birer âciz mahlûku olan, o'nun tahtı mülk ve hâkimiyetinde bulunan putlar vesaire **o** Haalık-ı Kâinatın nasıl şeriki olabilirler?. O'nun mülkünde nasıl keyfemâyeşa tasarrufta bulunabilirler ki, onlara da mâbudiyet isnat ediyorsunuz, onları kendilerinin de haalık-ı ve mâliki olan Cenab-ı Hak'ka şerik ittihazında bulunuyorsunuz, bu ne cehalet!, **(işte böyle âyetleri)** Temsil ve tavzihi tarikiyle beyan olunan delilleri, hüccetleri **(âkilâne düşünürler ola» bir kavim için mufassalsın bildiririz.)** Artık âkil olanlar, bu gibi temsillerden ibret alırlar, bir efendinin kölesi, cariyesi kendisine müsavi, kendisinin mülkünde kendisine şerik olamadığı halde bütün mükevvenatın Haalık-ı, mâliki olan bir mâbudi Azîmüşşan'a onun mahlûkatı nasıl şerik olabilirler?. Bunun mümkün olmadığı bedihi değil midir?. Elbetteki bedihîdir. Bunun hilafını iddia edenler, elbette güzelce düşünmekten, teakkul etmekten mahrum kimselerdir. Binaenaleyh bu âyeti kerîme, müşrikler hakkında büyük bir tevbih ve techili mutazammındır.

***

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ
ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ
وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا
فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ
ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾
مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا
شِيَعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

<ı29) : Fakat zulmedenler, bilmeksizin kendi hevalarina tâbi oldular. Artık Allah'ın dalâlete düşürdüğünü kim hidaıyete erdJrebiKr?. Ve onlar için yardım edeceklerden —kimse de— yoktur.

(30) : Artık yüzünü çevirerek —nezih bir müvehhk olarak— dîne, Allah* m yaradişına tut ki, nâsi onun üzerine yaratmışta*. Allah'ın yaradışı için değişiklik yoktur. İşte müstakim olan din o'dur. Velâldn insanların çokları bilmezler.

(31) : Hep o'na dönünüz ve o'ndan korkunuz ve namazı doğruca kümız ve müşriklerden ofanaymız.

(32) : O kûnselerden ki, dinlerini parçaladılar ve fırka fırka oldular, —on-lardan— her tâife, kendi yanlarında olan 9e sevinicidirler.

*

İ Z A H

(29) : Bu mübarek âyetler, müşriklerin ne gibi bir sebeple din-i tevhitten, hidayetten, muinden, mahrum kalmış olduklarını bildiriyor. Bir dîni fıtrîden, bir hükat-ı ilâhîyeden ibaret olan din-i islâma teveccüh edilmesini, onda tebdil câri olamayacağını ve namaza devam edilmesini emr ediyor, dinlerini parçalamış, tefrike düşmüş olan müşriklerden kaçınılması lüzumunu da ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Evet. O müşrikler, üâhî âyetleri, delilleri âkilâne düşünüp uyanmadılar (fakat) onlar öyle nefislerine (zulmedenler) kendilerini azaba mâruz: bırakanlar (bilmeksizin) irtikâb ettikleri küfrü şirkin butlanına câhil oldukları hâlde (kendi havalanna tâbi oldular) nefislerinin temayül ettiği fâidesiz muzu* şeylerin ardına düşüp durdular. (jArftk AUaJı*ın dalâlete düşürdüğünü) öyle kendi havalanna tâbi olup ihtiyarlarını küfre sarfetmiş olmalarından dolayı hidayetten mahrum kalmış kimseleri (kân hidayete erdirebilir?.) Elbetteki kimse erdiremez, onları hidayete erdirmeğe kimse kaadir olamaz. (Ve onlar için yardım edeceklerden) bir kimse de (yoktur) onları ahirette azabı ilâhîden kurtaracak bir muin bulunamaz, öyle kendilerinden medet, şefaat bekledikleri putlarından vesaireden bir yardım göremeyeceklerdir.

(30) : (iArtik) Ey mükellef insan!. Ey ehli îman!. Sen o müşrikleri bırak, sen (yüzünü) bütün varlığını, kasd ve, iradeni (çevirerek) nezih bir müvehhit olarak (dîne, Allah'ın yaradışuta tut) bii-. dîni fıtrî olan dîni islâma tamamiyle teveccih et, onu iltizam eyle, ona daima müteveccih bulun (ki, nâsi onun özeline yaratmıştır) bütün insanları dini tevhide müstait bir kabiliyette vücude getirmiştir. Her insan, fıtreti islâm üzere dünyaya getirilmektedir, sonra bazıları kendi havay-ı nefsanisine tâbi olarak bu fıtretine münafi"hareketlerde, kanaatlerde bulunur (Affiah'ın yaradışı için değişiklik yoktur) yâni: Onu insanların tebdile selâhiyetleri olamaz, gaye-i hilkatlerine ve kendisine teveccüh edilmesi icafoeden dinî ilâhîye muhalif hareketleri caiz görülemez. Bahusus o fıtretten murat, dîni ilâhî olduğuna göre o dîni mübini kimsenin tebdil ve tağyire selâihiyeti yoktur, ona olduğu gibi riayet edilmesi elzemdir. (İşte raüstakan olan din o'dbr) O dîni tevhitten İbaret olan dîni islâmdır (velâkin kısanların çokları Ufanezler.) O dîni ilâhînin kadrini, ulvııyyetini, elteemiyetini takdir edemiyerek havalanna uyarlar, bâtıl dinlere tâbi olur dururlar.

§ Han-if; Bâtıldan hakka mail, dîni islâm'a tâbi, islâmiyette sabit, vahdaniyyeti ilâhîyyeyi muterif olan zât demektir.

§ Fıtret; de tıynet, hilkat, yaradılış, ilk yaradılış hey'eti mânasınadtr.

(31) : Ey akıllarını güzelce istimal eden ehli îman!. Siz <jHep o'na dönünüz) dini ilâhîye îman. etmiş olduğunuz halde o dîni mübinin enirlerine nebyierine riayete çalışınız (ve «odan) o mâbüdi Âzîm'in dînine muhalefetten (jkoikunaz) o Haalık-ı Kerîm'e ibadette bulunmakla beraber sui hâtemeye uğramak ihtimalinden de gafil bulunmayınız, daima havf ve reca üzere bulunarak: siya-

neti ilâhîyyeye iltica ediniz (ve namazı doğruca kılınız) namazlarınızı muayyen **vakitlerinde şeraiti** dairesinde edaya devam eyleyiniz **(ve müşriklerden olmayınız)** fıtret-i asliyenizi tebdil etmeyiniz, müşrikler ile meveddet ve muaşerete **müdavim** ve onlara benzemeğe mütemayil bulunmayınız, kendi mukaddesatınızı, **muhafazaya çalışınız.**

(32) : **Evet..** Siz ey mü'minler!. **(O kimselerden)** Olmayınız **(İd)** onlar **(dinlerini) bir dîni fıtrî olan dîni tevhidi (parçaladılar)** bir nice bâtıl dinlere, mezheplere **tâbi oldular,** birbirinin aleyhinde bulunup durdular. **(Ve fırka fırka oldular)** Mütehalif zümrelere ayrıldılar, biribirinin aleyhinde çalışmaya başladılar. Onlardan **(her taife kendi yanlarında olan ile)** kendi inançlariyle, bâtıl dinleriyle **(sevinicidirler)** onlar, kendilerinin sadık, doğru bir dîne sâlik olduklarını zannederek mesrurâne yaşamak isteyen kimselerdir. Halbuki, onlar ileride ne müthiş azaplara, felâketlere, uğrayacaklarda ondan hiç haberleri yok!.

**

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُمْ
مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا
آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ
يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً
فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ
يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(33) : Ve insanlara bir «ziya» dokunduğu vakit Rab'lerine dönerek o'na duada bulunurlar. Sonra onlara ondan bir rahmet tattırıverince o vakit onlardan bir güruh Rab'lerine şerik koşarlar.

(34) : Onlara verdiklerimize nankörlük yapsınlar için —-öyle şirke düşerler— imdi faidelenip durunuz, artık yakında büeceksinizdir.

(35) : Yoksa biz onlara apaçık bir delil mi indirdik de o'na şerik koşmalarını bu mu söylüyor?.

(36) : Ve nâsa ne zaman bir rahmet tattırdı isek onunla sevinivermişlerdir. Ve ellerinin takdim ettiği şey sebebiyle kendilerine bir kötülük isabet edecek olursa o vakit de onlar ümitsizliğe düşerler.

(37) : Görmediler mi İd, muhakkak Allah Tealâ dilediği kimse için rızkı yayar ve daraltır. Şüphe yok ki, bunda müminler olan bir kavim için elbette ibretler vardır.

İ Z A H

(33) : Bu mübarek âyetler, insanların muhtelif ahvâli nahiyesini gösteriyor. Bir belâya uğrayınca Cenab-ı Hak'ka yalvarmaya başladıklarını, bir nimet-i ilâhîyyeye nail **olunca** da içlerinden bazılarmın hiç bir delîle dayanmaksızın şirke düşer olduklarını bildiriyor ve insanların bir nimete eriştikleri zaman sevindiklerini, kendilerinin sebebiyet verdikleri bir musibete uğrayınca da ye'is ve keder içinde kaldıklarını beyan buyuruyor. Haalık-ı **Azîm'in** dilediği **kullarını** fazlaca merzuk veya dar bir maişete giriftar ettiğini, **bunda da ehli îman için** ibretler bulunduğunu beyân ile efâli ilâhîyenin birer hikmet ve maslahata müstenit olduğuna işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ve insanlara bir ziyan dokunduğu vakit)** meselâ: Bir hastalığa, bir ihtiyaca uğradıkları zaman **(Rab'lerine dönerek o'na duada bulunurlar)** sapıklığı bırakarak Cenab-ı Hak'ka duaya, niyâza başlarlar, bilirler ki, o'ndan başka kendilerini **o beliyyeden kurtaracak yoktur.** Evet.. Allah **Tealâ'nın böyle hâlikıyetini, rübubiyetini bilmek, fıtreti beşeriye muktezasıdır. (Sonra onları ondan) o beliyyeden kurtarıp (bir rahmet tattınverince) Cenab-ı Hak insanları bilâhara sıknıtılardan helâs edip bir rahata erdirince (o vakit onlardan bir güruh rablerine şerik koşarlar.) kendilerini öyle bir nimete kavuşturan Haalık-ı Kerîm'i unutarak bir takım mahlûkata mâbudiyet isnat ederek onlara tapmaya başlarlar. Bu ne kadar cehâlet ve nankörlük?. Maahaza insanların bir kısmı da kendilerini o badirelerden halâs eden Cenab-ı Hak'km vahdaniyetini tasdike ve nimetlerine karşı vazife-i şükranı ifâya devam ederler. İşte insaniyete lâyık olan da budur.**

(34) : Evet.. Şirke düşenlerin o halleri ne kadar cahilânedir!. (Onlara verdiklerimize nankörlük yapsınlar için) öyle şirke düşerler. Halbuki, nail olduk-

lan nimetlerden dolayı şükrederek vahdaniyeti ilâhîyyeyi tasdikten ayrılmamaları icabetmez mi idi?. Diğer bir tevcihe göre de bu, tahdidi mutazammın bir emrdir. Âdeta buyrulmuş oluyorki: O müşrikler, o nail oldukları nimetlerden dolayı varsın şirke ^düşsünler, artık ileride onun müthiş cezasını elbette göreceklerdir. İşte Haalık-ı Azîm Hazretleri, o müşrikleri tehdit için şöyle de hitap buyuruyor, (imdi) Ey müşrikler!. Bu muvakkat dünyada (faidelenip durunuz) ellerinizdeki varlıklardan istifadeye çalışınız (ârtık yakında bileceksinizdir) bu istifadenizin akıbetini âhiret âleminde anlayacaksınız, bu nankörlüğünüzden dolayı ne kadar dehşetli azaplar içinde kalacaksınız, dünyadaki küfr ve şirkin müthiş cezasına kavuşmuş olacaksınızdır.

(35) : Ne cehalettir ki, vahdaniyeti ilâhîyyeyi tasdike devam etmeyerek öyle şirke düşüyorlar?. İşte Allah Tealâ Hazretleri onları tevbih ve tehdit için buyuruyor ki: dYoksa biz onlara apaçık bir delil mi indirdik de) vazih bir hüccet, kat'î bir burhan vermiş olduk da **(ona)** o Haalık-ı Kâinata (şerik koşmalarını bu mu) böyle kendilerine indirilmiş olan vazih, kat'î delil mi (söylüyor?.) kendilerine teklif ediyor?. Halbuki, böyle bir delil ne mümkün!. Artık neye istinaden öyle şirke düşmek cehaletini irtikâbetmiş oluyorlar?.

(36) : (Ve) İnsanlarda başka bir garip Haleti ruhiye de vardır. Bunu da Haalık-ı Hakîm Hazretleri şöylece beyân buyuruyor: (Nâsa ne zaman bir rahmet tattırdı isek) sıhhat gibi, vüs'ati maişet gibi, bir nimet ihsan eyledik ise (onunla sevinivermişlerdir.) onun bir lûtfi ilâhî olduğunu nazara almaksızın mücerret o nimetten dolayı bir zevk ve sürura dalmış bulunurlar, Cenabı Hak'ka hamd-u senada, arzı şükranda bulunmak vazifesini hatırlarına getirmezler. (Ve) Bilâkis (ellerinin takdim ettiği şey sebebiyle) kendi günahlarının şeameti neticesi olarak (kendilerine bir kötülük' isabet edecek olursa) bir şiddetli musibete tutulurlarsa ^o vakit de onlar ümitsizliğe düşerler) artık rahmet-i ilâhîyyeden ümitlerini keserler, ye'is ve keder içinde kalır dururlar. Halbuki, böyle bir durum, müminlere yakışmaz, hakikî müminler, bir nimete nail oldular mı, onu Cenab-ı Hak'kın bir âtiyyesi bilerek hamd ve şükre devam ederler. Bir musibete, bir şiddete uğrayınca da onu bir muktezayı hikmet bilerek bertaraf olmasını Hak Tealâ'dan reca ve niyaz ederler, kati ümitte bulunmazlar.

(37) : öyle kendilerine isabet eden bir ihtiyaçtan, bir musibetten dolayı ye'se düşenler (görmediler mi ki,) bakıp da anlamadılar mı ki, (muhakkak Allah Tealâ dilediği kimse için rızkı yayar) onu geniş bir rızka, bir nimete nail eder (ve) sonra da o nzkı, nimeti **(darlatn-)** dilediği bir kulunu böyle bir imtihana, bir ibıtilâya tâbi tutar ve yine bazı kullarına bol bir maişete, bir refahı hâle nail kılar, diğer bazı kullarını da dar bir maişete üzüntülü bir hâle mâruz bırakır. Bütün bunlar, birer muktezayı hikmettir, ve muvakkattir. Evet.. (Şüphe yok ki, bunda) Hak Tealâ'nın kullarını bör vakit nimetlere, refahı hâle nail bir vakitte ihtiyaçlara, üzüntülere giriftar buyurmasında **(jmümînler olan bir** kavim için elbette

ibretler vardır) bütün bu muhtelif hayatî hâdiseler ,birer delildir, bunlar ile Halik-ı Hâkim Hazretlerinin kudretinin, hikmetinin kemâline istidlal olunur. Binaenaleyh insan, takdiri ilâhîye razı olmalıdır, bir nimete nail olunca kadrini bilmeli, şükrünü ifaya çalışmalıdır, bir meşakkate düşünce de sabr etmelidir, onun da bir hikmete müstenit olup müteselli bulunmalıdır. Hayırhsiyle bertaraf olmasını kerîm Haalıkından niyaz etmelidir, kat'iyyen ye'se, ümitsizliğe düşmemelidir. Cenab-ı Hak mukallibül ehyâldir âmenna.

«Şeb mahvolur hemişeki, necnt-i seher doğar»
«Encamı inhizamda mihr-i zafer doğar»
«Abisteni safa-vü kederdir leyâl hep»
«Gün doğmadan meşime-î şebden neler doğar» Rahmi

* * *

فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ
وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ
وَجْهَ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ مِنْ رِبًا
لِيَرْبُوَا۬ فِٓي اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ مِنْ زَكٰوةٍ
تُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾ اَللّٰهُ الَّذِي
خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ
شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(38) : Artık karabet sahibine hakkını ver, yoksula da, yolcuya da. Bu Allah'ın cemâlini dileyenler için pek hayırlıdır ve işte felâha nail olacak olanlar da onlardır.

(39) : Nâsin mallarında nemadansın diye riba kabilinden verdiğiniz şey Allah indinde nemalanıp artmaz ve Allah'ın rızasını dilediğiniz hâlde verdiğiniz zekât ise böyle değildir. İşte —mallarını—• kat kat arttıranlar ancak onlardır.

<j40) : Allah o -—zafı akdes— *tb* ki, sizi yarattı, sonra sizi merzuk etti. Sonra sizi öldürür, sonra da diriltir. Hiç sizin şeriklerinizden bunlardan birini yapan var mıdır?. —Allah Tealâ-— onların şerik koştuklarından münezzehtir ve çok yüksektir.

*

İ Z A H

(38) : Bu mübârek âyetlerde muktedir olan mümînJerin bazı kimselere mâ'len yardım etmelerini ve bu yardımın pek hayırlı olup indallâh sevaba vesile olacağını bildiriyor. Mücerret artması için verilen bir malın bir âtiyyenin indi ilâhîde sevaba vesile olamayacağını ihtar ediyor. Fakat rızayı ilâhî için verilen zekâtların, sadakaların kat kat sevaba vesile olacağını ve Allah Tealâ'nın Hâlikiyetini, razikiyetini ve muhyi ve mümit olduğunu beyân ve o Haahk-ı Az'm'e şerik ittihaz edilenlerin bu evsafı âliyeyi hâiz olmadıklarını ihtar ile zât-ı ilâhîyi takdis ve insanları hüsni harekete teşvik buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Artık)** Ey Peygamberi Zîşan!. Veya vüs'ati maişete nail olan mümin sadık!. **{Karabet sahibine hakkını ver)** akrabandan olan kimselere iyilikte bulun, muhtaç olanlara sadaka vet, hatırlarını tatyibe çalış. **(Yoksula da)** yâni: Hiçbir şeye mâlik olmayıp dilenmeye muhtaç olan kimseye de yardım et velevki, aranızda bir kara^bet bulunmasıa **(yolcuya da)** yâni: Malı beldesinde kalıp yanında bulunmayan kimseye de yardım, ihtiyacını bertaraf etmeğe himmet et, Böyle yardım, insaniyet alâmetidir, terbiye-i islâmiyenin bir muktezasıdır. Sair fakirlere, muhtaç olanlara elden gelen yardımda bulunmakda, bu cümledendir; Böyle bir yardım, sevap kazanmaya güzel bir vesiledir. (Bu) yardım, böyle hukuka riayet **(Allah'ın cemalini)** zâtı ulûhiyetine manen tekarrübü ve onun eltaf-ı subhaniyesine nâiliyeti **(dileyenler için pek' hayırlıdır)** bu vesile ile o ulvî gayelere nâiliyet tecellî eder **(ve işte felaha nail olacak olanlar da onlardır)** çünki bu sebep ile rahmet-i ilâhîyyeye, cennet nimetlerine namzet bulunmuş olurlar. Halbuki, bu vazife-i infaki yapmayanlar, veya rızayı ilâhî için değil, bir gösteriş için yapanlar, böyle bir felaha lâyık olamazlar. Onlar kendi varlıklarından bihakkın istifade etmiş sayılamazlar.

(39) : **(Nâsin mallarında nemalansın diye riba kabilinden verdikleri şey)** yâni: İvazdan hâli olarak ziyâdelenmesi istenilen bir mal velev ki, öyle bir muamele, kat'iyyen haram olmayıp mekruh bir mahiyette bulunsun uhrevî bii faide temin edemez. Meselâ: Bir âtiyye nâmiyle verilip de ondan ziyadesi gözetilen bir mal, o âtiyye **{Allah indînde nemalamp artmaz)** o mal uhrevî bir sevaba, bir mükâfata sebep olmaz. Nitekim bir âyeti kerîmede (jiîC:__ı" c/u"V.j) buyurulmuştur. Yâni: Bir kimseye bir âtiyyede bulunup da ondan fazlasını dileme. **(Ve Allah'ın nzasını dilediğiniz hâlde verdiğiniz zekât Lse)** böyle değildir. Onun uhrevî fâideieri pek çoktur, **(işte)** Mallarını, servetlerini **(kat kat arttıranlar, ancak onlardır)** çünki bu vesile ile onların malları artar ve berekete nail olur, ahirette de birçok sevaplara müstahik bulunurlar. Artık cimrilikte bulunmamalıdır. Cenab-ı Hak'ka tevekkül etmelidir, ondan lûtf ve ihsan niyazında bulunmalıdır.

(40) : Çünki **(Allah o)** zâtı akdes **(dh- ki, sizi yarattı)** hiçbir varlık sahibi olmadığınız hâlde sizi saha-i vücude getirdi. **(Sonra sizi merzuk etti)** bu dünyada bimice nimetlere kavuşturdu yaşattı **(sonra sizi öldürür)** bu muvakkat hayatı terketmiş olursunuz **(sonra da)** sizi yeniden **(diriltir)** başka bir âleme sevkeder. İşte ey insanlar!. Sizin Hâalıkıniz, mabudunuz böyle kudret ve hikmet sahibidir, onun her emr ve nehyi birer mahzı hikmettir, ona riâyet elzemdir. Artık ey o Haahk-ı Kâinat'ın bu kudret ve azametini düşünmeyen müşrikler!. **(Hiç sizin şeriklerinizden)** o Haalık-ı Azîmfe şerik koştuğunuz putlardan vesaireden **(bunlardan birini yapan var mıdır?.)** Onlar herhangi bir ferdi yaratmaya, yaşatmaya, merzuk etmeğe kaadir midirler?: Ne mümkün!. Elbette ki. kaadir olamadıkları bedihi. Artık ne diye onlara tapıyorsunuz?. Evet.. O müşrikler, akıllarını suiistimal etmiş, dalâlete düşmüş kimselerdir. Elbette ki, Allah Tealâ **(onların)** o müşriklerin zâtı ulûhiyetine **(şerik koştuklarından münezzehtir ve çok yüksektir.)** ve Haahk-ı Kâinat Hazretlerinin şan-ı akdesi. her türlü şerik ve nazirden müberradır, mütâlidir. âmenna.

***

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي
النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾
قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ
كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ
أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَنْ كَفَرَ
فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ
﴿٤٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

<41) : İnsanların ellerinin kazandığı şey sebebiyle karada ve denizde fesat zuhura geldiği onlara yaptıkları şeylerin bazısını tattırsın için. Gerek ki, onlar dönüvereler.

(42) : De ki: Yer yüzünde gezip dolaşın da bakınız ki, bundan evvelkilerin âkıbeti nasıl olmuştur. Onların ekserisi müşrik kimseler idi.

(43) : İmdi yüzünü o müstakim dîne çevir. Taraf-ı ilâhîden bir günün gelmesinden evvelki, o günü reddedecek yoktur. O gün fırka fırka olacaklardı.

(44) : Kim kâfir olursa küfrü kendi aleyhinedir ve kim saüh âmelde bulunursa kendi nefisleri için —konaklarını— hazırlamış olurlar.

(45) : Tâki, îman edenleri ve saüh saMh âmellerde bulunanları fazlından mükâfatlandırsın, şüphe yok ki, o, kâfirleri sevmez.

*
*

İ Z A H

(41) : Bu mübarek âyetlerde insanların fena hareketleri yüzünden karalarda, denizlerde bir takım felâketlerin zuhura gelmiş ve bunun ne gibi bir hikmete müstenit bulunmuş olduğunu ihtar ediyor. Ekserisi müşrik olan geçmiş kavimlerin korkunç akıbetlerine nazarları cejbeyliyor. Artık; daha dünyada iken dîni ilâhîye sarılmanın lüzumunu ve kıyametin zuhura getirilmesindeki hikmet ve maslahatı bildirerek salih. müminlerin mükâfatlara nail olacaklarını tebşir, kâfirlerin de küfrleri sebebiyle muazzep olacaklarına işaretle kendilerini tehdit buyurmaktadır. Şöyle ki: **(İnsanların ellerinin kazandığı şey sebebiyle)** kendilerinin günahları yüzünden, öyle memnu hareketleri neticesinde (jkarada ve **denizde** fesat **zuhura** geldi) birçok yerlerde kaht-ü gala gibi, muzır yağmurlar gibi, hareket-îi ârz gibi, gemilerin parçalanıp batması gibi, korkunç savaşların vukuu gibi mühlik hâdiseler yüz gösterdi. Bu ibretbahş hâdiselerin zuhura getirilmesindeki hikmet ve maslahata ise şöylece işaret buyuruluyor: **(Onlara)** o isyankâr kullara Cenab-ı Hak, onların **(yaptıkları şeylerin)** gayrı meşru hareketlerin cezasını, kötü semeresini **(tattırsın için)** o fesadın zuhura gelmesini takdir buyurmuştur. (Gerek ki,) lâyık olan o'dur ki, o isyankâr kullar, bu hâdiseleri tefekkür ederek takibettikleri fena yollardan geri **(dönüverirler)** onlardan umulmaya lâyık olan budur. Bu âyeti kerime, Cenab-ı Hak'kın kulları hakkındaki lûtfi keremini, hilm-i siyanctini göstermektedir.. Çünki onları küfrlerinden dolayı hemen mahv-ı tenkil etmiyor, bazı hâileleri onların uyanmalarına bir sebep kılmış oluyor. Küfrlerinde İsrar edenlerin asıl cezalarını ahirete bırakıyor, onlara bir intibah devresi ihsan buyuruyor. Artık bundan istifade etmeli değil midirler?.

(42) : İşte Haalık-i Kerim Hazretleri, kullarını intibaha davet için Peygamberi Zîşan'ına şöylece de emr ediyor: Resulüm!. O bütün dünyadan başkasını düşünmeyen gafillere (de **ki,** yer yüzümle gezip dolaşın da) bir nazar-ı ibretle **(bakınız ki, bundan evvelkilerin)** bu sizin zamanınızdan mukaddem dünyaya gelip gitmişler olanların **(akıbeti nasıl. cimuştur)** onların harab olan yurtlarını görünüz, pek fecî bulunan tarihi hayatlarını anlayınız, kendi kötü hareketlerinin cezalarına nasıl uğramış olduklarını düşünebiliniz. **(Onların ekserisi müşrik kimseler idi)** onun içindir ki, helake uğratılmışlardır. Onların dünyadaki varlıkları kendilerini kurtaramamıştır.

(43) : **(İmdi)** Ey âkil, mütefekkir insan!. Sen (jyüzünü **o müstakim dîne çevir)** dîni islâmın ahkâmına riâyete devamet **(tarafi ilâhîden bir günün gefaneshtden evvelki,)** yâni: Kıyamet gününün zuhura gelmesinden mukaddem ki, **(o günü reddedecek yoktur)** onu hiçbir kimse red ile geriye bırakmaya kaadir olamaz. **(O gün)** Nâs **(firka firka olacaklardır)** badermuhasebe dağılarak bir kısmı cennetlere, bir kısmı da cehennemlere sevkedilecektir.

(44) : Artık o istikbal âlemi düşünülsün. İnsanlardan (Kim kâfir olursa küfrü kendi aleyhinedir) onun vebali kendisine müteveccihtir, o cehenneme sevkedilecektir. (Ve kim salih iamelde bulunursa) Mümîn olup dîni vazifelerini ifâya çalışırsa (kendi nefisleri için) konaklarını cennetteki mevkilerini hazırlamış olurlar) istikballerini öyle güzelce temine muvaffak bulunmuş olurlar. Ne büyük tebşir-i ilâhî.

(45) : İşte yarın ahiret âleminde insanlar öyle fırkalara ayrılacaklardır. (Tâki,) Allah Tealâ (îman edenleri ve sâlih sâlih amellerde bulunanları fazlından mükâfatlandırsın*) O mümîn kulları hakkında eltaf-ı ilâhîyyesi maziyâdetin tecellî etsin. (Şüphe yok ki, o) Haalık-ı Azîm (kâfirleri sevmez.) Onlar muhabbeti ilâhîyyeye lâyık kimseler değildirler, küfrleri yüzünden, Cenab-ı Hak'kın nimetlerini, asarı kudretini inkârları sebebiyle Gazaba müstahik olmuşlardır. Artık onlarda lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır.

***

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذ۪يقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِه۪
وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِاَمْرِه۪ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه۪ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ
(٤٦) وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَٓاؤُ۫هُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذ۪ينَ اَجْرَمُواۜ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ
الْمُؤْمِن۪ينَ (٤٧) اَللّٰهُ الَّذ۪ي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُث۪يرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ
فِي السَّمَٓاءِ كَيْفَ يَشَٓاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِه۪
فَاِذَٓا اَصَابَ بِه۪ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ٓ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ (٤٨)
وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِه۪ لَمُبْلِس۪ينَ
(٤٩)

MEALİ ÂLİSİ

(46) : Ve onun âyetlerîndendir. Rüzgârları müjdeciler olarak göndermesi ve size rahmetinden tattırması için ve emriyle gemilerin akması için ve onun fazlından arayıp kazanmanız için ve olaki şükredesiniz diye.

(47) : Celâlim hakkı için senden evvel, kavimlerine Peygamberler gönderdik de onlara açık açık deliller ile gelmişlerdi. Artık günahkâr olanlardan intikam almış idik. Müminlere yardım etmek ise bizim üzerimize bir hâl olmuştur.

(48) : Allah o —Haahk-ı Kerîm— dirki, rüzgârları gönderir de bir bulut kaldırır, sonra onu gökte dilediği gibi yayar ve onu parça parça da eder. Artık görürsün ki, aralanndan yağmur çıkıyor nihayet onu kullarından dilediğine kavuşturunca onlar hemen seviniverirler.

(49) : Halbuki, onların üzerlerine indirilmeden evvel ondan evvelce elbette ye'se düşmüşlerdi.

***

İ Z A H

(46) : Bu mübarek âyetlerde Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin rahmet ve kudretini gösteren bir kısım mühim asarı hilkate nazarları celbediyor. Asrı Saadetten evvelki kavimlere de mühim mucizeler ile Peygamberlerin gönderilmiş olduklarım, münkirlerin cezalara, müminlerin de nusret-i ilâhîyyeye müstahik bulunduklarım bildirerek Resûli Ekrem'e tesliyetbahş oluyor. Rüzgârların gönderilmesindeki muazzam tasarrufat-ı ilâhîyyeyi ve yağmursuzİuktan dolayı ye' se düşen insanların bilahara yağdırılan yağmurlar ile müjdelenerek sevinçler içinde kalmakta olmalarını beyân ve bu suretle de insanları daire-i tevhide, vazıife-i şükranı ifâya davet buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve onun) O Haahk-ı Azîmüşşan' m (âyetlerindendîr) kudret ve hikmetine vâzihen delâlet eden hilkat bedialanndandır (rüzgârları müjdeciler olarak göndermesi) yâni: Yağmurların yağacağına veya havaların güzel olacağına dâir şimal, saba, cenup rüzgârları birer müjdeci mesabesinde bulunmuşlardır (ve) bunları o Haalık-ı Hakim böyle yaratmaktadır. Ey insanlar!. (Size) Bu rüzgârlar vasıtasiyle (rahmetinden tattırması için) siz bu sayede sıhhati vüçude nail olursunuz, tatlı, lâtif sulan içer, onlar ile bağlarınız, bahçeleriniz, tarlalarınız sulanmış olur, ve daha nice fâideleri elde etmiş bulunursunuz. (Ve) Bu rüzgârlar, Haahk-ı Kerîmdin (emriyle)' iradei ilâhîyyesiyle (gemHerin) denizlerde (akması) güzelce cereyan edip gitmesi (için) gönderilmektedir. (Ve o'mm fazlından) Hak Tealâ'nın lütfü kereminden size nasip buyurduğunu (arayıp kazanmanız) deniz ticaretlerinde bulunmanız (için) o rüz-

garlar öyle gönderilmekte bulunmuştur. (jVe) O rüzgârlar, ey insanlar!. (Olaki şükredesiniz) diye vakit vakit gönderilmektedir. Elbetteki, böyle pek fâideli şeyleri ihsan buyuran Haalık-ı Kerîm'e ibadette, arzı şükranda bulunmak icabeder. Hilâfına hareket ise kahr-ı ilâhîyi celbeder.

(47) : Ey Hâtemülmürselîn!. (Celâlim hakkı için senden evvel kavimlerine Peygamberler gönderdik de) onlara dîni ilâhîyi telkin için (açık açık deliller üe gelmişlerdir.) fakat o kavimlerden bir nicesi, o Peygamberleri inkâr etmiş, küfran-ı nimette bulunmuş idiler. (Artık günahkâr olanlardan intikam almış idik) öyle Peygamberleri tekzib eden, ilâhî âyetleri, nimetleri takdir eylemeyen kavimler, elbetteki, azab-ı ilâhîye müstahik olmuşlardı. (Müminlere yardım etmek ise bizim üzerimize bir hak olmuştur) ehli îman nusret-i ilâhîyyeye, âtıfet-i subhaniyeye nail olacaktır. Bu bir vâd'ı ilâhîdir ki, herhalde tahakkuk edecektir, bu bir iltifat-ı ilâhîyyedir ki, ehli îmana büyük bir şeref vermektedir, onların nusretlere nail buyurulacaklarını tebşir etmektedir. O Haalıkı Kerîm ise her şeye kaadirdir. dilediği kullarına nusret, muvaffakiyet ihsan buyurur, bütün âsâr-i hilkat, o kudret-i ilâhîyyeye şahadet etmektedir.

(48) : Evet.. AUahü Âzîmüşşan, her şeye kaadirdir. (Allah o) Haalık-ı Kerîm (dir ki, rüzgârları gönderir de) o rüzgârlar cevvi havaya ('bir bulut kaldırır) orada bir tabaka teşkil eder (sonra onu) o bvlutu Cenab-ı Hak (gökte dilediği gibi yayar) dilediği taraflara dağıtır, -uzun veya kısa bir müddet havada tutar. (Ve) Dileyince (onu) o bulutu Haalık-ı Hakîm Hazretleri (parça parça da eder) biribirine bitişik bir vaziyette bulunmaz olurlar. (Artık görürsün ki, aralanndan yağmur çıkıyor) yer yüzüne şeffaf katreler halinde dökülmeğe başlar. (Nihayet onu) o yağmuru (kullarından dilediğine kavuşturunca) onların beldelerine, arazilerine yağdırınca (onlar hemen seviniverirler) yüzlerinde meserreti âsân zuhura gelir.

§ İsare; Koparmak, kaldırmak, harekete getirmek, etrafa yaymak demektir.

§ Kdsef; Kesilmiş parçalar, kıfalardır. «Vedk» Yağmur, yağmur damlası ve yakın olmak manasınadır. «Hilâl» aralıklar, zaman arasındaki aynlılclar demektir.

(49) : (Halbuki, onların üzerine) O yağmur suları (indirilmeden evvel) o yağmurların yağacağından mukaddem, evet.. (Ondan evvelce elbette ye'se düşmüşlerdi) artık, yağmurların yağmayacağına, ekinlerin yetişmiyeceğine, kendilerinin ihtiyaç içinde kalacaklarına kanaat getirmiş bulunuyorlardı. Halbuki, böyle bir ümitsizliğe düşmek, şan-ı ubudiyete yakışmaz, insan Mâbudi Kerîminin feyz ve lûtfundan ümidini kesmemeüdir. İnsan bazan bir müzayekaya, bir nahoş hâle mâruz kalabilir, bunda elbetteki, bir hikmet vardır. İşte böyle bir hâl vukuunda yine Cenab-ı Hak'ka dua ve niyazda bulunmalıdır ve ıslahı-ı hâle çalışmalıdır. İşte (50) inci âyeti kerîme de buna işaret buyurmaktadır. «İblas» mahzun, münkesirülkalp, ümitsiz olmak demektir.

*

فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ٥٠
وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا ر۪يحًا فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِه۪ يَكْفُرُونَ
٥١ فَاِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَٓاءَ اِذَا
وَلَّوْا مُدْبِر۪ينَ ٥٢ وَمَٓا اَنْتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ
اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ٥٣ اَللّٰهُ الَّذ۪ي
خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ
مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ وَهُوَ الْعَل۪يمُ الْقَد۪يرُ
٥٤

MEALİ ÂLİSİ

(50) : Artık AlfeJı'm isar-i rahmetine bak, yeri Ölümünden sonra nasıl hayata kavuşturuyor. Şüphe yok ki, o, ölüleri elbette ihya edicidir ve o, her şey üzerine ziyadesiyle kaadirdir.

(51) : Andobun eğer, bir rüzgâr göndersek de onu o rüzgâr ile ekinleri sararmış —solmuş— görseler, elbette ki; onun ardından nankörlüğe başlarlar.

(52) : Çünki sen o daveti Ölülere duyuramazsın ve arkalarına dönüp giderlerken sağırlara da duyuramazsın.

(53) : Ve sen körleri de sapıklıklarından —kurtarıp— doğru yola iletici değilsin. Sen ancak âyetlerimize iman edenlere dinletebilirsin. İşte müsiüman olanlar onlardır.

(54) : Allah o—Haahk-ı Azîm— dîr ki, sizi bir zayıf şeyden yarattı, sonra zayıflık ardandan bir kuvvet verdi, sonra da kuvvetin ardından zayıflık ve ihtiyarlık vücude getirdi Dilediğini yaratır ve o, öyle alimdir, kadîrdir.

**

İ Z A H

(54) : Bu mübarek âyetler, yağmurlar ile yer yüzünü hayata kavuşturan Haalık-ı Azîm'in insanları da öldürdükten sonra tekrar hayata nail edeceğini bir nümunei ibret olmak üzere bildiriyor. Birçok insanların ellerindeki nimetlerden muvakkaten mahrumiyetleri üzerine hemen nankörlüğe başlar olduklarını gösteriyor. Resuli Ekrem'in tebligatını ölülere ve sağırlara duyuramayacağını, körleri de doğrû yola iletemiyeceğini haber veriyor. Alîm ve kadîr olan Allah Tealâ'nın mahlûkatı üzerinde dilediği gibi tasarruf atta bulunacağını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: dArtik) ey mütefekkir insan!. Bir nazar-ı ibretle (Allah?tn asarı rahmetine bak) yağmurlar vasıtasiyle vücude getirmekte olduğu mütenevvî nebatatı vesâireyi temaşaya dal, gör ki, Haalık-ı Hakîm Hazretleri (yeri ölümünden sonra) hazana uğradığını müteakip (nasıl hayata kavuşturuyor) ona nasıl mükemmel bir kuvve-i hayatiye veriyor, üzerinde ne kadar mütenevvi nebatlar, ağaçlar zuhura getiriyor. (Şüphe yok ki, o) Haalık-ı Azîmüşşani hayvanlardan, nebatattan olan (ölüleri elbette) dilediği vakit (ihya edicidir) onları yeniden hayata, neşvü nemaya kavuşturmaya elbette ki kadirdir (ve o) Haalık-ı Hakîm (herşey üzerine ziyadesiyle kaadlrdb-) bütün bu mahlûkatı bidayeten yoktan var eden bir Haalık-ı Azîm elbette ki, onları öldürdükten sonra tekrar ihyaya, iadeye mâziyadetin muktedirdir. AmeHaâ..

(55) : Hayfaki, insanlarda garip bir haleti ruhiye vardır, kudret-i ilâhîyyeyi lâyıkı veçhile düşünüp talcdir edemezler, birçok vakit ye'se düşerler, telâfi'i mâl'ata imkân bulunmadığını zannederler. İşte buna işaret için Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: (Andolsım ki, eğer birrüzgâr göndersek de onu) o ekinleri o rüzgâr ile (sararmış) solmuş bir halde (görseler) rüzgârın fazla çarpması, ya sıcaklığı veya soğukluğu sebebiyle ağaçlan, nebatları kurumuş, bozulmuş bulsalar (elbette ki, onun ardından) onun öyle saranp solmasını, bozulmasını müteakip hemen (nankörlüğe başlarlar) küfranı nimette bulunurlar, yeis ve keder içinde kalırlar. Halbuki, böyle bir hareket, şanı ubudiyete lâyık değildir. İnsan, bir nimete nail olunca şükretmelidir ve bir musibete uğrarsa bertaraf edilmesini Cenab-ı Hak'tan niyazda bulunmalıdır, o yüzden ümitsizliğe düşüp yeis ve keder içinde kalmamalıdır, Hak Tealâ'ya sığınmak vazifesini unutmamalıdır.

§ Rıh; Rüzgâr demektir. Ekseri muzır olan rüzgâra «rîh» denilir.

§ Riyah; îse rüzgârlar demektir. Faideli rüzgârlara denilmektedir. Böyle nâfi rüzgârlar daha ziyade olduğu için cem'i sigasiyle irâd olunmaktadır.

(52) : Resûli Ekrem Hazretleri, öyle nankör olan kimseleri ikâza çalışmakta, onları dîni hükümlere riayete davet etmekte, onların o cahilâne hallerinden dolayı müteessir bulunmakta idi. İşte o Peygamberi Zîşan'ına tesliyetbahş olmak üzere Cenab-ı Hak buyuruyor ki: Ey Resûlüm!. (Çünki sen o daveti ölülere duyuramazsm) kalpleri ölmüş, manevî hayattan mahrum kalmış kimseler, senin o güzel tebligatım işitip kabul edecek bir durumda bulunmuyorlar, (ve **arkalarına** dönüp **giderlerken)** hak sözleri dinlemekten kaçınırlarken (sağırlara da duyuramazsın) artık öyle kabiliyetsiz kimseler, elbette pek hayırlı bir davete icabet edemezler.

(53) : (Ve) Ey Peygamberi Zîşan!. («en körleri de) Kalpleri körleşmiş, faideli şeyleri görmeğe gözlerini tevcih etmekten kaçınmakta bulunmuş kimseleri (sapıklıklarından) içine düştükleri dalâlet çukurundan kurtarıp (doğru yola iletici değilsin) onları hidayete kavuşturamazsm. Onlarda böyle bir kabiliyet kalmamıştır. İşte kâfirler böyle vahim bir vaziyette bulunmaktadırlar, (jsen) Ey Resûli Âlikadr!. (ancak âyetlerimize îman edenlere) Kur'an-ı Mübîn'in beyanatını kabul eyleyenlere (dinletebilirsin) onlar, Kur'anın ulviyyetini takdir ederler, hükmlerini anlayıp kabul ederek güzel güzel amellerde bulunurlar (işte müslüman olanlar, onlardır) o âyetleri öyle kabul ve takdis edenlerdir, onların hükmüne razı ve munkat bulunanlardır. Velhâsıl insanlar!. Hem delâili âfaka ve hem de şu gibi delâili enfüse bakmalıdır, haktan ayrılmamalıdır.

(54) : Şöyle ki: (Allah o) Haalık-ı Azîm **(dir** ki,) Ey İnsanlar!, (sizi bir zayıf şeyden yarattı) birer katre nutfeden vücude getirdi, (sonra zayıflık ardından) çocukluk çağını müteakip size *(bk* kuvvet verdi) gençlik zamanına kavuştunuz, güçlü; kuvvetli birer şahıs oldunuz (sonra da kuvvetin ardından zayıflık ve ihtiyarlık vücude getirdi) yaşınız ilerledi, saçlarınız ağardı, birer pîri fâni olmaya başladınız. Eve};.. Haalık-ı Azîm Hazretleri, muktezayı hikmetine göre **(dilediğini yaratır)** öyle nice mütehavvil hâdiseler vücude getirir (o) Haalık-ı Hakîm **(öyle aKmdir)** mahlûkatınm ahvâlini, ekvâlini tamamen bilir ve **(kadirdir)** her dilediği mümkün şeyi vücude getirmeğe kaadirdir. Amenna. İşte ihsanlara âit muhtelif, mütenevvi devreler, tahavvüUer de bu cümledendir. Bütün bunlar, o Haalık-ı Kâinatın ilmi, kudreti, hikmeti dairesinde zuhura gelmektedir. Artık bu dünya hayatını gafletle geçirmemelidir, ahiret hayatım unutmamalıdır, asan üâhîyyeyi nazara alarak mütenebbihane bir halde yaşamalıdır.

«İlâhi sensin ancak kâinatı eyleyen kad»
«Senin zâtı azîminden eder mahlûkun istimdadı»
«İlâhî sen küçükten söyietrsin bfh nevzadb»
«Ki, hiç yoktan yetisin mâden kıymeti evlâdı»

«Senin lûtfunla bilcümle merasim cilve bahşadır»
«Bütün ruz-ü leyâlın çeşmi cana hayreteEzâdar»

Ahmet Cemil

* *

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ
سَاعَةٍ كَذٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ
وَالْاِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللّٰهِ اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهٰذَا يَوْمُ
الْبَعْثِ وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ
لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾

MEÂLİ ÂLİŞİ

(55) : Ve o gün İd, kıyamet kopar, günahkârlar —dünyada— bir saatten başka katmadıklarına yemin ederler. İşte onlar -—doğru sözden— böylece çevirilir kimseler olmuşlardı.

(56) : Kendilerine üm ye iman verilmiş olanlar da dediler ki: Andolsun ASafa'ın kitabında —yazılmış olan— ba's gününe kadar durdunuz. İşle bu, ba's günüdür velâkin siz bilmez kimseler oldunuz.

(57) : Zulmetmiş olanlara o günde özür dilemeleri kendilerine Mide vermez ve onlardan rızayı câlip bir şey de istenmeyecektir.

*

t Z A H

(55) : Bu mübarek âyetler, kıyamette kâfirlerin şaşkın bir hâlde kalıp dünyada bir saatten fazla *Traknunıf* olduklarına yemin edeceklerini bildiriyor. Üm

ve îman sahiplerinin ise o kâfirlerin levh-i mahfuzda yazılmış olan kıyamet gününe kadar dünyada yaşamış olduklarını meal'kasem söyleyeceklerini haber veriyor. Ve dünyada iken zulmkâr olanların ahirette bir mazeret dermeyan edemiyeceklerini ve kendilerinden rızayı hakkı celbedecek bir âmel istenilmeyeceğini şöylece ihtar buyurmaktadır. <jo gün ki, kıyamet kopar) Bütün insanlar yeniuen hayat bularak kabirlerinden kaldırılır, mahşere sevkedilüier. İşte o günde (günahkârlar) yâni: Kâfirler, dehşetler içinde kalırlar, dünyada veya kabirde (bir saatten başka kalmadıklarına yemin ederler) onların böyle yemin etmeleri, ya yalan yeredir veya dünya hayatının müddetini unutmuş olmalarından dolayıdır veyahut ahiretin ebedî hayatma nazaran dünyanm pek seriuz'zevâl olduğuna işaret içindir, (işte onlar) o_ günahkârlar, daha dünyadalarken doğru söz söylemekten (böylece çevirilir kimseler olmuşlardı.) evet.. Onlar dünyada iken de kıyamet gününü inkâr etmekte, yalan söylemekte bulunmuşlardı.

(56) : (Kendilerine) Dünyadalarken (ilm ve îman verilmiş olanlar da) o kâfirleri tekzib, onların cehaletini teşhir için (dediler ki,) yâni: Kıyamette diyeceklerdir ki: (andolsun) nâmı ilâhîye kasem ederek sözümüzü teyit eyleriz ki: (Allah'ın kitabında) Yâni: Cenab-ı Hak'kın takdiri ezelîsi ile levh-i mahfuzda muharrer olan işbu (bâs gününe) böyle tekrar dirilip mahşere sevkedildiğjndz güne değin (durdunuz) öyle bir saat durmuş değilsinizdir. ((işte bu, bas günüdür) ki, siz dünyada iken bunun vuk'u bulacağını inkâr etmekte idiniz, (velâkin siz bilmez kimseler oldunuz) bugünün muhakkak vuk'u bulacağını bilmiyordunuz, bunun vuk'uunu dünyada iken istihaza tariki ile tacil ediyordunuz. İşte bu müthiş *g^ıne* kavuşmuş oldunuz. Bütün fırsatları elden kaçırmış bulundunuz.

(57) : Artık o mahşer gününde.herkes dünyadaki itikadına, âmellerine göre ya mükâfat veya mücazat görecektir. Dünyada iken (zulm etmiş olanlara) yâni: Ahiret: hayatını inkâr ile küfre düşmüş, nefsini azaba müstahik kılmış olan kimselere (o günde) o mahşer zamanında (özür dilemeleri) cehaletlerine, kötü inançlarına dâir bir mâzeret dermeyan etmeleri (kendilerine fâide vermez) zâten o âlemde kabule şayan bir mazeret dermeyan edemezler. Kendileri hiçbir veçhile mazur değildirler, (ve onlardan rızayı câMp bir şey de istenmiyecektir) yâni: Hak Tealâ'nın rızasma muvafık kendilerinden günahlarının asarını izâle edecek bir âmelde bulunmaları, meselâ: Tövbe etmeleri, ibadette bulunmaları gibi bir şey de kendilerinden talep edilmeyecektir. Çünki artık bunların zamanı geçmiş bulunacaktır. Darı âmel olan dünyadır, ahiret ise bir darı cezadır. Bir mükâfat ve mücazat âlemidir. Binaenaleyh daha dünyada fırsat var iken insan, güzel itikatta, güzel âmellerde bulunmalıdır ki, bunun fâidesini ahirette görsün, onu mahşerin şiddetlerinden kurtarsın.

§ İstitab; Bir kimsenin kendisini razı ve hoşnut etmesini, başkasından istemesi demektir. «İğtab» da bir kimseyi razı ve hoşnut etmek, onun şikâyetini ve infialini gidermek manasınadır.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ
بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾
كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ
وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(58) : Andolsun ki, bu Kur'anda insanlar için herbir meselden irâd ettik. Ve muhakkak ki, onlara herhangi bir âyet getirecek olsart elbette kâfir olanlar diyeceklerdir ki, sîz mubtü kimselerden başka değilsiniz.

(59) : İşte bilmeyenlerin kalplerini Allah Tealâ öylece mühürler.

(60) : Artık sen sabr et Şüphe yok ki, Allah'ın vadi haktır ve kati surette îmanı olmayanlar, seni hafif görecek olmasınlar.

***

İ Z A H

(58) : Bu mübarek âyetlerde kâfirlerin âhirette bir mazeret dermeyan etmelerine selâihiyetleri kalmamış olduğunu bildiriyor. Onlara dünyadalarken Kur'an-ı Mübîn vasıtasiyle fevkalkifaye tenbihatta bulunulmuş olduğunu haber veriyor. Onlarını ise küfrleri yüzünden kalpleri mühürlenmiş olduğu için o tenbihatı takdir edemeyip Hazret-i Peygambere karşı gaynlâyık isnatlarda^ bulunmuş olduklarını gösteriyor. Artık Resûli Ekrem'i sabr ve sebata davet ederek kendisine tesliyetbahş olmaktadır. Ve o muhterem Peygamberin vazifei risaletini ifâya devam etmesine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselin! (JAndotsun ki,) Allah hakkı^ için biz (bu Kur'anda insanlar için her bîr meselden irâd ettik) her mühim hâdiseyi, her adb kıssayı zihinlere takrib için güzelce tasvir ve birer misâl ile izah etmiş olduk, (ve nurfiaklmlr İd, onlara herhangi bir âyet getirecek olsan) öyle fâideH misâlleri hâvi bdrer âyeti kerîme tebliğ ey-

lesen veya âsâ gibi, yedi beyza gibi birer mucize göstersen (elbette kâfir olanlar) yine ona kıymet vermeyecekler, onlara bakıp uyanmayacaklardır. Bilâkis onlar, Resûli Ekrem'e ve müminlere hitaben (küyeceklercBr ki, siz mubti] kimselerden başka değilsiniz) siz tezviratta bulunuyorsunuz, bir takım hilâfı hakikat şeyler söylüyorsunuz!. Hâşâ.. İşte dinsizler, ehli îmana karşı böyle iftirada bulunurlar, böyle nâkiseler isnadına cür'et eder dururlar.

(59) : (İşte bilmeyenlerin) Güzel bilgi sahibi olmak istemeyenlerin hak ve hakikati araştırmayanlann, hurefata kıymet verenlerin, bir takım ahlâka, insaniyete muhalif şeyleri, birer eseri terakki zannedenlerin (kalplerini Allah Tealâ öyle mühürler.) kendi kötü ihtiyarlarından fena hareketlerinden dolayı kalpleri karalır, hakikatlan göremez olurlar, zulmete nur, nura zulmet demekten geri durmazlar.

(60) : Bütün beşeriyeti irşada çalışan, bütün insanları mümin, mes'ut bir halde görmek isteyen Resûli merhamet şiar efendimiz, o ^.bi münkirlerin hallerine acıyor, kemâli şefkatinden dolayı müteessir bulunuyordu. Mabûdi Kerîm Hazretleri de o Peygamberi Âlikadr'ine tesliyetbahş olmak için şöylece emr ediyor: (artık) Ey Resûlüm!, (sen sabr et) O kâfirlerden gördüğün eza ve cefaya karşı tahammül göster, onların inkârlarına, sui telâkkilerine rağmen sen yine onları inzara, irşada çalış, hak yolunda fedakârlıktan ayrılma (şüphe yok ki, Allah'ın vâcB haktır) sana nusret verecektir, senin dinini ilâ ve şarka, garba neşredecektir. Senin ulvî dînini münkir olanları da akıbet cezalarına kavuşturacaktır. Bu husustaki vâdı ilâhî, elbetteki, tahakkuk edecektir, (ve katî surette imanı olmayanlar) senin beyanatını olduğu gibi kabul etmeyenler, tereddütler ve nifaklar içinde yaşayanlar (seni hafif) rey ve endişende gayrı musib (sayacak olmasınlar) seni sabrsızlığa sevkedecek, seni vazifei risaletini ifâdan alıkoyacak bulunmasınlar. Sen ey Resûli Âlişan!. O münkirlere karşı daima metinâne bir cephe almış ol, onlara ilâhî âyetleri, dîni vazifeleri telkine devamet. Onlar seni öyle hayrhâhane çalışmalar sayesinde zaafa düşmüş, âciz kalmış bir hâlde görecek bulunmasınlar. Sen daima muvaffakiyetlere nail olacaksın, himaye-i üâhîyyeye mazhar bulunacaksın. Senin hakkında nusreti ilâhîyye şüphe yok ki tecellî edecektir. Ey Hâtemülmürselîn Hazretleri!. Sallâllahu Tealâ aleyke ve alâ sairilenbiya-i velmürselîn velhamdülillâhi Rabbdlâlemîn..

***

LOKMAN SÛRESİ

Bu mübarek sûre, Mekkei Mükerreme'de nazil olmuştur. Otuzdört âyeti kerîmeyi hâvidir. Bunlardan yalnız (27, 28 ve 29) uncu âyetlerin Medinei- Münevvere'de nazil olduğuna dâir bir rivâyet vardır. Hazret-i Lokman'm kıssasını, onun pek hakimane nasihatlannı muhtevi olduğu için bu sûrei celîleye böyle, «Sûre-i Lokman» unvanı verilmiştir. Bu mukaddes sûrenin beyanatı da pek ulvîdir. Bunlar, bizlere Kur'an-ı Mübîn'in bir rehberi hidayet olduğunu ve felaha nâiliyet için ne gibi ibadetlere devam edilmesinin lüzumunu bildiriyor.

İmandan mahrum olanların, ilâhî âyetlere karşı ne gibi bir vaziyet almakta olduklarını, bu yüzden nasıl bir azaba tutulacaklarını haber veriyor, ehli îmanın ise ne kadar büyük nimetlere kavuşacaklarını tebşir buyuruyor. Haahk-ı Âlem Hazretlerinin ne kadar bedî, lâtif, fâideli bir surette yaratmış olduğu kâinata beşeriyetin ibret nazarlarını celbetmektedir. Lokman hekimin tarafı ilâhîden ilm ve hikmete nail ve şükran vazifesiyle mükellef olduğunu ve o hikmet perver zâtın da evlâdına ne kadar hakîmane bir surette öğütler vermiş olduğunu bir nümune-i imtisal olmak üzere gösteriyor. Haalıkı Kâinat Hazretlerinin göklerde ve yerlerde tecellî eden âsân kudretini bildiriyor, ilmi ilâhînin ve kelîmatı rabbaniyyenin gayrı mütenahi olduğunu, o mâbudi Azîm'e îman edenlerin naili saadet olacaklarını küfr-ü isyan içinde kalanların da nasıl şiddetli azaplara sevkedileceklerini haber vererek nâsi intibaha davet buyuruyor. İstikbale âit **bir** talkım umurun mahiyetlerini ve ne zaman zuhur edeceklerini ancak Cenab-ı **Haklan** bilmekte olduğunu beyân ile «Manian hodbinlikten men etmekte ve müminlerin nusreti ilâhîyyeye, atıfeti subhaniyyeye **nail** olacaklarını kendilerine tebşir **buyurmaktadır.**

A

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَك۪يمِ ﴿٢﴾ هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِن۪ينَ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ينَ
يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾
اُو۬لٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Eüf, Lâm, Mîm.

(2) : İşte bunlar, hakim olan kitabın âyetleridir.

(3) : Muhsinler için bir hidayet ve bir rahmettir.

(4) : Onlar ki, namazı ikame ederler ve zekâtı verirler ve onlar ahârete onlar kat^î surette inanırlar.

(5) : İşte onlar, Rab'lerinden bir hidayet üzeredirler ve işte felaha erenler de onlardır.

***

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, bir kitab-ı hikmet beyan olan Kur'an-ı Mübîn'in^ muhsin zâtlar için hidayet ve rahmet olduğunu bildiriyor. Muhsin zâtların da kimlerden ibaret olduklarını bildirerek kendilerini hidayete, felâha nâüiyetle tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Elif, Lâm, Mim) Bu mübarek harfler hakkında bakara ve ankebut sûrelerinin ilk âyetleri halrVımlaln izahata müracaat!.

(2) : **(İşte bunlar)** Bu ulviyyeti, azameti hâiz âyetler (hakim olan kitabın **âyetleridir.)** bütün beyanatı aynı hikmet ve hakikat olan Kur'an-ı Kerîm'in pek kutsî âyetlerinden ibarettir.

{3) : Evet.. Bu ulvî âyetler, (Muhsinler için) hasenat ile, güzel ekvâl ve efal ile muttasif olan zâtlar hakkında (bir hidayet ve bir rahmettir) onların haklarında bir vesile-i hidayet, bir eseri rahmet olmak üzere nâzü olmuştur. Bu kutsî âyetlere riâyet edenler, onların gösterdiği yolu tâkip eyleyenler, ebedî saadete nail olurlar.

(4) : (Onlar ki,) O zâtlar İri, muhsin olmak şerefini hâizdirler, işte onlar (namazı ikame ederler) uhdelerine düşen namazları, o pek mübarek ibadetleri bütün erkân ve şeraitine riâyet ederek bir manevî zevk ile edâya çalışırlar (ve **zekâtı** verirler) mükellef oldukları zekât vazifesini yerine getirirler, fakir müslümanlara yardımda bulunurlar, **(onlar)** o muhsin zâtlar, (iahirete) o ebediyet âlemine de. evet (onlar kafî surette inanırlar) ölüme mahkûm olan bütün beşeriyetin yeniden ihya edilerek bir ebediyet âlemine sevk edileceklerine kanî bulunurlar.

(5) : (İşte onlar) O yüksek evsafı hâiz, o ulvî ibadetlerle, makbul âmellerle, nezîh itikatlarla mücehhez olan zâtlar (rab'Ierinden bir hidayet üzeredirler) Rabbülâlemîn Hazretlerinin kendilerine olan inayeti subhaniyesi sayesindedir ki, dîni ilâhîye nail olarak selâmet ve saadete namzet bulunmuşlardır, (ve işte felaha erenler de onlardır) yâni: Havf ve haşyetten kurtulmuş, muratlarına nail olmuş, ebedî saadete müstahik bulunmuş zâtlar, öyle muhsin unvanını bihakkın ihraz eden zâtlardan ibarettir. Binaenaleyh felaha, selâmet ve saadete kavuşmak isteyen her insan, daha dünyada iken hayatını beyhude yere gafilâne bir hâlde zayi etmemelidir, uhdesine düşen ve pek makbul ve muteber olan o gibi dîni vazifelerini ifaya çalışmalıdır, Allah yolunda malî ve bedenî fedakârlıkta bulunmalıdır. Kemalât-ı insaniye bu sayede tecellî eder, felah ve saadete nâiliyet bu vesile ile temin edilmiş bulunur.

A

وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يَشْتَرٖي لَهْوَ الْحَدٖيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا
هُزُوًا اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهٖينٌ ﴿٦﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا وَلّٰى
مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا كَاَنَّ فٖٓي اُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ
ITPJI^O^Î عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعٖيمِ ﴿٨﴾
خَالِدٖينَ فٖيهَا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا وَهُوَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ ﴿٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(6) : Ve insanlardan öylesi de vardır ki, lâkırdının beyhude eğlencesini satın alır İd, bilgisizlikle Allah'ın yolundan sapıtsın ve o yol ile alay ediniversin. İşte onlar için ihanet edici bir azap vardır.

(7) : Ve ona karşı âyetlerimiz okunduğu vakit, sanki onu işitmemiş, sanki iki kulağında bir sağırlık varmış gibi böbürlenerek ensesini döner. Artık onu pek acıklı bir azap ile müjdele.

(8) : Muhakkak o kimseler ki, intan ettiler ve sâlih sâlih âmellerde bulundular, onlar için de nimet cennetleri vardır.

(9) : Oralarda ebediyyen kalıcılardır. Allah bihakkın vâd buyurmuştur. Ve o azizdir, hakimdir.

*

İ Z A H

(6) : Bu mübarek âyetler, insanların başlıca iki kısma ayrılmış olduklarını gösteriyor. Bir kısmının hayatını beyhude yere zayi ve dîni ilâhî ile alay ettiğini ve sağır kesilmiş gibi Kur'an-ı Mübîn'i dinlemekten kaçınır olduğunu ve bu yüz-

den pek büyük bir hüsrana mâruz bulunacağını ihtar ediyor. Diğer bir kısım insanların ise îman ve amali sâliha erbabından oldukları için vâdı ilâhî mucebince ebedî cennetlerde mütenâîm olacaklarını tebşir -ve Cenab-ı Hak'kın evsaf-ı celîlesine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve insanlardan öylesi de vardır ki,) kemalâtı insaniye ile mücehhez olup felaha namzet bulunan zâtlara tamamen aykırı hareketlerde bulunur. O (lâkırdının beyhude eğlencesini satın alır) yâni: Çirkin, faidesiz sözlere kıymet verir, insanı yoldan çıkaran gaflete; şehvete düşüren sözleri, teraneleri dinlemeğe devamı eder ki, (bilgisizlikle) hiçbir bilgiye dayanmaksızın mahza bir cahilane maksatla nâsi (Allah'ın yolundan sapıtsın) dalâlete düşürsün. Onun gayei amali budur (ve) o câhil şahıs ister ki, (o yol ile) o ilâhî tarik ile dîni islâm ile (alay ediniversin) onunla istihzada bulunsun (işte onlar için) öyle lehviyyat ile uğraşan, öyle müstehziyâne harekette bulunan, nâsi dîni ilâhîden uzaklaştırmak isteyen kimseler için (ihanet edici bir azap vardır.) onlar mukaddesata karşı müstehziyâne bir vaziyet aldıkları için ahirette en büyük ihanetlere, azaplara mâruz kalacaklardır.

§ Lehv; oyun, eğlence, insanı hayrdan, fâideli işlerden geri bırakan herhangi bâtıl şey demektir. «Lehvelhâdis» ise, asılsız, uydurma lâkırdılardır, insanı iğfal eden, ibadet ve taattan geri bırakan sözlerdir, tegannilerdir, oyunlardır. «Huzuv» da alay etmek, maskaralığa almak, istihzada bulunmak demektir.

(7) : Evet.. O, öyle müfsit kimsedir ki, insanları idlâle çalışır (ve ona karşı âyetlerimiz okunduğu vakit) Kur'an-ı Mübîn'in pürhikmet âyetleri vakit vakit tilâvet edilince (sanki onu işitmemiş) o mübarek âyetlerin okunuşundan haberdar olmamış (sanki iki kulağında bir sağırlık varmış) da o kutsal âyetlerin okunmasiyle, okunmaması müsavi bulunuyormuş (gibi) bir vaziyet alarak ve (böbürlenerek) mütekebbirâne bir hâlde (ensesini döner) tebligatı kur'aniyyeyi kabulden kaçınır (artık onu pek acıklı bir azap ile müjdele) öyle münkir, mütekebbir şahıs için en şiddetli bir cehennem azabı mukadderdir, «ihtar et» yerinde «müjdele» denilmesi, bir tahakküm içindir. Yâni: Ciddî bir tavır ile istihza etmek ziyâde gazap «göstermek nüktesine mebnidir. «Tefsirlerde yazıldığı üzere bu şahıstan murat «Nazr İbnilhars» dır. Bu bir müşrik idi, ticaret için Hiyre'ye, Acemistan'a gederdi, eski İran mecusilerine ait, hurafat kabilinden kitapları alır getirirdi, onlardaki esatir kabilinden hikâyeleri Kureyş taifesine karşı okur ve derdi ki: Muhammed —Aleyhisselâm— size Âd ve Semud kavimlerine âit kıssaları anlatıyor, ben de size Rüstem ve İsfendiyar, Kisralara âit hikâyeleri anlatıyorum, artık beni dinleyiniz, işte bu herif, bu sözleriyle nâsin Kur'an-ı Kerîm'i dinlemelerine engel olmak isterdi. Hattâ deniliyor ki: Bu herif, gittiği yerlerden teganndlerde bulunan cariyeleri de getirirdi, onları ona buna musallat eder, onların şehvet engiz teraneleri ile halkı iğfale, idlâle çalışırdı. İşte bu mübarek âyetler nazil olarak onun bu fezahatı ahlâkiyesine işarette bulunmuştur.

(8) : İşte öyle islâmiyet düşmanı olup Kur'an-ı Mübînl dinlemekten kaçınan, başkalarını da sapıtmak isteyen muzır kimseler olduğu gibi islâmiyete sanları, selâmet ve saadeti o sayede gören nice hakikî münevver zâtlar da vardır. Evet., **(muhakkak** o **kimseler İd, îman ettiler)** islâmiyeti kabul etmiş bulundular **(ve sâlih sâlih âmellerde bulundular)** uhdelerine düşen vazifeleri ifâya çalıştılar, nâsi idlâJe değil, irşada gayret ettiler **(tonlar içîn de nimet cennetleri vardır)** onlar cennetlerin nîmetlerine nail olacaklardır. Onlar ahirette ebedî bağların, bostanların nîmetlerine müstağrak bir hâlde mes'udâne yaşayıp duracaklardır.

(9) : Evet.. O mes'ut zâtlar **(Oralarda)** o pürnimet cennetlerde **(ebediyyen kalıcılardır)** o nimetler aslâ zâii olmayacaktır **(Allah bihakkın vâd buyurmuştur)** öyle mümîn, sâlih kulların o pürsafâ cennetlere nail olacakları tarafı ilâhîden mev'ud bulunmaktadır, vâdı ilâhî ise elbetteki, tahakkuk edecektir. Çünki Allah Tealâ hâşâ vâdinde hulf etmez, (ve o) Haalık-ı Azîm **(azizdir)** her şeye kadirdir, onun vadini ifâ buyurmasına hiçbir kimse mâni olamaz ve o mâbudi kerim **(hakimdir)** her emr ve fiili bir hikmet ve maslahata müstenittir. Hdkmet ve maslahatı muktezası olmayan bir şeyi vücude getirmez. Bütün asarı kudreti, onun bu gibi ulvî sıfatlar ile muttasif olduğuna şahadet etmektedir.

**

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ
فِيهَا مِنْ كُلِّ دَٓابَّةٍ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَنْبَتْنَا فِيهَا
مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾ هٰذَا خَلْقُ اللّٰهِ فَاَرُونِي مَاذَا خَلَقَ
الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿١١﴾

MEÂLI ALISI

(10) : Gökleri direksiz olarak yaratmıştır ki, onları görürsünüz ve yerde de sizi sarsmasın diye yüksek dağlar bırakmıştır ve orada her yürüyen hayvan-

lardan dağıtmıştır ve biz. gökten su indirdik, artık orada her fâkteS nevfden nebatlar bitirdik.

(11) : İşte bu, Allah'ın yarattığıdır, imdi bana gösteriniz ki, ondan başkaları ne şey yaratmıştır? Hayır.. O zâlimler apaçık bir sapıktık içindedirler.

İ Z A H

(10) : Bu mübârek âyetler, Allah Tealâ'nın kudret ve azametine şahadet eden bir kısım âsân hilkate, niami ilâhîyyeye nazarları celbediyor. Hiçbir şey yaratmaya kaadir olmayan putlara tapan kimselerin de ne kadar dalâlette bulunduklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. Elbette ki, Allah Tealâ azizdir, hakîmdir. İşte bakınız!. O Haalık-ı Azîm **(gökleri direksiz olarak yaratmıştır İd, görürsünüz)** daima gözlerinizi semalara tevcih eder durursunuz onların birer direğe, birer mahalle dayanmaksızın ne kadar vâsi bir vaziyette bulunduğu gözlere çarpıp durmaktadır. Ne kadar muazzam bir kudret eseri!. Müfessirlerin ekserisine göre semalar, müstevîdirler, yâni: Düz, her tarafı müsavi sahifelere benzerler. Bazı müfessirlere göre de semalar, müstedirdir, dâire şeklinde değirmi bir hâlde bulunmaktadırlar. Mühendisler buna kaildirler. İmamı Gazali de bureye muvafakat etmiştir. Velhâsıl: Gökler, gerek müstevî ve gerek müstedir olsun, kudreti lilâhiyyeye nazaran müsavidir. Hepsi de Cenab-ı Hak'kın kudretiyle, ihtiyariyle vücude gelmiştir. «Essiracülmünir» (ve) O Haalık-ı Hakîm, ey insanlar!, **(sizi sarsmasın diye)** daima hareketiyle rahatsız etmemesi için yerlerin üzerlerine **(yüksek dağlar bırakmışta*)** bunlar ne büyük birer kudret eseridir, **(ve orada)** Yer yüzünde **(her yürüyen hayvanlardan dağıtmıştır)** çeşit çeşit hayvanlar görülüp durmaktadırlar, (jve) **O** Haalık-ı Kerîm, buyuruyor ki: **(biz gökten stt indirdik)** şeffaf yağmurları yağdırdık **(artık orada)** o yer yüzünde **(her fâideli nev'îden nebatlar bitirdik)** bunlar, **ne** kadar* güzel, **lâtif** birer manzara teşkil ediyorlar, kalplere **ne** kadar **neş'e** veriyorlar, insaniyet âlemi bunlardan ne kadar müstefit oluyor.

(11) : **(İşte bu) Beyan olunan göklerden, yerden vesaireden her biri (Allah'ın yarattığıdır) bunlar, kudreti subhaniyyeye şahadet eden birer mahlûk-u** ilâhîdir. **(İmdi bana gösteriniz ki) bir** delîl **ile** isbat ediniz **ki (ondan başkaları) o Haalık-ı Kâinatın gayrı olup kendilerini o Haalık-ı mükevvenata şerik ittihaz etmekte olduğunuz şeylerden hangisi (ne şey yaratmıştır?.) onlar, bu âlemde görülen bu kadar mütenevvî eserlerden, bedialardan hangi birini vücude getirebilmişlerdir?, (hayır!.) muhakkak ki, o taptığınız şeylerden hiçbiri bir şey yaratmış değildir, hiçbir şey yaratmaya asla kaadir bullunmamıştır. Bilâkis kendileri**

yaratılmışlardır, hepsi de birer mahlûkı ilâhîdir. O hâlde o ne cehalet, o ne dalâlettir ki, öyle mahlûklara halıkıyyet ve mâbudiyyet sıfatını isnat ediyorlar?. Artık şüphe yok ki, (o zâlimler) o müşrikler (apaçık bir sapıklık içindedirler) onların kalp gözleri kör kesilmiş, karşılannda parlayıp duran o kadar muazzam kudret eserlerini göremiyorlar, vahdaniyeti ilâhîyyeyi tasdik etmek nimetinden mahrum kalmış, cehalet içinde sönüp gitmeğe mahkûm bulunmuşlardır.

***

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ
لِنَفْسِه۪ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَم۪يدٌ ﴿١٢﴾ وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِه۪
وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظ۪يمٌ
﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ وَهْنًا عَلٰى
وَهْنٍ وَفِصَالُهُ ف۪ي عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ ل۪ي وَلِوَالِدَيْكَ اِلَيَّ
الْمَص۪يرُ ﴿١٤﴾ وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ ب۪ي مَا لَيْسَ لَكَ بِه۪ عِلْمٌ
فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَب۪يلَ
مَنْ اَنَابَ اِلَيَّ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿١٥﴾

MEALI ALISI

(12) : Zâtı uKUüyetfme smdolsun M, Lokmanda Allah'a şükret diye hikmet verdik ve her kim şükr ederse ancak kebdi nefisi için şükretmiş olur ve her kim de nankörlük ederse şüphe yok ki, Allah ganidir, hamîttâr.

(13) : Ve yâd et o vakti ki, Lokman, oğluna nasihat ederek ona demişti kb Allalr*a şerik koşma, şüphe yok ki, şvk elbette pek büyük bir zuhndür.

(14) : Ve insana ana ve babasını tavsiye ettik: Onu anası zaaf üstüne zaaf ile yüklenmişti. Onun sütten kesilmesi de iki sene içindedir. Bana şükret ve ana ile babana da. Dönüşte banadır.—dedik.—

(15) : Eğer kendisine hiçbir bilgin olmayan bir şeyi bana şerik koşasın diye sana zorlarlarsa o vakit onlara itaat etme ve kendilerine dünyada mâruf veçhile musahip ol ve bana müteveccih olanların yoluna tâbi ol. Sonra dönüşünüz boradır. Artık neler yapar olmuş olduğunuzu size haber vereceğimdir.

***

İ Z A H

(12) : Bu mübarek âyetler, Haahk-ı Hakim Hazretlerinin Lokman'a hikmet îta ve onu şükr ile mükellef kılmış olduğunu bildiriyor. Lokman'ın da oğluna bir büyük zulm olan şirkten kaçınmasına dâir nasihat vermiş olduğunu gösteriyor: Ve anaya, babaya iyilikte ve onlara da şükrde bulunmalarını Cenab-ı Hak'kın insanlara tavsiye buyurduğunu, validelerin mühim hizmetlerine de işaret buyurmuş olduğunu haber veriyor. Fakat ana ve babanm şirki ipabeden tekliflerine riâyet edilmeyip kendilerine mülâyimâne muhaverede bulunulmasını ve ehli îmânın yoluna gidilmesi lüzumunu ve uhrevî mes'uliyetin vuk'u bulacağını şöylece ihtar buyurmaktadır. (Zâtı ulûhiyetime andolsun ki, Lokman'a) dîni ilâhîye sâlik, emri ilâhîye mutî olan o muhterem kula (Allah'a şükret diye hikmet verdflc) onu nail olduğu nimetlerden -dolayı mün'imi hakikî olan Haalık-ı'. Kerîm'e şükr etmekle mükellef kıldık, kendisini hikmete nâiiiyetle şerefyâb ettik. Yâni: Onu üm ile müeyyet âmellere muvaffak eyledik, nazarî ilmleri iktibas ve fâziletkârane fiilleri iktisab için kendisine bir melekei tâmme, bir kabiliyeti ruhiye ihsan buyurduk. Evet.. Hikmet, bir nurdur ki, insanı mârifetullâha nail eder, güzel âmeller ile ıştigâle saik bulunur. Güzel bir ilm ile güzel âmellere muvaffak olan bir zâta hikmet verilmiş demektir, ilmiyle amel etmeyen bir kimse ise, ne kadar malûmatlı olsa da hekim olmak şerefini kazanmış olamaz. İşte Hazret-i Lokman, böyle bir hikmete, bir kemâle nail olduğu için Cenab-ı Hak'ka şükr etmekle mükellef bulunmuştu, (ve her kim şükrederse ancak kendi nefsi için şükr etmiş olur) çünki bu şükrün sevabı kendisine aittir. Bu sebeple hakkındaki ilâhî nimetler artar, devam eder. (ve her kim de nankörlük ederse) Nail olduğu nimetlerin kadrini bilmeyip vazife-d şükranı ifâ etmezse bunun zararı da kendisine aittir. Hak Tealâ kimsenin şükrüne hâşâ muhtaç değildir. Evet. (şüphe yok İd, Allah, ganidir) hiç bir şeye muhtaç değildir. Hiçbir kimsenin şükrüne ihtiyacı yoktur ki, onun ademinden dolayı mutazarrır olsun ve o Haalık-ı Azîm (hantîttir) hamd ve şükre her veçhile elyâkrjr, bütün mükevvenat, birer lisanı hâl ile O'na hamd ve senada bulunmaktadır, velev ki, bir takımı kimseler,

bu ulvî vazifeyi lisânen ifâda bulunmasınlar.

§ Hamd; kelimesi, şükrü de mutazammindır, hamd şükrün başıdır. Nitekim Ebussuud tefsirinde muharrer bir hädisi şerif, şu mealdedir: Allah'a hamd etmeyen bir kul, ona şükr etmiş olamaz.

(13) : Hakîm, mütefekkir zâtlar, elbetteki, bu şükr vazifesini bihakkın takdir eder, bunu ifâya kendileri çalıştıkları gibi başkalarina da bunu tavsiyede, teklifte bulunurlar. İşte Lokman Hekimin bu vazifeyi böylece ifâ etmiş olduğunu bir nümuneî imtisal olmak üzere Cenab-ı Hak şöylece haber veriyor: (ve yâd et o vakti ki, Lokman oğluna nasihat ederek ona demişti ki: ABah'a şerik kesata) O Haahk-ı Azîm'dn vahdaniyetini, şerik ve nâzirden münezzehiyetini bilip tasdik et (şüphe yok ki, şirk elbette pek büyük bir zulmdür) şirke düşen bir'şahıs, kendi nefsini ebedî bir surette azaba mâruz bırakmış olur. Lokman Hekimin bu tavsiyesi üzerine oğlu da şirki terkederek islâmiyete nail olmuştur.'

(14) : Hak Tealâ Hazretleri, Lokman Hekim'in evlâdına olan nasihatini beyân buyurduktan sonra evlâdında ebeveynine karşı nasıl bir vaziyette bulunmaları lüzumunu bizlere şöylece beyân buyuruyor: (Ve insana ana ve babasına tavsiye ettik) Onlara itaat etmelerini, iyilikte bulunmalarını emr eyledik. Çünki onların evlâtları hakkında hizmetleri pek çoktur. Ezcümle (onu) o evlâdı (anası zaaf üstüne zaaf ile yüklenmişti) ona bir müddet yüklü kalmış, doğurma ağrısına tutulmuş, zafiyete uğramıştır, (oram sütten kesilmesi de iki sene içindedir) valdesi ona böyle bir müddet süt verir durur, galibi hâle nazaran valdeler çocuklarına böyle iki sene süt verirler. Süt müddeti, İmamı Azama göre velâdetten itibaren otuz aydır. Ondan sonra içilen süt üe hürmeti rida = süt analık sabit olmaz. Fakat İmamı Yusufa, İmamı Muhammed'e ve İmamı Zufer'e. göre süt müddeti iki kamerî senedir. Mâlikilere göre de bu müddet nihayet iki sene ile iki aydan ibarettir. Şafiîlerce de İki sene-i kameriyenin hitamına doğru nihayet bulur. Hanbeli fukahasınca da bu müddet tam İki senedir. Zahirîye mezhebine göre ise süt için böyle bir muayyen müddet yoktur. Binaenaleyh süt emen pek yaşlı da olsa yine hürmeti rida sabit olur. Süt emen, süt verenin süt evlâdı hükmünde bulunur. Hazreti Âişe ile İbni Mes'ud gibi bazı sahâbei kiramda buna kaildirler. Artık ihtiyatlı bulunmalıdır. «Bidayetül müetehit» ve «El Muhalla».

Evet.. Cenab-ı Hak, tasana şöylece de tavsiyede bulunmuştur, (bana şükret, ve anan 8e babana da) şükr et. Çünki asıl mün'îmi hakikî Allah Tealâ ol" duğu için ona hamd ve şüikrde bulunmak en birinci bir vazifedir. Ana baba *âa* evlâdm vücuduna sebep olup onun hayatına, terbiyesine hizmet etmiş oldukları için teşekküre hak kazanmışlardır. Evet.. Şükret.. Çünki (dönüş fe banadır) dâyerek insanlara emri ilâhî tevcih buyunılmuştur. Yâni: Ey insanlar!. Siz âlemi ahirette muhasebeye tâbi olacaksunzdır. Vazifei şükranı ifa edip etmediğinizden dolayı sizi mükâfata veya mücazata kavuşturacak olan ancak zâtı ahadiyyettir. Bunu unutmayınız!.

(15) : Mamafih anaya, babaya itaat, ancak meşru olan hususlardadır. **(Eğer kendisine hiçbir bilgin olmayan bir** şeyi) yâni: Cenab-ı Hak'kın şeriki olduğuna dâir hiçbir delil bulunmayan bir mahlûku, öyle hilafı vâki olarak (bana şerik **koşasın diye sana zorlarlarsa)** cebir ve tazyikte bulunurlarsa (o **vakit onlara itaat etme)** onların hatırları için öyle mahlûkata tapmak cehaletinde bulunma, bu hususta onlara muhalefet lâzımdır., **(ve kendilerine dünyada mâruf veçhile musahip ol)** dîne münafî olmayan hususlarda kendilerine mülâyemet göster, mürüvvete muvafık ve dînin hükmüne gayrı muhalif surette onlar ile muamelede bulun **(ve bana müteveccih olanların yoluna tâbi ol)** ehli tevhidin, âbit ve zahit kulların izlerini takibet, başkalarını taklitte, bulunma. Çünki **(sonra)** ahirette **(dönüşünüz banadır)** hepiniz de benim huzuru manevîme celbedilecek, muhasebeye tâbi tutulacaksınızdır. **(artık)** Dünyadalarken **(neler yapmış olduğunuzu size)** o ahiret âleminde **(haber vereceğimdir.)** Her birinizi dünyadaki âmellerinize göre mükâfata, mücazata kavuşturacağımdır*. Binaenaleyh bu akıbeti güzelce düşünerek daha fırsat elde iken hareketinizi ona göre tanzime çalışınız.

**

يَا بُنَيَّ اِنَّهَا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ
اَوْ فِي السَّمٰوَاتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ
خَبِيرٌ ﴿١٦﴾ يَا بُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَاصْبِرْ عَلٰى مَا اَصَابَكَ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿١٧﴾ وَلَا
تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا اِنَّ اللّٰهَ
لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ
مِنْ صَوْتِكَ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(16) : Oğukağnam! Muhakkak kî, o —yaptığın şey— bir hardal tanesi ağırlığında olsa da bir kaya içinde veya göklerde veya yer içinde bulunsa Allah onu getirir, —meydana çıkarır— şüphe yok ki, Allah lâtiftîr, habîrdir.

(17) : Oğutcağram!. Namazı dosdoğru kıl ve mâruf ile emr et ve münıkerden nehy et ve sana isabet edene sabr eyle. Şüphe yok ki bu, kafîyyen icabeden umurdandır.

(18) : Ve nâs için avurdunu şişirme, ve yeryüzünde çalımla yürüme, şüphe yok ki, Allah hiçbir böbürleneni, öğüneni sevmez.

(19) : Ve yürüyüşünde mutedil ol ve sesini indir, muhakkaktır ki, seslerin en çirkini, elbette ki, eşeklerin sesidir.

***

İ Z A H

(16): Bu mübarek âyetler de Lokman Hekim'in oğlunu irşada çalıştığını bildiriyor. Oğluna tavsiye ettiği en güzel âmelleri ve en mühim ahlâkî hareketleri beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Oğulcağızım!. Muhakkak ki, o) Yaptığın şey, gerek iyilik, gerek kötülük (bir hardal tanesi ağırlığında olsa da) öyle pek küçük, pek hafif bir miktarda olmakla beraber (bir kaya içinde veya göklerde veya yer içinde bulunsa) öyle en hafî veya en ulvî veya süflî bir mahalde gizlense <jABah onu) yine zuhura (getirir) yine meydana çıkarır, onunla sahibini muhasebeye tâbi tutar, ona göre mükâfat ve mücazat verir, (şüphe yok ki Allah, lâtiftir) onun ilmi her gizli şeye de kavuşur. Ve o Haahk-ı Azâmi **(habîrdir)** her şeyin künhünü, mahiyetini bilir Amenna. Artık her insan bu hakikati düşünerek hayatını ona göre tanzim etmelidir.

(17) : Lokman Hekim, oğluna kemâli şefkatini gösterir bir tarzda hitabederek itikada âit nasihat verdiği gibi en büyük ibadetlere, ahlâkî hareketlere dâir de şöylece öğüt vermiştir: (Oğulçağiziml. Namazı dosdoğru kıl) kalbini tenvir, ruhunu tasfiye için namazları erkân ve şeraiti dairesinde kılmaya devamet (jve mâruf ile emret) emşrû, fâideli şeyleri başkalarına da tavsiye et, ebnayi cinsine şefkat göster, onların da tehzibi ahlâkına çalışarak sevap kazan, (ve **münkerden** nehy et) haramı, çirkin ve içtimaî hayat için muzır olan şeylerden de başkalarını iktidarın dâiresinde men'e çalış, bu suretle de insâniyet nâmına hayırhahtık göster **(ve sana isabet** edene **sabr et)** gerek ibâdet ve taat hususunda ve gerek nâsi irşâd yolunda görülecek bazı arızalara, sıkıntılara karşı sabrdan, metanetten ayrılına, elinden geldiği kadar bu gibi pek fâideli vazifelere devam eyle

(şüphe yok ki, bu) .zikr ve tavsiye edilen husus (kat*iyyen icabetten umurdandır.) bunları Cenab-ı Hak, kulları üzerine katfî surette farz kılmıştır, bunlara riâyet edilmesi, bir vazdfei katliyyedir.

(18) : Lokman Hekim, oğluna karşı nasihatına devam ederek şöyle de demiştir: (Ve nâs için avurdunu şişame) Yâni: insanlara karşı mütekebbirâne bir vaziyet alarak onlardan yüzünü çevirme, hastalıklı bir şahıs gibi bir tavır takınma, beşuş ve mütebessim bir vaziyette bulun (ve yer yüzünde çalımla yürüme) mağrurâne, mütehakkimâne bdr vaziyet alarak gezip durma, (şüphe yok ki, Allah, hiçbir böbürleneni, öğüneni sevmez.) Nâsa karşı çalım satan, kendisini başkalarının, fevkinde görüp duran mütekebbdr kimseler, muhabbeti ilâhîyyeye lâyık olamazlar.

§ Tas'îr; yüz döndürmek demektir. Kibirlenerek eğri büğrü bir tavır almak yerinde kullanılır: Asıl «saar» kelimesi yüz veya boyun eğriliği manasınadır, «Merah» ferahlı bir tarzda mütekebbirâne bir variyet almaktır. «Muhtal» kendini görüp mütekebbir ve müteaccip olan kimsedir. «Fehur» da iftihar eden, kendisini büyük görüp nazlanan kimse demektir.

(19) : (Ve yürüyüşünde mutedil ol) Yolda giderken ne çok sür'atli ve ne de pek ağır yürüme, itidalden ayrılma, ne hıffet eseri göster, ne de, mağrurâne bir vaziyet al. Böyle bir yürüyüş, insanın şerefini ihlâl eder. Nitekim bir hadisi şerifte (^)U \. ^X ^1 \ij^) ''Duyurulmuştur. Yâni: Pek hızlı yürümek; müminin izzetini, kıymetini giderir, (ve sesini indir) Fazla bağırıp çağırma, hacet miktarının fevkinde yükseltme ({muhakkaktır ki, seslerin en çirkini, elbette İd, eşeklerin sesidir.) çünki o hayvan, lüzumsuz yere sesini pek ziyâde yükseltir, nâhoş bir surette anırışlarda bulunur. Artik bir insana yakışır mı ki, öyle beyhude yere dilhiraş bir edâ ile bağırıp dursun?.

§ Gaz; gızâza; kısaltmak, azaltmak, herhangi bir şeyi men etmek, büyüklerin huzurunda göz ile etrafa bakıp durmamak, öne, aşağıya doğru bakmaktır ki, bu bir edeb muktezasıdır.

«Hazret-i Lokman» büyük bir din alîmi idi, hikmetle muttasif bir zât olduğu Kur'an-ı Mübîn'in beyânıyle sâbittir. Kendisine tarafı ilâhîden hikmet ihsan, olunduğu ve bu sayede evlâdına pek' hakimane nasihatlarda bulunduğu bâr nümunei imtisal olmak üzere Kur'anı Kerîm'de mezkûr bulunmaktadır. Bu zâtın nübüvvetine kaadl olanlar da vardır. Lokman Hekim'in şahsiyetine, tercümei hâline, mahalı zuhuruna dâir tarihlerde kat'î malûmat yoktur. Bu hususta muhtelif rivayetler vardır. Kendisinin aslen «Nübe» li bir köle olduğunu iddia edenler de vardır. Arap obuası ihtimâli daha kuvvetli görülmektedir. Bir rivayete nazaran babasının ismi «Baura» dır. Baur ise Eyüp Aleyhisselâm'ın kız kardeşinin veya teyzesinin torunudur. Diğer bir rivayete göre de Azerin evlâdındandır, bin se ne yaşamıştır, Davut Aleyhisselâm'ın zamanına yetişmiş, o Peygamberi Âli'den

(şüphe yok ki, bu) zikr ve tavsiye edilen husus (kat'iyyen icabetten umurdandır.) bunları Cenab-ı Hak, kullan üzerine kat[9]! surette farz kılmıştır, bunlara riâyet edilmesi, bir vazifei kafiiyyedir.

(18) : Lokman Hekim, oğluna karşı nasihatına devam ederek şöyle de demiştir: (Ve nâs için avurdunu şişöme) Yâni: insanlara karşı mütekebbirâne bir vaziyet alarak onlardan yüzünü çevirme, hastalıklı bir şahıs gibi bör tavır takınma, beşuş ve mütebessim bir vaziyette bulun (ve yer yüzünde yalımla yürüme) mağrurâne, mütehakkimâne bir vaziyet alarak gezip durma, (şüphe yok ki, Allah, hiçbir böbürleneni, öğüneni sevmez.) Nâsa karşı çalım satan, kendisini başkalarının fevkinde görüp duran mütekebbrir kimseler, muhabbeti ilâhîyyeye lâyık olamazlar.

§ Tas'îr; yüz döndürmek demektir. Kibirlenerek eğri büğrü bir tavır almak yerinde kullanılır. Asıl «saar» kelimesi yüz veya boyun eğriliği manasınadır, «Merah» ferahlı bir tarzda mütekebbirâne bir vaziyet almaktır. «Muhtal» kendini görüp mütekebbir ve müteaccip olan kimsedir. «Fehur» da iftihar eden, kendisini büyük görüp nazlanan kimse demektir.

(19) : (Ve yürüyüşünde mutedil ol) Yolda giderken ne çok sür'atli ve ne de pek ağır yürüme, itidalden ayrılma, ne hıffet eseri göster, ne de, mağrurâne bir vaziyet al. Böyle bir yürüyüş, insanın şerefini ihlâl eder. Nitekim bir hadisi şerifte (^)U ^ ^jj" '^1 *j~) "buyurulmuştur. Yâni: Pek hızlı yürümek; müminin izzetini, kıymetini giderir, (ve sesini indir) Fazla bağırıp çağırma, hacet miktarının fevkinde yükseltme (jmuhakkakür ki, seslerin en çirkini, elbette ki, eşeklerin sesidir.) çünki o hayvan, lüzumsuz yere sesini pek ziyâde yükseltir, nâhoş bir surette anırışlarda bulunur. Artik bir nisana yakışır mı ki, öyle beyhude yere dilhiraş bir edâ ile bağırıp dursun?.

§ Gaz; gızâza; kısaltmak, azaltmak, herhangi bir şeyi men etmek, büyüklerin huzurunda göz ile etrafa bakıp durmamak, öne, aşağıya doğru bakmaktır ki, bu bir edeb muktezasıdır.

«Hazret-i Lokman» büyük bir din alîmi idi, hikmetle muttasif bir zât olduğu Kur'an-ı Mübîn'in beyânıyle sabittir. Kendisine tarafı ilâhîden hikmet ihsan olunduğu ve bu sayede evlâdına pek' hakîmane nasihatlarda bulunduğu bir nümunei imtisal olmak üzere Kur'anı Kerîm'de mezkûr bulunmaktadır. Bu zâtın nübüvvetine kaadl olanlar da vardır. Lokman Hekim'in şahsiyetine, tercümei hâline, mahalı zuhuruna dâir tarihlerde kat'î malûmat yoktur. Bu hususta muhtelif rivayetler vardır. Kendisinin aslen «Nübe» li bir köle olduğunu iddia edenler de vardır. Arap olması ihtimâli daha kuvvetli görülmektedir. Bir rivayete nazaran babasının isini «Baura» dır. Baur ise Eyüp Aleyhisselâm'ın kız kardeşinin veya teyzesinin torunudur. Diğer bir rivayete göre de Azerin evlâdındandır, bin sene yaşamıştır, Davut Aleyhisselâm'ın 22inanına-yetişmiş, o Peygamberi Âli'den

ilm ahz etmiştir. Hazret-i Davud'un Peygamberliğinden evvel fetva verirmiş, bilâhara fetva vermez olmuştu. Diğer bir rivayete göre de Beni İsrail arasında kadı bulunmuştur. Velhâsıl: Ekseri akvale göre Hazreti Lokman, bir nebi değil, bir hikmet alîmi idi. Bu zâtın birçok hakimane nasihatian tesbit edilmiştir. Ezcümle oğluna nasihat vererek demiştir ki: «Ey oğlum!. Tövbeni tehir etme, çünki ölüm ansızın geliverir» Allah'tan kork, kalbin günahkâr olduğu hâlde sana ikram etsinler diye kendini nâsa muttakî gösterme», «Oğulcağızım!. Ben sükûtumdan dolayı asla nedamet bulmuş olmadım, çünki söz gümüşten olsa bile sükût, altundur.» âlimlerin meclislerine devam et, hakimlerin sözlerini dinle. Çünki Allah Tealâ, ölü kalpleri hikmet nuru ile diriltir, nasıl ki, yeri yağmur sulariyle diriltiyor.»

Rivayet olunuyor ki: Birgün Lokman Hekim'e efendisi demiş ki: Bir koyun kes, onun en temiz iki uzvunu bana getir, o da bir koyun kesmiş, onun dili ile kalbini alıp efendisine getirmiş, efendisi tekrar demiş ki: Bir koyun kes, onun en habis iki parçasını bana getir. O da kesmiş, koyunun yine dili ile kalbini getirivermiş. Efendisi bunu böyle görünce sebebini sormuş, Lokman Hekim de demiş ki: Bu iki uzuv, temiz olunca o koyunun bütün vücudu temiz olmuş olur ve bilâkis bu iki parça temiz olmayınca o koyunun bütün parçaları da temiz bulunmamış olur. Essirâc-ül-Münîr. Binaenaleyh insanın da temizliği, nezafeti ruhiyesi dili ile kalbine göre taayyün etmektedir.

.*.

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ
وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ
فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ
اتَّبِعُوا مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاءَنَا اَوَلَوْ
كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾ وَمَنْ يُسْلِمْ
وَجْهَهُ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى
وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُ اِلَيْنَا
مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾
نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰى عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(20) : Görmediniz imi ki: Allah Tealâ sizin için göklerdekini ve yerde olanı musahhar kılmıştır. Ve üzerinize zahiren ve bâtmen nimetlerini pek geniş surette itmam buyurmuştur. Ve nâstan öylesi de vardır ki, ne bir ihne, ve ne de bir rehbere ve ne de tenvir eden bir kitaba müstenit olmaksızın Alah hakkında mücadelede bulunur.

(21) : Onlara «Allah'ın indirmiş olduğuna tâbi ohm» denildiği vakit, dediler kh Hayır.. Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye tâbi oluruz. Ya şeytan onları alevH, âteşin azabına *davet* eder obada mı? —yine tâbi olacaklar—.

(22) : Ve her kan mutaim okiuğu hâlde yüzünü Afflah'a tesfim ederse muhakkak ki, en sağlam kulpa sanmuşfar. Bütün işlerin âkıbeti, Allah'a dönecektir.

(23) : Ye kim de küfre düşerse artık onun küfrü seni mahzun etmesin. Onların dönüşleri bizedir. Artık onlara ne işler yapmış olduklarım haber vereceğiz'. Şüphe yok ki, Allah sînelerde —gjzü— olanı hakkiyle biHcidir.

(24) : Onları biraz mütena'im kılarız, sonra onları en şiddetli bir azaba muztar küacağızdır.

*

İ Z A H

(20) : Bu mübarek âyetler, Haalık-ı Kerîm .Hazretlerinin beşeriyet hakkındaki birer delili vahdaniyet olan mütenevvî nimetlerini bildiriyor. Bir takım kimselerin ise bir delîle müstenit olmaksizm mücerret bir taklit sâikasiyle cahilane harekette bulunarak küfre düşmüş, hidayetten mahrum kalmış olduklarını haber veriyor. Cenab-ı Hak'kın emrine inkiyâd, dînine intisab edenlerin ise selâmeti haline işaretle güzel bir akıbete nâiliyetlerini tebşir ediyor. Kâfir olanların da dünyada muvakkat bir istifadeden sonra azabı ilâhîye sevkedileceklerini ye onların o kâfirane hâllerinden dolayı Resûli Ekrem'in mahzun olmamasını beyân ile o Peygamberi Âlişana tesliyetbahş olmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. Siz (Görmediniz mi?) göz ile görmüş gibi bilmiş bulunmuyormusunuz (ki Aüah Te alâ, sizin için göklerdekini v€ yerde olanı musahhar kjJmıştcr) bütün onlardan istifade edip duruyorsunuz. Meselâ: Göklerde bulunan güneşin, kamerin ve yıldızların ziyalarından, bulutların yağdırdığı yağmurlardan müstefid oluyorsunuz. Yer yüzündeki bağlardan, bahçelerden, denizlerden, ırmaklardan, madenlerden, mütenevvî hayvanlardan da istifade edip duruyorsunuz. Bütün bu hilkat eserleri, insanların maslahatlarını temin ediyor, fâidelerine hadım bulunuyor, (ve) O Haaiıkı Kerîm, ey insanlar!. Sizin (üzerinize zahiren ve bâtınen nîmetlerini pek geniş surette itmam buyurmuştur.) bunları takdir etmek icabetmez mi?. İbni Abbas Hazretlerinden rivayet olunduğuna göre nimet'i zahireden murad, Kur'an-ı Azîm'dir, dîni islâmdır. Nîmet'i bâtıneden murat da, insanların günâhlarından dolayı alelacele cezası verilmeyip o günâhların setredilmesi, tövbe için mühlet verilmiş olmasıdır. Mücahidin beyânına göre de zahiri nimetler, islâmiyetin zuhuru, müslümanların düşmanlarına karşı nusrete nâüiyetieridir. Bâtınî nimetler de ehli islâm'a melekler ile imdat edilmiş olmasıdır. Bir kavle göre de niami zahire; göz, kulak, lisan vesâir uzuvlardır. Niami bâtıneden murat da kalp, akıl, fehim ve emsalinden ibarettir. Velhâsıl: Cenab-ı Hak'kın beşeriyete maddî ve manevî bir çok nimetler ihsan buyurmuştur. Bunların kadrini bilip şükrünü ifâ etmek lâzımdır, (ve) halbuki Onastan öylesi **de vardır** ki) küfjranı nimette bulunur, (ne) delile dayanan **(bir** ihne ve ne) de bir selâmet yolunu gösteren **(bîr rehbere ve ne** de) kendisini (jtenvir eden) ilâhî **(bir kitaba müstenit olmaksızın)** mücerret cahilane bir taklit ve kuruntu tesiriyle **(ABah hakkında mücadelede bohmur) o Ha-**

alık-ı Kâinatın vahdaniyetini vesâir ulvî sıfatlannı inkâr eder, bir takım mahlûkata mâbudiyet, hâiikıyet isnat ederek şirke düşer, gözleri önünde parlayan vahdaniyeti ilâhîyye delîllerini görmez olur.

(21) : (Onlara) Öyle küfr-ü şirke düşen câhillere (Allah'ın indirmiş olduğuna tâbi olun) onun kitabını kabul edin, onu size tebliğe memur olan Peygamberi Zîşana muhalefette bulunmayın (denildiği vakit) o münkirler (dediler ki: Hayır..) biz kanaatimizi terketmeyiz (biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye tâbi oluruz.) Yâni: Putlara tapar dururuz. Bu ne cehalet!, (ya şeytan onları alevli âteşin azabına dâvet eder olsada mı?.) yine tâbi olacaklar!. Evet.. Peygamberi Âlişan, anları Allah'ın kitabına davet ediyor ki, ona îman edip sarılanlar, ilâhî nimetlere nail olacaklardır. Şeytan ise onları küfre davet ediyor ki, onun aeticesi, en büyük ebedî cehennem-azaplarından başka değildir. O hâlde nasıl olur ki, öyle şeytanî vesveselere kıymet verilebilsin?.

(22) : (Ve her kim muhsin olduğu) Yâni: Zahiren ve bâtmen hâlis, güzelce amellere sahip, safvet-i kalbe mâlik bulunduğu (hâlde yüzünü Allah'a teslim ederse) bütün umurunu mâbudi azîme tefviz eylerse, bütün varlığiyle hakka teveccühte bulunursa, bütün muvaffakiyeti o kerîm hâlikından beklerse (muhakkak ki, en sağlam kulpa sarılmıştır) artık en oüyük, manevî bir i'tilâya nail olacaktır. Böyle metin bir şeye sarılmak, bir temsilden ibarettir. Nasıl ki: Yüksek bir mahale yükselmek için kopmasından, kınlmasından korkulmayan pek metin bir urgana sarılan kimse, bu vasıta ile o mahalle yükselebileceği gibi, ulvî bir makama kavuşmak için de ibâdet ve taat gibi bir mânevî vasıtaya tevessül eden bu suretle kendisini dîni ilâhîye rabteyleyen bir zât da o ulvî gayesine elbette ki, kavuşur, (bütün işlerin âkıbeti, AJIaJra dönecektir.) Bütün kulların son sevkedıilecekleri mekâm, Haalık-ı Kâinat hazretlerinin huzup-ı mânevîsidir, yövmi ahiretteki mahkemei kübrasıdır. Herkes orada dünyadaki amellerinin mükâfat ve mücazatına kavuşacaktır. İşte o âkıbeti düşünerek ona göre esbabı selâmeti temine çalışmalıdır.

(23) : (Ve kim de) Bu dünyada (küfre düşerse) Cenab-ı Hak'kın birliğini, kudret ve azametini düşünmeyip hakka teveccühten kaçınırsa (artık onun küfrü) Ey Resûli Zîşan!. (seni mahzun etmesin) o küfrün dünyevî ve uhrevî mes'uliyeti, suiâkıbeti o küfrü iltizam eden şahsa aittir, (onların dönüşleri) başkasına değil (bizedir) dünyada da, ahirette de onların üzerinde hâkim, mutasarrıf olan ancak kudret-i İlâhîyyedir. (artık onlara) Dünyadalarken (ne işler yapmış olduklarını haber vereceğiz) onları o yapmış oldukları şeylerin cezasına kavuşturacağındır. (şüphe yok ki, AHah sinelerde) Her gizli (olanı hakkıyle biBcJdE") o Haalık-ı Azîm'e karşı hiçbir şey gizli kalamaz. Artık o münkirlerin de içerilerinde saklamış oldukları bâtıl kanaatleri, arzulan meydana çıkaracak, teşhir edecek, sahiplerini ona göre muaheze buyuracaktir.

(24) : Evet.. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: **(Onları)** Öyle münkirleri bu dünyada lihikmetin (biraz **mütena'im kılarız)** kendilerine dünyada bir miktar nimet ve mühlet veririz, onları bir mazeret dermeyan edememeleri için bir imtihana tâbi tutmuş oluruz, **(sonra onların en şiddetti)** en galiz, ağır **(bir âzaba muztar kılacağızdır.)** onlar ahirette nihayet bulmayacak olan şiddetli bir âzaba atılmış olacaklardır, dünyadaki denetlerinin cezasına öylece uğramış bulunacaklardır. İşte küfrün ebedî cezası!.

*

وَلَئِنْ

سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ

بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ

اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ اَنَّ مَا فِي الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ

اَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ

كَلِمَاتُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلْقُكُمْ وَلَا

بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(25) : Andolsun ki, onlara gökleri ve yeri kim yarattı diye soracak olsan elbette diyeceklerdir ki: Allah. De ki: Elhamdülillâh. Hayır.. Onların pek çokları bilmezler.

(26) : Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Şüphe yok ki, Allah'tır, gâni, hamîd olan O'dur.

(27) **: Muhakkak ki: Eğer yerde olan herbir ağaçtan kalemler olsa, denizde —mürekkep olsa da— ona arkasından yedi deniz de yardım eylese yine Allah'ın kelimeleri —yazılmakla— tükenmez. Şüphe yok ki, Allah Azizdir, hakîmdir.**

(28) : Sizin yaratümamzcla, tekrar diriltilmenizde ancak bir tek kişi —yi yaratıp iâde etmek— gibidir. Şüphe yok ki, Allah bihakkın işiticidir, görücüdür.

***

İ Z A H

(25) : Bu mübarek âyetlerde bütün kâinatı yaratan zâtın Allah Tealâ'dan başka olmadığını kâfirlerin de ikrar ve i'tirafa mecbur olduklarını bildiriyor ve göklerde ve yerde olan bütün mevcudatın Hak Tealâ'ya aidiyetini ilân ediyor. O Haahk-ı Azîm'in kelimatına acaibi asarına, bedâyii kudretine nihayet olmadığını pek beligâne bir surette tasvir ve telkin buyuruyor ve o Haalıkı Kadîre nazaran bütün beşeriyetin ihya ve iadesi bir şahsın ihya ve iadesi mesabesinde olduğunu beyân ile kıyameti münkir olanların bâtıl kanaatlerini tezyif ve o Haalık-ı Azîm'in evsafı kemâline işaret buyurmaktadır. Şöyle kî: Ey Hâtemülmürselîn!. (Andolsun ki onlara) O vahdaniyeti ilâhîyyeyi, risaleti muhamrnediyyeyd inkâr eden müşriklere (gökleri ve yeri kim yarattı?.) bütün onları ve onlarda olanları hangi zât vücude getirdi?, (diye soracak olsan elbette) o müşrikler (diyeceklerdir ki: Allah) evet.. Onlar böyle itirafa mecbur olacaklardır. Sen de Resulüm!, (de ki: Elhamdülillah) onlar, hâlikıyyeti ilâhîyyeyi itirafa mecburiyet görüyor, delâili tevhide karşı inkâra cür'et gösteremiyorlar. (hayır..) onlar öyle itirafa mecbur olmakla beraber yine (onların pek çokları bilmezler.) yine şirkten, risaleti Muhammediyyeyi inkârdan geri durmazlar, birer mahlûkı ilâhî olduğuna kail oldukları şeyleri o Haalık-ı Azîm'e şerik itithaz ederler. Kendilerini böyle müşrikâne bir hareketten men edecek bir bilgiye sahip bulunmamaktadırlar.

(26) : O kâfirler, bir kere düşünmeli değil midirler?. (Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır) onlar, birer mahlûkturlar. Nitekim o kâfirler de bunu itiraf etmektedirler. Artık (şüphe yok ki, Allah'tır) o zâtı akdesten başkası değildir. (gani, hamît olan O'dur) Evet.. Bütün mevcudat o zâtı kibriyaya muhtaçtır, o hiç birşeye muhtaç değildir ve her hamd-ü senaya müstahik olan da o'dur, velev ki, o'na hiçbir kimse lisânen hamdta bulunmasın, bütün kâinat, bir lisanı hâl ile o'na hamd-u senada bulunmaktadır.

(27) : O Haahk-ı Azîm'in kudret ve azametini bir kere düşününüz. (Muhakkak ki, eğer yerde olan herbir ağaçtan kalemler olsa) bütün ağaçlar kalem kesilse **(deniz** de) mürekkep olsa da (ona arkasından yedi deniz de yardım eykse) bütün sulan mürekkep kesilen bir bahri muhita yedi denizin sulan da mürekkep kesilerek ilâve edilecek olsa, bunların hepsiyle Cenab-ı Hak'kın mukaddes kelimeleri, acaibi kudreti, mütenevvî âsân hilkati yazılacak olsa (iyine Allah'ın) o mukaddes (kelimeleri) öyle yazılmakla (tükenmez) hepsi de yazılıp tesbit edilmiş olmaz. Bilâkis kalemler de, mürekkepler de nihayet bulmuş olur. **(şüphe** yok ki, Al-

lah Azizdir) kudreti her veçhile kâmildir, o'nun kudretine nihayet yoktur ve o Halık-ı Kerîm **(hakimdir)** onun ilminden, hikmetinden hiçbir şey hâriç kalmaz. Onun ilmine, hikmetine nihayet tasavvur olunamaz. Bu âyeti Kerîmenin sebebi nüzulü hakkında birkaç rivayet vardır. Bir rivayete göre Yahudiler, Resuli Ekrem'e demişler ki: Allah Tealâ her şeyi Tevrat'ta zikretmiştir, o'nun zikretmediği bir şey kalmamıştır. Resûli Ekrem de buyurmuş ki: Tevrat'ta zikredilen şey, Allah Tealâ'nm kelâmına nisbetle ancak denizden bir katre mesabesindedir. Bunun üzerine bu âyeti celîle nazil olmuştur.

(28) : Artık o .Haahk-ı Azîm'in kudretini, azametini düşünmelidir. Ve ey insanlar!. Şüphe yok ki, **(sizin yaratılmanızda tekrar dirütilmenizde)** hepinizin bidayeten dünyaya getirilip bilahara öldürüldükten sonra tekrar kıyamette yeniden hayata kavuşturulmanızda o Haabk-ı Azîm'e göre **(bir tek kişi)** yi yaratıp onu öldürdükten sonra tekrar diriltip iade etmek **(gibidir)** çünki o. muazzam Haalık'a karşı hiçbir çetinlik mutasavver değildir. Bütün mahlûkatı vücude getirmekle onlardan yalnız birini vücude getirmek, aynı suhulette bulunur. Bütün mahlûkatın zuhura gelmesi için o Haalık-ı Azîm'in bir Kün = ol diye emr etmesi kâfidir. Artık o kudreti azîmeye nazaran ahiret hayatını vesâireyi kim inkâr ve istibâd edebilir?, **(şüphe yok ki, Allah bihakkın** işiticidir.) her sözü, her sedayı, her iddiayı tamamen işitip bilmektedir. Ve her mevcudu **(görücüdür)** birini görmesi, diğerlerini görmesine mâni olamaz. Binaenaleyh ey o Haalık-ı Azîmi'n kulları!. Sizin de bütün sözlerinizi, işlerinizi o Haalık-ı Kerim işitip bilmektedir, artık bunu düşünerek bütün etvâr ve efâlinizi ona göre tanzime çalışınız/ mütenebbihâne yaşayınız..

•*•

ألم تر أن الله يولج الليل في النهار ويولج النهار في الليل وسخر
الشمس والقمر كل يجري إلى أجل مسمى وأن الله بما تعملون خبير ﴿٢٩﴾
ذلك بأن الله هو الحق وأن ما يدعون من دونه الباطل وأن الله
هو العلي الكبير ﴿٣٠﴾ ألم تر أن الفلك تجري في البحر بنعمت الله
ليريكم من آياته إن في ذلك لآيات لكل صبار شكور ﴿٣١﴾ وإذا
غشيهم موج كالظلل دعوا الله مخلصين له الدين فلما
نجاهم إلى البر فمنهم مقتصد وما يجحد بآياتنا إلا كل ختار
كفور ﴿٣٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(29) : Görmedin mi ki, şüphe yok Allah Tealâ, geceyi gündüze katar ve gündüzü de geceye katar ve güneşi ve ayı da musahhar kıbnışür. Hepsi de muayyen bir vakte kadar akar gider. Ve muhakkak id, Allah her işlediklerinizden haberdardır.

(30) : Şu beyân olunanlar, şundandır ki, hak olan şüphe yok, ancak Allah TeaJâ'dır. Onun gayrı çağırdıkları hep bâtıldır. Ve muhakkak ki, Allah'tır, o çok yüce, çok büyük olan O'dur.

(31) : Görmedin mi ki, muhakkak gemiler, denizde Allah'ın nîmetiyle akar gider, size onun âyetlerinden göstermek için. Şüphe yok ki, bunda her bir çokça sabr eden, çokça şükr eden için ibretler vardır.

(32) : Ve onları kara bulutlar gibi dalgalar sardığı zaman, onlar Allah'a dîni ona tahsis ediciler olarak yalvarmaya başlamış olurlar. Sonra onları karaya selâmetle çıkardığı zaman onlardan mutedil olan vardır ve bizim âyetlerimizi ise pek çok gaddar ve pek nankör olandan başkası inkâr etmez.

*

İ Z A H

(29): Bu mübarek âyetler de Haalık-ı Azîm Hazretlerinin diğer birer nev'î âsârı kudretine nazarları celbediyor, hâlıkiyetin Cenab-ı Hak'ka münhasır olduğunu, ondan başka mabut ittihaz edilenlerin ise bâtıl bulunduğunu ihtar buyuruyor. Geceler ile gündüzlerin birbirini tâkibettiği gibi denizlerde de gemilerin birer nümunei ibret olmak üzere akıp gittiğini ve müthiş dalgaların zuhuru ânında yalnız Allah Tealâ'ya iltica edildiğini ve öyle ilâhî âyetleri bir takım nankörlerden başkasının inkâr edemiyeceğini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey mükellef olan insan!, (görmedin mi ki) Görmüş gibi yakınen bilmedin mi ki, (şüphe yok; Allah Tealâ, geceyi gündüze katar ve gündüzü de geceye katar) bu vakitlerden her birini diğerine girdirir, vakit vakit geceler ve gündüzler artar, eksilir. Onlarda böyle bir teceddüt, teaddüt eseri görülür durur (ve) o Haalık-ı Hakîm (güneşi de ayı da musahhar kılmıştır.) bunları da kendi semâlarında muntazam bir harekete tâbi tutmuştur, yer yüzüne ziyalarını, nurlarını neşreder dururlar. (Hepsi de muayyen bir vakte kadar akar gider) Güneş de, kamer de kıyamete kadar tulü ve gurup eder, yaratılışındaki hikmet ve maslahat parlar durur, (muhakkak ki, Allah) Ey insanlar!. Sizin öyle gündüzlerde ve gecelerde (her işlediğinizden haberdardır.) o'nun zâtı ehadiyyetine hiçbir "şey gizli kalmaz. Öyle ise bu vakitleri beyhude şeyler ile, uğraşarak zayi etmemelidir, bunlarda güzel, güzel amellerde bulunarak rızayı ilâhîyyi kazanmaya muvaffak olmalıdır.

(30) : (Şu beyân olunanlar, şundandır ki,) Yâni: Öyle bildirilen âyetlerin, gösterilen kudret eserlerinin sebebi hakikîsi şudur ki (hak olan, şüphe yok, ancak Allah TeaJâ'dır) bütün muhtelif mahlûkat, o'nun birer eseri kudretidir. Hâlikıyet ve mâbudiyet ancak o'na mahsustur. (O'nun gayrı çağırdıkları) kendilerine ibâdetde, duâ ve niyazda bulundukları (hep bâtıldır) onlara ulûhiyyet, mâbudiyet isnat edilmesi bâtıldır, vahîdir, (muhakkak ki, Allah'tır) başkası değil (o çok yüce) bütün mahlûkatı üzerinde hâkim, yüksek sıfatlarla muttasif olan ve (çok büyük olan) kibriyâ ve azameti hâiz bulunan ancak (O'dur) o Haalık-ı Kâinat Hazretleridir Amenna..

(31) : Ey kâbili hitâb olan , insan!. (Görmedin mi ki, muhakkak gemiler) büyük olsunlar, küçük bulunsunlar hepsi de (denizde Allah'ın nîmetiyle) onların esbabını hazırlamak için kullarına vermiş olduğu kabiliyede veya rüzgârları zuhura getirmesiyle (akar gider) arzu edilen tarafa harekette bulunur. Tâkd, ey insanlar!, (sâze onun) O Haalık-ı Kerîm'in (âyetlerinden) bir kısmını (göstermek için) öyle cereyanına devameder. Evet. Bütün bu nakliye vasıtalarının varlığı, muntazam hareketleri, Haalık-ı Azîm'in vahdaniyetine, ilmine, kudretine âit birer delildir, bunlara bakıp da kendilerine o kabiliyeti veren Haalık-ı HaJdîofin varlığını•, kudretinî tasdik ve takdis etmek elbette ki, icabeder. (şüphe **yok** ki, bunda) bu zikredilen azîm âyetlerde, alâmetler de (her bir çokça sabr eden) te-

fekkür hususunda, ibâdet ve tâat hususunda sabr ve sebattan ayrılmayan ve (çokça şükr eden) ilâhî nîmetlere karşı vazifei şükrana, layıkiyle ifâya çalışan ehli îman (için ibretler vardır) öyle mümîn, mütefekkir zâtlar, bu gibi nakil vasıtalarını düşünürler; kıymetlerini takdir ederler. Evet.. Onların o koca denizlerde nasıl yürüyerek uzak uzak kıt'alara yolcuları nasıl nakletmekte oldukları düşünülmeğe lâyıktır. Ve bahusus zamanımızdaki tayyarelerin havalarda ne kadar sür'atle uçup gittiklerini de nazarı teemmüle almak icabetmektedir. Bütün bunlar, kudret-i ilâhîyye ile vücude gelen birer bediaî hilkattir. Artık her zaman, bu gibi asarı nazara alarak bunlari yaratan Haalık-ı Azîmüşşan'ı takdis ve tebcîle devametmelidir, gafletle yaşamamalıdır.

(32) : Halbuki, nice insanlar vardır ki, bu gibi büyük nimetlerin kadrini bilmezler, bunları yaratan Haalıkı Kerîm'e arzı ubudiyete devam etmezler, ancak vakit vakit denizlere vardıkları (ve onları kara bulutlar gibi dalgalar sardığı zaman) can korkusuna düşerler, o vakit (onlar Allah'a, dîni ona) o mâbudi bînâzire (tahsis ediciler olarak) yalnız, O'nun kendilerini necata erdirebileceğine kanî bulunarak (yalvarmaya başlamış olurlar) o hâileden kurtarılmalarını yalnız o Haalık-ı Kerîm'den niyazda bulunurlar, (sonra onları karaya selâmetle çıkardığı zaman) yine onların ekserisi küfrlerinde, isyanlarında devam ederler. Ancak (onlardan) bir kısım (mutedil olan vardır) tevhidi ilâhîye devâm, hayatına bir intizam vermeğe müstâit bulunur. Fakat böyleleri pek azdır. Nail oldukları nîmetlerin kadrini bilmeyip yine küfrlerine dönenlerin ise ne kadar fena bir kabiliyette insanlar olduklarını bildirmek için Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (ve bizim âyetlerimizi ise pek çok gaddar ve pek nankör olanlardan başkası inkâr etmez.) Evet.. Sözlerinde durmayanlar, ahdlarına vefa etmeyenler, küfranı nimette bulunurlar. Cenab-ı Hak'ka yalvarıp böyle bir felâketten kurtulduktan sonra yine küfrlerine devam eder dururlar. Fıtrî kabiliyetlerini tamamen zayi etmemiş olanlar ise böyle bir nimete nail olunca kıymetini bÜirler, onu kendilerine ihsan buyurmuş olan Cenab-ı Hak'kı tevhit ve takdise çalışırlar, dîni ilâhîye rabtı kalb ederek ebedî selâmete nail bulunmuş olurlar. «Rivayete göre bu âyeti kerîme, Ebu Cehlin oğlu İkrim'e hakkında nazil olmuştur. İkrim'e bidâyeten babası gibi islâmiyete cephe almıştı, Mekkei Mükerreme'nin fethi üzerine firar edip deniz sahiline varmış, Yemen'e azimet eden bir gemiye binmişti. Gemi ansızın bir rüzgâra tutulmuş, büyük bir tehlike yüz göstermişti. İkrime ahdetmiş ki, eğer Allah Tealâ beni bundan kurtarırsa elbette Muhammed Aleyhisselâm'a döner giderim, mübarek eline sarılarak islâmiyeti kabul ederim. Derken rüzgâr sükûnet bulmuş, İkrime de selâmetle Yemen sahiline çıkmıştı. Kendisinden evvel zevcesi Ümmüöiakîm de islâmiyeti kabul etmişti.. Yemen'e giderek kocası İkrîme ile beraber Peygamber efendimizin yanına dönüp gelmişler, İkrîme'de islâmiyetini izhâr ederek samimî bir surette dîni islâma sarılmış oldu.

Ebu Beknssıddık zamanında bir seriyye ile Umman ve Yemen taraflarına giderek ehli küfr ile, mürtedler ile savaşlarda bulunmuştur. Sonra Şam fütuhuma gidip Ecnadiyye veya Yermuk muharebesinde şehit olmuştur. İslâmiyete güzelce hizmetlerde bulunmuştur. Radiallâhu Tealâ anh «Essirac-ül-Münîr» «Kamusulalâm».

**

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا
لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا
إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَوٰةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ
بِاللَّهِ الْغَرُورُ ۝33 إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ
وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا
وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ۝34

MEALİ ÂLİSİ

(33) : Ey insanlar!. Rabbinizden korkunuz ve bir günden de endişe ediniz ki, bir baba evlâdından bir şey ödeyemez, evlât da atasından bir şey ödeyecek değildir. Şüphe yok ki, Allah'ın vadi haktır. Artık sizi dünya hayatı sakın aldatmasın ve sizi o çok aldatıcı —şeytan— Allah hakkında! şaşırtmasın.

<

(34) : Şüphe yok ki, o saate bilgi Aliaıı indindedir ve yağmuru o indirir ve rahmlerde olanı o bilir ve hiçbir kimse, yarın ne kazanacağını kestiremez ye bir kimse hangi yerde öleceğini kestiremez. Şüphe yok ki, Allah Tealâ alimdir, ha* bîrdir.

**

I Z A H

(33) : Bu mübârek âyetler, beşeriyete muttaki olmalarını, kıyamet gününün müthiş ahvâlini düşünüp korkmalarını ve dünyanın fanî varlığına ve şeytanın iğfalâtına kapılmamalarını emr ediyor. Kıyametin zamanım, yağmurların ne vakit yağacağını, rahimlerde neferin olduğunu, ve insanların ileride neler kazanacaklarını ancak Allah Tealâ'nın bildiğini, başkalarının bilemiyeceğini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey insanlar!. Rahibinizden korkunuz) O Haâlık-ı AzînVin kudretini, azametini düşünerek titreyiniz, onun dînine muhalefette bulunmıyiniz (ve bir günden de endişe ediniz ki,) başka günlere benzemiyecektir, deniz fırtınalarının vesâir müthiş hâdiselerin çok fevkinde olan nice hâileleri muhtevî bulunacaktır. Artık öyle bir günden nasıl korkulmaz ki, (bir baba evlâdından bir şey ödeyemez) o kadar şefkatli olduğu hâlde yine evlâdının bir günâhını yüklenemez, onun cezasını kendisi iltizam edemez (evlât da atasından bir şey ödeyecek değildir) babasının mes'uliyetini deruhte edemiyecektir. Bir kâfir babaya mümin olan evlâdının ahirette hiçbir fâidesi olamayacaktır. Babasını azabı ilâhîden kurtaramayacaktır. (Şüphe yok ki, Allah'ın vadi haktır) vâd buyurmuş olduğu o kıyamet günü herhalde zuhura gelecektir. Herkese amellerine göre sevap ve ikâb verileceği hususundaki beyânı ilâhî mahzı hakikattir, (artık sizi dünya hayatı) bu fâni âlemin revnak ve ziyneti (aldatmasın) sizi gaflete daldırıp vazife-i irsaniyenizi ifâdan geri bırakmasın. Çünki o hayat muvakkattir, ebedî hayatı düşünüp temine çalışmalıdır, (ve sizi) Ey insanlar!, (o çok aldatıcı) Olan şeytan (Allah hakkında şaşırtmasın) sizi masiyetîere sürükleyerek o azîm mabudunuza karşı isyankâr bir vaziyette bırakmasın, kalplerinizi havfi ilâhîden hâli. taîb ve müstağfir olmaktan gafil bir'hâle getirmiş olmasın. Dâima uyanık bulunarak ubudiyet vazifelerinizi ifâya çalışınız, müthiş kıyamet gününü unutmayınız.

(34) : (Şüphe yok ki, o saate) O kıyamet kopacağı güne (bilgi Allah indindedir) onun ne zaman zuhura geleceğini Allâh'tan başkası bilemez. İnsanların vazifesi, o vuk'ua geleceği muhakkak olan günü düşünerek daha dünyada iken hayatlarını tanzime, hâllerini ıslâha çalışmaktan ibarettir, (ve yağmuru o indirir) O Haalık-ı Kerîm, mukadder olan vakitlerde yağmurları yer yüzüne yağdırır, bir mâyei hayat olan sular ile yer yüzüne bir nev'î hayat vermiş olur. (ve rahmlerde olanı o bilir) O Haalık-ı Kerîm, valdelerin rahmlerinde olan çocukların erkek mi. dişimi olduklarım hilkatlerinin tamam mı, noksan mı bulunduğunu ancak o Haalık-ı Azîm bilir (ve hiçbir kimse, yarın ne kazanacağını kestiremez) hayıra mı nail olacağını, şerre mi uğrayacağını bilemez, faaliyeti hayatiyesinin nasıl bir netice vereceğini kati surette tâyin edemez, (ve bir kimse han?» gi yerde öleceğini kestiremez) ileride ne gibi hâdiseler zuhur edeceğini, nç gibi bir sebeple dünyevî hayattan mahrum kalacağım ve ölüm hâdisesinin yevmi vukuunu katî surette bilemez. Binaenaleyh insan, o günü hatırdan çıkarmamalıdır, gafilâne yaşamamalıdır, insan, hiç umulmayan bir zamanda hayattan mahrum

kalabilir, hayatından ümdt kesilmek üzere olan bir hasta da şifâ bularak nice seneler daha yaşayabilir. Bütün bunları bihakkın bilmek, Cenabı Hak'ka mahsustur. Evet., **(şüphe yok ki, Allah Tealâ alîmdir)** Onun ilmi ezelîsi, küllî ve cüzî bütün umura, bütün hâdisata şâmildir ve **o** Haahk-ı Hakîm **(habîrdir)** gerek alenî ve gerek gizli bütün vukuatı **bilir,** bütün sînelerde gizli olan düşüncelerden, kanaatlerden haberdardır. Hiçbir şey o Haalık-ı Kâinat Hazretlerine gizli kalamaz, artık bu gibi evsafı ilâhîyyeyi düşünerek muteyakkızâne, şanı ubudiyete lâyık bir tarzda yaşamaya çalışmalıyız. Rivayete nazaran «Hars Bini Amr» nâmında bir şahıs, Badiyeden huzun nebeviye gelerek: Kıyamet ne zaman kopacaktır?. Ben tohumlarımı yere bıraktım, yağmur ne zaman yağacaktır?. Zevcem yüklüdür.. Oğlan mı kız mı doğuracaktır?. Ve ben yann ne iş göreceğimdir?. Ve ben nerede öleceğim?. Diye bu beş şeyden sualde bulunmuştu. Bunun üzerine bu âyeti kerîme nazil olmuş, bunları ancak Cenab-ı Hak'kın bildiği ihtar Duyurulmuştur. Bunlara «Mugayyebatı Humse» denilir. Bunları Allah Tealâ dilediği kuluna vahy veya ilham tarikiyle bildirmedikçe kimse bilip katî surette tâyin edemez. Bazı alâmetlere dâir elde edilen malûmat ise kat*î değildir. Dâima tehallüfte edebilir. Mamafih öyle bir bilgi, o alâmetlere müstenit olacağı için yine Cenab-ı HakTcm bildirmesiyle husule gelen bir bilgiden başka değildir. Bu mugayyebat hakkında «BuharTde» mezkûr olan bir hadis-i şerif, şu mealdedir. Mefatihulgayb beştir, onları Allahtan başkası bilmez. Şöyle ki: Yarın ne olacağını Allah'tan başkası bilmez. Ve rahimlerde ne olduğunu Allah'tan başka kimse bilmez ve kıyamet ne vakit kâim olacağını Allah'tan başkası bilmez. Ve bir kimsenin nerede öleceğini kendisi bilmez, ancak Allah bilir, ve yağmurun ne vakit geleceğini de Allah'tan başka bir kimse bilmez. Bu gibi gayba âit şeylerin ilmî ilâhîye tahsis buyurulmuş olması, bir hikmet ve maslahat muktezasıdır. İnsanlara lâzım olan, uhdelerine düşen vazifeleri ifâ etmektir, esbabı zahireye tevessül etmekle beraber Cenab-ı Hak'ka tevekkülde, teslimiyette bulunmaktır, her hususta muvaffakiyeti **o** kerîm, rahîm Haalık-ı Zîşan'dan beklemektir. Ve Minallâhit tevfik..

SECDE SÛRESİ

Bu mübarek Sûre de Mekkei Mükerreme'de nazil olmuştur. Otuz âyeti kerîmeyi camidir. Bir rivayete göre (18, 19 ve 20) inci âyetleri Medinei Münevvere'de nuzül etmiştir. Bir secde âyetini hâvi olduğu için kendisine böyle «Secde Sûresi» unvanı verilmiştir. Müminlerin geceleyin uykularını, rahat döşeklerini terkederek ibâdet için kıyam ettiklerini bildiren «16» inci âyeti celîle de o rahat uyku yerleri mânâsına gelen mezacd' tâbiri bulunduğu için böyle ibâdetlere teşvik nüktesini mutazammm olan bu mübarek sûreye sûretül Mezaci' nâmı da verilmiştir.

Bundan evvelki Sûrei Lokman*da akaide âit esasların birincisi ve ikincisi olan vahdaniyeti ilâhîyyeye ve hasrı neşre âit deliller gösterilmişti. Bu sûrede de üçüncü bir esas olan nübüvvet ve risâlete dâir bilgi verilmektedir.

«Mefatüıüigayb» demlen beş mühim hâdiseye insanların muttali olamayacaklarını, onlan ancak Cenabı Hak'kın bildiğini beyân ile insanları intibaha davet ve gafüâne yaşamaktan menediyor. Ehli îmanın nasıl halisane, nezihâne ibadet ve taatte bulunduklarını ilâhî âyetlerin tesiriyle nasıl secdei ubudiyete kapandıklarını bir takdir ile beyân, buyuruyor. Münkirlerin de ne müthiş azaplara tutulacaklarını, nasıl mehal temennilerde bulunacaklarını ihtar ediyor, ve ehli iman ile ehli küfr ve isyan arasındaki mühim farklara işaret ederek beşeriyeti dairei tevhide davet buyurmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ۚ (1) تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ ف۪يهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ (2)
اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَٓا
اَتٰيهُمْ مِنْ نَذ۪يرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ (3)

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Elîf, Lâm, Mîm.

(2) : Bu kitabın indirilişi, bunda şüphe yok ki, âlemlerin Rab'bındendir.

(3) : Yoksa onu uydurdu mu diyorlar?. Hayır.. O, Hak'tır, Rab'bındendir. Bir kavmi korkutasın ki, senden evvel kendilerine korkutur bir zât gelmiş değildir. Gerektir ki, onlar ihtida ediversinler.

***

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'an-ı Mübîn'in muhakkak bir kitabı ilâhî olduğunu bildiriyor. O mukaddes kitabı müşriklerin inkâr etmelerini red ederek onun ne gibi bir hikmet ve maslahata müstenîden Resûli Ekrem'e inzâl buyurulmuş olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Elîf, Lâm, Mîm) bu mübarek kelime müteşabihattandar. Mânasını ilmi ilâhîye havale ederiz. Mamafîh bu surenin ismi olduğuna da müfessirlerden kaîl olanlar vardır.. Bu takdirde, bu kelime, mahzuf bir mübtedanın haberi demektir ki, «bu sûre Elîf, Lâm, Mîm» ile tesmiye olunmuştur, meâlindedir. Emsaline de müracaat!.

(2) : **(Bu kitabın indirilmesi)** Yâni: Bu Kura'nı Mübîn'in Hâtemülmürselîn Hazretlerine inzal buyurulması, **(bunda şüphe yok ki,)** güzelce düşünen, nuraniyeti vicdana nail bulunan zâtlar indinde şek ve şüpheden âridir ki, **(âlemlerin Rab'bindendir)** bunları böyle indirmiş olan ancak Haalık-ı Kâinat Hazretleridir. Bunların ulviyyeti bu hakikati gösterip durmaktadır. Bunlar, o Haâhk-ı Hakim'in iradesiyle Resûli Zîşanına indirilmiş bulunmaktadır. Bunların iradeî Jlâhîyyeye müstenit olmadığını hiçbir mütefekkir insan, iddia edemez.

(3) : Bu hakikat, böyle bedihî iken artık bir talimi münkirler, (yoksa **onu)** o Kuranı Mübîni Muhammed Aleyhisseiâm **(uydurdu mu diyorlar?.)** Kendisi tanzim ettiği hâlde onu Cenab-ı Hak'ka isnat ediyor mu demek istiyorlar?. Böyle bir isnada hangi munsdf, mütefekkir bir kimse cür'et edebilir?. **(Hayır..)** O Kitabı Ulvî, âsân beşeriyeden değildir. **(O, haktır, Rabbindendir)** Onun bir kelâmı ilâhî olduğu sâbittir, bütün beyanatı,-mahzı hakikattir. O mübarek âyetler, indirilmiştir ki, Ey Peygamberi Zîşan!. Sen onlar ile **(bir kavmi korkutasın ki,)** onlar, büyük, kuvvetli bir cemaat hâlinde bulunmakla beraber cehalet içinde kalmışlardır **(senden evvel)** ey Hâtemülmürselîn!. **(Kendilerine korkutur bir zât** gelmiş değildir) onlara istikbâlin ehemmiyetini, ahiretin azabını ihtar ederek kendilerini selâmete kavuşturmak isteyen bir Peygamber, bir rehberi hidayet gelmemiştir, bir fetret devresi içinde yaşamaktadırlar. Onlar Hazreti İsa ile Hâtemülenbiyâ Efendimizin arasındaki geçmiş olan zamanı cehalette dünyaya gelmiş kimselerdir. İşte bi'setinebeviyye 'ihtidasında Arap kavmi, vesâir milletler boyle bir fetret devrinde, mühlik bir vaziyette bulunuyorlardı. Binaenaleyh Peygamber Efendimiz, bütün bu sapıtmış olan kavimleri, milletleri tenvir ederek dîni ilâhîyye davete memur olmuştur **(gerektir ki, onlar)** öyle vaktiyle Peygamberlerden, kendilerini irşâd eden zâtlardan mahrum kalmış kimseler, böyle kendilerini tahvif ve tenvir buyuran bir Peygamberi Âldşahın şerefi zuhurundan sonra, **(ihtida ediversinler)** o hayırhah, âlicenap Peygamberin gösterdiği selâmet yolunu takibederek sapıklıktan kurtulsunlar. Artık cehaletlerini mazeret makamında denneyan etmelerine bir imkân kalmamış olsun. İşte Peygamberi Zîşanımızın bütün beşeriyete dîni ilâhîyi tebliğe memur olması, böyle mühim **bir** hikmet ve maslahata müstenittir ki, insanlar, vazifelerini öğrensinler, dîni ilâhîye sarılarak hidayete, **saadete ermiş olsun. Ne** büyük **bir** lûtfi ilâhî..

* * *

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى
عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِه۪ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَف۪يعٍ اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ
٤ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَاۤءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ اِلَيْهِ
ف۪ي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ اَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ O

MEÂLİ ÂLİSİ

(4) : Allah, O zâttır ki, gökleri ye yeri ve bunların aralarında bulunanları ahi günde yaratmıştır, sonra da arş üzerine istilâ buyurmuştur. Sizin için ondan başka bir veli ve bir şefaatçi yoktur. Artık iyice düşünmez misiniz?.

(5) : Bütün işleri gökten yere kadar tedbir eder. Sonra o —iş— ona bir günde yükselir: O —gün— nün miktarı, sizin saydığınızdan bin yıl —kadar— bulunmuştur.

*

İ Z A H

(4) : Bu mübarek âyetler, Hak Tealâ'nın bâlikıyetihdeki azametini ve hakimiyetini bildiriyor. Bütün umun âlemi, şüunatı kâinatı o Haalık-ı Hakîm'in idare ettiğini ve bütün umurun bizce bin seneye muâdil olan bir gün içinde zâtı ilâhîye arzedilmiş olacağım ihtar buyuruyor. Ve o mâbudi azîmin evsafı âliyesini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Allah) bütün sıfatı kemâli ile muttasif olan (O) zâtı akdes ve alâ (dfr ki, gökleri ve yeri ve bunlarm aralarında bulımanlan) milyarlarca maddî ve mânevi asarı kudreti (attı günde yaratmıştır) böyle bir müddet içinde yaratması, bir muktezayı hikmet bulunmuştur. Yoksa dilese idi bir anda da yaratabilirdi Amenna. (jSonra da) O Haahk-ı Kadîm, zâtı ülûhiyyetine lâyık bir veçhile **(arş üzerine istilâ buyurnraştur.)** mekân ve zamp"^" mü-

nezzeh olan O Haalık-ı Azîm'in hâkimiyeti, kudreti, azemeti her şeyin fevkinde olarak tecellî edip durmuştur. Artık ey insanlar!. (jSizm için ondan başka) o azîm kerîm olan Haalık-ı Âlemin gayrı (bir velî ve bir şefaatçi yoktur.) bütün umurunuzu idare eden o Haalıkı Kerîm'dir, sizi nusrete ve muvaffakiyete kavuşturacak olan ancak O'dur, CTndan başka hakikî bir Nâsır, bir Muîn bulunamaz ve O Ma'bûd-i Kerîm'in izni olmadıkça hiçbir kimse başkası hakkında şefaate kadîr olamaz, (artık iyice düşünmez misiniz?.) Bu ilâhî nasihatları, ihtarları güzelce tefekkür ederek ahvâlinizi ıslâha, yanlış düşüncelerinizden vazgeçmeğe çalışmaz mısınız?. Hiç o kadar gaflet ve cehalet insana yakışır mı?.

§ Altı gün ile «istiva» meselesi için Araf süresindeki (54) üncü âyeti kerîmenin izahına müracaat!.

(5) : Bir kere azameti ilâhîyyeyi düşünmeli değil midir?. O Haalık-ı Hakîm (Büiün işleri gökten yere kadar tedbir eder) meselâ: Dünyevî işleri melekler gibi vesaire gibi bir kısım semavî vasıtalarla, sebepler ile idare ve tanzim buyurur. (Sonra o) İş, o emri dünyevî veya ona memur olan melek (ona) o Haalık-ı Azîm'in tâyin buyurmuş olduğu yüksek makama veya kendisinin nuzül etmiş olduğu semayı âliye (bir günde yükselir) kudreti ilâhîyye ile böyle bir itilâ vuk'u bulur. (O^un) O bir günün (mikdarı) ise (sizin saydığınızdan bin yıl) kadar (bulunmuştur) yâni: Allah Tealâ mahlûkatının umurunu kıyametin vukuuna kadar tedbir buyurur, sonra bütün umur, o Haalık-ı Zîşan'a arzedîlir, onların hakkında bir gün içinde hükmetmesi için ki, o bir günün miktarı bizim dünya hayatında saydığımız bin sene kadardır.

Deniliyor ki: Bin seneden murad, pek uzun bir zaman demektir. Lisânı Arapta bin adedi, meratibi adedin müntehası sayılır, bununla en çok âdetler kasdediiir, velev ki, binden daha ziyâde olsun. Kıyamet gününün ziyâde ve noksan olması, eşhasın ahvâline göre muhtelif olur, kâfirlere göre elli bin sene kadar uzun görüleceği hâlde ehli îman için bir farz riamaz vakti kadar bulunmuş olacaktır. Nitekim Sâhihayn'de merfuen mezkûr olan bir hadisi şerif, bunu göstermektedir. Şöyle de deniliyor ki: Semâ ile yer arasında beşyüz senelik bir mesafe vardır. O hâlde semâdan bir emrin yer yüzüne inmesi, beşyüz senede ve yerden bir emrin semâya yükselmesi de beşyüz senede olacağından bu inip çıkma müddeti bize nisbetle bin seneye müsavi olmuş olur. İşte bu gibi emrler, hâdiseler kudreti ilâhîyye ile bir gün içinde tehakkuk eder.

§ Tedbir! lügatte: Bir işin idaresini tefekkür etmek, akıbetini nazara alıp düşünmek demektir. Cenab-ı Hak ise böyle bir tedbirden münezzehtir. O'na isnat edilen tedbirden murad, onun takdir ve irâde Duyurmasıdır, esbabı tehiyye edip yaratmasıdır./

•V

ذٰلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾
الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ
﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ ﴿٨﴾

.MEALİ' ÂLİSİ

(6) : İşte O'dur, görünmeyeni de, görüneni de bilen, izzetti, merhametli olan.

(7) : O ki, yarattığı her şeyi güzel kıldı ve insanın yaradılışına çamurdan başladı.

(8) : Sonra onun zürriyetini bir nutfeden, hakir —zayıf— bir sudan yaptı.

***

İ Z A H

(6j : (İşte O'dur) O gökleri, yerleri yaratan, hükmü, arş üzerinde tecellî eden Haalık-ı Hakîm'dir. (görünmeyeni 'de;.görüneni de bilen) bütün mugayyebata, meşhudâta alîm olan ve (izzetli, merhameti olan) Evet., kuvvetle, izzetle muttasif olan, mahiûkaü hakkında rahmet ve âtıfeti mebzul bulunan o Haalık-ı Azimdir, ondan başkası değildir.

(7) :• Bu mübarek âyetlerde Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin her şeyi güzelce yarattığmı ve beşeriyetin yaratılış tarzını ve ne gibi kıymetli uzuvlara nail olduğunu bildiriyor. Bir kısım insanların ise nankör olup> kudreti ilâhîyyeye rağmen ahiret hayatını inkâr eder olduklarını ve.onların nihayet, öldürülerek mücazâtı ilâhîyyeye kavuşacaklannı ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. Bükere de Allah Tealâ'nın varlığına, kudretine şahadet eden enfüsî delilleri, eserleri nazarı mülâhazaya alınız!. (O'ki) O Haalık-ı Azîm ki (her şeyi güzel kıldı) bütün yarattığı şeyler birer güzelliği, birer hikmet ve maslahatı mutazammın bulunmaktadır. Onun her yarattığında bir fâide bir başka güzellik vardır. Bu şeylerin güzellikleri itibariyle aralarında farklar var ise de hiçbiri kendi mahiyeti itibariyle güzellikten, bir gayeye müteveccih olmaktan hâli değildir, (ve) bahusus mahlûkat arasında nBTTntâr bfr mahiyette bulunan insanın yaradılışına o Haa-

lık-ı Hakîm **(çamurdan başladı)** bir topraktan, bir sudan Hazreti Âdem'i yarattı. O ne bedîbir hilkât eseridir ki, o güzelce düşünülürse N>nun muhayyirüTukül bir eseri kudret olduğu pek iyi anlaşılır.

(8) : Haalık-ı Hakîm Hazretleri **(Sonra onun)** Âdem Aleyhisselâm'ın (zürriyyetfni) evlât ve ahfadını, siîsiîei beşeriyeti **(bir nutfeden)** öyle **(hakîr, zayii bir sudan yaptı)** ibda , edip sahaî zuhura getirdıi. öyle hor, âdî birer su katreîerinden o kadar mükemmel insanlar teşekkül etmiş oldu.

**

ثُمَّ سَوّٰيهُ وَنَفَخَ فٖيهِ مِنْ رُوحِهٖ
وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ قَلٖيلًا
مَا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾ وَقَالُٓوا ءَاِذَا ضَلَلْنَا فِي الْاَرْضِ ءَاِنَّا لَفٖي خَلْقٍ
جَدٖيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ يَتَوَفّٰيكُمْ مَلَكُ
الْمَوْتِ الَّذٖي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(9) : Sonra onu düzeltti ve içerisine ruhundan üfürdü ve sizin için işitmeyi ve gözleri ve gönülleri yarattı. Pek az şükr edersiniz.

(10) : Ve dediler ki: Biz yerde gaîb olduğumuz zaman mı, muhakkak biz mi bir yeni yaradılışta bulunacağız?. Evet. Onlar rablerine mülâkatı münkir kimselerdir.

(İl) : De ki: Size müvekkel olan Ölüm meleği, sizin canınızı alacaktır. Sonra dit rabbinize döndürüleceksifüzdir.

İ Z A H

(9) : Evet.. O Haalık-ı Kerîm **(Sonra onu)** o teşekküle başlayan insanı zürriyyeti beşeriyeden her birini **(düzeltti)** onun azasını rahmi mâderde iken ikmâl •etti, lâyıkı veçhile tasvir buyurdu **(ve içerisine ruhundan üfürdü)** yâni: Ona hayat verdi, onu ruh nâmındaki kuvvei hayatiyeye kavuşturdu. Ruh, lâtif, acîb bir eseri hilkat olduğundan onun şerefine, ehemmiyetine işâret için Cenab-ı Hak,* onu kendi zâtı ahadiyyetine izafe ederek «ruhumdan» diye buyuruyor. Zaten ruh da şâir bütün âsârı hilkat de Allah Teâlâ'nm birer mahlûku oldukları için o Halık-ı Azîm'e mensup bulunmaktadırlar. Ruhun şerefini göstermek için burada bu mensubiyet tasrih buyurulmuş oluyor. Nitekim Hak Tealâ Hazretlerinin insanlar hakkında «benim kullarım» diye buyurması da böyle şerefi mutazammındır.

§ Nefh; üfûrmeden murad da burada ruhun kabiliyetli olan mahalline kavuşturulması, o mahallin o ruh ile hayata nail edilmiş olması demektir. Maksut olan üfürmenin neticesidir. Şüphe yok ki, üfürme sureti, Hakkı İlâhîde mermidir, gayrı mutasavverdir. Bu gibi tâbirler, kudreti dlâhîyyenin mükevvenat hakkında ne kadar müessir, seriünnüfûz olduğunu bildirmek için müstameldir. (Ve) Ey insanlar!. O Haalık-ı Kerîm **(sizin için işitmeyi)** öyle fâideli hir kuvveti ihsan etti, o sayede söylenilen sözleri, birnice sedaları işitir, dinlersiniz (Ve) sizin için **(gözleri ve gönülleri yarattı)** gözlerinizle, etrafınızdaki şeyleri görürsünüz, gönüllerinizle fâideli, zararlı olan şeyleri anlar, takdir edebilirsiniz. Bunların her biri ne büyük birer ihsanı ilâhîdir. Hayfa ki: Birçok kimseler, bunların kadrini bilip şükrünü edâ etmezler. Binâenaleyh Cenab-ı Hak **o** gibi nankörlere uyanmaları için hitabederek buyuruyor ki: Siz **(pek az şükredersiniz)** **o** kadar nimetleri size ihsan buyuran Haalık-ı Kerîm'e karşı, daima vaizfei şükrana devam ederek uhdenize düşen ibâdetleri ifâya çalışmanız icâbetmez mi?. Neden bunu düşünmüyorsunuz.

(10) : (Ve) İnsanların büyük bir kısmı da ve hakkında bu âyeti celîlenin nuzül ettiği rivayet olunan Übeyy Ibni Half gibi pek mücasir olan **münkirler** 4e küfre düşerek **(dediler ki: Biz yerde kaybolduğumuz zaman mı)** ölüp **de** kabirlerde toprak kesildiğimiz vakit mi?. Evet. **(Muhakkak biz mi bir yeni yarar dılışta bulunacağız?.)** Tekrar hayat bularak ahirete mi sevkedileceğiz?. Evet. İşte bunlar, ahiret hayatını böyle inkâr ederler. Bu ne kadar cehalet!. Kendileri* ni bidâyeten birer parça topraktan, birer katre sudan yaratmış olan bir Haalıky Azîm, onları öldürdükten sonra tekrar yaratamaz mı?. Elbette ki, yaratabilin İade, ibdadan daha kolay ^değil midir?. **(jOnlar)** O yeniden hayat bulacaklarım 'takar edenler, âtiyyen **(rablerine mülakatı münkir kimselerdir)** onlar yalnız ahi* ret hayatını değil, **Cenabı Hak'km varlığını, onun** azabına **kavuşacaklarını da** inkâr eden kâfir **kimselerdir. Cenabı Hak'kın varlığına, kudret ve azametine mutekit olanlar, övle bir iddiada, inkârda nasıl bulunabilirler?.**

(11) : Artık ey Resûli Zîşan!. Sen de o münkirlere (De ki:) Evet.. Şüphe yok ki, bir gün öleceksiniz, (size müvekkel **olan)** SIZIR ruhunuzu kabza memur bulunan **{ölüm meleği)** Azrail Aleyhisselam **(sizin canınızı alacaktır)** sizin ölümünüz böyle bir surette olacaktır. Yoksa ölüm, ahvâli tabiiyeden olup kendi kendine hayat sahiplerine arız olacak bir keyfiyet değildir. Belki her insanın ruhunu mukadder zaman gelince Melekülmevt kabzeder, o ruh kendisine tahsis edilen âlemde kalır, bilâhara kıyamet zuhura gelince yine vücutlar kudreti ilâhîyye ile teşekkül ederek kendilerine ruhları iade edilir. İşte ey münkirler!. Size de böyle yeniden hayat verilecektir. **(Sonra da)** hepiniz (Rab'biıüze **döndürülecekshıizdir.)** Hesap ve ceza için o Haalık-ı Azîm'ıın mahkemei kübrasına sevkedileceksinizdir. Artık o mahşerde, o muhakeme âleminde uğrayacağınız azabı, bu inkârınızın müthiş cezasını hiç düşünmez misiniz?.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُؤُ۫سِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَٓا
اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحاً اِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾
وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰيهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنّ۪ي
لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعٖينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا بِمَا
نَسٖيتُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۚ اِنَّا نَسٖينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ
الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(12) : Görecek olsan o vakit ki, günahkârlar Rab'lerinin huzurunda başlarını eğmiş oldukları hâlde ey Rab'bimiz!. Gördük ve işittik, artık bizi geri çevir. Bir sâHı amel işleyelim. Şüphe yok ki, biz kafi surette inanmışlaı-ız. -derler-.

(13) : Ve eğer dilemiş olsa idik her nefsi elbette hidayete erdirirdik. F^kat elbette ki, cehennemi bütün emlerden ve insanlardan dolduracağım, sözü **benden hak olmuştur.**

(14) : Artık tadın bu gününüze kavuşmayı unutmanız sebebiyle. İşte biz de sizi unuttuk. Ve yapar olduğunuz şeyler yüzünden ebedî azabı tadın.

***

İ Z A H

(12) : Bu mübarek âyetler de münkirlerin ahirette ne kadar perişan bir vaziyette kalacaklarını gösteriyor. Onların temennîlerinin tarafı ilâhîden ne suretle reddedileceğini bildiriyor ve kendilerine iltifat edilmeyip ebedî bir azaba sevkedileceklerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zîşan!. Eğer sen **(Görecek olsan)** ne kadar acîb garip bir hâli müşahede etmiş olursun. **(O vakit ki,)** O kıyamet günündeki **(günahkârlar)** o dünyadalarken kıyameti inkâr etmiş olan kâfirler **(rablerinin huzurunda)** Haalık-ı Azînfin kendilerini yeniden hayata kavuşturup mahşere sevk ve muhasebeye tâbi tutacağı günde o mücrimlerin **(baş'annı eğmiş)** kemâli havf ve hüzn ile utanarak zelîlâne bir vaziyet almaya başlayarak (Ey **Rabbimizî.)** Biz şimdi **(gördük** ve **işittik)** inkâr ettiğimiz şeylerin birer hakikat olduğunu görmeğe başladık, tebliğ edilen âyetleri işitmek, anlamak istidadını hâiz bulunduk **(artık bizi geri çevir)** dünyaya tekrar döndür **(bir sâlih amel** işleyelim) senin rızana muvafık ve işittiğimiz âyetlerin muktezasına mutabık hareketlerde bulunalım **(şüphe yok id, biz kat'î surette inanmışlarız)** şimdi biz de bu ahiret âlemine ve bize tebliğ edilmiş olan ilâhî âyetlerin birer hakikat bulunduğuna yakîn hâsıl etmiş bulunmaktayız; diyeceklerdir. İşte onların bu hâlleri ne kadar fecî, müthiş bir manzara teşkil edecektir.

(13) : Cenab-ı Hak, kullarına bir ihtiyar, bir kabiliyeti fıtriyye vermiştir. Onlar o ihtiyarlarını, kabiliyetlerini hidayet yoluna sarfederlerse Hak Tealâ da onların haklarında hidayeti yaratır, bilâkis dalâlete sarfederlerse haklarında dalâlet vücude getirilir, onları cebren hidayet veya dalâlete sevketmez. Bu hâl, hikmeti teklife muhaliftir. Binaenaleyh buyuruyor ki: **(Ve eğer dilemiş olsa idik her nefsi elbette hidayete erdirirdik)** kendisini ister istemez din yoluna gitmeğe muvaffak ederdik. Ancak böyle bir muamele, cebre müstenit olacağından hikmete muhaliftir. **(Fakat elbette ki, cehennemi bütün cinlerden ve insanlardan dolduracağım, sözü benden hak olmuştur.)** Evet.. Bu hususa dâir Kelâmı İlâhî sebketmiştir. Şeytana hitaben: «Cehennemi seninle ve sana tâbi olanlarla elbette ki. dolduracağım» diye buyurulmuştur. Kendi ihtiyarlarını suiistimal ederek hidayet yolunu terkedenleri Cenab-ı Hak da hidayetten mahrum bırakacak, cehenneme sevkeyleyecektir. Takdiri ilâhî böylece müncelî olacaktır. O müthiş ceza **o** kimselerin **sui** ihtiyarlarının bir neticesidir.

(14) : Ve öyle cehenneme sevkedilenlere hazened cehennem tarafından denilecektir ki: **(Artık tadın)** Cehennemin **bu** müthiş azabım **(bu gününüze kavuş-**

mayı unutmanız sebebiyle) siz bu ahiret hayatını dünyadalarken inkâr eder olduğunuz için şimdi böyle bir azaba müstahik bulunmuş oldunuz. Ve tarafı ilâhîden kendilerine tevbih için buyurulacaktır ki: (işte biz de sizi unuttuk) Yâni: Hakkınızda unutulmuş gibi bir muamelede bulunarak sizi sui hâlinizin cezasıaa kavuşturduk (ve) dünyada iken (yapar olduğunuz şeyler yüzünden) küfrünüzden, ahireti inkâr etmiş olmanızdan dolayı şimdi (ebedî azabı tadın) işte küfrün calîp olduğu müthiş akîbet!.

*

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا
ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ ۝١٥ تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۝١٦ فَلَا تَعْلَمُ
نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝١٧

MEÂLİ ÂLİSİ

(15) : Bizim âyetlerimize ancak öyle kimseler îman eder ki, onlar ile kendilerine nasihat verildiği zaman secde ediciler olarak yüzüstü —yere^— kapanırlar ve Rab'lerini hamd ile teşbih ederler. Ve onlar büyüklük taslamazlar.

(16) : Yanlan yataklarından uzaklaşır ve Rab'lerine korku ve ümit ile duâ ederler ve kendilerini merzuk ettiğimiz şeylerden de infakta bulunurlar.

(17) : Onlara yapar oklukları şeylere mükâfaten gözlerin aydın olacağı şeylerden neler saklanılmış olduğunu artık hiçbir kimse bilmez.

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetlerde îmana müstait olan zâtların kimlerden ibaret olduğunu ve o zâtların pek güzide evsafını bildiriyor. Ye o muhterem mümîn-

lerin ne büyük, nuranî takdirimizin fevkinde mükâfatlara nail olaçaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri ehli îmanın alâmetini beyân için buyuruyor ki: (bizim âyetlerimize) Kur'an-ı Mübîn'in beyanatına, Hellâk-ı Azîm'in kudret ve azametine delâlet eden enfüsî ve afakî alâmetlere (öyle kimseler îman eder İd, onlar ile) o âyetler ile (kendilerine nasihat verildiği zaman) nazarı dikkatleri celbedüdiği vakit hemen bilâtereddüt (secde ediciler olarak yüzüstü) yere **(kapanırlar)** kemâli tevazu ve dnkiyâd ile secdei tilâveti yaparlar (ve **Rab'lerini hamd ile)** O'nun nimetlerini düşünerek ve bâhusus öyle kutsi âyetleri okumaya, dinlemeğe muvaffakiyetlerini hatırlayarak hamd-ü sena ile beraber (teşbih ederler) Cenabı Hak'kı zâtı ulûhiyetine lâyık olmayan herbir şeyden ve bâhusus şerik ve nâzirden ve hâşr ile neşri vücude getirmeğe âdemi kudretten tenzihe çalışırlar ve «Sübhanallâhi ve bihamdihi» diyerek o güzel kanaatlarını izhâr ederler (ve **onlar)** öyle hakikî müminler (büyüklük taslamazlar) azameti ilâhîyyeyi düşünerek mütevaziâne bir vaziyette bulunurlar, kendi ibâdet ve taatlerini de kemâli hulûs ile yaparak ondan dolayı da bir gurur, bir hodbinlik alâmeti göstermezler.

§ Bu âyeti kerime, bir secdeî tilâvet âyetidir. Mümînlerin: Şu üç güzîde vasfını bildirmektedir. Birincisi: Âyetlerle verilen nasihatiarı güzelce telâkki edip secdeî şükrana kapanmalarıdır. İkincisi: Cenab-ı Hak'kı takdis ve tenzîh etmeleridir. Üçüncüsü de: Mütevazı olup kibr ve gururdan kaçınmalarıdır.

(16) : Ve o müminler öyle zâtlardır ki: (Yanlara yataklarından uzaklaşır) Yâni: Geceleri kalkarlar, uykularını terkederler, teheccüt namazını kılarlar veyahut akşam ile yatsı namazı arasında «Salati evvabîn» denilen nafile namazı kılmaya devamederler. (Ve Rab'lerine korku ve ümit ile duâ ederler) hem o mâbudî Azîm'in azabından korkarlar, hem de onun rahmetini, atıfetini düşünerek ümitvar bulunurlar. (Ve kendilerini merzuk edüğimiz şeylerden de) fakirlere, zayıflara vesâir vücuhi hasenata (infâkta **bulunurlar)** israftan da, cimrilikten de kaçınarak rızayı hâk için mallarını güzelce sarf ederler, bu suretle de Rezzak-ı KerînVe itimad ederek ibadeti maliyede bulunmaktan da geri durmazlar. Bu âyeti kerîme ile de ehli îman üç güzîde vasıf ile sena Duyurulmaktadır. Bunların bi^ rincisi: Geceleyin namaz kılmalarıdır. İkincisi de: Cenab-ı Hak'tan havf ve ümitüzere bulunmalarıdır. Üçüncüsü de mallarından infâkta bulunup durmalarıdır.

§ Hazreti Enes, radiallâhu anh demiştir ki: Bu âyeti kerîm'e, bir ensar cemaati hakkında nâzdl olmuştur. Biz akşam namazını edâ ederdik veya yatsı namazını da Peygamber Aleyhisselâtı vesselamı ile beraber kılmadıkça hanelerimize gitmezdik.

§ Mezacı'; Yatacak yer mânasına plan «Mezca'» lâfzının cem'îdir.

(17) : **(Onlara)** öyle yüksek evsâfı hâiz olan müminlere **(yapar oldukları şeylere)** öyle güzel ibâdet ve tâaüara **(mükâfaten gözlerin aydın olacağı)** insan için vesileî sürür, medarı iftihar bulunacaık **(şeylerden neler saldamlmış olduğunu)**

onlar için indi ilâhîde mukadder bulunan ührevî nîmetlerin büyüklüğünü, ehemmiyetini **(artık hiçbir kimse bilmez.)** Onlar o kadar mühim, **o** kadar büyüktür ki, onları ancak Allah Tealâ bilir. Nitekim bir hadisi kutsîde Duyurulmuştur ki: «Salih kullarım için öyle şeyleri hazırladım ki, onları ne bir göz görmüştür, ve ne de bir kulak işitmiştir ve ne de bir insanın kalbine hutur etmiştir. Ne muazzam bir mükâfatı ilâhîyye!.

أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾ أَمَّا
الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ نُزُلًا بِمَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ
كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ
ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾
وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ
'''âj&S.*!^ كِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا
إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(18) : Evet. Hiç mümin olan kinişe, fâsık olan kinişe gibi midir?. —Elbette ki— müsavi olmazlar.

(19) : Evet. O kimseler ki, îman ettiler ve sâlih sâlih amellerde butundular, artık onlar için yapmış oldukları amelleri mukabilinde konak olmak üzere meVâ cennetleri vardır.

(20) : Fakat o kimseler ki, faska sapmışlardır, artık onların barınacakları yer, âteştir. Her ne vakit oradan çıkmalarını istedikçe onun içine geri döndürüleceklerdir ve onlara denilmiş olacaktır ki, o âteş azabını tadın ki, siz onu yalan saymakta bulunmuş idiniz.

(21) : Ye elbette onlara o en büyük azaptan önce o yakın azaptan tattıracağız, umulur İd, onlar ric'at ediverirler.

(22) : Ve daha zalim kimdir, kendisine Rab"binin âyetleriyle nasihat verilip de sonra onlardan yüz çeviren kimseden?. Şüphe yok ki, biz günahkârlardan intikam alıcılarız.

*#

İ Z A H

(18) : Bu mübarek âyetler de müminler ile fasıkların asla müsavî olmadıklarını bildiriyor. Ehlî îmanın nail olacakları ebedî saadeti tebşir buyuruyor. Erbabı fışkın da dünyevî ve uhrevî azaplara giriftar olacaklarını haber veriyor. İlâhî âyetleri dinlemeyip kaçınanların da nasıl bir intikamı ilâhîye mâruz kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Evet.) Mümînler ile fâsıklar arasındaki ayrılık zahir, mümînlerin güzel evsâfı mezkûrdur, artık (hiç mümin olan kimse, fâsık olan kimse gibi midir?.) Buna hiç ihtimâl var mı?. Elbette ki (müsâvî olmazlar) bunların aralarında büyük bir fark vardır. Ebedî selâmete, saadete nail olacak mümîn zâtlar ile müebbeden azaplara, felâketlere mâruz kalacak olan fâsık, münkir şahıslar hiç müsavî görülebilir mi?.

(19) : (Evet..) Aralarında müsavat olmadığı pek zahirdir. Çünki (o kimseler ki, îman ettiler) Cenabı Hak'kın dinini güzelce kabul etmiş oldular (ve sâKh sâlîh amellerde bulundular) îmanlarını teyit ve takviye eden ibadetlere, taatlara devam edip durdular (artık onlar için yapmış oldukları amelleri mukabiv finde konak olmak üzere me'vâ cennetleri vardır) cennetler, onların birer yurdu, birer daimî ikametgâhı bulunacaktır, artık o cennetlerde daha nice nimetlere, tecellîlere nail olacaklardır.

(20) : (Fakat o kimseler ki fiska sapmışlardır) Daireî îmandan çıkmış, hakka itaatten kaçınmışlardırlar (artık onların barınacakları yer) de şüphe yok ki, (âteştir) onların yurtları da cehennemden başka değildir. (Her ne vakit oradan çıkmalarını istedikçe) hiçbirinin sözüne iltifat olunmaz. Bilâkis (onun içine geri döndürüleceklerdir.) yâni: Cehennemin muhtelif tabakaları içinde .ebediyyen kalacaklardır. (Ve onlara) o fasık münkerlere ddenihniş olacaktır ki,) siz aleddevam (o âteş azabını tadın ki, siz onu yakın saymakta bulunmuş idiniz) dünyada iken size bu âkıbeti haber veren zâtları tekzib ediyordunuz. Böyle uhrevî bir hayatın

vuk'uuna asla kail bulunmuyordunuz.

(21) : **(Ve elbette onlara) O** fasık, ahireti münkir kimselere (o) ahirete **âit (büyük azaptan önce)** daha dünyadalarken **(o yakın azaptan)** dünyevî musibetlerden, esaretlerden, katillerden ibaret olan muvakkat cezalan da **(tattıracağız)** onları dünyada öyle bir takım muvakkat felâketlere uğratacağız **(umulur ki onlar ric'at ediverirler)** o felâketlerden birer dersi intibah alarak fâsıkâne hareketlerine nihayet verirler. Bu da haklarında birer imtihanı ilâhîdir. Vakıa Cenabı Hak, onların ne hâlde devam edeceklerini kat'iyyen bilir. Ancak haklarında Idhikmetin böyle bir muamelede bulunur, onların artık bir mazeret dermeyan edebilmelerine bir imkân kalmamış olur.

(22) : (Ve) Bir kere münsifâne düşünülsün **(daha zalîm kimdir?.)** hangi bir şahıstır ki, **(kendisine Rab*bînin âyetleriyle nasihat verilip de)** kendisine Kur' anı Mübîn'in ahkâmı tebliğ edilip de **(sonra onlardan** yüz **çeviren)** öyle selâmetini temin edecek öğütleri dinlemeyen, kendi fâidesini tefekkür etmeyip münkirâne, hasmâne bir vaziyet alan **(kimseden?.)** elbette ki, böyle bir kimseden daha zalîm bir şahıs yoktur, (şüphe **yok ki, biz günahkârlardan intikam alıcılarız)** onlar kendilerinden intikam almaya müstahik olmuşlardır. Artık Allah'ın âyetlerinden yüz çeviren küfr içinde yaşayıp en zalim bir kimse bulunmuş olan herhangi bir şahıs da kendisini intikamı ilâhîden, ebedî azaptan nasıl kurtarabilir?. Böyle bir âkıbeti o münkir fasıklar. hiç düşünmezler mi?.

§ Rivayete nazaran Bedr gazvesinde İmamı Ali Radiallâhu Anh ile «Velidibni Ukbe» arasında bir münazaa vuk'u bulmuştu. Velid, Hazreti Alîye hitaben: Sen sükût et, çünki sen sabisin, ben isem ihtiyarım, lisanım senden uzundur, süngüm senden keskindir, kalbim. senden daha şecaatlidir ve askerî kuvvetim de senden ziyâdedir» diyerek öğünmüştür. Buna karşı Hazret-i Ali de: Ey Velîd!. Sen sükût et, şüphe yok ki, sen fasıksın» demişti. İşte bu muhavere üzerine bu âyetler nazil olmuş, Hazreti Ali'yi teyid etmiş, İmamı Ali gibi ehli îmandan olan zâtlar ile Velîd gibi ehli küfrden bulunan fasıklar arasındaki pek büyük farkı göstermiştir. Ebussuud tefsiri. - Essirac-ül-Münîr.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ
وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي اِسْرَائِلَ ۝ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ
اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يُوقِنُونَ ۝ اِنَّ
رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ
۝

MEALİ ÂLİSİ

(23) : Andolsun ki, Musa'ya kitap vermiştik. Artık sen de ona kavuşacağından şüphede bulunma ve onu İsrail" oğulları için bir rehberi hidayet kılmıştık.

(24) : Ye sabr ettikleri zaman onlardan rehberler kılmıştık ki, bizim emrimizle doğru yola sevkederlercü ve âyetlerimize yakınen kani bulunmuşlardı.

(25) : Muhakkak ki, senin Rab'bin —evet— o, kendisinde ihtilâf eder oldukları şeylerde aralarını kıyamet günü —hâl ve— fasledecektir.

İ Z A H

(23) : Bu mübarek âyetler de yine esasatı i'tikâdiyeden olan risâlet ve Kitabı Üâhî mevzuuna nazarları celbederek bir misâl olmak üzere Hazret-i Musa ile ona verilmiş, olan kitabı hatırlatıyor. Benî İsrail arasında sabr ile, metaneti itikâdiye ile muttasif bulunmuş olan bir kısım zâtların vaktiyle birer rehberi hidayet olmuş olduklarını bildiriyor ve ümmetlerin aralarındaki ihtilâfatım Cenab-ı Hâk'kın yövmi kıyamette hâl ve fasl'edeceğini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmiirseiînî. (Andolsun ki,) Muhakkak bdr lûtfi İlâhîdir ki, (Musafya kits^p vermiştik) ona birçok dîni hükmleri muhtevi olan Tevrat nâmındaki kitabı ihsan buyurmuştuk. Birçok fetret devrelerinden sonra Benî İsrail Peygamberlerinden ilk evvel kitaba nail olan zât Musa Aleyhisselâm'dır. (artık sen de)

Ey Resûli Zîşanr. **(Ona kavuşacağından şüphede bulunma)** Sen de Musa Aleyhisselâm'a birgün mülâkî olacağını kat'iyyen bil. Nitekim bu mülakat, Mi'rac gecesi semâda vâkî olmuştur. Yahut Ey Peygamberi Âlişan!. Sen de Kur'an-ı Kerîm gibi bir kitabı ilâhînin tamamına nail olacağım bilâşüphe bil, o hususta tereddütte bulunma. Hazret-i Musa'ya Tevrat verildiği gibi sana da Kur'an-ı Mübîn tamamen nazil olacaktır, (ve **onu)** O Tevrat kitabını veya Musa Aleyhisselânfı **(İsrail oğulları için bir rehberi hidâyet kılınıştık)** Ey Hâtemülmürselîn!. Senin mübarek vücudunda sana nazil olan Kur'an-ı Kerîm de senin ümmetin için bir rehberi hidâyet, bir vesileî saadet bulunmaktadır. Deniliyor ki: Tevrat'taki hükmler ile yalnız Beni İsrail ibadette bulunmuştur. İsmail Aleyhisselâm'ın evlâdı, zürriyyeti onunla ibâdette bulunmamışlardır. Bizim mübarek Peygamberimizin risâleti ve ona ihsan buyurulan Kur'ah-ı Azîm'in ahkâmı, ise bütün beşeriyete müteveccihtir.

(24) : **(Ve sabr ettikleri zaman)** Dinlerine riâyete devam, düşmanlarının ezâ ve cefasına karşı sabr ve sebat ettikleri vakit **(onlardan)** Beni İsrail Nebilerinden ve âlimlerinden **(rehberler kılmıştık)** bir takım din imamları, muktedâbih zâtlar vücude getirmiştik (jki, **bizim enirimizle)** bizim Tevrat'ta bildirdiğimiz ahkâma göre İsrail Oğullarını **(doğru yola sevkederlerdi)** işte ey Hâtemül Enbiyâ!. Senin güzide ümmetinden olan sehabei kiram, müetehidini izamda efradı ümmetini hidayete sevk etmekte bulunmaktadırlar. (Ve) O Benî İsrail imamları, âlimleri (ayetlerimize **yakınen kanî bulunmuşlardı)** vahdaniyeti ilâhîyyeye, kutsiyeti subhaniyeye delâlet eden ilâhî âyetleri, hüccetleri kat'î surette tasdik etmiş, kalpleri şek ve şüpheden tamamen müteberrî bulunmuş idi. İşte ey Hâtemülenbiyâî. Senin ümmetin arasında da öyle metaneti itikadiyeye bihakkın sahip, başkaları için de birer rehberi hidayet olmak kabiliyetini hâiz zâtlar bulunacaktır.

(25) : Ey Peygamberlerin eşrefi ve hâtemi olan Hazreti Muhammedi. Sallallâhü Aleyhi Vesellem **(Muhakkak ki, senin Rab'bin)** evet. (O) Şerik ve nazirden rrünezzeh olan mabudun **(kendisinde ihtilâf eder oldukları şeylerde)** dîni umurda Peygamberler ile ümmetlerinin **(aralarını kıyamet günü)** o umumî muhakeme ve muhasebe zamanında hâl ve (fasPedecektir.) Aralarında hükmi ilâhî tecellî eyleyecektir. Dünyada iken kimlerin rehberi hidayet oldukları, kimlerin hidayete ermiş bulundukları ve bilâkis kimlerin nâsi dalâlete sevkeyledikleri ve kimlerin dalâlete düşmüş oldukları o gün tamamen anlaşılmış **bulunacaktır. Artık öyle bir günün mehabetini düşünmelidir, daha fırsat elde iken İslâhı hâle çalışmalıdır.**

A

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ
يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ
﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ
بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ
﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْفَتْحُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾
قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ
يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(26) : Onlar için bir vesileî hidayet ohnadunı ki, onlardan evvel nke nesilleri helâk ettik ki, onların yurtlarında gezip dolaşırlar. Şüphe yok ki, bunda elbette ibretler vardır. Hâlâ dinlemeyecekler nü?.

(27) : Görmediler mi ki, muhakkak biz suyu çorak yere sevkederiz de onunla hemen ekinleri çıkarırız, onlardan hayvanları ve kendileri yiyiverir. Hâlâ görmezler mi?.

(28) : Ve diyorlar ki: Bu feth ne zamandır?. Eğer siz doğru sözlü kimseler oldunuz iseniz —söyleyiniz bakafam!—

(29) : De ki: Kâfir olmuş olanlara o fetih günü imanian bir fâide vermez ve onlara mühlet de verilmez.

(30) : Artık onlardan yüz çevir ve bekle. Şüphe yok ki, onlar da bekleykilerdfr.

⁂

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetler de küfrleri yüzünden helake mâruz kalmış olan eski kavimlerin yurtlarında gezip duran, onlardan bir hissei ibret almayan zamane münkirlerini tevbih etmektedir. Cenab-ı Hak'kın mahlûkatını öldürmeğe de, tekrar diriltmeğe de kadîr olduğuna bir misâl irâd ederek ahiret hayatı içini bir numune göstermiş bulunuyor. Ahiret vuk'u bulunca orada münkirlere îman etmelerinin bir fâidebahş olamayacağını ve öyle münkirlerden Resûli Ekrem'in yüz çevirmesine müsaade olunduğunu ve o günün beklenilmekte bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Onlar için) O risâleti Muhammediyeyi inkâr eden, ahiret hayatına inanmayanlar için <jbir vesileî hidayet olmadı mı?.) Kendilerini uyandırmaya bir sebep, hidayet yolunu takibetmelerine bir saik mesabesinde bulunmadım! (ki, onlardan evvel nice nesilleri helak ettik) küfrleri yüzünden ne müthiş felâketlere uğramış oldular (ki, onların yurtlarında gezip dolaşırlar) meselâ: Şam'a vesâir beldelere giderek Âd, Semud, Lût kavimlerinin harab-yurtlarını görmekte bulunurlar (şüphe yok ki, bunda) öyle nice kavimlerin helake uğramış, yurtlarının birer harabezâra dönmüş bulunmasında (elbette ibretler vardır.) Kudreti ilâhîyyeve dâir deliller mevcuttur. Küfri isyanın ne vahîm neticelere sebebiyet verdiğine âit işaretler bulunmaktadır. (Hâlâ dinlemeyecekler mi?.) Bunlara âit kıssaları, hâdiseleri mütefekkirâne bir surette işitip anlamaya gayret etmiyecekler mi?. Nedir bu kadar gaflet!.

(27) : O kıyamet hayatını inkâr edenler (Görmediler mi ki, muhakkak biz, suyu) gökten veya yeryüzünden (çorak yere sevkederiz) otları, ekinleri kesilmiş, kurumuş, kupkuru kalmış hangi bir sahaya göndeririz (de onunla) o su ile (hemen ekinleri) yerlerin altından hârice (çıkarınz) onlar yeni bir hayâta nâil olarak neşvünema bulmakta bulunurlar. Sonra da (onlardan hayvanları ve kendileri yiyiverir) *o* ekinlerden insanlarda, hayvanlar da gıdalarını temin ederek müstefît olurlar. (Hâlâ görmezler mi?.) Bunları güzelce düşünüp de bunlar ile kudreti ilâhîyyeye istidlalde bulunmazlar mı?. Evet.. İşte bunlar da insanların öldükten sonra tekrar hayat bulacakları için. güzel bir numune teşkil etmektedir. Bunları böyle tekrar tekrar vücude getiren bir Haalık-ı Azîm, insanları da öldürdükten sonra tekrar hayata erdirmeğe elbette ki, kadîrdir, bunda nasıl şüphe edilebilir?.

§ «Arzı Gürüz» Susuzluktan ve hayvanat tarafındaıı yiyildiğjinden dolayı ekinleri kesilmiş, otsuz kalmış yer demektir.

(28) : (Ve) O münkirler, bir istihza tarikiyle (diyorlar kh Bu feth ne zamandır?.) Kıyamet günü ne vakit zuhura gelecektir.? Yahut Resûli Ekrem Hazretleri ehli islâmın fütuhata nail olacağmı beyân buyurmuş olduğu için o münkirler, bu fütuhatın ne Taman vuk*u bulacağını müstehziyâDe bir tarzda soruyorlar da diyorlardı ki: Ey müslümanlar!. (Eğer siz doğru sözlü kimseler oldunuz iseniz) verdiğiniz haberler muhakkak ise o vakti bize haber veriniz bakalım, sizin Sözlerinize inanalım.

(29) : Oenab-ı Hak da buyuruyor ki: Ey Resulüm!. O münkirlere **(De ki: Kâfir olmuş olanlara o fetih günü îmanları bir fâide vermez)** artık îmanları makbul olmaz **(ve onlara mühlet de verilmez.)** cezaları bir lâhza bile tehire bırakılmaz. Evet.. Bir kere kıyamet günü artık îman zamanı geçmiş, gayba îman mahiyeti kalmamış olacağından o zaman ki, îman bir îmanı mecburî olacağından aslâ makbul olamaz. Yevmi fetihten murat Bedr gazvesi günü veya Mekkei Mükerreme'nin fethi günü olduğuna göre de o gün katledilmekte olan bir kâfir, mücerret kendisini o katilden kurtarmak için îmanda bulunacağı ve o bir îmanı ye's-ten ibaret olacağı için o da kendisine bir fâidebahş olamaz. Nitekim Firavun'a da gark olacağı zamandaki îmanı bir fâide vermiş değildi..

(30) : **(Artık)** Ey Peygamberi Âlişan!. **(Onlardan yüz çevir)** Öyle kâfirlerin tekzibine ehemmiyet verme, **(ve bekle)** onların azaba uğrayacaklarım gözet, elbette ki, onlar bir gün lâyık oldukları cezaya kavuşacaklardır, **(şüphe yok ki onlar da)** O münkirler de **(bekleyidierdir)** onlar da kendilerinin helak olacakları güne itizâr edip durmaktadırlar. Çünki onların- o kıyamet gününün veya nusreti islâmiyenin vakti zuhurunu berâyı istihza, istical edip sormaları, başlarına gelecek azaba intizar etmeleri mesabesindedir.

Diğer bir tevcihe göre de: Ey Resûli Zîşan!. Sen Cenab-ı Hak'tan nusrete intizar et. O münkirler de kendi bâtıl putlarından nusret beklemektedirler. Elbette ki, bu iki intizar arasındaki fark, tezahür edecektir, elbette ki, onlar ehli islâmın nusrete nâiliyetlerini göreceklerdir, kendileri de mağlûp, haîp ve hâsir bir hâlde kalacaklardır. Şüphe yok hak daima yükselir, onun üzerine başkası yükselemez. Nitekim az bir müddet içinde islâmiyet, büyük bir muvaffakiyete nail olarak âfâka intişar etmiş, onu söndürmek isteyenler de mahv-ı perişan olmuşlardır.

Bu âyeti kerimenin, âyeti seyf ile mensuh olduğuna kaîl olanlar da vardır. «Kazı Beyzavî» velhâsıl bu âyeti celîle, ehli islâmın muvaffakiyete, hüsni âkıbete nâil olacaklarını tebşir etmekte bulunmuştur. Velillâhü hamd.

*

AHZÂB SÛRESİ

Bu sûrei ceüle, Medinei Münevvere'de nâzîl olmuştur. Yetmiş üç âyeti kerîmeyi hâvidir. Handek muharebesinde birçok düşman fırkaları gelip müslümaniara karşı cephe almışlardı. O muharebeye «Ahzâb» gazvesi denilmiştir. Bu sûrei mübâreke de o gazveye âit âyetleri hâvi olduğu için buna «Sûrei Ahzâb» ünvânı verilmiştir. Bu mübarek sûrenin başlıca mündericatı şunlardır:

(1) : İslâmiyete karşı düşmanlarının nasıl çalışmış ve nihayet nasıl hüsrana uğramış oldukları.

(2) : Aralarında bir din kardeşliği bulunan müslürnanların hak'ka tevekkül ve safveti kalp ile hukuki karabete riâyet etmeleri.

(3) : Resûli Ekrem'in müminlere kendi nefslerinden daha mukaddem olduğu ve mübarek zevcelerinin müminler için birer manevî valde bulundukları ve akrabanın birbiriyle olan güzelce münasebetleri.

(4) : Cenab-ı Hak'kın mübarek Peygamberlerinden almış olduğu ahd ve misak.

(5) : Ahzâb muharebesinde müsiümanlarıı bidayeten görmüş oldukları korkunç vaziyet ve bilâhara galibiyete nâiliyetleri. Ve bu sırada münafıkların pek hainâne olan kuruntularım teşhir.

(6) : Ahzâb savaşında müminlerin ne büyük bir metaneti îmana mazhar oldukları ve ne gibi mükâfatlara kavuştukları, kâfirlerin de nasıl inhizama, mücazata uğrayacakları.

(7) : Peygamber Efendimizin zevcseleri olmak şerefini hâiz olan muhterem vâldelerimizin ne gibi evsâfı hâiz ve ne gibi ulvî derecelere nail bulundukları ve onların kemalâtı ahlâkiyesi.

(8) : Bihakkın islâmiyetle şerefyâb olan erkek ve kadın zümrelerinin ne kadar büyük mükâfatlara namzet oldukları ve Cenab-ı Hak ile mübarek Peygamberinin emrierine ne derece itaatle mükellef bulundukları.

(9) : Peygamber Efendimiz ile azatlısı olan bir sehabi arasındaki bir muhavere ve o zâtın kendisinden alâkasını kesmiş olduğu zevcesiyle Resûli Ekrem'in ne gibi bor hikmete mebni teehhülde **bulunduğu** ve böyle **tarafı** ilâhîden takdir ve **müsaade buyurulmuş** olan **bir mıamelei** meşruâdan dolayı **bir sıkıntıya, bir sui tefehhüme mahal bulunmadığı.**

(10) : Resûli Ekrem'in, Hâtemülenbiyâ olduğu ve ümmetinden olan erkeklerden hiç birinin neseben pederi olmadığı.

(11) : Müslümanların nasıl bir zikr ile, teşbih ve tehlîl ile mükellef ve meşgul oldukları ve nasıl bir atıfeti ilâhîyyeye mazhar bulundukları.

(12) : Peygamber Efendimizin ne gibi yüksek evsafı hâiz olarak Peygamber gönderilmiş olduğu ve müslümanlara neleri tebşir buyurduğu ve kâfirler ile münafıklardan ne kadar kaçınmakla mükellef bulunduğu.

(13) : Zevcelerini boşamış müslümanlarıı ne yolda hareket edecekleri ve Resûlullâhın hangi kadınlar ile teehhül buyurmasının meşru olduğu ve onlardan dilediğini tahtı nikâhında ibkâ buyurup buyurmayacağı ve onlardan başkasiyle artık teehhül buyuramayacağı.

(14) : Resûli Ekrem'in haneî saadetine mümînlerin ne veçhile girecekleri ve kimlerin hanelerine girmekte bir mes'uliyet bulunmadığı.

(15) : îtesûİullâh hakkında Cenab-ı Hak'km ve meleklerin âtıfeti ve müminlerin Selât ve Selâm ile.. mükellefiyeti.

(16) : Hazret-i Peygambere ve müminlere eziyet verenlerin nasıl lanete ve şiddetli azaba uğrayacakları.

(17) -.Peygamber Efendimizin muhterem zevcelerinin vesâir dslâm ailelerinin nasıl tesettüre riâyet edecekleri ve bu suretle temayüz edip bir ezâya mâruż kalmamaları.

(18) : Kalpleri nifaktan, şikâktan hâli olmayanların da kötü asılsız işaelerinden dolayı nasıl bir cezaya müstahik oldukları ve bu husustaki kanuni ilâhînin bütün eski kavimler hakkında cereyan etmiş olduğu.

(19) : Kıyametin vaktini Cenab-ı Hak'tan başkasının bilmediği ve o günde kâfirlerin ne kadar muazzep olacakları ve ne kadar nedametler gösterecekleri.

(20) : Uhdelerine düşen vazifelere riâyet ile tekvâ ile muttasif olan mümînlerin de ne kadar eltâf-ı ilâhîyyeye ve büyük bir fevzi necata nâil olacakları.

(21) : Semâların ve yerin kabulüne cür'et edemedikleri emaneti insanların yüklenmiş oldukları'; ve bu emânete riâyet etmeyenlerin büyük mes'uliyeti ve münafıkların, müşrîklerin de ebedî azaba giriftar olacakları, ehld îmanın ise tövbelerinin kabuliyle atîfeti ilâhîyyeye nail olacaklarını tebşir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِر۪ينَ وَالْمُنَافِق۪ينَۜ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَل۪يمًا حَك۪يمًاۙ ﴿١﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ
مِنْ رَبِّكَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًاۙ ﴿٢﴾ وَتَوَكَّلْ
عَلَى اللّٰهِۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا ﴿٣﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(1) : Ey Peygamber!. Allahtan korkmaya devamet ve kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Şüphe yok ki, Allah alîm, hakim bulunuyor.

(2) : Ve sana Rahibinden vahy olunana tâbi oL Muhakkak ki, Allah ne yapar olduğunuzdan haberdardır.

(3) : Ve Allah'a tevekkülde bulun, vekil obuaya Allah kâfidir.

*

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ Hazretlerinin ulvî sıfatlarını bildirerek Resûli Ekrem'e ittikayı, vahyi ilâhîye ittibaı ve zâtı ulûhiyyete tevekküli tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey **Peygamber!.)** Ey şerefi nübüvveti hâiz olan zât!. Allah Tealâ'nın Resûli Ekrem'ine böyle nübüvvet ünvaniyle hitab buyurması, Hazreti Peygamberin yüksek sânına işareti mutazammihdir. **(ABah'tan korkmaya devamet)** Uhdene düşen vazifei risâleti ifâ hususunda sabr ve sebattan ayrılma **(ve kâfirlere ve münafıklara itaat etme)** hiçbir havf veya ümide mebnî onların arzularına bdr müsaadei ilâhîyye bulunmadıkça asla temayül göster-

me, çünki onlar Allah'ın da, senin de düşmanlarındır. **(Şüphe yok ki, Allah afim)** dir. O'nun ilmi her şeye bihakkın şâmildir, O dinsizlerin de bütün imâl ve âmâlini bilmektedir ve Allah Tealâ **(hakim)** dir. Bütün beyanatı hikmet ve maslahat muktezasıdır. O Haahk-ı Azîm işte bu gibi bütün evsafı celîleyi câmî **(bulunuyor)** artık O'nun bütün enirlerine, nehylerine, bihakkın imtisal etmek, elbette ki, icabetmektedir. Bu gibi emrler, nehyler, Peygamberi Zîşanamız vasıtasiyle bütün ümmetine müteveccihtir.

(2) : (Ve) Ey Peygamberi Âlişan!. **(Sana Rahibinden vahy olunana tâbi ol)** O'nun bütün vahy ve ilham buyurduğu şeylere riâyet edilmesi, beşeriyet için elzemdir, medarı feyz ve necattır. İşte ittikaya, ehli küfr ve nifâka ademi ittibaa ve havfullâh ile ittisafa âit vahyi ilâhî de bu cümledendir. **(Ve muhakkak ki, Aöah)** Tealâ ey Nebiyyi Zîşan! Ve ey bütün insanlar! Sizin **(ne yapar olduğunuzdan haberdardır.)** kâfirlerin, münafıkların da bütün yaptıkları, düşündükleri şeyler Cenab-ı Hak'ça malûmdur. Artık herkes, kendisinin efâl ve amaline göre mükâfat veya mücâzat görecektir. Bunu düşünmelidir.

(3) : (Ve) Ey Allanın kulu!. Her işinde **(Allah'a tevekkelde bulun)** kendi tedbirine güvenme, her hususta Cenab-ı Hak'ka itimad et, muvaffakiyeti O'ndan bekle **(yeldi olmaya)** kullarını hıfz ve himâye buyurmaya, bütün işlerde muvaffakiyeti zâtı kibriyâsından beklemeğe **(Allah kâfidir)** başkalarına itimada hacet yok. Her kul. umurunu Cenab-ı Hak'ka tefviz ederek muvaffakiyeti O'ndan beklemelidir,

§ Bu âyetlerin sebebi nuzuiû olmak üzere İbni Abbas Hazretlerinden şöyle rivayet olunuyor: Mekke ahalisinden Velidibnil Mugayre ve Şeybe gibi bazı kâfirler, Hazreti Peygambere müracaat ederek onların dinlerine ta'n etmemesi ve putların onlara şefaat edeceğine kaîl olması şartiyle kendisine mallarının bir kısmını vereceklerini söylemişler, Medinei Münevveredeki münafıklar ile Yahudîler de Resûü Ekrem'in iddiasından vazgeçmediği takdirde katledileceğini söyleyerek o mübârek Peygamberi korkutmak istemişlerdi. İşte bunun üzerine bu mübârek âyetler nüzul etmiş, ResûÜ Ekrem'e teminatbahş olmuştur,

***

مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ
فِي جَوْفِهِ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓئِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ
اُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَٓاءَكُمْ اَبْنَٓاءَكُمْ ذٰلِكُمْ
قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ۝
اُدْعُوهُمْ لِاٰبَٓائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ فَاِنْ لَمْ تَعْلَمُوٓا
^-J4^*V ـكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
فِيمَٓا اَخْطَاْتُمْ بِهِ وَلٰكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ
غَفُورًا رَحِيمًا ۝

MEALİ ÂLİSİ

(4) : Allah bir kişi için içerisinde iki kalp yaratmamıştır. Ye kendilerinden miizaherede bulunduğunuz zevcelerinizi sizin valdeleriniz kümamıştır ve evlâtlıklarınızı da sizin, oğullaruuz kılmış değildir. O sizin ağızlarınızdaki bir lâkırdanzdır. Ve Allah hakkı söyler ve O, doğru yola irşâd buyurur.

(5) : Onları babalan nâmına çağırınız. O, Allah katında adalete daha karibtō'. Eğer onların babalarını bilmiyorsanız artık onlar sizin dinde kardeşlerinizdir ve dostlarınızda*. Ve sizin için kendisinde hatâ ettiğiniz şeyden dolayı bir günah yoktur. Fakat kalplerinizin kastettiği şeyden —dolayı günah vardır— ve Allah Tealâ çok yarhgayıcı, çok esa-geykidir.

**

İ Z A H

(4) : Bu mübarek âyetler; bir kişinin içindeki boşlukta iki yürek bulunmadığını, bir kadının da bir erkeğin hem zevcesi, hem de anası olamayacağını bildiriyor, müzahere denilen muameleden kaçınılmasına işaret buyuruyor. Ve herhangi bir şahsın da babası malûm ise ona nisbet edilmesini, malûm değilse müslüman olduğu takdirde dînen kardeş ve dost olacağını ve kasde mukarin olmayan bir hatânın ma'füv bulunduğunu ve Cenab-ı Hak'kın evsâfi âliyesini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ailah bir kişi için içerisinde iki kalp yaratmamıştır) Herkesin içerisinde lihikmetin bir kalp yaradıJmıştır. Kalp, ruhun asıl madenidir, bütün kuvvetlerin bir menbâıdır, Allah Tealâ'nın izniyle bedenin bir müdebbiridir. İki kalp olsa idi hayatında intizam kalmaz, aym zamanda muhtelif tedbirler, hâdiseler yüz gösterirdi.

Vaktiyle Arap'lar sanıyorlarmış ki, her zekî kimsenin iki kalbi vardır. Hattâ Ma'meri Fihrî için hafızasındaki kuvvetinden dolayı «iki kalbi vardır» derler imiş. Ma'mer de dermiş ki: Benim iki kalbim vardır. Birisiyle hıfzettiğim, Muhammed —Aleyhisselâm— m hıfzettiğinden ziyâdedir. İşte bu âyeti kerîme, öyle bir iddiada bulunanları tekzîb etmiş bulunuyor. Tefsiri Merağ-ı. (Ve) Ey müslümaniarî. Allah Tealâ (kendilerinden müzaherede bulunduğunuz zevcelerinizi, sizin vakleieriniz kıimamıştır) binaenaleyh bir kişi zevcesine hitaben: Sen benim üzerime anamın arkası gibisin» demekle o kadın o kişinin valdesi olmuş olmaz. Böyle bir tâbir, zamanı cahiliyette talâktan ibaret bulunuyordu. Ahkâmı islâmiyeye göre ise böyle bir zıharda bulunan kimse, seran muayyen kefareti yerine getirmedikçe o refikasiyle mücamiatta, şehvetle temasta bulunamaz. Bu zıhar meselesi için «Sûretül Mücadele» nin izahına müraacat!. (Ve) Nitekim Allah Tealâ (si/in evlâtlıklarınızı da) babalarının gaynsına evlât olarak isnat edilenleri de. köleleri de (sizin oğullarınız kılmış değildir) onlar, asıl babaları kimler ise o kimselerin evlâdıdır. Zamanı cahiliyette ve bidayeti islâmda bir kimse başkasının oğlunu tebennîde bulununca, yâni: Kendisine oğul ittihaz edince onun hakkında neseben oğul hükmü carî olurdu. Nitekim Resûli Ekrem de Kablelbi'se. Zeydibni Hariseyi. Hazreti Ömer de Âmir İbni Rebiayı ve Ebu Huzeyfe de Salimi oğul ittihaz etmişlerdi. Bu âyeti kerîme, bu muameleyi ibtâl etmiştir. (O* Öyle zihârda bulunmak ve başkasının evlâdını kendilerine evlât ittihaz etmek (sizin ağızlannızdaki bir lâkırdını/dır.) Hakikate mukarin olmayan mücerret bir iddiadan ibarettir. Bir kişinin içinde iki kalp olmadığı gibi bir kimse de iki kimsenin oğlu olamaz ve bir kadın da kocasının hem zevcesi, hem de valdesi bulunamaz. Böyle boş lâkırdılardan sakınmalıdır. **(Ve Allah hakkı soyier)** Vakıa mutabık, hakikaten sabit olan şeyi beyân buyurur. (jVe o) Haalık-ı'Hakim kullarını **(doğru yola irşâd buyurur)** bütün beşeriyete selâmet tankını göstermekte bulunmuştur. Artık insanlar, kendi yanlış sözlerini bırakmalıdırlar, Cenab-ı Hak'km beyanatına riâyetten ayrılmamalıdırlar.

(5) : Artık ey insanlar!. (Onları babaları nâmına çağırınız.) Kendinize oğulluk ittihaz ettiğiniz kimseleri kendinize oğul olarak nisbet etmeyiniz, asıl babalan kimler ise onlara nisbet ediniz. Meselâ: Harisenin oğlu Zeyid «deyiniz » Hazreti Muhammed'in oğlu «Zeyid» demeyiniz. (O) Asıl babalarına nisbet etmek **(Allah katında adalete daha kariptir)** vakıa tebennî bir şefkat ve bir ihsan eseri ise de hilâfı hakikat olduğu için adalete mukarin değildir ve bâzı mahzurlardan hâli de olmayabilir. **(Eğer onların babalarını bilmiyorsanız artık onlar sizin dinde kardeşlerinizdir ve dosilaruuzdır.)** onlara ey din kardeşlerimiz ey dînen dostlarımız!. Diye hitâb ediniz.

(Ve sizin için kendisinde hatâ ettiğiniz şeyden dolayı bir günâh yoktur) bir kasde mukarin olmaksızın bir sehv veya bir Sebki lisan neticesi olarak' yaptığınız ve söylediğiniz şeylerden dolayı günahkâr olmuş olmazsınız. Meselâ bir şahıs sehven babasının gayrısına nisbet etmekten dolayı bir günâh tereddüb etmez. **(Fakat kalplerinizin kastettiği .şeyden)** dolayı günâh vardır. Böyle bir şey nehyedilmiş olduğu hâlde bunu bilerek işleyen veya bunu işlemeye kalben karar veren kimse indallâh mes'ul olur. **(Ve Allah Tealâ çok yarlıgayıcı)** dır. Binaenaleyh, tâib ve müstağfir olan kullarını affettiği gibi hatâen işlenilen kusurlardan dolayı da mürtekîplerini muaheze buyurmaz ve o mübudî Kerîm **(çok** esirgeyicidir) onun rahmeti cihanşümuldur. Önün içindir ki, beşeriyete bu gibi ahkâmı ilâhîyyesini beyân buyuruyor ki. bu pürhikmet ahkâma riâyet ederek selâmete, saadete nâi! olsunlar.

*
**

ٱلنَّبِىُّ أَوْلَىٰ بِٱلْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَٰجُهُۥٓ
أُمَّهَٰتُهُمْ وَأُو۟لُوا۟ ٱلْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِى كِتَٰبِ
ٱللَّهِ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُهَٰجِرِينَ إِلَّآ أَن تَفْعَلُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَوْلِيَآئِكُم
مَّعْرُوفًا كَانَ ذَٰلِكَ فِى ٱلْكِتَٰبِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾
وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مِيثَٰقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَٰهِيمَ
وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَٰقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾ لِّيَسْـَٔلَ
ٱلصَّٰدِقِينَ عَن صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(6) : Peygamber, müminlere kendi nefslerinden daha mukaddemdir. Ve onun refikaları da mümînlerin valdeleridir. Karabet sahipleri de Allah'ın kitabında birbirlerine diğer müminlerden ve muhacirlerden daha yakındır. Ancak dostlarınıza bir iyilik yapacak olmanız müstesna. Bu kitapta yazılmış bulunmaktadır.

(7) : Ve yâd et ki, biz Peygamberlerden iltisaklarını abnıştık ve senden ve Nuh'tan ve İbrahim'den ve Musa ile Meryem'in oğlu İsa'dan da —misâk almıştık— ve onlardan pek mühim bir misâk— ahd, peyman— almış olduk.

(8) : Tâki, o sadıklara sadakatlarından sual etsin ve kâfirler için de pek acıklı bir âzap hazırlamıştır.

* * *

İ Z A H

(6): Bu mübarek âyetler, Peygamberi Zîşanımızın ümmetieri hakkında nefslerinden daha müreccah olduğunu ve mübarek zevcelerinin de müminlerin mânen val-

deleri bulunduğunu bildiriyor. Müminlerin arasında verasetin nasıl cereyan edeceğine ve vasiyetin cevazına işaret buyuruyor. Sair ülülazm Peygamberlerden ahkâmı dünyevi ümmetlerine teblîğ hususunda kuvvetli ahd alınmış olduğu gibi Hâtemülmürselîn Hazretlerinden de öyle bir ahd alınmış bulunduğunu ve bu ahda ne derece riâyet edilmiş olduğuna dâir ne gibi bir sebeb ve hikmete mebni sual vâki olacağını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Peygamber) Beşeriyeti dîni ilâhîden, ubudiyet, vazifelerinden haberdar ederek tariki saadete sevketmeğe tarafı subhanîden memur olan Hazreti Muhammed Aleyhisselâm (müminlere kendi nefslerinden daha mukaddemdir.) daha müreccahtır. Çünki müminlerin hakikî bir hayata, ebedî bir saadete nâiliyetleri ancak o Peygamberi Zîşan sayesinde kabil olacaktır. Binaenaleyh dîni ve dünyevî her hususta o Peygamberi Zîşani rehber ittihaz etmelidirler, onun yolunda fedakârlığı, kendi nefisleri uğrundaki fedakârlığa takdim ve tercihte bulunmalıdırlar. İnsanların kendi nefsleri, çok kere kendilerini bir takım hava ve hevese mübtelâ ederek manevî hayattan mahrumiyetlerine sebebiyet verir. O Resûli Ekrem ise bütün insanları ulvî tebligatı ve tenbihatı ile tenvire çalışarak onları mes.ut bir hayata nail kılmak ister. Artık öyle mübarek, şefkatpenâh bir Peygamberi Âlişan, her insan için onun nefsinden binlerce kat daha kıymetli, daha fâideli değil midir?. Artık bir cânânı hakikî olan o muhterem Peygamber uğrunda bu fânî hayatı feda ederek o sayede ebedî, mes'ut bir hayata kavuşmayı hangi bir akil zât, temenni etmez?.

«Canlar fedâ muhabbet canâna **ser** değil»
«Terki **ser** etmek ehli dile bir hüner değil»

§ Rivâyete nazaran Resûli Ekrem Efendimiz, Tebûk gazvesine azmederken setere çıkmaları için nâsa emretmiş, bir takım kimseler ise «babalarımızdan, analarımızdan izin isteyelim» diye o yüksek emre derhâl riâyette bulunmamışlar. Bunun-üzerine bu .âyeti kerîme nâzîl olmuştur. İşaret buyurulmuş oluyor ki: Din hususunda Resûli Ekrem Hazretleri, bütün ümmetine nazaran bir mânevi pederdir ki, âmmenin ebedî hayatı onun sayesinde müemmen olacaktır. Ve onun sayesindedir ki, müminler bkbirinin dînen kardeşi bulunmaktadırlar. Tefsiri Ebussuud. (Ve onun) O mübarek Peygamberin muhteremi **(refikaları da mümінlerin)** manen (vakfeleridir) tazim ve tevkır hususunda ve tahrimı ve ihtiramı hususunda en yüksek valdeler mesabesindedirler. Fakat veraset gibi, atfi nazar gibi hususlarda şâir nâmahrem kadınlar hükmünde bulunmuşlardır. **(Karabet sahipleri de)** Aralarında neseben yakınlık bulunan, kimseler de **(Aflah'ın kitabında)** lavh-ı mahfuzda tesbit edildiğine veya Kur'anı Mübîn'in bu âyetine nazaran **(birbirlerine diğer müminlerden ve muhacirlerden)** mirasa nâiliyet hususunda **(daha yakındır)** bunlar duruyorken onların mirasına başkaları nail olamazlar. **(Ancak dostlarınıza bir iyilik yapacak olmanız müstesna)** yâni: Onlara

hayatınızda bir vasiyet yapmış olursanız o, usulü dâiresinde caiz bulunmuş olur. (bu) mezkûrat, Resûli Ekrem'in evleviyyeti, ercehiyyeti ve verasetin kimlere âit olacağı **(jldtapta)** lavh-ı mahfuzda ve Kur'an-ı Miibînde **(yazılmış bulunmaktadır.)** Artık buna riâyet icabeder.

§ Deniliyor ki: Bidayeti islâmda hicretle ve dînen müvalât ve müvahat ile tevarüs carî bulunmakta idi. Meselâ: Bir muhacir, bir ensariye ve bir mümin kendisine kardeş ittihâz ettiği bir mümine vâris olabilirdi. Bu âyet ise bu tevarüs mes'eleŝmi neshetmiş, verasetin mümin akraba arasında cereyan edeceğini bildirmiştir.

(7) : (Ve) Ey Resûli Ekrem!. **(Yâd et ki, biz Peygamberlerden misâklarmı almıştık)** asaletlerini tebliğ, ümmetlerini dini ilâhîye davet ilâhî hükümleri onlara telkin edeceklerine dâir müekket ahd ve peymânda bulunmuşlardı. Bâhusus ey Hâtemülenbiyâ!. **(Senden ve)** Resullerin evveli olan **(Nuh'tan** ve) nebilerin babası bulunan **(İbrahim'den ve)** Beni İsrail Peygamberlerinden ilk kitap sahibi olan (Musa **ile)** İsrail oğullarına gönderilen nebilerin sonu olan (İsâ **Bin Meryemken** de) ahd ve misâk almıştık. Hepsi de deruhte ettikleri vazifeleri ifâ edeceklerine dâir söz vermişlerdi. **('Ve onlardan)** O mübarek Peygamberlerden **(pek mühim bir misâk)** bir ahd ve peyman **(almış olduk)** onların hepsi de şânı azîm veya yemin ile müekket bir ahıdda, mukavelede bulunmuşlardı.

(8) : Bu ahd ve misâk almmasmdaki sebep ve hikmete gelince onu da Hak Tealâ Hazretleri şöylece beyân buyuruyor: (Tâki o **sadıklara)** O güzide Peygamberlere ahirette **(Isada'katlarıudan sual etsin)** deruhte etmiş oldukları vazifeleri nasıl ifâ etmiş olduklarını kendilerinden Cenab-ı Hak sual ederek meydana çıkarmış olsun, kendilerini ve kendilerine tâbi olanları mükâfatlara yüksek makamlara nail buyursun. (Ve) Muhasebeye tâbi olacak olan **(kâfirler için de pek acıklı bir azap hazırlamıştır) O** Peygamberlere muhalefet edip de münkirâne bir hâlde terki hayat etmdş olanlar da o beka âleminde lâyık oldukları şiddetli cezalara mâruz kalacaklardır.

***

يا أيها الذين آمنوا اذكروا نعمة الله عليكم إذ جاءتكم جنود
فأرسلنا عليهم ريحا وجنودا لم تروها وكان الله بما تعملون
بصيرا ﴿٩﴾ إذ جاؤكم من فوقكم ومن أسفل منكم وإذ زاغت
الأبصار وبلغت القلوب الحناجر وتظنون بالله الظنونا ﴿١٠﴾
هنالك ابتلي المؤمنون وزلزلوا زلزالا شديدا ﴿١١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(9) : Ey îman edenler!. Allah'ın üzerinize olan nimetini yâd ediniz. O vakit ki, size —düşmanlarınız tarafından— ordular gelmişti. Biz de ânların üzerlerine hemen bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Ve Allah ne yapar olduğunuzu görüyordu.

(10) : O vakit ki, size hem üstünüzden gelmişlerdi hem de aşağı tarafınızdan ve o vakit ki, gözler kaymış ve yürekler gırtlaklara kavuşmuştu ve Allah'a türlü türlü zanlar ile zanda bulunuyordunuz.

(11) : İşte orada müminler imtihana tutulmuşlardı ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı.

⁂

İ Z A H

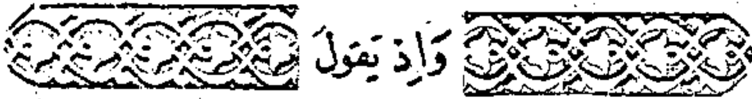
(9) : Bu mübarek âyetler, Hendek gazvesi esnasındaki müthiş vaziyeti gösteriyor. Düşmanların mühim kuvvetlerine karşı korkunç bir durumda kalan ehli islâmm imdadına ne gibi ilâhî kuvvetlerin yetişmiş olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey **îman edenler!.)** Ey Resûji Ekrem'e tâbi olan islâm mücahitleri!. (Allah'ın üzerinize **olan nimetini** yâd ediniz) onun şükrünü ifâya çalışınız (o valdt ki, saze) düşmanlarınız tarafından **(ordular gelmişti)** Ahzâb denilen Ku-

reyş, Gatfan kabilelerinden ve Kureyşe ve Nadîr Yahudi'lerinden müteşekkil on iki bin kadar düşman erleri Medine-i Münevvere civarına yaklaşmışlardı. Bundan haberdar olan Peygamber Efendimiz, Selmani Farisî'nin işareti üzerine Medine-i Münevvere'nin önünde büyük bir hendek kazdırmıştı ve üçbin kadar islâm mücahidi ile hendek muhafaza altına alınmıştı, düşman da hendek kenarına gelmişti. Bu sırada idi ki, büyük bir rüzgâr eserek düşman kuvvetlerini tarumar etti. İşte Cenab-ı Hak, bunu şöylece bildiriyor: (biz de onların üzerlerine) O düşman kuvvetlerine karşı (hemen bir rüzgâr) gönderdik ki, Seba rüzgârından ibâret bulunuyordu. (Ve) Ey islâm erleri!, (sizin görmediğiniz ordular göndermiştik) ki, bunlar da ikibin melekten müteşekkil idi. Bu vasıtalar ile o düşman orduları parçalanmış, mağlûbiyete uğratılmış, Medine-i Münevvere muhasaradan kurtarılmış oldu. (Ve Allah) O Haalık-ı Azîm, ey müminler!. (Ne yapar olduğunuzu görüyordu) Nasıl düşmandan korkarak hendek kazdığınızı, nasıl bir savaş vaziyeti aldığınızı ve nusreti ilâhîyyeye iltica eylediğinizi görüp biliyordu. Onun içindir ki, düşmanlarınızı inhizama uğratarak sizi nusrete nâil buyurdu.

(10) : (O vakit ki,) Öyle bir zamanda sizi nusrete nail buyurdu ki, (size hem üstünüzden) vadinin şark tarafındaki yüksek cihetinden düşmanlarınız (gelmişlerdi) Benu Gatfan ve onlara tâbi olan ehli Necd ve Kureyze ve Nadîr Yahudileri o taraftan hücum göstermekte bulunmuşlardı. (Hem de aşağı tarafınızdan) vadinin Mağrıp taraf ındaki aşağı cihetinden Kureyş taifesi ve Beni Kinâne ve ehli Tiâme kavimleri toplanıp gelmişlerdi. (O vakit İd, gözler kaymış) Hayret içinde kalarak vaziyetini kaybetmiş (ve yürekler gırtlaklara kavuşmuştu) yâni: Pek şiddetli bir korku ve ıstırap içinde kalmıştı. (Ve Allah'a türlü türlü zanlar fle zanda buhmuyordunuz) hâlis müminler, Cenab-ı Hak'kın vadini ifâ ederek kendilerini nusrete nail buyuracağına veya kendilerini lihdkmetin imtihana tâbi tuttuğuna kani oluyorlardı. Kalpleri zayıf olanlar ve münafıklarda ileride beyân olunacağı veçhile dedikoduda, suizânda bulunuyorlardı.

(11) : (İşte orada) O Hendek vak'ası vaktinde (müminler imtihana tutulmuşlardı) muhlîs olan mümînler ile münafıklar anlaşılmış, metîn, sabît olan zâtlar ile korkak, mütezelzil olan şahıslar tezûhür eylemiştir. (Ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı.) Vaziyetlerinin dehşetinden dolayı kalpleri titremekte bulunmuştu.

*

وَإِذْ يَقُولُ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ
إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ
لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ
بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾ وَلَوْ
دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا وَمَا
تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ
مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ﴿١٥﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(12) : Ve o vakit münafıklar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar diyordu ki, Allah ve Resûü bize bir aldatıştan başka vâd etmiş olmadı.

(13) : Ve o vakit onlardan bn* tâife demişti ki: Ey Yesrîb ahalisi!. Sizin için bir duracak yer yok. Arük geri dönünüz ve onlardan bir zümre de Peygamberden izin isteyerek diyorlardı ki: Muhakkak evlerimiz açıkta*. Halbuki, onlar açık değildi. Onlar firar etmekten başka bir şey dilemiş olmuyorlardı.

(14) : Eğer onların üzerlerine her taraftarından gâibe, sonra da kendUe* rîmden fitne istenilecek olsa idi elbette onu —meydana— getirirlerdi ve bu hususta ancak pek az tevâkkuf ederlerdi.

(15) : Halbuki, onlar geriye dönmeyeceklerine *dâk* evvelce Aflah'a kafiyyen tahbütde bulunmuşlardı. Attah için yapılan bir taahhüt ise sorutmuş olacaktır.

**,

İ Z A H

(12): Bu mübarek âyetler de Hendek gazvesinde münafıkların ve zayıfülitikat olan ların kötü kuruntularını ve göstermiş oldukları iğfalâtı bildiriyor. Öyle kimselerin düşmanlara karşı ne kadar itaatte bulunacaklarına işaret ve jonların yapmış oldukları ahde ademî riâyetten dolayı mes'ul olacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ye **o vakit)** O halkın heyecanlar içinde kaldığı Hendek muharebesi zamanında {münafıklar ve kalplerinde bir hastalık) za'fi i'tikat (bulunanlar diyordu ki: Aöah ve Resûli) islâmiyetin i'tilâsına ve nusretlere nâiliyetine dâir (bize bir aldatıştan başka bir şey vad etmiş olmadı) halbuki, biz şomdi böyle tehlikeli birdüşman hücumu karşısında bulunuyoruz. Binaenaleyh o yoldaki vâdlar, asılsız şeylerden başka değil, bizi babalarımızın dîninden ayırmak, yurdumuza hâkim olmak için yapılmış beyhude vâdlar.

Böyle söyleyen münafıklardan murad, Abdullah İbni Übeyy ve eshabı gibi kimseler idi. Bunlar diyorlardı ki: Muhammed —Aleyhisselâm— bize fütuhata nâiliyetten bahsediyor, halbuki, şimdi korkusundan hendek kazdırıyor, düşmana karşı çıkmaktan korkmakta bulunuyor.

§ Rivayet olunuyor ki: Düşman kuvvetlerinin Medine-i Münevvere'ye hücum edememeleri için hendek kazılırken pek büyük bir kaya çıkmıştı, bunu kolaylıkla kıramıyorlardı. Peygamber Efendimiz, mübârek eline bör külünk aldı, Bismillah diyerek o kayaya bir külünk vurdu, kayanın üçte biri koptu. Ve kayadan bir kıvılcım çıktı, Şam tarafına sıçradı. «Allahuekber!. Bana Şam'ın anahtarları verildi, Vallahi ben şimdi Şam'ın kırmızı köşklerini görüyorum» diye buyurdu. Sonra külüngü bdr daha vurdu, kayanın bir parçası daha koptu. İran tarafına bir kıvılcım sıçradı, bu defa da: «Allahuekber!. Bana Fars ikliminin anahtarları verildi, şu anda Medâini Kisranın beyaz köşklerini görüyorum» dedi. Badehu bir daha Bismillâh diyerek vurdu, o kaya tamamen yerinden koparılmış oldu ve çıkan bir kıvılcım Yemen tarafına sıçradı ve «Allahuekber!. Bana Yemen'in anahtarları verildi, ben şimdi Senlinin kapılarını görüyorum» diye buyurdu.

«Ve bunlar müslümanlara nasîb olacaktır, bunları bana Cibrili Emin tebşir etti» diyerek eshabına müjde verdi. Filhakika bdlâhara bütün bu beldeler islâm ordulari tarafından fethedilmiştir. İşte Resûli Ekrem'in bu gibi tebşirati ile **o** münafıklar alayda bulunuyorlardı.. O muvakkat bir hâdiseden dolayı ye'se düşerek tebşirati. Nebeviyyenin bir aldatıştan ibaret olduğuna kail bulunuyorlardı.

(13) : (O **vakit)** O Hendek hâdisesi zamanında **(onlardan)** o münafıklardan Evs ibni Kıptî ve eshabı gibi bir taife de demişti ki: (Ey Yesrîb ahalisi) Ey Medine ile civarında duran kimseler!. **(Sizin için bir duracak yer yok)** Bu ordugâhta durmanız muvafık değil, vaziyetiniz korkunç **(artık geri dönünüz)** firar edip kendi hanelerinize avdet eyleyiniz, böyle bir savaşa iştirâk etmeyiniz. Yahut dîni islânn bırakıp eski dininize dönünüz **(ve onlardan)** ***o*** samimî islâmiyetten mahrum

kimselerden Benu Harîs'e ve Benu Selem'e gibi (bir zümre de Peygamberden izin isteyerek diyorlardı ki: Muhakkak evlerimiz açıktır) müstahkem bir hâlde bulunmuyor, düşmanların saldırışına mâruz bulunmaktadır, bize izin ver de hanelerimize dönelim. (Halbuki, onlar açık değildi) Onlar evleri haleldar, gayrı müstahkem bir hâlde bulunmuyordu (onlar firar etmekten başka bir şey dilemiş olmuyorlardı) öyle bir bahane ile sahaî harpten ayrılıp kaçmak istiyorlardı.

(14) : (Eğer onların üzerlerine her taraflarından) Bir galebe neticesi olarak (girüse) onların haneleri düşmanlar tarafından istilâ edilse (sonra -da kendilerinden fitne istenilecek olsa idi) irtidat etmeleri müslümanlara karşı savaşta bulunmaları kendilerine teklif olunsa idi (elbette onu) o kendilerinden istenilen bu fenâ hususu meydana (getirirlerdi) o istenilen şeyi kabulden çekinmezlerdi. (Ancak pek az tevakkuf ederlerdi.) O fitnekârane hareketten fazlaca geri durmazlardı.

(15) : (Halbuki onlar) Öyle fitnelere kapılanlar dgeriye dönmeyeceklerine dâir) islâm ordusundan ayrılıp münhezimâne bir vaziyet almayacaklarına âit (evvelce) Hendek gazvesinden mukaddem (Allah'a kafiyyen teahhütte bulunmuşlardı) kâfirlere karşı savaşta bulunmaktan firar etmiyeceklerine dâir söz vermişlerdi. Ezcümle Benu Harise, Uhud gazvesinde böyle bir ahidde bulunmuştu. (Allah için yapılan bir taahhüt ise sorutmuş olacaktır) O taahhüde riâyet edilip edilmemesi yövmi ahirette bir muhasebeye tâbi olacak, riâyet edilmemiş olması, Püyük bir mesuliyeti icabedecektir. Artık böyle bir âkıbeti düşünmek lâzım gelmez mi?.

*
* *

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَا تُمَتَّعُونَ
اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوءًا
اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا
وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ
لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾ اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ
فَاِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ تَدُورُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي
يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ
اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ اُولٰئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ وَكَانَ
ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(16) : De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten firar ederseniz, o firar size asla fâide vermez. Ve o vakit pek azdan başka istifâde ettirilmezsiniz.

(17) : De ki: Sizin için bir fenalık dilerse veya sizin için bir rahmet dilerse sizi AUatttan saklayacak olan kimdir?. Ve onlar kendileri için Allah'tan başla bff velî ve bir yardımcı bulamazlar.

(18) : Muhakkak ki, Allah içinizden —sizi— geri bırakanları ve kardeşlerine: Bize gelin, diyenleri biür. Halbuki onlar savaşa gelmezler bir aaa müstesnâ!

(19) : Size karşı pek cimridirler. Sonra korku gelince onlan görecek olursun İd, sana bakıveriyorlar, ölümden üstüne baygınlık çökmüş kimse gibi gözleri döner bir hâlde bulunur. Vakta ki, korka gitmiş olur, hayra karşı cimriler olarak

keskin keskin dilleriyle size şiddetli sözler söylerler. İşte onlar iman etmediler. Artık Allah da onların amellerini mahvetmiştit ve bu, Allah'a göre kolay olmuştur.

*

İ Z A H

(16) : Bu mübarek âyetler de ölümden veya öldürülmesinden korkarak gâzaya iştirak etmek istemeyen kimselere o korkularının bir fâide vermiyeceğini ihtar ediyor. Mukadder olan bir hayra veya bir fenalığa kimsenin engel olamayacağını bildiriyor. Müslümanları cihada; iştirakten alıkoymaya çalışan münafıkların indallâh malûm olduklarını berâyı tehdit haber veriyor. Müslümanlara karşı cimrilikte ve fena lâkırdılarda bulunan ehli nifakın şeameti ahvâlini tasvir buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zîşani. O seninle beraber cihâda iştirakten kaçman kimselere (de ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten firar ederseniz, o firar size asla fâide vermez.) Çünki mukadder ne ise a herhalde zuhura gelir ve bir kimsenin müddeti hayatı artıp eksilmez, harbe iştirak etsin, etmesin vakti gelmiş olunca behemhâl hayattan mahrum kalacaktır. (Ve o vakit) O cihattan firar ettiğiniz zaman (pek azdan başka) yâni haddizatında pekaz olan müddeti ecelinizden başka dünyada (istifâde ettirilmezsiniz) artık böyle seriuzzevâl olan ömrü vikaye ümidiyle ebedî hayâta âit menfaatleri temine medar bulunan cihattan kaçınmak nasıl münasip olabilir?.

(17) : (De ki:) Ey gafiller!. (Sizin için bir fenalık dilerse) Sizin helakinizi, hezimetinizi takdir buyurmuş olursa (veya sizin için bir rahmet dilerse) sizi bir hayra, bir fâideye kavuşturmak için murad buyurursa sizi (Allah'tan saklayacak) men edebilecek (olan kimdir?.) Elbette ki, ona kadîr, selâhiyettâr kimse yoktur. (Ve onlar) Öyle hayatlarını düşünüp cihattan kaçman kimseler (kendileri için Allah'tan başka bir velî) kendilerine fâidebahş olacak bir zât (ve bir yardımcı) kendilerine teveccüh eden bir beliyyeden kendilerini kurtarabilecek bir Mü'in (bulamazlar) o hâlde ne için Hak Tealâ'ya teslimiyette, tevdi'i umurda bulunmayıp da başkalarının iğfalâtına laymet veriyorlar?.

(18) : Ey cihattan kaçınanlar!. (Muhakkak ki, Allah içinizden) Sizden bulunan kimselerden olup da sdzi cihattan (geri bırakanlar) sizi Resûli Ekrem'in maiyetinde bulunarak cihada iştirakten alıkoymak isteyen münafıkları (ve kardeşlerine) Medine*deki münafıklara (bize gelin) harpten kaçınarak bizim yanımıza gelip sokulun (diyenleri bilir) onların ne kadar münafık kimseler oldukları indallâh malûmdur. (Halbuki onlar) zâten (savaşa) harp sahasına (gelmezler) kaçar dururlar (bîr azz müstesna) onlar da mafora bir gösteriş için gelmiş olurlar, yine harbe iştirak etmezler, fırsat bulunca kaçıverirler.

(19) : Ey müslümanlar!. Ö münafıklar **(size karşı, pek cimridirler)** size muavenetten kaçınırlar, Allah yolunda mallarını sarfetmezler (sonrai **korku gelince)** savaş yüz gösterip mukaddematı görülmeğe başlayınca **(onları görecek olursun ki,** sana **bakıveriyorlar)** sanki **(ölümden)** ölüm emarelerinin yüz göstermiş olmasından dolayı korkarak **(üstüne baygınlık çökmüş kimse gibi gözleri döner bir hâlde bulunur)** öyle müthiş bir korku, bir vaziyet içinde kalmış olurlar. **(Vaktaki koiku gitmiş olur)** İslâm ordusu, harbi kazanmış, ganimet malları elde edilmiş bulunur. O zaman da **(hayra karşı)** ganimet mallarından dolayı **(cimriler olarak keskin keskin dilleriyle size şiddetli sözler söylerler)** bu malları bizim sâyemizde kazandınız, biz muavenete koşmasa idik bu nusret elde edilemezdi diye mağrurine lâkırdılara cüret gösterirler. (İşte **onlar)** öyle münafık, bedzebân kimseler **(îman etmediler)** lisânen mümin olduklarım söylerseler de kalben îman etmiş değildirler. **(Artık Allah da onların amellerini mahvetmiştir.)** Mükâfatsız bırakmıştır. Öyie münafıkâne bir surette harbe iştirak etmeleri, bir hüsnüniyete, bir sâhîh itikada müstenit olmadığı için bir sevaba vesile olmuş değildir. (Ve **bu)** Onların amellerini mahvetmek, fâidesiz bırakmak **(Allah'a göre kolay olmuştur)** çünki herhangi bir şeyi mahv veya isbat için yalnız bir irâdei ilâhîyyenin teallûku k?fi bulunmaktadır.. Hakkı ilâhîde bir «üçlük mutasavver değildir.

يحسبون الأحزاب لم يذهبوا
وإن يأت الأحزاب يودوا لو أنهم بادون في الأعراب
يسألون عن أنبائكم ولو كانوا فيكم ما قاتلوا إلا قليلا ﴿٢٠﴾
لقد كان لكم في رسول الله أسوة حسنة لمن كان يرجوا
الله واليوم الآخر وذكر الله كثيرا ﴿٢١﴾ ولما رأى المؤمنون
الأحزاب قالوا هذا ما وعدنا الله ورسوله وصدق الله
ورسوله وما زادهم إلا إيمانا وتسليما ﴿٢٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(20) : Sanırlar ki, —düşman— orduları gitmemiştir. Ve eğer o ordular gelecek olsa arzu ederlerdi ki: Çölde bedeviler içinde bulunup size âit haberleri soruversinler. Ve eğer sizin aranızda Jbulımacak olsalar, pek azdan başka mukateîede bulunmazlar.

(2Î) : Andolsun ki, sizin için Resuhıllâh *da* bir güzel nümuneî imtisal vardır, Aiteh'ı ve ahiret gününü uman ve Allah'ı çokça zikreden zât için.

(22) : Vaktaki, müminler, orduları gördüler, dediler ki: Bu, bize Allah'ın ve Onun Resulünün vâd ettiğidir ve Allah ve Resûli doğru buyurmuştur. Ve onlar için başka değil, îmanı ve teslimiyeti arttırmış oldu.

İ Z A H

(20) : Bu mübarek âyetler de münafıkların ne kadar korkak ve islâm ordusundan ayrılmayı ne kadar istediklerini bildiriyor. Resûii Ekrem'in ise huzurı ilâhîyi temenni ve ahiret gününü tefekkür eaen ve zikrullâh ile meşgul olan zâtlar için pek mükemmel bir nümuneî imtisal olduğunu gösteriyor. Ve hakikî mümînlerin düşman ordularını görünce kendileri için Cenab-ı Hak'kın ve Peygamberi Zîşanının vâd buyurmuş oldukları muvaffakiyete, nusrete nail olacaklarına kânî bulunmuş olduklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: O korkak münâfıklar (Sanırlar ki) Hendek gazvesindeki Kureyş, Gatfan, Yehûd taifelerinden mütevekkil düşman (orduları gitmemiştir) hâlâ Hendek muharebesine devam edip durmaktadırlar. Artık onlardan korkarak o münafıklar Medine'ye firar etmekte bulunmuşlardı. Halbuki, o düşman orduları münhezim olmuş, artık korkuya mahal kalmamıştı. (Ve eğer o) Münhezim olmuş düşman (orduları) bilfarz tekrar (gelecek olsa) o münafıklar (arzu ederlerdi ki: Çölde bedeviler içinde bulunup) da kendileri savaşa katılmaktan kurtulmuş olsunlar ve (size âk haberleri soruversinter.) islâm ordusunun vaziyetine dâir haber alsınlar. Hüdanekerde müslüman ların mağlûbiyetini haber alarak seviniversinler. (İVe eğer) O münafıklar ey müslüman erleri, harp sahasında (sizini aranızda bulunacak olsalar) yurtlarına kaçıp gitmemiş bulunsalar (pek azdan başka mukatelede bulunmazlar) ancak riya için, tevbîh edilmemeleri için şöyle, böyle savaşa katılmış olurlar, meydanı harpten ayrılmak için vahî bahaneler ile izin almak isterler.

(21) : Ey bütün insanlar!. (Andolsun ki) Mahzı hakikattir ki; (jsizin için ResuhiUâh'ta bir güze! nümuneî lintisâi vardlr) o mübarek Peygamberin; tarzı hayatı nazara alınmalıdır. O hak yolunda ne kadar fedakârdır. İlâi dîne ne kadar hadımdır, harp sahalarında düşmana karşı nekadar metîn, celâdetperverdir. Evet.. O

Resûli Zîşan **(Allah'ı ve ahiret gününü uman)** Cenab-ı Hak'kın sevabını, huzuru manevîsiine vuslatı reca eden ve ahiret gününü düşünen **(ve Allah'ı çokça zikreden zât için)** pek mükemmel bir rauktedabihtir. Herkes o ulvî Peygambere uymalıdır; onun yolunu tâkibetmelidir, onun yüksek ahlâkiyle ittisafa çalışmalıdır.

§ Usve; Kıdve: Riyaset, beraberlik, muktedabih olmak demektir.

(22) : Hakikî îman sahiplerine gelince **{jVakta ki, müminler)** îmanları kâmil olan eshabı kiram **(orduları gördüler)** düşmanlarının toplanıp Medine-i Münevyere'ye doğru harekette bulunduklarını müşahede ettiler **(dediler ki: Bu, bize Allah'ın ve O'mın Resulünün vâd ettiğidir)** Allah Tealâ ve onun muhterem Peygamberi buyurmuştur ki: Hak yolunda bir takım eski milletler, gibd mezahime katlanmalısınız ki, cennete girebilesiniz, ve agâh olunuz ki, nusreti. ilâhîyye karîptir ve size karşı toplanıp cephe alacak düşman ordularına siz galip olacaksınızd>r, akıbet, galibiyet size aittir.

(Ve **Allah ve Resulü doğru buyurmuştur)** Elbette ki, o mümin-lere mev'ud olan galibiyet tecellî edecektir. Nitekim etmiştir. Mekkei Mükerreme fethedilmiş, nice düşman diyarı müslümanların eline geçmiştir. **(Ve onlar için)** O muhlis müminlere o gördükleri müthiş düşman kuvvetleri (başka değil) ancak Allah Tealâ'ya (îmanı) ve Mabûdi Kerîm'in enirlerine (teslimiyeti **arttırmış oldu)** takdiri ilâhîyye razı oldular, vâdı ilâhînin tahakkukuna kânî bulundular, meydanı harbe atılmaktan asla çekinmediler, metaneti diniyelerini bu suretle de göstermiş oldular.

من المؤمنين رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه فمنهم من
قضى نحبه ومنهم من ينتظر وما بدلوا تبديلا ﴿٢٣﴾ ليجزي الله
الصادقين بصدقهم ويعذب المنافقين ان شاء او يتوب
عليهم ان الله كان غفورا رحيما ﴿٢٤﴾ ورد الله
الذين كفروا بغيظهم لم ينالوا خيرا وكفى الله المؤمنين
القتال وكان الله قويا عزيزا ﴿٢٥﴾ وانزل الذين ظاهروهم
من اهل الكتاب من صياصيهم وقذف في قلوبهم الرعب
فريقا تقتلون وتأسرون فريقا ﴿٢٦﴾ واورثكم ارضهم وديارهم
واموالهم وارضا لم تطؤها وكان الله على كل شيء
قديرا ﴿٢٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(23) : Müminlerden bir kısım erler vardır id, Allah'a karşı üzerine muahedede bulundukları şeyde sâdık oldular. Artık onlardan öylesi vardır ki, nezrini ödedi ve onlardan öylesi de vardır ki, gözetiyor. Hiçbir tebdil üe tebdilde buhırcmadilar.

(24) : Tâki, Allah sâdıkları sadakatbn sebebiyle mükâfatlandırsın. Münafıktan da dilerse muazzep kılsm veya onlara tövbe nasîb etsin. Şüphe yok ki, ABah çok yarhgayıcıdır, çok merhametlidir.

(25) : Ve Allah, kâfir olan kimseleri piirgazap oldukları hâlde geri çevirdi, bir hayra kavuşamadılar. Ve Allah, müminlere savaşta muvaffak olmaları için kâfi oldu. Ve Allah Tealâ pek kuvvetlidir, pek galiptir.

(26) : Ve ehli kitaptan olup da onlara müzaherette bulananları karalarından indirdi ve kalplerine korku düşürdü. Bir tâifeyi öldürüyordunuz, bir tâ'ifeyâ de esir alıyordunuz.

(27) : Ve sizi onların yerlerine ve yurtlarına ve mallarına ve daha kendisine ayak basmadığınız bir yere vâris kıldı ve Allah Tealâ her şey üzerine tamamiyle kadîr bulunmaktadır.

İ Z A H

(23) : Bu mübarek âyetler de münafıkların hilâfına olarak müminlerin cüzîde evsâfını ve yapmış oldukları ahtlara riayetkâr bulunduklarını ve bu .sâdıkane hareketlerinin mükâfatına ereceklerini bildiriyor. Tövbekar olmayan münâfıkların da muazzep olacaklarını ve kâfirlerin bir hayra nâil olmayarak savaştan., pürheyecan bir hâlde geri bırakıldıklarını, ehli îmanın ise savaşlarında kudreti ilâhîyye ile muvaffak olduklarını haber veriyor. İslâm düşmanlarına yardım eden ehli kitâbın da mağlûp olarak kal'alarının ellerinden çıkarılmış, bir kısmının maktul ve bir kısmının da esir düşmüş olduğunu ihtar ediyor. Ehli islâmın da o gibi kâfirlerin yurtlarına, varlıklarına mâlik ve âtiyyen nice yerlere de hâkim olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Yukarıdaki âyetlerde zikredilen ve edilmeyen hâlîs (müminlerden bir kısım erler vardır ki) onlar (Allah'a karşı üzerine muahedede bulundukları şeyde sâdık oldular) Resûîi Ekrem'e verdikleri sözde sebât ettiler, din düşmanları ile savaşta bulundular. (Artık onlardan öylesi vardır'ki, nezrini) teahhüt ettiği muameleyi (ödedi) ona bihakkın riâyette bulundu, hak yolunda cihada atıldı, şehadet şerefine riâil oldu. Hazreti Hamza, Enes İbni Mâlik. Musab İbni Ümeyr gibi sehâbei kiram bu cümledendir. (Ve onlardan Öylesi de vardır ki. gözetiyor) Nezrini, ahdini yerine getirmek için mukadder olan güne muntazır bulunuyor. Hazreti Osman, Hazreti Talha gibi zâtlar da bu cümledendir. Bunlar da Uhud gazvesinde vesâirede Resûli Ekrem'e pek çok yardımda bulunmuşlar, büyük kahramanlıklar göstermişler, bilâhare şehit olmuşlardır. Radiallâhu Tealâ ArL.am Ecmain. Ve bu zâtlar **(hiçbir tebdil ile)** ahdlarını, hak yolundaki azîm ve gayretlerini **(tebdilde bulunmadılar)** sözlerinde sebat ederek islâmiyet uğrunda birçok fedakârlıklar gösterdiler.

(24) : İşte ahda riâyet edilip edilmemesine âk ahvâl, Öylece vuk'ua gelmiştir, **(tâki Allah sadıkları)** Ahdlanna vefa eden mümînleri bu (Sâdakatları sebebiyle mükâfatlandırsın.) Ahirette nice nimetlere nail buyursun **(münafıkları da)** kendilerinden südûr eden hainâne hâlleri, sözleri sebebiyle **(dilerse muazzep kıl-**

sm) onlara tövbe nâsip etmesin, **(veya)** Dilerse **(onlara tövbe nâsip etsin)** onları azaptan kurtarsın, haklarında muktezayı hikmet ne ise **o** zuhura gelsin **(şüphe yok ki, Allah çok yarhgayıcıdır)** tövbe eden kullarını mağfiretine nail buyurur ve **o** Haalık-ı Kerîm **(çok merhametlidir)** kullarına tövbe etmelerini emretmesi ve tövbelerini kabul buyurması da **o** Haalık-ı Hakîn'in pek büyük rahmet ve âtıfetinin bir tecellîsidir. Biran evvel tövvekâr olarak bu rahmete nail olmaya çalışmalıyız.

(25) :.**(Ve Allah)** Tealâ Hazretleri o Hendek gazvesinde **(kâfir olan kimseleri)** öyle toplanıp Medine-i Münevvere üzerine saldırmak isteyen islâm düşmanlarını **(pürgazap oldukları hâlde)** maksatlarına naîl olamayıp inhizama mecbur, fevkalâde müteessir, heyecana mağlûp bir surette **(geri çevirdi)** muhasarayı bırakarak haîb ve hâsır bir surette geri dönüp gittiler. Artık o.kâfirler **(bir hayra** kavuşamadılar) ne dîni ve ne de dünyevî bir fâide elde edemiyere.k zelilâne bir vaziyette kalmış oldular. **(Ve Allah, müminlere savaşta muvaffak olmalara için kâfi oldu)** onları rüzgârlar ile, melekler ile perişan ederek muvaffakiyete nail buyurmadı **(ve Allah Tealâ pek kuvvetlidir.)** dilediğini vücude getirmeğe kadîr ve **(pek galiptir)** her şey üzerinde galibiyeti, hâkimiyeti carîdir..

(26) : (Ve) O Hendek gazvesinde **(ehli kitaptan olup** da onlara) o Medinei Münevvere civarına gelen düşman kuvvetlerine **(muzaherette bulunanları)** o müşriklere muavenette bulunmak isteyenleri ki, bunlar Kureyze Yahudî'leriyle onlar ile beraber bulunan Beni Nazîr Yahudî'lerinden ibaret bulunuyordu. Cenab-ı Hak bunları **(kal'alanndan indirdi)** onları o müstahkem, yerlerinden mahrum bıraktı, onları bilâhara ehli İslama nasip buyurdu **(ve kalplerine korku düşürdü)** nefslerini katle, çocuklarını, kadınlarını esârete mâruz bırakmış oldular. Artık ey islâm erleri!. Siz o hainlerden **(bir taifeyi öldürüyordunuz)** onların erkeklerini katlediverdiniz ve onlardan **(bir taifeyi de esir alıyordunuz)** bunlar da çocuklar ile kadınlardan ibaret bulunuyorlardı.

(27) : (Ve) Ey mümînler!. Hak Tealâ **(sizi onların)** O islâmiyet düşmanı kimselerin **(yerlerine ve yurtlarına ve mallarına)** vâris kıldı. Onların servetlerini, bağlarını ve bahçelerini size nasip buyurdu **(ve daha kendisine ayak basmadığınız bir** yere) de sizi **(vâris kıldı)** burası, müfessirlerin ekserisine göre Hayber kal'asıdır veya Fars ve Rum iklimidir ve İkrîme'den rivayet olunduğuna göre de kıyamete kadar müslümanlar tarafından fethedilecek **olan** herhangi bir yerdir. Nitekim bilâhara islâm orduları bir nice kıt'aları fethe muvaffak olmuşlardır. İşte Kur' an'ın bir mucizeî ebediyye olduğu bu suretle de tahakkuk etmiş bulunmaktadır. **(ve Allah Tealâ her şey üzerine tamamiyle kaadir bulunmaktadır)** onun kudreti ezelîdir, ebedîdir. Her irâde **buyurduğu** şeyi kudreti azîmesiyle sahaî **zuhura getirir,** dilediği kuvvetleri **her türlü nusretlere, nimetlere nail buyurur Amenna.**

§ Hendek gazvesi; Hicretin beşinci senesi **vâkî olmuştur. Şöyle ki: Kıireyş taifesi Yahudi'lerin teşvikiyle bir takım kabileleri daireî ittifaklarına alarak onbin kişiden fazla bir kuvvetle Medineî Münevvere'ye doğru hareket etmek istediler.**

Bundan haberdar olan Resûli Ekrem, Sallallâhu Aleyhi Vesellem Efendimiz, eshabı Kiramı ile müşaverede bulundu, Selmanı Farisî Hazretlerinin tavsiyesi üzerine Medine-i Münevvere'nin düşmanların gelecekleri tarafına iki hafta içinde bir hendek kazdılar^ müdafaa vaziyeti aldılar. İşte bu esnada Peygamberi Zîşan Efendimiz ümmetinin birçok yerleri fethe muvaffak olacaklarını eshabı kiramma tebşir buyurmuştu. Aralarında bulünan münafıklar ise: «Muhammed -Aleyhisselâm- birçok fütuhata nâiliyetten bahsediyor, biz ise hendeğin içinden dışarıya çıkamıyoruz» diye alay ediyorlardı. Düşmanlar Medine-i Münevvere'ye yaklaşınca hendeği görüp şaşırdılar. O zamana kadar Arabistan'da bu usûl görülmemişti, hendeği geçip gelmek isteyenler atılan oklar ve taşlar ile men ediliyorlardı Bu muhasara onbeş gün devam etmişti, sonra şiddetli bir fırtına çıkmış, artık düşman orduları perişan bir hâlde kalıp dağılmışlardı. Bu ordu birçok kabilelerden müteşekkildi. Necd diyârındaki Getfan, Beni Süleym, Beni Esed ve eşca' kabileleri, Beni Nâzîr ve Beni Kureyze Yahudi'leri de bu cümledendir. Asıl bunlar, o düşman ordusunu teşvikte bulunmuşlardı. İşte düşman ordusu öyle bir takım taifelerden müteşekkil olduğu için bu Hendek gazvesine «Ehzab gazvesi» denilmiştir. «Beni Nâzîr» Yehud milletinden ve Harun Aleyhisselâm'ın neslinden bir kabile idi. Medine-i Münevvere'ye iki mil uzak olan «Zühre» nâmmdaki bir nahiyede otururlardı. Muhkem kalaları vardı. Resûli Ekrem'in aleyhinde buluiynamak üzere bir muahede yapmışlardı. Bilâhara yine münafıkların teşvikiyle müslümanlara karşı adavete başlamışlardı. Hicreti Nebeviyyenin dördüncü şenesi, tarafı Nebeviden nahiyeleri muhasara edildi, eman dileyerek bir kısmı Haybere ve bir kısmı da Şam ile Filistin tarafına gittiler. KaPaları ve bir kısım malları müslümanlann ellerine geçmiş oldu, ensan kiram muhacirini güzînin ihtiyaçlarını nazara alarak o malların muhacirlere verilmesini istediler, Hazret-i Ebu Bekr'de ensan kirama karşı teşekkürde bulunmuş ve o vakit ensân kiramın fezâili hakkında/...^_i>M u d}J\> j) âyeti kerîmesi nâzü olmuştu. İşte bu Nâzîr Yahudi'leri de bu Hendek gazvesinin zuhuru için düşmanları teşvikte bulunmuş, müslümanlara saldırmak istemişlerdi. «Beni Kureyze» de bir Yehud taifesi idi. Medine-i Münevvere'nin civarında bir nahiyede bulunuyorlardı. Orada metin kal'alan var idi. Evvelce Resûli Ekrem üe bir muahede yapmışlardı. Büâhara bu muahedeye muhalif olarak Hendek gazvesinde düşmanlar ile birleşmişlerdi. Binaenaleyh Hendek gazvesi nihayet bulunca hemen Cibrili Emîn gelmiş, Resûli Ekrem'in Beni Kureyze üzerine derhâl yürümesi için tarafı ilâhîden bir emr getirmişti. Peygamberi Âlişan Efendimiz de tekrar süâhlanarak üç bin kadar eshabı kiramı ile Beni Kureyze üzerine yürüdü, livayı şerifi, Hazreti Ali hâmil bulunuyordu, kal'alan onbeş gün kadar muhasara altma alındı. Onlar kendüerine evvelce verilen nasihaüan dinlememiş, sonra da düşman ordusuna yardımı etmişlerdi Bu defa nakzi ahd etmiş olduklarını itiraf eylediler ve ensan kiramın en büyüğü olan «Sadibni Muaz» Radiallâhu Anhın vereceği hükme razı olduklarını söylediler. O zât da «Beni Kureyze»den eli silâh tutan

erkeklerin idamına, çocukları ilp kadułlannın da esir alınmasuıa karar verdi. Onlar bu suretle lâyık oldukları cezaya kavuştular. Arazileri de ensari güzînin rızalariyle muhacirini kirama verildi.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ
سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ
الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللّٰهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾
يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ
لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(28) : Ey Peygamber!. Zevcelerine de ki: Eğer siz dünya hayatını ve ziynetini diliyorsanız haydi geliniz, size müt'amzı vereyim ve sizi bir güzelce salıvermekle salıvereyim.

(29) : Ve eğer siz, Allaıhı ve Resulünü ve ahiret yurdunu diMyor iseniz elbette ki, Allah sizlerden güzel amellerde bulunanlar için büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

(30) : Ey Peygamberin refikaları!. Sizden hangi biri haddizatında zâhir bir kötülüğü vücude getirirse onun için azap, üd katlanır. Ve o, Allah'a kolay olmuştur.

*

İ Z A H

(28) : Bu mübarek âyetler de ittika ile, emri ilâhîye tazîm ile muttasıf olan Resûli Ekrem'in şefkat ile de kemâli ittisafmı gpsteriypr ve refikaların şefkate

pek lâyık olduklarına ve bahusus Peygamberi Zîşanın refikası olmak şerefini hâiz olanların ehemmiyeti mahsusalarma işaret için onların haklarında yapılacak muameleyi beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey Peygamber!.) Ey Resûli merhametpenâh!. (Zevcelerine de ki: Eğer siz dünya hayatım ve ziynetini diliyor iseniz) dünyadaki pek geniş nimetleri, refahı hâli ve bir takım beyhude alâyişi, haddizâtında kıymetsiz süsleri arzu eyliyor iseniz (haydi geliniz) hemen bana haber veriniz, arzunuzu söyleyiniz (size müt'anra vereyim) icabeden mehrinizi ödeyeyim (ve sizi bir güzelce salıvermekle salıvereyim) size bir zahmet vermeden, bir hiddet göstermeden sizi tahtı nikâhundan kolayca bırakayım.

(29) : (Ve eğer siz) Ey Peygamberi Zîşanın zevceleri!. (Aüahı ve Resulünü ve ahiret ymrdumi diliyor iseniz) öyle yüksek temennilerde bulunuyor iseniz (elbette ki, Allah sîzden güzel âmellerde bulunanlar için) Allah Taelâ'nm ve Resulünün enirlerine razı, şanı ubudiyete lâyık ibadetlere mülâzim olanlara mahsus (büyük bir mükâfat hazırlamıştır) onlar dünyada da, ahirette de selâmet ve saadet için yaşarlar, ahirette tasavvurların fevkinde nimetlere, derecelere nail olurlar.

(30) : (Ey Peygamberin refikaları!.) Ey o Resûli Âlişanın öyle bînâzir bir şerefi hâiz olan zevceleri!, (sizden hangi biri haddizatında zâhir) olan (bir kötülüğü vücude getirirse) kavlen veya fiilen bir günâhı işlerse, meselâ: Resûli Ekrem'e karşı itaattan kaçınırsa, dünyanın fânî varlığını, ziynetini ister durursa (onun için azap iki kat katlanır) çünki en büyük bîr şerefe, bir nimete nail bulunmuş oldukları hâlde onun kadrini bümemiş olacakları cihetle elbette ki, başka kadınlara nisbetle kendilerinin cezası ziyâde olmak iktiza eder. Meselâ: Bir hür kimsenin cezası, bir kölenin cezasından çok olur, bir âlimin kusurundan dolayı cezası, bir câhilin cezasından ziyâde bulunur. Artık Resûli Ekrem'in zevcesi, olmak ise ne kadar büyük bir şereftir, nimettir, bunun kadrini bilmeyen, münkirâne vaziyet alan bir kimse kat kat cezaya lâyık olmaz mı?. Evet.. Bu yoldaki bir tehdid-i ilâhî de O muhterem zevceler hakkında bir lûtf-i ilâhîdir ki, onların ûvtibahına vesiledir, hasbelbeşeriyye bir kusurda bulunacak olurlarsa hemen nadim ve pişman olarak rızayı nebeviyi tahsile çalışsınlar, (ve o) Öyle iki kat ceza vermek (Allah'a kolay olmuştur) onların öyle bir şerefi zevciyyeti hâiz olmaları, kendilerini o hâlde cezadan kurtaramaz. Cenab-ı Hak, kullan hakkında dilediği gibi mükâfat ve mücâzat verebilir, buna kimse mâni olamaz. «Bu mübarek âyetlerin sebebi nuzulû hakkında deniliyor ki: Bu esnada. Hazret-i Peygamberin dokuz muhterem zevcesi tahtı nikâhında bulunuyordu. Düşmanlar mağlûp olmuş, onların birçok emval ve eşyası müslümanlarm ellerine geçmişti. Bu muhterem zevcelerinden bâzıları nafakalarının arttırılmasını, kendilerine ziynetli libaslar vesaire verilmesini arzuda bulunmuşlardı. Bunun üzerine bu âyetler nâzîl oldu, Resûli Ekrem de evvelâ Âişe valdemizden başlayarak Resûli Ekrem'in tahtı nikâhında kalıp kalmamak hususunda onların muhtar bulunduklarını kendilerine tebliğ buyurdu. Evvelâ Hazret-i Âdşe, sonra da diğer ezvacı tahirat: «Hayır biz

Allah'ı, Resûlünü ve dar-ı ahireti ihtiyar ederiz» dediler, Resûli Ekrem'e evvelâ muhabbet ve merbutâyetlerini gösterdiler. Onların bu pek samimî ve nezihine ihtiyarlar!,. indaUâh şayanı şükrân görülmüş, artık Resüli Ekrem'in de onların üzerine başka zevce edinmemesi ve onlardan ayrılmaması emr edilmiş oldu. «Resûli Ekrem'in ahirete irtihali zamanma kadar tahtı nikâhmda bulunan dokuz muhterem refikası şunlardır: (1): Hazreti Âişe Binti Ebi Bekr. (2): Hafsa Binti Ömeril Faruk. (3): Ummi Habibe Binti Ebi Sefyan. (4): Ummü Seleme Binti Ebi Ümeyye. (5): Şevde Binti Zem'a. (6): Zeynep Binti Cehş. (7): Meymune Bintül' haris. (8): Cüveyre Bintülharis. (9): Vasfiyye Binti Huyey. Resûli Ekrem'in ilk zevcesi olan Haz. Hatîce ile Zeyneb Binti Huzeyme nâmındaki muhterem diğer bir zevcesi ise irtihâli Nebeviden evvel vefat etmişlerdir. Radiallâhu Tealâ Anhın •<İbni Hişamın Esiretülbeneviyyesi», «Peygamber Efendimizin ilk zevcesi Haticetülkübra valdemizdir. Kadınlardan ilk evvel islâm ile müşerref olan O'dur, Hak-ı Nebevide çok hizmette bulunmuştur, bütün ezvaci tahıratın efdâlidir, Peygamberimizin İbrahim adındaki oğlundan başka bütün evlâdı, Hazreti Hatîceden dünyaya gelmiştir. Fatîmetüzzehrâ Hazretlerinin valdesidir. Fahri Âlem Hazretleri elli yaşına kadar başka bir kadınla evlenmemiştir. Böyle gençlik zamanı geçtikten sonra müteaddit kadınlar ile evlenerek onları da mü'minlerin valdeleri silkine idhâl buyurması, bir nice maslahatlara, hikmetlere mebnîdir. Hazreti Âişe'den başka refikaları, yaşlı ve dul bulunmuşlardı. Onlar ile evlenmesi, hâşâ; nefsanî bir temayüle müstenit değildi, belki bir şefkat ve merhamet eseri idi. Evet.. Peygamberimizin bu teehhülü, şehit olan eshabı kiramın zevceleri hakkında bir atıfet olmuştu, onları sefaletten, ihtiyaçtan kurtarmıştı. Mamafih .Resûli Ekrem'in aile münasebetine vesâir bir hayli hususata âit efâl ve ekvâli, ancak bu muhterem zevceleri vasıtasiyle bilinerek birçok şer'i hükmlerin istinbâtma medar olmuştur. Ezvaci mutahharat hakkında «Muvazzah ilmi kelâm dersleri» unvanlı eseri âcizîde oldukça tafsilât vardır.

«Mehr; Zevcenin akdî nikâh ile zevcinden almaya müstahik olduğu maldır. Miktarı tâyin edilirse «Mihri Müsemma» nâmını alır. «Mihr» tesmiye edilmeksizin veya mehr verilmemek üzere nikâh akdedilse zevç ile zevceden biri vefât edince veya aralarında etkarrüp veyâ hâlveti sahihe vuk'u bulunca zevcin üzerine ;taehri misi lâzım gelir. Fakat zevce bilâhare dilerse o mihri zevcine bağışlayabilir. Sahîh bir nikâhta mehr tesmiye edilmediği takdirde tekarrüpten veya halveti sahiha vuk'u bulmadan talâk vâki olursa mehri mislin yansını geçmemek üzere mufa lâzım gelir.

§ Mut'a; Kifayet miktarı azkk, istifâde olunacak şey ve fâidelendirmek manasınadır. İstılahta, Zevç tarafından boşadığı zevcesine verilecek üç veya beş parfa kisvedir. Uç olduğuna göre bir baş örtüsü, bir gömlek, bir de çarşaftır.. Beş olduğuna göre de bir entari ile diğer bir libâs daha ilâve edilir. Bunların kıymeti de verilebilir.

§ Mehri misi; Zevcenin babası cihetinden ve olmadığı takdirde beldesi ahalisinden akit tarihinde yaş, cemâl, bekâret gibi vasıflarda akran, ve emsali kadınların mehridir. Miktarı peşin verilen mihre «Mehri Muaccel» peşin olmayan mehre de müeccel denilir.

❖

وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَٓا
اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِۙ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَر۪يمًا ﴿٣١﴾ يَا نِسَٓاءَ
النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَٓاءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ
بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذ۪ي ف۪ي قَلْبِه۪ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًاۚ
﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ ف۪ي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ
الْاُو۫لٰى وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰت۪ينَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ
وَرَسُولَهُۜ اِنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ
الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْه۪يرًاۚ ﴿٣٣﴾ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى ف۪ي بُيُوتِكُنَّ
مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَط۪يفًا خَب۪يرًا
﴿٣٤﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(31) : Ve kim ki, sizden ABafa içki ve Peygamberi için itaat ederse ve sâfih amelde bulunursa ona mükâfatını iki defa veririz ve onun için bir kerîm nzk hazırlamışızdır.

(32) : Ey Peygamberin zevceleri!. Siz kadınlardan hangi biri gfl>i değilsinizdfr, eğer muttaki bulunuyor iseniz. Lâkırdıyı yumuşakça yapmayınız, sonra kal-

binde bir fesât bulunan tamaa düşer ve mâruf söz söyleyin.

(33) : Ve hânelerinizde karar ediniz ve evvelki câhiliye zamanındaki açıhş gibi açüıvermeyiniz ve namazı dosdoğru kılınız ve zekâtı veriniz ve Allah'a ve Peygamberine itaat ediniz ve ey ehli beyt!. Allah sizden ancak kiri götürmek ve sizi tertemiz kılmak dilemektedir.

(34) : Ve hânelerinizde Allah'ın âyetlerinden ve hikmetten tilâvet olunanları hatırlayınız. Şüphe yok İd, Allah lâtif, habîr bulunmaktadır.

***

İ Z A H

(31) : Bu mübarek âyetler de uhdelerine düşen dinî vazifeleri ifâ ile müttasîf olan ezvâcı tahirâtın kat kat sevaba nâil, ve büyük bir maişete muvaffak olacaklarını tebşir ediyor. Ve onların şâir kadınlar arasında büyük bir mümtâziyeti hâiz olduklarını ve ne kadar nezihâne bir tarzda konuşup hareket edeceklerini telkin buyuruyor. Ve o muhterem valdelerimizin hanelerinde ikâmet edeceklerini, câhiliyye merasiminden müteberrî bulunmalarını ve namazlarını edâ, zekâtlarını itâ ederek bir nezahati hayatiyye içinde yaşayacaklarını ve kendi hanelerinde tilâvet olunan âyetleri, hikmetleri yâd etmekle mükellef bulunmuş olduklarını beyân buyuruyor. Şöyle ki: (Ve) Ey Resûli Ekrem'in muhterem refikaları!. (kim ki, sizden Allah için ve Peygamberi için itaat ederse) tekvâda ve güzel muaşerette bulunursa, Hazreit Peygambere karşı hürmetten, inkiyattan aynlmazsa (ve sâKh amelde bulunursa) uhdesine düşen dîni vazifelerini güzelce ifâya çalışırsa (ona mükâfatını iki defa veririz.) onu dünyada da, ahirette de nimetlere kavuştururuz. Çünki onlar, hem ibâdet ve taatte bulunmuş, hem de Peygamberi Zîşanın rızasını talebederek onunla güzelce muaşerete devametmiş olacakları cihetle kat kat sevaba, mükâfata liyâkat kazanmış olurlar, (ve onun için) Öyle kemalâtı ahlâkiyeyi haiz bir refikâi nebeviyye için (bn: kerîm rızk hazniam:sızdır.) O, ahirette olacağı gibi dünyada da hoşnutluğunu calip muazzam bdr nz ka, bir medarı maişete nâü olacaktır. Bu vadi ilâhî tahakkuk etmiştir. Şöyle ki: Bilâhara islâm orduları bdrnice kâlBirlerin yurüannı feth ve nice hazinelerini elde etmiş, bütün müslümanlar büyük servetlere kavuşmuşlardır. Ezcümle Ömerülfaruk, Radiallâhu Anhın zamanı hilâfetinde bütün müslümanlara bol bol erzak verilmiş, hattâ meme emer çocuklara bile tahsisat yapılmış ve bahusus ezvâcı taihiratın her birine senevi bin dinar tahsis edilmiş, Hazreti Âdşe valdemizdn nezdi nebevideki büyük mevkiine hürmeten onun için senevi yirmibeş bin dinar tahsis edilmek istenilmişti. Fakat o muhterem valdemiz, bunu kabul etmemiş, kendi arkadaşları olan diğer ezvâcı nebeviyyeden fazla bir şey âlmalctan kaçınmış, pek büyük bir müsavat numunesi göstermişti. Radiallâhu Anhın. Essiracül-Münîr.

(32) : (Ey Peygamberin zevcelerii.) Ey o bir şerefi hâiz olan, muhterem

Muhadderatı islâmiyeS. (siz) Sâir (kadınlardan hangibiri gibi değüsinizdir) sizin kadriniz pek âlidir, sizin fazlı şerefiniz pek büyüktür, eğer siz (muttaki bulunuyorisemz) Cenab-ı Hak'kın hükmüne muhalefetten, Resüli Ekrem'in rızasma münâfî hareketten kaçınıyor iseniz, öyle bir imtiyazı hâiz bulunmuş olursunuz. Binaenaleyh nâs ile konuşurken, bir yabancı erkeğin işiteceği bir (Lâkırdıyı yumuşakça yapmayınız) tatlıca bir şive ile dfâdei meramda bulunmaym (sonra kalbinde bir fesat bulunan) kalbi nifâka, kötü temayüllere müştak olan kimse (tamaa dıı§er) hissi hürmetten mahrumiyetler içinde kalarak kendisi bir hainâne teessür altında kalır (ve) siz ey muhterem ezvâcı tahirat!. Daimâ (mâruf söz söyleyin.) Terbiyei islâmiye icabatana uygun olup yanlış düşüncelere sebebiyet vermeyecek bir tarzda konuşniaktan ayrılmayınız.

(33) : (jVe) Ey muhterem Resulûllâh'ın refikaları!, (hanelerinizde karar ediliriz) Kendi mübârek evlerinizde ikâmette bulunmaya devam ediniz, (ve evvelki câbüîyye zamanındaki açılış gibi açıhvermeymiz) Meselâ: Hazreti İsa ile Hazreti Muhammed —Aleyhimesselâm-— m aralarındaki fetret devrelerinde yaşamış olan gayrı müslim kadınların vaziyetini takınmayınız. Onlar, tesettüre riâyet etmez, açık saçık gezerek ziynetlerini ona, buna gösterir, mağrurâne bir vaziyet alırlardı. Böyle bir hareket ise terbiyei insaniyeye muhaliftir, hiçbir kadın için muvafık değildir. Bâhusus Resûli ÂMşan'ın ailesinden bulunmak şerefini hâiz olan muhterem bir şahsiyet için böyle bir vaziyette bulunmak elbette ki, aslâ münâsip değildir, (ve) Ey Resûli Ekrem'in pürfâzüet zevceleri!, (namâzı dosdoğru kılınız) Çünki namaz en büyük bir ibâdettir. Namaz, inşam her türlü fahiş hareketlerden, çirkin amellerden men'eder, ahkor. (ve zekâtı veriniz) bu da mühim bir ibâdeti maliyedir, bu suretle insaniyete hizmette bulunmuş, başka kadınlara da bir nümunei imtisal teşkil etmiş olursunuz. <jve Allah'a ve Peygamberine itaat ediniz) her hususta Allah Tealâ'nın ve Cenabı Peygamberin emrlerine, tavsiyelerine riâyetten ayrılmayınız, sizin ebedî şeref ve saadetiniz bununla kâimdir. (ve ehli beyt!.) Ey Resûli Zîşanın hânei saadetinde bulunmak şerefine nail olan muhterem muhadderatı islâmiye!. Ve ey o hânei âliye mensub olan rical ve nisa!. (Allah sizden ancak kir*i götürmek) Şerefinizi ihlâl edecek günâhları, şeytanî vesveseleri izâle etmek (ve sizi tertemiz kılmak) sizi bütün şaibelerden, hissi ve manevî nakivselerden berî ve nezîh bir hâlde bulundurmak (dilemektedir) bütün bu emrler, nehyler böyle birer hikmet ve maslahata müstenittir. Artık şüphe yok ki, böyle bir himâyei ilâhîyyeye nâiliyet için ilâhî emrlere, nehylere riâyet etmek ve o Haahk-ı Kerînve daima arzı şükranda bulunmak en mühim bir vazifei ubudiyettir.

§ Teberruc; Salınmak, ziyneti ve güzelliği izhâr etmektir, kendisini tezyin etf-fcten sonra dışarıya çıkıp süsünü, endâm ve arayişini erkeklere göstermektir, .açık-saçık bir hâlde mağrurâne gezmektir, güzellik, ziynet itibariyle bir feleki burç gibi kendisini göstermeğe çalışmaktır.

(34) : (Ve) Ey muhterem ezvâcı tahirat!. (hanelerinizde) Resûli Ekrem vasıtasiyle (Allah'ın âyetlerinden) Kur'an-ı Mübîn'den (ve hikmetten) sünneti nebeviyyeden, ahadisi şerif eden veya Kur'an-ı Hakîm'e âit hükmlerden, mevîzelerden (tilâvet olunanları hatırlayınız) kendi nefslerinizde onları güzelce düşününüz veya onları başkalarına vaaz ve tâlim için telkin buyurunuz (şüphe yok ki, Alla» lâtiftir) hakkınızda lûtf-u inâyeti pek çoktur, o sayededir ki, öyle bir Peygamberi Âlişan'ın ailesinden bulunmak şerefine nail bulunuyorsunuz ve o Halık-ı Kerîm (jhabîr bulunmaktadır) bütün mahlûkatmm ahvâlini bilmektedir. Sizin de bütün ahvâl ve harekâtınız, indi ilâhîde tamamen malûmdur. Uhdelerinize düşen vazifelere riâyetinizin mükâfatına elbette ki, sizleri nail buyuracaktır.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ
وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ
وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ
وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللّٰهَ كَثِيرًا
وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا O

MEALİ ÂLİSİ

(35) : Şüphe yok ki, islâmiyeti kabul eden erkekler ve islâmiyeti kabul eden kadınlar ve îman eden erkekler ve îman eden kadınlar ve taate müdavim, erkekler ve taate devam eden i»*^I'»Hw ve ^a^k^fi erkekler ye sadakatli kadınlar ve sabu-h erkekler ve sabn-h kadınlar ve hak için mütevazi erkekler ve tevazuda bun hınan kadmlar ve sadaka veren erkekler ve tesaddukta bulunan Y^fcminr ve oruç tutan erkekler ve oruçlu kadınlar ve namuslarım muhafaza eden erkekler &e muhafaza eyl-yen kadmlar ve AUah Teaiâ'yı çokça zikreden erkekler ve zflcreyleyen kadınlar —var ya— onlar için Allah Tealâ bir mağfiret ve pek büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

İ Z A H

(35) : Bu mübârek âyet de, on ouyük vasıf ile muttasif olan erkeklerin ve kadmların mağfireti ilâhîyyeye nail olacaklaniu ve muazzam bir mükâfata namzet bulunduklarını şöylece tebşir buyurmaktadır. (Şüphe yok ki, islâmiyeti ka* buJ eden erkekler ve islâmiyeti kabul eden kadınlar) yâni: İslâmiyete dâhil ve hükmü ilâhîye munkat olan erkekler ile kadınlar, bu birincd vasfı hâiz bulunanlar (ve iman eden erkekler ve îman eden kadınlar) tasdik edilmesi icâbeden dîni hükmleri, hakikatlan musaddık bulunan erkekler ile kadınlar, bu ikinci vasıf ile de muttasif olanlar (ve taate müdavim erkekler ve taate devam eden kadınlar) îman ve islâmiyet hususunda ihlâs sahibi olan erkekler ve kadınlar, bu üçüncü vasfı da ihraz edenler (ve sadakatli erkekler ve sadakatli kadınlar) kavlen ve amelen sadakatten ayrılmayan erkekler ile kadınlar, böyle dördüncü bir vasfı da hâiz bulunanlar (ve sabrii erkekler ve sabrlı kadınlar) ibâdet ve taat hususunda, günâhlardan kaçınmak hususunda sabr ve nebatı hâiz olan erkekler ile kadınlar, böyle beşinci bir vasıf ile de muttasif bulunanlar (ve hak için mütevazı erkekler ve tevâzuda bulunan kadınlar) Allah için kalpleriyle, bütün âzai bedeniyyeleriyle, haşyetten, tevâzudan ayrılmayan erkekler ile kadınlar, böyle altıncı bir vasıf ile de mücehhez bulunanlar (ve sadaka veren erkekler ve tasaddukta bulunan kadınlar) mallarından mfâk eden, zekât gibi, sadaka gibi mâlî vazifelerini sırren ve alenen yerine getiren erkekler ve kadınlar, böyle yedinci bir vasıf ile de temayüz etmiş bulunanlar (jve oruç tutan erkekler ve oruçlu kadınlar) farz ve nafile kabilinden oruç tutarak tasfiyei kalbe çalışan erkekler ve kadınlar, bu gibi sekizinci bir vasıf ile muttasif olanlar (ve namuslarını muhafaza eden erkekler üe) namuslarını (muhafaza eyleyen kadınlar) haram şeylerden, gayrimeşrû temayüllerden nefslerini siyanete muvaffak olan erkekler ve kadınlar, böyle do^ kuzuncu bir vasfa, bir nezahati ahlâkiyyeye sahip bulunanlar (ve Allah Tealâyı çokça zikreden erkekler ve zikreyieyen kadınlar) kalpleriyle ve Msanlariyle vakit vakit zikri ilâhîye devam eden, bu güzîde onuncu vasf ile de ruhlarını tenvire muvaffak bulunmuş olan zâtlar, gerek erkek ve gerek kadın olsunlar, var ya!. Onlar, indallâh ne kadar makbul, selâmet ve saadete namzet kullardır!. Evet.. (onlar için Allah Tealâ bir mağfiret) hazırlamıştır. O güzel amelleri istikadan sebebiyle, birnîce sağân-den olan günâhları af ve setr olunacaktır. <ive) Cenab-ı Hak (onlar için) o güzel ibâdet ve taatlan sebebiyle (pek büyük *bk* mükâfat) da (hazırlamıştır) o mükâfata herhalde nâil olacaklardır. Ne büyük bir atıfeti ilâhîyye!. Her mükellef insan erkek olsun, kadın olsun, bu ulvî gayeyi düşünmeli, uhdesine düşen dîni, ahlâkî vazifelerini bir şevk ve inşirah ile ifâya çalışmalıdır. «Bir rivayete nazaran Peygamber Efendimizin «Ümmü Seleme» nâmındaki muhterem refikası, demiş ki: Ya Resulâllâh!. Ne için Kur'an-ı Mübîn'de erkekler zikredil-

diği gibi biz kadınlar zikredilmiyoruz?. Sonra birgün kulak vermiş dinlemiş ki: Resûli Ekrem, minberde cemaate hitaben bu âyeti kerîmeyi tilâvet buyuruyor. Diğer bir rivayete göre de Peygamber Efendimizin muhterem zevceleri hakkında âyeti kerîme nazil olunca diğer islâm kadınları: «Bizim hakkımızda neden bir şey nazil olmadı» diye telâşa düşmüşler, kendilerinin de güzel amellerinin makbul olup olmadığını anlamak istemişlerdi. Bunun üzerine bu âyeti, kerîm'e nazil olmuş, o güzide evsaf ile muttasif olanların —gerek erkek Ve gerek kadın bulunsunlar— Cenabı Hak'kın atıfetine mazhar olacakları kendilerine tebşir buyurulmuştur.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَمْرًا اَنْ يَكُونَ
لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ
ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾ وَاِذْ تَقُولُ لِلَّذِٓي اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ
اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ
مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰيهُ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا
وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِٓي اَزْوَاجِ
اَدْعِيَٓائِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(36) : Ve bir mümin ve bir mümine için sâhîh değildir ki, Allah ve Resûk bir işe hükmettiği vakit onlar için kendi işlerinden dolayı —o hükmi ilâhîyye karşı— bir* muhayyerlik olsun. Ve her kim Allah'a ve Peygamberim; isyan ederse vtik apaçık bir sapıklık ile sapıtmış olar.

(37) : Ve hatırla **o** zamî«* ki: O kendisine Allah'ın in'am ettiği ve senin de kendisine in'am ettiğin kimseye «zevceni kendin için tut ve Allah'tan kork» diye diyordun ve kendi içerinde Allah'ın açığa çr&aracağı şeyi gizliyordun ve Hâstan korkuyordun. Halbuki, korkmaya en ziyâde lâyık olan Allah'tır. Sonra Zeyd, o kadından alâkasını nihayete erdirince **onu** seninle evlendirdik. Tâki: Oğulluklarının alâkalarını zevcelerinden kestikleri zaman **o** zevceler de müminler üzerine bir darlık —bir günâh— olmasın ve Allah'ın emri yerine getirilmiş oldu.

***

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın ve Peygamberi Âlişacfın emr ve hükmüne muhalefetin câiz olmadığını bildiriyor ve Resûli Ekrem'in Hazreti Zeynep ile teehhülündeki hikmete ve câhiliye zamanına âit bir âdetin ibtâl edilmiş olduğuna işareti hâvi bulunmaktadır. Şöyle ki: (ve bir mümin bir mümine için sahih değildir ki,) muvafık ve müstâkim olmaz ki, (Allah ve Resûli bir işe hükmettiği vakit) bir muamelenin yapılmasını takdir ve emr buyurduğu zaman (onlar için kendi işlerinden dolayı) o hükmü ilâhîye, o emri nebeviye karşı muhalitâne (l>ir muhayyerlik olsun) bu asla câiz olamaz. Onlar için bir vecibedir ki, Cenab-ı Hak ve onu Resûli neyi ihtiyar etmiş olurlarsa ona birrıza tâbi olsunlar, ona muhalif reyde bulunmasınlar, (ve **her** kim Allah'a ve Peygamberine isyan ederse) hangi bir hususta muhalefet göstererek kendi reyine göre harekette bulunmak isterse (artık apaçık bir sapıklık ile sapıtmış olur.) pek zahir bir hataya, bir günâha düşmüş bulunur. Binaenaleyh her müslüman için elzemdir ki, Allah Tealâ'mn ve Resûli Ekrem'inin emr ve fermanına kemâli hulûs ile imtisâlde bulunsun. Velev ki, o emir ve ferman zahiren bir meşakkati, bir temayülâtı kalbiyyeye muhalefeti calip olsun. Çünki, haddizatında aynı menfaat ve selâmet o emr ve fermana riâyetle kaimdir.

§ Bu âyeti Kerîme, Hazreti Zeynep Binti Cehş hakkında nazil olmuştur. Bu Zeynep Radiallâhüanha Resûli Ekrem'in halası Umeyme Binti Abdulmuttâlib'in kızı idi. Peygamber Efendimiz, bunu kendisine oğulluk itithaz buyurmuş olduğu azatlısı Zeydibni Harîse'ye tezvic etmek istemişti. Hazreti Zeynep ise, yüksek bir tab'a mâlik, hanedanı nübüvvete mensup olduğu için azatlı bir köleye tezviç edilmesini garip görmüş «Ya Resulâllâh!. Halanızın kızı'nı kölenize mi lâyık görüyorsun?.» demişti. Bunun üzerine bu âyeti kerîme nâzü olmuş, Resulullâhın emrine muhalefetin caiz olmadığı bildirmiş oldu. Hazret-i Zeynep de emri nikâhını Peygamber Efendimize tefvyiz etti, onun emrine binâen Zeyd ile evlenmeyi kabul etti. Radiallâhü Anhüma.

(37) : (Ve) Ey Resûli Âlişan!. **(hatırla o zaman ki, o kendisine Allah'ın inam ettiği)** kendisini islâmiyete nail ve huzun nebevide bulunarak güzelce bir terbiyeye muvaffak buyurduğu **(ve senan de kendisine intanı ettiğin)** kendisini

âzat ederek oğulluk ittihâz eylediğin (kimseye) Zeyd Bini Hârise'ye hitaben (zevceni) Zeynep Radiallâhü Anhayı (kendin için tut) tahtı nikâhından ayırma (ve Allah'tan kork) hukukî zevciyete riâyet et, onu boşama (diyordun.) öyle bir tavsiyede bulunuyordun. (Ve kendi içerinde Allah'ın açığa çıkaracağı şeyi gizliyordun) Zeyd'in, refikası Zeyneb'i tatlik edeceğini ve onun ezvâcı tahirata iltihak eyleyeceğini bir ilhamı ilâhî ile biliyordun (ve nâstan korkuyordun) bu ilhâmı ilâhîyi nâsa bildirdiğin takdirde dedikoduda bulunacaklarını, hakkında suizân edeceklerini düşünüyordun, (halbuki, korkmaya en ziyâde lâyık olan Allah' tu") asıl Allah'tan korkmalıdır, emri ilâhîyye muhalif bir sözde, bir harekette bulûnmamalıdır. Binâenaleyh emri ilâhîyye, takdiri subhaniye müstenit olan bir şeyi nâsa haber vermekten korkmaya mahal yoktur, (sonra Zeyd o kadından) Hazreti Zeynep'ten (alâkasını nihayete erdirince) onü tatlik edip iddeti bitince, aralarında münasebeti zevciyet kalmayınca (onu seninle evlendirdik) yâni: Onu tahtı nikâhına almak için sana emrettik veya onu bir akt vasıtasiyle olmaksızın senin zevcen kıldık, onu öyle güzide bir şerefe nail buyurduk (tâki, oğulluklarının alâkalarını zevcelerinden kestikleri zaman) o zevceler ile evlenmek hususunda (o zevceler de müminler üzerine birer darlık) bir günâh, bir mes'uliyet (olmasın) Peygamberi Zîşan bu hususta da bir nümunei imtisal bulunsun. Çünki cahiliyet zamanında bir kimse kendi üvey valdesiyle bile evlendiği hâlde azatlısı olan bir kölesinin vefatından veya telâkindan sonra zevcesiyle evlenemezdi. Bunu caiz görmüyorlardı. İşte bu câhiliyyet âdeti de bu emri ilâhî ile bertaraf edilmiş bulundu, (ve Allah'ın emri yerine getirilmiş oldu) Zeynep Radiallâhü Arınanın emr nikâhı hakkındaki takdiri ilâhî yerine gelmiş oldu. Evvelâ: Zeyd'e tezvic edilmesi, sonra da Resulâllâh'ın refikalarından olmak şerefine nail bulunması; bütün mukadderatı ilâhîyyenin birer tecellîsinden başka değildir. «Zeyd Bin Hâris'e Radiallâhü Anh, Zeynep Radiallâhü Anha ile tezevvücde bulunmuştu. Fakat Hazreti Zeyneb'in yüksek bir aileye mensup ve kendisine karşı müteazzimâne bir vaziyette bulunduğunu takdir ederek onu büâhare tatlik etmişti. Resûli Ekrem' in Zeynep Hazretlerine kalben bir temayülde bulunmuş olduğu iddia edilemez, Resûli Ekrem'in ahlâkı, ulvî fetreti buna mânidir. Öyle bir temayül bulunsa idi, onu daha evvel tahtı nikâhına alabilirdi. Ancak o mübarek valdemiz, vaktiyle, Resûli Ekrem'in emrine itaat etmiş, sonra boşanarak müetessir kalmış ve Hazreti Peygamberin halası kızı bulunmuş olduğu için Peygamberi Zîşan Efendimiz onun hakkında bir iltifat ve bir tesellî olmak üzere onu da mübarek zevceleri arasına idhâl buyurmuştur. Hazret-i Âişe buyurmuştur ki: Diyanetçe Zeyneb'ten hayırlı kadın yoktur. Muttaki ve doğru sözlü idi. Sileî rahme riayetkar ve sadakası çok idi. Hicreti Nebeviyenin yirminci senesinde vefat etmiştir. Radiallâhü Anhuma..

***

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهُ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٣٨﴾ اَلَّذِينَ يُبَلِّغُونَ
رِسَالَاتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ وَكَفٰى بِاللّٰهِ
حَسِيبًا ﴿٣٩﴾ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ
اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾

MEÂLİ ÂLÎSİ

(38) : Allah'ın kendisi için mukadder kıldığı bir şeyde Peygamber üzerine bir güçlük yoktur. Evvelce gelip geçmiş olanların haklarındaki sünneti ilâhîyye gibi ve Allah'ın emri yerine getirilmiş bir kader bulunmaktadır.

(39) : Onlar ki, Allah'ın gönderdiklerini tebliğ ederler ve ondan korkarlar ve Allah'tan başka bir kimseden korkmazlar ve hesap görücü olmaya da Allah kâfidir.

(40) : Muhammed —Aleyhisselâm— sizin, erkeklerinizden hiç birinin babası değildir ve lâkin Allah'ın Resulüdür, ve Peygamberlerin hâtemidir ve Allah her şeyi tamamen bilendir.

*
* *

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetler de Peygamberi Zîşanımız için tarafı ilâhîden mukadder olan hangi bir şeyden dolayı bir meşakkat, bir mes'uliyet olmadığını bildiriyor. Bu gibimukadderâtın vazifei risâleti ifâ eden ve Cenabı Hak'tan başka hiçbir kimseden korkmayan şâir Peygamıberânı izam hakkında da carî olmuş olduğunu haber veriyor. Ve Hazret-i Muhammed'in erkeklerden hiçbir kimsenin babası olmadığını, Hallak-ı Alîm'in bir resûli ve nebüeriuı bir hâtemd oldu-

ğunu beyân ile sânını i'lâ buyurmakladır. Şöyle ki: (Allah'ın kendisi için mukadder kıldığı) Nasip ve kısmet buyurduğu (bir şeyde) meselâ: Njkâh meselesinde (Peygamber üzerine bir güçlük yoktur.) bu, meşrudur, mukadderdir, bundan dolayı efradı ümmet hakkında bir güçlük olmadığı hâlde neden bir Peygamberi Zîşan hakkında bir güçlük bulunsun. Bu hâl (evvelce gelip geçmiş olanların) evvelki Peygamberlerin (haklarındaki sünneti ilâhîyye gibi) dir. Onlar da kendileri için mubah olan şeyleri iltizâm etmişlerdi. Meselâ: Müteaddit refikalara sahip bulunmuşlardı. Ezcümle Davut Aleyhisselâm'ın yüz zevcesi ve üçyüz cariyesi, Süleyman Aleyhisselâm'ın da üçyüz refikası ve yediyüz de cariyesi var imiş. Artık Hâtemülenbiyâ Hazretlerine öyle mahdut birkaç refika neden çok görülsün?. Onlar refikaları hakkında her veçhile adaleti, müsavatı ifâya kadir ve onların vücutları zevceleri için ebedî saadete bâis bulunmuştur, (ve Allah'ın emri yerine getirilmiş bir kader bulunmaktadır.) İşte Resûli Ekrem'in Hazreti Zeynep ile teehhülü de mukadder olduğundan o teehhül vukuiyle bu kader, bu hükmü ilâhî tahakkuk etmiştir.

(39) : (Onlar ki,) O haklarında sünneti ilâhîyye carî olmuş olan Peygamberler ki (Allah'ın gönderdiklerini tebliğ ederler) di. Ümmetlerine gerek nikâha ve gerek saire âit ahkâmı ilâhîyyeyi bildirirlerdi, (ve ondan) O Haalık-ı Azîm' den (korkarlar) di. Vazifei risâletlerini ifâ hususunda kimseden sıkılmazlardı. (ve Allah'tan başka bir kimseden korkmazlar) di. Artık Efdâllümürselîn olan Hazreti Muhammed de elbette ki, yalnız, Allah Tealâ'dan korkar, nâsin dedikodusuna iltifatta bulunmaz (ve hisap görücü olmaya da Allah kâfidir.) o mâbûdi hakîm, kullarının amellerini tesbit eder ve onları muhasebeye tâbi tutar. Binaenaleyh lâyık olan odur ki, yalnız o Haalık-ı Azîm'den korkulsun, onun rızasına muhalif hareketlerden kaçınılsın.

(40) : Ey nâs!. Biliniz ki: (Muhammed) Aleyhisselâm, neseb itibariyle (sizin erkeklerinizden hiç birinin babası değildir) binaenaleyh Zeyd Bin Hârise'nin de babası değildir. Onu vaktiyle oğulluk ittihâz etmekle o, hakikaten Hazreti Peygamberin oğlu olmuş değildir ki, onun mutallekâsiyle evlenmesi, caiz olmasın. Böyle bir şey ile bir hürmeti musahere sabit olmaz, (velâkin) Hazreti Muhammed (Allah'ın Resulüdür) bu cihetle ümmeti hakkında pederlerinden daha mukaddemdir, daha şefkatlidir ve daha hayrhâhtır, onların hayatı ebedîîyyelerine sebebtir. (ve) O Resûli Âlişan (Peygamberlerin hatemidîr) artık onunla silsilei risâlet ve nübüvvet nihayete ermiştir, başka bir Peygamber daha gelmeyecektir, onun nübüvveti bütün beşeriyete kıyamete kadar şâmildir. Hazreti İsâ Peygamberimizden evvel Benî İsrail'e gönderilmiş bir Peygamber idi. Bilâhara kıyamete yakın dünyaya mızûl etmesi, yâni bir nübüvvet vazifesini hâiz olarak değildir, o da Hâtemülenbiyâ Efendimizin şeriâtiyle amelde bulunacaktır. Onun kıblesine müteveccihen namaz kılacaktır, (ve Allah her şeyi tamamen bilendir) Binaenaleyh hikmet ve maslahata elyâk olan şeyleri de bihakkın bilir ve Hazreti Mu-

hammed'in Hâtemülenbiyâ olması da o Haalık-ı Hakîm'in üm ve hikmeti muktezası bulunmuştur. «Resûli Ekrem Efendimizin Hazreti Hatîce'den Kasım, Tayyib ve Tahir adında üç oğlu dünyaya gelmiş ve daha bâliğ olmadan vefât etmişlerdir, ve Mariye "nâmındaki refikasından da İbrahim admdaki mahdumu dünyaya gelmiş, daha süt emer çocuk iken vefat etmiştir. Ve Hazreti Hatice'den dört kerîmesi de dünyaya gelmiştir ki: Zeynep, Rukiyye, ümmügüisüm ve Fatimetiüzzehrâ nâmında bulunuyorlardı. Bunlardan üçü, Resûlullâh'ın hâli hayatında vefat etmişlerdir. Hazreti Fatime de Peygamber Efendimizin irtihâlinden altı ay sonra vefat etmiştir. Allah Tealâ cümlesinden razı olsun. «Zeyd Bin Harise» Ebu Usametülkelbi, Peygamber Efendimizin pek sevgili bir kölesi idi. Valdesi mensup olduğu «Mein» kabilesini ziyârete giderken yanında bulunan bu çocuk esir tutulup Mekkei Mükerreme'ye götürülmüş, orada satılığa çıkarılmış, Hekim Bin Hizam tarafından satın alınarak teyzesi Hazreti Hatice'ye bağışlanmış, Hazreti Hatice Radiallâhü Anha da onu Resûli Ekrem'e hibe etmişti. Peygamber Efendimiz de henüz sekiz yaşında bulunan Zeyd'i azat edip oğulluğuna kabul buyurmuş, çok sevgilisi bulunmuştu. (..*1>V >^6jJ) âyeti kerîmesinin nüzulüne kadar ona «Zeyd Bin Muhammed» denilirdi. Zeyd'in pederi Harise, oğlunun bu gaybubetinden dolayı çok müteessir bulunuyordu. Bilâhara Beni Kelbten bâzı kimseler Hac mevsiminde Zeyd'i görmüşler, gidip pederine haber vermişlerdi. Pederi, ile amcası Keab Mekkei Mükerreme'ye gelmişler, fidye mukabilinde Zeyd'i Resûii Ekrem'den almak istemişlerdi. Peygamber Efendimiz de Zeyd'i muhayyer bıraktı, Zeyd' de Hazreti Peygamberi ebeveynine tercih ederek nezdi nebeviden ayrılmak istemedi. Resûli Zîşanımız da onu kendisine oğul ittihâz buyurdu. Bundan memnun olan babası ve amcası geri dönüp gittiler. Zeyd Radiailâhü Anh, ilk islâmiyeti kabul edenlerin üçüncüsü veya dördüncüsüdür. Hazreti Hatice ile Ebubekirissıddık ve Aliyüîmurteza'dan sonra şerefi islâm'a nail olmuştur. Bedr gazvesinde hazır olup galibiyyet müjdesini Medinei Münevvere'ye getirmişti. Hicretin sekizinci senesi Rum'lara karşı Şam'a gönderilen seriyeye emîr nasbcdilmiş, mü'tede vuk'u bulan bir müsademede şehit düşmüştür. Kendisinden sonra, kumandanlığı deruhte eden Cafer îbni Ebi Talip Hazretleri de bu muharebede şehit olmuştur. Radiallâhü Tealâ Anhuma.

Resûli Ekrem, Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretleri bu iki muhterem mücahitin haberi şahadetini alınca çok müteessir olmuş ve ağlamıştır. Bu Zeyd Radialîâhu Anhtan başka hiç bir sehâbmın ismi Kur'an-ı Mübîn'de mezkûr değildir. Kendisinden ve oğlu Üsame'den bir hayli hadisi şerif naklplunmuştur. Ne büyük muvaffakiyyetî.

*
**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ
بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ
مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾
تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(41) : Ey îman etmiş olanlar!. Allah'ı çokça zikr ile zikr ediniz.

(42) : Ve O'na sabah ve akşam teşbihte bulunun.

(43) : O —Haalık-ı Kerîm— dir İd, sizi zulmetlerden nura çıkarmak için size merhamet buyurur, melekleri de. Ve müminler için pek merhametli bulunmaktadır.

(44) : Ona kavuşacakları gün duâları, selâmdır ve onlar için pek şerefli bir mükâfat hazırlamıştır.

İ Z A H

(4i) : Bu mübarek âyetler de ehli îmanın Hak Tealâ Hazretlerini zikr ve teşbih ile mükellef olduklarını bildiriyor. Ve o mâbudi Kerîm'in ve Melâike-i Kiram'm müminler hakkındaki merhamet ve atıfetlerini beyân buyuruyor Ve o müminleri haklarında hazırlanmış pek ulvî mükâfat ile tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey iman etmiş olanlar!.) Ey vahdaniyyeti ilâhiyyeyi, risâleti Muhammediyeyi tasdik etmek şerefine nail bulunanlar!. (Allah'ı çokça zikr île zikr ediniz) O Mâbudi Azîm'i dâima tevhîde, takdise, temcide devam eyleyiniz, gafilâne bir hâlde yaşamayınız.

{42) : (Ve O'na) O Haalık-ı Kerîm'e (sabah ve akşam) öyle faziletli vakitlerde vesâir zamanlarda (teşbihte buhunnt) onun zâtı ulûhiyetini lâyık olmayan şeylerden tenzîhe devam eyleyiniz. O mukaddes mabudunuzun hakkınızdaki nî-

metlerine karşı vazifei şükranı ifâya çalışınız.

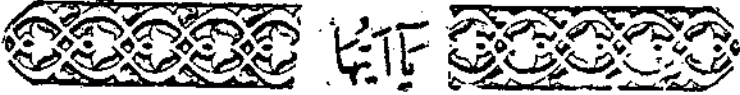
(لا بالله)

denilmesi en güzel bir teşbih ve takdîsten ibarettir.'

(43) : Evet.. O mâbudi kerîm'i zikre, teşbihe devam ediniz. Çünki (O) Hâalık-ı Azîm **(dir .ki)** Ey müminler!, **(sizi zulmetlerden)** Küfrden ve mâsiyetlerden **(nura)** îmana-ve ibâdet ve taate **(çıkarmak için size merhamet buyurur)** sizi îman ve. taat dairesinde yaşatır **(melekleri de)** hakkınızda istiğfarda bulunurlar. Onların da böyle mâğfiret talebinde bulunmaları, müminler hakkmda bir terâhhümden, bir şefkatten başka değildir, (ve) O mâbudi kerîm bütün **(jmüminler için)** dünyada da ve ahirette de **(pek merhametli bulunmaktadır)** bunun içindir ki, mümînler, dünyada selâhı hâllerini, i'tilâyı sânlarını temin edecek şeyler ile mükellef kılmış, onları zikr ve fikre, ibâdet ve taate tergîb buyurmuştur. Melekleri de onların haklarında duahan bulundurmuştur.

(44) : O Haalık-ı Azîmüşşan'ın, müminler hakkında daha bu dünyadalarken öyle merhameti ilahîyyesinin mütecellî olduğu gibi **(O'na kavuşacakları gün)** de, ahlıet âleminde de cennetlere dâhil, niyeti ilâhîyyeye nail olacakları vakit de (duaları) o müminler hakkında Cenab-ı Hak'kın veya meleklerin sağlık, selâmet, saadet dilemesi de **(selâmdır)** onların her türlü korkudan, âfetten emîn, selâmete nail olduklarını kendilerine tebşirdir, (ve) Allah Tealâ Hazretleri **(onlar için)** o müminler hakkında mahza ikrâm ve iltifat için öyle selâmet ve saadete nâiliyetle beraber **(pek şerefli bir mükâfat)** da **(hazırlamıştır.)** O da ebediyyen cennetlerde kalmalarıdır, niyeti ilâhîyyeye mazhar olarak ebedî bir zevki ruhanîye nail olmalarıdır. Cenab-ı Hâk cümlemize nasip buyursun. Âmin.

*
* *

النَّبِيُّ اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًاۙ ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيًا اِلَى
اللّٰهِ بِاِذْنِه۪ وَسِرَاجًا مُن۪يرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ بِاَنَّ لَهُمْ
مِنَ اللّٰهِ فَضْلًا كَب۪يرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِر۪ينَ وَالْمُنَافِق۪ينَ
وَدَعْ اَذٰيهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا ﴿٤٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(45) : Ey Peygamber!. Şüphe yok ki, biz *seni* bir şahit ve bir müjdeci ve bir korkutucu olarak göndermişizdir.

(46) : Ve Allah'a izni ile bir *davet* edici ve nurlandırıcı bir kandil olarak —gönderdik—.

(47) : Ve müminleri müjdele, muhakkak ki, onlar için elbette Allah tarafından pek büyük bir ihsan vardır.

(48) : Ve kâfirlere ve münafıklara itaat etme ve onların ezâlarını bırak ve Allah'a tevekkülde bulun ve Allah —seni— muhafaza edici olmaya kâfidir.

***

İ Z A H

(45) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'in ne gibi güzide evsâf ile muttasif ve ne gibi bir nurâniyeti hâiz bulunmuş olduğunu bildiriyor. Müminleri büyük bir atıfeti ilâhîyyeye mazhariyetle tebşir ediyor. Ve Peygamberi Zîşanın Hak'ka tevekkel ile mükellef ve himâyei ilâhîyyeye nail olup imansız kimselere iltifat etmekten müteberrî bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey Peygamber!.) Ey Hâtemülenbiyâ!. (şüphe yok ki, **biz** seni) Şâir halkımıza **(bir** şahit) onların hâllerine, tasdikte mi, tekzibte mi bulunduklarına, necata mı, dalâlete mi müstâit olduklarına şahit olmak üzere gönderdik (ve) seni **(bir müjdeci)** îman

edenleri cennetle tebşîre (ve bir korkutucu) dinsizleri de cehennem âteşiyle korkutmaya memur (olarak göndermişizdir.) sen böyle *bk* risâlet vazifesini hâiz bulunmaktasın.

(46) : (Ve) Ey Efdâlülmürselîn!. Seni CAHa&'a) Çenab-ı Hak'kı tevhit ve ona itaat etmeleri için o mâbudi Azîm'in (izniyle) onun gösterdiği teshilat ve muvaffakiyet ile (bir davet edici) olmak üzere gönderdik, seni öyle ulvî bir vazife ile muvazzaf kıldık (ive) ey rehberi hidâyet olan Peygamberi Zîşan!. Seni (mırlandırıcı) cehalet zulmetlerini gidererek etrafa hidâyet nurlarını neşredici (bir kandil olarak) gönderdik. Sen, beşeriyet muhitini, manevî nurlar ile aydınlatan, hâiz olduğun ilâhî nurlar ile nâsi diyanet ve hidâyet tarikına sevk eden pek şaşaadiar bir kandil mesabesinde bulunmaktasın. Kabiliyetli olan kimseler, senin neşrettiğin nurlardan iktibasa, onunla sahai selâmete kavuşmaya muvaffak olurlar.

«O Envâr-ı Muhammed'dH*, füruğl ruyi ahmettir»
«Ziyası çarha mümteddir, zehi nuri muaffadır»
«Vehbî»

(47) : (Ve) Ey rehberi hidâyet olan Resûli Zîşan!. (müminlere müjdele) Senin neşrettiğin nurlar ile vicdanlarını tenvir, hidâyet yolunu tâkibeden ehli îmâna tebşirde bulun (muhakkak ki, onlar için elbette Allah taralından pek büyük bir ihsan vardır.) Onların şerefleri indallâh pek âlîdir veya onlara güzel amellerinden dolayı bir fazlı ilâhî olarak kat kat sevaplar verilecektir. «Rivayete nazaran Peygamberimizi mağfirete nâiliyetle tebşir eden ^ ^oi L. <a\ dö>iJ) ("..dlö âyeti kerîmesi nazil olunca Eshabı Kiram demişler ki: Yâresulullâh!. Senin hakkında Cenab-ı Hak'kın ne yapacağını bilmiş olduk, yâ bizim hakkımızda ne yapacaktır? Bunun üzerine bu (...oc^l^»». *i*) âyeti celîlesi nazil olmuş, bütün müminler fadlı ilâhîye nâiliyetle tebşir olunmuşlardır. —Tefsiril merağı—.

(48) : (Ve) Ey Efdâlül helâyık!. Sen (kâfirlere ve münafıklara itaat etme) onlara memur olduğun ahkâmıtebliğ et, kendilerine asla müdarada bulunma, senin aleyhindeki sözlerinden dolayı endişede bulunarak onlara karşı vâzifei r i sâletini ifâdan geri durma, (ve onların ezalarını bırak) Onların eziyetlerine aldırma, meselâ: Hazreti Zeynep ile teehhülünden dolayı öyle câhil, beyinsiz kimselerin dedikodularına ehemmiyet verme, sabr et, Cenabı Hak onların eziyetlerini senden bertaraf edecektir. Çünki sen hak için çalışmaktasın, bütün beşeriyet hakkında hayırhahsın. (Allah'a tevekkülde bulun) Her hususta Cenabı Hak'ka itimattan, teslimiyetten ayrılma (ve Allah) seni {jmuhafaza edki olmaya kâfidk) o Haahk-ı Kerîm, bütün umurunda seni muvaffak kılar, düşmanlarından siyanet buyurur, senin neşrettiğin dini islâm, bütün âfâka intişar eder. O Haahk-ı Azîm, seni bîr kuvve-i kutsiyye ile müeyyet bulundurmaktadır. Ne büyük bir iltifatı ilâhî!.

A

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُو
هُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّ
ونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(49) : Ey iman etmiş olanlar!, iman sâhibesi olan kadınları nikâh ettiğiniz, sonra da onları daha kendilerine temas etmeden evvel boşadığınız vakit, artık sizin için onların üzerlerine sayacağınız bir iddet yoktur. O hâlde onlan fâidelendiriniz ve onları güzelce bir surette salıveriniz.

*
**

İ Z A H

(49) : Bu mübarek âyet, mümînlerin aile hayatma âit mühim bir vazifelerini bildirmektedir, onların talâkı vuk'uu takdirinde nasıl insaniyetkârane bir tarzda hareket edeceklerini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey îman etmiş olanlar!.) Ey islâm erleri!, imân sahibesi olan kadınları nikâh ettiğiniz) zaman (sonra da onları daha kendilerine temas etmeden) onlar ile mücameatta ve mücameat hükmünde olan bir halveti sahihada bulunmadan (boşadığınız vakit) henien nikâhı rabıtası zail olmuş olur. (artık sizin için onların) O boşâdığmız zevcelerinizin (üzerlerine sayacağınız bir iddet yoktur.) o boşanmış kadınlara bir iddet icâbetmez, alâkai zevciyet, kalmamış olacağından başkalariyle evlenebilirler. (O hâlde onlan fâidelendirinîz) Eğer kendilerine bir mehr tâyin edilmiş ise o mehr' in yarısına müstahik olmuş olurlar, o miktarı onlara veriniz ve eğer mehr nâmına bir şey tâyin edilmemiş ise «müt'a» nâmiyle onlara bir miktar mal vermek lâzım gelir, (ve onlan) O boşadığmız kadınları (güzelce bir surette salıveriniz) onlan bir müddet hanenizde habsetmeyin, bir iddet beklemeye mecbur kılmaym, kendilerine bir zarar vermeyin, gayri ahlâkî bir muamelede bulunmayın. Kitabiyeler ile nikâh ve talâk hakkında da bu hükm caridir.Müm$neleriirj; tahsisenzik redilmesi, mümînlerin, mümîneler ile evlenmeyi tercih etmelerine işaret içindir.

§ Halveti sahihe; Zevç ile zevcenin bir hanede, bâr odada veya kapısı kapalı bir bahçede ysınız başlarına beraber bulunmuş olmalarıdır.

§ İddeti Nikâh; Vefat veya mufarekattan sonra baki kalan nikâh asarının nihayet bulması için şer'ân muayyen olan bir müddettir ki, bu müddet nihayet bulmadikça zevce başkasiyle evlenemez.' Bâzı hususlarda zevç için. beklemek lâzım gelir, başkasiyle evlenemez. Meselâ dört zevcesi olan bir erkek, bunlardan birini boşasa bu kadının iddeti bitmedikçe başka bir kadınla evlenemez ve boşadığı kadının iddeti bitmedikçe onun hemşiresiyle evlenemez. Boşanmış bir kadın, hayz görmüyorsa, boşandığı günden itibaren doksan gün bekler, hayz görüyorsa üç hayz görmekle iddeti nihayete erer. Gebe bir kadın da hamlini vazzetmekle iddetten kurtulur. Kocası ölüp gebe olmayan bir kadın da yüz otuz gün iddet bekler. Bu müddet bitmedikçe başkasiyle evlenemez. Mihr ve müt'a için 30 uncu âyeti kerîmenin izâhına müracaat!.

j^Saüt%â"ö?

أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا
أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ
خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً
مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا
خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا
عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ
عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ٥٠

MEALİ ÂLİSİ

(50) : Ey Peygamber!. Şüphe yok ki, biz sana helâl kıldık, mehrlerini verdiğin zevcelerini ve Allah'ın sana ganimet olarak verdiğinden mülkî yeminin olan* cariyeleri ve seninle beraber hicret etmiş bir amıcan kızlarını ve halan kızlarını ve dayın kızlarım ve teyzen kızlarını ve bir de îman etmiş bir kadın eğer nefsini Peygambere bağışlarsa Peygamber de onu tahtı nikâhına almak isterse o da şâir müminlere değil —Ey Peygamber— sana mahsus ofanak üzere helâl kılınmıştır. Onların —diğer müminlerin— üzerine zevceleri ve sağ ellerinin mâlik olduğu —cariyeleri— hakkında ne larzetmiş olduğumuzu elbette bilmişizdir. Sana bu böyle bir âüe teşkilini helâl kıldık tâki senin üzerine bir darlık olmasın. Ve Allah yarlıgayıcı, bağışlayıcı bulunuyor.

İ Z A H

(50) : Bu mübarek âyet de Resûli Ekrem Hazretlerine hangi kadınlar ile teehhülün helâl ve hangi kadınların o Peygamberi Zîşan'a mahsus olduğunu bildiriyor. Ve şâir ehli îman hakkında da hangi kadınlar ile nikâhın, mukarenetin helâl bulunduğunu ve gafur ve rahîm olan Cenab-ı Hak'kın bu hususta Resûli Ekrem'ine teshilât göstermiş olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey Peygamber!.) Ey Efdalülmürselîn!. (şüphe yok ki,) Bir lûtfi ilâhî olmak üzere (biz sana helâl kıldık) dînen meşru bulundurduk (imehr'lerini verdiğin zevcelerini) onlar ile aranızda rabıtai zevciyyet husule gelmiştir. Nikâh aktedilirken tesmiye edilen mehr, ya maecîlen verilir veya bir müddet ile mukayyet bulunur. Her iki tal'dirde de sıhhat nikâh bakımından mehr verilmiş sayılır, mukarenet helâl olur. (ve) Ey Resûli Ekrem!. (Allah'ın sana ganimet olarak verdiğinden) cihat neticesinde din düşmanlarından esir alman arasındaki kadınlardan (mülki yeminin olan cariyeleri) de sana helâl kılmıştır. İşte Hazreti Safiyye, Güveyre, Reyhâne, ve Mariye adındaki cariyelerini de Resûli Ekrem azat ederek tahtı nikâhına almak şerefine nail buyurmuştu, (ve) Yine Resûli Ekrem'e hitaben buyuruluyor ki: (Jseninle beraber hicret etmiş olan amucan ~~Inrtanm~~ ve halan ~~ieralarım~~ ve dayın kızlarını ve teyzen kızlarını da) Cenab-ı Hak sana helâl kılmıştır, bunlardan dilediğini tahtı nikâhına alabilirsin. Elverir ki, hicrette bulunmuş olsunlar. Resûli Ekrem, amucası kızı Ummühaniyi tahtı nikâhına alamamıştı. Çünki o hicrette bulunmamıştı. İbni Âdil diyor ki: Daha sonra nikâhın helâl obuası için bu hicret şartı nesh edilmiştir. «Essirac-ül-Münîr.» **(ve bir de iman etmiş bir kadın,** eğer nefsini **Peygambere)** büâraehr **(bağışlarsa, Peygamber de ona tehtı nikâ-**

hina almak isterse o da sâir müminlere değil) Ey Peygamberi Âlikadr **(sana mahsus olmak üzere)** helâl kılınmıştır. Başka müminler için bilâmehr bir kadınla tezevvüc helâl değâldir. Bir kadın nefsini, bir erkeğe bilâmehr zevce olmak üzere hibe edecek olsa o kimse de kabul etse o kadın için mehri misi lâzım gelir. Şu kadar var ki, bir kadın bâdelnikâh, isterse mihrini kocasına bağışlayabilir, **(onların)** Diğer müminlerin **(üzerine zevceleri ve sağ ellerinin mâlik olduğu)** cariyeleri **(hakkında ne farzetmiş olduğumuzu elbette bilmişizdir.)** yâni: Onların haklarındaki nikâhların sıhhâti için riâyet edilmesi lâzım gelen şartlar ve şâir haklar ve hangi kadınlar ile evlenmelerinin helâl olup olmadığı indallâh malûmdur, bu hususta muktezâyı hikmet ve maslahat ne ise o meşrû bulunmuştur. Binâenaleyh bu husustaki ahkâmı ilâhîyyeye riâyet edilmesi ehli îman için bir vecîbedir. Ve ey peygamberi Zîşan! Sana bildirilen kadınlar ile tezevvücde bulunmanı sana helâl kılmış olduk **(tâki, senin üzerine bir darlık olmasın)** tâki, bir geniş tarzı hayata nail, münşerihülkalp olarak yaşayasın, vazifei risâletini güzelce ve suhuletle ifâya muvaffak olasın, **(ve Aüah yarlıgayıcı)** dır. Kullarının bir nice kusurlarını af ve setreder ve o Haalık-ı Hakîm **(bağışlayıcı bulunuyor.)** kulları hakkında merhameti pek ziyâdedir. Onun içindir ki, haklarında hikmet ve maslahata muvafık, içtimaî hayatı güzelce tanzime vesîle olan ahkâmı beyân buyurmaktadır.

***

تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ
مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ
وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي
قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ
مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ
إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(51) : Onlardan dilediğini geri buralarsın ve dilediğini kendi yanına alabilirsin. Geri bıraktığından da kimi istersen yanına atabilirsin. -—bunda— sana bâr günâh yoktur. —böyle senin reyine bırakılması—gözlerinin aydın olmasına ve mahzun olmamalarına ve kendilerine verdiğinden râzı olmalarına en yakın olandur. Ve Allah, kalplerinizde olanı biür. Ve Allah afim, halîm buhınmaktadır.

(52) : Bundan sonra sana —başka— kadınlar helâl olmaz ve bunları başka zevceler ile değiştirmek de helâl olmaz, velev ki, güzellikleri pek hoşuna gidecek olsun. Ancak sağ elinin mâlik olduğu müstesna. Ve Allah her şey üzerine nazır olmuştur.

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetlerde Resûli Ekrem'in muhterem refikaları hakkında memnuniyetlerini, mahzuziyetlerini celbedecek surette muamele yapacağını ve başka kadınlar ile ne kadar mehasinperver olsalar da artık evlenemiyeceğini, yalnız câriye ittihaz buyurmasının müstesna olduğunu ve Allah Tealâ'nın her şey hakkında hafîz ve alimi bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Habiîbi Kibriya!. (Onlardan dilediğini geri bırakırsın) Zevcelerinden hangi biriyle beraber yatmayı, geceleri bir arada bulunmayı terkedebilirsin (ve dilediğini kendi yanına atabilirsin) onu nezdi saadetinde bulundurarak geceleri onunla beraber bulunabilirsin. Bu senin reyine bırakılmıştır, onları müsâvat üzere nezdinde bulundurmaya mecbur değilsin. Bu, senin tensibine müfevvezdir. Mamafih bir müddet Ogeri bıraktığından) telâki rec'i ile tatlik etmiş olduğun zevcelerinden (de kimi ister isen) tekrar tahtı nikâhında bulunmasını arzu eylersen (yanına alabiÖrsin) rüc'atte bulunarak onu tekrar şerefi refakatine kavuşturabilirsin. Zevcelerin haklarında böyle bir muamelede bulunacağından dolayı (sana bir günâh yoktur) bundan mes'ui olmazsın, bu sana tarafı ilâhîden lihiknaetin verilen bir selâhiyettir. Bu muamelenin böyle senin reyine bırakılması, sana tefviz edilmesi, zevcelerinin (gözlerinin aydın olmasına ve mahzun olmamalarınla ve kendilerine verdiğinden râzı olmalarına en yâkm olandur) çünki bu takdirde hepsine karşı aynı selâhiyeti hâiz bulunmuş olursun. Artık aralarında kasme riâyet eder, müsavatı her veçhile temine çalışır isen bunu senin bir lûtfun bilerek kalben memnun, mahzuz olurlar. Ve eğer bâzısını bâzısı üzerine tercih edecek olursan bunun da lihikmetin bir hükmü ilâhîye, bir müsaadei Rabbaniye müstenit ve mukadder olduğunu takdir ederek kalben râzı, mutmain bulunurlar, (ve **Allah** kalplerinizde **olanı bilr)** bütün helâyıkın amaline, efkârına alimdir, (ve Allah) ezelen ve

ebeden **(alîm)** dir, her şeyi tamamen, bilir Ve **o** Haalıh-ı Kerîm **(hâlik bulunmaktadır.)** isyankâr olanların cezalarını hemen vermez kendilerine bir müddet verir, tâki hâllerini Islâha çalışsınlar, ebedî nimetlere nail olsunlar.

(52) : Ve ey Resûli Ekrem!. **(Bundan sonra)** Böyle tahtı nikâhında dokuz refikan bulunduğunu müteakip (sana) başka **(kadınlar helâl olmaz)** artık başka bir kadınla daha evlenemezsin. **(ve bunları)** Şimdi nikâhın altında bulunan refikalarım **(başka zevceler ile değiştirmek de)** sana helâl olmaz. Bunlardan hangi birini boşayıp da yerine başkasını alamazsın, bunları tatlik etmeğe müsaade yoktur, (velev ki,) O başka almak istediğin kadınların **(güzellikleri hoşuna gidecek olsun)** onlar pek mehasinperver olsunlar, büyük bir haseb ve nesebe sahip bulunsunlar. Herhalde onlar ile artik evlenemezsin, bu caiz değildir, **(ancak sağ elinin mâlik olduğu müstesna)** yâni: Ancak mâlik olduğun cariyeleri nezdi saadetinde tutabilirsin, onlar üzerinde mâlikiyetin carî olur. Nitekim Köstantaniye Rum İmparatorunun İskenderiye'de emini bulunan Mukevkıs, hicretin sekizinci senesi Mariye adındaki cariyesini ve «Siyrin» adındaki hemşiresini hediye olarak Resûli Ekrem'e göndermişti. «Mâriye Hazretleri şerefi İslama nail olup Resûli Ekremln cariyesi bulunmuş ve Peygamberimizin İbrahim nâmındaki mübarek mahdumunu doğurmuştur. Hazreti İbrahim daha süt emer bir yaşında iken vefat etmiştir, Hazreti Mâriye de hicretin onaltıncı senesinde vefat edip cenaze namazını hâlife bulunan Ömeriüfâruk Hazretleri kıldırmıştır. «Siyrin» nâmındaki hemşire de eshabı kiramdan Hessan İbni Sabit Hazretlerine tezviç buyurulmuştu. **(Ve Allah her** şey **üzerine nazırdır)** Bütün kullarının ekvâl ve efâlini bilmektedir, görmektedir. Binaenaleyh meşruiyet dâiresinden çıkmamak, hükmü ilâhîye razı ve riayetkar olmak icâbeder. «İbni Cerir'in rivayetine göre Resûli Ekrem Efendimize refikaları hakkında muhayyerlik verilince muhterem refikaları tatlik edileceklerinden korkmuşlar, **o** şerefi zevciyetten mahrum katmamaları için Hazreti Peygambere müracaat etmişler. «Yâ Resulullâh!. Bizi tahtı nikâhında ibkâ buyur da bize malından, nefsinden dilediğini işle, biz *razıyız,* demişler, Hazreti Peygambere olan pek ziyâde muhabbet ve merbutiyetlerini göstermişlerdi. Bunun üzerine bu âyeti kerîme nazil olmuş, artık **o** muhterem valdelerimizin üzerine o merbutiyetlerinin bir mükâfatı olmak üzere Peygamber Efendimizin başka kadınlar ile teehhülde bulunmayacağı beyân buyurulmuştur.

* * *

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلَّٓا اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ
اِلٰى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِر۪ينَ اِنٰيهُ وَلٰكِنْ اِذَا دُع۪يتُمْ فَادْخُلُوا فَاِذَا
طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِس۪ينَ لِحَد۪يثٍ اِنَّ ذٰلِكُمْ
كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْي۪ مِنْكُمْ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْي۪
مِنَ الْحَقِّ وَاِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْـَٔلُوهُنَّ مِنْ وَرَٓاءِ حِجَابٍ
ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ
اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَٓا اَنْ تَنْكِحُٓوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِه۪ٓ
اَبَدًا اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظ۪يمًا (53) اِنْ تُبْدُوا شَيْـًٔا
اَوْ تُخْفُوهُ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمًا (54)

MEALI ALISI

(53) : Ey îman etmiş olanlar!. Peygamberin hanelerine bir yemeğe dâvet olunmadan girip yemek pişmesini beklemeyin. Meğer ki, size izin verilmiş olsun. Fakat —öyle— dâyet olunduğunuz vakit giriniz. Yemeği yedikten sonra lâfa dalmaksızm dağdınız. Çünki o, şüphe yok ki, Peygambere eziyet verir, o da sizden utanır. Fakat Allah hakkı —bildirmek— ten çekinmez. Ve onlardan bir lüzumlu şey soracağınız vakit de onlardan bir perde ardından —-sorunuz— bu sizin kalpleriniz için ve onların kalpleri için daha temizdir ve Allah'ın Resûlüne sizin eziyet yermeniz doğru değildir ve ondan sonra zevcelerini, nikâh etmeniz de ebediyyen —caiz değildir— şüphe yok ki, o, Allah indinde çok büyük —bir günâh*— bulunmaktadır.

(54) : Eğer bir şeyi açıklar veya onu saklar iseniz, şüphe yok ki, ABah, her şeyi bihakkın biüci buhmmaktadn*.

İ Z A H

(53) : Bu mübarek âyetler de Resûli Ekrem'in hânei saadetine ne gibi âdaba riâyet edilmek suretiyle girileceğini, ve ezvacı mutahherattan bir şeyin ne suretle scrulabileceğini ve Peygamberi Zîşan'dan sonra muhterem zevceleriyle başkalarının akdi nikâhta bulunamayacaklarmı bildiriyor, bu husustaki terbiyei diniyeye ve hikmeti ictimaiyyeye işaret buyuruyor. Ve Hak Tealâ Hazretlerinin her şeye bihakkın âlim olduğunu beyân ile insanları intibaha davet buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey îman etmiş olanlar!.) Ey Resulullâha mülâki olmak şerefini hâiz bulunan müslümanlar!. (Peygamberin hânelerine) Muhterem ailelerinin ikamet ettikleri evlere (bir yemeğe davet olunmadan girip yemek pişmesini beklemeyin) böyle bir davet ve müsaade bulunmaksızın hodbehod öyle bir arzuda bulunmayın (meğer ki, size izin verilmiş olsun) hânei saadete girmek için bir müsaade bulunsun, o zaman girebilirsiniz, (fakat) Öyle (davet olunduğunuz vakit) hânei nebeviye (giriniz) o davete icabetten geri durmayınız. Şu kadar var ki, (yemeği yedikten sonra lâfa dalmaksızın) birbirinizle çokça sohbette bulunmaksızın (dağılınız) gideceğiniz yerlere gidiniz, hânei saadeti işgal edip durmayınız (çünki O) sizin öyle fazla lâkırdılara dalıp durmanız (şüphe yok ki, Peygambere eziyet verir) Resûli Ekrem'in huzurı kalbine, ulvî mesaisine engel olabilir (o da sizden utanır) çıkıp gitmenizi emredemez, hilmi keremi buna mâni olur. (Fakat Allah hakkı —bildirmek—den çekinmez.) Hakkınızda muvafik olanı, içtimaî terbiyeniz icâbından bulunanı size ihtar buyurur. O bütün mahlûkâtın Haalık-ive razakı olan mâbûdi azîm hakkında öyle bir utanma tasavvur olunamaz. O bütün hakikatiarı kullarına açıkça beyân buyurur, Onun rahmeti ilâhîyyesi, kulları hakkında bu suretle de tecellî etmiş bulunur. Ve ey müminler!, (onlardan) Resûli Ekremi'n muhterem zevcelerinden (bir lüzumlu şey) hane eşyasmdan çanak, çömlek, libas gibi bir mal (soracağınız) isteyeceğiniz (jvakit de hemen hâne içerisine girmeyiniz onlardan bir perde ardından) sorunuz, isteyiniz, onlar ile sizin aranızda, bir hicap, bir perde bulunsun. <jbu) Sizlere teklif edilen şey, bilâizin hanei nebeviye girilmemesi, fazla lâkırdılarda bulunulmaması, bilâhâil bir şeyin istenilmemesi (sizin kalpleriniz için ve onların kalpleri için daha temizdir) böyle bir hareket, daha ziyâde, nezahatı ahlâkiye icâbıdır, böyle bir muamele kalpleri şeytanın vesveselerinden uzak bulundurmuş olur. (Ve Allah'ın Resulüne eziyet vermeniz doğru değtfdâr,) Siz o Peygamberi Zîşan'a her veçhile hürmette, arzı tazimatta bulunmakla mükellefsiniz, onun bütün efradı ümmeti hakkındaki lıayırhâhlığına karşı teşekkür etmelidir, onun mübarek kalbini tatyîb edecek surette harekette bulunmalıdır, bunun hilâfına hareketle onun mübarek kalbini rencide etmek nasıl muvafik olabilir?. (Jve) O Peygamberi Âlişan'a karşı daha hayatta iken öyle hürmet ve tazimde bulunmak lâzım olduğu gibi **(ondan sonra)** ahirete irtihâlini müteakip veya hangi bir zevcesini tadik buyurduktan sonra **(zevçelerini nikâh etmeniz de** ebediyyen) caiz değildir. Çünki Resûli Ekrem'in muh-

terem refikaları, manen müminlerin valdeleridir, onların şerefleri pek fazladır, onlar ile teehhüle kalkışmak, Resûli Zîşan'a karşı hürmete, merbutiyete münâfîdir, efradı ümmet arasmda ihtilâfı iğbirarı müstelzimdir. Binaenaleyh, öyle bir muâmele, hikmete, terbiyei islâmiyeye muvafık olamaz, **(şüphe yok ki, o)** Resûli Ekrem'e eziyet vermek, hürmetsizlikte bulunmak, kendisinden muhterem refikalariyle teehhüle kalkışmak **(Allah indinde çok büyük)** bir günâh **(bulunmaktadır)** müslümanların vazifeleri ile, Resûli Ekrem, Sallâllâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz hakkında gerek hayatta iken ve gerek ahirete irtihâlinden sonra daima hürmette, tâzimde bulunmaktır, buna muhalif hareketlerden kaçınmaktır.

(54) : Artık ey müslümanlar!. Bilmelisiniz ki, siz **(Eğer bir şeyi açıklar)** iseniz, dînen memnu, hürmete münâfi bir şeyi lisânen söyler iseniz; meselâ: Hazreti Peygamberin vefatından sonra muhterem zevcelerinden biriyle evlenmek istediğinizi söylemek günâhında bulunursanız **(veya onu saklar iseniz)** öyle bir arzuyu kalplerinizde bulundurur iseniz, bütün bunları Cenabı Hak bilir. Zirâ **(şüphe yok ki, Allah her** şeyi **bihakkın bilici bulunmaktadır)** sizin o alenî ve hafi olan lâkırdılarınızı da, kuruntularınızı da tamamen bilir. Ona göre sizi mükâfata ve mücazata'kavuşturur. Artık güzelce düşünerek hareketinizi buna göre tanzime gayret etmelisiniz.

§ Birçok tefsirlerde ve Sahihi Buharî ve Sahihi Müslim gibi hadis kitaplarında beyân olunduğu üzere Resûli Ekrem, Sallâllâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz, hicreti seniyyelerinin beşinci senesi Zilkade ayında «Zeynep Binti Cehş» Radiallâhü Tealâ Anha ile teehhül buyurduğu zaman hânei saadetinde bir ziyafet tertip buyurmuştu. Bâzı zâtlar davetli bulunuyorlardı, gelip oturdular, yemeklerini yediler, sonra oturup fazlaca sohbete daldılar, Hazreti Peygamber, bir aralık yanlarından ayrıldı, sonra yine teşrif etti, o zâtlar hâlâ konuşmakta idiler. Nihayet uzunca bir sohbetten sonra çıkıp gittiler. Bunun üzerine sabahleyin bu mübarek hicab ayeti nazil olmuştur. Bu sayede bütün efradı ümmet için de bir dersi fazilet verilmiş bulunmaktadır.

*
**

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا
أَبْنَاءِ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا
مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقِينَ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
شَهِيدًا ﴿٥٥﴾ إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ
يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ
لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(55) : Onların üzerlerine bir vebal yoktur, ne babalarında ve ne oğultannda ve ne kardeşlerinde ve ne kardeşlerinin oğullarında ve ne kız kardeşlerinin oğullarında ve ne kendi kadınlarında ve ne de ellerinin mâlik olduklarında. —Bunlar ile görüşebilirler.— Ve Allah'tan korkun. Şüphe yok ki, Allah her şey üzerine bir şahittir.

(56) : Muhakkak İd, Allah Teatâ ve melekleri Peygamber üzerine selâtta bulunurlar. Ey îman etmiş kimseler!. Onun üzerine selâtta, teslimiyetle selâmda bulunun.

(57) : Şüphe yok ki, o kimseler ki, Allah'a ve Peygamberine ezada bulunurlar onlara Allah Tealâ dünyada ve ahirette lânet etmiştir ve onlar için pek hakaretti bir âzap hazu-Iamıştu*.

(58) : Ve o kimseler ki, mümînlere ve mümînelere yapmamış oldukları bir şey **sebebiyle ezada bulunurlar, artık muhakkak ki, pek mühim bir iftirayı ve bir açık günâhı yüklenmiş olurlar.**

İ Z A H

(55) : Bu mübarek âyetler, müslüman kadınların kimler ile bilâhicap görüşebileceklerini bildiriyor ve kendilerine Allah korkusunu telkin buyuruyor. Allah Tealâ'nm rahmetine ve meleklerin istiğfarına mazhar olan Peygamberi Âlişan'a müminlerin de selâtüselâmda bulunmalarını emrediyor. Allah Tealâ'nm emrine muhalefet ve Peygamberine ezaya cür'et edenlerin dünyada da ahirette de laneti üâhîyyeye ve pek fecî bir azaba mâruz bulunacaklarını ihtarda bulunuyor. Ehli îman olan erkekler ile kadınlara haksız yere ezada bulunanların da, büyük ihanetten ibaret olan bir iftirada ve pek zahir bir günâhta bulunmuş olduklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: **(onların)** O islâm kadınlarının **(üzerlerine bir vebal yoktur)** bilâhicap bir arada buluşup görüşmelerinden dolayı bir günâh terettüp etmez, **(ne babalarında ve ne oğullarında ve ne kardeşlerinde ve ne kardeşlerinin oğullarında ve ne kız kardeşlerinin oğullarında)** bunlar ile perde arkasında olmaksızın görüşmelerinde bir mahzur yoktur. Bu hususta süt babalar da neseben baba hükmündedir. Amucalar ve dayılar da baba mesabesinde oldukları için ayrıca zikredihnemişlerdir. (ve) Müslüman kadınlarının **(ne kendi kadınlarında)** kendileri gibi müslüman bulunan kadınlar ile görüşmelerinde bir günâh yoktur, aralarında bir karabet bulunsun bulunmasın. Müslüman bulunmayan kadınlar ise bir kavle göre ecnebi erkekler mesâbesindedirler. İmâm-ı NevevFye göre iş görürken açılan uzuvları o ecnebiyye kadınların bakmaları caizdir, **(ve** ne **de eDeriniit mâlik olduklarında)** Bir vebal yoktur, bunlar ile görüşebilirler. Bunlardan murat, köleler ve cariyelerdir. Bunların üzerindeki mâlikiyet hakkı, onların hürmetkârane bir vaziyet almalarını iktizâ eder ve bunlar daima hizmetle meşgul **bulunurlar, onlardan** tamamen kaçınmak, müşkül bulunur. **Bundan dolayı bunlar tam yabancı erkekler ve** kadınlar gibi değildirler. **Mamafih bir kavle göre bunlardan murad yalnız cariyelerdir. Velhâsıl: Bu bildirilen kimseler ile bilâhicap görüşülebilir, bu memnu** değildir, (ve) Ey islâm kadınları! **(Allah'tan korkan) Onun** emrettiği ve nehy eylediği şeylere lâyıkiyle riâyette **bulunun ve bahusus bu ihticab meselesinde Haalık-ı** Hakîm'in ahkâmına riâyetten ayrılmayın **(şüphe yok ki, Allah her şey üzerine bir şahittir)** o Hallâkı Azîm'e **karşı hiçbir şey gizli kalamaz, onun** ihni ezelîsinden hiçbir şey hariç bulunamaz. **Binaenaleyh sizin de bütün efâl ve amalinin* o mâbûdi kerîm bilmektedir, bunu düşünerek ona göre hareketlerinizi kemâli nezahaüe tanzime gayret eyleyiniz.**

Deniliyor İri: Hicap âyeti kerîmesi nazil olunca babalar ve oğullar vesâir

karipler demişler ki: Yâ Resulullâh!. Bizlerde mi perde arkasından konuşacağız?. Bunun üzerine bu âyeti celîle nâzîl olmuş, onların bu hususta müstesna, bulundukları bildirilmiştir.

(56) : (Muhakkak ki, Allah Tealâ ve melekleri Peygamber üzerine selâtta bulunurlar.) yâni: Allah Tealâ Peygamberi Zîşan'ına rahmet eder, onu meleklere karşı senada bulunur. Melekler de o Resûli Âlişan hakkında duada, istiğfarda bulunarak cna olan muhabbet ve hürmetlerini izhar etmiş olurlar. Artık (ey îman etmiş kimseler!.) *o* Resûli İlâhî'nin risâletini kabul, kendisine mensubiyetle iftihar eden müslümanlar!. Siz de (onun üzerine selâtta, teslimiyetle selâmda bulunun.) meselâ: Onun mübarek ismi zikredilince: «Ya ilâhî Muhammed Aleyhisselâm'a Selâtüselâm buyur» diye temenniye devam edin. O Nebiyyi Âlikadre olan muhabbet ve merbutiyetinizi bu suretle de göstermiş olun, bu sebeple de mükâfata nail olursunuz. Nitekim bîr hadisi şerifte buyurulmuştur: Her kim bana bir selâtta bulunursa Allah Tealâ ona on selâtta bulunur, ondan on hatasını düşürür, onun için on derece yükseltir. «Essirac-ül-Münîr.»

(57) : (Şüphe yok, o kimseler ki, Allah'a ve Peygamberine ezada bulunurlar) yâni: O kâfirler ki, Cenab-ı Hak'ka şerik, evlât isnat ederler, ilâhî âyetleri inkâra cür'et gösterirler ve onun Peygamberi Zîşan'ma şâir, sâhir, mecnun demek terbiyesizliğinde bulunurlar, onun muhterem aile hayatına zebandırazlık denaatinde bulunmuş olurlar. Artık (onlara) öyle kâfir, müfteri şahıslara (Allah Tealâ dünyada ve ahirette lanet etmiştir.) onlar rahmeti ilâhîyyeden uzak düşürülmüşlerdir, (ve onlar için pek hakaretti bir azap hazırlamıştır) Onlar ahirette pek büyük bir ihanete, ebedî bir cehennem âteşine tutulmuş olacaklardır.

(58) : (Ve o kimseler ki, müminlere ve mümînelere yapmamış oldukları bir şey sebebiyle) Cezayı ve taan ve teşnii icâbeden bir hareket kendilerinden sâdır olmamış olduğu hâlde (ezada bulunurlar) öyle gayri ahlâkî, müfteriyâne bir harekete cür'et gösterirler (artık muhakkak ki, pek mühim bir iftirayı) büyük bir denaatı, dünyada da ahirette de cezayı müstelzim bir hareketi iltizam etmiş (ve bîr açık günâhı yüklenmiş) ahirette de ikâbı icâbeden pek zahir bir masiyeti irtikâb eylemiş (olurlar) ve Peygamberi Zîşanın efradı ümmetinden herhangi birine böyle bigâyri hakkm dil uzatmakta bulunmak, o merhametpenâh Peygamrv bere karşı da bir eza mahiyetinde olacağından bu bakımdan da o cür'etkâr kimseler her türlü takbihe, cezaya n-dstahik bulunmuş olurlar. «Deniliyor ki: Bu âyeti, kerîme, münafıklar hakkında nazil olmuştur. Onlar İmam-ı Ali Hazretlerine ezada bulunuyorlar, «Onda bir hayr yoktur» diyorlar imiş. Veyahut iffetli müslüman kadınlarına söz atarak onlara iffetsizlik isnadına cür'et eden müfteri şahıslar hakkında nâzü olmuştur.

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَٓاءِ الْمُؤْمِن۪ينَ
يُدْن۪ينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَاب۪يبِهِنَّ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا
يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَح۪يمًا ﴿٥٩﴾ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَد۪ينَةِ
لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ ف۪يهَٓا اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٦٠﴾
مَلْعُون۪ينَ اَيْنَمَا ثُقِفُٓوا اُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْت۪يلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ
فِي الَّذ۪ينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْد۪يلًا ﴿٦٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(59) : Ey Peygamber!. Zevcelerine ve kızlarına ve mümînlerin kadınlarına deki, üzerlerine feracelerini sıkı örtsünler. Bu, onların tanınmalarına ve ezâ edilmemelerine en yakın —en muvafık bir sebeb— dir. Ve Allah çok mâğfiret edendir, çok merhâmetli olandır.

(60) : Andolsun ki, eğer münafıklar ve kalplerinde bir maraz bulunan kimseler ve şehirde fena haberler yayanlar, —bu hâllerine— nihayet vermezlerse elbette seni onların üzerlerine musallat ederiz. Sonra sana orada ancak pek az komşu olabilirler.

(61) : Nerede bulunurlarsa meFunlar olarak tutulurlar ve öldürülmekle öldürülürler.

(62) : Bu Allah'ın daha evvel gelip geçenler hakkındaki kanunudur ve elbette ki, sen Allah'ın kanunu için bir tebdil bulamazsın.

⁂

İ Z A H

(59) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'in muhterem refikâlarının, kerîmelerinin vesâir müslüman kadınlarının şereflerinin muhafazası ve onun-bunun fenâ lâkırdılarından siyânetleri için tesettüre riâyetle mükellef bulunduklarını gösteriyor. Münafıkların ve marazı kalp sahiplerinin ve yalan neşriyat yapanlarının da nihâyet melunâne bir hâlde kahrıtenkile mâruz kalacaklarını ve bunun bir kanun-ı ilâhî, muktezası bulunduğunu ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey Peygamber!.) Ey nübüvvet, şerefini hâiz olan Hazreti Muhammed AleyhisselâmL (zevceİerîne ve kızlarına ve müminlerin kadınlarına deki: Üzerlerine feracelerini sıkı örtsünler) başörtülerini vücutlarına yaklaştırsınlar, açık-saçık bdr hâlde gezip durmasınlar, (bu) Böyle kendilerini örtmeleri (onların tanınmalarına) onların birer câriye olmayıp birer hürriyet sahibesi bulunduklarına (ve ezâ edilmemelerine) birer câriye, birer âdi kadın sanılarak onun-bunun söz atmalarından, müteessir etmelerinden kurtulmalarına (en yakın) en muvafık bir sebeb (dir) böyle bir hareket, kendi menfaatları icâbıdır. Çünki, böyle bir tesettüre riâyet onların çerefli birer hür kadın olduklarını gösterir, vaktiyle cariyelere, açık-saçık gezenlere karşı vuk'u bulan çirkin nazarlara, lâkırdılara mâruz kalmaktan mahfuz bulunmuş olurlar. (Ve Allah çok mağfiret edendir) Vaktiyle bu usule riâyet etmemiş olduklarından dolayı onları muaheze buyurmaz ve o Haalık-ı Kerîm (çok merhametli olandır) onlan korumaktadır. Onlara böyle fâideleri temin edecek şeyleri emretmektedir. Böyle bir emr, bir rahmeti ilâhîyyenin tecellîsidir ki, insanlar hakkında hayrdır, muktezayı hikmettir.

§ Celâbıb; Kadınların örtündükleri çarşaflar, feraceler, elbiselerinin üzerinden giydikleri sevipler, yâni karlar demektir. Müfredî Cilbâb'dır.

(60) : tAndolsun İd, eğer münafıklar) Zahiren müslüman görünüp içerilerinde küfrlerini saklayanlar (ve kalplerinde maraz bulunan kimseler) sînelerinde kin ve haset besleyenler (ve şehirde fena haberler yayanlar) müslümanlar aleyhinde yalan söyleyenler, meselâ: Düşmana karşı gitmiş olan islâm kuvvetlerinin münhezîm olduğunu yalan yere neşre çalışanlar, bu hallerine nihayet vermezlerse (elbette seni) ey Resûli Alîşanım!, (onların üzerlerine musallat ederiz.) Onları katletmek ve nefy eylemek için sana emr ederiz. (Sonra) O hâin şahıslar (sana orada Medînei Münevvere'de ancak pek az komşu olabilirler.) orada artık fazla ikâmete muktedir olamazlar, oradan çıkarılmış, tard ve tenkil edilmiş bulunurlar.

(61) : Evet.. O münafık, fitne engiz şahıslar (Nerede bulunurlarsa mePunlar olarak tutulurlar) Medinei Münevvere'den çıkarılmakla canlarını kurtarmış olamazlar (ve) onlar nerede bulunurlarsa bulunsunlar (^öldürülmekle öldürülürler.) onların haklarında hükmi ilâhî, bu veçhile, câri olur, nihayet ebedî cezalarına kavuşurlar.

(62) : Onların böyle bir akıbete giriftar olmaları **(Allah'ın daha evvel gelip geçenler hakkındaki kanunudur)** âdeti ilâhîyye böyle câri olmuştur. Eski kavimler arasındaki münafıklar, müfsit kimselerde vaktiyle böyle bir katle, nefye ve tenkile mâruz kalmışlardı, **(ve elbette ki, sen Allah'ın kanunu için bir tebdü bulamazsın.)** Âdeti üâhîyyeyi, onun tâyin ve takdir buyurmuş olduğu tariki tebdil ve tağyire hiç bir kimse kadir olamaz. Çünki bu, bir hikmet ve maslahata müstenit olduğundan bunu başkalarmın değiştirmesine kudreti, selâhiyeti yoktur.

**

يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُدْر۪يكَ
لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَر۪يبًا ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَعَنَ الْكَافِر۪ينَ وَاَعَدَّ لَهُمْ
سَع۪يرًا ﴿٦٤﴾ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَص۪يرًا ﴿٦٥﴾
يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَٓا اَطَعْنَا اللّٰهَ
وَاَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَٓا اِنَّٓا اَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَٓاءَنَا
فَاَضَلُّونَا السَّب۪يلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَٓا اٰتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ
لَعْنًا كَب۪يرًا ﴿٦٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(63) : Nâs, sana kıyametten sorarlar. Deki: Ona bilgi, Allah indindedir. Sana —onu— ne şey bildirir?. Umulur kî, kıyamet yakınlaşmış olacaktır.

(64) : Şüphe yok ki, Allah kâfirlere lânet etmiştir ve onlar içm bir şiddetli âteş hazırlamıştır.

(65) : Orada ebediyyen kalmaları mukadderdir, ne bir dost ve nede bir yanhmcı bulamayacaklardH-.

(66) : O günde yüzleri âteş içinde çevrilip durur. Derler ki: Kâşiki biz Allah'a itaat etse idik ve Peygambere itaat etse idik.

(67) : Ve demiş —olacak— tardırki; YarabbiL Muhakkak biz reislerimize ve büyüklerimize itaat ettik. Artık onlar da bizi doğru yoldan sapıttılar.

(68) : Ey Rabbimiz!. Onlara azaptan iki katını ver ve onları pek büyük bir lanet ile lânete uğrat.

...

î Z A H

(63) : Bu mübarek âyetler, kıyametin sorulan vakti vuk'uunu Cenaba Hak'tan başkasının bilmediğini ve onun yaklaşmış olmasının memul bulunduğunu bildiriyor. Kâfirlerin laneti ilâhîyyeye uğrayıp cehennemin ebedî âteşleri içindi kalacaklarını ve kendilerine hiçbir yardım edecek bulunamayacağını ihtar ediyor. O dinsizlerin kıyamet gününde ne fecî bir vaziyette kalacaklarını ve kendilerini sapıtmış olanların haklarında nasıl beddualarda bulacaklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Peygamberi Âlem!. (Sana kıyametten sorarlar) Kıyametin ne zaman zuhur edeceğini müşrikler, bir istihza tarikiyle sormakta bulunurlar, Yahudî'ler de bir imtihan maksadiyle böyle bir suâle cür'et ederler. Çünki, gerek Tevrat'ta ve gerek sâir semavî kitaplarda kıyametin zamanı vuk'uu lihikmetin bildirilmemiştir. Bunu sorarlar, bunun hilâfına Resûli Ekrem'in bir şey söyleyip söylemeyeceğini anlamak isterler. Resûli Zîşanım!. Onlara (deki: Ona bilgi Allah indindedir.) kıyametin zamanı vuk'uuna melekler de, Peygamberler de muttali bulunmamışlardır. (Sana) Ey Nebiyyi Zîşan!. O kıyamet gününü (ne şey bildirir?.) o hiçbir mahlûka malûm değildir ki, sana bildirebilsin (umulur ki, kıyamet yakınlaşmış olacaktır.) Evet.. Geçmiş binlerce asırlara nazaran kıyametin karîben vuk'uu melhuzdur. Bunu güzelce düşünerek ona göre hazırlanmalıdır. Cenab-ı Hak, kıyametin vaktini kimseye bildirmemiştir. Bu da muktezayı hikmettir.

(64) : (Şüphe yok id: **Allah)** Tealâ Hazretleri **(jkâfirlere lanet** etmiştir.) onları dünyada da ahirette de rahmetinden tardetmiş, uzaklaştırmıştır. (ve **onlar için)** Ahirette **(bir** şiddetli âteş **hazırlamıştır)** pek tutuşmuş bir cehennem âteşi onları yakalayacaktır, öyle kıyameti inkârlannın ve dîne muhalif hareketlerinin cezasına kavuşmuş olacaklardır.

(65) : **(Orada)** O cehennem âteşi içinde **o** dinsizlerin **(ebediyyen kalmaları mukadderdir)** oradan bir daha çıkamayacaklardır. Kendileri içini orada **(ne bir dost ve ne de Wr yardımcı bulamayacaklardır)** kendüerime şefaat edecek bir hâini ve ne de kendilerini oradan kurtarabilecek bir nâsir bulunamayacaktır. Onlar

dünyadaki kat'î, daimî olan kötü Tokatlarından dolayı böyle şiddetli ve devamlı bir azaba lâyık olmuşlardır.

(66) : İşte o müşriklerin vesâir bâtıl i'tikatlı kimselerin (O günde) o kıyamet günü cehennem içine atılarak (yüzleri âteş içinde çevrilip durur) âteş ile kızartılan bir et parçası gibi her tarafa döndürülüp yanar yakılır, artık büyük bir nedamet ve fecaat tesiriyle (derler ki, kâşiki biz) daha dünyada iken (Allah'a itaat *etse* idik ve Peygambere itaat *etse* idik) de bu gün bu azaba tutuimasa idik. Heyhat ki, artık nedamet kendilerine fâidebahş olamayacaktır.

(67) : Ve o ebedî âteşe atılmış kimseler: (Demişlerdir ki) Yâni: O âteşe mâruz kalınca herhalde diyeceklerdir ki: (Yarabbü. Muhakkak biz) dünyada iken (reîslerimize) efendilerimize (ve büyüklerimize) bize o kâfirâne telkinlerde bulunmuş olanlara (itaat ettik) onların iğfalâtına kapıldık (artık onlar da bizi doğru yoldan sapıttılar.) Onların makamlarına aldandık, onların fenalıklarını taklit ederek böyle bir azaba düşmüş olduk.

(68) : O cehennem ahalisi yine vahi mâzeretlerine devam ederek derler ki: (Ey Rab*bimizî. Onlara) O bizi iğfal edenlere, selâhiyetlerini, mevkilerini, suiistimal ederek bizi sapıklığa düşürmüş olanlara (azaptan iki katını ver) onlar hem kendi sapıklıklarından ve hem de başkalarını sapıttırmış olduklarından dolayı iki kat cezaya müstahik olmuşlardır, (ve onları pek büyük bir lanet 3e lanete uğrat) onları son derece rahmetinden uzak düşür, dünyada iken yapmış oldukları fenalıkların ve başkalarına yapmış oldukları kötü telkinatın ebedî mücazatına kavuşmuş olsunlar, nitekim olacaklardır. Fakat öyle telkinata kapılanlar da mazur değildirler. Akıllarını, kabiliyetlerini güzelce istimal edip de öyle muğfillere tâbi olmamaları icâbetmez mi idi?. Kendilerini irşada çalışan, hak yoluna davet eden zâtlara tâbi olmalı değil mi idiler. İşte Cenab-ı Hak buna da işaret buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى
فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ
وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا
عَظِيمًا ﴿٧١﴾

MEÂLÎ ÂLİSİ

(69) : Ey îman eden zâtlar!. Siz Musa'ya ezada bulunan kimseler gibi olmayınız. Allah onu onların dediklerinden tebri'e buyurdu ve Allah'ın nezdinde yüksek bir kadr sahibi oldu.

(70) : Ey mümînler zümresi!. Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin.

(71) : Tâki, sizin için amellerinizi isîâh etsin ve sizin için günâhlarınızı yarhgasıı ve her kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse muhakkak ki, pek büyük bir zafere ermiş **olur.**

İ Z A H

(69) : Bu mübarek âyetler de bu ümmeti merhumeye de pek güzel bir ahlâk dersi veriyor. Musa Aleyhisselâm'a ezada bulunmuş kimseler gibi olmamalarını, Resûli Ekrem'in kalbi şerifini rencide edecek sözlerden kaçınmalarını emrediyor. Allah Tealâ'dan korkmalarım ve doğru sözlü olmalarını tenbih. ediyor ki, o sayede güzel âmellere, günâhlarının af edilmesine ve pek mükemmel bir fevz-ü necata nail olsunlar. Şöyle ki: (Ey **iman eden zâtlar!.)** Ey Cenab-ı Hak'km vahdaniyetini, Muhammed Aleyhisselâm'ın risâletini tasdik saadetine nail bulunanlar!, (siz **Musa'ya ezada bulunan kimseler gibi olmayınız)** Siz kendi Pey-

gamberi Âlikadrinizin mübarek kalbini, mahzun, rencide edecek sözlerde bulunmayın (Allah onu) Musa Aleyhisselâm'ı (onların) o kavminden bâzılarının (dediklerinden tebrike buyurdu) o muhterem Peygambere isnat ettikleri şeydèn onun beraatı bilâhara sâbit oldu. (ve) O Peygamberi Âlikadr (Allah'ın nezdinde) indi mânevisinde (yüksek bir kadr) bdr mâkamı ulvî (sahibi oldu.)

§ İbni Abbas Radiallâhü Anh'tan rivayet olunuyor ki: Hazreti Musa indallâh Azîmülkadr idi, Cenab-ı Hak'tan her ne ister ise Allah Tealâ onu kendisine îtâ buyururdu. Hazreti Musa'ya yapılan ezanın mahiyeti bizce katiyyen malûm değildir. Onu ilmi ilâhîye havale ederiz. Mamafih deniliyor ki: Harun Aleyhisselâm Hazreti Musa ile beraber gidip Tîh şahrasında vefat edonce İsrâil oğullarından bâzıları demişler ki, onu kardeşi Musa Aieyhisseiâm öldürmüştür. Böyle bir isnât ile o mübârek zâtın kalbini rencide etmişlerdi. Sonra melekler, Cenabı Hak'km emriyle Hazreti Harun'un cesedini Beni İsrail'in araşma getirmişler, onun maktûl olmadığı anlaşılarak Hazreti Musa'nın beraati sabit olmuştu. Şöyle de rivâyet olunuyor ki: Karun, bir iff etsiz kadına birçok mal vermiş ki, Hazreti Musa'nın kendisine tekârrüb etmiş olduğunu bir cemaat arasında yalan yere iddiada bulunsun, fakat o kadm, cemaat araşma gelince Musa Aieyhisseiâm'm nezâhetini, kendisiyle bir alâkada bulunmamış olduğunu itiraf etmiş, o Peygamberi Âlikadrin iffeti, ismeti inayeti ilâhîyye ile tezâhür eylemişti, işte Resûli Ekrem Efendimiz hakkmda da Hazreti Zeynep ile teehhüiünden dolayı bâzı cahilane tefevvuhatta bulunanlar görühnüştü ki, Cenabı Hak, Peygamberi Zîşan'ınınm bu husustaki nezâhetini, selâhiyetini Kur'anı Mübînde beyân buyurmuştur».

Şöyle de rivayet olunuyor ki: Huneyn gazvesi neticesinde elde edilen ganimet malları taksim edilirken Resûli Ekrem Efendimiz «Akra' Bini Habîs» gibi bâzı zâtlara fazlaca deve vesaire vermişti. Bu bir muktezâyı maslahat bulunuyordu. Bunu takdir edemeyen bir şahıs ise: «Resûli Ekrem'in bu taksimde adalete riâyet etmediğini söylemişti. Bu sözden haberdar olan Peygamber Efendimiz müteessir oldu: «Eğer Allah ve Resûli adalete riâyette bulunmazsa kim adalette bulunabilir?. Allah Tealâ Musa'ya rahmet etsin, o bundan fazla ezaya uğramış, fakat sabr etmişti» diye buyurdu. İşte bu âyeti, kerîme de Resûli Ekrem'in o gibi sözlerle müteessir edilmemesini müminlere ihtar etmiş bulunuyor. «Esskac-ül-Münîr» ve «TefsirüJmerağî».

(70) : (Ey **mümînler zümresi!. Allah'tan korkun)** Her işinizde, sözünüz de tekvâdan, sadakatten aynlmayınız, bahusus Cenabı Hak'km muhterem Resulünü incitecek lâkırdılarda bulunmayın **(ve doğru söz söyleyin)** sözleriniz hakikate muvafık olsun, gerek Resûli Ekrem'in hakkmda ve gerek evlâd ve iyâli hakkında ve gerek şâir müminlerin ve refikalarının haklarında frilâfı hakikat lâkırdılardan kaçının.

(71) : Tâki, öyle hakikate muhalif, kalbi nebeviyi mahzun edecek sözlerden kaçındığınız için Allah Tealâ **(Sizin için amellerinizi islâh etsin)** yaptığınız hasenatı kabul eylesin, sizi sâlih amellere muvaffak kılsın, mükâfatlara nail buyursun **(ve sizin için günâhlarınızı yarlığasin)** sizden hasbelbeşeriyye sudur eden bir kısım günâhları af ve setr buyursun **(ve her kim Allah'a ve Resulüne itaat** ederse) onların emirlerine ve nehylerine ve ezcümle bu husustaki tekliflerine, tenbihlerine riâyette bulunursa **(muhakkak ki, pek büyük bir zafere ermiş olur.)** iki âlemde de kadri pek yüce olan bir fevz ve necata kavuşur, muradına erer, öyle bir ilâhî mükâfata leyakat kesbetmiş olur. Artık böyle pek büyük bir nimete, bir atifeti ilâhîyyeye nâiliyet için insan, çok müteyakkiz bulunmalı, uhdesine düşen vazifeleri büyük bir zevk ile ifâya çalışmalıdır.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ
إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾ لِيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ
وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللّٰهُ عَلَى
الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(72) : Biz emaneti göklere ve yere ve dağlara teklif ettik *onlar onu yüklenmeden hemen çekindiler ve ondan korkuya düştüler ve onu insan yüklendi. Şüphe yok ki, o, çok zâlim, çok bilgisiz oldu.

(73) : Allah, nifaka düşmüş erkekler ile nifâka düşmüş toHhıılan ve şirke düşmüş erkek Se şirke düşmüş kadınları muazzep kıtsın için ve Allah, iman sahibi olan erkekler Me îman sahibesi olan kadınların da tövbelerini kabul buyursun için —öyle bir teklifte bulunmuştur— ve AHab Tealâ çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir.

İ Z A H

(72) : Bu mübarek âyetler de, Allah-ı Azîmmüşşân'ın mahlûkatına tevcih ve teklii buyurmuş okluğu vazifelerin ehemmiyeti azimesmi bildiriyor. GöJüerin, yerlerin kabulüne cür'et eüemedikleri bir kısım tekâlifi dmıyeyı beşeriyetin kabul etmiş olduğunu beyân buyuruyor. Bunun neticesinde de bu teKaüfe riâyet etmeyen nifâk ve şirk ehlinin muâzzep olacaklarını ıntar, bunlara riâyet eden ehli îmanın da atıfeti ilâhîyyeye nâıl olacaklarını tebşir buyurmaJaauır. Şöyle ki: Haalık-ı Azîm Hazretleri, beşeriyeti intibaha davet ediyor, beşeriyetin ne kadar mühim vazifeleri deruhte etmiş olduğunu şöylece beyân buyuruyor. (Biz emaneti göklere ve yere ve dağlara teklif ettik) yâni: ibâdetlere, vedialarımuhafazaya, âdilâne hareketlere vesâir vecîbeleri ifâya âit tekâlüfi dinıyeyi o büyük varlıklara emr ettik, onları bu hususta muhayyer bıraktık (onlar) ise o kadar büyük birer varlık sahipleri oldukları hâlde (jonu yüklenmeden çekindiler) o teklif edilen vazifeleri deruhte etmeğe cür'et edemediklerini itiraf ettiler»(ve ondan korkuya düştüler) böyle ilâhî teklifleri deruhte etmekteki mes'uliyeti düşünerek ondan dolayı titreyip durdular, onları kabul edeceklerine dâir söz vermeğe cesaret edemediler. Yâni: Onlar ya Cehab-ı Hak'knı verdiği bir kabiliyetle böyle bir teklife mâruz kalmışlar, böyle bir mazerette bulunmuşlardı. Yahut onların mahiyetleri itibariyle böyle bir teklife karşı lisanı halleriyle bu surette izhârı acz edecekleri bitarikıttemsil beyân buyurulmaktadır. (ve) Halbuki, o muazzam emâneti (insan yüklendi) nev'î beşer, âlemi ervahta: Belâ. - Evet diyerek o muazzam tekâlifi ilâhîyyeyi kabul etmiş oldu. Bünyelerindeki zaafa rağmen böyle mühim vazifeleri ifâ edeceklerine dâir söz verdiler. Veyahut nev'î beşeri temsil eden ilk pederleri Âdem Aleyhisselâm böyle bir taahhütte bulunmuş oldu. (şüphe yok ki, O) İnsan nev'î, efradının ekseriyeti itibariyle (çok zâlihn, çok bilgisiz oldu) nefislerine zulm eder oldular, deruhte ettikleri emânetler: hakkında bilgisizlik gösterdiler, onlara riâyette bulunmadılar, kendilerinin kadr ve şerefini iğlâ edecek olan o emanetleri güzelce muhafazaya çalışmadılar.

§ Emanet; Eminlik, başkasına âit olmak üzere bir kimsenin yanında bulunan şey, bu şey muhafaza için verilmiş olunca «vedia» nâmını alır. Dinî vazifelere de ehemmiyetlerine işaret için emânet denilmiştir. Bilâtehir edası mükellefe vacip olan hangi hir vazifei diniye, bir emânettir. Emânetlere riâyet ise, bir mühim vecîbedir. Onlar hukuk-ı ilâhîyyeden oldukları için onların kemâli itaat ve inkiyat ile telâkki edilip muhafazasma çalışılması icâbetoektedir. Emânete hiyânet ise en büyük bir cinayettir.

«Hâin olma; ver emânetle cihâna şöhreti»
«Herkesin destindedir âlemde zill-ü rifaıü»

(73) : Evet.. İnsanlar, o emânetleri der'uhde etmişlerdir. Cenab-ı Hak insanları bu ahdilerine riâyetle mükellef kılmıştır. **(Nîfaka düşmüş «kekler 3e nî-**

faka düşen kadınları ve şirke düşmüş erkekler ile şirke düşen kadınları) bu ahdlerine riâyet edemediklerinden dolayı **(muazzep kılsın için) onları bu** emânetlere riayetsizliğin cezasına kavuştursun için <jVe **Allah, iman sahibi olan erkekler ile iman sahibesi olan kadınların da)** emanetlere riâyet edecekleri için kendilerinden hasbelbeşeriyye südûr edecek kusurlarından dolayı vâki olacak **(tövbelerini kabul buyursun için)** onlar öyle bir teklifte bulunmuştur. Bu teklif, böyle bir hikmet ve maslahatı mütazammındır. **(ve Allah Tealâ çok yarhgayıcı)** dır. Bunun içindir ki, ehli îmanın kusurlarını, tövbeleri sebebiyle af ve setreder ve o Haalık-ı Kerîm **(çok esirgeyicidir)** öyle emânetlere riâyette, sedakatte bulunan kullan hakkında rahmeti ilâhîyyesi bînihâyedir. Aritk o kerîm mabudumuzun bütün tekâlifi subhâniyesine riâyete çalışmalıyız, kusurlarımızdan dolayı onun af ve setrine iltica etmeliyiz ve hakkımızda tecellî edip duran bipâyan nimetlerinden dolayı şükr ve hamde devam eylemeliyiz. Nitekim bu mübarek sûreyi tâkibeden «Sebe'» sûresinin ilk âyeti celîlesânde bu hamde işaret buyurulmuştur. Ve Minâllahittevfîk.

**,

SEBE' SÛRESİ

Bu sûrei celîle, Mekkei Mükerreme'de nâzîl olmuştur. Elli dört âyeti kerîmeden müteşekkildir. Yemen'deki «Sebe'» nâmındaki bir beldenin ve ahalisinin tarihî hâllerini enzârı ibrete vaz'ettiği için kendisine «Sûrei Sebe'» ünvânı verümişitr. Bu mübarek sûrenin başlıca mündericatı şunlardır:

1—: Hamd ve seîiânın Cenab-ı Hak'a aidiyetini ve onun muazzam ilmi vesâir evsâfı âliyesi ve hükmî ilâhînin dünyada da ve ahirette carî olduğu ve kıyametin zamanı vuk'uuna âit bilginin Cenab-ı Hak'ka mahsus bulunduğu.

2—: Ehli îmanın, ne gibi ulvî vazifelerle mükellef oldukları, tekâlifi ilâhîyyenin azamet ve ehemmiyeti ve bunlara riâyetin büyük mükâfatı.

3—: Ehli küfrün risâleti Muhammediyeyi inkâr etmeleri ve onların ne kadar gafilâne bir hâlde bulunmuş oldukları.

4—: Hükmî ilâhînin milletler arasında cereyanına ve buna muhalefetin vahim neticesine dâir Süleyman Aleyhisselâm ile Sebe' hâkimiyetine âit iki misâl.

5—: Müşriklerin bâtıl üahlanndan bir fâide göremeyeceklerini ve hak üe bâtılın ayırt edileceğim ihtar ve ehli îmanın muzaffer olacağını tebşir ve dini islâm sâyesinde bir ümmeti muazzamamn teşekkül edeceğine işaret.

6—: Eski milletler gibi gayn ahlâkî ve münkirâne hareketlerde bulunmaktan insanları men ve tehzîr.

***

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ
وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١﴾ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ
مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Hamd o Allah'a ki, göklerde ne varsa ve yerde ne varsa ona aittir ve ahirette de hamd ona'dır. Ye o hakimdir, habîrdir.

(2) : Yere ne giriyor ve ondan ne çıkıyor ve gökten ne iniyor ve onda ae yükseliyor, hepsini de bilir, ve o rahimdir, gafurdur.

İ Z A H

(1) : Bu mübârek âyetler, hamd ve senanın, bütün mükevvenata sahip olan Haalık-ı Zîşan'a âit olduğunu bildiriyor. Ve onun ilmi ezelîsinin âlemlerdeki bütün zahir ve hafî şüunatı muhit bulunduğunu ve o Mâbudi Kerîmin evsâfi celîlesini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Hamd) Meth ve sena, şükr ve tazîm **(Allah'a** ki,) o kudret ve azametle muttasdf ve celâl ve o cemâl sahibi olan Haalık-ı Zîşana ki (göklerde ne varsa ve yerde ne varsa) bütün bunlar ve bunlardaki mütenevvî âsârı hilkat (ona aittir) o Haalık-ı Azîm'e mahsustur, hepsini de Âdem' den vücude getirmiş olan o İlâhülalemîndir. Bütün bu varlıklar, hilkaten tasarnıfen, ve mülken o Haalık-ı Âlişan'a âit bulunmaktadır, (ve **ahirette de hamd o'na-**

dır.) Dünyevî olduğu gibi uhrevî medh-ü senada, şükr ve tazimde yine o Haalık-ı Kerîm'e mahsustur. O âlemi de yaratan, oradaki bindhâye asarı kudreti de muktezayı hikmetine göre vücude getiren ve getirecek olan ancak o Haalık-ı Bînazîrdir. (ve o) Rabbülâlemin **(hakimdir)** bütün dinî ve dünyevî işleri muktezayı hikmete göre tedbir ve tanzim buyurmaktadır ve o mâbudi Kadîm **(habîrdir)** bütün mahlûkatının zahirî ve bâtını ahvâlinden tamamen haberdardır.

(2) : Evet.. O Haalık-ı Azîm, bütün şüunatı kâinatı tamamen bilmektedir. **(Yere ne giriyor)** sa, ne gibi yağmurlar yağarak yere nüfuz ediyorsa ne gibi mallar, ölüler topraklar altında bulunuyorsa **(ve ondan ne çıkıyor)** sa yer altından ne gibi sular, mâdenler, nebatlar, hayvanlar zuhura geliyorsa, ne gibi asarı tarihiye keşfedilerek harice çıkarılmış oluyorsa onların cümlesi o Haalık-ı Kâinat Hazretlerince malûmdur, **(ve gökten ne iniyor)** sa melekler gibi, semavî kitaplar gibi, saikalar gibi neler yer yüzüne nazil oluyorsa **(ve onda ne yükseliyorsa)** melekler gibi, temiz sözler gibi, sâlih ameller gibi neler o semâlara itilâ ediyorsa **(hepsini** de) o Haalık-ı Azîmüşşan **(bilir)** hiç biri onun ihatai ilminden hariç bulunamaz, (ve o) Mabûdi Kerîm, **(rahmidir)** kulları hakkında rahmeti pek ziyâdedir. Onlara dîni vazifelerini bildirmek için, onları hidayet ve saadete kavuşturmak için lütfen Peygamberlerini göndermiş, kitaplarını indirmiştir, ve o Haalık-ı Azîm **(gafurdur)** mümîn kullarinının bir kısım günahlarını af ve setreder, tâib ve müstâğfir olan kullarım da muaheze buyurmayıp mağfiretine nail buyurur.

وَقَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ
لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ
مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ۝٣ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ
۝٤ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ
أَلِيمٌ ۝٥ وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ
مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۝٦

MEALİ ÂLİSİ

(3) : Ve kâfir olanlar dedi ki: Bize o saat gelmeyecektir. Deki, hayır gaybı bilen Rab'bime andolsun ki, elbette size gelecektir. Ondan ne göklerde ve ne de yerde bir zerre miktarı ye ondan daha küçük ve daha büyük bir şey uzakla* şamaz hepsini de ancak apaçık gösteren bir kitaptadır.

(4) : Tâki, îman eden ve sâlih sâlih amellerde bulunanları mükâfatlandırsın. İşte onlar için bir mağfiret ve bir şerefli rızk vardır.

(5) : Ve o kimseler ki, âyetlerimiz hakkında bizi âcze düşürmeleri için koşup durmuşlardır. İşte onlar için de pek fena, pek elem verici bir azap varda*.

(6) : Ve kendilerine Em verilmiş olanlar görüyor ki, sana Rabinnden indirilmiş olan o —Kur'an— mahzt hakikattir ve aziz, hamît olanın yolunu göstermekteâk*.

İ Z A H

(3) : Bu mübarek âyetler, ahiret âlemini kâfirlerin inkâr ettiklerini, halbu ki, o âlemin herhalde zuhura geleceğini bildiriyor. Haalık-ı Azîmin ilminden hiç bir zerrenin hariç kalamıyacağını, hepsinin de Levhi mahfuzda yazılmış bulunduğunu haber veriyor. Kıyametin vuk'uundaki hikmete işaret buyuruyor. Allah Tealâ'nm âyetlerine karşı düşmanâne vaziyet alanların müthiş bir surette muazzep olacaklarını ihtar ediyor. Kur'anı_ Mübîn'in de nasıl bir hidâyet rehberi olduğuna ehli ihnin vâkıf bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: **(ve kâfir olanlar)** Cenabı Hak'km vahdaniyetini, azametini münkir ve nimetlerine karşı hamd ve şükrden müctenîp bulunanlar (dedi) **ler** (ki: Bize o saat gelmeyecektir.) kıyamet âlemi nâmına bir şey yoktur. Resulüm!. O münkirlere (de ki: **Hayır.)** öyle sizin dnkâr ettiğiniz gibi değildir. (Gaybi bilen) Bütün celî ve hafî şüunatı âlemi-ilmen muhit olan (Rabbime andolsun **ki,** elbette o) kıyamet günü (size gelecektir) o güne kavuşacaksınızdır. **(ondan)** O Haalık-ı Kâinat'ın ilminden, onun yedi kudretinden (ne göklerde ve ne de yerde bir zerre miktarı) bir karıncadan daha küçük bir şey (ve **daha** büyük bn-şey uzaklaşamaz) kaçıp gaip olamaz (hepsi de) bütün maziye, hâle ve istikbâle âit hâdiseler (ancak apaçık gösteren) her şeye âit malûmatı, tafsilâtı muhtevi bulunan (bir kitapta) levh-i mahfuzda muharrer, mahfuz bulunmakta **(dır)** işte kıyamete âit tafsilât da o kitabı hakayık beyânda tesbit edilmiştir.

(4) : Evet.. O Haalık-ı Hakim, bütün şüunatı âlemi ve bahusus bütün kullarının efâl ve amâlini o levh-i mahfuzda tesbit buyurmuştur. (Tâki îman eden ve sâlih sâlih amellerde bulunanları mükâfatlandırsın.) onları o güzel hareketlerinin mükâfatına kavuştursun. (İşte onlar için) Öyle salâhı hâl sâhibi müminlere mahsus **(bir mağfiret)** vardır. (Onların hasbelbeşeriyye zuhur etmiş olan kusurlarını af ve setredecektjr. (ive) O müminler için **(bir şerefli rızk vardır.)** o da cenne ilerdeki ebedî nimetlere nâiliyettir.

(5) : (Ve) Bilâkis (o **kimseler ki)** îmandan mahrum kalmış **(âyetlerimiz hakkında)** Kur'anı Mübîn hususunda **(bizi)** kendi bâtıl zu'mlarmca (âcze düşürmeleri için) o Kur'anın beyanatını ibtâl, kıymetinim iskat etmek maksadiyle **(koşup durmuşlardı)** gayri lâyık sözler söyleyerek onları kabulden başkalarını men'e çalışmışlardır, **(işte onlar için de)** öyle kâfir, müfsit kimselere mahsus da **(pek fena, pek elem verici bir azap vardır.)** onlar o kötü hareketlerinden dolayı öyle ebedî bir azap içinde kalacaklardır.

(6) : **{Ve kendüerîne ifan verilmiş olanlar)** İse öyle câhil kimseler gibi birnice hakikatlan inkâr etmezler. O kalpleri nur-i îman ile, feyz-i irfan ile, müzeyyen olan zâtlar (görüyor **ki)** güzelce anlamış oluyorlar ki, ey HâtemüÎmürselîn!. **(sana rabbinden indri-ihniş olan o)** Kur'anı Mübîn **(mahzı hakikattir)** o bir kitabı ilâhîdir, onda bir şek ve şüphe yoktur. <ve) O kitabı Mukaddes **(aẑız, hamil**

olanın) her şeye kadir, galip ve bütün ef'âl ve ekvâli methe, senâ'ya lâyık olan Haahk-ı Kâinat Hazretlerinin **(yolunu göstermektedir)** bütün beşeriyeti selâmet ve hidayet yoluna sevketmek istemektedir. Evet.. Bihakkın ilm ye irfana nail olan zâtlar, Kur'anı Mübîn/in nasıl ulvî, vesileî hidâyet olan bir kitabı ilâhî olduğunu bilir, tebcil ederler, bu nezîh itikatlarının pek yüksek mükâfatına, da elbette ki, nail bulunurlar. Bu muhterem zâtların başhcaları eshabı kiramdır ve vaktiyle şerefi İslama nail olan Abdullah bini Selâm gibi ehli kitaptan olan zâtlardır. Radiallâhü Tealâ anhum ecmain.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا
مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾
أَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ
فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾ أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا بَيْنَ
أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ
بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٩﴾

^â£ÂLİ ÂLİSİ

(7) : Ve kâtir olanlar dedi ki: Size bir adam gösterelim mi ki, size haber veriyor kh *Sü* büsbütün darmadağın olduğunuz vakit muhakkak siz yeni bir yaradılışta bulunacaksunzdu'.

(8) : Allah'a karşı iftira mı etmiş ohıyor?. Yoksa onda bör cinnet mi var?. Hayır.. O ahirete inanmayanlar, azap içinde ve pek uzak bir sapıklık içindedbler.

(9) : Bakmazlar mı, gökten ve yerden önlerinde neler ve arkalarında neler olduğuna! Eğer dttesek onları yere geçiririz yahut üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. Şüphe yok ki, bunda —Haklca— dönen her kul için elbette açık bir alâmet vardır.

***

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler, kıyameti inkâr edenlerin Resûli Ekrem hakkındaki müstehziyâne, biedebâne lâkırdılarını teşhir ediyor, o münkirlerin nasıl bir azaba mâruz kalacaklarına işaret buyuruyor. Onların kudreti ilâhîyye ile kıyametin vuk'uuna delâlet ve şahadet eden âsân hilkati görmez bir hâlde,bulunduklarını bildirerek kendilerini intibaha davet için onların pek şiddetli felâketlere mâruz kalabileceklerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve kâfir olanlar) Kureyş müşrikleri gibi münkiri ahiret bulunanlar birbirleriyle konuşarak müstehziyâne bir edâ ile (dedi) ler (ki: Size bir adam gösterelim mi ki?.) öyle bir kimseyi tanıtalım mı ki, o (size haber veriyor ki,) pek acîb bir iddiada bulunuyor ki, (kiz büsbütün darmadağın olduğunuz vakit) ölüp de cesetleriniz çürüyüp parça parça olduktan sonra (muhakkak siz yeni bir yaradılışta bulunacaksınızdır) öyle mahvı perişan olduktan sonra yeniden tecessüm edip yeni bir hayata kavuşacaksınız. Bu nasıl olabilir?.

(8) : Böyle yeni bir hayat iddiasında bulunan (Allah'a karşı iftira mı etmiş oluyor?.) böyle yalan yere kasden bir iddiada mı, bulunuyor?, (yoksa onda bir cennet mi var?.) kendisini böyle, hilafı hakikat bir iddiaya sevkediyor. Cenabı Hak'da o münkir, câhil güruhun bu isnadını red için buyuruyor ki: (hayır..) Onların kıyameti inkârları, o Peygamberi Zîşan hakkındaki biedebâne lâkırdıları doğru değildir, (o âhirete inanmayanlar) öyle münkir olup Peygamberi Âlişan'ı tekzîb edenler, ahirette (azap içinde) kalacaklardır. Onlar dünyada da doğruluktan (pek uzak bir sapıklık içindedirler) çünki o muhterem Peygamberi tekzdb ettikleri için böyle bir azaba müstahik olmuşlardır. Ve öyle bir rehberi hidayete cinnet isnat eyledikleri için de kendileri meciiunâne harekette bulunmuşlar, doğru yolu kaybetmişler, felâket çukuruna düşmüşlerdir.

(9) : O münkirler, ne kadar cehalet ve hamakat gösteriyor, onlar hiç (bakmazlar mı, gökten ve yerden Önlerinde neler ve arkalarında neler olduğuna) onlar öyle çevrelerindeki âsâr-ı kudret'i bir nazarı dikkatle temaşa etmezler mi?. Bütün gözlere çarpan o hilkat bedialan, vahdaniyyeti. ilâhîyyeye şahadet ediyor, onun kudreti azîmesini gösteriyor, bunları yaratan o Haalık-ı Azîm, artık beşeriyeti öldürdükten sonra tekrar iadeye, yeniden hayata kavuşturup başka bir âleme sevketmeğe .kadîr olamaz mı?. Evet.. O Haalık-ı Hakîm, buyuruyor ki: (eğer düesek onları) o münkirleri muazzamı kudreti ilâhîyyemle (yere geçiririz)

yerleri yararak onlan içerilerine atanz. Nitekim Karun böyle bir badireye uğratılmıştır, (yahut üzerlerine gökten **parçalar** düşürürüz) Onlar ile o münkirleri helak ederiz. Nitekim «Eyke» ahalisi böyle bir felâkete mâruz bırakılmıştı. Ne müthiş bir tehdidi ilâhî!, **(şüphe yok ki, bunda)** Böyle göklere ve yere dâir vuk'u bulan beyânı âlîde veya bunlara bir nazarı dikkatle bakmakta hakka **(dönen)** kalben dalâletten kurtulup Rabbülâlemini tasdike kabiliyetli bulunan **(her kul** için elbette açık **bir alâmet vardır.)** Evet.. Bu âsân hilkatden her biri, kudreti ilâhîyyeye âit ve pek bahir bir alâmettir. Bunları güzelce nazara alanlar, artık bunları yoktan var etmiş olan bir Haalık-ı Azîm'in insanlan da öldürdükten sonra tekrar hayata kavuşturmaya mâziyâdetin kadir olduğuna kat'î surette hükmeder, bu hususta asla, bir şek, bir tereddüt gösteremez.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلاً
يَا جِبَالُ اَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ ﴿١٠﴾ اَنِ اعْمَلْ
سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحاً اِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ
وَاَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ
رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٢﴾

MÜÂLİ ÂLİSİ

(10) : Şanım hakkı için biz Davud'a tarafımızdan bir fazilet yermiştik, ey Dağlar!. Onunla beraber teşbihte bulunun —-dedik— kuşlara da —böyle emrettik— ve O'nun için demiri yumuşattık.

(11) : Geniş, uzun zırhlar yap ve zırh halkalarım güzelce tanzim et ve iyi amel işleyin. Şüphe yok ki, ben neyapar ofejıktannızı görücüyüm. V

<12) : Süleyman'a da rüzgârları —Musahhar kıldık— sabahtan zevale kadar —gidişi— bir aylık ve zevalden guruba kadar —gidişi de— bîr aylık yol kadar îdi. Ve onun için bakır madenini sel gibi akıttık. Ve onun önünde Rabbânin izniyle çahşan bazı cinler de var idi ve onlardan her kim bizim emrimizden sapmış olursa ona da âteş azabından tattırmış olduk.

***

İ Z A H

(10) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'ya teveccüh eden, onun enirlerine münkat olan iki zâtı, Hazreti Davud ile Hazreti Süleyman'ı bir nümune olarak gösteriyor, o iki zâtın ne kadar harikulade kuvvetlere nimetlere nail bulunmuş olduklarım beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Şanım hakkı için) Muhakkak bir lûtfi ilâhîdir ki, (biz Davud'a tarafımızdan bir fâzilet vermiştik) yâni: Ona bıı nübüvvet ,bir kitap veyâ bir mülk ve hâkimiyet veyahut kendisine mahsus güzel bir ses, lâtif bdr mucize ihsan buyurmuştuk, onu mümtaz bir vaziyette bulundurmuştuk. Ezcümle (ey dağlar!. Onunla beraber teşbihte bulunun) dedik. Zikr ve teşbih ile seslerinizi yükseltin diye dağlara da emr etmiş olduk (kuşlara da) böyle emrettik, onları da Hazreti Davud'a musahhar kıldık, onunla beraber teşbih ve tehlilde bulunmalarını irâde buyurduk (ve onan için) Davud Aleyhisselam için (demiri yumuşattık) demirlere istediği şekli verebilirdi, bir âteşe, fennî bir vasıtaya müracaat etmeksizin demirden zırhlar vesaire yapabilir olmuştu. Bütün bunlar birer fadlı ilâhîdir, birer eseri kudrettir, birer mucizei bahiredir. Haalık-ı Azîm Hazretleri dilediği mahlûkuna böyle teşbih ve tehmitte bulunmak istidadını ihsan buyurur. Nitekim bizim mübarek Peygamberimizin avucu içindeki ufak taş parçaları da teşbihte bulunmuştur. Bu gibi hârikaları istibada, te'vdle lüzum yoktur. Meselâ «Dağların muntazam varlıkları, Hazreti Davud'u teşbih ve tehimde sevkettiği için bu bakımdan dağlar da teşbihte bulunmuş demektir.» Diye tevile kalkışmak zaittir. Nitekim diğer bir âyeti kerîmede Cenabı Hak'kıher şeyin teşbih ve tehmitte bulunduğunu velâkin insanların bunu anlamadıklarını beyân buyurmaktadır.

(11) : Evet.. Hak Tealâ Hazretleri, Davud Aleyhisselâm'a öyle bir kuvvet, bir istidat vermiş ve şöyle de emr etmiş idi M: Ey Davud!. (Geniş uzun zırhlar yap) Onları giyineceklerin vücutlarım bolca setretmiş olsun (ve zırh halkalarını güzelce tanzim et) onlar ne pek galîz ve ne de pek hafif olmasın, her veçhile mütenasip olup güzelce dokunmuş, yapılmış bir hâlde bulunsun, (ve iyi amel işleyin) hepiniz de güzel, rızayı ilâhîye muvafık amellere devam ediniz. Cihat için hazırlanan zırhlar da bu güzel amellerden sayılır. Kulların zâten vazifeleri de güzel amellerde bulunmaktan ibarettir, (şüphe yok ki: Ben) Haalık-i Zîşan (ne **yapar** olduklarınızı görücüyüm) ona göre hakkınızda muamele olunacaktır. Evet.. Güzel amellerde bulunanlar mükâfatlara nail olacaklardır. Kötü işleri iltizam edenler de lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır.

(12) : Hak Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: **(Süleyman'a da rüzgârı)** Musahhar kıldık. Şöyle ki: **(sabahtan zevale** kadar) Gidişi, böyle bir müddet içinde aldığı yol miktarı **(bir aylık)** yol kadar idi Hazreti Süleyman, bütün ordusuyle beraber bir hârika olmak üzere bu kadar uzak bir mesafeye rüzgâr vasıtasiyle gitmiş olurlardı, **(zevalden guruba kadar)** Gidişi de **(Şbir aylık)** yol kadar (idi) bütün ordusu ile beraber msfünnehardan gunıbi şemse kadar bir aylık mesafeye değin git miş bulunurlardı. Velhâsıl bir gün içinde iki aylık bir mesafeyi katetmiş oluyorlardı. Nitekim Hak Tealâ Hazretleri bizim Peygamberimize de Ehzab gazvesinde rüzgârları musahhaf kılmıştı, düşmanların kuvvetleri rüzgârların şiddetli çarpmaları neticesinde büyük bir mahv ve inhizama uğramıştı. Meahazâ Resûli Ekrem Efendimiz Mir'aç gecesi az bir zaman içinde tâ semalara kadar yükselmişti. Kudreti ilâhîyyeye nazaran bu gibi hârikalar asla istibad edilemez, **(ve onun** için) Süleyman Aleyhisselâm için diğer bir hârika olarak **(bakır madenini sel gibi akıttık)** balarlar, eritilmiş ve su gibi cereyana başlamış bir hâlde bulunmuştu. Bu hârikada Yemen'de vâki olmuş, şehir içinde üç gün cereyan edip gitmiştir. Hazreti Davud'a demir musahhar olduğu gibi Hazreti Süleyman'a da böylece bakır musahhar olmuştu, **(ve onun önünde)** Hazreti Süleyman'ın yanında (jRab'bmîn izniyle emri **subhanisiyle çalışan bâzı cinler de var idi)** bunlar o Peygamberi *71*-şan'a musahhar bulunmuşlardı, (ve **onlardan)** o cin taifesinden **(her kim; bizim** emrimizden sapmış olursa) Süleyman Aleyhisselâm'a itaatten kaçınmak istemiş, onun tekliflerine muhalefet göstermiş bulunursa **(ona da âteş azabından tattırmış olduk.)** o isyan edenler, ahirette azabı cehenneme mâruz kalmış olacaklardır veyahut daha dünyadalarken Hazreti Süleyman tarafından harikulade bir surette cezaya çarpılmışlardır. Süddîden rivayet olunuyor ki: O Peygamberi Âlinin elinde âteşin bir kamçı, bir silâh var idi, kendisine karşı isyan gösteren hangi bir cine onu çarpar, onu öylece cezalandırırdı.

*

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ
وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ اِعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ
الشَّكُورُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ
إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ
أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(13) : Onun için pek yüksek binalardan ve timsâllerden ve büyük havuzlar-gibi çanaklardan ve sabit sâbit kazanlardan ne isterse —onu— yapıverirlerdi. Ey Davud'un hanedânı!. Şükr için çalışın ve benim kullarımdan şükreden azdır.

(14) : Sonra vaktaki, onun üzerine ölüm ile hükmettik, onun vefat etmiş olduğuna asasından yemekte olan bir ağaç kurdundan başkası onlara delâlet etmiş olmadı. Ol vakit ki, yere düşüverdi, cin taifesi anlamış oldu ki, eğer gaybı bilmiş olsalar idi o ihânetti azap içinde kalmış olmazlardı.

İ Z A H

(13) : Bu mübarek âyetler de Süleyman Aleyhisselâm'ın emriyle cinlerin ne gibi muhteşem şeyler meydana getirmiş olduklarını bildiriyor ve Hazreti Süleyman'ın vefatım cinlerin ne suretle anlamış ve nasıl bir nedamette bulunmuş olduklarını beyân ediyor ve ölümden hiçbir kimsenin kurtulamayacağuıa işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Cin taifesi **(onun için)** Süleyman Aleyhisselâm için (yüksek binalardan) pek metîn, muharebelere elverişli kalfalardan veya şerefli mescitlerden dilediğini yaparlardı (ve timsâllerden) bakır, mermer ve cam gibi şeyler ile muhtelif suretlerden dilediğini tasvir ve teşkil ederlerdi, (ve) Ydne cinler Hz. Süleyman için **(havuzlar gibi)** pek büyükçe **(çanaiklardan ve sabit sabit)** bü-

yüklüklerinden dolayı yerlerinden kımıldatılmayacak derecede büyük (karanlardan ne isterse) cinler onu (yapıverirlerdi.) hattâ deniliyor ki: O büyük çanaklardan birin deki yemeği, bin kişi yermiş. Ve Cenab-ı Hak buyurmuştu ki: (Ey Davud'un hanedanı) yâni: Hazreti Dâvud ile Hazreti Süleyman ve onlarm ehli beytleri (şükr için çalışın) nail olduğunuz nimetlerden dolayı kerîm halikınıza ibadet ve taatte bulunun ki, vazifei şükranı ifâ etmiş olasınız, (ve benim kullarımdan şükr eden azdır.) Nail oldukları nimetlerden dolayı lâyıkı veçhile kalben ve lisânen şükr eden kimseler az bulunmaktadır. Sizler öyle vazifeî şükranı ifâ etmeyenler gibi olmayınız. Şükre muvaffakiyet de ayrıca bir nimettir.

§ Mihrâb, yüksek bina demektir. Cemi meharibtir. Mescitlerin ön tarafında bulunan mevkie de mihrâb denilmiştir.

§ Timsâl de suret, resim, numune demektir. Cem'i temasil'dir. Bu âyeti kerîmedeki timsâllerden murat, câiz ki, binalar, ağaçlar gibi hayat sahibi olmayan şeylerden veya başları terkedilen hayvanlardan ibaret idi. Maâmafih Hazreti Süleyman şeriatına göre alelıtlak tasvirlerin haram bulunmamış olması melhuzdur. Essirac-ül-Münîr'de ve Ebussuud tefsirinde deniliyor ki: Bu timsâlden murat, meleklerin, Peygamberlerin ve sâlih zâtların suretleri idi. Bu timsâller mescitlerde bulunduruluyordu ki, onların nasıl ibâdetlerde bulunmuş olduklarını nâs görsün de onlar gibi ibâdetlerini arttırsınlar. Fakat bilâhara şeytanın iğfalâtma mebnî insanlar bir takım tasvirlere tapmaya başlamış oldukları için Peygamberimizin zamanı saadetinden beri hayat sahiplerine âit tasvirler memnu bulunmuştur.

(14) : (Sonra) Hazret-i Süleyman'ın o hâkimiyetini müteakip (vaktaki onun üze:ine ölüm ile hükmettik) artık hayatı dünyeviyesi nihayet bulmuş oldu (onun vefit etmiş olduğuna) etrafında çalışan cin taifesi derhâl vâkıf olamadılar, çalışmalarına devamedip durdular. Nihayet onun vefat etmiş olduğuna (bir ağaç kurdundan başkası onlara) o cin taifesine (delâlet etmiş olmadı) deniliyor ki: Süleyman Aleyhisselâm çok kere tam bir gece, tam bir gün ve bazan daha zir âde asasına dayanarak namazda, niyazda bulunurdu. Yine öyle bir vaziyette en vefat etmiş, bir müddet o asaya dayanık bir hâlde kalmış, cinler ise onu bâdete devam ediyor sanmışlar, beyti mukaddesin binasına çalışıp durmuşlar. Aradan bir müddet geçince o asâ'yı altından bir ağaç kurdu kemire kemire yere düşmesine sebebiyet vermiş, ona dayanan Hazret-i Süleyman da yere düşünce o zaman cinler onun vefat etmiş olduğunu anlamışlar. Bu müddetin ne kadar olduğu kat'î surette malûm değildir. İşte (ol vakit ki, yere düşüverdi, cin taifesi anlamış oldu ki, eğer gaybı bilmiş olsalar idi) Hazret-i Süleyman'ın da vefatını ?nkmış olurlardı. Artık flo ihanetti azap içinde kalmış olmazlardı.) Öyle pek meşakkatli inşaat vesaire ile uğraşıp durmazlardı. Çünki cin taifesi, kendilerinin mıgayyebata vâkıf olduklarını sanıyorlardı, böyle bir hâdise, onlarm nar zan dikkatlerini celbetmiş, gayba muttali olmadıklarını anlamalarına sebep olmuştu.

Rivayete nazaran Dâvıid Aleyhisselâm, Beytülmukaddesin binasını tesise başlamış, daha tamam olmadan vefat etmiş, onun tamamlanmasını Hazreti Süleyman'a vâsiyet eylemişti. Süleyman Aleyhisselâm da onu itmama gayret etmiş, bu inşa işlerinde cinleri çalıştırmıştı. Bu inşaatın tamam olmasına az kalmıştı ki, vefatı vuk'u bulmuş, cinler onun vefatindan lihikmetin bir müddet haberdar olamamış, çalışıp inşaatı ikmâl eylemişlerdi, sonra o mübarek zâtın vefatından haberdar olunca gayba vâkıf olmadıklarını anlamışlar, onun âhirete irtihâlinden sonra da öyle bir müddet meşakkatli bina işlerinde bulunduklarını söylemişlerdi. El ilmü îndallâh.

⁂

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا
مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ١٥
فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ
جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ١٦
ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ ١٧

MEALİ ÂLİSİ

(15) : Celâlim hakkı için Sebe' —kavmi— için ikametgâhlarında bir alâmet var idi. Sağdan ve soldan iki cennet ile çevrilmişti, —kendilerine denilmişti ki:— Rahibinizin rızkından yeyin ve ona şükredin. Tertemiz bir belde ve. yarlıgayan bir Rab.

(16) : Fakat onlar kaçındılar. Artık onların üzerlerine Arim seylini gönderdik. Ye onlara» cennetlerini iki cennet ile tebdil ettik ki, bu iki cennet pek act meyve ağaçlarını ve acı ılgını ve biraz da Arabistan kirazı ağaçlarını —-hâvi bulunuyordu—.

(17) : İşte onları böyle nankörlükleri sebebiyle cezalandırdık ve biz nankör olanlardan başkasını cezalandırır mıyız?. —-elbette cezatamnnnayız—.

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler de Cenabri Hak'kın kendilerine ihsan buyurmuş olduğu muazzam nimetlere şükretmeyip de isyanda bulunmuş olan Sebe' kabilesinin nasıl fecî bir inkılâba mâruz kalarak lâyık oldukları cezaya kavuşmuş olduklarını beyân ve insanları o gibi nankörlükten tehzîr buyurmaktadır. Şöyle ki: (Celâlim hakla için) Muhakkak, ibretbahş bir hâdisei tarihiyedir ki: (Sebe*) Kabilesi {için ikâmetgâhlarında) Yemen'de Sen'a ile arasında üç günlük bir mesafe bulunan ve «Me'rib» denilen beldelerinde (bir alâmet var idi) oraların sabık ve lâhık tarihî hâllerinde Cenab-ı Haklan varlığına, kudretine ve tasarrufatı azîmesine delâlet eden bir mahiyet mevcut bulunmuştu. Şöyle ki: O dilnişîn beldeleri (sağından ve solundan **iki** cennet ile çevrilmişti) yâni o beldeler, öyle bir vadide bulunuyordu ki, onun her tarafını mükemmel bağlar, bostanlar ihata etmişti. O kabileye Peygamberleri lisaniyle veya lisânı hâl ile denilmişti ki: (Rab* binizin rızkından yeyin) Bu havalide sizin için vücude getirdiği mütenevvî mahsulâtından vesâireden istifâde edin <ve ona şükr edin) size pek büyük nimetleri ihsan eden Halikınıza hamd ve sen'ada bulunun vazifei ubudiyetinizi ifâya -çalışın. İşte yurdunuz (tertemiz **bir belde)** her tarafı güzel, havası sağlam, suları mebzul, muzır hayvanattan hâli (ve) sizi besleyen, bu nimetlere nail eden Halikınız, razıkınız ise (yarhgayan **bir** Rab) dır. Kullarının tövbelerini kabul eden, günâhlarını af ve setr buyuran bir Haâlık-ı Kerîmedir. Artık bu kadar muazzam nimetlere karşı şükretmek icabetmez mi?.

§ Sebe'; Arab kabilelerinden biridir, Yemen beldelerinde ikamet etmekte idiler. Bunlardan Ceziretülarab'da birçok kabileler neş'et etmiştir. «Sebe'» Esasen Araplardan bir şahsın adıdır. Babasının adı «YeşcüL» onun babasının adı da Yağrub Bini Kahtan'dır. Deniliyor ki «Sebe'» Yemen'deki ilk hükümdardır, adı «Abdüşşems» idi, ilk esir alan bir hükümdar olduğu için kendisine «Sebe'» denilmiştir. Çünki «Seb» esir almak demektir. Dört yüz seksen dört sene hükümdarlıkta bulunduğu rivayet olunuyor. Bütün Araplar başlıca iki kısma ayrılmıştır. Birine «Kahtaniyye» diğerine de «Adnaniyye» denilir. «Sebe'» için sûrei Nemldeki (21) inci âyeti kerîmenin izahına da müracaat!.

(16) : (Fakat **onlar kaçındılar)** Yemen'deki o beldeler ahalisi o kadar nimetlere nail oldukları hâlde vazifei şükranı ifâda bulunmadılar. Hattâ deniliyor ki: Kendilerine on üç Peygamber gönderilmiş, onlara lâzım gelen vazifeleri tebliğ ve talîm edilmeğe çalışılmıştı. Onlar ise o Peygamberleri tekzîb edip küfrânı nâmette bulunup durmuşlardı, **(artık onların üzerlerine Arim seylini gönderdik)** vadilerindeki sulan veya pek şiddetli yağmurları göndererek beldelerini, mallarını perişan bir hâle getirdik **(ve onların cennetlerini) o** pek mâmur, lâtif bağlarını, bahçelerini **(fld cennet 3e)** alelade **cennet** denilen harabezâr iki yer **ile (tebdil ettik ki, bu iki cennet, pek acı meyve ağaçlarını *ve* acı ılgım ve bi-**

raz da Arabistan kirazı ağaçlarını) hâvi bulunuyordu. Yâni: Onların asıl yurtlarını, bağlarını, bostanlarını böyle muzır, fâidesiz şeyler ile mahv-ı perişan ediverdik. O güzel yerlerden eser kalmamış oldu. Onlardan biraz kimse kalıp şâir beldelere dağılıp gittiler. Bu hâdise, idvâyete nazaran devr-i fetrette, yâni Hazret-i İsâ ile Hâtemülenbiyâ Hazretlerinin aralarındaki müddet içinde vâki olmuştur.

§ Ârim; Irmak kenarı, Sedr su bendi, dere ve fazla şiddetli yağmur demektir. «Ükül» mekül = yümış şey manasınadır. «Hemt» Ekşi, veya acı şey, dikenli ağaç ve erak ağacı ki, Arabistan'da bulunup ondan misvak yapıUrmış. «Esi» meyvesiz ot ki, kurusundan istifâde edilir ve ılgın denilen bir ağaç «Sidr» Arabistan kirazı ağacı denilen «Şecerei nebîk» demektir. Trabzon hurması denilen de bu nevîdendir.

(17) : (İşte **onları böyle nankörlükleri sebebiyle cezalandırdık)** Nimetlerinin kadrini bilmedikleri ve isyana devam ettikleri için kendilerini felâketlere mâruz bıraktık, yurtlan harap, kendileri de mahv ve perişan bir hâle gelmiş oldular, (ve biz **nankör olanlardan başkasını cezalandırır mıyız?.)** Elbette cezalandırmayız. Böyle bir cezaya ancak küfrlerinde İsrar edip duran, küfranı nimetten aynlmayanlar lâyık bulunmaktadırlar. İşte o kabilede nail oldukları nimetlere rağmen öyle kâfirane bir vaziyet almış oldukları için o vahîm felâkete uğramışlardı.

**•

وَجَعَلْنَا
بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا
فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوا
رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ
وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ
﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ
مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(18) : Ve onların aralarında ve kendilerinde bereket vermiş olduğumuz bel- dediler ve nefslerine zulmettiler. Artık biz de onları dillere destan ettik ve on* seyri seferi takdir eylemiştik. Geceleri ve gündüzleri eminler olarak yürüyünöz. —-demiştik—.

(19) : Fakat onlar: «Ey Rafo'bimiz!. Bizini seferlerimizin arasını uzaklaşta*» dediler ve nefslerine zulmettiler. Artık biz de onları dillere destan ettik ve onları büsbütün parçalamakla! parçaladık. Şüphe yok ki, bunda her bir sabr eden, şükr eyleyen için elbette ibretler vardır.

(20) : Andolsun ki, şeytan onfann aleyhindeki zamum tahakkuk ettirmiş oldu. Artık ona tâbi oldular. Ancak müntînlerden bk zümre müstesna.

(21) : Halbuki, onun onlar üzerinde hiçbir kahir tasallutu yoktur. Fakat âhirete îman eden kimseyi onda şek içinde bulunan kimseden ayırt edelim diye —öyle şeytan musallat kılınmıştır— ve senin Rab'bin her şey üzerine b?r nafizdir.

⁂

İ Z A H

(18) : Bu mübarek âyetler de vaktiyle Sebe' kabilesinin nasıl güzel, birbirine yakın kasabalara ve bunların aralarında ne mükemmel seyrüsefere nâü, bulunmuş olduklarını bildiriyor. Sonra bu nimetlerin kadrini bilmeyip şeytanî vesveselere uydukları, nefslerine zulm ettikleri için nasıl felâketlere mâruz kalmış olduklarını ve tarihî hayatlarının başkaları için bir nümune'i ibret bulunmuş olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve onların aralarında) O Sebe' kabilesinin Yemenideki beldeleri arasında (ve kendilerinde) sular ile, ağaçlar ile, ve ticarete elverişli sahalar ile feyz ve (bereket vermiş olduğumuz) Şam diyarına âit (beldeler arasında birbirine muttasıl kasabalar meydana getirmiştik) bunlar Yemen ile Şam arasında birbirine r3ek yakın bir hâlde bulunuyorlardı, (ve onlara seyriseferi takdir eylemiştik) aralarında birer muayyen mesafe bulunuyordu. Yolcular yanlarına yiyecek ve içecek bir şey almaya muhtaç olmaksızın bunların arasında kolaylıkla yürüyüşlerine devam edebiliyorlardı. Ve o kabilelere lisânı hâl ile veya Peygamberleri vasıtasiyle bu kasabalar arasında (geceleri ve gündüzleri eminler olarak yürüyünüz.) demiştik. Yâni: Buralardaki seyahatlar, her vakit emniyet dâiresinde vâki olacaktır. Açlıktan susuzluktan, düşman hücumundan emîn olarak yürümenize devam edebilirsiniz, sizdn için bu sahalarda pek kolaylık, pek emniyet mevcuttur.

(19) : (Fakat onlar) O Sebe' ahalisi haklarındaki bu atıfeti ilâhîyeyi takdir edemediler, dualarda bulundular: (Ey Rab'bimiz!. Bizim seferlerimizin arasını uzaklaştır) dediler, Şam'a kadar olan mesafeyi kasabalardan hâli kıl, ova ve sahra hâline getir, tâki, oralarda piyade bir hâlde yürünülemesin ve yanlarında yiyecek ve içecek bulunmayan kimseler müşkül bir vaziyette kalsınlar (ve) onlar, bu temennîleriyle kendi (nefslerine zulm ettiler) nîmetlerinin kadrini bilmeyerek kendi şahsiyetlerini tehlikeye mâruz bıraktılar. (Artık biz de onları diHere destan ettik) kendilerinden sonraki milletler için birer vesilei ibret kıldık, onların o nankörlükleri, sui akıbetleri nâs arasında teaccüple söylenip durdu, bir darbımesel hâline gelmiş oldu. (ve onları büsbütün parçalamakla parçaladık) onların kasabalan sel sulan içinde kalarak harab olunca kendileri muhtelif yerlere çıkıp gitmeğe mecbur oldular. Onlardan Gassan kabilesi Şam'a, Azd kabilesi, Ummân'a, Huzae kabilesi, Tehâme'ye, Huzeyme kabilesi Irak'a, Evs ve Hazrec kabileleri de Medine'i Münevvere'ye rihlet etmişlerdir, (şüphe yok ki, bunda) Bu mezkûr kıssada (her bâr sabr eden) günâhlardan kaçınıp ibadet ve taatte bulunan ve fcttkreyfeyen) nâü olduğu nîmetlerînin kadrini bilip Cenar>ı Hak*

ka arzı şükrandan ayrılmayan zât **(için elbette ibretler vardır.)** Haalık-ı Azîm' in kudretine ve mahlûkatı hakkındaki tasarrufâtına dâir delâletler vardır, intibâhı icâbeden alâmetler mevcuttur.

(20) : **(jAndoIsım ki, şeytan onların aleyhinde zamunı tahakkuk ettirmiş oldu.)** O gibi nankör kimseleri, idlâl edeceği hususundaki zânnı şeytanîsi doğru çıktı, onları hakikaten iğfal etmiş bulundu, **(artık ona tâbi oldular)** O Sebe' kabilesi, tablan şeytana temayülde bulundular, onun iğfalâtına kapıldılar. **(Ancak müminlerden bir zümre müstesna)** Onlar bihakkın muhlis îman sahipleri oldukları için şeytana uymadılar, onlar vazife'i ubudiyeti ifâya devamedip durdular.

(21) : **(Halbuki, onun)** O şeytanın **(onlar üzerinde)** idlâle çalıştığı kimselere karşı **(hiçbir kabir tesellütü yoktur)** o şeytan da âciz bir kuldur ve zillete, kahrı ilâhiye uğramıştır. Bir insan güzelce düşünürse, hattı hareketini, dîni ilâhînin beyânı veçhile tanzime çalışırsa şeytanın vesveselerinden emîn olabilir. **(fakat âhirete îman eden kimseyi onda şek içinde bulunan kimseden ayırt edelim** diye) ilmi ezelînin teallûk etmiş olduğu bir hâdisenin sahaî zuhura çıkması için öyle şeytan insanlara musallat kılmıştır, ona karşı mukavemet edip de onun vesveselerine kapılmayanlar büyük mükâfatlara nail olacaklardır, (ve senin Rab[5] **bin** her şey üzerine **bir hafizdir) O** Haalık-ı Hakîm, dilediği kullarını o şeytanın iğfalâtından muhafaza buyurur. İblisi men ve tarda kadirdir, kullarının bütün efâl ve amaline alîmdir, bütün iradeleri, yaradışlari birer hikmet ve maşla hata müstenittir. Amennâ..

**

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ
وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ٢٢
وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهُ حَتّٰى اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ
قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ
٢٣

MEALİ ÂLİSİ

(22) : Deki: Allah'tan gayn o zu'm ettiklerinize yalvannız. Göklerde ve yerde bir zerre miktarına mâlik olamazlar \e onlar için bunlar da bîr ortaklık yoktur ve onun için de onlardan bir yardımcı yoktur.

(23) : Onun huzurunda şefaat' fâide vermez, kendisine izin vermiş olduğu kimse müstesna. Nihayet kalplerinden korku giderilince derler ki: Rab'biniz ne buyurdu?..—Hakkı—buyurdu derler ve o, çok âli, çok büyüktür.

*
**

İ Z A H

(22) : Bu mübârek âyetler, Resûli Ekrem'in müşriklere hâllerinden teaccüp ve kendilerini tebkit için ne veçhile hitap buyuracağını gösteriyor, onların tapındıkları şeylerin mâbudiyef evsâfını hâiz, şefaate selâhiyettar olmadıklarını ihtar ediyor. Cenab-ı Hak'kın izniyle şefaat edecek zâtlar ile şefaat olunacak müminler arasında cereyan edecek muhavereyi beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Âlişan!. O müşriklere inançlarının butlanını izhâr için **(De ki: Allah' tan gayn o)** ilâh **(zu'mettiiderinize)** birtakım putlarınıza **(yalvannız)** duâ ve niyazda bulununuz, sizden isabet eden zararları, felâketleri bertaraf ediversinler ve sizin için fâideli şeyleri celbeyle.sdnler. Onlar için bu mümkün mü, heyhat!. Onlar **(göklerde ve yerde bir zerre miktarına)** bile **(mâlik olamazlar)** onlar bir hayra veya bir şerre asla mâlik, kadir değildirler. Artık onlar nasıl ilâh ittihaz edilerek kendilerinden bir fâide beklenilebilir?. Veya onların bir zarar vermesinden korkulabilir?. **(ve onlar için)** O ilâh ittihaz edilen putlar için **(bunlarda)** bu göklerde ve yerde **(bir ortaklık yoktür)** o putlar, ne yaratmak ve ne mâlik olmak ve ne de tasarrufta bulunmak itibariyle Cenab-ı Hak'kın hâşâ şeriki değildirler, **(ve onun** için **de)** o Haalık-ı Azîm Hazretleri için de **(onlardan)** o putlardan **(bir yardımcı yoktur)** o putlar, bu âlemlerin yaradılışı, idaresi veya muhafazası hususunda hâşâ Allah Tealâ'ya bir muin bulunmuş değildirler. Onlar birer âciz mahlûktan ibaret bulunmuşlardır.

(23) : Ey müşrikler!. Taptığınız mahlûklardan şefaat **mi** bekliyorsunuz?. Bu da sizin için kâbil değildir. Çünki **(Onun huzurunda)** Haalık-ı Azîm'in nezdi manevîsinde hiçbir **(şefaat fâide vermez.)** azaba müstahik olanları o azaptan kurtaramaz. Ancak **(kendisine)** şefaat etmesi için **(fun vermiş olduğu kimse müstesna)** Cenab-ı Hak Peygamberlere, meleklere vesâir makamı şefaate müstahik zâtlara şefaat etmeleri için izin verir, onlar da yine Hak Tealâ'nın müsaade buyurduğu kulları hakkında şefaatte bulunabilirler. **Putlar ise cemâdat kabilinden olup akıldan ve nutuktan mahrum şeylerdir, bunlar** şefaat **edebilecek bir kabiliyette** değildirler. Zâten kâfirlerin hakkında ise; **hiçbir kimseye şefaate mezuniyet verilmeyecektir. O müşrikler, meleklere, Hazreti İsâ gibi insanlar^ tapmış oldukları takdirde de bir şefaate nail olamayacaklardır. Zira kâfirler, müşrikler hak-**

kında şefaat edebilmek için hiçbir zât, hâizi mezuniyet olamaz. Şefaat edecek ve şefaat olunacak zâtlar, mümin, müvehhit olan zâtlardan başkası değildir. **(nihâyet)** Bu gibi mümin, müvehhit zâtların **(kalplerinden korku giderilince)** yâni: Bir takım zâtlara şefaat edilmesi için i*ni ilâhî südur edip de şefaate muntazır olan ehli îmanın kalplerinden korku, heyecan izâle buyurulunca öyle şefaate muntazır zâtlar **(derler ki, Rab'biniz ne buyurdu?)** şefaat hususunda emri ilâhî ne veçhile tecellî etti?. Şefaat edecek zâtlar da: Rab'bimiz (hakkı) buyurdu, razı olduğu kulları hakkında şefaat edilmesine 17in ve müsaade verdi, bunu sabit, icrası muhakkak bir keyfiyet kıldı **(derler)** ve o şefaat edecek zâtlar, Haahk-ı Kerîm Hazretlerine şöyle de arzı sena ve tazimde bulunarak derler ki: (o) Mâbûdi Azîmüşşan (çok **âli)** dir ve O **(çok büyüktür)** ülviyyet ve azamet, kibriya ve Ceberut ona mahsustur. Onun müsaade-i âliyesi bulunmadıkça kimsenin şefaate ve söz söylemeğe selâhiyeti olamaz Âmenna..

*
. .

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ وَاِنَّا
اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾ قُلْ لَا تُسْـَٔلُونَ
عَمَّا اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا
ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ اَرُونِيَ
الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

MEÂLt ÂLİSİ

(24) : Deki: Sizi göklerden ve yerden kim n/iktondınyor?. Deki: Allah. Ve muhakkak bizler mi» yoksa sizler mi bîr hidâyet üzerindeyiz veya apaçık bir sapıklıktayız?.

(25): Deldb Bizim islediğintiz günâhlardan siz sorufanâzsunz, biz de sizin yapar olduğunuz şeylerden mes'id oknayiz.

(26) : Deki: Rab'bimiz hepimizi bir araya **toplayacak, sonra aramızı hak ile açacaktır. Ve o, öyle hakîmdir, öyle hakkiyle alimdir.**

(27) : Deki: Ona şerikler olarak ilhak ettiğiniz kimseleri bana gösteriniz, hâşâ, ancak her şeye galip, yegâne hakim olan Allah'tır.

***

İ Z A H

(24) : Bu mübârek âyetler, Peygamberi Zîşanımızın müşrikleri ilzam ve onları vahdaniyeti ilâhîyyeyi tasdike sevk için kendilerine ne veçhile hitabda bulunmakla memur olduğunu gösteriyor. Ahirette herkesin kendi efâlinden mes'ul olacağını ve bilâhara aralan açılarak haklarında muktezayı adalete göre muamele yapılacağını haber veriyor. Cenab-ı Hak'ka şerik ittihâz edenlerin bu husustaki cehâletlerini teşhir ile ulûhiyetin aziz ve hakîm olan Allah Tealâ'ya mahsus olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Peygamberi Âlişan!. O müşriklere **(deki: Sırf göklerden)** intişar eden ziyalardan, havalardan, bol bol yağmurlardan (ve **yerden)** husule gelen çeşit çeşit nebatlardan, ekinlerden **(kim nızıklandırıyor?.)** bunu hiç düşünmüyor musunuz?. O taptığınız putlar mı sizi merzuk edebiliyor ki, onlar bir zerre miktarına bile mâlik ve hiçbir şeye kadir değildirler. O câhil münkirler elbette ki, bir cevap vermeğe muktedir olamayacaklardır. Onların inatları, yanlış inançları onların itirafı hakikatta bulunmalarına mâni olacaktır. Artık Ey Peygamberi Âlişan!. Sen **(deki:)** bizleri rızklandıran ancak **(Allah)dır.** Eğer münsifâne düşünür, fetreti asliyenize muhalefette bulunmamış olursanız bunu itirafa vicdanen mecbur olursunuz, (ve) Bir kere düşününüz ki: **(muhakkak bizler mi, yoksa sizler mî bir hidayet üzerindeyiz?.)** Haalık-ı Kâinat'ın vahdaniyetini tasdik eden, onun rezzâkı âlem olduğunu bilip itiraf eyleyen ehli islâm mı doğru bir yolu takibediyor, yoksa mahlûkata, cemâdata hâlikıyet, razıkıyet sıfatını isnat eden sizin gibi müşrik kimseler mi?. **(veya)** Hangimiz **(apaçık bir sapıklıktayız?.)** şüphe yok ki, böyle bir sapıklık içinde yaşayanlar, öyle cemâdata, mahlûkata hâlikıyyet, razıkıyet sıfatlarını isnat etmekte bulunanlardır. Bir kere münsifâne düşünüp de bu hakikati' itirafl etmeli değil misiniz?. Ehli îmanın hidayet üzere olduğu kât'iyyen malûm bir hakikattir. Müşriklere karşı böyle bir suâl sorulması ise bir muhavere ve mubahese usulünden bulunmuştur, böyle halimâne, hakimane, bir hitap, münkirleri insafa şevke bir vesiledir ve kendilerini bîpervâ münazaraya davet nişânesidir.

(25) : Ey Resûli Zîşan!. O münkirlere şunu da **(Deki: Bizim işlediğimiz günâhlardan sîz sorulmazsınız)** bizden bir günâh, bir zelle sudur edince onun mes' uliyeti yalnız bize teveccüh eder, size teveccüh edecek değildir, **(biz de sizin yapar olduğunuz şeylerden mes'ul obuayız)** sizdn küfr ve isyanınızdan dolâyı da **bize bir** meşguliyet teveccüh etmeyecektir. Binaenaleyh biz öyle şahsî bir men-

faat mülâhazasiyle sizi îmana davet etmiş bulunmuyoruz. Mahza rızayı ilâhî için, mahza insaniyete hizmet için, hayrhâhane bîr hareket olmak üzere sizi irşada, tariki hidâyete şevke çalışıyoruz. Bizim bu muamelemizi güzelce düşünmeli değil misiniz?. Ne kadar münsifâne, mütevâziyâne bir hitap!.

(26) : Ve ey Peygamberi Âlikadr!. Onlara **(Deki:)** Yarın ahiret âleminde **(Rab'bimiz hepimizi bir araya toplayacak)** bir muhasebeye tâbi tutacak **(sonra aramızı hak ile açacaktır.)** bir sabit emr olan adi ve fadlı ile tefrik edecektir ki, buna muhalefete hiçbir kimse kadir olamayacaktır, (ve o) Haalık-ı Hakîm **(öyle hakimdir)** kullarına âit ahkâm ve muamelâtı hall-ü fasi etmeğe kadirdir, (ve o) Mâbudi Kerîm **(öyle hakkiyle alimdir)** kullarının gerek alenî ve gerek gizli bütün ef'âl ve amalini bihakkm bilir. Ona karşı hiçbir şey gizli kalamaz ve ona hâşâ, hiçbir şerik ve nâzir olamaz.

(27) : Ve ey Nebiyyi Âlişan!. O münkirlere şunu da **(Deki: Ona)** o Haalık-ı Kâinat'a **(şerik olarak ilhâk ettiğiniz kimseleri bana gösteriniz)** ne cürèttir ki, bir takım mahlûkatı o Haalık-ı Azîm'e şerik ittihaz ediyorsunuz?. Onlara da ibâdette bulunuyorsunuz. Onlar, hiç bir şey yaratabiliyorlar mı?. Onlar bir kimseye bir rızk verebiliyorlar mı?. Ne mümkün!. Müşriklere karşı böyle bir teklif, onların bu husustaki cehaletlerini, pek büyük hatalarını teşhir, onları intibaha davet hikmetine mebnîdir. **(hâşâ)** Allah Tealâ'dan başka bir mâbûd, bir hâlık yoktur, **(ancak her şeye galip)** Kahir bir galibiyeti hâiz ve **(yegâne hakim)** bâhir bir hikmetle bihakkm muttasif **(olan)** ancak **(Allah)** dır. Ondan başka hâlıkıyyet ve mâbûdiyet sıfatım hâiz bir zât yoktur. Artık bu gibi evsâfı âliyeyi hâiz olmayan şeylere ulûhiyet sıfatı nasıl izafe edebiliyorsunuz?. Bu ne kadar cehalet ve dalâlet!. Bütün beşeriyyeti irşada memur olan Peygamberi' Âlikadr'in gösterdiği hidayet yolunu takibetmeli değil misiniz?. Artık gafletten, cehaletten uyanmalıdır.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا
وَنَذِيرًا وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ
مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ
يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(28) : Ve seni göndermedik, ancak bütün insanlar için bir müjdeleyici ve bir korkutucu olarak gönderdik. Fakat insanların pek çoğu bilmezler.

(29) : Ve derler ki: Eğer siz doğru sözlü kimseler iseniz ne vakit bu vâd?.

(30) : Deki: Sizin için bir mev'ud gün vardır ki, ondan ne bir saat geri kalabilirsiniz ve ne de ileri geçebilirsiniz.

İ Z A H

(28) : Bu mübârek âyetler, Hazreti Muhammed Aleyhisselânûn bütün beşeriyete bir beşir ve nezir olarak gönderilmiş olduğunu bildiriyor ve o Peygamberi Âlişandan kıyametin zamanı vuk'uunu bir istihza tarikiyle soranlara karşı verilen tehdit âmiz cevabı beyân buyurmaktadır. Şöyleki: (ve) Ey Hâtemülmürselîn! **(seni)** Yalnız kavmine ,yalnız bir kavme, bir zamana mahsus olarak **(göndermedik)** seni **(ancak bütün insanlar için)** bütün efradı beşeriye için kıyamete kadar **(bir müjdeleyici)** dindar olanları, ibâdet ve taatte bulunanları sevaba, dünyevî, ve uhrevî mükâfatlara nâiliyetle tebşir edici **(ve bir korkutucu)** isyankâr olanları da azabı ilâhî ile tehdit ve tahvif buyurucu **(olarak gönderdik)** seni öyle bir risâleti âmmeye nail buyurduk, seni bütün beşeriyet için bir rehberi hidayet kıldık, **(fakat insanların pek çoğu bilmezler.)** Senin **o** pek yüksek cihanşümul risaletini bilip tasdik etmezler, senin gibi bir hurşit4 diyanetten iktibası **nûr** ederek kalplerini tenvire çalışmazlar, bilâkis muhalif bir cephe alarak ebediyyen küfr **ve cehâlet** zulmetleri içinde **kalırlar.**

«Başlar Lemean etmeğe bir neyyiri irfan»
«Her lâhza **ufulûn gözetir şeppere taban»**
«A'dasınm alçaklığı ettikçe tevali»
«Eyler o ziya küsteri âfak teali»
«Fahr etmelisin ey şerefi namütenahi»
«Zira sana mazhardır o mahbubi ilâhî»

Muallim Naci

(29) : (Ve) O münkirler sıkılmazlar da bir istihza tarikiyle (derler ki: Eğer siz) Ey Peygamberlik iddiasında bulunan zât ile sana tâbi olanlar (doğru sözlü kimseler iseniz) haber verdiğiniz şeyler hakikata muvafık ise (ne vakit bu vâd?) böyle kendisiyle mümînleri tebşir, münkirleri tehzir ve tehdit etmekte bulunduğunuz kıyamet ne zaman vuk'u bulacaktır?.

(30) : Ey Resûli Âlişan!. Öyle müstehziyane bir tarzda senden kıyamet gününü suâl edenlere **(Deki: Sizin için bîr mev*ud)** indallâh mukadder dgün **vardır ki)** o herhalde sizin başınıza gelecektir. O geldi mi artık siz **(ondan ne bir saat geri kalabilirsiniz)** onu ne bir dakika tehire bırakabilirsiniz, bu sizin için aslâ kabil değildir(ve ne de) o günü **(ileri geçebilirsiniz)** daha mukadder vakti gelmeden o kıyamet gününü meydana getiremezsiniz. Binaenaleyh sizin için lâzımdır ki, henüz **o** gün gelmeden uyanıp taîb ve müstâğfir olasınız, **o** zuhura gelecek müthiş günde azabı ilâhîye mâruz kalmamak için henüz fırsat var iken dâirei îmana can atarak istikbâlinizi temin etmiş olasınız.

*

وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذ۪ي بَيْنَ
يَدَيْهِ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ
بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذ۪ينَ اسْتُضْعِفُوا
لِلَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَٓا اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِن۪ينَ ٣١
قَالَ الَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذ۪ينَ اسْتُضْعِفُٓوا اَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ
عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَٓاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِم۪ينَ ٣٢ وَقَالَ الَّذ۪ينَ
اسْتُضْعِفُوا لِلَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ
اِذْ تَأْمُرُونَنَٓا اَنْ نَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهُٓ اَنْدَادًا وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ
لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْاَغْلَالَ ف۪ٓي اَعْنَاقِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ٣٣

MEALİ ÂLİSİ

(31) : Ve kâfir olanlar dediler İd: Elbette biz ae Kur'an'a inanırız ve ne de onun önündekine. Eğer o zalimleri Rab'Ierinin huzurunda tevkif edilmiş oldukları zaman görecek olsan, —Pek acîb bir manzara görmüş olursun— bâzısı bâzısına söz çevirir, zayıf sayılmış olanlar, kendilerini büyük görmüş olanlara derki: Eğer siz olmasa idiniz, elbette biz müminler olmuş olurduk.

(32) : Kendilerini büyük görmüş olanlar da zayıf sayılmış olanlara derki: Biz mi sizi hidayetten alıkoyduk, size geldiği vakit?. Hayır.. Siz günahkârlar idiniz.

- (33) : Ve zayıf sayılanlar da o büyüklük gösterenlere der ki: Hayır.. Gece ve gündüzdeki hiyle. O vakit ki, bize emrederdiniz ki, Allah'ı inkâr edelim ve onun için şerikler ittihâz edinelim ve azabı gördükleri zaman —hepsi de— için için pişman olurlar ve kâfir olanların boyunlarına demir lâleler vurmuş olacağız. Onlar işlediklerinden başka bir şey ile cezalandırılmayacaklardır.

*

İ Z A H

(31) : Bu mübarek âyetler, Kur'am Mübîni vesâir semavî kitapları inkâr edenlerin ahiret gününde nasıl fecî bir vaziyette görüleceklerini bildiriyor. Bir takım zayıf görülen münkirler ile kendilerini iğfal etmiş ve büyüklük iddiasında bulunmuş diğer münkirler arasındaki uhrevî münakaşaları tasvir buyuruyor. Bu münkirlerin dünyadaki kötü amellerinin cezası olarak ahirette boyunlarına demir lâleler vurulup ne kadar müthiş bir azaba tutulacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve kâfir olanlar) Arap müşrikleri (dediler ki: Elbette **biz** ne **Kur'an'a** inanırız) ne onun bir kitabı ilâhî olduğunu tasdik ederiz (ve **ne** de onun önündekine) inanırız, ne Tevrat gibi, İncil gibi kitapları, öyle ahirete vesâdreye dâir malûmat veren kütübi kadîmeyi kabul ederiz.

Deniliyor ki: Mekke'i Mükerreme'deki kâfirler, Resulûllah'ın evsâfını ehli kitaptan sormuşlar, onlar da ö Peygamberi Zîşanm evsâfım kendi kitaplarında bulmuş olduklarını söylemişler. Bunun üzerine gazaba gelen kâfirler, Kur'an'a da, şâir semavî kitaplara da inanmadıklannı söylemek cehaletinde bulunmuşlardır. Artık o münkirler, bu inkârları yüzünden ne büyük bir felâkete namzet olmuşlardı. İşte onların bu müthiş istikbâllerini beyân için Cenab-ı Hak buyuruyor ki: Resulüm!, (eğer o **zalimleri)** O semin risâletini, Kur'an-ı Ker'm'i ve kıyamet âlemini münkir olanları **(Rab'Ierinin huzurunda)** muhasebe mevkiinde **(tevkif edSmiş oldukları** zaman **görecek** olsan!.) Ne acîb, ne çirkin bir manzara

görmüş olursun. (Bâzısı bâzısına söz çevirir.) Muhasemede bulunurlar, birbirini muaheze ederler, (zayıf sayılmış olanlar) bir takım ileri gelenlere tâbi olanlar (kendilerini büyük görmüş olanlara) dünyada mevki sahibi olan, riyasette bulunan, mütekebbirâne birer vaziyet gösteren kimselere (der) ler (ki: Eğer siz olmasa idiniz) eğer siz bizi iğfalâtımzla şaşırtmamış bulunsa idiniz (elbette biz müminler olmuş olurduk.) Resulullâh'a tâbi olur, küfr ve isyandan kurtulur, bugün böyle bir felâkete mâruz kalmazdık.

(32) : (Kendilerini büyük görmüş) Avam tabakasına riyasette bulunmuş (olanlar da) kendilerini müdafaa için (zayıf sayılmış olanlara) kendi riyasetleri, tehakkümleri altında bulunan kimselere (der) ler (ki: Biz mi sizi hidayetten alıkoyduk?.) Sizin aklınız yok mu idi ne için bize uydunuz, hak'ka tâbi olmaktan, hidayet yolunu takibetmekten geri durdunuz?. Size Allah tarafından bir rehberi hidayet olan Peygamber (geldiği vakit?.) ne için ona uymadınız da bize uydunuz? (Hayır.. Sîz günahkârlar idiniz) siz kendi nefsinizin temayülâtına tâbi oldunuz, kendinizi îmandan mahrum bıraktınız, küfrü îmana tercih eylediniz.

(33) : (Ve zayıf sayılanlar da) Kendilerini mazur göstermek için nefislerini müdafaaya cür'et ederek (o büyüklük gösterenlere) kendilerini idlâl etmiş olan reislerine (der) ler (ki:) Hayır.. Öyle değil, kendinizi hiç müdafaada bulunmayın, sizin tarafınızdan vâki olan (gece ve gündüzdeki Myle) mekr ve iğfaldir ki, bizi öyle hidâyetten mahrum bırakmış oldu. Siz olmasa idiniz biz bu felâketlere uğramazdık, (o vakit ki) O dünyada bulunduğumuz zaman ki, siz (bize emr eder îdiniz ki, Allah'ı inkâr edelim ve onun için şerikler'ittihaz edinelim) işte sizin bu husustaki iğfalâtınızın tesiriyle biz öyle dîni ilâhîden mahrum bulunmuştuk, (ve azabı gördükleri zaman) Hepsi de, zayıflarda, onları yoldan çıkaran reisleri de (için için peşiman olurlar) birbirine karşı vaziyetlerini saklayarak kalben büyük nedametlerde bulunurlar, yapmış oldukları fenalıklardan dolayı büyük teessürlere tutulurlar. Heyhat ki!. Artık: nedamet, kendilerine bir fâide vermez, (ve kâfir olanların boyunlarına demir lâleler) halkalar, zincirler (vurmuş olacağız) o hidâyetten mahrum kalmış ve nâsi hidâyetten mahrum bırakmaya çalışmış kimseler öyle bağlanarak hepsi de cehenneme sevkedıilmiş olacaklardır, (onlar) Dünyadalarken (işlediklerinden başka bir şey ile cezalandınîmayacaklardır.) onlar ancak kötîi amellerinden, inikatlarından dolayı öyle bir azaba tutulmuş olacaklardır. Bu akıbet, kendilerine daha dünyadalarken ihtar edilmiş idi. Biraz düşünerek hâllerini islâh etmeli değil mi idiler. îşte hak'tan, dîni ilâhîden ayrılanlar, kendi kabiliyetlerini suiistimal ettikleri için öyle bu* azaba müstahik olmuşlardır. Başkalarını da hak'tan, dîni ilâhîden uzaklaştırmaya çalışanlar, kötü propaganda yapanlar da hem kendi sapıklıklarından, hem de başkalarını sapıttırdıklarından dolayı kat kat azaplar içinde kalacaklardır. Bütün bu hususlardaki beyanatı Kur'aniye, beşeriyeti uyandırmak, öyle münkirâne hareketlerde bulunmaktan men'etmek hikmetine müstenittir. Bu da şüphe

yok ki, beşeriyet hakkında bir adaleti subhaniye, bir merhameti ilâhîyye eseridir, Amenna. Hayfaki, bundan istifâde edenler, azdır.

*

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ
إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالُوا نَحْنُ
أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ
﴿٣٦﴾ وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ
إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ
بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ ﴿٣٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(34) : Ve hiçbir beldeye bir korkutucu zât göndermedik ki, illâ onun refâh içinde yaşayanları dediler ki: Biz şüphe yok ki, kendisiyle gönderilmiş olduğunuz şeyi inkâr edicileriz.

(35) : Ve dediler ki: Biz emvâlce ve evlâtça daha çoğuz ve biz azap görecek kimseler değiliz.

(36) : Deki: Şüphe yok Rab'bim, rızkı dilediği kimseye genişletir ve darlaştırır. Fakat insanların çoğu bilmezler.

(37) : Ve ne mallarınız ve ne de evlâdınız sizi bize yaklaştıracak yüksek mahiyeti hâiz değildir. Ancak kimler îman eder ve sâfih amelde bulunurlarsa işte

onlar için yaptıkları amelleri mukabilinde kat kat mükâfat vardır ve onlar âli makamlarda emniyete nâil zâtlardır.

*

İ Z A H

(34) : Bu mübarek âyetler, bir takım münkirlerin tekzibine uğrayan Resûli Âlişan hakkında bir tesüyeti hâvidir. Eski kavimler arasında da maddî varlıklarına güvenerek Peygamberlerini tekzîb ve kendilerinin muazzep olmayacaklarını iddia eden kimselerin bulunmuş olduğunu bilddrmektedir. Dünyada bâzı şahısların fazla veya noksan servete, evlât ve iyâle sahip olmalarının bir muktezayı hikmet olduğuna işaret buyuruyor. Hakikî bir şerefe, manevî bir kurbiyete, uhrevî makamlara nâiliyete vesile olan şeyin öyle maddî varlıklardan ibaret olmayıp îmandan ve sâlih amellerden ibaret bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Resûli Zîşanım!. (hiçbir beldeye bîr korkutucu zât göndermedik ki) Ahalisine azabı ilâhîyi ihtar ederek kendilerini dîni ilâhîye davet eden bii Peygamber irsal eylemedik ki, (illâ onun) o beldenin (refah içinde yaşayanları) onların reisleri, fâni şeyler ile mütena'im olan zenginleri (dediler ki: Biz şüphe yok ki,) ey bizi azabı ilâhî ile korkutan zâtlar!. Sizin (kendisiyle gönderilmiş olduğunuz şeyi inkâr edicileriz.) yâni: Biz Allah'ın birliğine inanmayız, ahiret hayatına kani değiliz, tebliğ ettiğiniz hükmlerin bir kitabı semaviye âit olduğuna kail bulunmuyoruz. İşte Ey Hâtemülmürselân!. Şimdi zamanı saadetinde olduğu gibi evvelce de birçok münkirler, Peygamberlerine karşı böyle münkirâne sözlere cür'et göstermişlerdi:.

§ Mütref; Zengin, fazla nimete nail kimse demektir. Cemi: Mütrefun' dur.

(35) : (Ve) O eski münkirler, Peygamberlerine hitaben (dedüer ki: Biz emvalce ve evlâtça daha çoğuz) biz dünyada böyle nimetlere nail bulunuyoruz, (ve biz azap görecek kimseler değiKz) Demek ki: Allah bizi sevdiği için bize dünyada bu nîmetleri veriyor. Artık bizi ahirette azaba uğratır mı?. Ne yanlış bir düşünce!. Onlar kendilerine verilen bu nimetlerin şükrünü ifâ edecek yerde küfr ile, isyan ile nankörlükte bulunmuş oldukları için daha ziyâde azaba müstahik olduklarını anlayamıyorlar.

(36) : îşte onların öyle bâtıl düşüncelerini red için Hak Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: Ey Resûli Âh"şanım!. O münkirlere (De id: Şüphe yok RabTrân, nzkı dilediği kimseye genişletir) hangi bir kuluna bu dünyada dilediği vakit bolca emvâl ve evlât verir (ve) dilediği vakit de o kuluna veya şâir kullarına rızkı (darlaştırır) onları ihtiyaç içinde, evlât ve iyâldcn mahrum bir hâlde bırakır. Bunlar birer hikmet ve maslahat muktezasıdif. Bir küfünü geniş bir maişete nâil

etmesi, herhalde ondan râzı olduğuna delâlet, etmez. Bilâkis bir kulunu dar bîr maişete mübteiâ kılması, ondan razı olmadığına bir alâmet sayılamaz. Bu gibi muhtelif hayat tarzları, bu imtihan âleminin icaplarındandır. (fakat insanların çoğu bilmezler.) Bu gibi mütenevvî hallerdeki hikmet ve maslahatı takdir edemezler. Fazla bir varlığı, bir şeref ve keramet alâmeti sanarlar, bir maddî mahrumiyeti de bir. tezlîl, tahkir nişanesi zannederler. Halbuki, çok kere büyük bir varlığa nâiliyet, bir istidrac tarikiyle vuk'ua geldr, onu elde edenin daha ziyâde mes'uliyet altında kalmasına sebep olur, şükrünü ifâ etmez, o varlığı gayrı meşru bir surette sarf ederse bunun uhrevî cezasına çarpılır. Darca bir maişette bir ibtilâ, bir imtihan vesilesi bulunur. Sahibi, takdiri ilâhîye razı olup sabr ettiği takdirde uhrevî mükâfatlara nail olur.

Mamafih bu dünya, bir sahaî mesaidir. Her kim fazla çalışırsa, iktisadî, içtimaî esbaba ziyâdece riâyet ederse bolca, bir varlığa kavuşur. Aksine hareket edenler de böyle bir varlıktan mahrum kalabilir. Bunlar dünyevî fa'aliyyetin birer neticesidir. Bu faaliyyet, hüsnüniyete mukarin, rızayı üâhîyye muvafik bulunmadıkça sahibi için uhrevî bir fâide temin edemez.

(37) : Evet.. Ey insanlar!. (Ve ne mallarınız ve ne de evlâdınız sizi bize yaklaştıracak) Bir kurbiyyeti mâneviyyeye sebep olacak (yüksek bir mahiyeti hâiz değildir) onlar haddi zâtında birer vesilei kurbiyet olamaz. Artık ne için onlara mağrur olmalı, başkalarına karşı müteazzımâne bir vaziyet almalı?, (ancak kimler îman eder) Dîni ilâhîye sarılır (ye sâlih amelde bulunurlarsa) uhdelerine düşen dîni vazifeleri ifâ eder, meselâ: Namaz kılar, şâir ibâdetleri ifâya çalışır, meşrû surette kazandığı malın zekâtını verirse (İşte onlar için yaptddan) o güzel, rızâyı ilâhîye mukarin (ametteri mukabilinde kat kat mükâfat vardır.) öyle bir güzel amel mukabilinde İâakâl on misli mükâfata nail olurlar, (ve onlar) Öyle îman ve âmâli saliha erbabı yarm ahirette (âlî makamlarda) cennet köşklerinde (emniyete nail zâtlardır) işte onlar, korkudan emindirler. Nîmetlerinin zevalinden emîn bir hâlde mcs'udâne yaşar dururlar.

§ Zulfa; Yakınlık, mertebe, menzile, dereceî aliyye, kurbiyeti mekine demektir.

§ Urfe; Köşk, yüksek çardak, hanelerin üzerinde yapılan fevkani bina demektir. Cemi urüfat'dır ki: Menazili âMyeden ibarettir.

وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي
آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّي
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ
مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٣٩﴾
وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَٰؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ
كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا
يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي
كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(38) : Ve o kimseler ki: Âyetlerimiz hakkında —bizi— âciz sanar oldukları hâlde koşar dururlar. Onlar azap içinde ihzar edihniş kimselerdir.

(39) : Deki: Şüphe yok Ral/bim, rızkı kullarından dilediğine genişletir ve onun için dariaştınr ve bir şeyden ne in£âk eder iseniz o, onun mukabilini verir ve o, nzk verenlerin faayiriısıdır.

(40): Ve o günki, onları hep toplanribniş oldukları hâlde haşredecektir, sonra meleklere derki: Ya şunlar, size mi tapar olmuşlardı?.

(41) : Melekler de —diyeceklerdi ki, Yarabbi!.— Seni tenzih ederiz. Bizim velîmiz, onlar değü sensin. Hayır.. Oniar cinlere tapar olmuşlardı. Onların bâr çokları onlara îman ediciler idi.

{42) : Artık bugün bazınız bazınıza ne bîr fâkleye ve ne de bir zarara mâlik olamaz ve zuîm etmiş olanlara deriz ki: O âteşin azabını tadınız İd, sîz onu inkâr eder olmuştunuz.

❖

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetler de müşriklerin diğer bir şeameti ahvâlini tasvir etmektedir. Cenab-ı Hak'kın âyetlerini ibtâle, nuri ilâhîsini söndürmeğe çalışan o münkirlerin cehennem, azabına mâruz kalacaklarını ihtar ediyor. Rezzak'ı azîm hazretlerinin dilediği kullarına bol bol rızk vereceğini ve dilediği kullarını da dar bir maişet içinde yaşatacağım beyân buyuruyor. Meleklere tapınmış olan müşrikleri meleklerin ahiret gününde tekzib edeceklerini ve öyle müşrikrlerin cehennemlere atılacaklarım haber vermektedir. Şöyle ki: (Ve o) Kâfir ve mallarının, evlâtlarının çokluğuna mağrur (kimseler ki, âyetlerimiz hakkında) Kur'anı Azîm'in beyanatı hususunda, aleyhlerindeki ilâhî hüccetleri ibtâl maksadıyle ve kendi bâtıl zu'mlarınca bizi (âciz sanar oldukları hâlde koşar dururlar) azabı ilâhîden yakalarını kurtaracaklarını zannederler, Cenab-ı Hak'kın kendilerini muazzep kılmaya kadir olmadığı hülyasında bulunurlar, işte (onlar) o dîni ilâhîden mahrum, mebguz -şahıslar, kıyamet günü zebaniler tarafından .(azap içinde Sızar edilmiş kimselerdir) onlar, o inkâr ettikleri pek vahîm âkıbete kavuşmuş olacaklardır.

(39) : O münkirler öyle ellerindeki dünya varlığına mı, güveniyorlar?. Resûli Zîşanım!. Onlara ve bütün insanlara hitaben (jDeki: Şüphe yok Rab'bim, rızkı kullarından dilediğine genişletir) onu büyük bir maişete nail eder. Bu bir imtihanı ilâhîdir, bunun şükrünü bilmelidir. Ve Cenab-ı Hak, nzkı yine **(onun** kin) o kutu için dilerse (dariaşürır) bu da bir ibtilâdır, bir hikmete müstenittir, sabr etmek icab eder ve nimet elde olunca onun kadrini bilmelidir, onu meşrû surette sarfetmelidir. (ve) Ezcümle elindeki (bir şeyden ne intak ederseniz) Allah rızası için fakirlere, âcizlere ne gibi bir yardımda bulunur iseniz (O) Kerîm Halikınız (onun) o infak edilen şeyin (mukabilini verir) daha dünyada iken onun bedelini ihsan eder, ahkette de sevab ihsan buyurur. Hak yolundaki bir fedakârlık, asla zayi' olmaz, (ve o) Haahk-ı Azîm (rızk verenlerin bayırhsıdır.) kullarını hiç ummadıkları yerden de merzuk eder, ve onun takdiri bulunmadıkça kimse kimseye rızk nâmına bir şey veremez, ondan başka hakikî bir razık yoktur, başkaları ancak nzkı mukadderi, insanlara kavuşturmaya birer vasıtadan başka değildirler.

(40) : <JVe) Ey Resûli Âlişan!. Kavmine ihtar et (o **gün** ki,) o kıyamet gününde ki, Haalık-ı Azîm **(onkuı)** şirke düşmüş olanları ve onların tapındıklarını

(hep toplanılmış otduklan hâlde haşredecektir^ bütün onları mahşerde toplayacaktır, **(sonra meleklere derki)** Onlara tapanları teşhir Ve ona tapanları tevbih ve tekzîb için meleklere hitaben buyuracaktır ki: **(ya şunlar, size mî tapar olmuşlardı?.) O** ne kadar cahilâne bir hareket idi!. Şimdi sizin onlardan müteberrî olduğunuz tezahür etmiş olacak.

Cenab-ı Hak'km meleklere böyle bir sual tevcih buyurması, mahza meleklerin nezahatini meydana çıkarmak, onlara tapanları terzil ve tevbih etmek içindir. Yoksa Hak Tealâ Hazretleri, meleklerin öyle bir mâbudiyet iddiasında bulunmadıklarını elbette bilmektedir. Amenna..

(41) : Melekler de bu hitabı ilâhîye cevaben diyeceklerdir ki: Yarabbi **(Seni tenzih .ederiz)** sen şerik ve nâzirden münezzehsin, senden başkası mâbudiyet sıfatım hâiz olamaz **(bizim velîmiz)** melce ve penâhımız, veliyyi nîmetimiz (ön **lar** değil) o bize merbutiyet göstermiş olan müşrikler değil, ancak (sensin) biz başkalarından müteberrî bulunmaktayız, bizimle onların arasında bir müvalât yoktur, **(hayır)** Yarabbi!. Sen bilirsin ki, **(onlar cinlere tapar olmuşlardı)** onları şeytan ve onun zürriyeti iğfal etmiş, bizim rızamız olmaksızın bize ibadet edilmesini, putlara tapılmasını o müşriklere fâideli göstermişler, tezyin etmiş bulunmuşlardı. Evet., **(onların)** O müşriklerin **(birçokları onlara)** cinlere, şeytanlara **(îman ediciler** idi.) onların iğfalâtına kapılmışlar, mahlûkattan bir kısmını mâbut tanıyarak onlara da ibâdette bulunmuşlardı.

(42) : Tarafı ilâhîden de şöylece bir hitabı ulvî tecellî edecektir. Ey insanlar!, **(artık bugün)** Bu mahşer gününde **(bâzınız bâzınıza ne bir fâideye ve ne de bir zarara mâlik olamaz)** bugün hiçbir kimse diğer bir kimseye fâide ve mazarrat veremiyecektir. Bugün bütün emr.ve ferman, şerikten münezzeh olan Allah'a aittir, hakkınızda dilediği gibi muamele yapılacaktır, **(ve zulm etmiş olanlara deriz ki:)** O müşrikler hakkında fermanı ilâhî sâdır olur ki, ey müşrikler!. Şimdi siz **(o âteşin azabını tadınız ki,** siz) dünyada iken **(onu)** o cehennem âteşini tab'an ve cibilleten **(inkâr eder olmuştunuz)** şimdi gördünüz mü, o ne kadar bir hakikat imiş!. İşte lâyık olduğunuz cezaya kavuşnmş oldunuz.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا
مَا هٰذَٓا اِلَّا رَجُلٌ يُر۪يدُ اَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬كُمْ
وَقَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اِفْكٌ مُفْتَرًى وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا
جَٓاءَهُمْ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَٓا اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا
وَمَٓا اَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذ۪يرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَٓا اٰتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُل۪ي فَكَيْفَ كَانَ
نَك۪يرِ ﴿٤٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(43) : Ve onlara karşı bizim açık açık âyetlerimiz okunduğu valdt, dediler ki: Bu, başka değil, bir adamdır ki, sizi atalarınızın ibâdet ettikleri şeyden men etmek istiyor. Ve dediler ki: Bu —Kur'an— başka değil, sırf uydurulmuş **bir** iftiradır. Ve kâfir olanlar, hak için kendilerine geldiği yakît dediler **ki: Bu apaçık bir sihirden** başka değil.

(44) : Halbuki, onlara ders alacakları kitaplardan Yermemiştik ve onlara senden evvel —azap île bir korkutucu göndermemiştik—.

(45) : Ve onlardan evvelkiler de tekzîb etmişlerdi. Halbuki, onlar, ötekilerine verdiklerimizin onda birine ermemişlerdir. Resullerimizi tekzîb ettiler. Artık bak, benim —onları— înlcânyn nasıl oldu.

*

İ Z A H

(43) : Bu mübârek âyetler de o münkirlerin neden azaba müstahik olduklarına işâret buyuruyor. Onların kendilerine karşı tilâvet buyumian pek zahir âyetleri nasıl inkâr ettiklerini, Resûli Ekrem hakkmda nasıl suitefevvuhatta bulunduklarını göstermektedir. Onların cehalet içinde kalmış ve küfrleri yüzünden helak olmuş eski kavimlerin ahvâli tarihiyesinden bir dersi ibret almamış olduklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Hak Tealâ Hazretleri, asrı nebevideki müşriklerin fezahatı hâllerini teşhir için buyuruyor ki: (Ve onlara) O müşriklere (karşı) Resûli Ekrem'in veya eshabı kirammın lisâniyle (bizim açık açık ayetlerimiz okunduğu vakit) vahdaniyeti ilâhîyyenin hakkıyyetini; şirkin butlanını insanların vazifelerini pek vâzih bir tarzda bildiren Kur'an-ı Mübîn'in âyetleri tilâvet edilince o müşrikler (dediler ki: **Bu**} yâni: Muhammed —Aleyhisselâm— (başka değil, bir adamdır ki, sizi atalarınızın ibadet ettikleri şeyden men etmek istiyor.) sizi putlara tapmaktan geri bırakmaya çalışıyor, sizi kendi dîninizden alıkoyup kendisine tâbi kılmak arzusunda bulunuyor. Onun iddiası, bir burhana müstenid değildir, (ve) O müşrikler şöyle de (dediler ki: Bu) Kur'an veya vahdaniyeti ilâhîyye iddiası (başka değil, sırf uydurulmuş bir iftiradır) yalan yere Allah'a izafe ediliyor (ve kâfir olanlar) gerek o müşrikler ve gerek ehli kitaptan olup da risâleti Muhammediyeyi inkâr eyleyenler, inkârlarında daha ileri giderek (hak için) Kur'anı hakikat beyân hakkmda veya Hazreti Peygamberin risâleti veya neşrettiği islâmiyet hakkmda (kendilerine geldiği vakit) kendileri dîni tevhide, fazileti insaniyeye davet edildiği zaman bir münsifâne teemmül ve tefekkürde bulunmaksızın (dediler ki: Bu, apaçık bir sihirden başka değil) bu zahir bir hayâlden ibaret, bu bir hakikate mukarin olmayıp bir büyü mahiyetinde bulunmakta. İşte o münkirler, kendi haklarındaki pek büyük bir vesile-i hidayeti, bir rehber-i saadeti öyle takdir edemiyerek kendi cehaletlerini, hakikati araştırmaktan mahrum bulunduklarını meydana koymuş oldular.

(44) : (Halbuki, onlara ders alacakları kitaplardan vermemiştik) Onlar asırlardan beri Ümmi, cehalet içinde yaşamakta bulunuyorlardı. Kendilerini tenvir edecek bir kitaba sahip değillerdi, kendi inançlarını teyit edecek bir kitabı ilâhî ise elbette ki, mevcut değildir, (ve **onlara)** O, münkir taifeye ey Hâtemülmürselîn!. (senden evvel) Kendilerini azabı ilâhî ile (bîr korkutucu göndermemiştik) devri fıtrette yaşıyorlardı. Bir Peygambere nail olmamışlardı. Artık ne oluyor ki, öyle cehaletlerinde devam edip duruyorlar?. Şimdi bütün beşeriyyet için pek muazzam bir nîmet olan Kur'anı Azîm'den, risâleti Muhammediyeden istifâdeye çalışmalı değil midirler?. Ne için onlar, eski münkirlerin felâketi, tarihiyelerinden bir dersi ibret almak istemiyorlar?.

(45) : **(Ve onlardan evvelkiler de tekzib etmişlerdi)** Nuh, Âd, Semud kavimleri gibi eski milletler de Peygamberlerini inkâr cüretinde bulunmuşlardı.

(halbuki, onlar) Asrı saadetteki müşrikler, **(ötekilerine)** evvelki milletlere **(verdiklerimizin ondia birine ermemişlerdir) o** eski milletlere daha çok kuvvet, servet ve müddeti hayat verilmişti. İşte onlar **(Resullerimizi tekzîb ettiler)** kendilerine gönderilen Peygamberlerin tebligatını kabul eylemediler, küfrlerinde devam etmek istediler **(artık bak, benim)** onları **(inkârım)** onlar hakkındaki kahr ve tenkilim **(nasıl oldu!.)** onlar o kültleri yüzünden ne büyük felâketlere uğratıldılar, onları o kuvvetleri, servetleri o felâketlerden kurtaramadı. Artık onlar kadar kudretleri, varlıkları olmayan şimdiki müşrikleri, başlarına gelecek olan bir azabı ilâhîden kim kurtarabilir?. Bir kere o eski kavimlerin tarihî facialarını düşünerek onlardan bir dersi ibret almalı değil midirler?. Nelerine güvenerek, ne gibi bir doğru esasa istinat ederek öyle küfr ve şirk içinde yaşamaya cür'et gösteriyorlar?. Hiç istikballerini düşünmezler mi?.

Diğer bir tevcihe göre de Resûli Ekrem'in ümmeti, Efdalülmürselîn olan bir Peygamberi Âlişan'a nail olmuşlardır. Kur'an-ı Mübîn gibi de pek ulvî, mucizbeyân bir kitabı ilâhî ile tenvir edilmekte bulunmuşlardır. Bu pek muhterem Peygamberin risâleti ve Kur'an-ı Azîm'in hükmü kıyamete kadar bakidir, bütün beşeriyete müteveccihtir, beşeriyeti dünyevî ve dhrevî selâmete, saadete kavuşturmak gayesine mâruftur. Bu ne kadar ulvî, muazzam bir nimettir. Eski ümmetler, bu nimetin, bu manevî i'tilânm onda birine bile nail olamamışlardır. Artık bu ümmet, bu kadar müteâli bir nimetin kadrini bilmeli, şükrünü ifâya çalışmalı değil midir. Eğer bunu takdir etmez, bundan yüz çevirirlerse eski kavimlerden daha ziyâde azaba, felâkete müstahik ölmüş olmazlar mı? Hak Tealâ Hazretleri cümlemizi mukaddes dînimize kemâli sadakatle merbutiyetten ayırmasın. Amîn.

*

قُلْ اِنَّمَٓا اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍۚ اَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى
ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍۜ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذٖيرٌ
لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدٖيدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ فَهُوَ
لَكُمْۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهٖيدٌ
﴿٤٧﴾ قُلْ اِنَّ رَبّٖي يَقْذِفُ بِالْحَقِّۚ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(46) : Deki: Size ancak bir şey ile öğüt veririm: Şöyle ki: Allah için ikişer ikişer ve teker teker kalkarsınız, sonra da güzelce düşünürsünüz, sizin sahibinizâe cinnetten bir eser yoktur, o sizin için şiddetli azabın önünde bir korkutucudan başka değildir.

(47) : Deki: Ben sizden ücret nâmımı bir şey istersem o sizin içindir. Benim mükâfatım ise ancak Allah'a aittir ve o, her şey üzerine şahittir.

(48) : Deki: Muhakkak Rab'bim hakkı ilkâ eder, bütün gayıpları tamamiyle bilendir.

*

İ Z A H

(46) : Bu mübarek âyetler de RessûM Ekrem'in hangi hususa dâir ümmetine öğüt verip onları taharrii hakikate sevk eylediğini bildiriyor. O Nebiyyi Z2-şanda cdnnetten bir eser bulunmadığını güzelce tefekkür edip anlamalarını emr ediyor. O Peygamberi Âlikadrin kimseden bir ücret istemeyip onun tarafı ilâhîden mükâfatlara nail olacağım anlatıyor. AUâmülguyûb olan Cenab-ı Hak'kın vahyi ilâhîsini düediği kulunun kalbine ilkâ buyuracağını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselîn!. Ümmetine (Deki,) ben (size ancak bâr şey 3e

öğüt veririm.) size en mühim bir haslet ile ittisafı tavsiye eder, sizi irşada çalışırım. Şöyle ki: (Allah için) Mahza rızayı ilâhî için benim meclisimden ayrılırsınız (ikişer ikişer ve **teker teker** kalkarsınız) gerek birlikte ve gerek münferiden Peygamberinizin ahvâl ve evsâfını nazan tefekküre alırsınız, onun sizlere neleri getirip tebliğ ettiğini güzelce mülâhaza edersiniz. Bunun neticesinde size tebliğ ve teklif ettiği şeylerin hakkıyyetinİ, ulviyyetini anlamış olursunuz. Ve bilmiş olursunuz ki: (sizin sahibiniz de) Size müsahib olup ilâhî hükmleri tebliğ eden Muhammedi —Aleyhisselâm— da (cinnetten bir eser yoktur) onun ne kadar yüksek bir akla, ulvî evsafa nail ve ne kadar hayrhâhane bir irşada çalışmakta olduğu pek mükemmel anlaşılmış olur. Ve (o) Peygamber (sizin içîn şiddetli azabın önünde) cehennem azabının gelmesinden mukaddem (bir korkutucudan başka değildir) mahza sizi büyük bir felâketten, bir cezadan siyanet içindir ki, size nasihat veriyor, size ahiret azabını hatırlatarak sizi ondan kurtarmaya çalışıyor. Artık siz de onun bu hayrhâhlığına karşı arzı şükranda bulunmalı, tebligatına riâyet etmeli değil misiniz?.

(47) : Cenab-ı Hak buyuruyor ki: Ey Resul; Âlişanun!. Vahdaniyeti ilâhîyyeyi, risâleti Muhammediyeyi, haşr-ı neşri inkâr edenlere (Deki: Ben sizden) ifâ ettiğim vazifei risâlet mukabilinde (ücret nâmına bir şey istersem) yâni: Ben sizden bir mükâfat beklemekte bulunmadım, ben mahza emri ilâhîye, rızayı subhaniye binâen sizi irşada, ikâza çalışıyorum, sizi bir sahaî selâmete erdirmek, istiyorum, sizden bir ücret istemem, (o sizin içindir) sizden istenilecek ücret, sizin olsun. Benim ona ihtiyacım yoktur, (benim mükâfatını ise ancak Allah'a aittir) Beni vazifei risâletimi ifâ ettiğimden dolayı sevaba, mükâfata nail kılacak olan, ancak o mâbudi Kerîm Hazretleridir, (ve o) Haalık-ı Hakîm (herşey üzerine şahittir) bütün kullarının ahvâlini amalini bilmektedir. Elbette İd, benim de bu husustaki sadakatim, hulusi niyetim o Haalık-ı Azîm'ce malûmdur. Ona göre, hakkımda eltafı ilâhîyyesi tecellî edecektir.

(48) : Ey Efdalühnürselîn!. Öyle bir takım münkirlere, mülhidlere **(Deki:** Muhakkak **Rab*bimr, hakkı Skâ eder)** hakikat ne ise onu Peygamberine vahy ve ilhâm buyurur. Veya hak ve hakikati tecellî ettirerek onunla bâtılı atar, mahv ve muzmahil kılar, islâmiyeti bütün âfaka münteşir bir hâle getirir, bu islâmiyetin bütün âfaka intişarı, itilâsı hakkında bir vadi ilâhî, bir tebşiri subhanî demektir. Ve o Haalık-ı Azîm **(bütün gayıblan tamamiyle bilendir.)** göklerdeki, yerlerdeki bütün vukuata, bütün esrara alîmdîr. Dîni îslâmın âtiyyen ne kadar itilâya, intişara nail olacağı da indi ilâhîde tamamen malûm bulunmaktadır.

*

قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ
عَلَىٰ نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾ وَلَوْ تَرَىٰ
إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾ وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ وَأَنَّىٰ
لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ
بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ
كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ ﴿٥٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(49) : Deki: Hak geldi ve bâtıl —ise bir şeyi— ne bidayeten vücude getirebilir ve ne de iade edebilir.

(50) : Deki: Eğer ben sapıtmış isem şüphe yok ki, kendi şahsım aleyhine sapıtır olurum ve eğer doğru yola ermiş isem bu da Rab'bimin bana vahy ettiği şey sebebiyledir. Muhakkak ki, O —-Rab'bim— işiöcidir, pek yakındır.

(51) : Görecek olsan telaşa düştükleri zaman —ne garip bir manzara görmüş olursun— artık kurtuluş yok ve onlar yakın bir mahalden yakalanmışlardır.

(52) : Ve demiş olurlar ki, ona îman ettik. Fakat onlara uzak bir yerden el sunmak nerede?.

(53) : Halbuki, onu evvelce 'okâr etmişlerdi ve gayba uzak bir yerden taş atıyorlardı.

(54) : Artık kendileriyle arzu ettikleri şey arasına bir ayrılık girmiştir. Nasıl ki, evvelce onların benzerleri hakkında da yapılmıştı. Muhakkak ki, onlar şüpheye düşüren bir tereddüt içinde idiler.

⁂

İ Z A H

(49) : Bu mübarek âyetler de hakkın tecellî edip bâtılın muzmahil olduğunu tebşir ediyor. Resûli Ekrem'in kimseye bir zararı olmayıp kendisinin vahyi Rabbani sayesinde hidayete nâü olduğunu bildiriyor. Münkirlerin de ileride ne kadar heyecanlara düşerek ne kadar mahrumiyetler dçinde çırpınıp duracaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselîn!. O İslâmiyet düşinanlarına (Deki: Hak geldi) Dinî İslâm zuhur etti veya Kur'an-ı Azîm nüzule başlamış oldu veya risâleti Muhammediyye, mucizeler ile müeyyet bulundu, hak ve hakikat tecellî edip durdu, (ve) Ey münkirler! Sizin iltizam etmiş olduğunuz (bâ **tıl)** ise, küfr ve isyan ise hiçbir şeyi **(ne bidayeten vücude getirilebilir** ve **ne de**) mahv olup giden birşeyi **(iade edebilir)** yâni: İslâmiyetin satyet ve ulviyyeti karşısın da küfrün butlanı zahir olmuş, onun hangi birşeyi icat ve iadeye kabiliyeti bulunmadığı taayyün etmiştir. İbni Mesut Hazretlerinden rivayet olunduğuna göre, Resûli Ekrem Efendimiz, Mekke-i Mükerreme'yi feth edince Kâbei Muazzamadaki üçyüz altmış putu kırıp atmış, «Hak geldi, bâtıl gitti» mealindeki âyeti kerîmeyi okumuştu.

(50) : Ey Resûli Fezâilperverî. Senin ulviyyetini itiraf etmeyen o muannit münkirlere **(Deki:** Eğer **ben)** bilfarz doğru yoldan **(sapıtmış *isem,* şüphe yok ki, kendi şahsım aleyhine sapıtır olurum)** onun vebali, meşguliyeti benim şahsıma âit bulunmuş olur. **(ve eğer doğru yola ermiş isem bu da)** böyle bir hidayete nâiliyette **(rab'bimin bana vahyetöği şey sebebiyledir)** onun ihsan buyurduğu Kur' an-ı Kerîm ve feyz ve hikmet sayesindedir. Binaenaleyh o Haalık-ı Hakîm'in zâtı ahadiyyetine iltica etmelidir, onun ahkâm-ı Kur'aniyesine riâyette bulunmalıdır ki, böyle bir hidayete nâiliyet nasib olsun. **(Muhakkak İd, O)** Rab*bim, o hakîm ve azîm halikım **(işitîcidir)** benim de. sizin de sözlerimizi işitmektedir ve o mâbudi Kerîm, kullarına ilmen, manen **(pek yakındır)** onların bütün sözlerini, işlerini görür, bilir, dualarına icabet buyurur, onun zâtı kibriyâsına karşı hiçbir şey gizli kalamaz.

(51) : Ey Eşrefühnürselîn!. Eğer o münkirleri **(Görecek olsan telâşa düştükleri zaman)** öldükleri veya mahşere sevkedildikleri veya Bedr gazvesinde mağlûbiyetlere uğradıkları vakit, ne acîb, ne ibretbahş bir manzara görmüş olursun. **(artık kurtuluş yok)** Onlar o zaman kendilerini o felâketten asla kurtaramayacaklardır, **(ve onlar yakut bir mahalde yakalanmışlardır)** Elde edilerek cezalarına kavuşturulmuş olacaklardır. O da; ya kabirlerinde veya cehenneme sevkedilecekleri zaman vuk'u bulacaktır veyahut Bedr gazvesinde vuk'u bulacaktır ki, artık o felâketten, o mağlûbiyetten kaçıp kurtulmalarına imkân^kalmamış olacaktır.

(52) : (Ve) O münkirler, haklarında azabı ilâhî tekarrür ettiği zaman^ âhiret âleminde **(Demiş olurlar kî, ona îman ettik)** şimdi Kur'anı Mübîni veya Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'ı tasdik etmekte bulunuyoruz, **(fakat onlara uzak**

bir yerden el sunmak nerede?.) Artık ahiret gibi uzak bir mahalden el uzatarak dünyadaki îmanı elde etmek kabil mi?. Heyhat.. Artık onun kabul edileceği zaman geçmiş bulunacaktır.

§ Tenavüş; Elde etmek, yakın bir şeyi kolaylıkla yakalamak, tenâvülde bulunmak manasınadır.

§ Eşya'; Şia'nın cem'idir ki, bir bölük cemaat demektir. Bir mezhebe tâbi veya bir kişinin etrafında yayılmış olan kimselerden ibarettir.

§ Mürib; Bir kimseyi reybe, yâni, şek ve şüpheye, tevehhüme düşüren şey demektir. Reyb kelimesi tevehhümle vâki olan şek ve şüphe mânasına olduğu gibi, hâdise rüzgâr mânasında da müstâğmeldir.

(53) : (Halbuki,) O kâfirler (onu) Kur'an-ı Azîm'e, risaleti Muhammediyeye, yevmi ahirete îman edilmesini (evvelce) dünyadalarken (inkâr etmişlerdi) onlara inanmamışlardı, (ve gayba uzak bir yerden taş atıyorlardı) kendilerinde hiçbir bilgi, düşünce olmaksızın Resûli Ekrem'e hâşâ.. Sâhir, şâir, kâhin diyorlardı, Kur'an-ı Mübîn'e de sihir ve şiir demekten sıkılmıyorlardı. Ahiret hayatım inkâra cür'et gösteriyorlardı, kendi bâtıl zanlarına göre lâf atıp duruyorlardı.

(54) : (Artık kendileriyle arzu ettikleri şey arasına) Dünyaya dönüp de îmanda, sâlih amellerde bulunmak arzuları beynine büyük bir ayrılık hâil bulunmuştur. Bu arzularına kavuşmaları artık kabil değildir. (Nasıl ki, evvelce onların benzerleri hakkında da) öyle bir ayrılık (yapılmıştı) eski kavimler de Peygamberlerini inkâr etmişler, sonra kahra uğrayarak ahirete gidince dünyadaki hareketlerinin pek korkunç neticesini anlamışlar, tekrar dünyaya dönüp de îman ile kendilerini kurtarmak istemişlerdi. Fakat bu temennileri artık kendileri için bir fâide temin edememiştir. Zira (muhakkak ki, onlar) dünyadalarken kendilerini (şüpheye düşüren bir tereddüt içinde idiler) yâni: Pek büyük bir şek ve iştibah içinde yaşıyorlardı, kendilerini uyandırmak isteyen zâtların sözlerine iltifat etmiyorlardı, kendi nefislerinin vahi temayüllerine tâbi olarak gaye-i hayattan bîhaber bir hâlde bulunuyorlardı. İşte bu sebepledir ki, öyle mahrumiyet, nedamet içinde kalmışlardır. İnsanlara lâzım olan odur ki: Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin bu âlemde tecellî eden binihâye âsân kudretini bir nazarı ibretle temaşa edip uyanık bir hâlde yaşasınlar, nail oldukları nimetlerden dolayı o mâbudi kerîme hamd-ü senada bulunarak dindarâne bir halde yaşamaya devam etsinler. Beşeriyet için çârei selâmet ve saadet bundan ibarettir. Ve minallâhıttevfîk..

FATIR SÛRESİ

Bu mübarek Sûre Mekke'i Mükerreme'de furkan sûresinden sonra nazil olmuştur. Kırk beş âyeti celîleden müteşekkildir. Hak Tealâ Hazretlerinin Fatır-ı kâinat, Haalık-ı Mükevvenat olduğunu bildirdiği için kendisine «Sûrei Fatır» ünvânı verilmiştir. Meleklerin vaziyetlerine vazifelerine dâir malûmat verdiği için de kendisine «Elmelâike sûresi» de denilmiştir.

Başlıca mündericatı şunlardır:

(1): Meleklerin yaradılışı, Rahmeti İlâhîyyenin tecellîsine kimsenin mâni olamayacağı, Haalık-ı Kerîm Hazretlerine bütün nâsin medyuni şükran bulunduğu,

(2): Evvelki Peygamberlerin kıssalarına işaretle Resûli Ekrem'in kalbi saadetlerini tesbit ve hakkın tecellî edeceğini tebşir ile o Nebiyyi Zîşan'a tesliyetbahş olduğu.

(3) ; Nâsin uyanık bir hâlde yaşayarak şeytanî vesveselere aldanmamalarını, böyle bir aldanışın vahîm neticelerini beyân ile halkı intibaha davet..

(4) : Hak Tealâ'nın bipâyan âsârı kudretini nazara alarak uyanık bir hâlde yaşanmasını ve fezâili dîniye ile tezyini zâta çalışılmasını tavsiye.

(5) : Bütün insanların atıfeti ilâhîyyeye muhtaç olduklarını ve herkesin kendi amelinden mes'ul olacağını ihtar ve zulmet ile nurun, hayat ile mematın müsavî olmadığı gibi ehl-i îman ile ehl-i küfrün de müsavî olamayacaklarını iş'ar.

(6) : Âsârı kudreti takdir, azameti ilâhîyyeyi tefekkür eden ehli ilm ile bu gibi hasletlerden mahrum kimselerin müsavi olamayacaklarını beyân ile insanları tahsili kemalâta teşvik.

(7) : Ahirette ehli îmanın nail olacakları selâmet ve saadeti, münkirlerin de şeameti ahvâlini ve ne kadar haîb ve hasır bir halde kalacaklarını beyân ile beşeriyeti intibaha davet buyurmaktadır.

***

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُو۫لٖٓي اَجْنِحَةٍ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَ يَزٖيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَٓاءُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Hamd, gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer ve üçer ve dörder kanat sahibi elçiler kılan Allah'a mahsustur. Halk da dilediğini **arttırır. Şüphe** yok **ki, Allah** her şey **üzerine bihakkın** kadirdir.

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyet, nice kudret bedialarını yaratan ve zalim kavimleri mahv.ve münderis eden Haalık-ı Azîme mümînlerin hamd ve şükrde bulunmalarına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Hamd)** Güzelce sen'a ve arzı şükran **(gökleri ve yeri yaratan)** bu muazzam âlemleri yoktan var eden, birer bedi, lâtif surette vücude getiren ve **(melekleri ikişer ve üçer ve dörder kanat sahibi elçiler kılan)** o pek lâtif maMûklan sür'atle harekete muktedir, ruhanî istidatlara sahip buyuran ve ilâhî hükmleri, haberleri Peygamberlere, velîlere vahy ve ilham ve rüyayı sâliha suretiyle tebliğe vasıta kılmış olan **(Allah'a mahsustur)** bütün mükevvenat, hâlen ve kalen o zîkudret haalık-a hamd-ü senada bulunur, arzı tazimata devam ederler. O öyle bir Haalık-ı Kerîmdir ki, **(Halk da düedjğtni arttırır)** melekleri daha nice kanatlara, kuvvetlere sahip kılar. Nitekim sahihî müslimde **İb-**

ni Mesut'tan rivayet olunduğuna göre Resûli Ekrem Sallâllahü Aleyhi Vesellem Efendimiz Cibrili Emin'i altıyüz kanatlı bir surette görmüştü. O mübarek melek böyle bir kuvvete, bir istidadi ruhanîye ve memur olduğu şeyleri sür'atle tenfize muktedir bulunuyordu. Evet.. Cenabı Hak dilediği mahlûkunu yüksek bir kabiliyete, büyük bir ilm ve irfana, fevkalâde bir melâhate ve ulviyyeti ruhiyeye nail buyurabilir. (şüphe yok **ki, Allah her** şey üzerine **bihakkın kadirdir.)** Dilediği şeyi yaratmaya, müteaddit, mütefavit nimetlere, kabiliyetlere sahip kılmaya kudreti ilâhîyyesi maziyadetin kâfidir. Bütün gözlerimiz önünde parlayıp duran birnice ulvî manzaralar, o Haalık-ı Kerîm'in kudreti azîmesine şahadet edip durmaktadır.

§ Futr = Fıtret; Yarmak, yaratmak, bir şeyi bidayeten vücude getirmek demektir, «Fatır» de yaratan bir şeyi şak eden, sabık bir misâli olmaksızın icat eyleyen zât manasınadır.

«Her zerrede hâsılı hüveyda»
«Olmakta tecelliyat-ı Mevlâ»

*

مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا
يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ٢ يَا أَيُّهَا
النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ
مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنّٰى تُؤْفَكُونَ ٣
وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ٤

MEALİ ÂLÎSİ

(2) : Allah, nâsa rahmetten neyi açarsa sonra onun için tutacak yoktur ve neyi tutarsa artık bundan sonra onu salıverecek yoktur. Ve aziz hakim olan O'dur.

(3) : Ey insanlar!. AHah'ın üzerinizde olan nimetini hatırlayınız. Allah'tan başka sizi göklerden ve yerden merzuk eden bir Haahk var mıdır?. O'ndan başka Sâh yoktur. O hâlde nereden döndürülmüş oluyorsunuz?.

(4) : Ve eğer seni tekzib ediyorlarsa muhakkak ki, senden evvel de Peygamberler tekzib edilmişlerdi. Ve bütün işler Allah'a döndürülecektir.

İ Z A H

(2) : Bu mübarek âyetler de Cenab-ı Haklan mahlûkatı üzerindeki tasarrufatına hiçbir kimsenin engel olamayacağını bildiriyor. İnsanları nail oldukları nîmetlerden dolayı arzı şükrana davet ve küfranı nimetten tahzir ediyor. Evvelki Peygamberlerin de tekziblere uğramış olduklarını beyân ile Resûli Ekrem'e tesliyetbahş olmaktadır. Şöyle ki: (Allah) Celle ve Celâlûhu Hazretleri (nâsa rahmetinden neyi açarsa) kendi rahmet hazinelerinden maddî ve manevî ne gibi nimetler verirse, sıhhat, servet, ilm ve hikmet gibi neler ihsan buyurursa (sonra onun için tutacak yoktur) o açılan rahmet kapılarını tutup kapamaya muktedir bir mahlûk bulunamaz, (ve) O Haalık-ı Hakîm (neyi tutarsa) hangi bir kulunu hangi bir nîmetten lihikmetin mahrum bırakmak dilerse (artık bundan sonra) Cenab-ı Hak'kın onu tutup men ettiğini müteakip (onu salıverecek yoktur) hiçbir kimse, Hak Tealâ'nm mahrum bıraktığı bir şahsı bir nimete kavuşturamaz, o şahsa teveccüh eden belâ ve musibeti açıp onu kurtaramaz, (ve aziz, hakîm olan) Yâhi: Her dilediğini yapmaya kadir, her şeye galip ve her iradesi, yaratması bir hikmet ve maslahata müstenit bulunan ancak (O'dur) O Haalık-ı Kâinat Hazretleridir. Binaenaleyh insanlar her hususta Cenab-ı Hak'ka itimat ve iltica etmelidir. Feyz ve bereketi onun rahmetinden beklemelidir. Bir dünyevî varlık ümidiyle hakkın emrlerine muhalif harekette bulunarak herhangi bir şahsa güvenmemelidir. İnsan bir nimete nail olursa o mutlaka Cenab-ı Hak'kın takdir ve halkı iledir. Bundan dolayı şükr etmelidir. Bir mahrumiyete mâruz kalırsa bu da bir hikmete müstenittir, ve çok kere de kendi kusurlarının bir neticesidir. Artık ıslâhı hâle çalışmalıdır. Dünyevî bir ümit ile ona buna yaltaklık etmek ahlâkı islâmiyeye muhaliftir.

(3) : Evet.. (Ey insanlar!.) Ey Cenab-ı Hak'tan kullan!. (Allah'ın üzerinizde olan nimetini hatırlayınız) O nîmetleri lisânen ve kalben yâd ediniz. Sizi var eden O'dur, size sıhhat, akıl, servet, vesaire veren O'dur. Bu yaşadığınız muhitte ne kadar mütenevvî nîmetlere nail oluyorsunuz. (Allah'tan başka sizi göklerden ve yerden merzuk eden bir Hâlık var mıdır?.) Elbette ki, yoktur. O, şerik ve nâzirden münezzeh olan Haalık-ı Kâinat'ın bir lûtfudur ki, göklerden muhitinize teveccüh eden ziyalar ile, havalar ile, yağmurlar ile sizi yaşatıyor, yerden husule getirdiği çeşit çeşit mahsulât ile de sizi besliyor, nimetlere nail' buyuruyor. Evet.. Şüphe yok ki, (ondan) o razzakı kerîmtöen (başka ilâh yoktur) Hâkıyyet ve mâbûdiyet yalnız O'na mahsustur (o hâlde nereden döndürühnüş oluyorsunuz?.) Hak Tealâ'nm bir Haalık-ı Azîmı, bir razzakı kerîm olduğu böylece

malûm iken ne için siz tevhidi İlâhîden ayrılıyorsunuz?. Bir takım mahlûkatı o Haalık-ı Kâinat'a şerik ittihaz ediyorsunuz?. Öyle fanî, âciz peylere tapınıp duruyorsunuz?. Bu ne gaflet, ne cehalet!.

. İşte bu ilâhî hitap!. Bütün münkir beşeriyete müteveccih olduğu gibi bilhassa asr-ı saadetteki Mekke'i Mükerreme müşriklerine de müteveccih bulunmuştur. Onlar Hazreti Peygamberi tekzîb ediyorlar. Nail oldukları o muazzam nîmetin kadrini bilmiyerek küfr içinde yaşamak istiyorlardı. «Yü'fekün» kelimesi «Efek» kelimesinden alındığına göre mânâsı: İmandan nasıl sarfolunuyor, küfre döndürülüyorsunuz demektir. «İfk» kelimesinden müştak olduğuna nazaran da mânâsı: Allah'ın birliğini tekzîb size nereden vâki oluyor demektir.

(4) : (Ve) Ey Hâtemülmürselîn!. O nankörler» (seni tekzîb ediyorlarsa) senin risâletini inkâr ederek muhalefette bulunuyorlarsa, aldırma, müteessir olma, sabr et (ve muhakkak ki, senden evvel de) kavimleri tarafından (Peygamberler tekzîb edilmişlerdi) onlar da ezâ ve cefaya uğramışlardı. Fakat sabr ederek selâmete ermişlerdi, (bütün işler Allah'a döndürülecektir) Yarın ahiret âleminde sizi bu sabr ve sebatınızdan dolayı nice mükâfatlara erdirecektir. O münkirler de lâyık oldukları azaplara kavuşmuş olacaklardır. Bu, mutlaka mukadderdir.

Kuşeyrî merhumun dediği gibi bu beyânı ilâhîde hükemaya, erbâb-ı kulub'e, ehli îmana işaret vardır. Şöyle ki: Bu gibi zâtlar her vakit bir takım dinsizlerin, âdi kimselerin taân ve teşniine hedef olabilirler. Bu hâl beşeriyet muhitinde öteden beri görülmekte bulunmuştur. -Bu hâlde sabr etmelidir, himayei ilâhîyyeye iltica eylemelidir. Elbette ki, bu gibi mazlum bir durumda bulunan zâtlar mükâfata nâil olacaklardır, onların aleyhindeki iftiralara cür'et edenler de ergeç lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır. Elbette ki, adaleti ilâhîyye tecellî edecektir.

**

يا ايها الناس ان وعد الله حق فلا تغرنكم الحيوة الدنيا ولا
يغرنكم بالله الغرور ﴿٥﴾ ان الشيطان لكم عدو فاتخذوه عدوا انما
يدعوا حزبه ليكونوا السعير ﴿٦﴾ الذين كفروا لهم عذاب
شديد والذين امنوا وعملوا الصالحات لهم مغفرة واجر
كبير ﴿٧﴾ افمن زين له سوء عمله فراه حسنا فان الله يضل
من يشاء ويهدي من يشاء فلا تذهب نفسك عليهم حسرات
ان الله عليم بما يصنعون ﴿٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(5) : Ey insanlar!. Şüphe yok ki, Allah^in vadi, haktır. Artık sizi bu dünya hayatı aldatmasın ve şeytan da sizi Allah ite —onun affına güvendirerek— aldatmasın.

(6) : Şüphe yok ki, şeytan sizin için bir düşmandır. Artık siz de onu bir düşman tutun. O muhakkak ki, kendi etrafında toplananları dâvet eder ki, alevli cehennemin yâran'ından oluversinler.

(7) : O kimseler ki, kâfa* oldular, onlar için pek şiddetli bir azap vardır. Ye o kimseler ki, iman ettiler ve sâKh sâfih ameUerde bulundular onlar için de bir yarlıgama vardır ve pek büyük bir mükâfat vardır.

(8) : Ya o kimse ki, ona kötü amefi süslü gösterilmiş de onu güzel görmüştür. —O hiç ehl-i selâh gibi olabilir mi?.— Muhakkak ki, Allah dilediğini şaşırtır ve dilediğini doğru yola iletir. Artık nefsin onların üzerine teessüflerle geçip gitmesin. Şüphe yok ki, Allah —onların— neler işlediklerini tamamiyle bilendir.

İ Z A H

(5) : Bu mübârek âyetler, Allah Tealâ'nın kulları hakkındaki vadinin herhalde zuhura geleceğini beyân ile. onları uyanmaya dâvet ediyor. Vesveselerine uyanları cehennemlik edecek olan şeytana uyulmamasını ihtarda bulunuyor. Kâfirlerin şiddetli bir azaba, sâlih müminlerin de mağfirete, büyük bir mükâfata nail olacaklarını haber veriyor. Kendi çirkin amellerini süslü görenlerin pek aldanmış olduklarını bildiriyor. Cenab-ı Hak, kullarının bütün amellerini bildiği için onlardan dilediğini dalâlete ve dilediğini hidayete sevkedeceği cihetle artık Resûli Ekrem'in o dalâlet erbabı hakkında müteessif olmamasını beyân ile o Peygamberi Âli Cenabe tesliyetbahş olmaktadır. Şöyle ki: (Ey insanlar!. Şüphe yok ki, Allah'ın vadi haktır) Haşr-ı neşre mükâfat ve mücazata âit beyânı Eâhî sabittir, birer mahzı hakikattir.. Herhalde zuhura gelecektir. (Artık sizi bu dünya hayatı aldatmasın) Dünyanın fâni alâyişi, zevk ve sefası sizi istikbâlinizi düşünmekten gâfil bulundurmasın (ve şeytan da sizi Allah ile) Cenab-ı Hak'kın siai herhalde af edeceğine, yarhgayacağına dâir vesveseleriyle (aklatmasın) sizi af-ı ilâhîye güvendirerek gaflete, islâh-ı hâlden men'e çalışır. Onun vesveselerine kapılmayınız.

(6) : Evet.. (Şüphe yok ki, şeytan sizin için) Ey insanlar!. Öteden beri pek fenâ (hir düşmandır) sizi felâketlere, uğratmaya çalışır durur, (artık siz **de onu** bir düşman tutun) Onun iğfalâtına aldanmayın, ona karşı muhalefete devam edin, uhdenize düşen vazifeleri yapmaya çalışın, (o) Şeytan (muhakkak ki, kendi etrafında toplananları) kendi vesveselerine kıymet verenleri **(davet eder** ki,) onlar kendisine uysunlar da nihayet (alevli cehennemin yaranından öluvershıler) onlar da kendisi gihi cehenneme atılıp beraberce muazzep olsunlar, bu suretle de Âdem oğullarından intikam almış bulunsun.

(7) : Evet.. (Okümseler **ki,** kâfir **oldular)** Şeytanın vesveselerine uyarak dinden çıktılar (onlar için pek şiddetli **bir** azap vardır) şeytanın dâvetine icabet ettiklerinin cezasına uğrayacaklar, tasavvurların fevkinde muazzep olup duracaklardır, **(ve o kimseler ki, îman ettiler)** Kalplerini nur-ı îman ile tenvire muvaffak oldular, (ve) Şeytanın vesveselerine kapılmayarak **(sâlih salah amellerde bulundular)** namaz gibi, oruç ve zekât gibi dîni vazifelerini yerine getirdiler **(onlar için de)** öyle mümin, sâlih kullara mahsus da tarafı ilâhîden **(bir yarhgama)** bir mağfiret **(vardır ve pek büyük bir mükâfat vardır)** onlar cennetlere nail olacaklardır, cemâl-i ilâhîyi müşahede şerefine mazhar bulunacaklardır. Ne ulvî bâr muvaffakiyyet!.

(8) : Evet.. Şüphe yok ki, kâfirler ile ehli îmanın akıbetleri müsavî olamayacaktır. Bir kere düşünmeli!. **(Ya o kimse ki, ona kötü ameti)** Şeytanın vesveseleriyle, nefsinin fasit temâyülleriyle süslü gösterilmişte de onu o çirkin amelini, o akla, ahlâka muhalif hareketi **(güzel görmüştür) o** fena ameline devam edip durmuştur, onun fenalığını anlamamıştır, **o** muzlim hayatını, bir münevverlik san-

mıştır, artık öyle alHanmıg, bir şahıs, hiç ehli salâh gibi olabilir mi, bir mümîn kul gibi uhrevî bir nimete nail bulunabilir mi?. Elbette ki, öyle olamaz, **(muhakkak ki, Allah dilediğini şaşırtır.)** Öyle şeytana tâbi olan, hodbin bulunan, kendi ihtiyarım ve istidadım suiistimâl eyleyen bir şahsı dalâlet içinde bırakır, onu lâyık olduğu cezaya kavuşturur (ve) Cenab-ı Hak **(dilediğini) de (doğru yola iletir)** kendi ihtiyarını, istidad-ı fıtrîsini güzelce istimal eden, şeytanın iğfalâtına kapılmayan, uhdesine düşen vazifeleri ifâya çalışan bir kulunu Haalık-ı Hakim Hazretleri hidâyete nail eder, onu ahirette makamlara erdirir. Velhâsıl: Herkes dünyadaki güzel veya çirkin mesâisine göre ahirette mükâfata veya mücazata uğrayacaktır, **(artık)** Ey Peygamberi merhametpenâh!. **(nefsin onların üzerine)** öyle şeytana uyup küfr ve isyan içinde yaşayan kimselerden dolayı **(teessüflerle geçip gitmesin)** sen vazifei risâletini ifâ ediyor, onları uyandırmaya çalışıyorsun, onlar ise kendi bâtıl kanaatlanndan ayrılmıyorlar. Binaenaleyh sen mazursun, şiddetli bir mahzuniyette bulunmana lüzum yok, onlar kendi kötü amellerinin cezasına kavuşmuş olacaklardır. Onlar nice kudret bediâlarını gördükleri hâlde onları takdir ederek uyanmıyorlar, küfrlerinde devamedip duruyorlar. **(Şüphe yok ki, Allah)** Tealâ Hazretleri o münkirlerin **(neler işlediklerini tamamiyle bilendir)** onların bütün o çirkin inançlarım, amellerini bilmektedir. Onları ona göre mücazata uğratacaktır. Bu bir muktezayı adalet ve hikmettir.

§ Heserat; Hesretin cem'idir ki, fevt olan bir şeyden dolayı nefsin şiddetli bir hüzn ve telehhüfe tutulması demektir.

Bu âyeti celîle, Ebu Cehl dle şâir müşrikler hakkında nazil olmuştur. Tefsiri Ebissuut.

Diğer bir rivayete göre de.Hazreti Ömer RadiâUahu Anh ile Ebu Cehl hakkında nüzul etmiştir. Çünki Allah Tealâ Hazreti Ömer'e hidayet nasip buyurmuş, Ebu Cehl'i de dalâlet içinde bırakmıştır. TefsirüT Merağî.

وَاللّٰهُ الَّذٖٓي اَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثٖيرُ
سَحَابًا فَسُقْنَاهُ اِلٰى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَحْيَيْنَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذٰلِكَ
النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَنْ كَانَ يُرٖيدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمٖيعًا اِلَيْهِ يَصْعَدُ
الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذٖينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّـَٔاتِ
لَهُمْ عَذَابٌ شَدٖيدٌ وَمَكْرُ اُو۬لٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ
مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ
مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ
مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فٖي كِتَابٍ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرٌ ﴿١١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(9) : Ve Allah O —zât— ür İd, rüzgârları göndermiştir. Sonra —onlar— bulutu harekete getirir, derken onu bir ölmüş beldeye sevketmişizdir. Sonra onunla yeri öldükten sonra hayata kavuşturmuşuzdur. İşte ölüleri diriltmek de böyledir.

(10) : Her kim izzet —şeref ye şan— isliyorsa —bilsin ki—bütün izzet —kuvvet ye hakimiyet— Allah'ındır. Pâk söz ona yükselir, salâh ameli de O yükseltir ye o kimseler kî, hilekârane bîr surette günahları irtikâb ederler, onlar için de pek şiddetli bîr azap yardır. Ve onların o hiyleleri mahvolur gider.

(11) : Ve Allah sizi bir topraktan, sonra bir nutfeden yarattı ye sonra sizleri çiftler kıldı ve O'nun ilmi olmaksızın hiç bir dişi gebe olamaz ve doğuramaz ye bir yaşatılan yaşatılmış olmaz ye onun ömründen Insattıhnak da olmaz kî, ülâ kitapta yazılmıştır. Şüphe yok ki, O, Allah'a göre pek kolayda*.

•**

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetler, Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin bu âlemdeki pek lâtif, ibretbahş âsârı kudretine nazarları celbederek ahiret hayatının vuk'uuna bir misâl irâd etmekte bulunuyor. Hakikî izzet ve kudretin Cenab-ı Hak'ka mahsus olduğunu bildiriyor, dünyevî varlıkların ve kendilerine tapılan putların, bir izzet ve şerefi hâiz bulunmadıklarına işaret ederek insanları güzelce amellere şevk ve hilâfına hareketlerden tehzir etmektedir. İnsanların yaradılışlarında ve yaşayışlarındaki tarzı acîbi beyân ve bunların bir kitabı ulvîde mukayyet olduğunu ihtar ile beşeriyeti mütefekkirâne bir hâlde bulunmaya davet buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve Allah O) Zâtı Kibriya (dır ki: Rüzgârları göndermiştir) öyle havada hareketler husule getiren hilkat bedialarını Âdem'den vücude getirmiştir. Bunlar o Haalık-ı Azîm'in kudretine birer delildir, (sonra) o rüzgârlar (bulutu) o kadar ağır kitleleri (harekete getirir) onları muhtelif taraflara sevkeder, bu suretle de pek muazzam birer eseri kudret gözler önünde parlamaya başlar (der ken onu) o bulutu (bir ölmüş) kuvveî inbatiyeden, nebatattan mahrum kalmış (bir beldeye sevketmişizdir) o bulutlar suları hâvi olarak kudreti ilâhîyye ile mukadder olan bir yer sahasının üzerine görülmekte bulunuyor, (sonra onunla) O buluttan yağan yağmurlar ile (yeri öldükten) öyle neşv ve nemadan mahrum, hayattan bînasip bir hâlde kaldıktan (sonra hayata kavuşturmuşuzdur.) Yağdırılan yağmurlar ile o sahalar yeniden hayata ermiş, çeşit çeşit nebatatın husulüne bir cilvegâh bulunmuştur. Bu gibi âsârı kudret daima görülmektedir. (İşte ölüleri diriltmek de böyledir.) Cenab-ı Hak, dilediği zaman candan mahrum kalmış olan ölüleri de feyz-i kudretiyle yeniden hayata nail buyurur. O ölmüş yeryüzü nasıl ki, bir kabiliyeti hayatiyeyi hâiz bulunuyor. İnsanların vücutları da toprak kesilip darmadağın olduktan sonra Kudreti İlâhîyye ile yeniden toplanarak yeniden hayata nail olacaktır. Rüzgârlar vasıtasiyle müteferrik bulutlar, toplatılarak istenilen tarafa sevkedildiği gibi ruhlarda ölmüş, dağılmış cesetlere sevkedilerek onların yeniden hayata kavuşmalarına birer sebep teşkil edecektir. İşte bütün bunlar, Hak Tealâ'nın varlığına, kudretine, her dilediğini vücude getirebileceğine birer parlak delîl teşkil etmektedir. —

(10) : (Her kim izzet) Kuvvet, şeref ve şan (istiyorsa) bilsin ki (bütün izzet) kuvvet ve hakimiyet (Allah'ındır) öyle mahlûkattan olan putlara, insanlara tapınarak onlardan bir fâide bekleyenler, aldanmış bulunmaktadırlar, öyle müşrikâne hareketlerde bulunan her şahıs, bilmelidir ki, bütün izzet, bütün hakimiyet ve kuvvet, dünyevî ve uhrevî şeref ve azamet Cenab-ı Hak'ka mahsustur. Artık izzeti, şeref ve atıfeti o Haalık-ı Kerîmeden istirham etmelidir. O'na ibadette, duâ ve niyazda bulunmalıdır. (Pak söz O'na) O mâbudi Azînı'in dergâhı izzetine (yükselir) tevhîde, teşbihe dâir telâffuz edilen mübarek kelimeler, tilâvet edilen Kur'an-ı Mübîn, yapılan duâlar ve istiğfarlar bütün Cenab-ı Hak'kın huzur-ı mânevisine yükselmek şerefini hâiz bulunur, yâni bunlar kabul-ı ilâhîye mazhar olup (sâlih emeli de) riyadan âri, halisane ifâ edilen ibâdetleri de (O)

Mâbudi Kerîm (yükseltir) yâni onları kabul ederek sahiplerini kat kat mükâfatlara nail buyurur, (ve o kimseler ki, hilekârane bir surette günahları irtikâb ederler) Sureti zahirede mümin görünerek münafıkâne bir tarzda harekette bulunurlar veyâhut küffân Kureyş gibi Darunnedvede toplanarak Resûü Ekrem'in, dîni islâm'ım aleyhinde tedbir almak cinayetine cür'et ederler (onlar için de pek şiddetli bir azap vardır) onlar ergeç bir kahrı üâhîye uğrayacaklardır. Bahusus âlemi ahirette müebbeden muazzep olacaklardır, (ve onların o hileleri) Dünyada iken yapmak istedikleri suikastleri, islâmiyet aleyhindeki çalışıp durmaları; müfsidâne hareketlere, sözlere cür'et etmeleri kendilerine bir fâide vermeyecekdir. Bilâkis .o hileleri (mahvolur gider) o hainler arzularına nail olamazlar. Nitekim Resûli Ekrem'in aleyhinde bulunan Mekke'i Mükerrem'e müşrikleri, nihayet mağlûp olmuşlardı. Bedr Gazvesinde ne büyük bir mağlûbiyete, makhuriyete uğramışlardı. Evet.. Hak Tealâ Hazretleri kıyamete kadar da islâmiyetd himaye buyuracak, düşmanlarım akıbet kahr ve tenkile mâruz bırakacaktır.

«Bir Şenriki Mevlâ yaka bir veçhile sönmez.»

(11) : Haalık-ı Âlem Hazretleri, âmenna her şeye kadirdir. Ey insanlar!. Bir kere o halikınızın kudretini, bu kâinattaki tesarrufatını düşünmeÜ değil misiniz? Evet.. Allah bu âlemi yoktan var etti (Ve Allah sizi) de ey insanlar! (bir topraktan, sonra bir nutfeden yarattı) yâni: Hazreti Âdem'i topraktan yarattı, onun zürriyyetinide birer nutfeden sahai vücude getirmektedir, (ve sonra) Ey insanlar!, (sizleri çiftler kıldı) erkek ve dişi sınıflarına-ayırdı, aranızda birer zevciyet hayatı vücude getirdi (ve onun) o Haahk-ı Hakîm'in (ilmi) iradesi, takdiri (olmaksızın hiçbir dişi gebe olamaz) bir çocuğa hâmile kalamaz (ve) bir çocuk (doğuramaz) bütün doğanlar,.. o Haalık-ı Kerîm'in ilmine, kudretine, meşiyyetine müstenit bulunmaktadırlar, (ve bir yaşatılan yaşatılmış olmaz) Hiçbir fert, kendi kendine yaşayıp durmaz veya yaşayacağı müddet ne ise o indallâh malûmdur, tebeddül etmez (ve onun ömründen kısaltılmak da olmaz) mukadder ömrü ne ise onu ikmâl eder, bütün efradı beşeriyenin müddeti ömürleri az çok her ne ise indallâh malûmdur (ki, kitapta) lâvh-i mahfuzda veya herkesin defteri âmâlinde (yazılmıştır) tesbit edUmiştir. Bazı amellerden dolayı insanların ömürlerinin artacağı beyân olunmuştur.

Meselâ sadakalar, ömrü tezyid eder diye buyurulmuştur. Bundan murad o amel indallâh malûm olduğu için o sebeple o ameli işleyecek kimsenin ömrü minel ezel uzunca mukadder bulunmuş demektir. Yoksa ömründe bir tebeddül vâki olacak demek değildir. (Şüphe yok ki, O) Mahlûkatı vücude getirmek, yaşatmak, öldürmek vesâir hâdisatı kevniyye, her ne kadar haddizatında akıllara hayret verecek derecelerde mühim şeyler ise de (Allah'a göre pek kolayda*) o Haalık-ı Azîm, öyle her düediği şeyi vücude getirebilir, onun kudreti ilâhîyyesi her şeye mâziyadetin kâfidir. İşte insanları öldürdükten sonra tekrar hayata kavuşturması da bu cümledendir. Onun bir «kün» emri, binlerce âlemi yeniden vü-

cude getirebilir. Amenna. İşte bunu tafcibeden ayetler de kudreti ilâhîyyenin azametini göstermektedir.

*
**

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ
وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ
حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ
وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِاَجَلٍ
مُسَمًّى ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ
مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾ اِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ
وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُونَ
بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(12) : Ve iki deniz müsavi olmaz. Bu çok temizdir, pek tatlıdır, kolayca içilir. Şu da çok tuzludur, acıdır. Hepsinden tertemiz bîr et yersiniz ye kendisini giyeceğiniz bir ziynet çıkarırsınız ve onun fadlından arayasımz ve umulur kâ, şukredesiniz için bunun için de gemileri yarar yarar bir hâlde gider görürsünüz.

(13) : Geceyi gündüzün içine girdirir, gündüzü de gecenin içine girdirir ve güneşi ve ay'ı itaatkâr kılmıştır. Her biri bir muayyen bir müddete kadar akar gider. İşte bunları —böyle yaralan— Rab'biniz olan Allah'tır ki, mülk O'na

mahsustur. O'ndan başka kendilerine ibadet ettikleriniz ise bir hurma çekirdeğinin zarına) bile mâlik olamazlar.

(14) : Eğer onlara duâ etseniz duânızı işitemezler ve işitebilseler bile sizin için cevap veremezler, ye kıyamet gününde de sizin şirkinizi inkâr ederler ve sana bihakkın haber veren gibi bir haber veren olamaz.

***

İ Z A H

(12) : Bu mübarek âyetler de Haalık-ı Azîm'in vahdaniyetine, kudret ve azametine **ait** başka başka deliller ve burhanlar gösteriyor. Denizlerin muhtelif tabiatlarda olup insanlara ne kadar fâidebahş bulunduklarını bildiriyor. Geceler ile gündüzlerin ihtilâfını ve ecram-ı semâviyyenin emri ilâhîyye itaatkâr bulunduğunu nazan dikkate vaz'ederek ulûhiyetin, mâbudiyetin Cenab-ı Hak'ka mahsus olduğunu, başkaca mabut ittihaz edilenlerin ise hiçbir şeye kadir ve kendilerine yapılan ibâdetlere, dualara vâkıf bulunmadıklarını beyân ile insanları intibaha, vahdaniyyeti ilâhîyyeyi tasdike davet buyurmaktadır. Şöyle ki: Haahk-ı Kâinat Hazretleri lihikmetin bir çok muhtelif tabiatta, kabiliyette şeyler yaratmıştır. Bunlar birbirine müsavî bir durumda değildirler. Meselâ: İnsanlar birbirine müsavi değildirler **(Ve iki deniz)** de yekdiğerine **(müsavî olmaz)** hepsi de sulardan ibaret oldukları hâlde aralarında bir çok farklar vardır. Meselâ: (bu) Bir kısım deniz sulan **(çok temizdir, pek tatlıdır, kolayca içilir)** tâb-ı beşere mülayim bulunmaktadır. Bilâkis (şu da) şu diğer bir kısım deniz suları da **(çok tuzludur, acıdır)** içilmesi muvafık değildir, içilecek olsa boğaza elem verir, insanın içerisini yakar kavurur, hayatına fena tesirde bulunur. Mamafih bunların bâzı müşterek fâideleri de yardır. Meselâ: **(hepsinden tertemiz bir et yersiniz)** Bunlardan tutulacak balıklardan istifade edilir **(ve kendisini giyineceğiniz bir ziynet çıkarırsınız)** onlardan kadınların bezenecekleri inciler, mercanlar gibi şeyleri çıkarır elde edersiniz. Bahusus öyle maddeten kıymetli cevherler, tuzlu denizlerden çıkarılmış bulunur, **(ve onun)** O Haalık-ı Kerîm'in **(fadlından)** lûtf ve ihsanından olan pek fâideli şeyleri (arayasmız) elde edesiniz **(ve umulur ki)** öyle fâideli şeylere nâiL olup da onları size- nasip buyuran Rabbülâlemine **(şükr edesiniz için bunun için de)** deniz içlerinde **(gemileri)** ö deniz sularını **(yarar yarar bir hâlde)** muhtelif taraflara **(gider)** yürür durur **(görürsünüz)** bu ne büyük bir ibret manzarası teşkil etmektedir?.

Bu âyeti Jcerîmede işaret yardır ki: İnsanlar da muhtelif sınıflara ayrılmışlardır. Bir kısmı kâfirlerdir. Bunlar, manen acıdırlar, lezaizi dîniyeden mahrumdurlar, fıtreti asliyelerini zâyetmişlerdir. Bir kısmı da müminlerdir ki, bunlar da manen pek lâtiftirler, pek lezizdirler, **ulvî** hissiyata mâliktirler, nuraniyeti kalbe sahiptirler. Mahaza bu dünya itibariyle birinci kısımdan da istifâde edilebilir, onlarda da şecaat, sehavet, dünyevî işlere bilgi gibi vasıflar bulunabilir. Hattâ onlar bazan dünyaca fâideli görülen bir takım şeyleri keşâf ve ihtirada muvaf-

fak olabilirler. Acı denizlerden mücevherler çıkarıldığı gibi onlardan da bir kısım kıymetli sanat eserleri elde edilebilir. Bu da onlar için bir imtihanı ilâhîdir. Kendilerine o kadar zekâ ve kabiliyet verilmiş olduğu hâlde onun şükrünü bilmez, hakikî bir dîne sarılmaz, nur-ı îman ile tenevvür eylemezler ise nihayet öyle küfrânı nimette bulunduklarının cezasma kavuşurlar. Onlar dünyadaki çalışmalarının fâidesini bu dünyada görmüş olurlar, fakat fitreti asliyelerine muhalefet edip hakikî istikbâllerini temin etmedikleri için âlemi ahirette mahrumiyetten kurtulamazlar. Binaenaleyh insan, güzelce düşünmeli, kendisini dünyada nîmetlere nail buyuran Haalık-ı Kerîm'ini tevhide, takdise devam ederek kâfirâne hareketlerden kaçınmalıdır. Hakikî selâmet ve saadet ancak o sayede tecellî eder.

§ Azb; Tadı, hoş, lezzetli şeydir. «Furat» susuzluğu kırıp gideren tatlı sudur. Küfe nehrinin de adıdır.

§ Saiğ; Suyu boğazdan kolaylıkla geçiren şeydir.

§ Milh; Tuz demektir. Cem'i emlâhtır.

§ Ücac; Tuzluluğu ve harareti şiddetli olan su vesairedir.

§ Tariy; Ter ve taze olan şey.

§ Hilye; İnci ve mercan gibi ziynete âit şey

§ Mevahir; Suları yarıp her tarafa giden gemiler vesaire demektir.

(13) : Evet.. Allah Tealâ'nın Kudret ve Azameti pek büyüktür, her fiilde bir hikmet ve maslahat vardır. O Haalık-ı Hakîm (Geceyi gündüz içine girdirir) o karanlık zamanı aydınlatır, zulmet ve ziyaya dönmüş olur. Bilâkis (gündüzü de gecenin içine girdirir) gündüzler kısalır, gündüz saatlerinin bir kısmı geceye dönmüş, ziyâ, zulmete tahavvül etmiş bulunur.

Eğer bunlar bir muttarit tabiat kanununa tâbi olacak olsa idi böyle .tebeddülata uğramazdı. Halbuki, öyle olmuyor; Cenab-ı Hak, bu vakitler üzerinde vesâirede dilediği gibi tasarruf atta bulunuyor ve dilediği takdirde bunları büsbütün tebdil ve tağyir edebilir. Amenna, (ve) O Haalık-ı Kadir (güneşi ve ay'ı itaatkâr kılmıştır) bunlar da takdiri ilâhî veçhile hareketlerine devam ederler. Bu güneş ile ay'dan semavi-ecramdan (her biri bir muayyen müddete kadar akar gider) gök sahasında yürüyüşlerine devam ederler, mukadder olan zamanlan gelince tulü ve gurup edip dururlar. (5şte bunları) Böyle yaratan bu yüksek pürlemean ecramı yaşatan (Rahibiniz olan Allah'tır ki, mülk Olna mahsustur) bütün mükevvenat, O Haalık-ı. Azîm'in birer eseri kudretidir, O'nun hâkimiyet ve mâlikiyeti altında bulunmaktadırlar. Artık ey müşrikler!. Bir kere düşününüz. (O'ndan başka) O Haalık-ı Kâînat Hazretlerinden ayrı (kendilerine ibadet ettikleriniz) putlar, heykeller vesaire (ise bir hurma çekirdeğinin zanna bile mâlik olamazlar.) öyle âdi bir şeyi bile yaratamazlar. Artık öyle âciz, nâçiz şeyler, mâbudiyet vasfını nasıl hâiz olabilirler. Ey müşrikler!. Bunu hiç düşünmez misiniz?.

§ **Kıtmir; Hurma çelirdeğinin üstündeki yufkacık kabı ve arkasındaki** akça nokta ki, ağacı ondan biter **ve** ince zan, eshabı kehfin köpeğinin adı.

(14) : Evet.. Ey müşrikler!. **(Eğer onlara duâ etseniz) O** bâtıl mabutlarınıza duâda, ibâdette, kendilerinden **bir** yardım talebinde bulunsanız **(dûanızı bitemezler)** çünki onlar cemadat kabilinden şeylerdir, (ve) Bilfarz **(işitebilseler bile sizin için cevaj) veremezler)** arzunuzu yerine getiremezler. Çünki buna kudretten mahrumdurlar **(ve kıyamet gününde de sîzin şirkinizi inkâr ederler)** onlar, o müthiş muhasebe gününde kudreti;ilâhîyye ile nutka gelerek sizin kendilerine tapmış olduğunuzu red edeceklerdir, «Siz bize değil, şeytanların iğfalâtına uyarak hâizi mâbudiyet olmayan şeyleri mabut ittihaz etmek cehaletine düşmüş bulundunuz» diye sizi tekzîb ve tebvîh eyleyeceklerdir, (ve) Ey bu beyanatı ilâhîyyeyi işiten kimse!, **(sana bihakkın haber veren gibi)** Bu hakikatları, böyle putlara tapanların uhrevî hâllerine âit malûmatı sana lisanı Kur'an ile bildiren Cenab-ı Hak gibi başka bir **(haber veren olamaz)** siz o putlardan ne fâide beklersiniz?. Onların fâideden hâli, bîşuur şeyler olduğunu işte Haalık-ı Kâinat-Hazretleri sizlere haber veriyor. Artık vahdaniyeti ilâhiyyeyi tasdik ederek dîni islâma sarılmalı değil misiniz?.

*

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ
اَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾
اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ
بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ
اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى اِنَّمَا تُنْذِرُ
الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَمَنْ
تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِهِ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

MEÂİİ ÂLİSİ

(15) : Ey insanlar!. Sizler Allah'a muhtaç fakirlersiniz. Allah ise O ganîdir, hamîttir.

(16) : Eğer dilerse sizi giderir ve yeni bir halk vücude getirir.

(17) : Ve o, Allah'a göre bir zor şey değildir.

(18) : Ve hiçbir günahkâr, başkasının günâhını yüklenmez ve eğer ağır yüklü bir kimse, onu taşımaya çağıracak olsa ondan hiçbir şey yükletilemez velev ki, —o çağırılan— karabet sahibi olsun. Sen ancak Rab'Ierinden gıyaben korkar olanları ve namazı dosdoğru küanlan korkutursun ye her kim temizlenirse ancak kendi nefsi için temizlenmiş olur. Ve nihayet dönüş Alîaha'dır.

.**

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler de bütün beşeriyetin ganî ve hamît olan Haalık-ı Azîm'e muhtaç olduğunu beyân ile mahlûkata tapınmanın kimseye bir fâidebahş olamayacağına işaret buyuruyor. Ve o Haalık-ı Zîşan'ın dilerse hiçbir güçlük olmaksızın bütün insanlan gidererek yerlerine başkalarını getirebileceğini ihtar ediyor ve ahirette hiçbir kimse başkasının meşguliyetini yüklenemiyeceğini ve Peygamberi Zîşan'ın ihtaratıru bir saffeti kalp ile Allah'tan korkup namazlarına devam eden zâtların kabul edeceklerini ve herkesin nezahatı zâtiyesinin kendi hakkında fâidebahş olacağını beyân ile berayı intibah hayatı uhreviyyeyi hatırlatmaktadır. Şöyle ki: (Ey insanlar!. Sizler Allah'a muhtaç fakirlersiniz) Sizin bütün varlığınız, yaşayabilmeniz, ancak Haalık-ı Azîm'in lûtf ve ihsanı sayesindedir. Siz her veçhile o mâbudi kerîm'in himayesine, atıfetine müftakır bulunmaktasmız. (Allah ise) O Haalık-ı Kerîm ise (ganîdir) hiçbir kimseye, hiçbir şeye, asla muhtaç değildir, alelitlâk müstağnidir, kullarının ibâdetlerine, itaatlartna da bir ihtiyacı yoktur ve o Haalık-i Azîm (hamîttir) bütün kâinattaki tasarruf atından dolayı hamd ve senaya müstahiktîr, O'ndan başka tapılan şeyler ise birer âciz, muhtaç mahlûktan başka bir şey değildirler.

(16) : Artık ey insanlar!. Uyanın, Halikınızın vahdaniyetini biliniz, O'na hamd-ü senada bulununuz, O'ndan başkasına tapmayınız (eğer) O Haalık-ı Hakîm (dilerse sizi giderir) hepinizi de hayattan mahrum bırakır, silsilei beşeriyeyi ta mamen mahv eder (diğer bîr halk vücude getirir) vazifeî ubudiyeti bihakkın ifâya çalışan bir başka mümtaz zümre yaratır veya başka bir âlem sahaî zuhura çıkarır.

(17) : (Ve o) Sizleri gidererek başkalarını vücude getirmek (Allah'a göre zor bir şey değildir) O Haalık-ı Kadir, bir emr etmesiyle nice âlemleri vücude

getirebilir. O'na göre hâşa zorluk yoktur, dilediğini her zaman yaratması asla müteazzir veya müteassir değildir.

(18) : Ancak ey insanlar!. Siz daha hayatta iken vazifelerinizi güzelce anlayınız, uhrevî mes'uliyetten kurtulmak için çalışınız (ve) şunu da biliniz ki, (hiç bîr günahkâr başkasının günahını yüklenmez.) başkasının günahına sebebiyet vermemiş, razı olmamış ise o günahtan dolayı mes'ul olmaz (ve eğer ağır yüklü bir kimse) o yükü kısmen üzerinden atarak hafifleştirmek için (onu taşımaya) başka bir şahsı (çağıracak olsa ondan hiçbir şey yükletilemez.) onun yükü kısmen başkasına yükletilmiş olamaz (Vel«vld,) o çağırılan kimse (karabet sahibi olsun) yine gelip çağırana yardım edemez, buna kadir olamaz. O gün. herkes kendi nefsinin derdiyle, mes'uliyetiyle meşgul bulunur. İşte insanlar, bu akıbeti düşünmelidirler. Hayfaki, birçok kimseler, bundan gafil bulunurlar, Resulullâh' m nasihatlaruıı dinlemeyerek cahilane bir hâlde yaşarlar, Resûli Ekrem ise o gibi gafillerin hâllerinden müteessir bulunuyordu. Cenab-ı Hak da o Peygamberi Zîsan'ina tesliyet vermek, onun mâzuriyetini göstermek için buyurmuştur ki: Ey Resûli Ekrem!, (sen ancak Rab'Ierinden gıyaben korkar olanları) yâni: Cenab-ı Hak'kı, O'nun azabını daha görmedikleri hâlde korkanları, yahut başkalarının gıyabında da bir günahı işlemekten korkup çekinenleri (ve namazı dosdoğru kılanları) beş vakitte kılınması farz olan namazlan ve onlara tâbi bulunan sünnetleri âdap ve şeraitine riâyetle edaya çalışanları (korkutursun) senin tavsiyelerini, ihtaratmı onlar güzelce anlar kabul ederler, kendilerinin terbiyeî dîniyelerini göstermiş olurlar, (ve her kim temizlenirse) İbadetleri ifâya masiyetleri terke gayret ederek nezahatı ahlâkiyye sahibi olursa (ancak kendi nefsi için temizlenmiş olur) onun fâidesi kendisine aittir, o yüzden sevaba, uhrevî mükâfata namzet bulunur. (Ve nihayet dönüş, Allah'adır.) Herkes ölüp ahirete gidecek, dünyadaki amellerinden dolayı muhasebeye tâbi tutulacaktır. Artık o ahiret hayatını düşünmeli, onu daha fırsat elde iken güzelce temine çalışmalıdır dünyada iken tezkiyei nefse, ıslâhı ahvâle muvaffak olmuş olanlar ahirette Halık-ı Kerîm Hazretlerinin bîpayân atıfeti ilâhîyyesine mazhar olacaklardır. Ne ulvî bir muvaffakiyyet!.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ
﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا
الْأَمْوَاتُ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي
الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا
وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ
فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا
فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(19) : Ve kör 3e gören müsavi olamaz.

(20) : Ve zulmetler île nur da müsavi —•değildir.—

(21) : Ve gölge âe sıcak da —müsavi bulunmaz.—

(22) : Ve berhayat olanlar Me ölmüşler *âe* müsavi olamaz. Şüphe yok ki, Aftah düedSğine işittirir ve sen kabirlerde bulunanlara Işittkici değilsin.

(23) : Sen başka değil, ancak bir korkutucusun.

(24) : Şüphe yok ki, biz seni bir müjdeieyid ve bv korkutucu olarak gönderdik ve hiçbir ümmet yoktur ki, iHâ içlerinde bir korkutucu gelip geçmlştñ'.

(25) : Ve eğer seni tekzîb ediyorlarsa onlardan evvelkiler de —kendi Peygamberlerini--- muhakkak ki, tekzrâ etmişlerdi. Onlara Peygamberleri açık hüccetler üe ve yazılı sabiteler âe ve aydınlatan kitaplar 3e gefanâşlerdS.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ
﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا
الْأَمْوَاتُ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي
الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا
وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ
فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا
فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(19) : Ve kik İle gören müsavi olamaz.

(20) : Ve zubneüer ile nur da müsavi —değildir.—

(21) : Ve gö^e 3e sıcak da —müsavi bulunmaz.—

(22) : Ve berhayat olanlar 3e ölmüşler de müsavi olamaz. Şüphe yok ki, ABah dfled^ine işittirir ve sen kabirlerde bulunanlara îş^ttind değikin.

(23) : Sen başka değil, ancak bir korkutucusun.

(24) : Şüphe yok ki, biz seni bir müjdeleyki ve bv korkutucu olarak gönderdik ve hiçbir ümmet yoktur ki, iBâ içlerinde bir korkutucu gelip geçmiştir.

(25) : Ve eğer seni tekûb ediyorlarsa onlardan evveBdler de —kendi Peygamberlerini— muhakkak ki, tekzip etmişlerdi. Onlara Peygamberleri açık hüccetler ile ve yazılı sahifekr ile ve aydınlatan kitaplar 3e gelmişlerdi.

(26) : Sonra ben o küfr edenleri tutup yakaladım, artık benim —onlar hakkındaki— ukubetim nasıl oldu?. —Bir düşünülsün—.

*

İ Z A H

(19) : Bu mübârek âyetler, hidayete müstait olanlar ile olmayanlara birer misâl ile işaret ediyor.. İnsanları hidâyete nail etmek kudretinin yalnız Cenab-ı HakTca mahsus olduğunu beyân buyuruyor. Her ümmete bir nice parlak hüccetler ile Peygamberler gönderilmiş olduğunu ve eski kavimlerin de Peygamberlerini tekzip eder bulunmuş olduklarını beyân ile Hâtemülmürselîn Hazretlerine tesliyetbahş oluyor. O muhterem Peygamberleri inkâr edenlerin ne vahim azaplara uğratılmış olduklarını bir vesilei intibah olmak üzere ümmeti Muhammediyeye haber vermektedir. Şöyle ki: Ehli îman ile ehli küfr arasında elbette ki, birçok farklar vardır, bunlar birbirine asla müsavi değildirler. Evet.. (Ve **kör ile** gören müsavi olamaz.) Mümin olan bir zât, hakikatları görür, tasdik eder, kâfir olan bir şahıs ise böyle bir görüşten mahrumdur. Artık aralarında elbette ki, müsavat yoktur

(20) : (Ve **zulmeyler ile nur** da..) Müsavi değildir. Nûr îmandan mahrum bulunan kâfirler, zulmetler içinde yaşarlar, onlar hidayet yolunu görüp takibedemezler. Müminler ise nûrri îman sayesinde hidayet tarikini pek güzel görüp takibe muvaffak olurlar. Binâenaleyh bu bakımdan da kâfirler ile müminler müsavî değildirler.

(21) : (Ve **gölge ile sıcak** da:..) Müsavi bulunmaz. İman sahipleri, sevaba, bir darüleman olan cennete nail, fevkalâde bir istirahata muvaffak olacaklardır. Kâfirler de azaplara uğrayacaklar, âteşin cehennemlere atılacaklardır. İşte bu itibar ile de aralarında bir müsavat yoktur.

§ Herur; Geceleyin veya gece ve gündüz esen sıcak rüzgâr demektir.
§ Semum; da, gündüzün esen sıcak yelden ibarettir.

(22) : **(Ve berhayat olanlar île ötmüşler de müsavi olamaz)** Evet.. Kalpleri îman ile marifetullâh ile, nûr-ı Kur'ari ile ebedî bir hayata nail bulunan mümînlere, kalpleri küfr ve isyan zulmetleri içinde kalmış, manen ölmüş, hayattan mahrum kalmış olan kâfirler müsâvî bulunamazlar, **(şüphe yok ki, Allah, dilediğine işittirir)** fitreti selîmesini muhafaza eden kullarını müstait kılar, onlar dîni tebligatı işitirler, dîni hüccetleri görürler, nimet-i İslâma nail olurlar. Bilâkis fitreti asliyelerini zayi* edenler de bu işitmekten mahrum bulunurlar. Onlar manen ölmüş, kabirlere atılmış kimseler mesabesindedirler. (ve) Ey Nebiyyî Zîşan! Artık **(sen)** öyle **(kabirlerde bulunanlara işittirici değilsin)** onlar işitme kabiliyet-

lerini zayi' etmişlerdir, onlarm bu hâllerinden dolayı fazla teessüre kapılma, onlar lâyık oldukları akıbete kavuşacaklardır.

(23) : Evet.. Ey Peygamberi Âlikadr!. (Sen başka değil, ancak) O küfr ve isyan erbabını azabı ilâhî ile (bir korkutucusun) onları cebren hidayete erdirmekle mükellef değilsin, sen vazifei risâletini ifâ etmiş bulunuyorsun.

(24) : Evet.. Ey Hâtemülmürselîn!. (Şüphe yok ki, biz seni) Ehli îman için (bir müjdeleyici) gönderdik. Sen mümin kulları cennetlere, atıfeti ilâhîyyeye nâiliyetle tebşire memursun, (ve) Seni (bir korkutucu olarak gönderdik) küfr ve isyanı iltizam edip duranları da cehennem ile, kahrı ilâhi ile korkutmaya memur bulunmaktasın. Senin vazifei risaletin bundan ibarettir, sen de bu vazifeyi ifâya muvaffak oluyorsun, artık müsterihülkalp olabilirsin, (ve hiçbir ümmet yoktur ki, illâ içlerinden bir korkutucu gelip geçmiştir.) Evet.. Vaktiyle insan cemiyetlerini irşada, azabı ilâhîden tahvife memur Peygamberler ve onlarm vârisleri olan ehli ilm ve irfan gönderilmiştir, hepsi de vakıa mutabık, nzay-ı ilâhîye muvafık bir surette delîl ile mücehhez olarak ümmetlerini tenvire, ilâya çalışmışlardır. Şimdi bu ümmet hakkında da bu vazifei irşat, daha mükemmel, daiha ulvî hüccetlere müstenit bir surette yapılmıştır. Artık kendileri güzelce düşünmelidirler.

(25) : (Ve) Ey Peygamberi Âlişan!. (eğer seni) Şimdiki kavimlerden bir takımı (tekzip ediyorlarsa onlardan evvelkiler de) eski kavimlerde kendilerine gönderilmiş olan Peygamberlerini (muhakkak ki, tekzip etmişlerdi) artık sen de müteessir olma. Öyle münkirâne hâller beşeriyet kitleleri arasında öteden beri görülmekte bulunmuştur, (onlara Peygamberleri açık hüccetler ile) Hayr ve şerri gösteren âyetler ile (ve yazılı sahifeler ile) İbrahim Aleyhisselam'a âit sahifeler gibi, ve Davut Aleyhisselam'a verilen Zebur gibi dîni eserler ile (ve **aydınlatan)** selâmet ve hidayet yolunu vazihan gösteren Tevrat gibi, İncil gibi semavî (kitaplar île gelmişlerdi) buna rağmen yine bir nice kâfirler, küfrlerinden ayrılmamışlar, o Peygamberleri, onlarm o ibraz ettikleri harikaları inkâra cür'et göstermişlerdi. Şimdi sen de Ey Peygamberi Âhır zaman!. En kuvvetli mucizeler ^lc, en vâzih, en mükemmel bir kitap ile ümmetine gönderilmiş bulunmaktasın, onlara hidayet ve saadet yolunu en şaşaadar deliller ile göstermektesin. Artık sana tâbi olanlar meşhutturlar, tâbi olmayanlar da lâyık oldukları akıbetlere hazırlansınlar. Sen müteselli ol, vazifeni pek mükemmel surette ifâ etmiş bulunmaktasın.

(26) : (Sonra) O eski kavimlere Peygamberleri gelip de onları dîni ilâhîye davet ettiklerini müteakip **(Ben)** Haalık-ı Zîkudret (o **küfredenleri)** o Peygamberleri inkâr ederek onlarm o gösterdikleri parlak âyetleri, mucizeleri tasdik etmeyenleri (tutup yakaladım) onlan çeşit çeşit felâketlere mânız bıraktım **(artık benim)** o münkirler hakkındaki **(ukubetini)** kahr-ı tenkilim **(nasıl oldu?.)** bir **dü-**

şünülsün. O eski kavimlerin tarihi hayatları nazarı itibara alınsın. Onlar ne büyük birer intibah levhası teşkil ediyor!. Binaenaleyh sonraki cemiyetler bunları güzelce düşünerek uyanmalı değil midirler?. İnkârlarına devam ettikleri takdirde onların da başlarına öyle müthiş hâilelerin gelmesi, bir sünneti ilâhîyye muktezasıdır. Ne büyük bir tehdidi ilâhî!. Şüphe yok ki, Haalık-ı Azîm Hazretleri nice hârikaları, bediaîan, hâdiseleri yaratmaya kadirdir. Amenna!.

*
* *

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ
بِيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ
وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى
اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ
يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ
أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(27) : Görmedin mi id, muhakkak Allah gökten bir su indirdi de onunla renkleri muhtelif meyveler çıkardık, ve dağlardan da yollar vardır ki, beyazdırlar ve kıranzubrlar, renkleri muhteffitk ve siyah siyah kayalar da vardır.

(28) : Ye insanlardan ve yürür hayvanlardan ve davarlardan da böylece renkleri muhtelif olanlar —vardır— ve Allah'tan kulları arasına da ancak ibn sahipleri olanlar korkar. Şüphe yok ki, Allah galiptir, yarhgayıcKhr.

(29) : Muhakkak o kimseler ki, Allah'ın kitabım daimâ okurlar ve namazı dosdoğru kılarlar ve bizim kendilerini merzuk ettiğimizden gizlice ve âşikâre olarak infakta bulunmuş olurlar, —işte onlar— hiç zeval bulmayacak bir kazanç umarlar.

(30) : Tâki, —Allah Tealâ— onlara mükâfatlarım tamamen ödesin ve onlara fazlından ziyâdesini de —versin— şüphe yok ki, o, çok yarlıgayıcıdir, çok mükâfat verendk.

•

İ Z A H

(27) : Bu mübarek âyetler de Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin kudret ve azametine şehadet eden bir takım meşhut, mütenevvî âsârı bediaya enzar-ı dikkati celbediyor, ihtilâfı ahvâlin yalnız insanlara mahsus olmayıp şâir mahlûkatta da, mevcut olduğuna işarette bulunuyor. Mâbûdi Azînv'den hangi zâtların havf-ı haşyet üzere bulunduklarını ve o zâtların ne gibi güzel amellerde bulunarak gafur ve şekür olan Haalık-ı Kerîm'in binihâye mükâfatlarına nail olacaklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey muhatap!. (Görmedin mi?.) Bir ruyet-i kalbiye ile görüp bilmedin mi ki, (muhakkak Allah) o bütün sıfatı kemâliyeyi cami olan Haalık-ı Azîm (gökten bir su indirdi de) fevkinizdeki bulutlar vasıtasiyle yağmurları yağdırdı da (onunki) o su ile (renkleri muhtelif) beyaz, san, yeşil, kırmızı gibi renkleri başka başka ve şekilleri, cinsleri, hassaları mütenevvî ^meyveler) sebzeler, ekinler kudreti ilâhîyemle sahaî müşahedeye (çıkardık) bütün bu çeşit çeşit mahsulâttan beşeriyyet müstefit olmaktadır, (ve dağlardan da) Kudret-i ilâhîyye ile vücude getirilmiş (yollar vardır ki) onlar da (beyazdırlar ve kırmızıdırlar) evet o yolların da renkleri muhteliftir, onlar da garip manzaralar teşkil etmektedirler. (İve) Dağlarda, ovalarda (siyah siyah kayalar da vardır) her biri başka bir garibei hilkattir.

(28) : (Ye insanlardan ve) Atlar, develer gibi (yürür hayvanlardan ve) koyunlar, keçiler gibi (davarlardan da böyle renkleri muhtelif olanlar) vardır. Her birinin şekli, mahiyeti, fâidesi mütenevvî bulunmaktadır. Bütün bunlar, birer kudreti ilâhîyye eseridirler, (ve **Allah'tan** kullan arasında **ancak ünt** sahipleri olanlar korkar) Çünki onlar bu kâinatı bir nazar-ı dikkatle temaşa ederler, onların yaradılıştndaki letâifi hikmeti idrake, mülâhazaya muvaffak olurlar, bunlan öyle acîb, garip, fâideli bir surette yaratmış olan Haalık-ı Hakîm'in kudret ve azametini güzelce düşünerek kalplerinde bir haşyeti ilâhîye bir zevki manevî tecellî eder, o hellâkı kerîm'i bir vecdi ile tevhide takdis ve tebdile çalışırlar, (şüphe yok ki, Allah galiptir) Her şeye kadirdir. Ve o mabûdi rahîm **(yarhgayıçMlhr)** kusurlarını bilip taib ve müstağfir olan kullarını af eder, onları muaheze buyur-

maz. Artık öyle kudret ve azameti, afv-ı keremi bînihaye olan bir Haalık-ı Azîmüşşan'dan bir hissi ulvî ile korkmak, O'nun lûtf ve atıfetine iltica etmek, O' nun ulviyyetini düşünerek bir vecd ve şevk içinde yaşamaya çalışmak ne kadar iyi bir harekettir.

(29) : **(Muhakkak o kimseler ki,) O** ilm ile, **o** Allah korkusuyle muttasif zâtlar ki: **(AHah'm kitabım dâima okurlar)** Kur'anı Mübîn'i tilâvete devameder-Icr **(ve namazı dosdoğru kılarlar)** âdabı ve şeraitine riâyetle edaya çalışırlar **(ve bizim kendilerini merzuk etâğuñizden)** kendilerine ihsan buyurduğumuz mallarından **(gizlice ve aşikâre olarak intakta bulunmuş olurlar)** zekâtlarını alenen vesair mesnun olan sadakalarını gizli olarak muhtaç olanlara vermiş bulunurlar, **(işte onlar biç zeval bulmayacak bîr kazanç umarlar)** onlar öyle halisane amellerinden dolayı bir sevaba namzet bulunurlar; hiç kesilmeyecek, kıymetsiz kalmayacak bir mükâfata kavuşurlar.

(30) : Evet.. O zâtlar, öyle güzel amellerde bulunurlar: (Tâki) Allah Tealâ (onlara **mükâfatlanın tamamen** ödesin) o amellerinin mükâfatı olan sevapları ihsan buyursun **(ve onlara fadkndan)** lûtf ve kereminden, rahmet hazinelerinden (ziyâdesini de) versin, onları kat kat sevaplara kavuştursun, **(şüphe yok** ki, o) Haalık-ı Kerîmi **(çok yarhgayıcıdır)** kullarının bir kısım günahlarını af ve setreder ve o mâbûdi azîm **(çok mükâfat verendir.)** kullarının güzel amellerini kabul ederek mukabilinde birçok sevaplar ihsan buyurur. Evet.. O, Haalık-ı Kerîm, bu hâkikatları bizlere kendi mukaddes kitabiyle haber vermektedir.

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا
بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾ ثُمَّ أَوْرَثْنَا
الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ
وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ
ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا
يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ
فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ
إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٤﴾ الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ
مِنْ فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾

MEÂLÎ ÂLİSİ

(31) : Ve sana kitaptan vahyettiğhniz, kendisinden evvelkileri tasdik edici olarak haktır. Şüphe yok ki, Allah kullarından tamamiyle haberdardır — ve her şeyi— görücüdür.

(32) : Sonra o kitabı kullanmızdan seçip ayırt ettiklerimize miras kıldık. İmdi onlardan nefsine zubn eden vardır ve onlardan mutedil olan vardır ve onlardan izni ilâhi ile hayrlarda Seri geçen vardır. İşte bu, en büyük bâr keremdir.

(33) : Adn cennetleridir ki, onlara gkiverirter. Orada attundan bilezikler ile ve ıncHer 3e «üsleneceklerdir. Orada libasları da ipektir.

(34) : Ve diyeceklerdir ki, Hamd O Allah'a olsun ki, bizden hüznü giderdi. Şüphe yok M, bizim RabTyimiz, gafurdur, şekûrdur.

(35) : Öyle —bir Rabbi kerim— ki, bizi fadlmdan bir ikâmetgâh olan yurda kondurdu. Burada bize bir yorgunluk dokunmayacaktır ve burada bize hiçbir usanç dokunmayacaktır.

**

İ Z A H

(31) : Bu mübarek âyetler, ehli îmanın tilâvet edecekleri Kur'an-ı Mübîn' in nasıl bir mahzı hakikat olduğunu ve kendisinden evvelki semavî kitapları musaddık bulunduğunu bildiriyor. Ve böyle bir kitab-ı ilâhîyyeye nail olan ümmet-i Muhammed'iyenin başlıca üç kısma ayrılmış olduğunu gösteriyor. Ve îmanları sayesinde ne büyük uhrevî nimetlere nail olacaklarını ve gafur, şekûr olan Cenab-ı Hak'ka nasıl hamd ve senada bulunacaklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Hâtemülmürselîn!. (jsana **kitaptan)** Kur'an-ı Azîm nâmına **(vahyettiğimiz)** âyat-i celîle **(kendisinden evvelkileri)** diğer semavî kitapları **(tasdik edici olarak)** vahy edilmiştir ki, **o** kitab-ı mübîn **(baktır)** mahzı hakikattir, beyanat-ı lavh-ı mahfuzda sabittir, bildirdiği şeyler vâkıa mutabıktır, onlara riâyette bulunmak bir vecibedir. **(Şüphe yok ki, Allah kullarından tamamiyle haberdardır.)** Kullarının gizli, alenî olan bütün hâllerini tamamen bilmektedir ve o Haalık-ı Azîm her şeyi tamamen **(görücüdür)** onun zâtı kibriyasına karşı hiçbir şey gizli kalamaz. Kullarının islâm hâline, itilâyı sânına âit şeyleri kendilerine o kitab-ı mübîn vasıtasiyle telkin buyurmuştur.

(32) : Evet.. O Haalık-ı Hakîm buyuruyor ki: (Sonra **o kitabı)** O Kur'an-ı Mübîni **(kullarımızdan seçip ayırt ettiklerimize miras kıldık)** onu Hâtemülenbiyâ'ya inzal ederek onun ümmetini bir kitab-ı mübîn'den istifâdeye muvaffak ettik. Bu ümmeti merhumede başlıca üç kısma ayrılmış bulunmaktadır **(imdi onlardan nefsine zulmeden vardır)** onlar dîni vazifelerini ifâ hususunda kusur etmekte bulunurlar, bâzı muharrematı irtikâb ederler **(ve onlardan mutedil olan vardır)** muharrematı terkederler, mükellef oldukları vâcibatı edaya çalışırlar, bâzı muhassenatı da terkederler, bâzı kusurlardan hâli olmazlar **(ve onlardan izni ilâhi ile hayrlarda ileri geçen vardır)** bu ümmetin üçüncü kısmı efradı ise mahza Cenab-ı Hak'kın lûtf **ve** fadliyle büyük muvaffakiyete nail olurlar, bütün muharrematı, mekruhatı ve bâzı mubahatı bile terkederler, bütün vâcibatı, müstehebbatı yerine getirmeğe gayret eder dururlar. Eshabı Kiram bu cümledendir. **(İşte bu)** Böyle bir kitabı ilâhîyye nâiliyet veya öyle ibadet ve taate mülâzemetle mümtaziyeti ihraza muvaffakiyet **(en büyük bir keremdir.)** Allah Teâlâ'nın kulları hakkında **en** muazzam bir fazl ve ihsanıdır ki, buna nâüiyet mahza tevfiki ilâhî sayesinde **kabil olur.**

(33) : Evet.. O müminler hakkında tecellî eden fadk ilâhî (Adin **cennetleri dir ki,)** içlerinde dâima ikâmet edilecek olan ebedî bağlar, bostanlardır ki, o müminler **(onlara giriverirler)** o daimî pürsafa cennetlere kavuşurlar (©rada) o müminler altından bilezikler ile ve inciler ile süsleneceklerdir. Öyle îman ile ahirete giden erkekler de, kadınlar da hâllerine lâyık, günâgûn tezyinata nail olacaklardır, **(orada libasları da ipektir) O** ehli îman, o cennetler de en güzel, mahiyetleri pek lâtif, kıymetli libaslar ile müzeyyen bir hâlde bulunacaklardır.

(34) : (Ve) O cennetlere nail olan ehli îman **(diyeceklerdir ki: Hamd O Allah'a olsun ki, bizden hüznü giderdi)** bizi dünyanın âlâm ve ekdarmdan kurtardı, bizi cehennem korkusundan helâs etti, bizi böyle büyük bir rızkı ebedîye nail buyurdu, **(şüphe yok ki, bizim Rab'bimiz gafurdur)** birçok kusurlarımızı af buyurmuştur ve Kerîm Haalıkımız **(şekûrdur)** itaatkâr kullarının güzel amellerini kabul ederek kendilerini birçok mükâfatlara nail buyurmaktadır.

(35) : öyle cennetlere nail olacak olan ehli îman, orada aleddevam kalacaklarından dolayı fevkalâde olan sevinçlerini izhar ve Cenab-ı Hak'ka arzı şükran için diyeceklerdir ki: Mukaddes Mabudumuz **(öyle)** bir rabb-ı kerîmdir **(ki, bizi fadlından)** mahza lûtf-u keremi muktezası olarak **(bir)** ebedî **(ikametgâh olan yurda)** hiçbir zaman zail, tebeddüle mâruz olmayacak olan bu cennetlere **(kondurdu)** bizi bunlara kavuşturdu/Artık **(burada bize bir yorgunluk dokunmayacaktır)** dâima istirahat içinde yaşayacağız **(ve burada bize hiçbir usanç dokunmayacaktır)** böyle bir darülinşirâhta ebedî bir zevk ve sürür içinde yaşayıp duracağız.

Bu âyeti kerîme gösteriyor ki; mümînlerin hepsi de cennete nail olacaklardır. Bir kısmı kusurlarından dolayı bir müddet muazzep olacak olsa da yine nihayet helâs olup ebedî surette cennete girecektir. Ne büyük bir atıfeti ilâhîyye!.

§ Nesab; Teab; Yorgunluk demektir.

§ Lûgub; da meşakkattan, açlıktan ve nefste **husule** gelen bir füturdan, za yıflıktan ibarettir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ
عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ٣٦ وَهُمْ
يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا
نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ
فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ٣٧ إِنَّ اللّٰهَ عَالِمُ غَيْبِ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ٣٨

MEÂLt ÂLİSİ

(36) : Ye o kimseler ki, kâfir oldular, onlar için cehennem âteşi yardır. Aleyhlerine hiikm olunmaz ki, öiüversinler ve onlardan O'nun azabı da hafifletümez. İşte bütün nankörleri böyle cezalandırırız.

(37) : Ve onlar orada feryat ederler ki, Ey Rab'bimiz!. Bizi çıkar, yapar olduğumuzdan başka sâlih amelde bulunalım. —onlara denüâr ki:— Ya sizi düşünüp anlayacak kimsenin kendisindedüşünebileceği —bh* müddet— kadar yaşatmadık mı?. Ve söze korkutucu gekü, şimdi —azabı— tadın, artık zalimler için hiçbir yardımcı yoktur.

(38) : Şüphe yok ki, Allah, göklerin ve yerin gaybma alimdir. Muhakkak ki O, sînelerde gâü olanları tamamîyle bilendir.

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetler de, kâfirlerin dünyadaki nankörlüklerinin cezası olmak üzere cehennemde ebedi surette kalarak çırpınıp duracaklarını bildiriyor.

Ve o münkirlerin hâllerini ıslâh için dünyaya iade edilmelerini beyhude yere talebederek red olunacaklarını ihtar buyuruyor. Ve o münkirlere artık bir yardımcı buiunamıyacağını ve Cenab-ı Hak'km bütün mükevvenatın ahvâline alîm olduğunu beyân ederek o münkirlerin bütün düşüncelerini ve yardımcıdan mahrum kalacaklarını da o Haakk-ı Hakîm'in bilmekte olduğuna şöylece işare-t buyurmaktadır. (Ve o kimseler ki, kâfir oldular) Fitretlerine muhalefette, Peygamberlerin beyanatına ademî itimatta bulunarak dîni ilâhîden mahrum kaldılar (onlar için cehennem âteşi vardır) onlar ahirette ebediyyen cehennemde kalacaklardır. Artık ahirette onların (aleyhlerine hükmolunmaz ki) tekrar (ölüversinler) de cehennem azabından kurtularak istirahate kavuşsunlar, (ve onlardan onun) O cehennemin, (azabı da hafifletilmez) bilâkis o dâr-ı azabın şiddetli âteşleri vakit vakit daha ziyâde artar durur. (İşte bütün nankörleri) Cenab-ı Hak'km verdiği nimetleri inkâr edenleri, dîni ilâhîden mahrum kalanları (böyle cezalandırırız.) onlar böyle bir ebedî azaba müstahik bulunmuş olurlar.

(37) : (Ve onlar) O cehenneme atılacak kâfirler (orida feryat ederler ki:) ah-ü enîn ederek yardım talebinde bulunurlar ki, (Ey Rabbimiz!. Bizi bu cehennemden) çıkar, dünyada iken (yapar olduğumuzdan) öyle münkirâne hareketlerden, mâsiyetlerden (başka sâlih amelde bulunalım) senin rızana muvafık ibadetlere devam edelim. Heyhat ki, artık zamanı geçmiştir. Onlara tevbih için tarafı ilâhîden .denilir ki: (ya sizi düşünüp anlayacak kimsenin kendisinde düşünebileceği) bir müddet (kadar yaşatmadık mı?.) dünyada iken bu istikbali düşünebilecek kadar yaşamadınız mı?, (ve size korkutucu) da (geldi) Peygamberler ve onların tebligatını neşr ve talime memur zâtlar, size bu akıbeti haber verdiler, sizi dîne dâvet ettiler, Ne için hayatınızın kadrini bilmediniz?. (şimdi) Müstahik olduğunuz bu cehennem azabını (tadın) dîni ilâhîye muhalefetinizin cezasını çekiniz, (artık zalimler için) Öyle küfre düşmüş, Peygamberlerine karşı adavette bulunmuş münkirler için (hiç bir yardımcı yoktur.) onlardan bu azabı kaldıracak veya hafifletecek bir mahlûk bulunamaz. Onlar ilelebet o azap içkide çırpınır dururlar.

Istırah; Yardım istemek, olanca kuvvet ile sayhada, ağlamada ve acınmak göstermekte bulunmak demektir.

(38) : (Şüphe yok ki, Allah göklerin ve yerin gaybına alimdir) O Haalık-ı Azîm'e karşı hiçbir şey gizli kalamaz, (muhakkak İd, O) Mâbudi Hakîm (şûlelerde gizli olanları tamamiyle bilendir.) sizlerin de ey münkirler!. Bütün kuruntularınızı, kalplerinizdeki kötü kanaatlerinizi bilmektedir. Siz öyle bir inkâra düşmüş kimselersiniz ki, ne kadar çok yaşasanız da bilfarz dünyaya iade edilseniz de yine kanaatlarımzı tebdil, hâlinizi ıslâh edecek değüsinizdir. Hattâ dünyada bilfarz ebediyyen yaşayacak olsanız yine kâfirane kanaatinizi terketmiş ohnayacaksınızdır. Sizin bu haleti ruhiyeniz indallâh malûmdur. Binaenaleyh **sizin**

cehennemde muazzep olmanız da ebedîdir. O Haalık-ı Hakîm'in bütün mahlûkatı hakkındaki hükmü, tasarrufatı aynı hikmettir, aynı adaîet ve maslahattır. Amenna!.

**

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ
الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ
الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ
تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ
فِي السَّمَاوَاتِ أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَتٍ مِنْهُ بَلْ إِنْ يَعِدُ
الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(39) : O, O—zâh Kibriya— dır ki, sizi yerde halifeler kıldı. Artık kim kâfir olursa küfrü kendi aleyhinedir ve kâfirlere küfrleri Rab'lerinin nezdinde gazaptan başka bir şey arttırmaz ve kâfirlere küfrleri helâktan başka bir şey arttıracak değildir.

(40) : Deki: Gördnüüz mü?. Allah'tan gayn kendilerine ibâdet ettiğiniz şeriklerinizi!. Bana gösteriniz, yerden neyi yaratmışlardır?. Yoksa onlar için göklerde bir ortaklık var mıdır?. Yoksa onlara bir kitap vermişiz de, artık onlar, ondan bir beyyine üzerine mi bulunuyorlar?. Hayır o zalimlerin bâzısı bâzısına aldanıştan başka bir vâd'ta bulunmazlar.

*

İ Z A H

(39) : Bu mübarek âyetler, Cenab-i Hak'km silsilei beşeriyyeti yeryüzünde alettevâli vücude getirip mütena'im kıldığını gösteriyor. Buna rağmen vahda^ niyeti ilâhîyyeyi inkâr edenlerin kendi aleyhlerinde hareket edip kendilerini helake mâruz bırakmış olduklarını ihtar ediyor. Haalık-ı Azîm'e şerik ittihaz edilen şeylerin hiç bir veçhile sıfatı hâlıkiyetleri hâiz olmadıklarına işaretle müşrikleri ilzam etmekte ve o zâlimlerin birbirini aldatıp durmakta olduklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. (O) Zâtı Kibriya, o Haalık-ı Azîm **(dir ki, sizi yerde halifeler kıldı)** sizi yeryüzünde yarattı, sizi yer yüzünde tasarrufata muvaffak kıldı veya sizi, sizden evvelki ümmetlere halef kıldı, sizi onların ülkelerine, servetlerine vâris kılmış oldu, tâki, size bu nimetleri veren o mâbudi kerîm'e şükredesiniz, O'nun vahdaniyetini tasdik ederek, O'na ibadet ve taatte bulunasınız. **(artık kim kâfir olursa)** O Haalık-ı Kerîm'i tevhitte bulunmaz, O'na ibadet ve taatten kaçınırsa bu **(küfrü kendi aleyhinedir)** bunun pek korkunç cezasına uğrar, kendi aleyhinde harekette bulunmuş olur. **(ve kâfirlere küfrleri Rab'lerinin nezdinde gazaptan başka bir** şey **arttırmaz)** onlar pek şiddetli bir gazab-ı ilâhîyye mâruz kalırlar. O bâtıl-şeylere tapındıklarından dolayı bir fâide göremezler, **(ve kâfirlere küfrleri helakten başka bir** şey **arttıracak değildir)** Evet.. O kâfirler, dünyadaki küfrlerinden, o nankörlüklerinden dolayı ahirette pek büyük bir hüsrana, pek şiddetli bir azaba tutulmuş olacaklardır. Onlar, dünyadaki sermayei hayatlarını zayi' etmiş, öyle ebedî bir zarar ve ziyana uğramış bulunacaklardır.

(40) : Resûli Zîşan'ım!. O müşriklere tevbih için **(Deki: Gördünüz mü?.)** anladınız mı, bana haber veriniz bakalım **(Allah'tan gayrı kendilerine ibadet ettiğiniz şeriklerinizi?.)** Cenab-i Hak'ka şerik ittihaz ettiğiniz o putlar, o fâni, âciz mahlûklar **(yerden neyi yaratmışlardır?.)** onların yeryüzünde ne gibi yaratmış oldukları bir şeyi gördünüz de onlara tapmakta bulundunuz?. **(Yoksa onlar için göklerde)** Allah Tealâ ile aralarında **(bir ortaklık var mıdır?.)** o göklerin yaradılışında o bâtıl mabutlarınızın da bir tesiri bulunmuş mudur?. Böyle bir iddiada bulunabilir misiniz?. Bu ne mümkün!. **(Yoksa onlara)** O putlara zâtı ulûhiyetime şerik olduklarına dâir **(bir kitap vermişiz de artık onlar)** o putlar **(ondan)** o kitaptan dolayı **(bir beyyine üzerine mi bulunuyorlar?.)** ona istinaden kendilerinin Haalık-ı Kâinata şerik olduklarını iddia mı ediyorlar, heyhat!. Böyle bir iddiada kim bulunabilir?. **(Hayır.. O zalimlerin bâzısı, bâzısına aldanıştan başka bir vâdfte bulunmazlar)** O müşrikler, hiçbir delîle, hüccete sahip değildirler, onlar şeytanların vesveselerine uymuşlardır, o putların kendilerine şefaat edeceklerine inanmışlardır, bu husustaki iğfalâta kapılmışlardır, öyle küfr ve şirk içinde yaşayıp gitmişlerdir. Ne valıim bir akıbet!.

❖

إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ
إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ
جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ أَهْدَى مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ
مَا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ اسْتِكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلَا
يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَنْ
تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(41) : Şüphe yok ki, Allah, gökleri ve yeri zeval bulmalarından tutup koruyor. Ye andolsun ki, eğer onlar zeval bulacak olsalar, ondan sonra onları hiçbir kimse tutamaz. Muhakkak ki, O halîm, gafur bulunmaktadır»

(42) : Ye Allah'la en kuvvetli yeminleriyle yemin ettiler ki, eğer onlara bir korkutucu —Peygamber— gelecek olursa elbette ki, İkendlleri herhangi bir ümmetten daha ziyâde hidayete ermiş olacaklardır. Vaktâ ki, kendilerine bir korkutucu geldi, onlara nefretten başka bir şey arttırmış olmadı.

(43) : —Bu da— yerde böbürlenmekten ve kötü bir kasitte bulunmadan —neş'et etmiştir— ve kötü bâr kasıt, kendi ehlinden başkasına arız olmaz. O hâlde evvelkilerin âdetinden başka ne gözetirler?. Artık sen Allah'ın sünneti için bir değişiklik bulamazsın. Ye AHab/m sünneti için bir döndürülmek de bulamazsın.

İ Z A H

(41) : Bu mübarek âyetler, gökleri ve yeri zevalden koruyan zâtın Cenab-ı Hak'tan başka olmadığını bildiriyor. Eski milletleri tayip kendilerine bir Peygamber geldiği takdirde ona tâbi olup tarik-ı hidayeti takibedeceklerini iddia edenlerin bilâhara bu iddialarına riâyet etmemiş olduklarını haber veriyor. Mütekebbirâne, hilekârane hareket edenlerin bu yüzden yalnız kendilerinin felâketlere uğrayacaklarını ihtar ve bu husustaki sünneti üâhîyyeyi kimsenin tebdil edemiyeceğini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: İşte o bâtıl mabutların aczleri meydanda!. Bir kere de şerik ve nazîrden münezzeh olan hakikî mabudun, Haalık-ı Âlem'in kudretini, azametini düşünmeli. (Şüphe yok ki, Allah) O Haalık-ı Azîm (gökleri ve yeri zeval bulmalarımdan) birer badire ile, birer müthiş zelzele ile mabvolup gitmeden (tutup koruyor) onları muhafaza buyuruyor, onun zevaline meydan vermiyor (ve andolsun ki, eğer onlar) o gökler ve yerler zelzele gibi bir sebeple (zevâl bulacak olsalar) mahv ve münderis bulunsalar (ondan sonra) onların öyle zeval bulmasından veya onları Cenab-ı Hak'kın tutmasından sonra (onları hiçbir kimse tutamaz) artık onları Cenab-ı Hak'tan başka bir kimse vücude getiremez, muhafazaya kadir olamaz, (muhakkak ki o) O Haalık-ı Kerim (halîm) dir. O muazzam kudret eserlerini muhafaza ediyor, münkirleri hemen azaba uğratmıyor. Ve o mâbudi azîm (gafur bulunmaktadır) tâib ve müstağfir olan kullarının günâhlarını af ve setrediyor. Evet.. O Haalık-ı Kadîm, ezelî ve ebedî olarak böyle sıfatı celîle ile muttasıf olduğu içindir ki, bir nice müşriklerin, günahkâr kullarının yüzünden semaları, yerleri parçalayarak başlarına dökmüyor da kendilerine bir mühlet veriyor, onları, dslâh-ı hâl edebilecekleri kadar bir zaman yaşatıyor.

(42) : Resûli Ekrem Efendimizin Peygamber gönderilmesinden evvel, Kureyş müşrikleri, Yahudîler ve Hıristiyanlar gibi eski kavimlerin Peygamberlerini inkâr etmiş olduklarını işitmişler, «Allah onlara lanet etsin! Ne için Peygamberlerini inkâr etmişler» diye söylenmişlerdi (ve Allah'a en kuvvetli yeminleriyle yemin ettiler ki, eğer onlara bir korkutucu) bir Peygamber (gelecek olursa elbette kî, kendileri herhangi bir ümmetten daha ziyâde hidayete ermiş olacaklardır) o kendilerine gelecek Peygambere tâbi olup tarik-ı hidayeti daha güzelce takibe muvaffak bulunacaklardır. (Vaktâ ki, kendilerine bir korkutucu geldi) Hazret-i Muhammed Aleyhisselâm gibi en şerefli bir Peygamber gelip onları dîni islâma davet buyurdu, öyle uluvvi kadrini, yüksek nesebini ve kemalâtı ahlâkiyyesini vaktiyle bilip tanımış oldukları o Peygamber-î Zîşan'ı tasdik etmediler; ona tâbi olmadılar, bilâkis o Peygamberi Âlikadrin öyle muhitlerine şerefbahş olması (onlara) o müşrikler için (nefretten başka bfr şey arttırmış olmadı) o müşrikler sözlerinde durmadılar hidayetten daha ziyâde uzaklaşıp durdular, öyle bar nimeti takdir edemediler, o nurdan istifâde ederek zulmeti cehaletlerini gidermek istemediler.

(43) : Bu hâlde, onların böyle nefrette bulunup Resûli Ekrem'e tâbi olmamaları da *(Yerde* **böbürlemnekten)** onların mütekebbirâne bir vaziyet almalarından **(ve kötü bîr kastte bulunmadan)** o Peygamberi Zîşan'a karşı hilede, ihanet kasdinde bulunmalarından, nûr-ı ilâhîyi söndürmek arzusunda bulunmalarından neş'et etmiştir, (ve) Halbuki, **(kötü bir kasd)** öyle bir hile, sui maksat **(kendi ehlinden başkasına ânz olmaz)** onun şenaati, kötü neticesi, o sui maksat erbabına, teveccüh eder kendisinin felâketine sebep olmuş olur. **(o hâlde) O** âsân saadetteki müşrikler de, suikast erbabı da **(evvelkilerin âdetinden başka ne gözetirler)** o evvelki kavimler hakkında tecellî eden sünneti ilâhîyyeden kanun-ı rabbanî'den azabı istihsalden başka neye lâyık olduklarını sanıyorlar? Kendilerinin başlarına da öyle bir felâketin gelmiyeceğinden nasıl emîn olabilirler?, **(artık sen Allah'ın sünneti için)** Münkir kavimler hakkında c$ri olan âdet-i ilâhîyye, tarikatı cariye hakkında **(bir değişiktik bulamazsın)** bu yeni münkirler hakkında da o sünneti ilâhîyye zuhura gelecektir, **(ve Allah'ın sünneti için bir döndürülmek de bulamazsın)** Kullan hakkında cereyan eden kanun-ı ilâhî, âdet-i sub haniyye muttarittir. Onda kimse tebeddülat vücude getiremez. Kahra müstahik olanları taltif, taltife lâyık bulunanları da kahr ve tenkil buyurmaz. Binaenaleyh eski münkir milletlerin haklarında cereyan etmiş olan o sünneti ilâhîyye, sonraki münkirler hakkmda da câri olacaktır. 3ir kere tarih-ı ekvamı, nazarı ibrete almalı değil midirler?.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ
فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا O
وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلٰكِنْ
يُؤَخِّرُهُمْ إِلٰى أَجَلٍ مُسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ٤٥

MEALİ ÂLİSİ

(44) : Yeryüzünde hiç dolaşıp da bakmazlar mı ki, kendilerinden evvelkilerin âkıbetleri nasıl olmuştur. Halbuki, onlar, bunlardan kuvvetçe daha şiddetli idiler. Ve Allah'ı ne göklerde ve ne de yerde bir şey âciz bırakamaz. Şüphe yok ki, O, alîm, kadîr bulunuyor.

(45) : Ye eğer Allah insanları kazandıkları şey ile müahaze edecek olsa idi, yeryüzünde hiçbir canlı mahlûk bırakmazdı. Fakat onlan bir muayyen müddete kadar tehir buyuruyor. Nihayet ecelleri gelince —haklarında amellerine göre muamele yapılacaktır-— çünki Allah Tealâ kullarını bihakkın görücü bu-Ilınmaktadır.

***

İ Z A H

(44) ." Bu mübarek âyetler de münkirlerin seyahatleri esnasında münkariz kavimlerin başlarına gelmiş olan felâketlerden haberdar bulunduklarını, buna rağmen ne için onlardan bir dersi ibret almadıklarım berâyı takbih ihtar buyuruyor. Ve onları bir anda ihlâke kadir ve hâllerine vâkıf olan Haalık-ı Azîm'in onları bir hikmet-i ilâhîyyeye mebni muvakkat bir zamana kadar yaşattığını, o muayyen zaman gelince hepsinin de lâyık oldukları akıbetlere kavuşacaklarını berâyı tehdit beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: O müşrikler, münkirler (yer yüzünde hiç dolaşıp da bakmazlar mı ki,) onlar, Şam, Yemen, Bağdat gibi yerlere ticaret vesaire için daima seyahatte bulunuyorlar, oraları görüyorlar, o sahalarda eski kavimlerin harab olmuş yurtlarını görüyor, başlarına gelmiş olan felâketleri anlamış oluyorlar, onların o fecî hâllerini bir mütefekkirâne surette nazara almalı değil midirler?, (halbu İd, onlar) O eski kavimler (bunlardan) bu şimdiki münkirlerden (kuvvetçe daha şiddetli idiler) cesametleri, kudretleri, servetleri daha ziyâde idi. Öyle olduğu hâlde kendilerini kurtaramadılar, kötü amellerinin cezalarına kavuştular. Artık şimdiki münkirler de öyle birer cezaya kavuşturulamazlar mı?. Cenab-ı Hak, amenna her şeye kadirdir. (Ve Allah'ı ne göklerde ve ne de yerde bir şey âciz bırakamaz.) Mahlûkatı hakkında dilediğini vücude getirmeğe" mâziyadetin kadirdir. **(Şüphe** yok ki, O) Haahk-ı Zîşari, **(alîm, kadîr** bulunmaktadır) Bütün mahlûkatımn hâllerini bilmektedir,, dilediği şeyleri yapmaya tamamiyle kadirdir. Binaenaleyh şimdiki müşriklerin, âsilerin de bütün hâllerini, kanaatlerini bilmektedir, onlan da lâyık oldukları akıbetlere kavuşturacaktır. Artık bunu bir düşünsünler!.

(45) : Bir takım, kâfirler, bir istihza tarikiyle başlarına gelecek bir felâket var ise onun hemen gelmesini istemişlerdi. Onlara bir cevap mahiyetinde olmak

üzere buyuruluyor ki: **(Ve eğer Allah insanları kazandıkları şey ile)** Kötü amelleriyle hemen **(muaheze edecek olsa idi)** ona kimse mâni olamazdı. Bilâkis **(yer yüzünde bir canlı mahlûk bırakmazdı)** hepsini de hayattan mahrum bırakır, mükellef olanları müstahik oldukları cezalara bir an evvel kavuşturabilirdi. **(fakat)** Cenab-ı Hak, lihikmetin **(onlan)** o yer yüzündeki insanlan vesâireyi **(bir muayyen müddete kadar tehir buyuruyor)** onları dünyada birer muayyen müddet yaşatıyor, hemen muayyen olan ahiret âlemine sevketmiyor. **(nihayet ecelleri gelince)** muayyen gün zuhur edince, yeniden hayat bulacakları zaman yüz gösterince, hepsi de yeniden hayat bulurlar, mahşere sevk olunurlar, mükellef olanlar amellerine göre mükâfat ve mücazata uğrarlar, **(çünki Allah Tealâ kullarını bihakkın görücü bulunmaktadır.)** Evet.. Haalık-ı Kâinat, bütün mahlûkatmın ahvâline alîmdir, kendilerini tamamen görüp bilmektedir. Azaba müstahik olanları azaba kavuşturur, sevaba lâyık olanları da lûtf-u atıfetine nail buyurur. O Mâbud-i Kerîm ki, bizlere eşrefülmürselîn olan Hazret-i Muhammed Aleyhisselâtı Vesselam Efendimizi göndermiş, onun vasıtasiyle de kütübî semaviyenin efdali bulunan Kur'anı Mucizbeyam ihsan buyurmuştur. Artık bizim vazifemiz de o Peygamberi Zîşan'a ve o kitab-ı hakikat beyana tabi olmaktır, ahvâlimizi ıslâha, tanzime çalışarak, kerîm, rahîm olan Halikımıza ilticada bulunmaktır. İşte bu mübarek sûreyi takip eden Yâsîn sûre'i celîlesi de buna işaret buyuruyor. Ve minâllâhit'tevfık.

*
**

YÂSÎN SÛRESİ

Bu mübarek sûre, Cin sûresinden sonra Mekke'i Mükerreme'de nazil olmuştur. Seksen üç âyeti kerîmeden müteşekkildir. «Yâsîn» tabiriyle başladığı için kendisine bu isim verilmiştir. Mamafih kendisine: «Kalp», «Dafia», «Kaziye», «Muammime» unvanı da verilmiştir. Çünki i'tikada vesâireye âit birçok esasları hâiz olduğu ve tilâvet edenlerin kalplerini tenvir eylediği için kendisine «Kalbülkur'an» denilmiştir. Bir çok yanlış inançları bertaraf ve islâmiyeti müdafaa ettiği için de «Dafia» unvanını almıştır. Ve bir nice gâfilleri ikaz ederek haklarındaki hükmi ilâhîyi bildirdiği için de «Kaziye» nâmiyle yâd olunmuştur. Kendisini kemali ihlâs ile tilâvet edenlerin umumen dünyevî ve uhrevî nîmetlere nâiliyetlerine vesile olacağı ve tilâvet edilerek sevabının bilumum emvatı müslimine ithaf edileceği cihetle de kendisine «Muammime» ünvânı verilmiştir.

Bu sûrei mübârekenin başlıca muhteveyatı şöylece telhis edilebilir:

(1): Hâtemülmürselîn Hazretlerinin risâletini tasdik ve teyit, onun vezaifi risâletini tâyin, ona muhalefette bulunanları da tehzir ve tehdit.

(2): Eski kavimlerin münkirâne hâllerinden dolayı başlarına gelen felâketleri beyân ile sonraki cemiyetleri uyanmaya davet etmek ve Resûli Ekrem'e tesliyetbahş olmak.

(3) : Haalık-ı Azîm'in bir kısım âsân kudretine enzarı dikkati celbederek âkil kimseleri tefekküre sevketmek ve o mâbûdi kerîm'i nasıl tevhit ve teşbihte bulunacaklarını bildirmek.

(4) : Ahiret hayatım inkâr edenlerin bilâhare nasıl nedametlere tutulacaklarını ihtar, mü'minlere de ne kadar güzel uhrevî mükâfatlara nail bulunacaklarını tebşir.

(5) : İhsanların mükellef oldukları dinî vazifelere işaret, enfüs ve âfaktaki hilkat bedialarma nazarları celbile bütün beşeriyeti Cenab-ı Hak'km kudret ve

azametini tasdike davet ve bütün insanların ahirette muhasebe için Allah Teâlâ'nın huzurı mânevisine celbedileceklerini beyân.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يٰسۤ ﴿١﴾ وَالْقُرْاٰنِ الْحَك۪يمِ ﴿٢﴾ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَل۪ينَ ﴿٣﴾ عَلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٤﴾ تَنْز۪يلَ الْعَز۪يزِ الرَّح۪يمِ ﴿٥﴾ لِتُنْذِرَ قَوْمًا
مَٓا اُنْذِرَ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى
اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾

MEALÎ ÂLISI

(D **: Yasin.**

(2) **: Kur'an-ı Haldm'e yemin ederim.**

(3) **: Şüphe yok ki, sen, elbette —Peygamber— gönderilmiş olanlardansın.**

(4) **: Bir istikanıetli yol üzere •—lwyhfinaikfaram—.**

(5) **: —O Kurban— aziz, rahîm olan AJDah Tealâ tarafmdan indirilmiştir.**

(6) : Tâki, bir kavmi korkutasm ki, onların atatan korkırtuimamıştır. Artık onlar gâfil kimselerdir.

(7) : Andolsmı ki, onlarm birçokları ãzerine o söz —o azap emri— hak olmaştur. Arük onlar ânan etmezler.

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Hâtemühnürselîn Hazretlerinin cehalet içinde kalmış bir kavmi ikâz ve irşâd için tarafı ilâhîden nüzul etmiş olan Kur'an-ı hikmet beyân ile gönderilmiş bir Peygamberi Âlişan olduğunu bildiriyor. O Peygamberi Alikadrin tarik-ı hidayet üzere bulunduğuna azaba müstahik olan bir çok kimselerin ise îmandan mahrum kaldıklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Yâsîn) Bu tabir, hurufi mukatteadandır. Emsâline dâir izahat verilmiştir. Bunun «ela» ve «ya» harfleri gibi tenbih edatı olduğu beyân olunuyor. Mamafih deniliyor ki: Bu tâbir İbni Abbas Hazretlerinden rivayet olunduğuna göre Tey lügatince «Ey ya insan!.» Demektir. Müfessirlerin ekserisine göre de bu tâbir, Pey gamber Efendimize hitaptır, «Ya Muhammedi.» «Ya Seyyidel beşer» Aleyhisselâm makamındadır.

Velhâsıl: Böyle bâzı sûrelerin evvelinde zikredilen harflerin, tâbirlerin asıl mânâsını, ilmi ilâhîye havale ederiz. Bunlar birer hikmetten hâli değildir. Bu hikmetleri beşeriyet tamamen bilemez. Fakat bunların asıl mânâlarını bilmediği halde bunları bir müminin takdis ve tebcil ile okuyarak bunlar ile lisanını tezyin etmesi, kendisinin metaneti itikadiyesini gösterir, ruhunun itilâsına vesile olur, emri ilâhîye olan kemâli itaat ve inkiyadma delâlet ve şehadet etmekte bulunur.

(2) : Ey Eşrefülmürselîn!. (Kur'an-ı Hakime yemin ederim) Yâni: Hikmeti mutazımmm ve nazmen pek muhkem olan ve nice bedî, latîf, nasihatbahş mânâları ihtivaeden ve semavî kitapların hâtemi ve ekmeli bulunan Kur'an'a O kitab-ı Mübîn'e kasem ederim ki, sen bir Peygamberi Âlikadr bulunmaktasın.

(3) : Evet.. Ey Eşrefülmürselîn!. (Şüphe yok ki, sen elbette) Bütün beşeriyete taraf-ı ilâhîden Peygamber (gönderilmiş olanlardansın) Evet.. Sen de beşeriyeti dîni ilâhiden haberdar etmeğe, onları hidayet yoluna davet buyurmaya memur bir Peygambersin, sen de Peygamberler gibi masum, melekler gibi kuvvei nuraniyeyi haiz, ilm ve hikmetle muttasif bulunmaktasm.

(4) : Ve ey Peygamberi Âlişan!. Sen **(Bir istikâmetti yol üzere)** bulunmakta (sın) Evet. Sen pek açık, hidayete kavuşturucu bir tariki takibetmekte ve o münkirleri o doğru yola davet buyurmaktasın, ki: O da tevhid-i ilâhî tarikidir, dinî hükmleri muhtevî bulunan islâmiyet yoludur.

(5) : Evet.. Ey Nebiyyi Âlikadr!. O Kur'an-ı Mübîn (Aziz) bütün celâl sıfatlariyle muttasif ve **(raiîım)** bütün ikram ve ihsan sıfatlarını câmi **(olan AHah)** Tealâ (tarafından **indirifaniştir.)** senin vasıtanla bütün beşeriyete öyle bir rehberi hidayet verilmiştir.

(6) : Evet.. Ey Hâtemülmürselîn!. O Kur'an-ı hikmet beyân tarafı ilâhîden sana ihsan buyurulmuştur. **(pTâki bir kavmi)** O kitab-ı Mübîn'in hükmlerini teb-

liğ ederek (korkutasın İd, onların ataları korkutuimamıştır) o atalar fitret zamar nmda yaşamışlar, dîni tebligattan mahrum kalmışlar, kendilerine Peygamberler gönderilmemiş, dîne muhalif hareketlerinin vahim neticeleri kendilerine ihtar edilmemiş idi. O atalar, Hazreti İsa ile Resûli Ekrem arasındaki asırlarda yaşamış olan cahil kimseler bulunuyorlar idi. (Onlar gafil kimselerdir) Gerek asr-ı Nebevî'deki kavimler ve gerek onların ataları gaflet içinde kalmış, hakikî istikbâllerini düşünmekten mahrum bulunmuş şahıslardır.

(7) : (Andolsun ki,) Muhakkaktır ki, (onların bir çokları üzerine o söz) o azab emri, onların cehenneme atılacaklarına dâir olan hükm-i ilâhî, kazai rabbani (hak olmuştur.) vacip ve sabit bulunmuştur. (Artık onlar îman etmezler) Güzelce tefekkür ederek nimeti îmana nail olmazlar. Çünki onlar, fitreti selîmelerini zayi etmiş, tevhid-i ilâhîye muhalif inançlarda bulunmuş, âküâne düşünmeyip kendi ihtiyarlarını suiistimal eylemiş kimselerdir. Cenab-ı Hak da onların böyle istikbâldeki hâllerini kendi ilmi ezelîsiyle bildiği için haklarında takdir-i ilâhîsi ona göre tecellî buyurmuştur. Artık onları Peygamberi Zîşan' azabı ilâhî ile korkutsa da, korkutmasa da onlar uyanıp nimeti îmana nail olmazlar.

«Allah Tealâ, beyân buyurduğu bir kışımı hakikatları teyit için yemin buyurmaktadır. Bu yemin, bir kısım hikmetlere ve maslahatlara müstenittir ve muhavere muktezasıdır. Ezcümle beyân buyurulan hakikatları gösteren, isbat eden deliller irâd buyuruluyor. Buna karşı münkirler ise yine inkârlarında devam ediyorlar. Artık kendilerine kanaatbahş olmak için «yemin» ciheti de iltizam buyurulmuş oluyor. Çünki o münkirler, o bildirilen delillere karşı «bunlar haddizatında doğru değilse de biz bunları redde, müdafaaya muktedir bulunmuyoruz.» diyebilirlerdi. Artık o deliller yemin ile de teyit buyurulmuş oluyor. Zira o münkirler de yalan yere yemin edilmesinin pek fena neticeler vereceğine kanî idiler. Yalan yere yemin edenler, elbette bir felâkete tutulurlar demekte idiler. Nitekim bir hadisi şerifte de ([illegible]) buyurulmuştur.

Evet.. Yalan yere fahiş yemin âlemin harabiyetini icâbeder. Halbuki, Resulü Ekrem onların putları, kanaatleri aleyhinde beyanatta bulunuyor, bu beyanatını yeminler ile tekide çalışıyordu, bundan dolayı bir zarara uğramıyordu, bilâkis şeref ve şânı günden güne yükselip duruyordu. Binaenaleyh Resûli Ekrem'in lisan-ı Kur'an ile yeminlerde bulunduğu hâlde bundan asla bir zarar görmemesi de onun pek doğru sözlü bir zât olduğuna ayrıca kuvvetli bir delil teşkil etmekte bulunmuştur. İşte bu gibi hikmetlere mebnîdîr ki, Kur'an-ı Kerîm'de böyle yeminler iltizam buyurulmuştur.

⁂

إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ
أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ٨ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ
أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ
لَا يُبْصِرُونَ ٩ وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ١٠ إِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ
فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ١١ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتٰى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا
وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ ١٢ ع

MEALİ ÂLİSİ

(8) : Şüphe yok ki, biz onların boyunlarına kelepçeler geçirmişizdir, tâki onların çenelerine kadar dayanmıştır. Artık onlar başlan yukarı kaldırılmış, gözleri aşağıya çevrilmiş kimselerdir, —bir şey görüp anlayamazlar—.

(9) : Ve biz onların önlerin de bir sed ve arkalarında bir sed vücude getirdik, öylece onları sanverdik. Artık onlar göremezler.

(10) : Ye onlan korkutmuş olsam da, korkutmasan da onlara karşı müsavidir, îman etmezler.

(11) : Sen ancak zikre tâbi ve n*fm^*n*fa« daha gönneksizin korkan kimseyi korkutursun. Artık onu bir yarlıganma 3e ye pek şerefli bir mükâfat Se müjdele. -

(12) : Şüphe yok ki, biz ölüleri diriltiriz ve onların önden göndermiş olduklarım ve eserlerini yazanz. Ve zâten berşeyi pek apaçık biküren bir fcvh-i mahfuzda zabt etmişizdir.

İ Z A H

(8) : Bu mübarek âyeüer, fitreti asliyelerini zây ederek îmandan mahrum kalmış kimselerin pek ibretbahş vaziyetlerini tasvir ediyor. Onların nasihatlardan müstefit olacak bir durumda bulunmadıklarını bildiriyor. Peygamberi Zîşan'ın irşâd ve ikazmdan kimlerin müstefit olup kimlerin müstefit olamayacaklarını haber veriyor ve bütün hâlleri, eserleri mektup ve indallâh inalûm olan insanları öldüklerinden sonra Cenab-ı Hak'kın tekrar hayata . kavuşturacağını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Cenab-ı Hak, îmandan mahrum kalmış olan kimselerin zelilâne vaziyetlerini temsil tarikiyle şöylece tasvir buyuruyor: (Şüphe yok ki, biz onları) O küfr-ü iltizam eden kimseleri (boyunlarına kelepçeler geçirmişizdir) onlarm boyunları demir bağlar, lâleler ile bağlanılmış bulunmaktadır. (Tâki) O kelepçeler (onlann çenelerine kadar dayanmıştır.) boyunlarını doğru bir tarafa döndürebilecek bir vaziyette değildirler. (Artık onlar başlan yukan kaldırılmış, gözleri aşağıya çevrilmiş kimselerdir) Gözleri etrafa nazar edecek bir kabiliyette bulunmamaktadır, onlar bir şeyi güzelce görüp, anlayamaz bir hâldedirler. «Bu âyeti kerîme, Ebu Cehl gibi kâfirlerin hakkında nazil olmuştur. Buyurulmuş oluyor M, o kâfirler, kendi fîtretlerini zâyetmiş, ihtiyarlarını suiistimalde bulunmuş oldukları için onlarm boyunlarına öyle manevî demir lâleler vurulmuştur. Onları hidâyet yolunu görüp takibedemezler.

§ A'nak; Boyun mânâsına olan «Unk» un cem'idir.

§ Ağlâl; Esirlerin, mücrimlerin ellerini boyunlarına bağlayan demir bağ ve lâle mânâsına «Gul» kelimesinin cem'îdir.

§ Ezkan; İki çenenin biriktiği yer mânâsına olan «Zekan» lâf/inin cem' îdir.

§ İkmah; da başı yukarıya kaldırmak, gözü bakmaktan men etmek demektir. Başlarını yukarıya kaldırıp gözlerini yere dikip duranlara da «mukmehun» denilir.

(9) : (Ve biz önların) O kabiliyetlerini zâyetmiş olan münkirlerin (önlerinde bir sed ve arkalannda bir seci vücude getirdik) yâni: Onlarm kalp gözlerini kör ettik, onları dosdoğru yolu görmek kabiliyetinden mahrum bıraktık, onlar ne hâli hazırlarını ve ne de istikballerini nazarı itibara alabilecek bir durumda değildirler, (öylece onları sanverdik.) Onları her taraftan kuşattık, onları cehalet ve dalâlet içinde bıraktık (Artık onlar göremezler) onlar Cenab-ı Haklan vahdaniyetine, kudret ve azametine şehadet edip duran âyetleri, hüccetleri görüp anlayamazlar. Hidayet yolunu görüp takibedemezler. Onlar öyle manen kör kimselerdir.

Rivayet olunuyor ki: Bu iki âyeti celüe, Beni Mahzûm kâfirleri hakkında nazil olmuştur. Bunlar manen kör oldukları gibi maddeten de kör âciz bir hâlde kalmışlardır. Ebu Cehl yemin etmiş ki: Muhammed —Aleyhisfelâm—ı na-

maz kılarken görünce başına taş atacağım, sonra Hazret-i Peygamber namaz kılarken, Ebu Cehl eline bir taş alarak gelmiş, elini kaldırıp taşı atmak isteyince eli boynuna sarılmış, taş da eline yapışmış, o taşı elinden zorlukla çekip koparabilmiş, kavmine dönerek bu keyfiyeti haber vermiş, beni Mahzûm'dan başka bir kâfir de onu ben bu taş ile öldüreyim diye gitmiş, hemen gözleri kör kesilmiş. İşte Allah'ın Peygamberine suikast edenlerin bu bir dünyevî cezaları, onların uhrevî cezalan ise elbette ki, her tasavvurun fevkinde şiddetlidir.

(10) : Evet.. O kâfirler, manen kör kimselerdir, onlar hidayet yolunu görüp takibedemezler. (Ve) Ey Hâtemülmürselîn!. Sen **(onları)** o kâfirleri, öyle kötü ihtiyarlarından, amellerinden dolayı hidayetten mahrum kalan kimseleri (korkutmuş olsan da) onları uyandırmak için dünyevî ve uhrevî azapları onlara ihtar etsen de, onları (korkutmasan da onlara karşı müsavidir.) Oniar uyanıp hakkı kabul, takdir edecek bir kabiliyette bulunmuyorlar. Onlar (İman etmezler) onlar öyle küfrlerinde İsrar ederek öyle münkirâne bir hâlde ölür giderler, lâyık oldukları cezalara kavuşurlar.

(11) : Ey Nebiyyi Zîşan!. (Sen ancak zikre tâbi) Kur'an-ı Mübîn'i kabul ederek onun ahkâmına razı, munkad olanları (ve rahmandan) rahmeti bîpayan olan Cenab-ı Hak'kın azabından (daha görmeksizin) ölüp o azab-ı ahireti müşahede etmeden mukaddem (korkan kimseyi) ehli îmanı (korkutursun) öyle bir kimse senin nasihatlarmdan, ihtaratından müstefit olur, gayri meşru yolları takıbetmez. (Artık onu) Öyle îman sahibini (bir yarhganma ile) mağfireti ilâhîyyeye nâüiyet ile (ve pek şerefli bir mükâfat ile) cennet ile, cemâH ilâhîyi müşahede gibi en ulvî bir atiyyei uhrevîye ile **(müjdele)** kendisini tebşir et. O, atiyen öyle bir saadete nail olacaktır.

(12) : Evet.. Allah Tealâ her şeye kadirdir. Kâfirleri muazzep edeceği gibi, mümînieri de öyle ebedî, muazzam nîmetlere nail buyuracaktır. İşte buna şöylece işaret buyuruyor: (Şüphe yok ki, biz) Ben Haalık-ı Azîmüşşan **(ölüleri** diriltiriz.) her ölen kimseyi bir gün yeniden hayata kavuştururuz. Dünyada da tâib ve müstağfir olan kullan yeniden manevî bir hayata nail buyururuz. **(Ve onların** önden göndermiş olduklarım) Daha dünyadalarken yapmış oldukları sâlih ve gayri sâlih amellerini (ve eserlerini) hayra ve şerre âit telif ve tahrir ettikleri şeyleri fâideli ve muzu* müesseseleri (yazarız) onlar tamamen tesbit edilmiş bulunur, hiç biri meçhul, mükabelesiz kalmaz, **(ve zaten her** şeyi) Dünyaya ve ahirete âit her vakıayı **(pek açık bildiren bir kvh-i mahfuzda zaptetmişizdir.)** bütün o hâdiseler, vakıalar, Cenab-ı Hak'kın kadim ilmince malûm bulunduğu için daha zuhura gelmelerinden evvel öyle levh-i mahfuz denilen bir kitabı ulvîde lihikmetin yazılmış, tesbit edilmiş bulunmaktadır. Artık herkes kendi amellerine göre mükâfat veya mücazata kavuşturulacaktır. Tarih-i âlem de bunu kısmen olsun göstermektedir.

§ İhsa; kelimesi lügatte saymak manasınadır. Mecazen beyân ve hıfz mânâsında müsta'meldir.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحَابَ الْقَرْيَةِ اِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ۝١٣
اِذْ اَرْسَلْنَا اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا اِنَّا
اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ ۝١٤ قَالُوا مَا اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا
اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُونَ ۝١٥ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّا
اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ۝١٦ وَمَا عَلَيْنَا اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ۝١٧ قَالُوا
اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ
مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ ۝١٨ قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ
بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ۝١٩

MEALİ ÂLİSİ

(13) : Ve onlara —o münkirlere— o şehir ahalisini bir mesel olarak irâd et, o vakit ki, onlara o gönderilmiş olan elçiler gelmişti.

(14) : O vakit ki, onlara iki —elçi-—yi göndermiştik. Hemen onları tekzib ediverdiler. Sonra bir üçüncü ile kuvvetlendirdik. Dediler ki: Muhakkak biz sizlere gönderilmiş elçileriz.

(15) : —O münkirler de— dediler ki: Siz bizim gibi bir insandan başka değilsiniz. Ve rahman hiçbir şey indirmedi Siz başka değil, ancak yalan söyliyenlersiniz.

(16) : —O elçiler de— dediler ki: Rabbimiz bilir ki, muhakkak bizler sizin için elbette gönderilmiş elçileriz.

(17) : Bizim üzerimize —teveccüh eden ise— apaçık bir tebliğden başka değildir.

(18) : —O münkirler de— dediler ki: Biz sizinle teşe'ümde bulunduk. And olsun ki, eğer vazgeçmez iseniz elbette sizi taşlayacağızdır. Ye elbette ki, bizim tarafımızdan size pek acıklı bir azap dokunacaktır.

(19) : —Elçiler de— dediler ki: Sizin şeametiniz sizinle beraberdir. Siz öğüt verildiğiniz hâlde de mi?. Öyle şeamette bulunuyorsunuz?. Hayır.. Siz müsrifler olan bir kavimsiniz.

İ Z A H

(13) : Bu mübârek âyetler, münkirleri uyandırmak için kendilerine başka bir kavmin ibretbahş olan tarih-i hayatını hikâye buyuruyor. Kendilerini dîn-i ilâhîye dâvet için gönderilmiş olan elçileri o kavmin nasıl inkâr etmiş ve o elçilerin de kendilerini nasıl müdafaada bulunmuş olduklarını bildiriyor. O kavmin o hayrhâh elçiler üe teşe'ümde bulunarak onları tehdide cür'et göstermiş olduklarını, o elçilerin de o isnadı reddederek o kavmin ne mahiyette kimseler olduklarını kendilerine ihtar eylemiş bulunduklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey HâtemülmürselînL (onlara) O senin risaletini inkâr edenlere (o şehir ahalisini bir mesel) bir vesile! ibret (olarak irâd et) o ahalinin ahval-i tarihiyesini hikâye buyur (O vakit ki, onlara) O şehir ahalisine (o gönderilmiş olan elçiler gelmişti) o ahaliyi dîne davette bulunmuşlardı.

O şehirden murat, rivayete nazaran «Antakya» şehridir. Onun ahalisi putperest bulunuyorlarmış.

§ Darbı mesel; Garip bir hâli diğer garip bir hâle benzetmekten ibarettir. Bazan da böyle bir benzetiş maksadiyle olmaksızın bir garip hâli bir ibretbahş tarihî vak'ayı nâsa hikâye etmekten ibaret bulunur.

(14) : (O vakit ki, onlara) O şehir ahalisine (üd) elçi (yi) iki zâtı (göndermiştik) o ahaliyi gidip dîni ilâhîye davette bulundular. O ahali ise (hemen onlar) o gönderilen iki zâtı (tekzîb ediverdiler.) onların gösterdikleri âyetlere, mucizelere iltifatta bulunmadılar (Sonra) o gönderilen iki zâü (bir üçüncü İle kuvvetlendirdik) bu üçüncü zât da o ahaliyi aynı surette dîni tevhide davet etti, o diğer iki zâü teyitde, tasdikte bulundu. Artık bu üç zât, o şehir ahalisine (dediler Idb Muhakkak biz sizlere gönderilmiş elçileriz) artık bize tâbi olun, putlara ibâdeti bırakın, dîni tevhidi kabul eyleyiniz ki, selâmete, hidayete nail olasınız.

«Bu gönderilen elçilerden murat, ecille-i ulemaya göre Hazret-i İsâ'ya birer muin mesabesinde olmak üzere taraf-ı ilâhîden kendilerine nübüvvet verilmiş, ve İsâ Aleyhisselâm'ın şeriatiyle me'mûr bulunmuş üç Peygamberdir. Cenab-ı Hak'kın: «İz erselnâ» o vakit ki biz gönderdik diye buyurması da bunu gösteriyor. Nitekim Musa Aleyhisselâm ile beraber Harun Aleyhisselâm da Peygamber gönderilmişti. Fakat müfessirlerce meşhur olan kavle göre bu elçiler, Hazret-i İsâ tarafından gönderilmiş ve Havariyyundan bulunmuş zâtlar idi. Bunların evvelki ikisi «Yuhanna» ile «Buluş» nâmında bulunuyordu. Üçüncüsü de «Şemun» nâmındaki zât idi. Bu zâtlar, Cenab-ı Hak'km Peygamberi tarafından ona muavin olmak üzere gönderilmiş oldukları içdn bu gönderilişi Hak Tealâ zâtı ahadiyethıe izafe ederek «biz gönderdik» diye buyuruyor.

(15) : O mübarek zâtlar, o şehir ahalisini dîni tevhide davet edince o münkirler de **(Dediler ki: Siz bizim gibi bir insandan başka değilsiniz)** bize karşı sizin meziyetiniz; bir faikıyetiniz yoktur, **(ve Rahman hiç bir şey indirmedi)** Öyle iddia ettiğiniz gibi size bir vahy inzal ve Peygamberlik ihsan etmedi, sizi bize tercih buyurmadı. Binaenaleyh **(siz başka değil, ancak yalan söyleyenlersiniz)** öyle risâlet iddianız, hakikate muhaliftir.

O ahalinin «Rahman bir şey indirmedi» demelerinde bir işâret var ki, onlar ulûhiyeti muterif bulunuyorlarmış, fakat putlara tapıyorlar, risâleti münkir bulunuyorlarmış.

(16) : O elçiler de o ahalinin inkârını reddederek **(Dediler ki: Rab'bimiz büir ki, muhakkak bizler sizih için elbette)** taraf-ı ilâhîden âyetlerle **(gönderilmiş elçileriz)** biz birer din memuruyuz, size dîni ilâhîyi tebliğ ediyoruz. Eğer biz hilâf-ı hakikat bir iddiada bulunursak elbette ki, o Haalık-ı Azîm bizi kahreder, bizden şiddetle intikamım alır. Bu zâtlar, «Rab'bimiz bilir ki,» demekle bir nevî kasemde bulunmuş, iddialarını yemin ile teyide çalışmışlardır.

(17) : Ve o zâtlar, ahaliye hitaben dedüer ki: **(Bizhn üzerimize)** Taraf-ı ilâhîden teveccüh eden vazife ise **(apaçık bir tebliğden başka değildir.)** Evet.. Bizim vazifemiz, iddiamızı kat'î deliller üe mucizeler ile teyid ederek sizi dîni tevhîde davetten ibarettir. Kabul etmez iseniz vebali, mes'uliyeti size aittir.

(18) : O zâtların o kadar doğru ve hayrhâhane ifâdelerine rağmen o münkirler de **(Dediler ki:)** ey bizi dîni tevhide davet eden zâtlar!. **(Biz sizinle teşeümde bulunduk)** Sizin bu davetiniz yüzünden bir fitneye düştük, aramızda iftirak zuhura geldi. Bir kavle göre bir müddet yağmurdan mahrum kalmışlardı. **(andolsun ki, eğer vaz geçmez iseniz)** Bizi dîni tevhide davet eder durursanız, **(elbette sâzi taşlayacağız)** sizi taşlayarak öldüreceğiz **(ve elbette ki, bizim tarafımızdan size pek acıklı bk azap dokunacaktır.)** sizi öldürmesek bile yine pek şiddetli bir cezaya mâruz bırakacağızdır, siz elimizden kurtulamayacaksmızdır.

(19) : O mübarek elçiler de **(Dedüer kh Sîzm şeametiniz sizinle beraberdir)** sizin başınıza gelen ve gelecek belâlar, felâketler, sizin çirkin amellerinizin bi-

rer neticesidir, sizin şirk ve küfrünüzün birer cezasıdır. (Siz öğüt verildiğiniz halde de mi) Azab-ı uhrevîden kurtulmanız için tahvif edilerek hakkınızda hayrhâhane ihtar yapıldığından dolayıda mı öyle şeamette bulunuyorsunuz, bize karşı hasmâne bir vaziyet alıyorsunuz?. Bizi tehdide cür'et gösteriyorsunuz?. Bu ne kadar cehâlet, ne kadar nankörlük!. (Hayır.. Siz; müsrifler ol&n bir kavimsiniz) Sizin âdetiniz, israftır, isyandır, haddi tecavüzdür. Ondan dolayıdır ki, kendilerine karşı medyuni şükran olmanız icabeden kimselere karşı âdâvet gösteriyorsunuz. Onların selâmet ve saadetinize vesîle olacak ihtarlarını birer felâket sebebi sanarak onlar ile teşe'ümde bulunuyorsunuz?. Bu ne kadar makûs binlik?,

«Alusî merhum tefsirinde diyor ki: Böyle bir teşe'üm, cahillerin âdetidir. Onlar kendi şehvetlerine —-nefsanî arzularına— muvafık olan şeyleri meymenet sayarlar, velev ki, o şeyler bütün serleri calip olsun. Kendi şehvetlerine muvafık görmedikleri şeyler ile de teşe'ümde bulunurlar. Velev ki, o şeyler her hayrı müstelzim bulunsun.

*

وَجَاءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ
رَجُلٌ يَسْعٰى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾ اِتَّبِعُوا
مَنْ لَا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِيَ لَا اَعْبُدُ
الَّذِي فَطَرَنِي وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾ ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ اٰلِهَةً
اِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا
وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٢٣﴾ اِنِّي اِذًا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾ اِنِّي اٰمَنْتُ
بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي
يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(20) : O şehrin en uzak bir tarafından bîr er, koşar bir halde geldi, dedi ki: Ey kavmim!. O gönderilmiş olanlara tâbi olun.

(21) : O zâta tâbi olunuz ki, sizden bir ücret istemiyor. Onlar doğru yola ermiş kimselerdir.

(22) : Ve bana ne —mâni— var ki, beni yaratmış olana ibadette bulunmayayım?. Ve halbuki, O'na döndürüleceksinizdir.

(23) : Ben hiç O'ndan başka tanrılar ittihaz eder miyim ki, eğer o Rahman benim için bir fenalık irâde buyursa onların şefaatleri benim için bir fâidebahş olamaz ve onlar beni asla —o fenalıktan— kurtaramazlar.

(24) : Muhakkak ki, ben o vakit apaçık bir sapıklıkta bulunmuş olurum.

(25) : Şüphe yok ki, ben sizin Rab'binize îman ettim. Artık bunu benden işitiniz.

(26) : Denildi ki: Cennete giriver. Dedi ki: Kâşki kavmim bilselerdi.

(27) : Rab'tümin beni mağfirete nail buyurduğunu ve beni ikram edilmişlerden kıldığını.

***

İ Z A H

(20) : Bu mübarek âyetler de o kendisine elçiler gönderilmiş olan çehre bir zâtın koşarak gelip o fedakâr elçilere tâbi olmalarını ahaliye tavsiye eylemiş olduğunu bildiriyor. Ve o zâtın o ahaliyi pek hakimane bir tarzda uyandırmaya çalıştığını, o taptıkları putların kendilerine bir fâide veremiyeceğini ihtar buyurmuş olduğunu hikâye buyuruyor. Ve onun Rabbülâlemine îman edip cennete, mağfireti ilâhîyyeye, ikramı subhanîyeye nail bulunmuş olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (O şehrin) O ahalisine elçiler gönderilmiş olan beldenin (en uzak bir tarafından bir er) bir dindar zât, o elçilerin gelip o ahaliyi dîni tevhide davet ettiklerini ve o ahalinin de muhalif bir cephe aldıklarım haber alınca (koşarak bir hâlde geldi) o ahaliye nasihat vermeğe başladı da (dedi ki: Ey kavmim!. O) size (gönderilmiş olanlara) o muhterem elçilere (tâbi olun) onların tebliğleri veçhile ibâdet ve taatte bulunun, Allah'ın birliğini tasdik ederek putlara tapmaktan vaz geçiniz.

(21) : Ey Ahali!. (O zâta tâbi olunuz ki,) Sizi dîni ilâhîye davet eden, sizi selâmete kavuşturmak isteyen muhterem bir zâtı kendinize rehber ittihaz edi-

niz ki, o zât sizden bir mükâfat beklemiyor, (sizden bir ücret istemiyor) Mahza nzay-ı ilâhî için sizi irşada çalışıyor, (onlar) öyle nzay-ı hak için çalışan zâtlar (doğru yola ermiş kimselerdir) onlar insanları hakka kavuşturan müstakim yolu bilir zâtlardır, onlara tâbi olanlar, hidayete ererler.

(22) : Ve ö gelen zât, o putperest kavmi uyandırmak için pek halimâne hakîmâne bâr tarzda hitabederek dedi ki: (Ve bana ne) Mâni (var İd, beni yaratmış olana ibâdette bulunmayayım?.) yâni: Bütün insanlar için lüzumdur ki, hepsi de Haalık-ı Âlem Hazretlerine ibadette bulunsunlar, O'ndan başkasmı mabut ittihaz etmesinler. Aklı selim de bunu iktizâ eder. Peygamberler de bunu ümmetlerine tebliğ etmekte bulunmuşlardır. Artık ne için bunun hilâfına hareket edilsin?. Ey putperest kavim!. Siz bu hakikati hiç düşünmez misiniz?, (ve halbuki, O'na) O şerik ve nâzirden münezzeh olan Haalık-ı Kâinat'ın huzun- manevîsine (döıidüriileceksinizdir) dünyadaki amellerinizden dolâyı muhakemeye tâbi tutulacaksmızdır, hiç bu akıbeti düşünmez misiniz?.

(23) : Bir kere düşününüz!. (Ben, hiç O'ndan) O kâinatı yaratmış olan mâbud-i Azîm'den (başka Tanrılar ittihaz eder miyim?.) öyle yaratılmış, âciz, fâni şeylere tapar mıyım (ki, eğer o rahman) o Haalık-ı Kerîm (benim için bir fenâlık irâde buyursa) beni bir derde, bir musibete, bir azaba giriftar edecek olsa (onların o putların şefaatleri benim için hir fâidebahş olamaz) yâni: Onlar bilfarz şefaat edecek olsalar bile o şefaate asla iltifat olunmaz. Halbuki, onlar şefaat edecek bir kabiliyeti, bir selâhiyeti asla hâiz değildirler, (onlar) O bâtıl mabutlar (beni asla) bana teveccüh edecek bir fenalıktan, bir azabı ilâhîden (kurtaramazlar) bana yardımları dokunamaz. Artık öyle âciz şeyler nasıl mabut ittihaz edilebilir? Ey kavmim!. Siz bunu hiç düşünmez misiniz?. Nedir o kadar gaflet!.

(24) : Evet.. (Muhakkak ki, **ben** o vakit) Öyle Allah Tealâ'dan başka herhangi bir mahlûka tapacak olsam (apaçık bir sapıklıkta bulunmuş olurum) çünki, hiçbir mahlûkun hâlikıyet ve mâbudiyet vasfını hâiz olmadığı aklen ve naklen sabittir. Artık bunun hilâfına hareket eden kendisini büe ölmekten, mahvolmaktan, felâkete uğramaktan koruyamayacak olan herhangi bir mahlûka tapmak, onu Haalık-ı Kâinat'a şerik itithaz etmek, şüphe yok ki, en büyük bir dalâlettir, en sayam hayret bir cehalet eseridir.

(25) : Bu muhterem zât, o elçilere veya o muhavere esnasında bütün bulunanlara teveccüh ederek dedi ki: **(Şüphe yok** ki, **ben sizin Rahibinize** iman **ettim)** Ben de o Rabbülâlemin'in birliğini, şerik ve nâzirden münezzehiyetini musaddık bulunmaktayım. **(Artık bunu benden** işitiniz) benim bu îmanıma sizler de şâhit olunuz. Ben vahdaniyyeti ilâhîyyeyi tasdik eden bir müminim. Elhamdülillah..

(26) : O zât, böyle vahdaniyeti ilâhîyyeyi tasdik ve kavminin şirk ve küfr içinde kalmış olduklarına işaret edince o kâfir kavim, hücum ederek o muhterem zâtı şehit etmişlerdi. Bunun üzerine o zâta taraf-ı ilâhfden **(Denildi ki, cennete giriver)** yâni: Onun cennete girmesi muhakkak bulundu. O böyle bir âtıfet-i ilâhîyyeye nail oldu. Ve bir kavle göre o zât, şehit edileceği zaman onu Cenab-ı Hak, cennete kaldırdı, orada berhayat olarak merzuk bulunmaktadır. Böyle fevkalâde bir nîmete nail olan **o** zât da **(dedi ki: Kâşki, kavmim bilselerdi)** hakkımda tecellî eden himâyei ilâhîyyeden haberdar olsalardı.

(27) : **(Rabbimsin beni mağfirete nâil buyurduğunu)** Bir görüp anlasalardı **(ve beni ikram edilmişlerden kıldığını)** bilip düşünselerdi de, öyle küfr içinde yaşamasalar idi ve dîni ilâhîye mensup olanların ne kadar himaye-i ilâhîyyeye, atıfeti subhaniye'ye mazhar olduklarından haberdar bulunsalardı, kendilerinin ne kadar fena bir kanaatte, muhlik bir durumda bulunduklarını anlasa idiler!. Bu muhterem zât, hayatta iken de şehit edildikten sonra da kavmi hakkında hayrhâh bulunmuş, onların da bu hakikatten haberdar olarak dîni tevhide sarılmalarını temennide buyurmuş demektir. İşte hakikî mümînler, böyle umum halk hakkında hayrhâh bulunurlar. Hayfaki, bunu birçok kimseler takdir edemezler. «Rivayete nazaran bu zâttan murat, «Habib-i Neccar» nâmında dülgerlik yapan bir müvehhittir. Bu zât, semavî kitapları okumuş, Allah'ın birliğini tasdik etmiş, hattâ Hâtemülenbiyâ Efendimizin evsâfını o kitaplarda görmüş olduğu için O'nun risâletine de dünyayı teşrifinden altıyüz sene evvel îman etmiş bulunuyordu. Bir rivayete göre bu zât bir mağara içinde yaşayarak Cenab-ı Hak'ka ibâdette bulunuyormuş, o elçilerin şehre geldiklerini haber alınca yanlarına giderek onları tasdik etmiş, takviyeye çalışmıştır. Rahmetullâhi Aleyhim Ecmaîn..

•*•

وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِه۪ مِنْ بَعْدِه۪ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا كُنَّا
مُنْزِل۪ينَ ﴿٢٨﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خَامِدُونَ
﴿٢٩﴾ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْت۪يهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِه۪
يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ
اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَم۪يعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ
﴿٣٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(28) : Ye onun kavmi üzerine ondan sonra gökten hiçbir ordu indirmedik ve biz indirecekler de olmadık.

(29) : O bir sayhadan başka olmadı. O anda onlar hemen sönüvermiş kimseler oldular.

(30) : Ey o kullar üzerine —teveccüh edecek— hasret!. —Tam zamanın— Onlara bîr Resul gelmezdi ki illâ istihzada bulunurlar olmuşlardı.

(31) : Görmediler mi ki, onlardan evvel ne kadar kavimleri helâk ettik. Şüphe yok ki, onlar, bunlara dönüp gelmiyorlar.

(32) : Ye hepsi de bizim indimizde—muhasebe için— mecmuan huzura getirilmişlerdir.

İ Z A H

(28) : Bu mübarek âyetler de o elçileri teyit eden zâtın şehit edilmesi üzerine o şehir ahalisinin başına gelen azab-ı ilâhîyi bildiriyor. Peygamberleri inkâr eden, onlar ile istihzada bulunan kimselerin ne kadar hasretler içinde kalacaklarını ihtar ediyor. Zamanı Nebevfdeki münkirlerin de o eski helâk olan ka-

vimlerden ibret almadıklarına işaret ve hepsinin de ahirette bir muhakemeye tâbi tutulacaklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve **onun)** O elçileri takviye için gelen üçüncü zâtın (kavmi üzerine ondan sonra) o -zâtın şehadetini veya cennete kaldırılmasını müteakip o kavmi ihlâk için (gökten hiç bir **ordu** indirmedik) öyle bir vasıtaya lüzum bulunmamıştır (ve biz indireceklerden olmadık) onları ihlâk etmek için bir semavî ordunun gönderilmesi muktezay-ı hikmet bulunmamıştı. Onları mahv-ı perişan etmek için öyle büyük bir kuvvete ihtiyaç da yok idi.

(29) : (O) Helak vasıtası, o kavmin mahv-ı perişan olmalarını zuhura getiren hâdise (bir sayhadan başka **olmadı)** Cibril-i Emin tarafından müthiş bir sayha vuk'u buldu (o anda onlar hemen sönüvermiş kimseler oldular.) sönmüş bir âteş gibi harareti hayattan mahrum "kaldılar, pençe-i mevte tutulup'cezalarına kavuştular.

§ Humud; Ateş'in sönmesi, parıltısının gitmesi, sükûnet bulmasıdır.

§ Hamidun; da sönmüşler, yâni ölmüş, hayattan mahrum kalmış kimseler demektir.

(30) : (Ey kullar) O Peygamberleri tekzîb eden kâfirler (üzerine) teveccüh edecek olan (hasret!.) nedamet ve felâket!. Gel tam zamanın, onları yakala. Çünki (Onlara) kendilerini selâmete, hidayete eriştirmek isteyen (bir Resul gelmezdi ki, illâ istihzada bulunurlar olmuşlardı) onlar kendi haklarındaki o kadar hayrhâh zâtlara karşı münkirâne, düşmanâne bir vaziyet almış olduklarından dolayı böyle bir hasrete, nedamete giriftar olacaklardır. O nankörlere karşı cânib-i ilâhîden veya melekler ile şâir ehli îman tarafından böyle bir hitap teveccüh edecektir.

Hasret; Nedamet, bir şeyin fevt olmasından dolayı ziyâde hüzn ve gam için-, de kalmak demektir.

(31) : Hâtemülenbiyâ'yı inkâr eden Mekke-i Mükerreme'deki müşrikler ve sâirede (Görmediler mi ki,) görmüş gibi bilip haberdar olmadılar mı ki, **(onlardan evvel)** ö Peygamberi Âlişan'ı inkâr edenlerden mukaddem (ne **kadar kavin*-leri** hetâk **ettik)** Âd ve Semud kavimleri gibi nice münkir cemaatleri çeşit çeşit felâketlere uğrattık. Bu sonraki münkirler, onların o tarihî hâllerinden bir ibret almalı değil midirler?. **(Şüphe yok İd, onlar) O** evvelce helak.olan kavimler **(bunlara)** bu şimdiki münkir kavimler arasına **(dönüp gelmiyorlar.)** Artık onlar dünyaya avdet edecek değillerdir. Onlar ahiret azabından yakalarını kurtaramıyacaklardır. Dehriyye ve şâire gibi tenasuha kail kimselerin kuruntuları ve ölmüş insanların tekrar bu dünyaya geleceklerine dâir lâkırdıları birer cahilane, bîesas iddiadan başka değildir.

(32) : **(Ve hepsi de)** Geçmiş ve hazır ve atiyen zuhur edecek insanların, kavimlerin her biri de kıyamet günü **(bizim indîmizde)** muhasebeye tâbi olmak için **(mecmuan)** toptan birlikte **(hazara getirilmişlerdir)** yâni: Onların o kıyamet âle-

minde mahşere sevk edilmeleri, bir muhakemeye tâbi tutulmaları takdir-i ilâhî ile tekarrür etmiştir, filhâl vâki gibi bir emri kat'îdir. Elbette ki, birgün kıyamet kopacak, herkes dünyadaki amellerine göre mükâfat veya mücazat görecektir. Bunu nazara alıp ona göre hazırlanmalıdır.

*

وَاٰيَةٌ لَهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ اَحْيَيْنَاهَا وَاَخْرَجْنَا
مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَاْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ
مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَاْكُلُوا
مِنْ ثَمَرِهٖ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَانَ الَّذٖى
خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(33) : Ve onlar için ölmüş yer bir ibrettir. Onu hayata kavuşturduk ve ondan dane —ler meydana— çıkardık da ondan yiyiverirler.

(34) : Ye orada hurmalıklardan ve üzüm bağlarından nice bostanlar vücude getirdik ve orada su menbabnndan sulan akıtıverdik.

(35) : Tâld, onun mahsulünden ve kendi eUerinm mamûlâtınâan yiyîversin-Ier. Hâlâ şükretmeyecekler midir?.

(36) : O zât-ı ilâhi •—noksanlardan-— münezzehtir ki, yerin bitirdiklerinden ve —insanları»— kendi nefislerinden ve bilmedikleri şeylerden —nice— çiftleri, onların hepsini yaratmıştır.

*

İ Z A H

(33) : Bu mübarek âyetler de her veçhile mukaddes, noksanlardan münezzeh olan Haalık-ı Âlem'in bir kısım âsar-ı hilkatine nazarları celbediyor. Yeryüzüne vakit vakit yeni bir hayat vererek orada bir nice nâfi mahsûlâtı yarattığını ve bunlardan insanların müstefit olduklarını ve daha nice çiftler, bediaiar hâlk ettiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hellâk-ı Kerîm Hazretleri kendi kudretine ve ba'delmevt bâsın vukuuna delîl olmak üzere buyuruyor ki: **(Ve onlar için)** İnsanların öldükten sonra hayata kavuşturulup ahiret alemine sevkedileceklerini inkâr eden gafiller için **(ölmüş yer, bir ibrettir)** kudret-i ilâhîyyeye âit azîm bir alâmettir. **(Onu hayata kavuşturduk)** Bir nice yerler vardır ki, öteden beri kuvve-i inbatiyyeden mahrum iken bilâhara bu kuvveti hâiz olarak üzerinde nice mütenevvî nebatlar vücude gelir. Birçok yerlerde görülmektedir ki, kış gelince kuvve-i inbatiyyeden mahrum kalırlar, üzerlerinde nebatattan, âsâr-ı hayattan birşey görülmez. Sonra bahar olur, yağmurlar yağar, o yerlerde çeşit çeşit nebatlar, ekinler, çiçekler husule gelir, **o** yerler yeniden hayata-kavuşmuş olurlar. **(Ve ondan)** Yer sahasından **(bir dane)** buğday, arpa, pirinç gibi bir nevî mahsus, meydana **(çıkardık da)** artık insanlar vesaire **(ondan yiyiverirler.)** maişetlerini te'min ederler. İşte öyle ölü bir hâlde bulunan yeryüzünün vakit vakit yeniden hayat bulmuş gibi olarak üzerinde binlerce nev'î nebatatın vücude gelmesi, bir eser-i kudrettir, Cenab-ı Hak'kın yoktan var ettiği Âdem Aleyhisselâm'ı ve O'nun zürriyetleri olaiı şâir insanları da öldüklerinden sonra tekrar hayata kavuşturacağına pek açık bir numunedir. Artık hayat-ı uhrevîye nasıl inkâr, istibad edilebilir?..

§ Hab; Dane demektir, bir ismi cins olduğundan aza da, çoğa da itlâk olunur. Müfredi «habbe» dir, cem'i de «hubub» ve «hububat» dur.

(34) : Haalık-ı Kerîm Hazretleri yine buyuruyor ki: **(Ve orada)** Yeryüzünde **(hurmalıklardan ve üzüm bağlarından nice bostanlar vücude getirdik)** bu pek fâideli, mebzul meyvelerden herkes istifade etmektedir, **(ve orada)** Yer sahasında **(su menbalanndan sulan akıüverdik)** her taraftan sular fışkırarak yeryüzüne yayılmakta, insanlar için, vesâir hayvanlar ve nebatlar için birer medar-ı hayat bulunmaktadır. Bunlar **da ne büyük** birer eser-i kudrettir, birer nîmet-4 ilâhîyyedir.

(35) : Evet.. O kadar **mütenevvî âsâr^ı kudret vücude getirilmiştir. (Tâki) insanlar (O'nun) ve zikredilen bostanların (mahsulünden ye kendi ellerinin ma* mûlâhndan) ektikleri ekinlerin, diktikleri ağaçların semerelerinden ve 'imâl ettikleri mütenevvî taamlardan (yiyiversînter) bunları kendilerine ihsan buyuran Haalık-ı Azîm'i takdis ve tebcîle çalışsınlar, uhdelerine düşen vazâfe-i şükranı yerine getirsinler. O bir takım münkir kavimler ise, (Hâlâ şükretmiyecekler midi-?.) hâlâ bu nimetleri kendilerine ihsan buyuran Haahk-ı Kerîm'in vahdaniye-**

tini, kudret ve azametini düşünerek ona arzı şükranda bulunmayacaklar- mıdır?.. Bu ne kadar gaflet!. Ne derece büyük bir nankörlük!.

(36) : Evet.. Bu kadar muazzam hilkat âsarını yaratan ve yaratmakta olan Haahk-ı Azîm, Evet.. (O **zât-ı ilâhî)** Bilcümle kudret ve hikmeti hâizdir, bütün noksanlardan (münezzehtir ki,) buna bütün âsâr-ı kudreti şehadet etmektedir. O Mâbud-i Kadîm, kudretine delâlet ve şehadet eden nice bedialan vücude getirmiştir ve ezcümle **(yerin bitirdiklerinden)** yer yüzündeki bütün ağaçlardan, madenlerden, su menbalarından nice mütenevvî, mükemmel eserleri yaratmıştır, (ve) İnsanların (kendi nefislerinden) erkek ve dişi nev'ilerini yaratmış ve yaratmakta bulunmuştur, (ve) İnsanların (bilmedikleri şeylerden) de daha nice (çiftleri) vücude getirmiştir. Evet., **(onların)** O mütenevvî hilkat eserlerinin **(hepsini)** de o Haahk-ı Azîm; (yaratmıştır) ondan başka bir yaratıcı yoktur. Bütün bu görülüp duran eserler, bedialar o Haalıkı Kadir'in ahiret hayatını da yaratmaya kadir olduğunu pek açık kat'i surette göstermektedir. Ve o Haalıkı Kerîm'in daha nice âsâr-ı kudreti de nazarlara çarpıp durmaktadır.

وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ
مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَٰلِكَ
تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ
عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ
الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(37) : Ve onlar için gece de bir ibrettir. Ondan gündüzü yüzüp ayırma. Hemen onlar, karanlıklara girmişler olurlar.

(38) : Güneş de kendisine mahsus karargâhında akar gider. İşte bu, O azîz, alîmin takdiridir.

(39) : Biz kamere de konaklar takdir ettik. Nihayet hurma salkımının eski kurumuş eğri dalı gibi bir hâle dönmüş olur.

(40) : Ne güneş için lâyık olur ki, o ay'a yetişmiş olsun. Ne de gece için lâyıkdır ki, gündüzü geçmiş bulunsun ve hepsi de birer felekte yüzerler.

İ Z A H

(37) : Bu mübarek âyetler de Cenab-ı Hak'kın kudret ve hikmetine şehadet eden ecram-ı semâviyeye, onların tarzı hareketlerine ve geceler ile gündüzlerin birbirini ne kadar muntazam bir surette takibedip durduğuna nazarları celbetmekte bulunmuştur. Şöyle ki: (Ve onlar için) O ahiret hayatını, kudret-i ilâhîyenin her şeye maziyadetin kâfi bulunduğunu takdir edemeyen kimseler için (gecede bir ibret vardır) o da bir şeyin badel fena iade edilebilmesine bir delîl, bir numunedir. (O'ndan) O geceden (gündüzü yüzüp ayırırız,) gündüzü, giderek gecenin karanlığına inkişaf vermiş oluruz, (hemen onlar) İnsanlar (karanlıklara girmişler olurlar.) gündüzün ziyasından mahrum kalırlar. Bu, bir nev'i ölüm demektir. Sonra gündüz olunca gece vakti ziyalar içinde kalır. Âdeta yeniden hayat bulmuş gibi olur. Bu ne kadar bir bediaî kudrettir.

Bu ayeti kerîme'de işaret vardır ki, bu dünyada asi olan adem mahiyetinde bulunan karanlıklardır, nûr ise arızîdir. İşte insanlar da esasen madum iken bilâhara kudret-i ilâhîyye ile vücude gelmiş, nûr-ı hayata nail olmuşlardır. Binaenaleyh tekrar hayattan mahrum kalıp öleceklerdir. Sonra da tekrar hayata kavuşacaklardır. Nasıl ki, gündüzleri geceler, geceleri de gündüz takibediyorsa insanları da öldükten sonra bir ebedî hayat takibedecektir. Kudret-i ilâhîyyeye nazaran her veçhile mümkündür. Amenna..

§ Selh; Lügatte soymak, bir hayvanın derisini soyup kendisini o deriden ayırmaktır. Ve her ay'm son gününe de selh denilir. Burada bu selh kelimesi, bir istiare kabilindea olarak gündüzün ziyâsmı gidererek gecenin karanlığını husule getirmek mânâsında müstâğmeldir.

(38) : (Güneş de kendisine mahsus karargâhında akar gider) Hergün tulü ederek kendi medarında muayyen vakte kadar yürümesine devameder. Akşam olunca gurub edip görünmez bir hâle gelir, kendisi için hir sene içinde üçyüz mağnp ve maşrık bulunmuş olur. (İşte bu) Güneşin Öyle acîb, tulü ve gurubu, böyle âfâka ziyalar neşreder bir vaziyette bulunuşu (O azîz) her şeye kadir, galip olan ve (alîm) her şeyi ilmen muhit bulunan Haalık-ı Azîm (in takdiridir.) O'mm dilemesinin yaratmasının bir eseridir. Bu ne kadar büyük bir kudret nişânesidir. Bu, güzelce düşünülmeli değil midir?.

(39) : Evet.. Rabbülâlem Hazretleri buyuruyor ki: (Biz kamere ele konaklar takdir ettik) O da güneş gibi semada kendisine tâyin edilmiş olan menziller-

de, sahalarda deveranına devameder durur. Her ay içinde kamer için yirmi sekiz menzil vardır. Ay otuz gün olunca kamer iki gece tesettür eder, görünmez ve eğer ay yirmi dokuz gün olursa kamer bir gece görünühnez bir hâlde bulunur. (nihayet hurma «talkımının eski kurumuş eğri dalı gibi bir hâle dönmüş olur) Bir ay içindeki cereyanı neticesinde zahiren pek incelenerek git gide gözden kaybolur.

§ Urcun; Hurma salkımının kuruyup yay gibi eğilmiş olan dalı=çöpü demektir.

(40) : Gerek güneş için ve gerek ay için muayyen sahalar, muayyen tulû ve gurup vakitleri tâyin Duyurulmuştur. Artık (Ne güneş için lâyık olur ki,) yâni: Sahih bulunur ki, (o) güneş (ay'a yetişmiş okun) onunla beraber gece vaktinde birleşmiş bulunsun, (ne de gece için lâyıktır ki) hikmet ve maslahata muvafıktır ki, (gündüzü geçmiş bulunsun) daha gündüz vakti tamam olmadan gece vakti girmiş olsun, her birinin mukadder birer zamanı vardır, o zaman intizam üzere devameder (ve hapsi de birer felekte yüzerler.) Güneş de, kamer de kendilerine tahsis edilmiş olan semada, dâire dahilinde (yüzerler) deveranda bulunurlar, kemâli suhuletle, inbisat ile hareketlerine devam eder giderler.

«Eski ilmi nucüm bilginleri, yıldızların, ay ile güneşin göklerde merküz, çakılı olduklarına kail idiler. Kur'an-ı Hakim ise onların birer felekte, balıkların sular içinde yüzüp gittikleri gibi cereyanda bulunduklarım haber vermektedir. Nitekim sonraki ilmi hey'et, ilmi nucüm âlimleri de buna kail bulunmaktadırlar. Bu da Kur'an-ı Azîm'in nasıl bir kitab-ı hakikat beyan olduğuna bir delildir.

*

وَآيَةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا
لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ
وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ ﴿٤٣﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٤٤﴾ وَإِذَا
قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
﴿٤٥﴾ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا
مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾

\ • MEALİ ÂLİSİ

0 1) : Ye onlar için bir alâmettir, onların çoluk çocuklarını dolmuş bir gemiye muhakkak bizim yükletmiş olmamız.

(42) : Ye onlar için onun mislinden biner oldukları şeyleri de yarattık.

(43) : Ye eğer dilersek onları garkederiz, artık onlar için ne bir halaskâr vardır ve ne de onlar kraiarılabilirler. .

(44) : Ancak bizden bir rahmet olarak ve bir zamana kadar müstefit kılmak için —dilersek onları kurtarırız—.

(45) : Onlara belki merhamet olunursunuz, önlerinizde olandan ve arkanızda olandan sflkttmmz, denildiği yaman —onlar yüz çevirirler—.

(46) : Ve onlara Rablerinin âyetlerinden bıir âyet gelmez ki, illâ ondan yüz çeviriciler olmuşlardır.

İ Z A H

(41) : Bu mübarek âyetler de Allah Tealâ'nın kullan hakkındaki şâir bir büyük nimetini bildiriyor. Onları bir eser-i rahmet ve bir vesile-i intibah olmak

üzere mukadder vakte kadar yaşatıp müstefit buyurduğunu ihtar ediyor. Bir kısmı insanların ise bu nâii oldukları nimetleri takdir ve kendilerini vahdaniyet-i iiâhîyyeden haberdar eden hüccetleri kabul etmeyip onlardan kaçunr olduklarım teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve **onlar için)** İnsanlara mahsus **(bir alametttir)** Cenab-ı Hak'kın kudretine ve kulları hakkındaki rahmet ve inayetine delâlet eden bir hüccettir. **(Onların çoluk çocuklarını)** insanların evlât ve iyâlini **(dolmuş bir gemiye muhakkak bizim yükletmiş olmamız)** Evet.. Cenabı Hak, denizlerde cereyan eden ve bir çok insanları, hayvanları, eşyayı içine almış bulunan gemileri insanlara musahhar kılmıştır. İnsanlar, ticaret için, seyahat için o gemilere biner, denizlere açılırlar. İnsanları öyle gemilere nail ve himaye eden şüphe yok ki, Allah Teaiâ'dır. Ve illâ böyle bir cereyan mümkün olamaz. Sefineler, parçalanırlar, içindekiler de mahvolur giderler.

«Bir tevcihe göre buradaki zürriyyetten murat, mukaddemki babalardır. Gemiden murat da, Nuh Aleyhisselâm'ın sefinesidir. O sefineye râkip olanlar, tufandan kurtulmuş, selâmet sanıiine ermişlerdi.

Zürriyet tâbiri, evlât ve. ahfada ıtlak edildiği gibi âbâ ve ecdada da ıtlak edilir.

(42) : (Ve **onlar için)** Nev-i beşere mahsus olmak üzere **(onun mislinden)** gemi gibi nakii vasıtası olacak şeylerden insanların **(biner oldukları şeyleri de, yarattık)** karalarda yürümek için develer, atlar mandalar gibi şeyleri de vücude getirdik. Ve Hazret-i Nuh'un sefinesi gibi bilâhare nice sefineler de Cenab-ı Hak' kin verdiği bir kuvvet, bir istidat ile vücude getirilmiştir.

«Bu âyeti kerîme, yer yüzünde ve havalarda seyrii seferi temin eden otomobillere, şimendiferlere, tayyarelere de şâmildir. Çünki bunların madde-i asliyelerini yaratan, bunlara o hareket ve sür'ati veren, onları muhafaza eden de yine Haalık-ı Âlem Hazretleridir. Bunları meydana getirmeğe çalışan, muvaffak olan insanları da yaratan, onlara o kabiliyeti veren de yine o Haalık-ı Azîmüşşan'dır. Eğer CTnun yaratması kabiliyet vermesi olmasa idi hiç bir şey ne vücude gelebilirdi ve ne de başka bir şeyi vücude getirebilirdi.

(43) : İşte Cenab-ı Hak buyuruyor ki: **(Ve eğer dilesek onları gark ederiz)** Onları içinde bulundukları nakil vasıtaları muhafaza etmiş olamaz, **(artık onlar için) O** gark edilmeleri mukadder olan yolcular için **(ne bir halaskâr vardır)** onların imdadma koşup onlara yardım edecek bir kimse bulunabilir **(ve ne de anlar kurtanlabilir)** onları içine düştükleri suların içinden dışarıya çıkarıp kurtaracak bir kimse de bulunamaz. Nitekim **vakit** vakit öyle fecî hâdiseler vuk'u buluyor. Sefineler batıyor, tayyareler sukut ediyor, ecelleri tamamı olmuş olanlar **ölüp** gidiyorlar, imdatlarına **koşacak bir kimse bulunmuyor. Böyle bir badire zuhurunda insanları Cenab-ı Hak'tan başkası kurtaramaz.**

(44) : işte o Haalık-ı Kerîm buyuruyor ki: **(Ancak)** Dilersek **(bizden bir rahmet olarak)** onları **o** badireden muhafaza ederiz **(ve bir zamana kadar)** ecelleri nihayet buluncaya değin onları yaşatıp **(müstefit kılmak için) o** felâketten kurtarırız. Evet.. Bir çok kere gemiler denizlerde parçalanırlar, sular içinde kalırlar ve yine bir çok kere tayyareler vesâir nakil vasıtaları sukut eder, bir sademeye uğrar. Bununla beraber içinde olanlar kısmen veya tamamen ölmeyip berhayat kalırlar. Bütün bunlar birer takdir-i ilâhî eseridir. Herhalde siyanet-i ilâhîyyeye iltica etmelidir, bu gibi hâdiselerden ibret alarak Hak Tealâ'nm varlığına, kudretine güzelce mutekit bulunmalıdır.

(45) : Maalesef öyle insanlar da vardır ki, Cenab-ı Hak'kın hâlıkiyetini, kudretini güzelce düşünmezler, ona kemâli samimiyetle mutekit bulunmazlar. **(Onlara belki merhamet olunursunuz)** Cenab-ı Allah'ın siyanetine, lûtf ve inayetine nail bulunursunuz **(önlerinizde ve arkalarınızda olandan sakınınız)** dünya ve ahiret azabını düşününüz de onu celbedecek şeylerde bulunmayınız, sizden evvelki kavimlerin başlarına gelmiş olan beliyyelere ve âtiyen zuhuru melhuz badirelere düşmeğe sebebiyet vermeyiniz (denildiği zaman..) onlar îrâz ederler, yüz çevirirler, böyle hayrhâhane bir tenbihi güzelce telâkki ederek ona riâyette bulunmazlar.

(46) : Evet.. Onlar nasihat kabul etmez, kendi akıbetlerini düşünmezler. **(Ve onlara Rab'lerinin âyetlerinden bir âyet gelmez ki)** O müşriklere, münkirlere vahdaniyet-i ilâhîyyeyi bildiren bir hüccet, bir emri ilâhî gelip tebliğ edildi mi, onu kabul etmezler, onlar **(illâ O'ndan .yüz çeviriciler olmuşlardı)** onlar öyle hüccetleri inkâr, hakkı kabulden iğraz eder dururlar. Onlar, Kur'an-ı Hakîm' in ulvî beyanatını kabul edip deşeref-i islâm'a nail' olmak istemezler. Onlar fitret-i asliyelerini öyle zâyetmiş kimselerdir.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنْتُمْ
إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ
يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(47) : Ve onlara «Allah'ın sizi merzıık ett^i şeylerden infak ediniz» denildiği vakit kâfir olanlar, îman edenlere dediler ki: Biz mi taam vereceğiz, o kimseye ki, eğer Allah dilese idi önâ taam verirdi. Siz başka değil, ancak apaçık bir sapıklık içindesiniz.

(48) : Ve derler ki: O vâd ne zaman?. Eğer siz sadıklar oldunuz iseniz.

(49) : Onlar, birbirleri ile çekişip dururlarken kendilerini yakalayacak olan bir sayhadan başkasını gözetmezler.

(50) : Artık ne bir vasiyet yapmaya muktedir olabilirler ve ne de ailelerine dönebilirler.

İ Z A H

(47) : Bu mübarek âyetler de o münkirlerin fakirlere şefkat göstermekten, insaniyete hizmetten mahrum olduklarını bildiriyor, onların ne kadar cahilane, cimrice iddialarına ve bir istihza tarikiyle kıyametin vakt-d vukuunu sual eder olduklarını hikâye buyuruyor. Ve onların nihayet nasıl bir sayha ile kahr-ı ilâ-

hîye uğrayarak her türlü muameleden mahrum kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve onlara) O Cenab-ı Hak'km âyetlerini inkâr eden müşriklere (Allah'ın sizi merzuk ettiği şeyden infak ediniz) bir lûtf-i ilâhî olarak nail olduğunuz mallarınızdan bir vazife-i şükran olarak fakirlere^ zayıflara yardımda bulununuz (denildiği vakit) o (kâfir olanlar) Mekke-i Mükerreme'de bulunup Halık-ı Âlem'i inkâr eden zındıklar (îman edenlere) bir istihza maksadiyle (dediler ki: Biz mi taam vereceğiz) tavsiyeniz veçhile yedirip içireceğiz (o kimseye ki,) sizin zu'münüze göre (eğer Allah dilese idi ona taam verirdi) onu taama, nîmete kavuştururdu, bizden müstağnî kılardı. (Siz başka değil, ancak apaçık bir sapıklık içindesiniz) Ey bize infak ile emr edenler!. Bu emriniz doğru değildir. Siz bir lüzumsuz teklifte bulunuyorsunuz, Allah'ın merzuk etmediğini biz nasıl edebiliriz?. Bu münkirler, kendi cimriliklerini göstermemek için böyle bir ifadede bulun muş oluyorlardı. Nitekim her asırdaki cimriler, böyle söylemektedirler. Bunların maksatları pek yanlıştır. Evet.. Haalık-ı Kerîm Hazretleri bâzı kullarını fakr-ü ihti yaç içinde bırakır. Bu bir imtihan-ı ilâhîdir, bilmediğimiz bir hikmet ve maslahata müstenittir. Bu masiyet-i ilâhîyyeye kimse itiraz edemez. Fakat o gibi muhtaç kimselere hâli, vakti yerinde olanların yardım etmelerini de emr etmiştir. Bu da bir hikmet muktezasıdır. Bu emre imtisal edenler, Cenab-ı Hak'ka olan itaatlerini göstermiş, sevaba, mükâfata namzet bulunmuş olurlar. Bu vesile ile de insanlar arasında tesanüt, şefkat ve merhamet duygulan vücude gelmiş, bir fazilet-i içtimaiye tecellî etmiş bulunur.

(48) : (Ve) O münkirler, bir istihza tarikiyle sual ederek (derler ki, o vâd) o kıyamet saati (ne zaman?.) dır, onu bize haber veriniz, (eğer sîz sadıklar oldunuz iseniz) Eğer öyle bir mükâfat ve mücazat zamanı var ise o ne vakit zuhura gelecektir?. Haydi ona dâir bize malûmat veriniz bakalım?.

(49) : Allah Tealâ da o müstehzileri red ve onların denaet-i hâllerini ilân için buyuruyor ki: (Onlar, birbirleriyle çekişip dururlarken) Onlar dünyevî muamelelerinde, maişetlerine âit işlerde birbiriyle münazaada, muhasemede bulunurlarken (kendilerini yakalayacak bir sayhadan başkasını görmezler) onlar nefhâi ulâ ile İsrafil Aleyhisselâm'ın Sûr'a ilk üfürmesiyle hemen hayattan mahrum kalırlar, kırk sene sonra da nefhai saniye vâki olarak hepsi de yeniden hayat bulup mahşere sevkedilirler, lâyık olduklan cezalara kavuşurlar.

(50) : (Artık) öyle bir nefhai uîâ vâki oldu mu, bütün berhayat olanlar, hayatlanndan mahrum kalırlar (ne bir vasiyet yapmaya) mallan ve canlan hakkında bir vasiyette, bir tavsiyede bulunmaya kadir olabilirler (ve ne de ailelerine dönebilirler) eğer haneleri, yurtlan haricinde bulunmuşlar ise hemen orada terki hayat etmiş olurlar,' aileleriyle dünyada bir daha görüşmeğe muvaffak olamazlar. Artık bu korkunç âkıbeti bir düşünmeli değil midirler?.

*

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى
رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا
هَٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا
صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ
لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(51) : Ve Sûr'a üfürülmüş —olacak—dır. Artık onlar o zaman kabirlerinden —kalkıp— Rablerine doğru sür'atle yürümekte bulunurlar.

(52) : Demiş olurlar ki, eyvah bize!. Bizi kim uyuduğumuz yerden kaldırdı? İşte bu Rahman'ın vâd ettiğidir ve gönderilmiş olanlar, doğru söylemiş.

(53) : Bir sayhadan başka olmuş değil, hemen onlar o anda huzurumuza ihzar edilmişlerdir.

(54) : Artık bugün hiçbir şahıs bir şey üe zulma uğratılmaz ve sizler de, yapmış olduğunuz şeylerden başkasiyle cezalandırılmazsınız.

**

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler, kıyametin ne suretle zuhura geleceğini ve insanların kabirlerinden kaldırılarak mahşere ne suretle sevkedileceklerini bildiriyor. Artık vadi ilâhînin hakkıyetini ve Peygamberlerin sözlerinde sadık olduklarını münkirlerin itiraf edeceklerini ve bütün insanların asla bir zulme uğramaksızın lâyık oldukları akıbetlere kavuşacaklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Kıyamet-i Kübra vuk'u bulunca (Sûr'a üfürülmüş) olacak (dar) yâni: Nefhai saniye vukua gelecektir. Bu hâdisenin vukuu, muhakkak olduğu için mazi siga-

siyle «Nüfiha = üfürülmüştür» diye beyan buyuruluyor. **(Artık)** öyle ikinci nefha vuku bulunca **(onlar)** o bütün ölmüş gitmiş olan kimseler **(o zaman kabirlerinden)** medfun bulundukları yerlerdeki eczaî bedeniyeleri cem edilip yeni bir hayat bularak **(kalkıp Rab'lerine doğru)** Haalık-ı Kerîm'in tâyin buyurmuş olduğu mevkie, mahkeme-i İlâhîyyeye **(sür'atle yürümekte bulunurlar)** öyle bir muhasebe, muhakeme mevkiine ister istemez sevkedilmiş olurlar.

§ Ecdas; Cedesin cem.i olup kabirler manasınadır. «Yensilun» da bitarîkilicbar sür'atle, kuvvetle koşarlar demektir.

(52) : Azaba giriftar olacak şahıslar **(Demiş olurlar ki)** yâni: Kıyamet günü muhakkak ki, diyeceklerdir, (eyvah bize!.)-Ey helâk neredesin, gel imdadımıza yetiş!. **(Bizi kim uyuduğumuz yerden kaldırdı?.)** Orada böyle bir azaba mâruz bulunmuyorduk, **(işte bu)** Bizim böyle kabirlerimizden kaldırılmamız **(rahmanın vâd ettiğidir)** ki. tahakkuk etmiş oldu (ve gönderilmiş olanlar) Allah'ın Peygamberleri **(doğru** söylemiş) ler. Bu kıyamete dâir bizlere verdikleri malûmat, doğru imiş. Eyvah ki, biz onları tasdik etmemiştik de şimdi böyle bir felâkete mâruz bulunmaktayız.

Rivayete nazaran nefhai ulâ ile nefhai saniye arasındaki kırk sene içinde ^.kabir azabı kaldırılacak, ölüler uykuya dalmış gibi bir hâlde bulunacaklardır. Artık yeniden hayata erip cehennem azabına mâruz kalacaklarını anlayınca öyle feryat ve eninde bulunacaklardır. Bazı zevâtın beyânına göre de her ne kadar ehli küfr ve isyan, kabirlerinde muazzep olacaklarsa da bu azap. cehennem azabına nazaran pek hafif görüleceği cihetle kabirdeki vaziyet, bir uyku vaziyeti gibi sayılarak bundan ayrılıp da, öyle müthiş bir azaba tutulacaklar: Ya veylenâ!. Diye feryat ve figâna başlayacaklardır.

(53) : O beyan olunan nefhai saniye, İsrafil Aleyhisselâm'ın Sûr'a üfürmesi ki, onunla bütün insanlar yeniden hayata ereceklerdir. **(Bir sayhadan başka olmuş değil)** dır. Nasıl ki, bir sayha ile hepsi birden öleceklerdir, ikinci bir sayha ile de hepsi birden hayata kavuşacaklardır, **(hemen onlar o anda)** öyle yeniden hayata erince **(huzurumuza ihzar edilmişlerdir,)** yâni: Muhasebeye tâbi tutulmak üzere hepsi de Cenab-ı Hak'kın tâyin buyurduğu mevkide hazır bulunacaklardır, hiç biri geri kalamıyacaktır.

(54) : **(Artık bu gün)** Bu kıyamet günü **(hiçbir şahıs)** gerek sâlih ve gerek facir olsun **(zulme uğratılmaz)** hiçbir şahıs hakkında müstahik olmadığı bir ceza verilmez, **(ve sizler de)** Ey mükellef insanlar!, **(yapmış olduğunuz şeylerden başkasiyle** cezalandırılmazsınız) Kendi amelleriniz güzel ise güzel cezaya, mükâfata nail olursunuz. Bilâkis amelleriniz çirkin ise ona göre cezaya, ikaba uğrarsınız. Herkes dünyadaki amellerinin karşılığına kavuşmuş olur, adaleti ilâhîyye daima tecellî edip durmaktadır."

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ
فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ
مَا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ ﴿٥٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(55) : Şüphe yok ki> o gün cennet esbabı bir eğlence içinde zevkiyâb olanlardır.

(56) : Onlar ve zevceleri gölgeler içinde tahtlar üzerine dayanıp durmuşlardır.

(57) : Onlar için orada taze yemişler vardır ve onlar için ne isterlerse vardır.

(58) : Rahim olan Rab'den kavlen bir selâm da vardır.

İ Z A H

(55) : Bu mübarek âyetler de cennet ehli olan müminlerin orada ne kadar müsterih, mütenevvî nimetlere nail olacaklarını bildiriyor ve onların bahusus selâm-ı Rab'baniye nâiliyetle en ulvî bir iltifât-ı subhaniyeye mazhar olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Kıyamet günü kâfirler öyle hasret ve nedamet içinde kalarak cehenneme atılacaklardır. Fakat (Şüphe yok ki, o, gün) o kıyamet ânında (cennet eshabı) olan müminler ise (bir eğlence içinde) bir zevk ve sürür ile meşgul olarak (zevkiyâb olanlardır) o müminler, mütenevvî, mütelezziz nimetlere nail olup duracaklardır. Artık o kâfirler de müminlerin bu pek mesudâne hâllerini görerek bundan dolayı da âynca hasretler nedametler içinde çırpınıp kalacaklardır.

§ Şugul; Bir kimseyi ehemmiyetine binâen başka bir şey ile uğraşmaktan geri bırakan hâl ve şan demektir ki, onunla ya büyük bir meserret veya mühim bir hüzn ve keder husule gelir.

§ Fakihûn; Mütena'im ve mütelezziz olan kimseler demektir. Meyvelere de kendileriyle telezzüz olunduğu için «fevakıh» denilmiştir. Müfredî Fâkihe'dir.

(56) : (Onlar) O cennete nail müminler (ve) kendileriyle beraber şeref-i îmanı hâiz bulunan (zevceleri) ocennette son derece istirahatı temin eden (göl* geler içinde) yâni: Kendilerini rahatsız edecek ziyalara, hararetlere mâruz kalmaksızın (tahtlar üzerine dayanıp durmuşlardır.) evet.. O ehli cennet, öyle fevkalâde rahatı, huzuru, zevk ve neş'eyi temin eden bir vaziyete nail bulunmuş olacaklardır.

§ Eraik; Bir mahalde bulunan müzeyyen taht ve koltuk mânasına olan «Erike» nin cem'idir.

§ Mütteki; İttikâ eden, yâni: Bir yere dayanıp itimat eyleyen kimse demektir

(57) : (Onlar için) O cennet ehline mahsus (orada) o cennette (taze yemişler vardır) hiç nihayet bulmaz bir surette o leziz, lâtif meyveler devameder,. onların yiyilmesi, büyük bir zevke vesile olur. Vakıa ehli cennet için acıkmak, yemeğe ihtiyaç hissetmek mutasavver değildir. Onların öyle meyveler ile merzuk olmaları mahza telezzüz içindir, zevkiyâb olmak içindir, (ve onlar için ne isterlerse vardır) Onlar her temenni ettikleri şeye nail olurlar, maddî ve manevî zevkler içinde yaşar dururlar.

(58) : Bahusus o mes'ut ehl-i cennet için (Rahim olan) rızay-ı ilâhîsini tahsile çalışan kullan hakkında lûtf-i ihsanı binihaye bulunan (Rab'den) o mürebbî-i kâinat olan Haalık-ı Azîm tarafından (îkavlen bir selâm..) da vardır ki, bu cennetlerdeki bütün nimetlerin, atıfetlerin fevkinde bir ihsan-ı ilâhîdir. Bu selâm-ı ilâhî, ya melekler vasıtasiyle olur veya ziyâde bir ikram olmak için bizzat Cenab-ı Hak tarafından vuk'u bulur. «Allah. Tealâ Hazretleri cennette kullarına cemâl-i ilâhîsini şan-ı ulûhiyetine lâyık bir veçhile göstermek lûtfunda bulunacaktır ve onlara hitaben selâm vererek onların kadrini, zevk-i manevîsini kat kat arttırmış olacaktır.

Hazret-i Câbir Radiallahü Anh'dan birçok zâtların rivayet ettikleri bir hadis-i Nebevî'de beyân buyurulduğu üzere ehli cennet, nîmetler içinde bulunurken kendilerine karşı bir nûr parlamaya başlayacak, başlarını yukarıya kaldırınca yukarılarından Cemâl-i ilâhîyi görmeğe muvaffak olacaklar, Allahüazimüşşan onlara «Esselâm-ü Aleyküm ya ehlel cennet» diye hitap buyuracak ve onlara lütfen nazarda bulunacak, onlar da Hak Tealâ'ya nazar edip durdukça başka hiçbir nimete iltifatta bulunmayacaklar, sonra o tecellî onlardan ayrılınca

onun nûr-u, bereketi onların ikametgâhlarında baki kalacaktır. Ne büyük bir muvaffakiyet!. Sirac-ül Münir, Tefsir-i Alûs'î»

§ Selâm; Her mekruhtan amandır, her mahbub şeye nâiliyettir. Selâm-ı ilâhî ise bütün ruhanî ve cismanî, nimetlerin fevkinde bir atiyye-i azîmedir. Cenab-ı Hak cümlemize nasip buyursun. Amîn..

*

وَامْتَازُوا

الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا
تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَأَنِ اعْبُدُونِي
هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا
أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ
﴿٦٣﴾ اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى
أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَى أَعْيُنِهِمْ
فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ
عَلَى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ
نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(59) : Ve ey günahkârlar!. Bugün siz ayrılıp yalnız kalınız.

(60) : Ey Âdem oğullan!. Size tavsiye etmedim mi ki, şeytana ibadet etmeyiniz. Şüphe yok ki, o sizin için apaçık bir düşmandır.

(61) : Ve bana ibadet ediniz. İşte doğru yol budur.

(62) : Andolsun ki, sizden bir çok cemiyetleri şapıklığa düşürdü. Siz âkk İâne düşünür olmadınız mı?.

(63) : Bu sizin o vâd olunmuş olduğunuz cehennemdir.

(64) : O inkâr eder olduğunuzdan dolayı bugün ona geri veriniz.

(65) : Bugün onların ağızlan üzerine mühür basarız ve bize elleri söyler ve neler kazanır olduklanna dâir ayaklan şehadette bulunur.

(66) : Ve eğer dikse idik gözlerini büsbütün mahvederdik de yola koşar dururlardı. Artık nereden görebilecekleri?.

(67) : Ve eğer dilese idik onlan en kuvvetti bulunduktan yerde mahvederdik. Artık ne geçip gitmeğe ve ne de geri dönmeğe muktedir olamazlardı.

(68) : Ve her koni de çokça yaşatıyor isek onu yaratüışda baş aşağı ediyoruz. Daha âkilâne düşünemiyorlar mı?.

İ Z A H

(59) : Bu mübarek âyetler de sâlih müminlerin nail olacakları nimetlerin hilaf ma olarak günahkârların yalnız başlarına kalarak hem âteş, hem de yalnızlık azabına tutulacaklarını bildiriyor. Yalnız Allah Tealâ'ya ibadet edip şeytana tapmamaları emr edildiği hâlde hilâfına hareket ettikleri için cehennem âteşi içinde kalacaklarını haber veriyor. Kıyamet gününde o mücrimlerin ağızları mühürlenerek yaptıklarım ellerinin söyleyeceğini ve onlara ayaklarının şehadet edeceğini ihtar ediyor. Ve eğer Cenab-ı Hak dilemiş olsaydı o mücrimleri dünyada da görmekten, kuvvetten mahrum ederek kendilerini pek müşkül bir durumda bırakmış olacağını ve onlarî çokça da yaşatacak olsa idi yine doğru yolu takip edemeyip acz ve meskenet içinde kalmış olacaklarım beyan ile kendilerini âkilâne düşünmeye davet buyurmaktadır. Şöyle ki: Kıyamet günü taraf-ı ilâhFden kâfirler cehenneme sevkedilir (ve) kendilerine hitaben denilir ki: (ey günahkârlar!.) Ey dünyada iken îmandan mahrum kalanlar!. (Bugün siz aynhp yamız kalınız) Artık sizin müminler ile beraber bulunmaya asla selâhiyetiniz kalmamıştır, siz dağümız, cehennemdeki yerlerinize gidiniz.

(60) : Ve taraf-ı ilâhîden şöyle bir hitap da teveccüh edecektir: **(Ey Âdem oğulları!. Size)** Dünyada bulunduğunuz zaman (tavsiye etmedik mi ki,) Peygamberler ve semavî kitaplar vasıtasiyle bildirmiş olmadık mı ki, (şeytana ibadet etmeyiniz) onun vesveselerine uymayınız, ona itaatte bulunmayınız, siz kendinize taraf-ı ilâhî'den gösterilen selâmet ve saadet yolunu takibedin, ondan ayrılmayınız **(Şüphe** yok ki, o) şeytan (sizin için apaçık **bir** düşmandır.) ced-di âliniz olan Hazret-i Âdem hakkındaki adavetini bilmiyor musunuz?. Onun ne kadar muğfil, bedhâh bir mel'un olduğunu anlamış değil mi idiniz?. Hiç aklı başında olan kimse, öyle hakka muhalif, ahlâka münafî olan şeytanî sözlere, propagandalara kıymet verir mi?. Onların tesirleri altında kalmak ister mi?. Bu veçhile olan bir hitap, bir tevbih ve ilzam içindir.

(61) : (Ve) Ey insan oğulları!. Size emr etmedik mi ki: **(bana ibadet ediniz)** Benim emrlerime itaatte bulunun ve nehy ettiğim şeylerden kaçının **(işte doğru** yol budur) işte sizi selâmete, hidayete erdirecek yol, yalnız Allah Tealâ'ya ibadet etmenizdir, onun enirlerine ve nehylerine riâyette bulunmanızdır. Artık nasıl olur da şeytana uyarsınız?. Onun iğfalâtına kıymet verirsiniz?.

(62) : Evet.. (Andolsun ki,) Muhakkak bir vakıadır'ki, ey insan oğulları!. O şeytan (sizden bir çok cemiyetleri sapıklığa düşürdü) doğru yoldan çıkardı. Küfre, isyana uğrattı. Yer yüzünde nice kavimler, vahdaniyet-i ilâhîyyeye inanmıyorlar, bir takım mahlûkat-ı hâlıkiyet, mâbudiyet isnadına cür'et ediyorlar, akl ve mantığa muhalif iddialarda bulunuyorlar. Bütün bunlar birer şeytanî ves^ vesenin neticesidir. Artık Ey gafiller!, (siz âkilâne düşünür olmadınız mı?.) O şeytanın size olan adavetini anlamadınız mı?. Nedir sizdeki bu gaflet.!

§ Cibil; Büyük cemaat demektir.

(63) : Artık o şeytana uyup kâfirâne bir hâlde ölüp gidenlere ahirette bir ihanet, bir tahkir için denilecektir ki: (Bu) İçine atıldığınız âteşin mahal (o) dünyada iken Peygamberler vasıtasiyle **(vâd olunmuş olduğunuz cehennemdir)** şimdi anladınız mı?. Vaktiyle bunu inkâr ediyordunuz. Artık lâyık olduğunuz bu ebedî azaba kavuşmuş oldunuz. Bu kendi kötü hareketlerinizin bir neticesidir.

(64) : Ve o kâfirlere tevbih için şöyle de denilecektir: (O) Dünyada iken **(inkâr eder olduğunuzdan dolayı)** vâki olan tenbihlere, ihtarlara rağmen bu ahiret âlemini, bu azab-ı cehennemi inkâr edip şeytana tâbi olduğunuz için şimdi **(bugün ona)** o cehennemin âteşi içine **(gfriveriiiiz)** onun pek acıklı, yakıcı azabını tadınız, o ebedî azaba yaslanarak yanıp yakılınız.

§ Isla; Âteşte kızdırmak, âteşe yakmak, harareti arttırıp şiddetlendirmek manasınadır. . • ' L.

(65) : Hak Tealâ Hazretleri o kâfirlerin başlarına gelecek olan pek şiddetli azabı şöylece haber veriyor: **(Bugün)** Bu kıyamet gününde" **(onların)** o kâfirlerin **(ağızları üzerine mühr basarız)** onları söz söyleyebilmekten âciz bırakırız **(ve bize elleri söyler)** onlar dünyadaki küfrlerini inkâra cür'et gösterirler, fakat buna rağmen onların elleri onların dünyadalarken neler yapmış olduklarını söyler, haber verir **(ve neler kazanır olduklarına dâir ayakları şehadette bulunur)** ayakları nutka gelerek onların neler yapmış olduklarına şehadet ederek aleyhlerinde ikrar ile onların inkârlarını çürütmüş olur. Evet.. Haalık-ı Azîm, her şeye kadirdir. Bu dünyada bile insanların sözleri bir âlet vasıtasiyle zapt ediliyor, parmakların, ayakların izleriyle onların yaptıklarışeyler anlaşılarak mahkemelere ibraz olunuyor. Bunları böyle yaratan Cenab-ı Hak, yarın ahirette de onların bütün âza ve cevarihini nutka getirebilir, onların dünyadaki amellerini o suretle meydana çıkararak onları ilzam buyurabilir. Kudret-i ilâhîyyeye nazaran, bunlar pek kolay şeylerdir. Amenna..

(66) : İşte Cenab-ı Hak, kemâl-i kudretini ve mahlûkatı üzerindeki tasarrufatının pek geniş olduğunu bildirmek için buyuruyor ki, **(Ve eğer dilese idik)** o kâfirlerin daha dünyadalarken **(gözlerini büsbütün mahvederdik de)** onlar o zahirî olan gözleri ile de hiç bir şey göremez olurlardı, mütehayyirâne bir hâlde **(yola koşar dururlardı)** evvelce gidip geldikleri bir yolu yine takibetmek isterlerdi. **(Artık nereden görebileceklerdi?.)** Elbette göremiyecekler, haîb ve hasır bir hâlde kalacaklardı. Halbuki, Allah Tealâ onları bu dünyada öyle bir körlüğe mübtelâ etmedi. Onlar âsâr-ı kudreti görüyor, yollarım takîbedebiliyorlardı. Binaenaleyh bunun şükrünü ifâ etmeli, bu kuvveti kendilerine veren Haalık-ı Kerîm'e arz-ı ubudiyette bulunup durmalı değil mi idiler?.

§ Tams; Bir eseri gidererek mahvetmek demektir.

(67) : Evet.. O Haalık-ı Azîm, kulları hakkındaki lûtf ve ihsanına işaret ve o gibi münkirleri tehdit için buyuruyor ki: **(Ve eğer dilese idik onları) O** münkirleri **(en kuvvetli bulundukları yerde) en genç ve dinç bulundukları bir çağlarında (mahvederdik)** kendilerini âciz, miskin, mefluç bir hâle getirirdik **(artık ne geçip gitmeğe ve ne de geri dönmeğe muktedir olamazlardı) hiç bir tarafa kımıldanmaya güçleri yetmezdi. Hattâ Cenab-ı Hak düşse idi onları maymunlara, hınzırlara tebdil eder veya onlari taşlar gibi bir hâle getirirdi. O Haalık-ı Zülcelâlin kudret-i azîmesi hepsine maziyadetin kâfidir.**

§ Mesh; Bir sureti başka bir çirkin surete tahvil etmek manasınadır.

(68) : Haalık-ı Hakîm Hazretleri, bir takım kâfirlerin: «Eğer biz dünyada daha çok yaşamış olsa idik aklımızı başımıza toplar, Cenab-ı Hak'kı bilip tasdik ederdik» gibi bir veçhile ahirette denneyan edecekleri mazeretlerine mahal bulunmadığına işaret için de buyuruyor ki: **(Ve her kimi de)** Bu dünyada **(çokça yaşatıyor isek)** ihtiyarlık çağma girmiş oluyor ve hassalarına, kuvvetlerine zafiyet âriz oluyor, artık muvakkat olan dünya hayatmm muktezası olmak üzere **(onu baş aşağı ediyoruz)** eski kuvvetinden, bilgisinden, kabiliyetinden eser kalmamaya başlamış oluyor. Binaenaleyh o münkirler de dünyada öyle kendi iddiaları gibi daha ziyade yaşamış olsalar idi, daha mı iyi düşünebilecek bir hâlde bulunacaklardı?. Ne için onlar daha ziyâde kuvvete, faaliyete, kabiliyet-i hayatiyeye sahip bulundukları sırada hâllerini ıslâha çalışmamış bulunuyorlar?. Onlar **(daha âkilâne düşünemiyorlar mı?)** nedir o kadar gaflet!. O kadar yanlış düşünce!. Onlar, kâfi miktar yaşadıklarını ve kendilerini irşada çalışan zâtlann kendilerine gönderilmiş olduğunu bir kere nazara almalı değil midirler?.

§ Neks; Baş aşağı etmek, bir şeyi kuvvetini gidererek zaafa düşürmek demektir.

*
**

وَمَا عَلَّمْنَاهُ

الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾

لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ

﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ

فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ

آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ

مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ

﴿٧٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(69) : Ve biz ona şiiri talim etmedik ve onun için lâyık da olmaz. O, başka değil bir mevizedîr ve pek bedibî bir Kur'an'dır.

(70) : Hayat sahibi olan kimseyi korkutması ve kâfirler üzerine de azabın tahakkuk etmesi için — O Kur*an-ı indirdik—.

(71) : Görmediler mi ki, muhakkak biz onlar için —kudret— eHerimizin yaptıklarından dörder ayaklı, hayvanlar yarattık artık onlar bunlara mâliktirler.

(72) : Ve onlara bunları müsehhar —İtaatkâr— kıldık. Artık bunlardan onların binecekleri —Hayvanlar— vardır ve bunlardan yiyiverirler.

(73) : Ve onlar içm bunlar da menfaatler ve içilecekler vardır. Hâlâ şükr etamyecekler mi?.

(74) : Onlar, belki yardım olunurlar diye Allah'tan başkasını mabutlar ittihaz ettiler.

(75) Onlara yardım etmeğe güçleri yetmez. Onlar ise bunlar için hazırtanmiş yardımcı erlerdir.

(76) : İmdi onların lâkırdıları seni mahzun etmesin. Şüphe yok ki, biz, onların neleri gizlediklerini ve neleri ilân ettiklerini biliyoruz.

• •

İ Z A H

(69) : Bu mübarek âyetler, şairiyetin şan-ı risâlete gayrı lâyık olduğunu Kur'an-ı Mübin'in ise bir mevize-i üâhîyye olup ne gibi hikmetlere mebnî indirilmiş bulunduğunu bildiriyor. Haalıkı Kerîm'in yaratmış olduğu bir nice hayvanlardan vesâireden müstefit oldukları hâlde nankörlükte bulunan ve bir takım âciz, yardıma muhtaç şeyleri o Haalık-ı Azîm/e ortak tanıyan ve onlardan yardım bekleyen müşriklerin o pek cahilâne hâllerini takbih ve teşhir buyuruyor. O gibi münkirlerin bütün izhar ve ihfâ ettikleri şeyleri zât-ı ulûhiyetin bilmekte olduğunu ve onların lâkırdılarından Resûli Ekrem'in mahzun olmamasını beyan ile o Nebiyyi Zîşan'a tesliyetbahş bulunmaktadır. Şöyle ki: (Ve biz (O'na) Muhammed Aleyhisselâm'a (şiiri talim etmedik) O'nun beyanatı, O'nun tebliğ ettiği Kur'an âyetleri asla şiir kabilinden değildir, (ve onun için) O Peygamber-i Zîşan hakkında şiir ile iştigâl ve şairane sözler (lâyık olmaz) O'nun vazife-i risâleti, O'nun uluvvî kadri böyle bir iştigâle mânidir. Malûm olduğu üzere şiir, mevzun, mukeffa ve alelekser vehme hayâle müstenit, tekellüften gayrı hâli bir tarz-ı beyandır. Şâirlerin bir çokları ya kendilerini veya başkalarını hilâf-ı hakikat olarak meth-ü senada bulunurlar veyahut başkalarını haksız yere veya mübalâalı bir surette zem ve hicve cür'et gösterirler. Vakıa pek kıymetli, hakikata tercüman olan şâirler de vardır, fakat bunlar bir müddet ilm ile, edebiyat ile meşgul olmuş kimselerdir, yazdıkları manzumelerde bir düşünce ve çalışma eseridir, birer tekellüf neticesidir.

Resûli Ekrem'in mübarek hayatı ise malûmdur. Kırk yaşma kadar asla ilm ile, edebiyat ile uğraşmamıştır ve kendisinden gayrı ahlâkî, hilâf-ı hakikat bir şey sâdır olmamıştır. Kavmi arasında «Muhammed-ül emin» unvânını hâiz bulunuyordu. Bilâhara vahy-i ilâhîye mazhar oldu, hiç çalışmadığı hâlde bir nice ilmi hakikatlara vâkıf bulundu, Kur'an-ı Kerîm'in âyetlerini Cibril-i Emin vasıtasiyle vakit vakit telâkki ederek hemen eshab-ı kiram'ına tebliğ etth Kur*an-ı Azîm'in bütün âyetleri ise birer mahz-ı hakikattir, birer mucize-i kelâmiyedir, asla şiir kabilinden sayılamaz.

Vakıa bir kısa âyeti celîle veya bir hâdis-i şerif manzum gibi görülebilir, meselâ: Peygamber Efendimi/in «Enen nebiyyû Lâkezib» «Ene Ibnû Abdilmutta lip» hadis-i şerifi manzum görülmektedir. Fakat bu, bir şiir söylemek kasdma mukarin olmaksızm anî bir tuluat kabilinden bulunduğu için asla şiir sayılamaz, bu ittifaken vâki olan beyanat kabilindendir. Mahaza bu gibi beyanat-ı nebeviyye; pek nadirdir. (O) Kur'an-i Mübîn ise (başka değil bir mevizedir) beşeriyeti irşada, tenvire tarik-ı hidayete şevke vesile olan pek şerefli bir ilâhî öğüttür, (ve pek bedihî bir Kur'an'dır.) bir kitab-ı semavîdir, bir nice hikmetleri camidir, hak ile bâtılın arasını ayırıp tâyin etmektedir, daima tilâvetiyle sevap kazanılmaktadır. Artık öyle ulvî, mucizbeyan bir kitab-ı ilâhî, nasıl şiir sayılabilir?. Nitekim Resûli Ekrem'e karşı muhalif cephe alanlar, savaşları bile göze aldıkları hâlde o Kur*an-ı Azîm'in bir sûresine bile nazire yazmaktan, O'nun aleyhine bit hüccet, bir burhan getirmekten âciz kalmışlardır. Şuarâ sûresinin 224 üncü âyetinin izahına da müracaat.

«Dünyada bütün süfaan veranın»
«Yazdıkları en bedî* eserler»
«Kur'an-ı meali iktiranın»
«Bir sûresine nazire olmaz»

(70) : Evet.. Kur'an-ı Azîm, asla şiir kabilinden değildir, O bir kitab-ı ilâhîdir, bir mevdze-i subhaniyedir. İşte Allah Tealâ, bu hakikati beyan için buyuruyor ki: (Hayat sahibi olan kimseyi korkutması) için Yâni: Kalben berhayat olan âkil, mütefekkir kimseyi azab-ı ilâhî ile korkutup tarik-ı hidayete sevk için o Kur'an-ı Mübîn'i inzal ettik (ve kâfirler üzerine de) manen emvat sayılan dinsizler hakkında da (azabın tahakkuk etmesi) vâcip ve sabit olması (için) O Kur' an-ı Azîm'i indirdik, O'nun nüzulü, bu gibi hikmetlere müstenittir. O öyle hayalata, şahsî düşüncelere müstenit bir mecmuai eş'âr değildir. Amenna..

(71) : O putlara tapman, Kur'an'ın bir atıfeti ilâhîye olduğunu takdir edemeyen müşrikler, münkirler (Görmediler mi ki?.) görmüş gibi bilmediler mi ki, (Muhakkak biz onlar için) kudret («İlerimizin yaptıklarından) yâni: Kimsenin bir yardımı olmaksızın mahza kendi kudretimizle sahaî vüçude getirdiklerimizden (dörder ayaklı hayvanlar yarattık) develeri, sığırları, koyunları vüçude getirdik. Artık (onlar) o insanlar (bunlara) bu mütenevvî cinsteki hayvanlara (maMktirler) bunları zaptı rapta kadirdirler, bunlardan bilistiklâl istifâde edip duruyorlar.

(72) : (jVe onlara) O insanlara (bunları) bu çeşit çeşit hayvanları, (müsehhar) munkat, itaatkâr (kıldık) onlardan diledikleri gibi tasarrufatta bulunabiliyorlar (artık bunlardan) bu hayvanlardan (onların) o insanların (binecekleri) hayvanlar (vardır) atlar gibi, develer gibi hayvanlara binerler, onlara yüklerini yüklerler, onlar ile istedikleri yerlere çıkar giderler, (ve) O insanlar (bun-

lardan) bu hayvanların deve, sığır, koyun gibi bir kısmının ederinden, yağlarından (yiyiverirler) bu suretle de istifâde ederler, maişetlerini temine muvaffak olurlar.

(73) : (Ye) Maamafih (onlar için) o insanlara mahsus olmak üzere (bunlarda) bu mütenevvî hayvanlar da başkaca da (menfaatler) vardır. Onların tüylerinden, yünlerinden, derilerinden ve yavrularından da istifade ederler. (Ve) Bunlar da, insanlar için (içilecekler) de (vardır) onların bir kısmının sütlerinden de içip müstefit olurlar. Bütün bunlar, insanların hakkında birer büyük ihsan-ı ilâhîdir. (Hâlâ) Bir kısım insanlar (şükretmiyecekler mi?.) bunları kendilerine ihsan buyuran Haalık-ı Kerîm'in vahdaniyetini, hâlikıyetini tasdik ederek kendisine ibadette, arzı şükranda bulunmayacaklar mıdır?. Nedir onlardaki, o gaflet, o cehalet!

(74) : O bir kısım insanların cehaletine, pek divânece düşüncelerine bakınız ki: (Onlar, belki yardım, olunurlar diye Allah'tan başkasını mabutlar ittihaz ettiler) Bir takım putlara tapmakta bulundular, o putlardan bir şefaat, bir iâide beklemektedirler. Hiç öyle mahlûk ve kendilerini bile bilip korumaktan âciz şeyler, Mabut olabilirler mi?. Onlardan bir fâide beklenilebüir mi?.

(75) : Şüphe yok ki, o taptıkları şeylerin (Onlara) o tapanlara (yardım etmeğe güçleri yetmez) o putlar, haddizatında âciz, zelil şeylerden başka değildir. (Onlar ise) O putperest kimseler ise (bunlar için) bu putları, bu bâtıl ilâhları için (hazırlanmış yardımcı erlerdir) o müşrikler, bu taptıkları putları müdafaaya çalışırlar, , onların aleyhinde bulunanlara düşman kesilirler, öyle fâidesiz, kendilerini koruyamaz şeylerden bir fâide beklerler. Bu ne kadar hamakat!..

(76) : (İmdi) Ey Hâtemülmürselîn!. Sen mütesellî ol (onların) o müşriklerin öyle ahmak kimselerin (lâkırdıları seni mahzun etmesin) onların sana şair, sâhir demelerinden, senin nübüvvetini inkâr etmelerinden dolayı müteessir obua. Onların artık ne kadar akılsız, cahil kendi fâidelerini, zararlarını takdirden âciz kimseler oldukları, meydanda, öyle ehemmiyetsiz kimselerin ne kıymetleri vardır ki, onların dedikodularından dolayı senin için endişeye mahal bulunsun!. (şüphe yok ki, biz) Ben Haalık-ı Azîmüşşan (onların neler gizlediklerini) nasıl bir tekzîb, bir adavet beslediklerini (ve neler ilân ettiklerini) lisanlariyle neler söylediklerini, ne gibi bâtıl isnatlarda, lâkırdılarda bulunduklarını (biliyoruz) onların hiçbir hâl ve hareketi indallâh meçhul değildir. Onlar elbette ki, lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır. Onlar Haahk-ı Azün'in mahlûkatı üzerindeki kudretini tasarrufatını bir kere düşünmeli değil midirler?. Kâfirler ve münafıklar hakkında ne büyük bir tehdid-i ilâhî!.

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ
مُبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ
وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ
خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ
مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ
عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ إِنَّمَا
أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَانَ
الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(77) : İnsan görmedi mi ki, muhakkak biz onu bir nutfeden yarattık, sonra o, bir apaçık mücadeleci —kesilmiş—tir.

(78) : Ve kendi yaradılışını unuttu <2a bize bir misâl iradına kalkıştı, dedi ki: Kemikleri kim diriltebilir İd, onlar çürümüşlerdir.

(79) : Deki: Onları ilk defa yaratmış olan çürütecekti/. Ve o, bütün yaratıfenışlan tamamiyle bilendir.

(80) : O —Haakk-ı Azim— ki: Sizin için yemyeşil ağaçtan bir âteş vücude getirmiştir de şimdi siz ondan yatoveriyorsunuz.

<]81) : Gökleri ve yeri yaratmış **olan, onların misimi yaratmaya kadir değfl midir?. £B>ette k&dkdâ-. Ve o bihakkın bilen yaratanda*.**

(82) : O'nun emri, bir şeyi murad ettiği zaman ancak O'na «ol» demesidir ki, o da hemen oluverir.

(83) : Hakikaten noksanlârdan münezzeh —teşbih ve takdise müstahik— dir. O —Haalık-ı Azîm ki, her şeyin tam mülkü O'nun yedi kudretindedir ve siz de ancak O'na —O'nun huzur-ı mânevisine— döndürüleceksinizdir.

*

İ Z A H

(77) : Bu mübarek âyetler de Allah Tealâ'nın azîm kudretine delâlet eden hilkat-ı beşeriyeyi nazarı intibaha vazzediyor. Ölülerin tekrar hayata kavuşturulacağını inkâr eden câhillerin iddialarını vazih bir surette red ve hatalarını teşhir buyuruyor. Ölüleri tekrar hayata nail etmenin imkânına âit, ibretbahş, bir hârika-ı hilkati numune olarak gösteriyor. Bütün kâinat levhalarını yoktan yaratmış olan Haalık-ı Hakîm'in dilediği şeyleri hemen yaratıp vücude getireceğini bir misâl ile izahta bulunuyor. Bütün varlıklara tamamen mâlik, hepsi üzerinde bihakkın hâkim ve mutasarrıf olan ve bütün insanları ahirette huzur-ı mânevîsine celbedecek bulunan Haalık-ı Azîm'in kutsiyyetini, ve bütün noksanlardan münezzehiyetini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: O kıyamet hayatını inkâr eden (İnsan görmedi mi ki,) hiç göz ile görülmüşcesine bilmedi mi ki (muhakkak biz) yâni: Ben Haalık-ı Azîm, kudret ve takdirimle **(onu)** o insanı ve onun emsalini (bir nutfeden yarattık) öyle bir katre su mesabesinde olan ehemmiyetsiz bir mâyiden vücude getirdik. (Sonra o) Münkir, o kadar kudret-i ilâhîyyeye şehadet eden hâdise-i hilkati bilip dururken (bir apaçık mücadeleci) kesilmiş **(dir.)** Cenab-ı Hak'ka karşı âdeta hasmâne bir vaziyet almış, O'nun azîm kudretini inkâr etmekte bulunmuştur. Bu ne kadar cahilane bir cür'et!.

(78) : (Ve) O münkir (kendi yaradılışını unuttu da,) kendisinin de öyle bir katre sudan vücude getirilmiş olduğunu düşünmez oldu da (bize bir misâl irâdına kalkıştı) kendi zu'munca ölüleri tekrar hayata erdirmenin mümkün olmayacağına dâir bir acîp numune göstermeğe cür'et etti. (Dedi ki: Kemikleri kim diriltebilir ki, onlar çürümüşlerdir) Onlar toprak kesilmiş, her tarafa savrulmuştur. Artık onlar yeniden nasıl hayata erdirilebilir?. İşte kendisinin bidayeten nasıl yaratılmış olduğunu düşünmeyen, Haalık-ı Âlemin bînihaye olan kudretini takdir edemeyen bir cahil, böyle yanlış bir kanaatte bulunur.

Rivayete nazaran «As bini Vail» elinde bir çürümüş kemik olduğu hâlde huzur-ı nebevî'ye gelerek o kemiği ufatmış, «Bu kemiği mi Allah Tealâ böyle ufalandıktan sonra diriltecektir?.» diye söylenmiş.. Resûli Ekrem de: Evet.. Allah Tealâ bunu bâs edecektir, sonra seni öldürecek, sonra seni diriltecek, daha

sonra da seni cehennem âteşine girdirecektir. Diye buyurmuş, bunun üzerine bu âyetler, bu sûrenin nihayetine kadar nazil olmuştur.

Diğer bir rivayete göre de huzur-ı nebevîye gelip bu inkârda bulunan «Übey-ibni Helef» dir ki, bu münkiri, Resûli Ekrem Hazretleri Ühud gazvesinde bir harbe ile katletmiştir.

(79) : Artık sen de ey Peygamberi Âlişan!. O gibi münkirlere **(De ki: Onları)** o kemikleri **(İlk defa yaratmış olan)** Haalık-ı Azîm **(onları tekrar diriltecektir)** onları yeniden hayat sahasına çıkaracaktır. (Ve) Şüphe yok ki, (o) Haalık-ı Âlem **(bütün yaradılmışları tamamiyle bilendir)** o kemiklerin de nasıl parçalanmış, nasıl darmadağın olarak etrafa savrulmuş ve nerelerde kalmış olduklarını tamamen bilir. Onları mukadder vakit gelince kudreti azîmesiyle tekrar toplar, tekrar hayata nail eder. Bahusus bir katre sudan vücude gelmiş olan bir insan, yine kendisinin bir zerre miktarı olan bir cüz'i aslîsinin ibkâ ve iadesiyle tekrar teşekkül ederek sahai vücude çıkarılmış olur. Kudret-i ilâhîyyeye nazaran böyle bir yaradılış aslâ inkâr edilemez.

(80) : Ey münkir insanlar!. Bir kere de şunu düşününüz (O) Haalık-ı Azîm, (ki; **sîzin** için) insanlar istifade etsinler diye **(yemyeşil ağaçdan bir âteş vücude getirmiştir,)** Evet.. Bir çok ağaçlar rutubetlidir, kendilerinden suların çıkıp damlayacağı bir mahiyettedir. Buna rağmen kendilerinden bir âteş husule gelir **(de şimdi siz ondan yakıveriyorsunuz)** o kuru bir mahiyetteki ağacı yakıp ondan istifade-edersiniz, öyle rutubetli bir şey, büsbütün âteşin bir mahiyet almış olur. Bütün bunlar, Cenab-ı Hak'kın kudretiyle vücude gelmiş pek garip birer hilkat eserleridir. Artık insanların kemiklerinin de kudret-i ilâhîye ile tekrar neşv-ü nema bularak teşekkül etmesi, nasıl muhal görülebilir?.

(81) : Bir kere düşünmeli!. **(Gökleri ve yeri yaratmış)** Bu büyük âlemleri adem'den vücude getirmiş **(olan)** bir zî'kudret Haalık **(onların mislini)** o gökleri ve yeri mahvettikten sonra onların birer nazirini **(yaratmaya kadir değil midir?.)** bu nasıl inkâr edilebilir?. **(Elbette kadirdir)** Onlarm emsalini vücude getirebilir. O hâlde o muazzam âlemleri yeniden yaratmaya kadir olan Haalık-ı Azîm, insanları öldürdükten sonra tekrar iade edemez mi?. Bu nasıl inkâr edilebilir?. (Ve O) Haalık-ı Kadîm, elbette ki, her şeyi bihakkın **(bilen)** ve her şeyi yoktan **(yaratan)** bir Haalık-ı Azîmüşşan **(dır)** artık insanları da tekrar hayata kavuşturacağı asla istibad edilemez.

(82) : Evet.. **(O'nim)** O Haalık-i Kâinafın **(emri)** şân-ı ulûhiyeti, vasfı rübubiyyeti şöyledir ki, O **(bîr şeyi murat ettiği zaman)** mütenevvî mahiyetteki şeylerden hangi birini yaratmak dilediği vakit **(O*na ancak ol demesidir ki,)** yani: vücude gelmesini dilemesidir ki, **(o da hemen oluverir)** o da derhal vücut sahasına gelir.

«Böyle bir kün =. ol!» emrinden murat, bir temsilden, yâni: Kudret-d ilâhîyyenin teveccüh ettiği şeyde hemen tesirini göstererek o şeyin derhal vücuda gelmesinden ibarettir. Binaenaleyh Haalık-ı Azîm Hazretleri ölmüş insanların da tekrar hayat bulmalarını istediği vakit, hepsi de hemen yeniden teşekkül eder, bayata ererek sahaî vücude atılmış olurlar.

(83) : (Hakîkaten noksanlardan münezzeh) Teşbih ve takdise müstahik (dir O) Haalık-ı Kerîm (ki, her şeyin tam mülkü, O'nun yedi kudretindedir) bütün mevcudata mâlik, hepsinin üzerinde hükmü zahiren ve batınen câri olan, ancak O Haahk-ı Zîşan'dır. O'nun hükm-i ilâhîsi, bütün mahlûkat üzerinde câridir, (ve siz de) Ey insanlar!, (ancak O'na) O Haalıkınızın manevî huzuruna;, O' nun tâyin edeceği muhasebe, muhakeme sahasına (döndürüleceksinizdir.) bu dünya hayatı nihayet bulacak, bütün insanlar lâyık oldukları akıbetlere kavuşacaklardır. Artık daha dünyada iken o istikbali düşünmelidir, mâbud-i azîm'in huzur-ı mânevîsine gidip tecelliyat-ı subhanîsine nâiliyete vesile olacak güzel amellerde bulunmaya çalışmalıdır. Kur'an-ı Mübîn'in bu ulvî irşadını, tenbihatım güzelce düşünerek sahîh bir itikada sarılmalıdır,^ âtıfet-i ilâhîyyeye mazhariyeti istirham ederek himaye-i sübhaniyeye iltica eylemelidir. Ve minallâhit tevfîk.

§ Melekût; Tam bir mülk manasınadır. Bir şey hakkında tam bir tasarrufa, bir hâkimiyete mâlik olan zât, onun melekûtuna, tam mülkiyetine mâlik demektir.

Yasin sûre-i celîlesi, pek mukaddes bir sûre-i Kur'an'iyedir, tilâveti pek çok sevaba vesiledir. Tefsir-i kebir'de vesâirede işaret olunduğu üzere Yâsîn sûre-i mübârekesini ölmek üzere bulunan bir müminin yanında okumakta bir çok fâide melhuzdur, öyle bir zamanda o mü'mînin kuvve-i bedeniyesi zayıf bulunur, lisân-ı söz söylemekten âciz bir hâlde kalır, artık masivâdan ayrılarak kalben Cenab-ı Hak'ka teveccüh etmiş olur. Binaenaleyh böyle bir sırada onun başı yanında bu mübarek sûre okununca onun kuvve-i kalbiyesi artar, güzel itikadı kuvvetlenir, manen şifayâb olmuş bulunur. Maamafih böyle mukaddes âyetlerin tilâveti feyziyle o mü'mîn'in inşaallah sekerat-ı mevti kolaylaşır, kabrinde de istirahate erer. Bir hadis-i şerif şu mealdedir: «Bir kimse Yâsîn sûresinin veçh-i ilâhî'yi talebederek okursa —segayir kabilinden olan— geçmiş günahı kendisi için yarlıganır. Artık onu ölülerinizin yanında okuyunuz.» Bu bir hadis-i sahîhtir. Fakat şu meal de iki hadiste rivayet olunuyor. «Şüphe yok ki, her şey için bir kalp vardır, Kur'an'ın kalbi ise Yâsîn'dir, kim Yâsîn'i okursa onun okunması sebebiyle kendisi için Kur*an-ı on defa okuma —sevabı— yazılır.» «Kim Yâsîn'i bir defa okursa Kur'an-ı sanki iki defa okumuş olur. Bu iki hadisin rivayeti ise zayıftır. Bunlar sahîh, rivayetler kabilinden değildir. Şüphe yok ki: Bir mü-

kâfata nâiMyet, iltizam edilen zahmet miktarıncadır. Bir sûre-i mübârekeyi okumakla bütün Kur'an-ı okumak elbetteki, müsavî olamaz. Bir de bir şey diğer bir şeye bir noktai nazardan benzetilmekle bu iki şeyin her veçhile müsavî olmasını istilzam etmez. Belki bunlar arasında bir noktaî nazardan bir müsavat bulunduğuna işaret edilmiş olur. Bu husus Elcami-üs Sağîr'de ve onun şerh-i Feyz-ül Kadîr'de gösterilmiştir.

Velhâsıl: Biz, kerîm, rahim halikımızın daima iltifatını istirham eder, O' nun azîm rahmetinden ümidimizi asla kesmeyiz. Velhamdülillâh-i Rabbil'âlemîn vessalâtü vesselâmü âlâ seyyidina muhammedin ve âlâ âlihi ve eshabihi acmaîn.

SAFFAT SÛRESİ

Bu mübarek sûre, enam sûresinden sonra Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuştur. Yüzseksen iki ayeti kerîmeyi muhtevidir. İlk ayeti, ehli îman'ın saf saf durup, Cenab-ı Hak'ka arz-ı ubudiyette bulunduklarına işaret ettiği için bu kutsî sûreye böyle «Saffat» unvânı verilmiştir.

Başlıca muhteveyatı şunlardır :

(1): Kaalık-ı Âlem'in vahdaniyetine, kudret ve azametine şahadet eden ve gök levhasını tezyin eyleyen bir kısım' âsâr-ı hilkati beyan.

(2) : Bâzı esrara vâkıf olmak isteyen bir takım şeytanların birer şihap ile nasıl tenkil edildiklerini ve bir takım milletlerin ilâhî âyetler ile istihzada ve ahiret hayatını inkârda bulunduklarını beyan ile onların ileride ne kadar mes'ul olup, azaplara uğrayacaklarını ihtar.

(3): Peygamberleri tekzîb eden, onlara şairiyet isnadında bulunan müşriklerin hâllerini izah' ve kendilerinin ne kadar muazzep olacaklarını beyan, ehli îman'ın ise ne büyük nimetlere, makamlara nail olacaklarını tebşir.

(4): Eski milletlere gönderilmiş olan altı Peygamber-i Zîşan'ın kıstlarına işaret ve onlara muhalefette bulunmuş olanların müthiş âkıbetlerine nazarlan celp.

(5): Melekleri hâşâ, Cenab'ı Hak'kın kızları sanarak küfre düşenlerin o cahilane hâllerini-tezyif, ve ibtâl ve onların ahirette ne kadar nedametlerde bulunacaklarını iş'ar.

(6): Peygamberlerin nusret-i ilâhîyeye nâiliyetlerini, ilâhî kuvvetlerin galibiyete muvaffakiyetlerini tebşir, Hâtemülenbiyâ Hazretlerini tekzîb edenlerin de nasıl müthiş bir. âkıbete kavuşacaklarını ihtar.

(7) : Şân-ı ülûhiyeti yanlış tavsiflerden tenzih ile Peygamberlerin selâm-r ilâhîye nâiliyetlerini ve hamd'ın ve senâ'nm Rabbülâlemine aidiyetini beyan buyurmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالصَّٓافَّاتِ صَفًّاۙ ﴿١﴾ فَالزَّاجِرَاتِ زَجْراًۙ ﴿٢﴾ فَالتَّالِيَاتِ ذِكْراًۙ ﴿٣﴾ اِنَّ
اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌۜ ﴿٤﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِۜ ﴿٥﴾
اِنَّا زَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِز۪ينَةِۨ الْكَوَاكِبِۙ ﴿٦﴾ وَحِفْظاً مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ
مَارِدٍۚ ﴿٧﴾ لَا يَسَّمَّعُونَ اِلَى الْمَلَاِ الْاَعْلٰى وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍۗ ﴿٨﴾ دُحُوراً
وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌۙ ﴿٩﴾ اِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ
ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : —İbadet için— **Sallar** bağlayanlar **hakkı için.**

(2) : —Fenalıklardan— Nehy ve men edenler hakkı için.

(3) : Kur'an-ı tilâvet edenler hakkı için.

(4) : Şüphe yok ki, sizin İlâhiniz birdir.

(5) : — O — Göklerin ve yerin ve bunların aralarmdakilerin Rab'bidir ve maşrıkların Rab'bidir.

(6) : Muhakkak ki, biz yakın olan göğü ziynet fle, yıldızlar ile bezettik.

(7) : Ve hem her isyankâr **şeytandan muhafaza ettik.**

(8) : Onlar, en yüksek bir cemaati —sözlerine kulak vererek— dinleyemezler, ve her taraftan kovulup atılırlar.

(9) : Bir uzaklaştırılmakla uzaklaştırılmış —olurlar— ve onlar içın bir daimî azap da vardır.

(10) : Ancak bir çalıp çarpan müstesna. Ona da hemen bir parlak âteş parçası ulaşıverir.

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Allah-ı Azîmüşşan'ın birliğini, bütün kâinatın halıkı olduğunu kat'î bir surette bildiriyor. Üstümüzdeki gök kubbesinin yıldızlar ile nasıl tezyin edilmiş olduğunu ve bâzı esrara vâkıf olmak için göklere yükselmek isteyen şeytanların birer âteş parçalariyle nasıl def ve tenkil edildiklerini haber veriyor ve onların daimî bir azaba mâruz kalacaklarını da ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ kendi vahdaniyetini ve hâlikıyetini beyan için muhterem bir vasıfta yaratmış olduğu bir kısım mahlûklarına yemin ediyor, bu suretle de en mühim bir mesele-i itikadiyeyi takviye buyuruyor, hem de o mahlûklarının indi ilâhîdeki kıymetlerine işaret ederek onlar gibi âli vasıflar ile ittisafın ehemmiyetini bildirmiş oluyor. İşte bu gibi hikmetlere binaen buyuruyor ki: İbadetler için (Saflar bağlayanların hakkı için) onların yüksek zâtlarına andolsun ki, beyân olunacak bir mesele-ıi itikadiyye, aynı hakikattir.

Bu saf bağlayanlardan murat, Melâike-i kiram'dır. Onlar birer büyük mertebeyi hâizdirler. Ve onlar kısım kısım cemaat halinde toplanırlar, saf beste olarak Cenab-ı Hak'ka arzı ubudiyette bulunurlar. Mamafih bu saf saf olan zâtlardan murat, namazlarda saf bağlayan, mâbud-i Azîmüşşan için secdelere kapanan müslüman taifeleri de olabilir. Bunların da indallâh büyük mertebeleri vardır. Bir de bu zâtlardan murat, Allah yolunda cihada atılan; din düşmanlarına karşı tertip alan islâm mücahitleri de olabilir.

§ Saf; Bir cemaatin bir hat üzerine tertip alması demektir. Muayyen bir mertebeyi, bir şeref ve fazileti veya bunun aksini hâiz olanlarda birer manevî, ahlâkî saf teşkil etmiş olurlar.

Cem'i Sufuf ve Saffat'dır.

(2) : Kaseme devam ile buyuruluyor ki: Fenalıklardan başkalarını (Nehy ve **men** edenler hakkı için) bunlara da andolsun ki, o beyân olunacak mes'ele, bir hakikati mahzedir. Bunlardan murat da Meleklerdir ki, onlar, şeytanları defe çalışırlar, müminleri ruhanî ühamlariyle hayra, hasenata teşvik ederler. Mama-

fih bu zâtlardan murat, insanları irşada çalışarak onları menhiyyattan men'e gayret eden hâlis ulejna-i din de olabilir. «Zecr» Bir şeyden başkasını sayha ile veya şâire ile de men ve defetmektir. Bir şeye cebren sevketmek mânasmda da müstameldir. Zacir, zacire öyle çağırıp men'e çalışandır, cem'i: Zacirun ve zacirattır.

(3) : Ve yine kasem buyuruluyor ki: **(Kur'aii-ı tilâvet edenler hakkı için)** O beyan olunacak mesele ayn-ı hakikattir. Bu zâtlardan murat da Cenab-ı Hak'kı zikr ve takdise müdavim bulunan ve semavî kitaplara Peygamberan-ı Zîşan'a ge^ tirmiş olan melâike-i kiramdır veyahut Kur'an-ı Azîm'i okumaya devameden, ahkâmına bihakkın riayetkâr olan ehli islâm'dır.

(4) : İşte kendisi için yemin edilen, öyle müteaddit kasemlere cevap teşkil eden mühim mesele-i diniyye şöylece beyan buyuruluyor: **(Şüphe yok** İd,) Ey insanlar!. Ey bütün mahlûkat!. (sizin **ilâhınız birdir)** Mabudunuz, ancak Haalık-ı Kâinat olan Allah-ı Azîmüşşan'dır, o şerik ve nazirden münezzehtir. Binaenaleyh yalnız O'na ibadet ediniz, başkalarına ibadet, asla caiz olmaz. Artık bu hakikati bilip nezîh bir itikada sahip bulununuz. Küfr-i şirke düşmüş olanlar, öyle cahilane, kâfirâne inançlarından, hareketlerden uzaklaşmalıdırlar.

(5) : Evet.. Bütün kâinatın Halikı ve bütün mükellef kulların kendisine arz-ı ubudiyette bulunacakları zât-ı ilâhî birdir, şerik ve nazirden münezzehtir. O'nun varlığına, birliğine, kuvvet ve azametine bütün yarattığı şeyler, birer parlak şahittir. İşte beşeriyeti irşâd için buyuruluyor ki: O Haalık-ı Azîm, **(Göklerin ve yerin** ve **bunların aralaruıdaldlerin)** geniş fezaların, havaların, birnice kudret bedialarınm **(Rab'bidir)** sanı-î hekimidir, (ve **maşrıkların Rab'bidir.)** Evet.. Güneşin de, kamerin de, yıldızların da muhtelif maşrıkları, mağnpları vardır. Bahusus güneşin bir sene içinde üçyüz altmış maşrık ve mağribi vardır. Bütün bunları yaratmış olan, idame etmekte bulunan ancak Allah-ı Azîmüşşan'dır.

(6) : O azîm, kerîm Halikımız, bütün beşeriyeti ikaz için, tenvir için bir takım âsâr-ı kudretine şöylece işaret buyuruyor. **(Muhakkak kî, bir yakut olan gökü)** İnsanlann daima temaşa edip durdukları semâ kubbesini (ziynet **fle)** bir acîb, lâtif manzara ile evet., **(yıldızlar fle)** Onların ziyâlariyle, bedî şekil ve cereyanlariyle (bezettik) mehtaplı bir gecede semaya bakanlar, ne kadar süslü, ne kadar güzel, nıhefzâ bir kudret levhasını temaşaya muvaffak olurlar.

Filvaki güneş, ay, yıldızlar başka başka semalarda bulunmakla beraber yer yüzünde yaşayanlar, onların hepsini de kendi başları üzerinde bulunan, kendilerine binnisbe en yakın olan bir küre-i semada tulü ve gurup eder bir hâlde görmektedirler, onların **o** nevvar, dilküşâ manzaralarını temaşa edip durmaktadırlar.

(7) : (Ve **hem)** O semaları, o parlak yıldızlan, o kadar kudret eserleıini **(her isyankâr şeytandan muhafaza ettik.)** o şeytanlar **ve** o şeytanlara **uyanlar, o kud-**

ret asarına bir tecavüzde bulunamazlar. Ve onlar o kudret eserlerinin ulviyyetini, güzelliklerini, intizamını takdir edemezler, o kudret bedialannı tefekkür ederek onlardan bir ders-i ibret alamazlar. Onlar kendi fıtrî kabiliyetlerini zayi etmişlerdir.

§ Mârid; İtaatten çıkan, hadd-i tecavüz eden demektir.

(8) : (Onlar) O şeytanlar, o göklere yükselmek isteyen mel'un, kahr-ı ilâhîye mâruz kimseler (en yüksek bir cemaati) semalarda bulunan melekleri, öyle şerefli mahlûkları görüp onların sözlerine kulak vererek (dinleyemezler) onlar buna muvaffakiyetten mahrumdurlar. Hattâ onların bir çokları bu yer yüzünde bile mahbusturlar. Onların gözleri öyle yüksek makamları görmeğe, kendileri de oralardaki esrarı, remuzatı idrâk ve teemmüle müstait değildir, (ve) Onlar göklere yükselip bazı hakikatlardan haberdar olmaya cür'et edince (her taraftan koğulup atılırlar) artık semalara yükselerek bâtıl gayelerini temine asla kadir olamazlar.

§ Melei âlâ; Bir rey üzerine toplanmış yüksek bir cemaat demektir.

§ Kazf; de recm etmek, taşlamak, söymek, atıvermek mânasınadır.

(9) : Evet.. O şeytanlar öyle bir yükselmek hareketinde bulundukları zaman (bir uzaklaştırılmakla uzaklaştırılmış) olurlar. Semaya yükselmek istedikleri zaman kendilerine müsaade edilmez. Onlar âfâk-ı sema'dan koğulurlar (ve onlar için bir daimî azap da vardır.) onlar ahirette ebedî surette muazzep olacaklardır. Ve müfessir Mukatil'in beyanına göre onlar dünyada da nefha-i ulâya değin azaptan kurtulamazlar.

§ Duhur; Tard etmek, uzaklaştırmak, sürmek, zelillik manasınadır.

§ Vasıb; da dâim vacip demektir. Daimî bir maraza da «Vasab» denilir.

(10) : Evet.. Şeytanlar umumiyeti itibariyle öyle kovulurlar. (Ancak) Onlardan meleklere mülâkî olup da meleklerden her nasılsa bir sözü, bir haberi (çalıp çırpan) şeytan (müstesna) o öyle bir söze, bir habere vâkıf oldu mu (ona da hemen) şihab denilen (bir parlak âteş parçası olaşıverir.) o şeytanı yakar, öldürür veya delik deşik ediverir. Onlara isabet eden âteş parçası, bir sabit yıldız değildir. Belki yıldız gibi parlayan bir âteşin cisimdir ki, ühikmetin şeytânların recmine, tardına vasıta bulunur. Haahk-ı Azîm'in kudretine nazaran bunların hiç birini istib'ada ve başka suretle tevile hacet yoktur.

§ Hatf; Çalmak, süratle almak, hemen kapıp kaçırmak manasınadır.

§ Sâkıb; da şule verici, kuvvetli surette ziyâdar olan ve delik delici demektir.

*

فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمْ مَنْ خَلَقْنَا اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ
لَازِبٍ ﴿١١﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾ وَاِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَاِذَا
رَاَوْا اٰيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوا اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾
ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾ اَوَ اٰبَاؤُنَا
الْاَوَّلُونَ ﴿١٧﴾ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ
فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(11) : İmdi onlara soruver, onlar mı yaradılışça daha kuvvetli, yoksa bizim sâir —yaratmış oMuldanmız mı?. Şüphe yok ki, biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık.

(12) : Evet. Sen teaccüp ettin, onlar ise istihzada bulunurlar.

(13) : Ye onlara nasihat verildiği zaman, düşünüp nasihat kabul etmezler.

{14) : Ye bir mucize gördükleri vakit de onunla istihza eder dururlar.

(15) : Ye dediler ki: Bu, bir apaçık büyüden başka değil.

(16) : Ya bizler öldüğümüz ve bir toprak ve kemikler olduğumuz vakit mi bizler mi mnhafckak yeniden dinîtilmiş olacağız?.

(17) : Yoksa bizim evvelki babalarımızda mı —öyle diriltilecekler?.—

(18) : Deki: Evet. Ve sizler zeliller olarak —haşrohmacaksimzdir—.

(19): Çiinki o, Wr sayhadan ibarettir, onlar o zaman hemen bakar dururlar.

İ Z A H

(11) : Bu mübârek âyetler de haşr-ı neşrin vuk'u bulacağını isbat için kudret-i üâlııye asârına nazarları celbediyor. Öyle vesile-i intibalı olan delilere, nasihatiara karşı münkirlerin pek cahilâne olan iddialarını, hareketlerini teşhirde bulunuyor. Onların bir sayha tesiriyle ne gibi zelilâne bir hâlde mahşere sevkedileceklerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Âlişan!. Sen vahdaniyet-i üâhîyyeye, kudret-i subhaniyeye âit delilleri irâd etmiş bulunuyorsun, (imdi onlara) O kıyamet vukuunu inkâr eden Mekke-i Mükerreme'deki müşriklere bir tevbih ve ilzam için (soruver) sana cevap versinler, (onlar mı) O müşrikler mi (yaradılışça daha kuvvetli) daha ziyâde bir san'at ve kuvvet eseri (yoksa bizim) zât-ı meâli sıfatımın (yaratmış olduklarımız mı?.) daha kuvvetli!. Evet.. Bir kere düşünmelidirler ki, kendi şahısları mı daha büyük bir eser-i kudrettir, yoksa me lekler mi, semalar mı, yerler mi, bunlardaki mütenevvî varlıklar mı?. Elbette ki, bunların, bu mütenevvî âsâr-ı kudretin yanında o münkirlerin varlığı ikinci derecede kalır, bunu kendileri de itiraf ederler. (Şüphe yok, biz onları) O insanları onların aslı olan Hazret-i Âdem'i (yapışkan bir çamurdan yarattık) artık onlar ile o şâir muazzam âsâr-ı hilkat, haddizatında, yaratılış itibariyle, müsavî olabilir mi?. Elbette ki, olamaz. O hâlde o kadar lâtif, bedî, muazzam âlemleri, varlıkları yoktan var etmiş olan bir Haalık-ı Azîm, o insanları öldürdükten sonra tekrar yaratamaz mı?. Ne için bunu düşünüp de o ahiret hayatını tasdik etmiyorlar. Bunu inkârlarında devamedip duruyorlar. Bu ne büyük bir tevbih-i ilâhî ve ne muazzam bir bürhan-ı subhani!. -

§ Lazib; Yapışık, birbirine şiddetlice karışmış olan ve sabit bulunan şey demektir.

(12) : Ey Peygamber-i meali perver!. (Evet. Sen teaccüp ettin) O kadar kudret eserleri meydanda iken o müşriklerin vahdaniyet-i ilâhîyyeyi, ahiret hayatını inkârda bulunduklarından dolayı teaccübe düştün, onların o cahilâne hâllerinden dolayı teessüfte bulundun, onların îman edeceklerini ümid ediyordun (onlar ise istihzada **bulunurlar.)** senin bu teaccübünü takdir edemezler, bilâkis bundan dolayı maskaralığa cür'et gösterirler.

(13) : O müşrikler o kadar kabiliyetsiz kimselerdir ki, O Peygamber-i Zîşan'ı tasdik etmezler, (Ve onlara nasihat verildiği zaman) Kür'an-ı Mübîn'in âyetleri okunarak kendileri cehaletten, gayrı ahlâkî hareketlerden men edilmek istenildiği vakit onlar bunu (düşünüp nasihat **kabul** etmezler.) yine inkârlarında İsrar edip dururlar, **o** hayrhâhâne ihtarı takdir edemezler.

(14) : Evet.. Onlar kendi kâfirâne kanaatlerinde İsrar eder dururlar. **(Ve bir mucize gördükleri vakit de)** înşikak-ı kamer gibi bir hârika gözlerinin önünde vüçude geldiği hâlde de yine îman etmezler, tebdil-i fikre muvaffak olmazlar, bilâkis **(onunla istihzâ eder dururlar.)** öyle bîedebâne bir hâle cür'et gösterirler.

(15) : (Ve) Öyle bir mucizeyi gördükleri hâlde yine inkârlarına, istihzalarına devam ederek **(dediler ki: Bu, bir apaçık büyüden başka değil.)** onlar **o** kadar fevkalâde bir eser-i kudreti, birdelil-i risâleti müşahede ettikleri hâlde yine tebdil-i fikr etmezler, inkârlarını böyle bâtıl bir iddia üe teyide çalışır dururlar.

(16) : O müşrikler, yine inkârlarına kuvvet vermek maksadiyle derler ki: **(Ya bizler öldüğümüz ve bir toprak ve kemikler okluğumuz vakit mi)** Öyle bir tebeddüle uğradığunız hâlde dahi yine **(bizler mi muhakkak yeniden diriltilmiş olacağız?.)** bu kabil mi?. Bu nasıl bir iddia?.

(17) : O ba's badelmevti inkâr eden kâfirler öyle bir hâdiseyi istibad için şöyle de derler: **(Yoksa bizim evvelki babalarımızda mı?.)** Öyle diriltileceklerdir? Bu daha garip değil mi?. Nice zamanlardan evvel ölüp gitmiş, mahv-i münderis olmuş kimseler nasıl yeniden hayata kavuşturulabilir?.

(18) : Cenab-ı Hak da o irfandan mahrum, kudret-i ilâhîyeyi tefekkürden bînasip olan münkirleri levm ve takbih için Peygamber-i Zîşan'ına emr ediyor ki: Ey Resulüm!. O münkirlere **(Deki: Evet.)** Siz de, sizin atalarınız da, yeniden hayata erdirileceksinizdir. **(Ve sizler zeliller olarak)** İster istemez haşr olunacaksınızdır. Bu, mukadderdir, ve kudret-i ilâhîyyeye nazaran pek kolaydır.

§ Dahir; Hakir, zelil, mükreh, manasınadır. Cem'i «dahinin» dur.

(19) : Ey münkirler!. O hâdiseyi, o yeniden hayata erdirilmeyi istibad etmeyiniz. **(Çünki** o) _ Hâdiseyi meydana çıkarmaya şebeb olacak şey **(bir sayhadan ibarettir)** o hâdise bir nefhai saniye ile derhal meydana gelir. Artık **(onlar)** o yeniden hayata eren insanlar **(o zaman hemen bakar dururlar.)** derhal hayata erip kendilerini ve kendileri için vâd edilmiş olan şeyleri görmeğe başlarlar, öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkâr edenler de cehaletlerini anlar, lâyık oldukları âkibetlere kavuşmuş olurlar.

**.

وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾ هَٰذَا
يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾ احْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا
وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾ مِن دُونِ اللَّهِ فَاهْدُوهُمْ
إِلَىٰ صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوهُمْ إِنَّهُم مَّسْئُولُونَ ﴿٢٤﴾
مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(20) : Ve derler ki: Eyvah bizlere!. İşte bu, cezâ günü.

(21) : İşte bu, sizin o yalan sandığınız ayırmak günüdür.

(22) : Toplayınız mahşere o zulm etmiş kimseleri ve onların eşlerini ve kendilerine taptıkları şeyleri.

(23) : Allah'ın gayri. Artık onlara cehennem yolunu bildiriniz.

(24) : Ve onları tevkif ediniz* Şüphe yok ki, onlar sorguya çekilecek kimselerdir.

(25) : —Ve onlara denilecektir ki,— sizin için ne oldu ki: Birbirinize yardım edemiyorsunuz?.

(26) : Hayır.. Bu gün onlar —zelüâne bir hâlde— teslimiyette bulunmuş kimselerdir.

İ Z A H

(20) : Bu mübarek âyetler de kıyamet gününü inkâr edenlerin o günde nasıl teessüfler içinde kalacaklarını ve onların kendi eşleriyle ve tapmış olduklan

bâtıl mâbutlariyle beraber mahşere ve cehenneme sevkedileceklerini haber veriyor ve onların nasıl bir suâle tutulmuş ve nasıl bir zelüâne vaziyette kalmış olacaklarını ihtar buyurmaktadır.. Şöyleki: O dünyada iken ahiret hayatını inkâr edenler, o âleme sevkedildikleri zaman bunun bir hakikat olduğunu[1] görüp anlamış olurlar. (Derler ki: Eyvah bize!.) Ey helak!. Nerdesin, gel sarıl yakamıza ve kendileri veya onlara hitaben melekler derler ki: (işte bu) Müthiş gün, bir hisap ve (cezâ günü) şimdi herkes dünyadaki amellerine göre mükâfat veya mücazat görecektir.

Bu hâdisenin vukuu muhakkak ve mukarrer olduğu için bu âyet-i kerîmede «derler» yerinde «dediler» sigai maziyesi varid olmuştur.

(21) : Ve onların başlarına kalkmak için melekler veya kendileri, birbirlerine derler ki: (İşte bu) Gün (sizin) dünyada iken inanmayıp (o yaian sandığınız ayırmak günüdür.) -bu gün halayık arasında hükm-i ilâhî tecellî edecektir veya hidayet üzere olan cemaatler ile dalâlet içinde yaşamış olan cemaatler tefrik edileceklerdir.

(22) : Ve taraf-ı ilâhî'den meleklere veya insanların bazıları tarafından bazılarına hitaben denilir ki: (Toplayınız mahşere o zulm etmiş kimseleri) Cenab-ı Hak'kıı emrlerine muhalefet ederek kendi nefislerini felâketlere mâruz bırakmış şahısları (ve onların eşlerini) kendileri gibi putlara tapmış, dinî ilâhîden uzaklaşmış olan arkadaşlarını veya öyle dinsiz refikalarını (ve kendilerine taptıkları şeyleri) putları, bir takım bâtıl mabutlarını toplayınız.

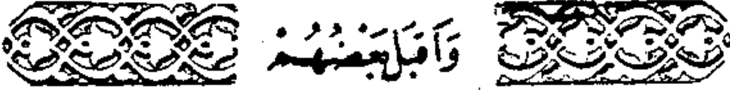
(23) : Evet.. (Allah'ın gayrı) Tapmış oldukları o fâni, mahlûk, âciz şeyleri toplayınız. (Artık onlara cehennem yolunu bildiriniz) Onlara o müthiş yolu gösteriniz. Böyle l?ir hitab-ı ilâhî, o müşrikler hakkmda bir tehakküm ve ihanet içindir. Ve onların âlâm ve ekdannın daha ziyâde artmasına bir sebebtir.

(24) : (Ve) O kâfirler öyle cehenneme sevkedilirken meleklere karşı bir hitab-ı ilâhî teveccüh eder ki: (onları) O dinsizleri (tevkif ediniz) onları mevkıfda hapis eyleyiniz. (şüphe yok ki, onlar sorguya çekilecek kimselerdir) Onlar cehenneme atılmadan evvel bütün fiillerinden, kavillerinden dolayı bir muhasebeye tâbi tutulacak, kendi cinayetleri kendilerince pek açıkça anlaşılmış bulunarak adalet-i ilâhîyye tamamen tecellî edecek, onu müteakip lâyık oldukları cehennemlere atılacaklardır.

(25) : Ve o cehennemlere sevkedilecek olan müşriklere bir teybih olarak denilecektir ki, **(Sizin için ne oldu ki,)** bugün bu dehşetli zamanda **(birbirinize yardım** edemiyorstmuz?.) dünyada iken o putlara, o fâni şeylere tapıyor, onlardan bir şefaat, bir fâide bekliyordunuz, hani ne oldu şimdi hiç bMbirinizin imdadına koşamıyorsunuz?. Şimdi anladınız mı cehaletinizi?.

(26) : **(Hayır..)** Onlar birbirine yardım edecek bir durumda değildirler **(Bugün onlar) o** cehenneme sevkedilmekte olanlar, artık zelilâne bir halde (teslimiyette bulunmuş kimselerdir.) artık onlar, emri ilâhîye inkiyada mecbur olmuş, ona muhalefet edemez, kendilerini azaptan kurtaramaz bir vaziyette bulunmuşlardır. İşte dünyadaki çirkin amellerinin mukabili!.

عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿٢٨﴾
قَالُوا بَل لَّمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ
بَلْ كُنتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذَائِقُونَ ﴿٣١﴾
فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾ فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾
إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(27) : Ve onların bazıları bağlarım» yönelerek muhakemede bulunurlar.

(28) : —Tabf olanla— derler ki: Şüphe yok, siz bize sağdan gelir olmuştunuz.

(29) : Metbu bulunanlar da derkr ki: Hayır.. Siz mümin kimse olmuş değediniz.

(30) : Bizim için sizin üzerinizde bir saltanat bulunmuş değildir. Belki siz sapıtmışlar olan bir kavm olmuş idiniz.

(31) : Arök hepimizin üzerine Rab^bimizin sözü tahakkuk etti. Şüphe yok ki, bizler, elbette —azabı— tadıa kimseleriz.

(32) : Evet.. Biz sizi saptırdık, muhakkak ki, bizde sapıklığa düşmüş kimseler idik.

(33) : Artık şüphesiz ki, onlar o gün azapta ortak kimselerdir.

(34) : Biz muhakkak ki, günahkârlara böyle yaparız.

**

İ Z A H

(27) : Bu mübarek âyetler de cehenneme atılacak kâfirler ile onları iğfal etmiş olanların aralarında vuk'u bulacak münazaaları tasvir ediyor. Hepsinin de azab-ı ilâhîye müstahik olduklarını ve kendi sapıklıklarını itiraf edeceklerini haber veriyor. Ve öyle sapıklar ile onları saptıranların azapta müşterek olduklarını ve günahkârların öyle bir akıbete mâruz kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve onların bazıları bazılarına) Yâni: Dünyada iken küfre düşürülmüş olanlar ile onları öyle küfre düşürmüş bulunanlar, yarın kıyamet gününde bir tevbih ve melâmet maksadiyle (yönelerek) teveccüh etmiş olarak (muhasemede bulunurlar.) soruşturmaya başlayarak münazaaya devam ederler.

(28) : Dünyada iken tâbi olanlar, kendilerini sapıtmış olan metbularına, reislerine (Derler ki, şüphe yok, siz bize) dünyada iken (sağdan gelir olmuştunuz.) yâni: Şerefli bir taraftan görünmüş, kendinizi doğru sözlü göstermiş idiniz, bizi terakkiyata, hayrat ve hasenata sevketmek istediğinizi söyleyerek bizi o suretle aldatmış idiniz.

(29) : O metbu olanlar da b riyasetleri altında kalıp kendilerine tâbi olmuş bulunanlara cevaben (Derler ki: Hayır.. Siz) zâten (mümin kimseler olmuş değildiniz.) siz kendi ihtiyarınızla îmandan mahrum kalmış idiniz. Siz kendi kabiliyetinizi zâyetmiş, çeşit çeşit fenalıkları irtikâpta bulunmuş, Allah Tealâ'ya putları, bir takım malhlûkatı şerik ittihaz etmiş bulunuyordunuz. Siz bizim iğfalâtımıza kıymet vermemeli idiniz.

(30) : Şunu da derler ki: (Bizim için üzerinize bor saltanat bulunmuş değildir.) Biz sizi cebren küfre sevkedecek bir kuvveti, bir kudreti hâiz değildik, sizin ihtiyarınızı elinizden zor zoruna almış bulunmadık. Biz sizi idlâle çalıştığımız zaman ne için güzelce düşünmediniz de bizim aldatıcı propagandalarımıza kıymet verdiniz?. Kusur sizin. Artık bizi bugün ne için muaheze etmek istiyorsunuz?.

(31) : Aralarında öyle cereyan edecek muhaseme neticesi olarak o muğfil şahıslar diyeceklerdir ki: (Artık hepimizin üzerine Rab'bimizin sözü tahakkuk; etti) O Haalık-ı Azîm, «cehennemi elbette ki, cinlerden ve insanlardan, hepsinden dolduracağız» diye buyurmuştu. İşte bu beyan-ı ilâhî, bugün tahakkuk et-

mektedir. Bizler bugün dünyadaki amellerimizin cezasına kavuşacağız, **(şüphe yok ki, bizler elbette)** —Cehenneîh azabını— tadıcı kimseleriz. Öyle bir cezaya müstahik bulunmuş olduk, bu bizim sui hareketimizin bir neticesidir.

(32) : O müfsit metbular, reisler, şöyle de diyeceklerdir: **(Evet. Biz saptırdık)** Sizi hidayet yolundan ayırmak istedik, bu uğurda çalıştık, sizi kendi yolumuza davet ettik **(muhakkak ki, biz de)** zaten **(sapıklığa âüşmüş kimseler idik.)** istedik ki, siz de bizim gibi sapıklardan olasınız fakat size bir cebir ye tazyikte bulunmadık, siz kendi sui ihtiyarınızla dalalet yolunu iltizam etmiş oldunuz.

(33) : Haalık-ı Alîm Hazretleri ise onların ahketteki vaziyetlerini beyan için buyuruyor ki: **(Artık şüphesiz ki, onlar)** O metbularda ve onlara tâbi olanlar da (o gün) o kıyamet zamanı **(azapta ortak kimselerdir.)** onlar, sapıklıkta müşterek oldukları gibi cehennem azabına mâruz kalmakta da müşterek bulunacaklardır. Evet.. Tâbi olanlar akıllarını güzel istimal etmeyerek şeytanî vesveselere, propagandalara aklanarak doğru yoldan çıkmış oldukları için azaba müstahik olmuşlardır. Onları yoldan çıkaran şeytan tabiatlı kimseler ise hem kendileri sapık oldukları için azaba müstahiktirler, hem de başkalarını sapıttırmış oldukları için o sebeple de ayrıca azaba müstahik bulunmuşlardır. Binaenaleyh onların azapları elbetteki, kat kat fazla olacaktır.

(34) : İşte o hikmet ve kudret sahibi olan Haalık-ı Azîm Hazretleri şöyle de buyuruyor: **(Biz muhakkak ki, günahkârlara)** O tâbi ve metbu olan mücrim müfsit kimselere **(böyle yaparız)** onları böyle azaplara mâruz bırakırız. Öyle küfr ve şirke düşmüş kimseler, böyle bir azaba liyakat kazanmışlardır. Onların haklarındaki bu daimî azap, bir muktezay-ı hikmet bulunmuştur. Amenna..

إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَٰهَ
إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ
مَجْنُونٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾ إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ
الْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(35) : Şüphe yok ki, onlara; Allah'tan başka ilâh yoktur, denildiği vakit tekebbürde bulunurlar*

(36) : Ve derler ki: Mecnun bir şair için kendi ilâhlarımızı biz mi terkedeceğiz?.

(37) : Hayır.. O hak ile geldi ve Peygamberleri tasdik etti.

(38) : Şüphe yok id, sîz elbette o pek acıklı azabı tadıcılarsınız.

(39) : Ve siz cezalandırılmayacaksınız, ancak yapar olduğunuz şeyler ile —cezalandınlacaksmızdır—.

***

İ Z A H

(35) : Bu mübarek âyetler de vahdaniyet-i İlâhîyyeyi tasdikten kaçınan ve Resûli Ekrem'e karşı hürmetsizliğe cüret eden mütekebbir müşrikleri reddediyor. Onların müthiş akıbetlerini ve kendi amellerine göre ceza göreceklerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Müşrikler, hem vahdaniyet-i ilâhîyyeyi, hem de risalet-i Muhammed'iyeyi inkâr ederler (Şüphe yok ki, onlara) o müşriklere (Allah'tan başka ilâh yoktur) ulûhiyet, mâbudiyet yalnız Allah Tealâ'ya mahsustur. Öyle putlara ve şâir mahlûklara ulûhiyet ve mâbudiyet isnadında bulunmayın. (denildiği vakit) Onlar (tekebbürde bulunurlar.) bu teklifi kabul etmezler, kendi haklarında o kadar hayrhâh olan bir rehber-i hidayeti takdir edemezler, bilâkis onu da inkâra cür'et gösterirler.

(36) : (Ve derler ki, mecnun bir şair için) Yâni: Hazret-i Muhammed'in bu teklifi üzerine (kendi ilâhlarımızı biz mi terkedeceğiz?.) atalarımızdan bizlere miras kalan bir tapınmayı biz bırakır mıyız?. Elbetteki, o putlara tapınmaya devam edeceğiz.

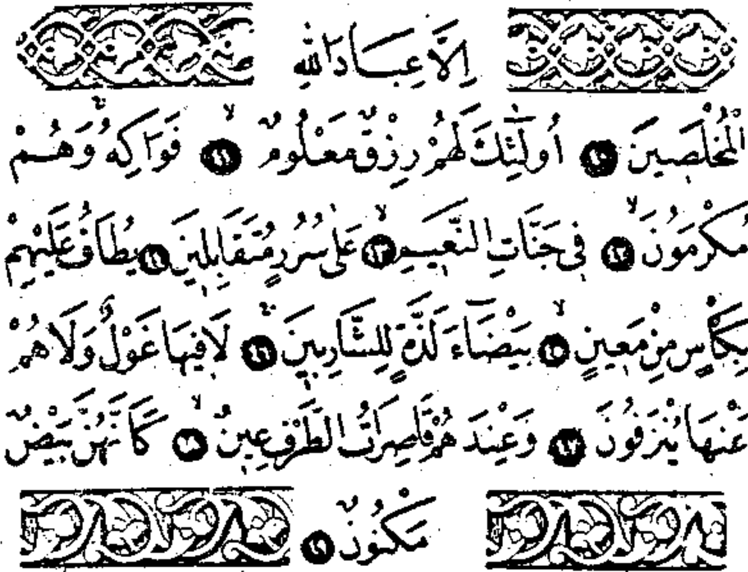
(37) : Allah Tealâ da o müşrikleri tekzib ederek buyuruyor ki; (Hayır) Muhammed Aleyhisselâm, hâşâ, mecnun, şair değildir (o hak üe geldi) aklen sabit, müteaddit deliller ile müeyyet olan dıin-î tevhidi beşeriyete tebliğe memur bulunmuştur, (ye) Hâtemülmürselîn, bütün sabık (Peygamberleri tasdik etti.) onların da din-i tevhidi neşre memur bulunmuş olduklarını bildirdi. Artık bütün Peygamberlerin beşeriyete tebliğ etmiş oldukları bir din-i ilâhîyi neşre çalışan bir zât-ı âlikadr hiç cinnet ile, şairiyet ile tavsif edilebilir mi?.

(38) : Artık ey münkirler!. (Şüphe yok ki, sîz) Bu inkârınızdan, bu mütekebbirâne hareketinizden ve öyle bir Peygamber-i Âlişan'a karşı hürmetsizlik

göstermekte olduğunuzdan dolayı **(elbette o pek acıklı azabı tadıcılarsınız)** cehennemin o şiddetli azabından asla kurtülamayacaksınızdır.

(39) : (Ve) Ey müşrikler, münkirler!, (siz cezalandırılmayacaksınız) Siz öyle haksız yere muazzep olacak değilsiniz **(ancak yapar olduğunuz şeyler ile)** cezalandırılacaksınızdır. Sizin azaplar içinde kalmanız kendi küfr ve şirkinize mukabil bir cezadan ibarettir. Yoksa Cenab-ı Hak, hâşâ bir kimseyi yoktan yere muazzep kılmaz. Onun adalet-i subhaniyesi buna müsaade etmez. Amennâ..

*
* *

MEALİ ÂLİSİ

(40) : Allah'ın ihlâsa erdirilmişler olan kulları müstesnâ.

(41) : Onlar var ya, onlar için bir malûm nzk vardır.

(42) : —Her nevî— meyveler —-vardır— ve onlar ikram olunmuşlardır.

(43) : Naîm cennetlerde.

(44) : Birbirleriyle karşı karşıya tahtlar üzerinde.

(45) : Onların üzerlerine ırmaktan bir bardak 3e dolaşılır.

(46) : Bembeyaz, içenler için lezzetli.

(47) : Kendisinde ne bir gaile vardır, ve ne de onlar ondan sarhoş olacaklardır.

(48) : Ve onlarm yanlarında irice gözlü, nazarlarını —kendilerine— tahsis etmiş zevceler de vardır.

(49) : Sanki onlar, kapalı yumurtalardır.

İ Z A H

(40) : Bu mübarek âyetler de ahirette kâfirlerin hilâfına olarak hâlis ehli îmanın cennetlere dahil ve ne kadar mütenevvî ve tasavvurların fevkinde nimetlere nail olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyleki: Münkirler, pek şiddetli bir günde muazzep olacaklardır. Fakat **(Allah'ın)**-fazl-ı keremiyle **(ihlâsa erdirilmişler)** halisane bir surette ubudiyet vazifelerini ifâya çalışmaya muvaffak bulunmuş olan mü'minler **(müstesna)** onlar kat kat, mükâfatlara, ni'metlere nail olacaklardır.

(41) : **(Onlar var** ya!) Cenab-ı Hak'kın öyle hâlis, mümtaz, müstesna kullan **(Onlar için bir malûm nzk vardır)** onlar, pek lezîz, pek güzel rayihalı pek ziyâde mükemmel nimetler ile vakit vakit merzuk olacaklardır.

(42) : Evet.. Onlar için öyle lezîz, her nevî **(Meyvalar) vardır, (ve onlar) O** cennete..nail olanlar orada **(ikram olunmuşlardır)** Cenab-ı Hak'kın lûtf ve keremine nail bulunmuşlardır.

(43) : Evet.. O mümtaz kullar **(Naîm cennetlerinde)** öyle sıhhat, emniyet, zevk ve lezzet mahallî olan ve mütenevvî meyveleri havî bulunan ebedî bağlar ve bahçeler içerisinde merzuk olup dururlar. Evet.. Onlar bir zahmete düşmemiş, bir ihtiyacı maddiyeye zebun olmamış oldukları halde mahza bir telezzüz için, bir ziyafet-i ilâhîyyeye nâiliyet şerefini ihraz etmeleri için öyle pek lezîz, **inşirah** efzâ meyveler ile taltif **olunurlar,** daha **nice cennet** nimetleriyle aleddevam **merzuk bulunurlar.**

(44) : Evet.. O mes'ut zâtlar, **o** cennetlerde **(Birbirleriyle karşı karşıya tahtlar üzerinde)** otururlar. Birbiriyle ünsiyyette, musahabede bulunurlar.

(45) : **(Onlarm) O** tahtların üzerinde **oturan** zâtların **(üzerlerine) onlardan her birinin** zevk **ve neşvesini arttırmak için cereyan edip duran (ırmaktan bir bardak ile dolaşılır) onlardan her birine bu suretle de ikram edilir.**

§ Maîn; Yer yüzünde cereyan eden zahir bir ırmak demektir.

(46) : O bardaklar ile ikram edilecek lezîz sular **(Bembeyaz)** gayet şeffaf, lâtif bir manzara teşkil edecektir. İçlerindeki sular ise **(içenler için lezzetli)** bulunacaktır.

(47) : O içilecek suyun **(Kendisinde ne bir gaile vardır)** ki, içenleri rahatsız etsin, onların akıllarına, fikirlerine bir zarar versin, **(ve ne de anlar)** Onu **içenler (ondan sarhoş olacaklardır.)** o cennet şurupları, dünyadaki şaraplara asla benzemez, onları içecek olanlar ruhanî zevkler içinde kalacaklardır, hiçbir ârızaya uğramayacaklardır.

§ Gavİ; Baş ağrısı, aklı gidermek, içeriye ağrı vermek, helak etmek, günahkâr kılmak manâsınadır.

§ Nezf; de zafiyet, sarhoşluk, su çekmek, hüccet munkati olmak demektir.

(48) : **(Ve onların)** Cennetlere nail olan zâtların **(yanlarında irice gözlü)** fazlaca güzel ve **(nazarlarını')** kendi kocalarına **(tahsis etmiş)** başkalarına bakmayan **(zevceler de vardır)** bu zevceler, o kendi kocalarının güzel çehrelerini kemâli zevk ije temaşa eder dururlar.

§ Kasıratüt'tarf; Gözlerini hapseden, başkalarına bakmayan kadınlar demektir.

§ Ayn: da gözleri vâsi olan, yâni güzelce gözlü bulunan kadınlardan ibarettir.

(49) : (Sanki **onlar)** O zevceler **(kapalı)** toz toprak dokunmamış, tertemiz, lâtif bir rengi hâiz **(yumurtalardır.)** onlar o kadar bir güzelliğe, bir letafet ve nezafete sahip bulunacaklardır.

§ Meknun; Mestur, kapalı, saklı, kendisine el dokunmamış, gubar isabet etmemiş şey demektir.

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَائِلٌ
مِنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾ يَقُولُ أَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾
أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ أَنْتُمْ
مُطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾ فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾ iv3£
إِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾ أَفَمَا
نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾ إِنَّ
هَذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هَذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(50) : Onların —O ehli cennetin— bazıları bazılarına karşı teveccüh ederek soruşturmaya başlarlar.

(51) : Onlardan bir söyleyici derki: Benim —dünyada iken— muhakkak bir arkadaşım var idi.

(52) : Derdi ki: Sen de hakikaten tasdik edenlerden misin?.

(53) : Biz öldüğümüz ve biz toprak ve kemikler olduğumuz valdt mi, hakikaten biz mi tekrar hayat bulup cezalandırılanlar —olacağız?.—

(54) : Dedi ki: Siz —onun halinden—haberdar olmak isteyen kimseler misiniz?.

(55) : Derken kendisi bakar, **onu** —o arkadaşım— cehennemin ortasında görür.

(56) : Der ki: Vallahi sen az kaldı elbette beni helak edecek idin.

(57) : Ve eğer Rabbimin nimeti olmasa idi, elbetteki, ben de —bu cehennemde— hazır bulundurulmuşlardan olacak idim.

(58) : — O cennetteki zât diyecektir ki— değil mi biz —artık— • ölüler olmayacağız?.

(59) : Ük ölümümüz müstesna ve biz azap görücüler de olmayacağız dep mi?.

(60) : Şüphe yok ki, bu, elbette en büyük bir kurtuluştur.

(61) : İşte çalışanlar, bunun misli için çahşrversinler.

***

İ Z A H

(50) : Bu mübarek âyetler de ehli cennetin birbiriyle musahebede bulunarak dünyadaki bazı arkadaşlarının hallerini birbirinden soruşturmada bulunacaklarını bildiriyor. Bunlardan bir zâtı dünyada iken arkadaşının nasıl sapıtmaya çalıştığını, ahiret hayatını nasıl inkâr eder bulunduğunu hikâye ediyor. Derken o zâtın o arkadaşını cehennem içinde görerek ona uymadığından dolayı ne kadar münşerihülkalp olduğuna işaret buyuruyor. Ve ehli cennetin bir daha ölüme uğramayacaklarını ve azap görmeyeceklerini ve bunun en büyük bir fevz-ü necat olduğunu ve böyle bir saadete ermek için çalışmanın lüzumunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Onların)** O cennet nimetlerinden müstefit olan zâtların **(bazıları** bazılarına karşı teveccüh **ederek)** musahebede bulunurlar, bir nice marifetlere, faziletlere âit mevzuları dermeyan ederler ve birbirlerinden **(soruşturmaya başlarlar.)** dünyadalarken görmüş, geçirmiş oldukları bir takım şüûnatı derhâtır etmiş bulunurlar.

(51) : **(Onlardan)** O cennet ehlinden (bir söyleyici) mükâlemede bulunan bir zât **(derki: Benim,)** dünyada iken (muhakkak bir arkadaşım var **idi)** bu ahiret hayatını tasdik ettiğim için beni tevbih ederdi, kendisi bu ebedî hayata asla kail değildi.

(52) : Benim inancımdan dolayı teaccüp ederek **(Derdi ki: Sen de hakikaten)** ahiret hayatını **(tasdik edenlerden** misin?.) Sen de öyle olmayacak bir şeye inanır mısın?.

(53) : Evet.. **(Biz öldüğümüz ve biz toprak** ve **kemikler olduğumuz** vakhl **mi?.)** Yeniden hayata kavuşacağız?. Ne garip iddia!. **(Hakikaten biz mi tekrar hıp cezalandırılanlar** olacağız?.) Sen de buna kani misin, bu nasıl olabilir?.

hayat bulup cezalandırılanlar olacağız?.) Sen de buna kani misin, bu nasıl olabilir?

(54) : O zât, cennetteki musahiplerine hitaben (Dedi ki: Siz) O ahiret-i münkir arkadaşımın halinden (haberdar olmak isteyen kimseler misiniz?) şimdi onun cehennemde nasıl muazzep olduğuna muttali olup da kendi halimizden dolayı ne kadar ziyâde münşerihülkalp olmalıyız, Cenab-ı Hak'ka hamd ve şükr etmeliyiz ki, öyle muğfillerin iğfaline kapılmadıkda şimdi böyle muazzam âtıfet-i ilâhîyyeye nail olduk.

(55) : (Derken kendisi bakar) Öyle cennette refiklerine hitapta bulunan zât, cennetteki bazı pencerelerden nazar eder (onu) o dünyadaki arkadaşını (cehennemin ortasında görür.) onun ateşler içinde çırpınıp durduğunu müşahede eder. Ehli cennet, bir ihsan-ı ilâhî olarak böyle bir rüyet kabiliyetini hâiz bulunacaklardır, bulundukları ulvî makamlardan bakıp cehennemleri temaşa edebileceklerdir.

(56) : O bakan zât, o cehennemdeki arkadaşına tevbih için yemin ederek (Derki, vallahi) Cenab-ı Hak'ka andolsun ki, (sen az kaldı elbette beni helâk edecek idin) eğer ben senin iğvana kapılarak bu ahiret- hayatını inkâr etmiş olsa idim, şimdi ben de şenin gibi cehenneme atılmış, ebedî helake mâruz kalmış olacaktım. İşte nâsi doğru yoldan ayırmak isteyen o gibi şeytan tabiatlı zındıklara uyanların akıbetleri böyle bir helâktan başka değildir.

(57) : O zât, îmanını muhafazaya muvaffak olmuş olduğundan dolayı fevkalâde mahzuziyetler içinde kalmış olarak diyecekdir ki : (Ve eğer Rab'bhnin nimeti) İhsanı ve beni dîn-i ilâhîsine nail kılması, beni öyle şeytanî vesveselerden siyanet buyurması (olmasa idi, elbetteki, ben de) ey cehenneme atılmış arkadaş!. Şimdi bu cehennemde seninle beraber (hazır bulunmuşlardan olacak idim) Lehülhamd, senin bâtıl sözlerine kıymet vermedim, dinimi muhafazaya muvaffak oldum, böyle bir müthiş akıbetten emin bulundum.

Bu zât ile o cehennemdeki şahsın kimler olduğu bizce malûm değildir. Bizim için fâide, onların şahıslarını bilmekte değil, kıssalarını bilmektedir. Mamafih deniliyor ki: Onlar iki arkadaş veya iki şerik imişler. Aralarındaki müşterek sekizbin lirayı taksim etmişler, *o* zât kendisine âit olan dörtbin lirayı hak yolunda tasaddukte bulunmuş, o şahıs da kendi hissesini dünyevî işlere sarfetmiş, ahiret hayatını münkir bulunmuş idi.

(58) : O zât, o cehennemdeki şahsa karşı olan hitabına nihayet verince ehli cennetten olan refiklerine tevcih-i kelâm ile diyecektir ki, (Değil mi, biz artık ölüler olmayacağız?.) biz bu cennette ebedî kalacak, bir daha hayattan mahrum bulunmayacağız. Bu ne büyük bir ihsan-ı ilâhî!.

(59) : (Ök ölümümüz müstesna) Dünyada iken öldük, kabirde de muvakkat bir hayat bularak badessual yine hayattan mahrum kaldık. Fakat şimdi bu ahiret-i hayatında ebedî hayata kavuştuk, artık bir daha ölmemiz melhuz değil,

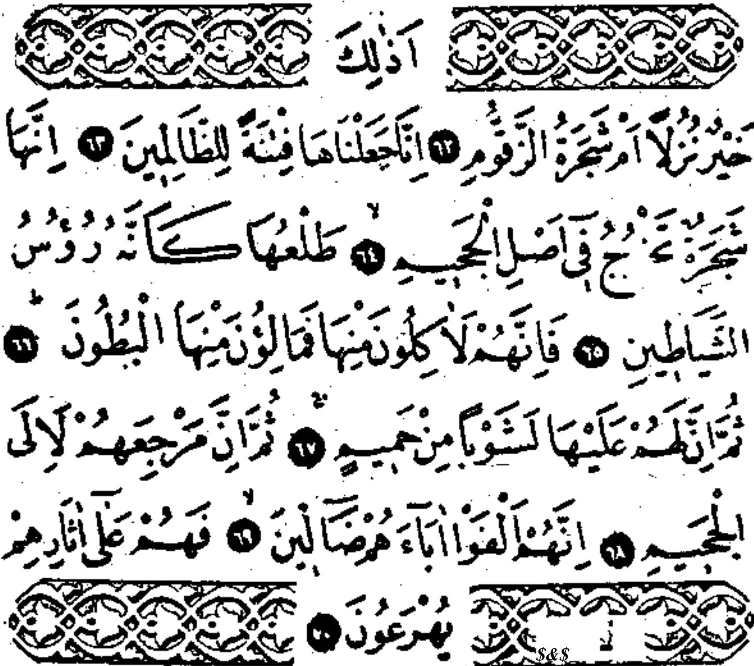
bu bizim için bir azîm- nimet, **(ve biz azap görücüler de olmayacağız değil mi?)** Bu da muhakkak. Artık ne ebedî bir âtıfet-i subhaniyye!.

(60) : **(Şüphe yok kî, bu)** Ehli cennetin nail olacákları bu ebedî hayat, bu azaptan bil,külliyye uzak bulunmuş **(elbette en büyük kurtuluştur)** en büyük bdr necat ve saadettir.

(61) : **(İşte çalışanlar)** Dünyada iken sây' ve gayrette bulunanlar **(bunun misli için çahşıversinler,)** böyle cennet ehline mahsus fevz-ü necat için, böyle ebedî saadete nâiliyet için ibadet ve taatta bulunsunlar, asıl gaye-i hayat budur. Yoksa seriülzevâl olan, bir kısmı âlâm ve ekdar-ı calip bulunan dünyevî zevkler uğrunda kıymetli hayatı feda etmek muvafik değildir.

Bu ulvî nasihat ya o ehli cennetin bir beyânından ibarettir, yahut taraf-ı ilâhîden bir müstâkil kelâmdır.

*

MEÂLÎ ÂLÎSİ

(62) : Nasıl bu mu bir ziyafet taamı olarak hayırlı, yoksa zekkum ağacı mı?

{63) : Şüphe yok ki, biz **onu** —o ağacı—zalimler için bir mihnet kıldık.

(64) : Muhakkak o bîr ağaçtır ki, cehennemin çukurunda -meydana- çıkar.

(65) : Onun meyvesi sanki şeytanların başlarıdır.

(66) : Artık şüphe yok ki, onlar, ondan elbette yiyicilerdir ve ondan karınlarını doldurucilardır.

(67) : Sonra muhakkak ki, onlar için onun üzerine elbette pek kaynamış bir su da vardır.

(68) : Şüphe yok kî, nihayet onların dönüp gidecekleri yer cehennemdir.

(69) : Muhakkak ki, onlar atalarını sapık kimseler buldular.

(70) : İmdi onlar, atalarının izleri üzerine koşturuluyorlar.

İ Z A H

(62) : Bu mübarek âyetler de, cehennem ehlinin yiyecekleri, içecekleri ve içinde bulunacakları şeyler itibariyle ne müthiş bir cezaya mâruz kalacaklarım ihtar ediyor. Onların dinsiz atalarını nasd cahilane bir surette taklit ederek onların izlerinde koşup durmuş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (nasıl bu mu) Ehli cennet için nail olacakları bildirilen bu rızk mı (bir ziyafet taamı olarak hayırlı) bulunmaktadır (yoksa) ehli cehennem için hazırlanmış olan (zekkıra ağacı mı) daha hayırlıdır?. Bunlarin arasındaki fark malûm değil mi?. Artık ne için öyle mühlik olan bir ağacın meyvelerine kavuşmak isteniliyor?. Bu beyan-ı ilâhî, ehli küfre karşı bir nevi tehakküm ve suhriyye kabilindendir. Bu, Kur'an-ı Mübîn'de çokça vârid olan bir uslub-ı beyandır, insanları uyandırmaya bir vesîledir,

§ Nüzül; Misafirler vesaire için hazırlanmış olan yiyecek ve içecek şey demektir.

§ Zakkum; da yapraklan küçük; rayihası pek kerih olan bir ağaçtır. Tehamede bulunurmuş.

(63) : Cenab-ı Hak, o ağacı şöyle tavsif buyuruyor. **(Şüphe yok ki, biz ona) O** zakkum ağacını **(zalimler için)** kâfir kimselere mahsus **(bir mihnet)** bir nevî azap

(kıldık) o kâfirler, cehennemde o ağacın pek acı, pek dilsûz meyvelerinden yiyerek fazlaca muazzep olacaklardır, O ağaç, bir nevi'de ibtilâ vesilesidir. Dünyada bulunan bâzı münkirler «cehennem gibi âteşin bir mahalde bir ağaç nasıl bulunup meyve verebilir» diye buna dâir de olan haber-i ilâhîyi inkâra, bununla istihzaya cür'et gösterirler, bu pek cahilane iddiaları yüzünden de azab-ı cehenneme istihkak kazanmış bulunurlar. Bazı hayvanların âteşler içinde yaşayıp durdukları sabittir. Böyle hayvanları yaratmaya kadir olan bir Haalık-ı Azîm, âteşler içinde bir ağacı da yaşatamaz mı?. Bunu inkâr, büyük bir ibtilâ neticesi demektir ki: Sahibinin ebedî felâketine sebeb olur.

(64) : (Muhakkak o) Şecere-i zakkum (bir ağaçtır ki, cehennemin çukurunda) Biter, meydana (çıkar) onun dalları cehennemin derekelerine yükselir, her tarafında yüz gösterir. Bütün cehennem ehli, onun meyvelerinden yemek mecburiyetinde kalırlar.

(65) : (Onun meyvesi) O zakkum ağacının semeresi, tomurcukları (sanki şeytanların başlarıdır.) onlar o kadar çirkin, o derece korkunç ve pek kerihtir. Bu, bir nevî teşbihtir. En çirkin olan şeyler, şeytanların yüzlerine benzetilir, şunun yüzü sanki şeytân yüzüdür, denilir. Nitekim bilâkis güzel bir yüz, bir surette meleklere teşbih edilir, bu, melekler kadar güzel denilir.

Mahaza deniliyor ki : Yemen'de «Esten» veya «Sevm» denilen bir ağaç var imiş ki, pek ziyâde çirkin bir surette bulunurmuş, adı «Rüu'süsşeyatin» imiş. Binaenaleyh cehennem ehlinin yüzleri temsil tarikiyle bu çirkin manzaralı ağaca benzetilmiştir.

§ Tal'; Meyve demektir ve çiçek gılafı manasınadır ki, çiçek onun içinde bulunur.

(66) : (Artık şüphe yok **ki, onlar)** O cehenneme atılacak olan kâfirler **(ondan)** o zakkum ağacından veya onun meyvesinden **(elbette yiyicilerdir)** açlık sâikasiyle ondan bir fâdde bekleyerek öyle zehirli bir şeyden yemek mecburiyetini hissedeceklerdir, **(ve ondan karınlarını doldurucuklardır.)** Fazla bir açlık veya başka bir cebir ve tazyik, kendilerini öyle pek muzu: bir harekete sevketmiş olacaktır. İşte onların taamları böyle pek çirkin, pek muzu* bulunacaktır.

(67) : **(Sonra)** O kâfirlerin cehennemde içecekleri suya gelince **(muhakkak ki, onlar için)** o kâfirlere mahsus **(onun üzerine) o** zakkum ağacının meyvelerinden yiyip kannlarmı zehirlemeleri neticesinde husule gelen pek şiddetli bir harareti gidermek için **(elbette pek kaynamış bir su da yardır.) onu da** içmek mec-

buriyetinde kalacaklardır. Bunun tesiriyle de yüzlerinin derileri soyulacak, bağırsakları parçalanacaktır.

Şevb; Halt = karıştırmak demektir.

§ Hamim;de harareti şiddetli olan su manasınadır.

(68) : Maamafjh onlar, böyle pek muzır, âteşin şeyleri yemekle, içmekle kalmayacaklardır. (Şüphe yok ki, nihayet onların dönüp gidecekleri yer, cehennemdir) orada ebediye kalacaklar, yanıp yakılacaklardır.

(69) : Onlar, öyle pek müthiş ve daimî bir azaba müstahik olmuşlardır. Zira (Muhakkak ki, onlar, atalarını sapık kimseler buldular) onların babaları, dedeleri dîn-i ilâhîden mahrum, kâfirâne bir hâlde yaşamış kimseler idi, kendileri de körükörüne onlara tâbi oldular, onları kendilerine bir reııber ittihaz ettiler. Onlar öyle cahilane bir taklitte bulunmalı mı idiler?. Halbuki, onlar, dünyaya âit, adî bir menfaate dâir, hususlarda çok kere büyüklerine muhalefet ederek kendi cüz'i, muvakkat fâidelerini temin etmek isterler. Büyüklerinin kanaatlerine kıymet vermeyip kendilerini daha yüksek düşünceli sanırlar. O hâlde din hususunda hemen bir delile, bir bilgiye müstenit olmaksızın körükörüne atalarına tâbi olmaiarı muvafık olabilir mi?. Bundan dolayı mazur sayılabilirler mi?.

(70) : Halbuki, asıl ta'mika mütevakkıf, hakikî istikbâli temine bâis olan bir meselede öyle bir varlık göstermiş olamıyorlar, bir esasa, mâkul bir kanaate mukarin olmaksızın taklide devam ediyorlar, (imdi onlar) Öyle kâfir atalarım taklide çalışanlar (atalarının izleri üzerine koşturuluyorlar) kendileri pek yanlış, müthiş hâilelere sebep olacak bir yola sevkediliyorlar da onun hiç farkında bulunamıyorlar. Onlar kendi akıllarını, fitret-i asliyelerini güzelce muhafaza ederek takibettikleri yolun doğru mu, eğri mi olduğunu anlamaya çalışmalı değil mi idiler?. Bâhusus muhit-i beşeriyette dîn-i ilâhî intişar etmiş, o hususa dâir nilyonlarca eser vücude gelmiş, bütün bunlar medeniyet . âlemine yayılmıştır. Bunlar nazar-ı mütalâya almaları icab etmez mi?. Dünyevî bir gaye uğrunda seyahatlarda bulunuyorlar, birnice eserleri tetkike çalışıyorlar. O halde ebedî hayatlarını temin edecek bir gaye için daha ziyâde çalışmalı ve tarih-i ekvamdan bir ders-i ibret almalı değil midirler?. Artık öyle medeniyet âleminde yaşayanlar, kendi cehaletlerini nasıl mazeret makamında dermeyan edebilirler?. Binaenaleyh o gibi kimseler, elbette ki, dîn-i ilâhîden mahrum olarak ölüp gidince kendilerini ahiret azabından asla kurtaramayacaklardır.

§ Elfev; Buldular demektir.

§ Yühreun; da şiddetli bir surette koşuverirler manasınadır.

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ
أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ
﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾ وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ
الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَجَعَلْنَا
ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٧٨﴾
سَلَامٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّهُ
مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٨٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(71) : Andblsun ki, onlardan mukaddem evvelkilerin ekserisi de sapıtmış idi.

(72) : Yemin olsun ki, onların içinde korkutucular göndermiş idik.

(73) : Artık bak, o korkutulmuş olanların âkıbetleri nasıl oluverdi

(74) : Allah'm adâşa erdirilmişler olan kullan müstesnâ.

(75) : Celâlim hakkı için Nıdt bize nida etmişti. Artık biz ne güzel icabet edenler —-olduk—.

(76) : Ve onu ye ehlini o pek büyük gamdan kurtardık.

(77) : Ve onun zürriyyetini, —evet— onları pâyidarlar kddUk.

(78) : Ve onun üzerine sonra gelenler arasında —bir zflcr-i cemil— bvaktric.

(79) : Selâm Noh'a, bütün âlemler içinde.

(80) : İşte şüphe yok ki, biz muhsin olanları böylece mükâfata nail kılarız.

(81) : Muhakkak ki, o, bizim mümînler olan kullarımızdan idi.

(82) : Sonra ötekilerini sulara gark ettik.

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetler de âsr-ı saadetteki kâfirlerden evvel de bir- takım kavmlerin dalâlet içinde kalmış, kendilerine gönderilmiş Peygamberlerin korkutmalarına iltifat etmeyerek helake uğramış olduklarım bildiriyor. Hazret-i Nuh'un kıssasına işaret ederek ona tâbi olanların necata erdiklerini, münkirlerin de mahvolup gittiklerini ihtar buyuruyor. Güzel îman sahiplerinin ise himaye-i ilahîyyede olduklarını ve mükâfatlara nail bulunacaklarını tebşir ile Resûli Ekrem Efendimize tesliyetbahş bulunmaktadır.. Şöyle ki : Ey Hâtemülmürselîn!. (And olsun ki, onlardan) O senin kavmin olan Kureyş kabilesinden (mukaddem, evvelkilerin) eski kavimlerin (ekserisi de sapıtmış idi.) İbrahim, Hud, Salih Aleyhisselâm gibi Peygamberlerin kavimleri de dalâlet içinde kalmış, o Peygamberlere itaatta bulunmamışlardı.

(72) : (Yemin olsun ki, onların içinde) O eski kavimlerin arasında kendilerini azab-ı ilâhî ile (korkutucular göndermiş idik.) onlar ise o kendilerini irşada çalışan Peygamberlerine itaatte bulunmamışlardı. Yine onlara muhalefete devam edip durmuşlardı. Bu hâl, yalnız Ey Hâtemülenbiyâ!. Senin zamanına mahsus değil, sen fazla müteessir olma.

(73) : (Artık bak, o korkutulmuş olanların) O Peygamberlerini inkâr eden dinsizlerin (âkıbetleri nasıl oluverdi) onlar, ne müthiş felâketlere uğradılar, onların o müthiş tarihî hâllerini şimdiki münkirler bir nazar-ı ibrete almalı değilmidirler?.

(74) : (Allah'ın iMâsa erdirilmişler olan) Kemâl-i hulûs ile vahdaniyet-i ilâhîyyeyi kabul, Peygamberlerini tasdik eylemiş bulunan (kuttan müstesna.) Onlar necata ermiş, uhrevî mükâfatlara namzet bulunmuşlardır. İşte bütün insanlar, böyle bir selâmet ve saadete nâiliyet için dîn-i üâhîiyye sarılmalı değil midirler?.

(75) : İşte o kavimlerini korkutmaya memur olan muhterem Peygamberlere dâir bir misâl: (Celâlkn hakkı için, Nuh bize nidâ etmişti) Kavminin kendisine karşı olan adavetlerinden, suTkastlerinden kurtulması için himaye-i ilâhîyyeye ilticada bulunmuştu, (artık biz ne güzel icabet edenler) olduk. Onun duasını kabul ettik, omu düşmanlarının hücumundan, sui'kastından kurtardık.

(76) : Evet.. O Peygamber-i Zîşan'ın tezarruatıru. kabul ettik. **(Ve onu ve ehlini o pek büyük gamdan kurtardık.)** Onları tufan hâdisesinden muhafaza ettik, kendilerini saha-i selâmete kavuşturduk, kavminin eziyetlerinden vesaireden siyanet buyurduk.

(77) : **(Ve onun zürriyyetini)** Nuh Aleyhisselâm'ın kendisine îman edip sefinesine iltica etmiş bulunan Sam, Ham ve Yâfes adındaki oğullarını ve onlarm evlât ve ahfadını yaşattık **(evet.. Onları payidar kıldık.)** gark felâketinden kurtarıp kıyamete kadar nesillerinin devamını takdir buyurmuş olduk. Müverrihler arasında meşhur olduğuna göre Sam, Arapların, Fars'ların ve Rum'ların babasıdır. Ham, Sudan kavminin babasıdır, Yafes'te Türklerin babasıdır.

(78) : **(Ve onun üzerine)** Hazret-i Nuh hakkında **(sonra gelenler arasında)** bilâhara dünyaya gelmiş Peygamberler vesâir ümmetler beyninde bir zikr-i cemil **(bıraktık)** o mübarek Nuh Aleyhisselam, daima beşeriyetin güzel meth-ü senasına mazhar bulunmaktadu.

(79) : Evet.. Daima **(Selâm)** Selâmet-i dâreyn, saadet-i ebediyye **(Nuh'a)** o muhterem Peygambere olsun, **(bütün âlemler içinde)** gerek melekler arasında ve gerek ins ile cin arasında o güzide Peygamber-i Zîşan aleddevam selâm ile yâd olunsun.

(80) : Cenab-ı Hak buyuruyor ki: **(İşte şüphe yok ki, biz)** Ben Haalık-ı Azîmüşşan **(muhsin olanları)** öyle Nuh Aleyhisselam gibi kemâli ihsan ile muttâsif, dîn-i ilâhîyi neşre hadım, ubudiyet vazifelerini bihakkın ifâya müdâvim olan güzîde kulları **(böylece mükâfata nail kılarız)** onları birnice badirelerden kurtarır, selâmete erdirir, halâyık arasında güzel name, zikr-i cemil'e nail kıiarız.

(81) : **(Muhakkak ki o,)** Nuh Aleyhisselam **(bizim müminler olan kullarımızdan idi)** öyle güzel bir vasfı hâiz, hak yolunda pek ziyâde fedakâr bir Peygamber-i Âlikadr bulunuyordu. Onun içindir ki, öyle bir himaye-i ilâhîyyeye nail olmuş, ebedî bir selâmete, zikr-i cemil'e muvaffak bulunmuştur. İşte bu, îmânın, İhlasın, hak yolunda fedakârlığın bir mükâfatı.

(82) : **(Sonra ötekilerini)** Nuh Aleyhisselâm'ın kavminden olup kendisine muhalefette bulunan, dîn-i ilâhîyi kabulden kaçman kâfirleri de **(gark ettik) tufanın** dalgaları arasında manvoiup gittiler, kendi kötü hareketlerinin cezasına kavuşmuş oldular.

وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ
لَإِبْرَاهِيمَ ﴿٨٣﴾ إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ
مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا
ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ
﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾
مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَأَقْبَلُوا
إِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾

MEÂLJ ÂLİSİ

(83) : Ve şüphe yok ki, İbrahim de onun izinden gidenlerdendir.

(84) : Çünki o, Rab'bine tertemiz bir yürekle geldi.

(85) : O vakit babasına ve kavmine dediki: Siz nelere ibadet edersiniz?.

(86) : Bir iftira olarak mı Allah'tan başka ilâfalar diliyorsunuz?.

(87) : İmdi âlemlerin Rab'bine âk zanmnız neden ibarettir?.

(88) : Derken yıldızlara bir bakışla **baktı.**

(89) : Sonra dedi ki: Şüphe yok, **ben hastayım.**

(90) : Hemen ondan arkalarını çevirmişler olarak uzaklaştılar.

(91) : Artık onların puflarma gitti de —istihza tarikiyle— dedi ki: Yemek yemez misiniz?.

(92) : Size ne oluyor ki, konuşamıyorsunuz?.

(93) : Ve onların üzerine gizlice vararak eliyle bir vuruş vuruverdi.

(94) : Bunun üzerine koşar oldukları hâlde ona yöneldiler.

*

İ Z A H

(83) : Bu mübarek âyetler de İbrahim Aleyhisselâm'ın kıssasını bildiriyor. Babasını ve kavmini ne suretle dîn-i ilâhîye davet etmiş ve yıldızlara bakarak hasta bulunduğunu söylemiş olduğunu hikâye buyuruyor. Kavminin kendisinden ayrılmaları üzerine putlarına gidip onları nasıl parçalamış bulunduğunu, bundan haberdar olan kavminin de koşarak yanına gelmiş olduklarını şöylece beyan buyurmaktadır: **(Ve şüphe yok ki, İbrahim)** Aleyhisselâm **(da O'nun)** Nuh Aleyhisselâm'ın **(izinden gidenlerdendir)** yâni: Hazret-i İbrahim de tevhid-i ilâhî, vesair itikadî esaslar hususunda aynı tariki takibetmekte idi. Belki bütün ahkâm-ı şeriyye itibariyle aralarında bir ittifak mevcut idi.

Demliyor ki: Hazret-i İbrahim ile Hazret-i Nuh arasında ikibin altıyüz kırk sene vardır. Bu müddet esnasmda yalnız Hazret-i Hud ile Hazret-d Salih Peygamber bulunmuştur. Aleyhimüsselâm..

§ Şîa'; Bir zâtın dîni, tarikatı üzerine yürüyen kimse demektir.

(84) : **(Çünki** O) Hazret-i İbrahim dahi Hazret-i Nuh gibi **(Rab'bine tertemiz bir yürekle geldi)** nezîh bir ruha, hâlis bir kalbe sahip idi. Bütün kusurlardan müteberrî ve bütün varlığiyle mâbud-i azîm'ine müteveccih bulunuyordu.

(85) : İbrahim Aleyhisselâm (O **vakit)** serîm bir kalp ile **(babasına ve kavmine)** gelip **(dedi ki: Siz nelere ibadet edersiniz?.)** onların putlara taptıklarını takbih ve tevbih için öyle bir suâlde bulunmuştu. Aklı, başında olan bir kimsenin öyle. putlara tapınmayacağına işaret buyurmuştu.

(86) : Siz yoksa **(Bir iftira olarak mı)** aklî ve naklî bir delîle istinat etmeksizin mücerret yalan yere mi **(Allah'tan başka Sahlar diliyorsunuz?.)** Bu nasıl **tasavvur** olunabilir?. Öyle âciz, **mahlûk** şeylere ne için ibadet edip duruyorsunuz?. Bu ne **kadar** bâtıl **bir kanaat!.**

(87) : **(İmdi) Söyleyiniz bakalım, (âlemlerin Rab'bine âk zannım/ neden ibaretti-?.) Bütün âlemlerin Rab'bi olan bir Haalık-ı Azîm'e ibadeti tahsis etmeyip de O'na o taptıklarınız âdi mahlûkatı şerik ittihaz etmenize sebeb nedir?.**

Öyle âciz, fenaya mâruz şeylerden ne beklersiniz?. Yoksa siz Haalık-ı Azîm'i de bunlar gibi âciz bir mahlûk mu zannediverdiniz? Nedir sizdeki bu kadar cahilane hareket!.

(88) : **(Derken)** İbrahim Aleyhisselâm babasına ve kavmine böyle bir hitapta bulunurken mübarek başım kaldırıp **(yıldızlara bir bakışla baktı)** rivayete nazaran kendisinde muayyen saatlerde sıtma hastalığı ânz oluyormuş.' O saatin gelip gelmediğini anlamak için yıldızlara bakmıştır. Diğer bir tevcihe göre de, «yıldızlara bakmak» tâbiri, uzunca bir tefekküre dalmaktan kinâyedir. Arap'lar, uzun uzadıya tefekküre dalan bir zât hakkında **(yıldızlara bakıyor)** derlermiş. Bir de, deniliyor ki: «yıldızlardan murat» müteferrik lâkırdılar demektir. Hazret-i İbrahim de onların öyle dağınık sözlerini dinlemiş olduğu için bu tâbir irat buyurulmuştur.

(89) : Hazret-i İbrahim, **o** bakışından **(Sonra)** muhataplarına hitaben **(dedi İd: Şüphe yok ben hastayım)** yâni: Bende bir ânzai bedeniye var, onun zuhura geleceği saat tekarrüp etmiş, artık ben sizin ile beraber buhmamıyacağım.

Rivayete nazaran kavminin bir bayram vakti bulunuyormuş. Hazret-i İbrahim, bu hastalığını sebep göstererek onların o bayramlarına iştirak edemiyeceğine işaret buyurmuştur. Maamafih bu hastalığından murat öyle babasının, kavminin putlara taptıklarından ve kendisine karşı hasmâne bir vaziyet almış olduklarından dolayı kalben pek mahzun, pek mukadder ve manevî bir hastalığa giriftar bulunmuş olduğuna işaret de olabilir. Çünki bütün beşeriyet hakkında fevkalâde merhamet ve şefkat besleyen bir Peygamber-i Âlişan, elbette ki, onların öyle müşrikâne hâllerinden dolayı mecruhul'füad bulunurdu. Binaenaleyh İbrahim Aleyhisselâm'm bu beyânında bir yalan söylemek ihtimali yoktur.

(90) : İbrahim Aleyhisselâm'm bu beyanatı üzerine ***o*** muhatapları **(Hemen ondan)** Hazret-i İbrahim'in yanından ona karşı **(arkalarını çevirmişler olarak)** ondan **(uzaklaştılar)** ya kendi bayram yerlerine koşup gittiler veyahut Hazret-i İbrahim'in hastalığı kendilerine sirayet etmesin diye böyle bir kaçınmaya lüzum gördüler.

(91) : **(Artık)** İbrahim Aleyhisselâm tenha kalınca **(onlarm putlarına)** gizlice **(gitti de) o** putlara hitaben istihza tarikiyle ve onların ne kadar âciz şeyler olduğunu teşhir için **(dedi ki:)** Siz, **Ey Putlar!. (Siz yemek yemez misiniz?.)** Nedir sizin öyle cansız vaziyetiniz?. O kavim bayram günlerinde bazı taamları getirir; **bu putların yanında bırakır, onlardan bir feyz ve bereket** beklerler imiş!.

(92) : Hazret-i İbrahim, istihzasına devam ve putların ne kadar hakir şeyler olduğuna işaret için şöyle de buyurdu: (Size ne oluyor ki,) Ey Putlar!. **(konuşamıyorsunuz?.) Bana cevap veremiyorsunuz?. Ey ahmak kavim!. Artık bu**

âciz, bu bîhayat şeylere ne için sıkılmadan tapınıyorsunuz, bunlardan bir feyz ve bereket bekliyorsunuz?.

(93) : (Ve) Sonra da İbrahim Aleyhisselâm **(onların)** o putların (üzerine **gizlice)** hareketle **(vararak** eliyle) kuvvetli **(bir vuruş vuruverdi)** o putları parça parça bir hâlde bıraktı, Yalnız onların bir büyüğünü limeslehetin parçalamadı. Nitekim sûre-i Enbiyâ'da beyân buyurulmuştur.

(94) : **(Bunun üzerine)** Bu hâdiseyi müteakip o kavim, bayram yerlerinden ayrılarak puthanelerine geldiler, onların öyle parçalandıklarını görünce **(koşar oldukları halde O'na)** İbrahim Aleyhisselâm'a **(yöneldiler)** bu putlarını kimin kırmış olduğunu anlamak istediler. O putperest kimselerden biri olanları Hazret-i İbrahim'in kırmış olduğunu görüp o kavme haber vermiştir.

***

قَالَ اَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ
وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَاَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾
فَاَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾ وَقَالَ اِنِّي ذَاهِبٌ اِلٰى رَبِّي
سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ
حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(95) : Dedi ki: Kendi yontar olduğunuz şeye mi taparsınız?.

(96) : Halbuki, Allah, sizi ve yaptığınız şeyi yaratmıştır.

(97) : Dediler ki: Bunun için bir bina yapınızda bunu bir âteş içinde bırakınız.

(98) : Onun için böyle bir hile dilediler. Artık biz de onları pek sefil kimseler kıldık.

(99) : Ve dedi ki: Şüphe yok ben Rab'bime gidiciyim, elbette beni doğru yola iletir.

(100) : Yarabbü. Bana sâlihlerden —bir çocuk— ihsan buyur.

(101) : Biz de onu pek yumuşak tabiatlı bir oğul fle müjdeledik.

***

İ Z A H

(95) : Bu mübarek âyetler, İbrahim Aleyhisselâm'ın putperest kavmini muaheze edip onları intibaha dâvet buyurmuş olduğunu, o kavmin de **o** Peygamber-i Âlişan hakkında nasıl bir sui'kastte bulunmuş olduklarmı bildiriyor. Ve Hazret-i İbrahim'in o kavimden ayrıldığını ve duasının kabul olunarak halîm bir oğul ile mübeşşer bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Yanma koşup gelen kavmini tevbih için **(Dedi ki: Kendi)** ellerinizle taşlardan vesaireden **(yontar)** put haline getirir **(olduğunuz şeye mi taparsınız?.)** kendi ellerinizin bir eser-i san'atını nasıl mabut ittihaz edersiniz?. Siz hiç akilâne düşünmez misiniz?

(96) : **(Halbuki, Allah)** Tealâ Hazretleri **(sizi ve.yaptığınız şeyi yaratmıştır.)** sizin de vücudunuz o putların madde-i asliyeleri de bütün birer mahlûk-ı ilâhîdir. İbadete müstahik olan ise mahlûk değil, Haliktır. Binaenaleyh sizin o mahlûklara ibadetiniz en büyük bir günahtır, pek bedihî bir eser-i hamakattır.

(97) : İbrahim Aleyhisselâm'in böyle kuvvetli beyanına karşı müdafia-i nefse muktedir olamayan müşrik kavmi **(Dediler ki: Bunun)** Hazret-i İbrahim **(için bir binâ yapınız da bunu bir âteş içinde bırakınız)** putlarımıza yaptığı hakaretin cezasına kavuşmuş olsun.

(98) : O müşrikler, **(O'nun için)** Hazret-i İbrahim hakkmda **(böyle bir hile)** bir fenalık, bir tuzak kurma **(dilediler)** o mübarek zât-ı öyle bir âteş içine atıp yâkma.V kararında bulundular, **(artık biz de)** Hazret-i İbrahim'i **o** âteşten kurtararak, o âteşi bir berd ve selâm haline getirdik, **(onları)** O'nun o müşrik kavmini ise **(pek sefil kimseler kıldık.)** onların hilelerini bertaraf ettik, kendilerini zelîl bir vaziyette bırâktık. Bu hâdisede İbrahim Aleyhisselâm'ın uluvyi sânına bir burhan teşkil etmiş oldu.

(99) : (Ve) İbrahim Aleyhisselâm **(dedi ki: Şüphe yok ben)** bu diyardan ayrılacağım,- ibadet ve taatımâ devam edebileceğim bir diyara gideceğim. Evet.. Ben **(Rab'bime gidiciyim)** bu dâr-ı küfrden ayrılıp O'nun emredeceği bir yere gidici bulunmaktayım, **(elbette beni doğru bir yola iletir.) Orada dîn-i vazifelerimi bilâmâni ifâya kadir olurum. Bu gideceği yer ise Şam-ı şeriften, arz-i mukaddeseden ibaret bulunmuştu.**

Tefsiri merağı'de deniliyor ki, bu ayette şu gibi bir işaret vardır ki: Bir insan bir yerde dinini nzay-r ilâhî'ye muafık bir veçhile ikameye muktedir ol-

madiği takdirde diğer bir yere muhaceret etmesi icap **eder.**

(100) : İbrahim Aleyhisselâm, temenniyatma ilâveten şöyle de bir niyazda bulundu. **(Yarabbiî. Bana sâlihlerden)** bir çocuk **(ihsan buyur.)** Bana gurbette rafik olsun, bana vazife-i risaletimi ifâ hususunda yardımcı bulunsun.

(101) : Cenab-ı Hak da onun buduasmı kabul buyurmuş olduğunu söylemce beyan buyuruyor. **(Biz de O'nu)** İbrahim Aleyhisselâm'ı **(pek)** halîm, selîm, uslu **(yumuşak tabiatlı bir oğul He müjdeledik)** ki o da İsmail Aleyhisselâm adındaki pek itaatkâr ilk oğlundan ibaret bulunmuştur.

***

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ
أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ
مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿١٠٢﴾ فَلَمَّا
أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾ وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿١٠٤﴾
قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ هَذَا
لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ
فِي الْآخِرِينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ ﴿١٠٩﴾ كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ
﴿١١٠﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ
﴿١١٢﴾ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَى إِسْحَاقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ
لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(102) : Vakta ki, onunla beraber yürümek çağına yetişti, dedi ki: Oğuk cağazım!. Ben, şüphe yok rüyada görüyorum ki, muhakkak seni boğazlıyorum. Artık bak, sen ne görürsün. Dedi ki: Ey babacığım! Emr olunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabr edenlerden bulacaksın.

(103) : Vakta ki, ikisi de inkiyâd ettiler ve onu alnının bir yanı üzerine yatırdı.

(104) : Ve O'na: Yâ İbrahim!. Diye nidâ ettik ki:

(105) : Sen muhakkak rüyayı tasdik ettin. Biz böylece muhsinleri mükâfatlandırırız.

(106) : Şüphe yok ki, bu, elbette apaçık bir imtihandır.

(107) : Ve O'na bir büyük kurbanlık bedel verdik.

(108) : Ve sonrakilerin arasında O'na karşı —bir güzel sena— bıraktık.

(109) : İbrahim üzerine selâm olsun.

(110) : İşte muhsin olardan böylece mükâfatlandırırız.

(111) : Şüphe yok ki, o müminler olan kullarımızdandır.

(112) : Ve onu sâlihlerden bir Peygamber olmak üzere İshak ile de müjdeledik.

(113) : Ve onun üzerine ve İshak üzerine bereketler verdik ve ikisinin zürriyyetinden muhsin olan da vardır ve nefsine apaçık zulmeden de.

İ Z A H

(102) : Bu mübarek âyetler de Hazret-i İbrahim'e ihsan buyurulan oğlu Hazret-i İsmail'in emr-i ilâhîye ne kadar razı ve muhterem pederine ne derece mutî olduğunu bildiriyor. Allah Tealâ'nm da o muhterem oğula bedel bir kurban kesilmesi lûtfunda bulunup İbrahim Aleyhisselâm'ı selâma, mükâfata kavuşturduğunu haber veriyor ve Hazret-i İbrahim'in İshak nâmında diğer bir Peygamber oğul ile mübeşşer bulunmuş, olduğunu ve onların zürriyyetlerindeıı muhsin olanlar bulunacağı gibd kendi nefislerine zulmedenleria de bulunacağmı beyan buyur-

maktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ'nın ihsanı olan Hazret-i İsmail (Vaktaki) büyüyüp **(onunla)** muhterem pederi Hazret-i İbrahim ile (beraber yürümek çağına yetişti) muhterem babasına hizmette, refakatta bulunur bir yaşa kavuştu. Yâni: Onüç veya yedi yaşma girmiş oldu. İbrahim Aleyhisselâm ona şefkatkârane bir surette hitabederek (Dedi ki: Oğulcağazım!. Ben şüphe yok rüyâda görüyorum ki, muhakkak ben seni boğazlıyorum) Allah yolunda kurban ediyorum, (artık bak sen ne görürsün?) Bu hususa dâir senin reyin, kanaatin neden ibarettir? Hazret-i İbrahim'in o muhterem mahdumu da (Dedi ki: Ey Babacığım!. Einr olunduğun şeyi yap.) Beni hak yolunda boğazla, kurban et (inşaallah beni sabr edenlerden bulacaksın.) ben itaattan ayrılmam, mukadderata razı olurum. Bu söz, o muhterem çocuğun ne ulvî bir fitrette bulunduğunu göstermektedir.

«Rivayet olunuyor ki: İbrahim Aleyhisselâm'a bir gece rüyasında bir zât demiş ki: Allah Tealâ emrediyor ki, oğlunu boğazlayasın. Hazret-i İbrahim uyanmış, bu rüyanın rahmani bir rüya olup olmamasında tereddüt etmiş, o güne bundan dolayı terviye günü denilmiş. İkinci gece yine böylece bir rüya görüyor, bunun rahmani olduğunu anladığı için bu ikinci güne de arefe günü denilmiş. Üçüncü gece de böyle bir rüya gördüğü için. artık oğlunu boğazlamaya azmediyor, bunun için de bu üçüncü güne «Yevmün'nahr» denilmiştir.

Boğazlanması emr olunan zât, ezher olan kavle göre, İsmail[1] Aleyhisselâm' dır. İshak Aleyhisselâm olduğu da rivayet olunmuştur.

(103) : (Vaktaki, ikisi de) Hazret-i İbrahim'de oğlu da **(inkiyâd ettiler)** Allah Tealâ'nın enirine itaat edip teslimiyet gösterdiler (ve) İbrahim Aleyhisselâm **(onu)** oğlunu **(alnının bir yara üzerine** yatırdı) onu boğazlamak için. öyle vaziyette bulundurdu.

Bu hâdise Mekke-i Mükerreme'deki «Mina» mevkiindeki «Sahre» denilen mahal yanında veya Mina mescid-i kurbinde veya orada bugün kurbanlar kesilen bir yerde vuk'u bulmuştu.

(104) : Velhâsıl: Emr-i ilâhîye kemâl-i itaati gösteren bu mühim vak'a böylece vuk'u buldu. (Ve) Cenab-ı Hak, buyuruyor ki: O zaman **(O'na)** Hazret-i İbrahim'e **(Ya İbrahim!. Diye nida ettik ki,)** O'nun nzay-ı ilâhîye mazhariyetini tebşir ederek buyurduk ki:

(105) : **(Sen muhakkak rüyayı tasdik ettin)** O'nun rahmani bir rüya olduğunu anlayarak emr olunduğun vazifeyi yapmaya azmettin, sabrın, emri ilâhîye itaatin tezahür etmiş oldu. Artık Hak Tealâ lütfetmiş, o oğlun yerine bir kurban hayvanının kesilmesini emr eylemiş, Hazret-i İbrahim'i, öyle bir fedakârlıktan kurtarmıştır. İşte bunu beyan için Allah Tealâ buyuruyor ki:

(106) : Evet.. **(Şüphe yok ki, bu)** öyle bir oğulun kurban kesilmesi, bu hu-

sustaki emr-i ilâhî **(elbette apaçık bir imtihandır.)** böyle ağırca bir teklif vukuu, bir ibtilâdır. Buna riayet edip etmeyen kullar teayyün etmiş bulunurlar. Böyle bir emre itaatkâr olanlar, mükâfatlara nail olacaklardır.

(107) : (Ve O'na) O boğazlanması emr edilmiş olan oğul için **(bir** büyük) temiz, kadri yüce **(kurbanlık bedel verdik)** o oğulun boğazlanması kaldırıldı, O' nun yerine öyle bir hayvanın kurban olarak kesilmesi emr edilmiş oldu.

Deniliyor ki: Bu kurban kesilecek hayvan, vaktiyle Habil'in kesmiş olduğu kurban idi ki, cennette otlatılmakta bulunmuş idi. El'ilm-ü indallâh..

(108) : Allah Tealâ Hazretleri şöyle de buyuruyor ki: (Ve **sonrakilerin arasında)** Dünyaya bilâhara gelecek insanlar, muhtelif milletler beyninde **(O'na karşı)** Hazret-i İbrahim hakkında bir güzel sena **(bıraktık)** her millet, onu sever, onun güzel evsâfını hürmetle yâdeder. Bu da onun hak yolundaki fedakârlığmın bir nev'i mükâfatıdır.

(109) : (Ve) Hak Tealâ Hazretleri şöyle de buyuruyor: **(İbrahim üzerine)** Tarafımızdan **(selâm olsun.)** O Peygamber-i Zîşan daima siyanet-i ilâhîyyeye mazhar bulunsun. Meleklerin, insanların, cinlerin arasında selâm ile, hürmet ile yâd olunsun.

(110) : Evet.. Haalık-ı Kerîm Hazretleri buyuruyor ki: **(İşte muhsîn planlan)** İbrahim Aleyhisselâm gibi emr-i ilâhîye her veçhile riayetkar bulunanları (böylece mükâfatlandırırız.) onun güzel nâmını milletler arasında ibkâ ederiz. O'nu ammenin muhabbetine mazhar kılarız.

(111) : **(Şüphe** yok ki O) İbrahim Aleyhisselâm **(müminler olan kullanmızdandır.)** îmari-ı kâmile sahip bütün ilâhî hükmlere zahiren ve bâtmen riayetkar bir hâlde bulunmuş idi..

(112) : (Ve **O'nu)** Hazret-i İbrahim'i **(sâlihlerâen bir Peygamber olmak üzere)** nübüvvet şerefini ihraz edecek olan **(İshâk)** adındaki bir oğlu **(ile de müjdeledik.)** birinci oğlunu hak yolunda feda etmek istemesinin bir mükâfatı olmak üzere O'nu böyle ikinci bir oğula da nail kıldık ki, O da pâye-i nübüvveti hâiz bulunmuştur.

(11.3) : **(Ve O'mın)** İbrahim Aleyhisselâm'ın **(özerine ve İshâk)** Aleyhisselâm'ın **(üzerine bereketler verdik)** onları dünyevî ve uhrevî bereketlere, nimetlere nail ettik. Zürriyyetlerini çoğalttık, onlardan bazılarını da risalet ve nübüvvet şerefine mazhar kıldık, onları ehl-i islâm daima selâtü selâm ile yâd etmektedirler, **(ve Bdsmin)** Hazret-i İbrahim'in de, Hazret-i İshâk'm da **(zürriyyetinden)** O'nların neslinden dünyaya gelenler arasında **(muhsin olan)** mümin, muti bulunanlar **(da vardır ve)** bilâkis **(nefsine apaçık zulm eden)** kâfir ve fâsık olan da vardır.

Bu beyan-i ilâhîde şuna da işaret vardır ki: Hidayet ve dalâlet hususunda, neseb, müessir değildir. Bazan bir sâlih kimsenin neslinden bir fâsık zuhura gelir, bazan da bir fâsık şahsın zürriyyetinden bir sâlih zât dünyaya gelmiş bulunur. Herkes kendi amelinden, kendi ihtiyarından mes'uldür. Fâsık kimsenin mes'uliyeti kendisine aittir, babası buna sebebiyet yermemiş, razı olmamış olunca bundan mes'ul olmaz. Ancak sâlih evlâda nâiliyet temennisinde bulunmalı ve elden geldiği kadar bunu temine çalışmalı, muvaffakiyyeti Cenab-ı Hak-tan niyaz eylemelidir.

∴

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ۚ ﴿١١٤﴾
وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ۚ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ
الْغَالِبِينَ ۚ ﴿١١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ ۚ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَاهُمَا
الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۚ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْاٰخِرِينَ ۙ ﴿١١٩﴾
سَلَامٌ عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ
﴿١٢١﴾ اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(114) : And ofcun ki, Musa ve Harun üzerine de ihsanda bulunduk.

(115) : Ye ikisini de ve kavimlerini de pek büyük bir gamdan kurtardık.

(116) : Ve onlara yardım ettik. Artık gaüp olanlar, onlar oldular.

(117) : Ye ürîsme de o açıkça bildiren kitabı verdik..

(118) : Ye ikisini de dosdoğru yola şevkettik.

(119) : Ye sonrakiler arasında da onlar için güzel bir senâ bıraktık.

(120) : Musa ve Hanın üzerine —-bizden— selâm olsun.

(121) : Şüphe yok ki, biz, muhsîn olanları böylece mükâfatlandırırız.

(122) : Muhakkak ki, ikisi de bizim müminler olan kuUanmızdandır.

İ Z A H

(114) : Bu mübarek âyetler de Hazret-i Musa ile Hazfet-i Harun'un kıssalarına işaret buyuruyor. Onların ve kavimlerinin necata nâil, nusret-i ilâhîyyeye, tarik-i hidaye/te muvaffak olduklarını bildiriyor. O iki mümin, muhsin zâtın bir mükâfat okjıak üzere bu âlemde güzel bir nâma, bir selâma mazhar bulunmuş olduklarımı beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (And olsun ki,) Muhakkak bir lûtf-i ilâhîdir *lii,* (Musa ve Harun üzerine de ihsanda bulunduk.) onları da nübüvvete nail kıldık, dinî ve dünyevî nimetlere kavuşturduk, onları düşmanları olan Mısır'daki kıptîlerin tasallutundan kurtardık.

(115) : (Ve ikisini de ve kavimlerini de) Hem Hazret-i Musa ile Hazret-i Harun'u ve hem de onların kavimleri olan İsrail oğullarını (pek büyük bir gâmdan kurtardık.) onlar, Firavun'un ve kavminin kötü muamelelerine hedef olmakta idiler, İsrail oğulları onların esareti altında zelîlâne bir hâlde yaşıyorlar idi, sonra Cenab-ı Hak onları, o esaretten, o üzüntüden halâs buyurmuştur.

(116) : (Ve onlara yardım ettik) Musa ve Harun Aleyhimesselâm, nusret-i ilâhîyyeye nail oldular, kavimlerini Mısır'dan alıp çıkardılar, onları esaretten kurtardılar, (artık galip olanlar, onlar oldular) Firavun ile leşkeri ise kahr-ı ilâhîye uğradılar, onların yerlerine, mallarına İsrail oğullan mâlik oldular, bir devlete, saltanata kavuştular.

(117) : (Ve ikisine de) Musa ve Hanın Aleyhimesselâm'a (o açıkça bildiren) dinî ve dünyevî maslahatlara âit hükmleri, mes'eleleri vazihan tebliğ eden Tevrat nâmmdaki (kitabı verdik) onlan öyle semavî bir kitaba da nail buyurduk.

(118) : (Ve ikisini de) O iki muhterem Peygamberi de **(dosdoğru yola** şevkettik.) Aklen ve naklen hak ve sevap olan bir müstakim tariki takibe muvaffak kıldık. Kendilerini ismete, siyaneti ilâhîyyeye nail buyurduk.

(119) : **(Ve sonrakiler arasında da)** Bilâhara dünyaya gelen kavimler beyninde de **(onlar icât)** Hazret-* Musa ile Hazret-i Harun hakkında **(güzel bir senâ bıraktık.)** Nice kavimler, onları takdir eder, tebcilde bulunurlar.

(120) : **(Musa ve Hanın üzerine)** Bizden **(selâm olsun)** o muhterem zâtlar, böyle bir selâma lâyık bulunmuşlardır. Meiekler, insanlar ve cinler, onların haklarında selâmet ve saadet temennisine devam ederler. O mübarek Peygamberler, böyle bir zikr-i cemile, bir muhabbet-i âmmeye, bir ithiram-ı hâlâyık'a nâil bulunmuşlardır. Ne büyük bir mazhariyet!.

(121) : İşte Allah Tealâ şöyle **de** buyuruyor: **(Şüphe yok ki, biz muhsin olanları böylece mükâfatlandırırız.) O** iki muhterem kardeş de hakikaten muhsîn ve uhdelerine teveccüh eden vazifeleri bihakkın ifâya çalışmış oldukları için öyle bir mükâfata, güzel bir meth-ü senaya, muhabbet ve tazime nail bulunmuşlardır.

(122) : **(Muhakkak ki, ikisi de)** Hem Musa hem de Hanın Aleyhimesselâm **(bizim müminler olan kullarımızdandır.)** binaenaleyh öyle mükâfatlara nail olmuşlardır, âtifet-i ilâhîyyeye kavuşmuşlardır. Bu ayet-i kerîme ile işaret buyurulmuş oluyor ki: Güzel bir îman, en elzem, en mukaddes bir vazifedir. O îman sebebiyle tecellî eden fazilet, nîmet ve selâmet her türlü faziletlerin, nimetlerin, selâmetlerin fevkinde bulunmuştur. Cenab-ı Hak, cümlemizi öyle bir îmandan mahrum bırakmasın. Amîn..

♣

Oj£-&\ © oy»^V^«Oi^J JWi ^ © ^nJ^^tA

بَعْلاً وَتَذَرُونَ اَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ۝ اَللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ
اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّلِينَ ۝ فَكَذَّبُوهُ فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ۝
اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ۝ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِينَ ۝
سَلَامٌ عَلٰٓى اِلْ يَاسِينَ ۝ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۝ اِنَّهُ
مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ۝

MEALİ ÂLİSİ

(123) : Ve şüphe yok kî, İl)as da gönderilmiş —Peygamber— ferdendir.

(124) : O vakit, kavmine demişti ki: Siz korkmaz mısınız?.

(125) : Ba'l-e mi tapınırsınız?. Ve haalıklann en güzeline —ibadeti— terk mi edersiniz?.

(126) : Sizin de RaVbimz ve evvelki atalarınızın da Rabfri olan Allah'a —ibadeti mi terk eylersiniz?—

(127) : O vakit onu tekzîb ettiler. Artık onlar da elbette ki, —azaba— ihzar edilmiş kimselerdir.

(128) : Allah'ın ihlâsa erdirümâş kuttan müstesna.

(129) : Ve ona karşı sonrakiler arasında —bir zikr-i cemU— terkettik.

(130) : Öyâsîn üzerine selâm olsun.

(131) : Muhakkak ki, biz muhsîn olanları mükâfata nail kılarız.

(132) : Şüphe yok ki, O, bizim müminler olan kullarımızdandır.

*

İ Z A H

(123) : Bu mübarek âyetler de İlyâs Aleyhisselâm'ın kıssasını bildiriyor. O muhterem Peygamberin kavmini vahdaniyet-i ilâhîyye akidesine dâvet ettiğini, O'nu tekzib edenlerin de azaba giriftar olduklarını beyan buyuruyor. Hazret-i İlyâs'ın mümtaz bir mümin olup selâma, zikr-i cemile mazhar ve mükâfata nail olduğunu şöylece bildirmektedir. (Ve şüphe yok ki, Üyas da) Beni İsrail'i din-i tevhide davet için (gönderilmiş) Peygamber (terdendir.)

(124) : (O vakit) O muhterem Peygamberin kavmine gönderildiği zaman, (kavmine) İsrail oğullarına (demişti ki: Siz korkmaz mısınız?.) Haalık-ı Azîm'in azabından endişe etmez misiniz ki, O'nun emirlerine imtisal etmiyorsunuz, nehy ettiği şeyleri terk eylemiyorsunuz.

(125) : Ey Kavmim!. Siz (Ba'l-e mi tapınırsınız?.) öyle elinizle yapmış olduğunuz «Ba'l» adındaki puta mı ibadette bulunursunuz (ve haslıkların en güzeline) ibadeti (terk mi eylersiniz?.) Bu ne kadar cehalet!. Ne büyük dalâlet!.

«Haalık Lâfzı, mucit, muhteri, bir şeyi yoktan var eden, yaratan mânâsına olduğu gibi mukaddir, musavvir, mürebbî mânâsında, müstameldir. Allah Tealâ'dan başka yoktan yaratıcı mânâsına bir Haâlık mevcut olmadığı aklen ve naklen sabittir. Bütün insanların vesâirenin vücutları ve onların vücude getirdikleri şeyler, bütün Cenab-ı Haklan yaratmasiyle vücude gelmektedir. Mahlûkat, bir zerreyi bile yoktan var edemezler. Binaenaleyh bu âyet-i kerîmedeki haalık tâbirinden murat, Allah-ü â'lem, mukaddir ve musavvir, demektir.

Buyurulmuş oluyor ki: Siz bâzı şeyleri tekdir eden, tesvir eden Ttimselere mi tapıyorsunuz?. Herhangi bir şeyi en güzel takdir eden, tasvir buyuran bir mâbud-i azîm'e ibadeti terk ederek. Bu ne kadar cahüâne bir hareket!.

Diğer bir tevcihe göre de buyurulmuş oluyor ki: Ey müşrikler!. Siz bâzı şeylere Haalıkiyyet isnat ediyorsunuz. O şeyler sizin —zu'munuzca— hâşâ bir haalık bulunuyor. Fakat bir kere düşününüz, o şeyleri de bütün mükevvenatı da en güzel surette yaratan Allah Tealâ var iken O'na ibâdeti bırakıp da o zu'munuzca Haalık sanılan âciz, mahlûkata ibâdet etmeniz, onlardan bir fâide beklemeniz nasıl muvafık olabilir?. Siz bu cehaletinizin hiç farkında değil misiniz?.

(]İ26) : Evet.. Hazret-i İdris, kavmine şöyle de ihtarda bulundu: **(Sîzin de Rab'biitiz ve evvelki atalarınızın da RabT»)** Haalık% mürebbîsi, veliyyi nimeti

(131) : Muhakkak ki, biz muhsîn olanları mükâfata nâil kılarız.

(132) : Şüphe yok ki, O, bizim müminler olan kullanmızdandır.

İ Z A H

(123) : Bu mübarek âyetler de İlyâs Aleyhisselâm'in kıssasını bildiriyor. O muhterem Peygamberin kavmini vahdaniyet-i ilâhîyye akidesine davet ettiğini, O'nu tekzib edenlerin de azaba giriftar olduklarını beyan buyuruyor. Hazret-i İlyâs'm mümtaz bir mümîn olup selâma, zikr-i cemile mazhar ve mükâfata nâil olduğunu şöylece bildirmektedir. **(Ve şüphe yok ki, Üyas da)** Beni İsrail'i din-i tevhide davet için **(gönderilmiş)** Peygamber **(terdendir.)**.

(124) : **(O vakit)** O muhterem Peygamberin kavmine gönderildiği zaman, **(kavmine)** İsrail oğullarına **(demişti ki: Siz korkmaz mısınız?.)** Haalık-ı Azîm'in azabından endişe etmez misiniz ki, Ö'nun emirlerine imtisâl etmiyorsunuz, nehy ettiği şeyleri terk eylemiyorsunuz.

(125) : Ey Kavmim!. Siz **(Ba'i-e mi tapınırsınız?.)** öyle elinizle yapmış olduğunuz «Ba'l» adındaki puta mı ibadette bulunursunuz **(ve haalıklann en güzeline)** ibadeti **(terk mi eylersiniz?.) Bu** ne kadar cehalet!. Ne büyük dalâlet!.

«Haalık Lâfzı, mucit, muhteri, bir şeyi yoktan var eden, yaratan mânâsına olduğu gibi mukaddir, musavvir, mürebbî mânâsında, müstameldir. Allah Tealâ'dan başka yoktan yaratıcı mânâsına bir Haalık mevcut olmadığı aklen ve naklen sabittir. Bütün insanların vesâirenin vücutları ve onların vücude getirdikleri şeyler, bütün Cenab-ı Haklan yaratmasiyle vücude gelmektedir. Mahlûkat, bir zerreyi bile yoktan var edemezler. Binaenaleyh bu âyet-i kerîmedeki haalık tâbirinden murat, Allah-ü â'lem, mukaddir ve musavvir, demektir.

Buyurulmuş oluyor ki: Siz bâzı şeyleri tekdir eden, tesvir eden Trimselere mi tapıyorsunuz?. Herhangi bir şeyi en güzel takdir eden, tasvir buyuran bir mâbud-i azîm'e ibadeti terk ederek. Bu ne kadar cahilane bir hareket!.

Diğer bir tevcihe göre de buyurulmuş oluyor **ki:** Ey müşrikler!. **Siz** bâzı şeylere Haalıkiyyet isnat ediyorsunuz. O şeyler sizin —• zu'munuzca— hâşâ bir haahk bulunuyor. Fakat bir kere düşününüz, o şeyleri de bütün mükevvenatı da en güzel surette yaratan Allah Tealâ var iken **O'na** ibâdeti **bırakıp da o zu'munuzca Haalık** sanılan âciz, mahlûkata ibâdet etmeniz, **onlardan bir fâide beklemeniz nasıl muvafik olabilir?. Siz bu cehaletinizin hiç farkında değil misiniz?.**

(126) : Evet. Hazret^ îdris, kavmine şöyle de ihtarda bulundu: (Sizin de Rab'biitiz ye evvelki atalarmmn da Rablıi) Haalık'v mürebbîsi, veliyyi nimeti

(olan Allah'a) ibadeti **mi** terkeylersiniz. Halbuki, O Rabbülâleminden başka ibadete lâyık başka bir zât yoktur. İbadete müstahik olan ancak Allah Tealâ Hazretleridir.

(127) : İlyâs Aleyhisselâm, onları böyle intibaha davet edip haklarında hayrhâh bulunurken **o** müşrik kavmi **(O vakit O'nu)** Hazret-i İlyâs'ı **(tekzîb ettiler)** o mübarek zâtın tevhid-i bârının lüzumuna, şirkin azabı müstelzim olduğuna dâir olan beyanatını kabul etmediler **(artık onlar da) o** müşrik kavim de, bu tekziplerinden dolayı **(elbette ki,)** azaba **(ihzâr edilmiş kimselerdir)** onlar nihayet cehenneme sevkedileceklerdir. O kötü sözlerinin, işlerinin cezasına kavuşmuş olacaklardır.

(128) : Fakat o mübarek Peygamberi tasdik eden **(Allah'ın Masa erdirilmiş)** din-i tevhid ile muttasif bulunmuş olan **(kullan** müstesna) onlar elbette azaba değil, mükâfatlara nail olacaklardır. Bu beyan-ı âli delâlet ediyor ki, o kavim arasında îmana nail olanlar da bulunuyormuş.

(129) : Allah Tealâ da Hz. İlyâs'm bu hak yolundaki çalışmasının bir başka mükâfatım beyan için buyuruyor ki: (Ye **O'na** karşı) O Peygamber-i Zîşan'ın o ulvî mesaisine bir mükâfat olmak üzere **(sonrakiler arasında)** bir zikr-i cemil, bir güzel sena **(terk ettik.)** kıyamete kadar dünyaya gelen ehli îman, o mübarek zâtı tebcil edecek, hakkında senâhan olacaktır.

(130) : Cenab-ı Hak lütfen şöyle de buyuruyor: **(İlyâs'm üzerine)** bizden **(selâm olsun.)** İlyâs Aleyhisselâm'm bir adı da «İlyâsîn» dir. Yahut bundan murat, Hazret-i İlyâs ile O'na îman eden zâtlardır, O'nunla beraber teglib tarikiyle cem edilmişlerdir.

(131) : Hak Tealâ Hazretleri, o eltaf-ı ilâhîyyesinin sebebine işaret için de buyuruyor ki: **(Muhakkak ki, biz muhsîn olanları)** îman ile muttasif ahkâm-ı ilâhîyyeye bihakkın riayetkar olan kulları **(mükâfata nail kılarız)** İlyâs Aleyhisselâm ile O'na tâbi olanlar da öyle muhsîn zâtlar oldukları için mükâfat-ı ilâhîyyeye namzet bulunmuşlardır.

(132) : **(Şüphe yok ki, O)** İlyâs Aleyhisselâm **(bizim müminler olan kullanmızdandır)** öyle bir şeref-i ubudiyeti hâiz olan bir Peygamber, elbette ki, muhleslerden **olup** öyle ulvî mükâfatlara müstahik **bulunmuştur. Aleyhi** Salevatürrahman.

§ İlyâs Aleyhisselâm; Harun Aleyhisselâm'm ahfâdındandır. Kendisine «İlyâsîn» de denilmektedir. Cebelişinâ, cebeli'sinin tâbirleri gibi. Maamafih İlyâsîn tâbiri; Âliyâsîn diye de kıraat olunmaktadır. Bâzı zâtlara ve ezcümle İmam-ı Ahmet Bin Hanbel'e göre, Hazret-i İlyâs ile Hazret-i İdris bir zâttan ibarettir, îlyâs Aleyhisselâm, Şam havalisinde bulunan bir belde ahalisine Peygam-

ber gönderilmişti. O ahali «Ba'l» nâmındaki altundan yapılmış bir büyük puta tapıyorlardı. O putun bulunduğu beldeye «Balebek» adı verilmiştir. O ahali, Hazret-i İlyâs'm tebligatını kabul etmemişler, bilâkis onu beldelerinden çıkarmışlar. Bunu müteakip, beldeleri feyz ve bereketten mahrum kalmış, yağmurlar yağmaz olmuş, açlıktan pek fena bir hâle gelmişler. Nihayet arayıp İlyâs Aleyhisselâm'ı bulmuşlar, O'nun nasihatini kabul ederek sıkıntıdan kurtulmuşlar.. Fakat bilâhara o kavim, yine küfre, fısk-ı fücura mübtelâ olmuş, Hazret-i İlyâs da izn-i ilâhî ile onların aralarından ayrılmış, başka bir tarafa çıkıp gitmiştir. O mübârek Peygamberin yerine «Hazret-i İlyesa'» geçti ve nübüvvete nail olarak o kavmi ıslâha çalıştı. Fakat o kavim, bilâhara yine doğru yoldan çıkmış, kitab-ı ilâhîyi terketmiş, birbirleriyle mülk ve memleket münazaalarına da bulunup durmuşlardı. Nihayet üzerlerine Asuriyye devleti musallat olmuştur. İşte o asırda Yûnus Aleyhisselam da Asuriyye devletinin payitahtı olan Ndynüva şehri ahalisine Peygamber gönderilmiştir.

•*•

وَاِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ اِذْ نَجَّيْنَاهُ
وَاَهْلَهُ اَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾ اِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا
الْاٰخَرِينَ ﴿١٣٦﴾ وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِالَّيْلِ اَفَلَا
تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾

MEÂLİ ÂLÎSİ

(133) : Ye muhakkak ki, Lût da elbette gönderilmiş —Peygamber— ferdendir.

(134) : O vakit O'nu ye ehlini necata erdirdik.

(135) : Azap içinde kalanlar arasındaki bir kocakan müstesna..

(136) : Sonra diğerlerini de helak edîverdik.

(137) : Ve şüphe yok kî, siz elbette onların üzerlerine sabahleyin uğrarsınız.

(138) : Ve geceleyin de. Siz âkilâne düşünmeyecek misiniz?.

*
**

İ Z A H

(135) : Bu mübarek âyetlerde Lût Aleyhisselâm'ın kıssasına işaret ediyor. O'nun ve kendisine muhalefet eden bir zevcesinden başka efrâd-ı ailesinin necata erdirilmiş olduklarını, O'na muhalefet edenlerin ise helake uğramış bulunduklarını bildiriyor. Öyle helake mâruz kalmış kavimlerin daima görülmekte olan tarihî yurtlarından ibret alınması lüzumunu şöylece ihtar buyurmaktadır. (Ve muhakkak ki, Lût) Aleyhisselâm' • (da) Şam tarafında «Sedum» nâmındaki belde ahalisine (elbette gönderilmiş) Bâbil tarafından, Şam yakasına geçmiş Peygamber (lerdendir) o belde ahalisi ise birnice çirkin, başka milletlerin yapmadıkları fahiş şeyleri irtikâb edip duruyorlardı.

(134) : Cenab-ı Hak, Resûl'i Ekrem'ine emrediyor ki: Habibim!. Yâdet o vakti ki, (O vakit O'nu) Lût Aleyhisselâm'ı (ve ehlini) bütün efrâd-ı âilesini (necata erdirdik) onları o kavmin üzerine teveccüh, etmiş olan hâilelerden kurtardık.

(135) : Ancak (Azap içinde katanlar arasındaki bir kocakarı) O Peygamber-i Zîşan'ın emrierine muhalefet eden yaşlı başlı bir zevcesi (müstesna) O da kavim ile beraber helâke mâruz kalmış idi.

(136) : Evet.. (Sonra diğerlerini) Hazret-i Lût ile O'na itaat eden efrâd-ı ailesinden başkalarını, kendi isyanları, çirkin hareketleri sebebiyle (helâk ediverdik) başlanna taşlar yağdırıldı, zelzeleler ile yurtlarının altı üstüne getirilmiş oldu, hepsi de lâyık oldukları cezaya kavuşmuş oldular. Onların harap yurtları birer manzaraî ibret teşkil etmekte bulunuyor.

(137) : (Ve **şüphe yok** ki, siz) Ey Mekke-i Mükerreme'de bulunan, Hâtemülmürselîn'e karşı muhalefete cür'et eden kimseler!, **(elbette)** Şam tarafına vakit vakit seyahat ettikçe (onların üzerlerine sabahleyin **uğrarsınız)** onların nasıl helak olup gitmiş olduklarını anlarsınız.

(138) : (Ve **geceleyin** de) O taraflara uğrarsınız, onların o harap yurtlarını görürsünüz. Artık (siz âkilâne düşünmeyecek misiniz?.) o kavimlerin dinsizlikleri, gayri ahlâkî şeyleri irtikâbetmiş olmaları yüzünden nasıl felâketlere uğramış olduklarını nazara alıp uyanmayacak mısınız?. Sizin başınıza da öyle felâketlerin gelmeyeceğinden nasıl emîn olabilirsiniz?. İnsan biraz da tarihten ibret almalı değil midir?. Bu kıssa için sûre-i enbiyaya da müracaat!.

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ
الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ
وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ
إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَأَنْبَتْنَا
عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ مِائَةِ أَلْفٍ
أَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾ فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١٤٨﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(139) : Ve şüphe yok ki, Yûnus de elbette gönderilmiş —Peygamber— lerdendir.

(140) : Yakta ki, O, dolu bir gemiye kaçmıştı.

(141) : Derken kur*a çekmişte, mağlûp olanlardan olmuştu.

(142) : Artık o melâmet eder —-nefsini kınar— bir hâlde iken O'nu bahk yutuverdi.

(143) : Eğer o çokça teşbih edenlerden olmasa idi.

(144) : Elbette ki, O'nun karnında tekrar dirilecekleri güne kadar kalırdı.

(145) : Artık O'nu`kendisi hasta okluğu hâlde bir açık yere ahverdik.

(146) : Ye O'nun üzerine kabak nev'inden bir ağaç bitirdik.

(147) : Ye O'nu yüzbin ye daha artar olana —öyle bir kavme Peygamber— gönderdik.

(148) : Nihayet îman etliler, artık onları bk müddete kadar geçindirdik —fâidelendirdik—.

***

İ Z A H

(139) : Bu mübarek âyetler de Yûnus Aleyhisselâm'ın kıssasını bildiriyor. O'nun ziyâdece olan zikr ve tesbih-i feyziyle nasıl harikulade bir badireden kurtulmuş ve nasıl büyük bir cemaate Peygamber gönderilmiş ve onların îman ile ittisafım temine muvaffak olmuş olduğunu şöylece beyan buyurmaktadır. (Ve şüphe yok ki, Yûnus) Binî Mettâ (da) elbette (gönderilmiş) Peygamber (lerdendir.) Niynüvâ ahalisini din-i ilâhîye davete memur bulunmuştu. Onlar putlara tapıyorlardı. O mübarek Peygamberlerinin sözlerini dinlemediler, onların başlarına bir azap geleceğini ihtar etti, onların muhalefetlerinden pek müteessir oldu. Daha bir müsaade-i iiâhîyyeyi telâkki etmeden bulunduğu beldeyi terk ederek, bir deniz sahiline vardı.

(140) : Evet.. (Vakta ki, O) Peygamber-i Zîşan öyle bir deniz kenarına varmış, yolcular ile (dolu bîr gemiye kaçmıştı.) kendi yurdundan uzaklaşmak istiyordu. Fakat gemi, hareket etmez olmuştu. Gemide efendisinden firar etmiş bir kul var denilmiş, gemi ahalisi, aralarında -bir kur'a çekmek istemişlerdi.

(141) : (Derken) O ahali (kur'a çekmişde) kur'a Hazret-i Yûnus nâmına isabet edince: «firar eden kul benim» diyerek (mağlûp olanlardan olmuştu.)

§ İbak; Kölenin efendisinden kaçması demektir.

§ Mudhazîn; de kur'a ile mağlûp olanlar manasınadır.

§ Meşhun: de memlu dolu demektir.

§ Müsaheme: de kur'a çekivermektir.

(142) : (Artık O) Hazret-i Yûnus (melâmet eder) daha bir emr-i ilâhî telâkki etmeden kavmini bırakıp kaçtığından dolayı nefsini kınar, (bir hâlde) Kendisini denize attı, hemen O'nu bir (balık yuttu.) fakat Cenab-ı Hak'km bir siyaneti olmak üzere o balığın karnında berhayat olarak bir müddet kaldı.

(143) : (Eğer O) Hazret-i Yûnus (vaktiyle çokça teşbih edenlerden) Allah Tealâ'yı ziyâde zikredenlerden, namaz kılıp teşbih çekenlerden öyle âbit, zâhit kullardan (olmasa idî.) bu müthiş faciadan kurtulamazdı, berhayat kalarak bir daha sahil-i selâmete varamazdı.

(144) : (Elbette **ki, O'nun karnında)** Ö balığın içinde (tekrar dirilecekleri **güne kadar kalırdı.)** kıyametten evvel berhayat olarak bir daha dünya yüzüne gelemezdi. İşte O'nun zühd ve tekvâsı, fazlaca zikr ile, teşbih ile iştigâli kendisi içdn bir vesile-i necat olmuştur. Bundan başkaları da bir ibret dersi almalıdırlar. »

(145) : Allah Tealâ buyuruyor ki: **(Artık O'nu)** Yûnus Aleyhisselâm'ı **(kendisi hasta olduğu hâlde)** mübarek vücudu paluze gibi kesilmiş, kavminin hâlin-

den ve daha bir telâkkî etmeksizin beldesini terk ettiğinden dolayı müteessir, ruhen muztar bulunmuş olduğu hâlde **(bir açık yere atıverdik.)** O'nu balığın karnından alarak bir sâhil-i selâmete kavuşturduk. Balığın karnında ne kadar kaldığına dâir kat'i bir bilgi yoktur. Pek az kaldığı veya üç gün veya yirmi veyahut bir ay veya kırk gün kaldığına kail olanlar vardır.

§ Ara; Hâli, boş mekân demektir.

(146) : **(Ve O'nun üzerine)** Yâni: Hazret-i Yûnüs'un etrafmda **(kabak nevinden)** veya mevz denilen Şam üzümünden **(bir** ağaç **bitirdik.)** onun gölgesinde oturuyor, meyvesinden yiyor, başka bir gıdaya muhtaç bulunmuyordu.

(147) : (Ve **O'nu)** O mübarek Peygamberi öyle sâhil-i selâmete çıkıp tam sıhhat uktan sonra **(yüzbin veya daha artar olana)** O kendisinin Niynüva'daki büyük kavmine tekrar Peygamber olarak **(gönderdik.)** onları tekrar gidip irşada çalıştı, onlar da hâllerini ıslâh ederek O mübarek zât'a tâbi oldular.

(148) : Evet.. O kavim **(Nihayet)** gafletten uyandılar, putlarını terk ettiler, Cenab-ı Hak'ka **(îman ettiler)** o Peygamberlerinin tebliğ ettiği din-i ilâhîyi kabul eylediler, **(artık onları bir müddete kadar geçindirdik.)** Onları ömürlerinin nihayetine kadar fâidelendirdik, kendilerini selâmet ve refah içinde yaşattık. İmanlarının dünyevî mükâfatlarına ermiş oldular, elbette ki, onların uhrevî mükâfatları daha pek büyüktür. İşte din-i ilâhîye sarılmanın pek muazzam fâidesü.

فَاسْتَفْتِهِمْ أَلِرَبِّكَ

الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَٰٓئِكَةَ إِنَاثًا

وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ أَلَآ إِنَّهُمْ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ اللَّهُ

وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا لَكُمْ

كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾ أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ

مُبِينٌ ﴿١٥٦﴾ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ

﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(149) : Şimdi onlara sor, RabT>in için kızlar, ve onlar için ise oğullar mı var?

(150) : Yoksa melekleri dişiler olarak mı yarattık?. Onlar da şahitler mi idiler?.

(151) : Agâh ol, şüphe yok ki, onlar iftiralarından dolayı elbette derler ki:

(152) : Allah doğurdu!. Ve şüphe yok ki, onlar elbette yalancı kimselerdir.

(153) : Kızları oğullar üzerine tercih mi etmiş?.

(154) : Size ne oluyor?. Nasıl hükmediyorsunuz?.

(155) : Hiç düşünüvermez misiniz?.

(156) : Yoksa sizin için apaçık bâr hüccet mi yar?.

(157) : Haydi, eğer siz sadıklar iseniz kitabınızı getiriveriniz.

(158) : Ve bir de O'nunla cinler arasında bir neseb —iddiasında— bulundular. And olsun ki, cinler bilmişlerdir ki, elbette onlar —cehenneme— ihzar edilmiş kimselerdir.

(159) : Allah Tealâ, onların tavsif ettiklerinden münezzehtir.

(160): Allah'ın ihlâsa nail buyurmuş olduğu kullan müstesna.—Onlar böyle bir tavsifte bulunmazlar—.

∴

İ Z A H

(149) : Bu mübarek âyetler de kendilerine küfrleri yüzünden helake uğramış olan eski kavimlerin müthiş tarihî hâlleri bir vesile-i intibah olmak üzere bildirilen asr-ı saadetteki müşrikleri tevbih için bir cevap vermeğe dâvet ediyor. Haalık-ı Azîm ile melekler ve cinler arasında bir münasebet-i nesebiye bulunduğunu hiçbir hüccete mukarin olmayarak iddia eden o müşriklerin cehâletlerini teşhir buyuruyor. O müşriklerin iddialarından Cenab-ı Hak'kın münezzeh olduğunu ve o müşriklerin cehenneme sevkedileceklerini, ehli îmanın ise cehennemden emîn bulunacağını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ, Peygamber-i Zîşan'ına emr ediyor ki: Resulüm!. (Şimdi) Sen (onlara) o müşrik kabilelere (sor) onların cehaletlerini göstermek, kendilerini tevbih ve tahcîl etmek için onlardan bir cevap iste (Rab'bin için kızlar ve onlar,) o müşrikler (için ise oğullan mı var?.) buna cevap verebilirler mi?. Elbette ki, veremezler, hangi bir delîle istinaden cevaba cür'et edebileceklerdir.

Bu gibi taraf-ı ilâhîden vâki olan istifhamlara «istifham-ı inkâri» denilirki; sorguya çekilenleri ilzam, onların cehaletlerini teşhir gibi bir hikmete müstenit bulunur.

«Arap kabilelelerinden Cüheyne, Huzaa, Beni Melih ve Beni Selm müşrikleri melekler Allah'ın kızlarıdır, derler imiş. Halbuki, onlardan birinin bir kızı dünyaya gelince mahcubiyet hisseder, kavminden kaçıp gizlenirmiş. Kendilerince kız evlâdı o kadar çirkin^ mahcubiyeti calip görüldüğü hâlde Haalık-ı Azîm'e öyle kız evlâdı isnadından geri durmazlar idi.

(150) : Hak Tealâ Hazretleri onların o cehaletlerini teşhir ve kendilerine tevbih için şöyle de buyuruyor: (Yoksa melekleri dişiler olarak mı yarattık?.) Meleklerin dişi olduklarını ve Allah'ın kızları bulunduklannı neye istinaden iddia ediyorlar?. Yoksa o meleklerin yaradılışına **(onlar** da) o müşrikler de **(şahitler** mi idiler?.) o yaradılışı bakıp ta müşahede mi etmişlerdi?. Neye istinaden öyle vahi bir iddiaya cür*et ediyorlar?.

(151) : (Agâh ol) Haberdar bulun, o müşriklerin o kadar cahilane iddialarına dikkat et. (şüphe yok ki, onlar iftiralarından dolayı elbette derler ki:) Kendi bâtıl iddialarında İsrar ederek söylenirler ki:

(152) : O melekleri, (Allah doğurdu) işte onlar, böyle bir cehalette, hamakatta bulunmuş olurlar. Hiçbir delile müstenit olmaksızın böyle bir iddiaya cür'et gösterirler, (ve şüphe yok ki, onlar) O müşrikler (elbette yalancı kimselerdir.) bu iddiaları hiç şüphe yok ki, apaçık bir yalandan ibarettir.

(153) : Ne bâtıl bir iddia!. Allah Tealâ (Kızları oğullar üzerine tercih mi etmiş!.) ne için kızları ihtiyar, iltizam etmiş de, oğulları terk eylemiş?. Bütün öri ve âdet, temayülât-ı ruhiyye, akli selim, bunun hilâfına dep midir?.

(154) : Ey müşrikler!. Ey böyle vahî bir iddiaya cür'et edenler!. (Size ne oluyor?.) Neden böyle cahilane bir isnatta bulunuyorsunuz? Siz (nasıl hükmediyorsunuz?.) böyle fasit bir hükme neden lüzum görüyorsunuz?. Her aklı selim, bu iddianın butlanını göstermeğe kâfidir.

(155) : Artık ey müşrikler!. Siz (Hiç düşünüvermez misiniz?.) sizin aklınız yok mu?. Bu bâtıl inancınızın ne kadar, akla, nakle muhalif olduğunu takdir edemiyor musunuz?.

(156) : (Yoksa) Ey câhiller!, (sizin için) Bu iddianızı isbat edecek (apaçık bir hüccet mi var?.) Allah Tealâ'nm evlât sahibi olduğuna dâir bir vahy-i ilâhî, bir delîl-i nakiî mi mevcuttur. Öyle bir şey var ise gösteriniz görelim.

(157) : (Haydi) Ey müşrikler!, (eğer siz) Bu iddianızda (sâdıklar iseniz) bunu isbat edecek olan (kitabınızı getiriveriniz!.) Heyhât!. Ne mümkün!. Siz bu iddianızı isbat edecek bir vesikaya asla mâlik değilsinizdir.

(158) : Haalık-ı Azîm Hazretleri, o müşriklerin kabil-i hitap, cevaba muktedir olmadıklarına işaret için onların diğer bir bâtıl iddialrasını da şöyle gaip sigasiyle teşhir buyuruyor: (Ve bir de O'nunla) O Haalık-ı Kadîm ile (cinler arasında bir neseb) iddiasında (bulundular) ne kadar bâtıl bir iddia!. Halbuki, cinler dahi onların bu iddiasını reddederler. Cinler dahi bilirler ki: (elbette onlar) Böyle müşriJkâne bir iddiada bulunanlar cehenneme (ihzar edilmiş kimselerdir.) onlar ergeç cehenneme atılacaklardır.

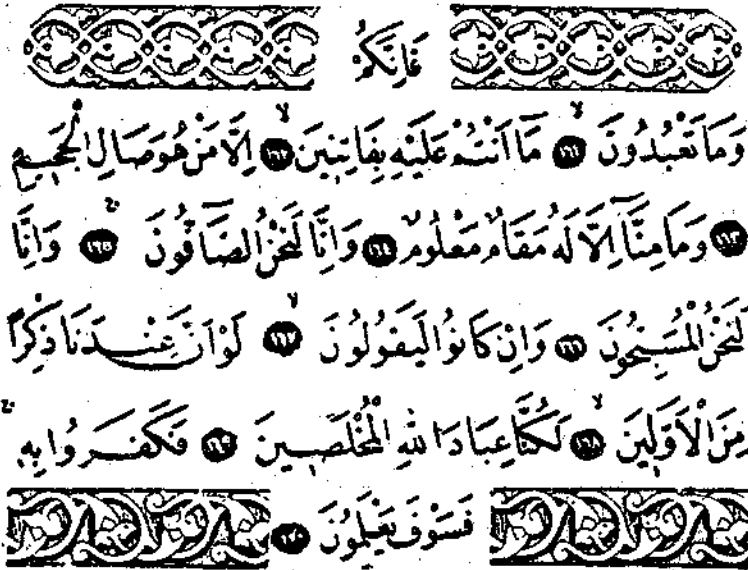
«Bu cinlerden murat, bâzı zevâta göre, meleklerden ibarettir. Fakat melekler ile Cenab-ı Allah arasında böyle bir neseb iddiasında bulunmuş oldukları beyan buyurulduğu için artık tekrar bu neseb iddiasını beyan zait olmuş olur. Fahrazî nin de tercih ettiğine göre bu cinlerden murat, melekler değildir. Belki bunlardan murad, cin taifesinden olan şeytanlar vesairedir. Bir kısım zındıklara gö-

re bâşâ Allah Tealâ ile şeytan iki kardeştir. Allah, hayırlı, kerîm kardeştir, şeytan ise şerîr, lâim bir kardeştir. Nitekim Mecusîler de Cenab-ı Hak'ka yezdan, şeytana da ehremen diyerek aralarında bir münasebet-i nesebime olduğuna kail olmuşlardır.

(159) : Şân-ı ulûhiyet ise, o gibi iddialardan müberrâdır, mukaddestir. Evet. (Allah Tealâ, **onların)** O müşriklerin, o câhillerin (tavsif ettiklerinden) Allah'in kızları vardır, Allah ile cinler arasında bir münasebet-i nesbiyye vardır demelerinden, o Haalık-ı Azîm'i böyle hilâf-ı hakikat, şân-ı ulûhiyetine gayrı lâyık şeyler ile vasıflandırmakta olduklarından (münezzehtir.) Amenna..

(160) : **(Allah'ın** ihlâsa. nâil buyurmuş olduğu) Mümîn (kulları müstesna) onlar. Cenab-ı Hak'kı o gibi gayrı lâyık vasıflardan tenzih ederler, o Haalık-ı Azîm'in şerik ve nâzirden, evlât ve iyâlden münezzeh olduğunu bilirler, kemâli hulûs ile vahdaniyet-i ilâhîyeyi tasdik ve takdis ederler.

***

MEALİ ÂLÎSİ

(161) : Artık şüphe yok ki, siz ve ibadet ettiğiniz şeyler..

(162) : O'na karşı —kimseyi— fitneye düşürücüler değilsinizdir.

(163) : Ancak —kendisini— cehenneme saldıran kimse müstesna. .

(164) : Ve bizden ise bir kimse yoktur ki, illâ O'nun için bir malûm ma* tara vardır..

İ165) : Ve şüphe yok ki, bizleriz, elbette bizleriz, o saf beste olanlar..

(166) : Ve muhakkak ki, bizleriz, elbette bizleriz, o teşbih ediciler..

(167) : Ve elbette ki, —kâfirler, evvelce— diyorlardı İdî

(268) : Eğer bizim yanımızda evvelkilerden bir kitap bulunmuş olsa idi.

(169) : Elbette ki, biz Allah'ın ihlâsa nâil olmuş kullarından olur idik.

(170) : Fakat şimdi O*nu inkâr ettiler. Artık ileride bileceklerdir.

**

İ Z A H

(161) : Bu mübarek âyetler de o müşriklerin dinsizliğe müstaid, ehli cehennemden olmaları, taraf-ı ilâhî'den mukadder olanlardan başkasını sapıklığa düşüremiyeceklerini bildiriyor. Meleklerin de ubudiyetlerini mu'terif olduklarını beyan ile o müşriklerin iddialanndaki fesadı teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ, o müşriklerin bâtıl itikatlarını red ve onların hâlis kullara bir zarar veremiyeceklerini te*yid için şöyle buyuruyor: (Artık şüphe yok ki, siz) Ey müşrikler!. Ey dîn-i ilâhîye karşı cephe almış olan münkirler!, (siz ve) Kendilerine (ibadet ettiğiniz şeyler) kendilerinden bir fâide beklediğiniz, şeytanlar, bâtıl mâbutlar, öyle âciz mahlûklar.

(162) : (O'na karşı) Allah Teaîâ'nm kuvvet ve azametine muhalif olarak bir kimseyi, O'nun kullarından herhangi şahsı (fitneye düşürücüler değÜsinîzdir,) siz kendi kuvvetlerinizle nâsi idlâl ederek onları vahdaniyet-i ilâhîyye âkidesinden mahrum bırakamazsınız.

(163) : (Ancak) Kendisini (cehenneme saldıran) kendi ihtiyarını sui'istimâl eden, fitret-i asliyesini zayi eyleyen, o cihetle hakkında azab-ı ilâhî mukadder bulunan (kimse müstesna) öyle bir kimseyi ey dinsizler, siz sapıttırabilirsiniz, yoksa »kimi güzelce kullanan hâlis kullan dîn-i ilâhî'den mahrum bırakamazsınız, c kullar, siyanet-i ilâhîyeye mazhardırlar.

(164) : (Ve) İşte öyle muhterem kullardan olan melekler de Cenab-ı Hak*ka ubudiyetle müftehirdirler. Ve onlar derler ki: (bizden ise bir kimse yoktur ki, illâ onun için bir malûm makam varda[1].) O kendisine mahsus bir semâ'da, bir makamda bulunur, kendisine mahsus bir mertebe vardır. Onu tecavüz edemez. Vazife-i ubudiyetimiz, muayyendir, ona muhalefette bulunamavız.

(165) : (Ve şüphe **yok İd** bizleriz, **evet elbette bizleriz)** Biz melekler zümresiyiz (o saf besfe olanlar) namaz için, niyaz için saf saf olarak arz-ı ubudiyete devam edenler.,

(166) : **(Ve muhakkak ki, bizleriz, elbette bizleriz, o tesbîh ediciler)** Cenab-ı Hak'km zât-ı ulûhiyetini lâyık olmayan şeylerden tenzih eyleyenler. Evet.. Hepimiz de o Haalık-ı Azîm'in kullarıyız, hepimiz de O'nun atıfetine muhtacız, O'nun şerik ve nâzirden, evlât ve iyâle ihtiyaçtan münezzeh olduğunu bilip itiraf etmekteyiz. Bizler, hâşâ o Haalık-ı Azîm'in evlâdı olmak iddiasında bulunamayi7, böyle bir iddia, en büyük bir cehalet, bir dalâlet eseridir.

(167) : İşte melekler de böyle vahdaniyet-i ilâhîyeyi musaddık, kendi ubudiyetlerini ve Cenab-ı Hak'km siyanetine muhtaç olduklarını muterif oldukları hâlde birtakım müşrikler, bunun hilâfını iddia etmekte bulunmuşlardır. (Ve **elbette** ki,) Öyle kâfirler, Mekke'deki müşrikler, evvelce, risalet-i Muhammediyeden mukaddem **(diyorlardı ki:)** biz bir Peygambere, bir kitaba nail bulunmuş değiliz.

(168) : (Eğer **bizim** yanımızda evvelkilerden) Geçmiş milletlere âit, Tevrat ve İncil gibi kitaplardan **(bir kitap bulunmuş olsa idi..)** bize ilâhî, emrleri, nehyieri bildirecek bulunsa idi..

(169) : **(Elbette ki, biz Allah'ın ihlâsa nâil olmuş kullarından olmuş olur idik.)** Allah Tealâ'ya halisane ibadet ve taatta bulunurduk, başka milletlerden daha ziyâde doğru yolu takibe muvaffak olurduk. Övle bir kitaba nâiliyetten mahrumiyetimiz, bizi cehalet içinde bırakmış oldu.

(170) : Halbuki, onlara bilâhara Hâtemülmürselîn Hazretleri geldi, kendilerine semavî kitaplann âhırı ve en efdâli olan Kur'an-ı Mübîn'in ahkâmını tebliğ etti, onları irşada ve tenvire çalıştı. **(Fakat şimdi)** O kâfirler, sözlerinde durmadılar **(O'nu)** onlara tebliğ buyurulan o kitab-ı ilâjıî'yi o mukaddes, mevîze-i subhaniyeyi **(inkâr ettiler)** sözlerinde durmadılar, şirk ve isyan içinde yaşamaktan ayrılmadılar, **(artık)** Onlar **(ileride bileceklerdir.) O** küfrlerinin ne müthiş bir cezasına kavuşacaklardır, nankörlüklerinin, dîn-i ilâhîye karşı cephe almalarının kat kat mücazatım göreceklerdir. Ne büyük bir tehdid-i üâhî!. Artık **o** gibi sapık insanlar, böyle pek müthiş bir akıbeti, bir ebedî azabı düşünerek **o** pek muzır, fahiş kanaatlerini, hareketlerini terk etmeli değil midirler?.

***

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾
إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ
عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٤﴾ وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾
أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ
الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٨﴾ وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ
يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾
وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(171) : Celâlim hakkı için -Peygamber- gönderilmiş kullarım için bizim bir sözümüz geçmiştir.

(172) : Şüphe yok ki, onlar elbette mısrete nail olanlar, onlardır.

(173) : Ve muhakkak ki, bizim ordumuz, elbette galipler olanlar, onlardır.

(174): Artık sen, onlardan —o muhaliflerden— bir zamana kadar yüz çevir.

(175) : Ye onlara bak!. Elbette ki, yakında göreceklerdir.

(176) : Ya bizim azabımızı mı alelacele istiyorlar?.

(177) : Fakat onların sahasına indiği **vaka artık korkutulmuş olanların sabahı** ne **kadar fenadır.**

(178) : Ve onlardan bk zamana kadar yüz çevir.

(179) : Ye gör, onlar da yakında göreceklerdir.

(180) : Rab'bin, o izzet sahibi, onların tavsif ettiklerinden münezzehtir.

(181) : Ve selâm Peygamberlerin üzerinedir.

(182) : Ye hamd, âlemlerin Rab'bi olan Allah içindir.

* *

İ Z A H

(171) : Bu mübarek âyetler de, müşrikleri tehdit eden âyetleri müteakip Resûli Ekrem Hazretlerine tesliyette bulunuyor, ehl-i islâm'ın nusret-i ilâhîyyeye nail olacaklarını tebşir buyuruyor. O Nebiyyi Zîşan'ın yakında cezalandırılacak olan müşriklere bakıp da müteessir olmamasını emrediyor. Ve Allah-i Azîm'in gayrı lâyık tavsiflerden münezzeh olduğunu ve Peygamberân-ı izâm'ın selâm-ı ilâhîye mazhar bulunduklanm, asıl hamd-ü senanın da Rabbülâlemîn Hazretlerine mahsus bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri, Peygamber-i Zîşan'ın kalbini takviye ve vâd-i ilâhî'sinin ehemmiyetine işaret için buyuruyor ki: (Celâlim hakkı için) Muhakkaktır ki, beşeriyeti dîn-i ilâhîye davete memur olarak (Peygamber gönderilmiş kullarım için) onların nusrete, galebeye, fütuhata muvaffak olacaklarına dâir (bizim bir sözümüz geçmiştir.) bir vâd-i ilâhî'miz vuk'u bulmuştur, o herhalde tahakkuk edecektir.

(172) : Evet.. (Şüphe yok ki, onlar) O Peygamberler, evet,, (nusrete nail olmuş olanlar) dünyada düşmanlarına galebe ederek dîn-i ilâhîyi neşre muvaffak bulunanlar (onlardır) o mübarek Peygamberlerden ibarettir.

(173) : (Ve muhakkak ki, bizim ordumuz) Ehli îman zümresi, islâm mücahitleri (elbette galipler olanlar) düşmanları üzerine dünyada ve ahirette tefevvuk etmiş bulunanlar (onlardır.) o islâm erleridir, o müminler zümresidir. Çünki nihayetülemr, nusret, âtıfet-i ilâhîyeye nâiliyet, onlara mahsustur. Evet.. Şüphe yok ki, dîn-i ilâhî, aklen ve naklen bütün bâtıl dinlerin, mesleklerin fevkindedir, hepsine galiptir. Bahusus Hâtemülmürselîn Hazretleri, büyük bir muvaffakiyete nail olmuş, milyonlarca nâs, dîn-i islâm'ı kabul ederek islâmiyeti şark ve garbe neşre muvaffak bulunmuşlardır. Vakıa bâzı mağlûbiyetler yüz göstermiş ise de bu muvakkattir, bir hikmete müstenittir, bazı kusurların dünyevî bir cezasıdır, bir intibaha vesiledir. Fakat şu da muhakkaktır ki, dîn-i ilâhî, ebediyyen himâye-i ilâhîyeye mazhardır. Ve asıl ebedî hayat sahası olan ahirette de mansur, âtıfet-i subhaniyyeye nail olacak zümre, ancak ehl-i îman'dır. İşte asıl şayân-ı temenni olan nusret de böyle ebedî »mes'udâne bir akıbete nâiliyettir.

(174) : (Artık) Ey Hâtemülmürselîn!. **(sen onlardan) O** Mekke-i Mükerreme'deki muhaliflerden, islâmiyete karşı adavet gösterenlerden **(bir zamana ka-**

dar yüz çevir.) onlarm hâllerine bakıp üzülme. O zamandan murat, Yâ Resulullâh'ın cihat ile memur olacağı zamandır veya Bedr gazvesi veva Mekke-i Mükerreme'nin fethi günüdür.

(175) : **(Ve onlara bak)** Onların başlarına gelecek azaba nazar et, onlarm akıbetlerini gözet, **(elbette ki, yakında göreceklerdir.)** Kendileri nasıl bir makhuriyete, inhizama uğrayacaklar, islâmiyet ise nasıl muzaffer olup her tarafa intişar edecektir, bütün bunları birgün görmüş bulunacaklardır. Nitekim de biraz sonra görmüşlerdir, kendi yurtlan müslümanlann ellerine geçmiş, kendileri islâm hâkimiyeti altında kalmaya mecbur olmuşlardır.

(176) : (Yâ) O düşmanlar, o münkirler **(bizim azabımızı mı alelacele istiyorlar?.)** kendilerine ihtar edilen kötü âkıbetlerine imkân tasavvur etmeyerek müstehziyâne bir edâ ile: O «azap bize ne zaman teveccüh edecektir» diye söylenmekte bulunmuşlardı.

(177) : Cenab-ı Hak da buyuruyor ki: **(Fakat) O** azap onlarm **(sahasına indiği)** onlarm yurtlarını kapladığı **(vakit)** onlar öyle bir azaba tutuldukları zaman **(artık korkutulmuş olanların)** böyle bir azaba uğrayacakları vaktiyle kendilerine bildirilmiş bulunan o münkirlerin **(sabahı ne kadar fenadır.)** onlar, nasıl müthiş bir inkılâba mâruz kalacaklardır, nasıl felâketâver bir güne kavuşmuş bulunacaklardır, bunu hiç düşünmüyorlar mı?. Nitekim asr-ı saadetteki bir takım müşrikler az sonra birnice felâketlere uğramışlardır. Ezcümle Bedr gazvesindeki ve Mekke-i Mükerreme'nin fethi gününde büyük mağlûbiyetlere mâruz kalmışlardır.

(178) : (Ve) Ey Seyyidülenbiyâ!. Sen müteselli ol, sen **(onlardan bir zamana kadar yüz çevir)** onlarm sözlerinden, inkârlarından dolayı müteessir olup durma.

(179) : Evet.. Ey Resûli Zîşan!. Sen sabr et, (Ve **gör)** nazar buyur, **(onlar da)** o münkir düşmanlar da **(yakında göreceklerdir.)** başlarına gelecek olan felâketleri görüp anlayacaklardır. Onlar, dünyada mağlûbiyetlere uğrayacakları gibi asıl ahirette de nasıl bir azap içinde kalacaklarını görüp bilmiş olacaklardır.

(180) : Evet.. O dinsizler, Allah Tealâ'ya o şerik ittihaz edenler, öyle pek fena **bir** âkıbete müstahdk olmuşlardır. Zira onlar, şân-ı ilâhî'ye muhalif şeyleri **Cenab-ı Hak'ka isnat etmişlerdir. (Rab'bin) Seni yaratan, besleyen, kemâle eriştiren kerîm mabudun (o izzet sahibi)** olan ve kudreti, azameti **her** şeyin fevkin-* **de bulunan kadîm Haalıkın (onlarm) o** müşriklerin **(tavsif ettikleriıideıı münezzehtir.) onlar, zâta ulûhiyete evlât isnat ediyorlar, Cenab-ı Hak ile bâzı mahlûkatı arasında bir münasebet-i nesebiyye bulunduğunu iddiaya cür'et gösteriyorlar. Ve daha nice yanlış inançlarda bulunuyorlar. Halbuki, o Haalık-ı Azîm, o gibi şeylerden tamamen münezzehtir, müberrâdır. Amenna..**

(181) : (Ve selâm) Dünyevî ve uhrevî selâmet ve saadet **(Peygamberlerin üzerinedir.)** onlar, dîn-i ilâhîyi beşeriyete tebliğe çalışmış, rahmet-i ilâhîyyeye nâil ve siyanet-i subhaniyyeye mazhar bulunmuşlardır.

(182) : **(Ve hamd)** Medh-ü sena, arz-ı şükran **(âlemlerin Rab*bi olan)** bütün melekleri, insanları vesâir mahlûkatı yoktan var eden, besleyen kemâle eriştiren ve zahirî,'bâtınî nîmetleri âlemşümul bulunan **(Allah)** Tealâ ve tekaddes **(içindir.)** O'nun zât-ı ahadiyyetine mahsustur.

İşte müminler için en kutsî bir vazifedir ki, Allah Tealâ Hazretlerini daima böyle tesbîh ve tehmit ile zikr ederek kalplerini nûr-i îman ile tenvire devam etsinler.

Bu âyet-i kerîme'nin fazileti pek çoktur. Yapılan tilâvetlerin, ibâdetlerin, duaların sonunda alelekser bu âyet-i celîle okunur. İmam Âli Radiallâhü Anh'-tan rivayet olunuyor ki: Her kim büyük bir ölçü ile mükâfata ermek ister ise, meclisinden ayrılırken son kelâmı bu âyeti kerîme'yi tilâvetten ibaret olsun. Allah Tealâ, cümlemizi tesbîh ve tevhide, hamd-ü senâ'ya ve selâtü selâma devam eden kullarından eylesin. Amîn.. Velhamdüîillâhi Rabbülâlemîn..

SÂD SÛRESİ

Bu mübarek sûre, Mekke-i Mükerreme'de sûre-i Kamef'den sonra nazil olmuştur. Seksen sekiz âyet-i kerîmeyi havidir, Saffat sûresini mütemmim gibi bir veçhile nuzûl etmiş, çünki bu sûrede Dâvûd ve Süleyman Aleyhimesselâm'-m kıssaları da bildirilmiştir. «Sad» harfiyle başlandığı için kendisine «Sâd» sûresi adı verilmiştir. Bir adı da «Sûre-i Dâvûd» dur. Bu ulvî sûre'nin başlıca münderecatı da şunlardır:

(1) : Müşriklerin pek bâtıl âkidelerini teşrih ve red ve kendilerini tevbîh ve ilzam.

(2) : Nûh, Salih, H\ıd, Şüayb, Dâvûd, Süleyman, Eyyûb, İbrahim, İshâk, Yâkûb, İsmail, İlyesa, Zülkifl ve Âdem Aleyhimüsselânrın kıssalarma işaret.

(3) : Hak yolunda Peygamberan-ı İzâm'm çekmiş oldukları eziyetleri ve nihayetinde galibiyete, nusret-i ilâhîyeye nail bulunmuş olduklarını beyan ile Hâtemühnürselîn Hazretlerine tesliyetbahş oknak, O'nu da nusret-i subhaniyeye mazhariyetle tebşir etmek.

(4) : Müşriklerin, münkirlerin asıl kıyamette de ne kadar müthiş azaplara uğrayacaklarını ihtar.

(5) : Âdem AleyhisselânVa karşı meleklerin secde ile mükellef bulunmuş olduklarım, şeytanın ise böbürlenerek bu secdeden kaçınmış olduğunu ve **bu yüzden ne fena bir sapıklığa düşmüş bulunduğunu beyan.**

(6) : Kur'an-ı Mübîn'in nasıl umumî bir mevize-î ilâhîyye olduğuna nazarları celb ve münkirlerin, bilâhara nasıl müthiş bir vaziyette kalacaklanm ihtar.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِ (١) بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ف۪ي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ (٢)
كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَلَاتَ ح۪ينَ مَنَاصٍ (٣) وَعَجِبُٓوا
اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ (٤)
اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهاً وَاحِداً اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ (٥) وَانْطَلَقَ الْمَلَأُ
مِنْهُمْ اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ (٦) مَا سَمِعْنَا
ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ بِهٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا اخْتِلَاقٌ (٧)
الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ ف۪ي شَكٍّ مِنْ ذِكْر۪ي بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ (٨)

MEALÎ ÂLÎSİ

(1) : Sâd, şeref, ve şan sahibi olan Kur'an hakkı için. —iş o kâfirlerin dedikleri gibi değildir.—

(2) : Belki o kâfir olanlar, bir gurur ve bk muhalefet içindedirler.

(3) : Onlardan evvel nice kavimleri helâk ettik, çağmşmaya başladılar. Artık kurtuluş vakti değildi.

(4) : Ve kendilerine içlerinde» bk korkutucunun gefanesinâen dolayı teaccübe düştüler ve o kâfirler dedi kî; Bu, bir yalana sâhkdk.

(5) : İlâhları bir ilâh mı kılmış? Şüphe yok bu, elbette pek ziyâde acîp bir şey.

(6) : Onlardan bir güruh, yürüyünüz ve ilâhlarınızın üzerine sabr ediniz, şüphe yok ki, irâde edilmiş şey budur. Diye çıkıp gittiler.

(7) : Biz bunu son millette işitmedik. Bu bir uydurmadan başka değil.

(8) : O Kur'an, bizim aramızda O'nun üzerine mi indirilmiştir?, —dediler— Hayır.. O münkirler benim vahyimden tereddütler içindedirler. Hayır.. Azabımı henüz tatmadılar.

***

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, vahdaniyet-i ilâhîyeyi inkâr eden müşrikleri red ve tecnii ediyor. Unların ne kadar mütekebbırâne bir vazıyet almış oıauJüaruu teşnir buyuruyor. Onların putlara tapümakta devam edilmesini istediklerini ve risâlet-i Muııammediyeyi ve O'na Kur'an-ı Azîm'in nüzulünü istibad eylediklerini haber veriyor. O müşriklerin böyle cahilâne iddialara cür'et etmeleri, onların henüz lâyık oldukları azaba kavuşmamış olduklarından neş'et ettiğine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (Sâd) Bu lâfz; emsali gibi müteşabınattandır. Bununla ne murad olduğunu ilm-i ilâhî'ye havale ederiz. Maamafih deniliyor ki: Bu lâfz, bu sûre-i mübâreke'nin ismidir, tilâvet olunacak âyetlere nazar-ı dikkati celbetmektedir. «işte böyle harflerden müteşekkil olduğu hâlde Kur'an-ı Mübîn'in âyetleri birer mucizedir, kabil-i tenzir değildir» denilmek istenilmiş gibi oluyor. Bir de deniliyor ki: Bu lâfz, ilk harfleri Sâd olan Sabur, Samed gibi esma-i ilâhîyye'ye işareti mutazammındır. Veyahut Resûl-i Ekrem'in sıdkına işarettir. Bir kasem mahiyetindedir. Evet.. Buyuruluyor ki: **(şeref ve şan sahibi olan Kur'an hakkı için)** Hazret-i Muhammed Aleyhisselâm, sadıkul'kavl bir Peygamberdir.. Diğer bir tevcihe göre de üzerine yemîn edilen şey, şu mealdedir. Kur'an-ı hakikat beyana kasem olsun ki: İş o kâfirlerin dedikleri gibi değildir, Allah Tealâ birdir, şerik ve nazîrden münezzehtir. Hazret-i Muhammed'in bu husustaki beyanatı da ayn-ı hakikattir, **o** Resûl-i Zîşan, sıdk ve sadakatle bihakkm muttasiftir. Amenna.

§ Zikr; Lâfzı, şeref, rifat, nebahat, mevîze, beyan mânâlarını ifade eder. Kur'an-ı Azîm **de** bu yüksek evsâfi hâiz olduğu için kendisine bu «zikr» ünvânı da verilmiştir.

(2) : **(Belki o kâfir olanlar)** Kendi cahilane yollarına devametmek istiyorlar. Onlar **(bir gurur)** bir böbürlenmek **(bir muhalefet)** bir adavet **(içindedirler)** kendilerine büyük bir kıymet veriyorlar, Peygamber-i Zîşan'a **karşı muhalefete cür'et gösteriyorlar, o yüzden böyle küfr içinde yaşıyorlar, başlarına gelecek azab-ı ilâhîyi hiç düşünmüyorlar.**

§ İzzet; Galebe, kahr mânasınadır, burada tekebbür, şiddetli bir hodbinlik, hakka uymaktan kaçınmak mânâsında müstameldir.

§ Şikak; da ayrılık, dîn-i ilâhî'den ve Resûl-i Ekrem'den uzaklaşmak, bertaraf bulunmak demektir.

(3) : (Onlardan) O Kureyş müşriklerinden (evvel nice kavimleri) küfr ve şirke düşmüş, Peygamberlerini tasdik etmemiş oldukları için (helak ettik) çeşit çeşit felâketlere uğrattık, başlarına öyle felâketler teveccüh edince onlar (çağırışmaya) feryat ve figâna, imdat istemeye (başladılar) Heyhat!, (artık kurtuluş vakti değildi) O nedametleri kendilerine bir fâide vermiş olamadı. Çünki, öyle kimselerin kendilerine henüz azab-ı ilâhî teveccüh etmeden itikatlarını amellerini tashih etmeleri icabeder.

§ Menâs, Firar, kaçıp kurtulmak demektir.

(4) : (Ve) O kâfirler (kendilerine içlerinden bir korkutucunun gelmesinden) kendileri gibi nev-i beşerden bir insanın gelip de kendilerini azab-ı ilâhî'den korkutarak îmana davet etmesinden dolayı (taaccübe düştüler) o davetin fâidesini takdir edemediler, o gelen zâtın ne kadar âli vasıflar ile muttasif olduğunu anlayamadılar, (ve, o kâfirler dedi ki: Bu) Bizi dîne davet eden zât (bir yalancı sâhirdir.) gösterdiği hârikalar sihir kabilindendir, O, hakikaten Peygamber değildir, Allah nâmına hilâf-ı hakikat beyanatta bulunuyor.

(5) .: O kâfirler, kendilerini Peygamber-i Zîşan'a yalan isnadına sevkeden şüphelerini şöyle bildiriyorlardı. (İlâhları bir ilâh mı kılmış) O Peygamberlik iddiasında bulunan; bu kadar putların mabut olduklarını inkâr ediyor da mabudunun bir ilâha mahsus olduğunu mu iddia ediyor!, (şüphe yok ki, bu,) iddia (elbette pek ziyâde acîb bir şey) nasıl olur da bir ilâhtan başka tanrı bulunmamış olsun?. O kâfirler, öteden beri atalarının öyle müteaddit putlara tapınıp durduklarını görmüş oldukları için o putların hâiz-i ulûhiyet olmadığına dâir olan beyanat-ı Nebeviye'yi acîb, garip görmüşlerdi.

§ Ucâb; Kendisinden ziyâdece teaccüp olunacak şey, ve pek acîb veya uçup sahibi olan kimse demektir.

(6) : (Onlardan bir gürûh) Kureyş müşriklerinin dleri gelenlerinden bir taife, Resûl-i Ekrem'in kendilerini dîn-i tevhîd'e dâvetine karşı mâkul bir cevap bulamadıkları için kendileri gibi müşriklere hitaben dediler ki : (yürüyünüz) Haydi O'nun yanından çıkıp gidiniz (ve ilâhlarınızın üzerine sabr ediniz) putlarınızın aleyhindeki sözlere bakmayınız, onlara tapınmaya devam eyleyiniz (şüphe yok ki, irâde edilen şey budur) yâni: Muhammed —Aleyhisselâm— tevhid-i ilâhi akidesini neşretmek istiyor, onca maksûd olan bundan ibarettir. Siz O'nun bu arzusuna bakmayıııız, putlarınıza tapmaktan geri durmayınız, o kendi irâde-

sini terk edecek değildir, **(diye) O** taife meclisten **(çıkıp gittiler)** Hazret-i Peygamber'in mübârek teklifini kabul etmediler.

«Rivâyet olunuyor ki: Kureyş müşriklerinin eşrafı, Ebu Tâlib'in hanesinde toplanmışlar, Hazret-i Peygamber'in putlar aleyhinde bulunmamasını arzu ediyorlardı. O mecliste bulunan Resûl-i Ekrem de onların arzularım red etmiş ve buyurmuş ki: Ben sizden bir kelime diliyorum, onu kabul ederseniz size Arablar da, Acem'ler de tâbi olur, hürmet eder. O taife de demişler ki: Ne iyi, **o** kelime nedir?. Resûi-i Ekrem de o kelime «Lâilâhe illâllah» dır diye buyurmuş. Bunun üzerine o taife hemen toplanıp dağılmışlar, bu kutsî teklifi takdir edip kabul etmemişler.

(7) : O takdirden mahrum taife diyorlardı ki: **(Biz bunu)** Böyle yalnız bir Allah'ın varlığını, O'nun evsâfını **(son millette işitmedik)** Nesara milleti de teslise kail bulunuyor. Arab müşrikleri arasında nesraniyet, dinlerin âhırı sanıldığı için onu hassaten misâl göstermek istemişlerdi. Diyorlardı ki: (bu) Hazret-i Mubammed'in bize teklif ettiği dîn-i tevhit **(bir uydurmadan başka değil.)** bu, bir iftiradan, bir yalandan ibarettir, bunun bir hakikati yoktur.

§ İhtilâk; Yalan ve iftira demektir.

(8) : O münkirler, kendi iddialarını takviye için de diyorlardı ki: **(O Kur* an, bizim aramızda O*nun üzerine mi indirilmiştir?.)** Halbuki, biz nâsin, reisleriyiz, eşrafından bulunuyoruz. Eğer öyle bir kitab-ı ilâhî olsa idi, bizim üzerimize inmesi lâzım gelirdi. O câhiller, kendi maddî mevkilerine, servetlerine güvenerek böyle mağrurâne bir iddiada bulunmuşlardı. Allah Tealâ da onları red için buyuruyor ki: **(hayır)** O münkirler **(benim vahyimden)** inzal ettiğim kitab-ı Semavî'den **(tereddütler içindedirler)** eğer onlar güzelce düşünseler, o tereddütleri zâil olur. **(hayır.. Onlar azabımı henüz tatmadılar.)** Eğer o inkârlarından dolayı müstahik oldukları azab-ı ilâhî, onların başına gelmiş olsa idi, elbette o şüpheleri, tereddütleri gidecek, ne kadar cahilane bir gurur ile küfr içinde yaşamış olduklarını anlayacaklardı. Fakat artık, kanaatîannı tebdil ederek Resûli Ekrem'in beyanatını tasdik etmeleri kendilerine fâidebahş olmazdı, elbette ki, îman-ı ye's, makbul değildir.

⁂

أم عندهم خزائن رحمة ربك العزيز الوهاب ۝٩ أم لهم ملك
السموات والأرض وما بينهما فليرتقوا في الأسباب ۝١٠ جند
ما هنالك مهزوم من الأحزاب ۝١١ كذبت قبلهم قوم نوح
وعاد وفرعون ذو الأوتاد ۝١٢ وثمود وقوم لوط وأصحاب
لئيكة أولئك الأحزاب ۝١٣ إن كل إلا كذب الرسل فحق
عقاب ۝١٤ وما ينظر هؤلاء إلا صيحة واحدة ما لها من فواق
۝١٥ وقالوا ربنا عجل لنا قطنا قبل يوم الحساب ۝١٦

MEALİ ÂLİSİ

(9) : Yoksa onların yanında mıdır, her şeye galip, çokça bağışlayıcı olan Rab'bin rahmet hazineleri?.

(10) : Yoksa göklerin ve yerin ve aralanndakilerin mülkü, onlar için midir?. —öyle ise— sebepler içinde yükseliversinler.

(11) : Onlar burada muhtelif taifelerden inhizama uğramış bir ordudur.

(12) : Onlardan evvel Nûh kavmi ve Âd ve demir kazıklar sahibi olan Firavun —Peygamberleri— tekzîb etmişti, v

(13) : Ye Semud ye kavmi Lût ve Eyke ahalisi de —tekzîb etmişlerdi— İşte bunlar, o tâifelerdir.

(14) : Başka değil, hepsi de Peygamberleri tekzîb ettiler de artık azabım, hak oldu.

(15) : Bunlar da kendisi için bir deve sağılacağı kadar bile geç kalmayacak bir tek sayhadan başkasını beklemiyorlar.

(16) : Ye dediler ki: Ey Rab'bimiz!. Bizim için amel defterimizi hesap gününden evvel çabukça ver/

*

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetler de risâletin Muhammed Aleyhisselam'a ihsan buyurulmasmı istibad eden münkirlerin ne kadar selâhiyetleri hâricinde tefevvühatta bulunmuş olduklarım tezyif ediyor. Allah Tealâ'nın dilediği kulunu şeref-i risâlete nâil buyuracağmı, O'na kimsenin mâni olamayacağını bildiriyor. Peygamberlerini tekzîb eden kavimlerin pek fecî felâketlere uğramış olduklarına işaret buyuruyor ve bir istihza tarikiyle bir'ân evvel azaba kavuşmalarını isteyen münkirlerin nihayet bir sayha ile helak olup azaba tutulacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Yoksa onların) O münkirlerin (yanında mıdır?.) onların selâhiyetleri dahilinde midir (Her şeye galip) bulunan ve (çokça bağışlayıcı olan) dilediği kullarını af ve mağfiret buyuran (Rab'bht hazineleri?.) ki, o münkirler, o hazinelerde keyfemâyeşâ tasarrufta bulunsunlar, dilediklerine ondan bol bol, versinler ve dilemediklerini de ondan mahrum bıraksınlar, risâlet ve nübüvvet makamlarına da dilediklerini getirebilsinler?.

(10) : (Yoksa göklerin ve yerin ve) Bu ikisinin (aralanndakÜerin mülkü onlar için midir?.) onlar böyle bir iddiada bulunabilirler mi?. Eğer bilfarz öyle ise (Sebepler içinde yükseliversinler.) yükselme vasıtalariyle, yollariyle göklere kadar çıkarak arş üzerinde hükme başlasınlar, umur-i Rabbaniyye ve takdirat-ı subhaniye hakkında zebandırazlıkta bulunsunlar, bu ne mümkün!. Bütün mükevvenat, bir Haalık-ı Azîm'in taht-ı hâkimiyetinde bulunmaktdaır. O dilediği kullarını risâlete, nübüvvete vesâir ulvî nimetlere nâil buyurur. Buna kim müdahale edebilir?.

(11) : Allah Tealâ, o münkirlerin nihayet haîb ve hâsir kalacaklarını şöylece beyan buyuruyor:. (Onlar) O Kureyş taifesinden olan müşrikler (burada) Mekke-i Mükerreme beldesinde (muhtelif taifelerden) Peygamberlerine karşı muhalefete cür'et etmiş olan eski kavimler kabilinden (inhizama uğramış bir ordu* dur.) bu şimdiki muhalifler de, öyle inhizama mahkûm bir taifeden ibaret bulunmaktadırlar, îşte bu haberde Kur'an-ı Mübîn'in bir vâzih mucize olduğuna bir delildir. Çünki bu âyet-i celîle, Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuştu. Ora-

daki müşrikler ise büyük bir varlık sahibi bulunuyorlardı. Fakat az sonra Bedr ve Hendek gazvelerinde olduğu gibi asıl Mekkei Mükerreme'nin fethi neticesinde de öyle büyük bir inhizama uğramışlardır. Resûl-i Ekrem'in muvaffakiyeti, galibiyeti ise gün gibi parlamaya başlamıştır.

(12) : Evet.. Hâtemülmürselîn Hazretlerini tekzîb edenler, nihayet öyle bir inhizama uğramışlardır. Nitekim **(Onlardan)** O Peygamber-i Zîşan'ı tekzîb eden müşriklerden (evvel Nûh kavmi) Nûh Aleyhisselâm'ı tekzîb etmişlerdi, (ve Âd) Kavmi îlûd Aleyhisselâm'ı inkâr eylemişlerdi, (ve demir kazıklar sâhibi olan) Yâni: Demir direkler üzerine kurulmuş bir ikâmetgâha mâlik bulunan **(Firavun)** da Peygamberleri (tekzîb etmişti.) İşte Peygamberlerini bu tekzîb edenlerin hepsi de nihayet en şiddetli felâketlere, azaplara uğramışlardır.

§ Evtâd; Çakılmış kazıklar demektir. Kuvvetli ve sabit bir hâkimiyetten saltanattan kinaye bulunmaktadır. Firavun dilediği kimseleri ağaçlara mıhlayarak cezalandırdığı için kendisine «Evtâd sâhibi» denilmiştir.

(13) : (Ve Semııd) Kavmi de Salih Aleyhisselâm'ı dinlememişti (ve **kavmi Lût)** da Lût Aleyhisselârrfa muhalefette bulunmuştu (ve Eyke ahalisi de) Şüayb Aleyhisselâm'a. karşı cephe almıştı, bunların hepsi de Peygamberlerini tekzîb etmişti, (işte bunlar) Bu adları bildirilen kavimler (o **taifelerdir.)** o Peygamberlerini inkâra cür'et etmiş, dinsiz kavimler cümlesindendirler. Artık asr-ı saadetteki münkir kimseler de o eski kavimler kabilinden bulunmaktadırlar.

(14) : Evet.. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: **(Başka değil)** O taifelerden (hepsi de Peygamberlerini tekzîb ettiler) zâten bir Peygamberi tekzîb etmek, bütün Peygamberleri tekzîb hükmündedir, **.(artık azabım hak oldu)** Onların hepsi de, azaba müstahik oldular, başlarına lâyık oldukları azap gelmiş oldu. Nitekim diğer bir kısım sûrelerde o mübarek Peygamberlerin kıssaları ve ümmetlerinin başlarına gelen felâketler gösterilmiş bulunmaktadır.

(15) : Artık o kadar kuvvetli kavimler, küfrleri yüzünden helake mânız kalmış olunca Hâtemülenbiyâ Hazretlerini münkir olan taifeler, bir gün büyük bir azaba giriftar olmayacaklar mı?. Elbette ki, olacaklardır. Şöyle ki: **(Bunlar da kendisi** için bir deve sağılacağı kadar bile geç kalmayacak) yâni: Pek ânî bir surette vuk'u bulacak (bir tek sayhîHan başkasını **beklemiyorlar.)** bunlar şimdilik yaşıyorlar, lihikmetin bir azab-ı istisâle uğramıyorlar. Fakat mukadder vakit gelince, yâni: Nefha-i ulâ veya nefha-i saniye vuk'u bulunca hepsi de lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır, **o** güne intizarda bulunsunlar!.

| Fevâk; Deve veya koyun gibi hayvanı sağarken bir memesini bir kere sağmakla ikinci kere sağmak arasında geçen zaman demektir. Az bir zamandan, fazla intizarda bulunmamaktan kinayedir.

(16) : (Ve) O zaman-ı Nebevî'deki müşrikler, bir istihza tarikiyle (dediler ki: Ey Rab'bimiz!. Bizim için amel defterimizi) daha biz dünyada iken (hesap gününden evvel çabukça ver.) bizim ahirette azaba uğrayacağımız iddia ediliyor, şayet öyle bir azap var ise hemen başımıza getir, onu ahirete bırakma. Yahut: Görelim ki, bizim için güzel ameller mi yoksa çirkin ameller mi yazılmış, bakalım, anlayalım!.

§ Kıt; Kitap, hüccet, hat, nasip, hisse manasınadır. Cem'i: Kutut'tur.

***

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْاَيْدِ اِنَّهُ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾
اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً
كُلٌّ لَهُ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَاٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ
﴿٢٠﴾ وَهَلْ اَتٰيكَ نَبَؤُا الْخَصْمِ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلٰى
دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ
بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا اِلٰى سَوَٓاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ هٰذَا
اَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ اَكْفِلْنِيهَا
وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(17) : Dediklerine karşı sabr et ve kulumuz kuvvet sahibi Dâvûd'u yâdet, şüphe yok ki, O, çok —Hafe'ka— dönen bir zât idi.

(18) : Muhakkak ki, dağları musahhar kıldık, O'nunla beraber akşamleyin ve kuşluk vakti teşbih ederlerdi;

19) : Kuşları da toplanmış olarak —Ona tâbi kıldık— hepsi de O'na rücû ediciler idi.

(20) : Ve O'nun mülkünü kuvvetlendirmiştik ve O'na hikmet ve fasl-ı hitap vermiş idik,

(2,1) : Ve sana o davacıların haberi geldi mi?. O vakit ki, ibadetgâha tırmanıp çıkmışlardı.

(22) : O vakit ki, Davûd'un karşısına girmişlerdi de, onlardan korkuya düşmüştü. Dediler ki: Korkma, iki #âvacı ki, bâzımız bazısı üzerine tecâvüz etmiş oldu. Artık sen aramızda hak ile hükmet, gadr etme ve bizi doğru yolun ortasına sevk et

(23) : Muhakkak ki, şu, benim kardeşimdir. Onun. doksan dokuz dişi koyunu vardır. Benim için ise bir dişi koyun var. öyle iken onu bana bırak dedi ve beni konuşmada mağlûp etti.

*

İ Z A H

(17) : Bu mübarek âyetler de Hâtemülmürselîn Efendimize kavminin nahoş lâkırdılarına karşı sabr etmesini tavsiye buyuruyor, Hazret-i Davud'un da fevkalâde nimetlere, meziyetlere nâiliyetiyle beraber bâzı üzüntülere bir imtihan için müptelâ olmuş olduğunu beyân ile Fahr-i Kâinat Hazretlerine tesliyetbahş olmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûl-i Ekrem!. Senin hakkında Kureyş müdriklerinin, (Dediklerine karşı sabr et) bu senin hakkında bir imtihan-ı ilâhîdir, bir vesile-i mükâfattır, (ve kulumuz kuvvet sahibi) ibâdet ve taat hususunda büyük bir sebat ve metaneti hâiz bulunan (Davûd'u yâdet) O'nun kıssasını nazara al, O'nun da ne kadar kuvvet ve hikmet sahibi iken bir nice üzüntülere mâruz kalmış ve havf-ı ilâhî ile titreyerek vazife-i nübüvvetini ne kadar güzelce ifâya çalışmış olduğunu bir nümune-i imtisal olarak düşün, (şüphe yok ki, O) Hazret-i Dâvûd, **(çok)** Hak'ka (dönen) rızayı ilâhî'yi celbe çalışan **(bir** zât **idi)** geceleri kalkar namaz kılardı, daima bir gün oruç tutar bir gün de iftar ederdi. İmam-ı BuharTnin. tarihinde yazılı olduğu üzere Peygamber Efendimiz, Hazret-i Dâvûd züredildikce buyururmuş ki; O, insanların en âbidi idi. Aleyhimüsselâm.

(18) : Allah Tealâ Hazretleri şöyle buyuruyor: **(Muhakkak İd, dağları mu* sahhar kıldık)** O kadar kuvveti, salâbeti, itilâyı hâiz olan ve zahiren his ve hareketten mahrum gibi görülen dağları, emr-i ilâhî*ye muti', munkat kılmış olduk.

(O'nunla beraber) Dâvûd Aleyhisselâm'a musahip olarak **(akşamleyin ve kuşluk vakti)** beraberce **(tesbîh ederlerdi.)** dağların Hazret-i Dâvûd ile beraber teşbihte bulunmaları, O'nun için bir mucizedir. Haalık-ı Hakim Hazretleri o cesîm dağlarda kendilerine mahsus bir hayat, bir akıl ve bir kudret ve bir nutk yaratmıştı da, o zaman Hazret-i Dâvûd ile beraber onlar da teşbihe, zât-ı ulûhiyeti takdise devam ediyorlardı. Kudret-i İlâhîyye'ye nazaran dağların bu teşbihi istibâd edilemez, bunu teVile hacet yok. Eğer dağların bu teşbihinden murat, onların **o** büyük hilkatleri, vaziyetleri bakımından lisân-ı hâl ile bir teşbihten ibaret olacak olsa, artık o teşbihi öyle iki vakte tahsis, ve -Hazret-i Dâvûd ile beraber göstermek muvafık olmayabilir. Çünki onlar bu itibar ile her vakit tesbîh ve tehlilde bulunmaktadırlar. Maamafih şöyle de deniliyor ki: Dâvûd Aleyhisselâm'ın sedası pek güzel idi, böyle bir seda ile tevhit ve teşbihte bulunurdu, bu sadâsı dağlara aksediyordu, onlar da bu sedayı aksettirerek sanki O'nunla beraber teşbihte bulunmuş oluyorlardı. Fakat Kur*an-ı Mübîn'in beyan-ı zahirîsini bir kat'i lüzum bulunmadıkça böyle te'vile lüzum yoktur.

§ Aşiy; Güneşin gurubundan yatsı vaktine kadar olan zamandır. Bir kavle göre de güneşin zevalinden gurubuna kadar olan müddettir.

§ İşrak; da ziya vermek ve aydınlatmak demektir. Bundan murat ise güneşin doğup her tarafa ziyalarının intiş'ara başladığı zamandır. Hazret-i Dâvûd'un teşbihi bu iki zamana tahsis ise bu zamanlarda ibadet veya taatm pek makbûl olduğuna işareti mutazımmmdır.

(19) : **(Kuşları da toplanmış olarak..)** Hazret-i Davud'a tâbi kıldık, onlar da O'nunla beraber teşbihte bulunurlardı, **(hepsi de)** Dağlan da, kuşları da, **(O*na)** Dâvûd Aleyhisselâm'a **(rücû ediciler idi.)** O'nun emrine tâbi olarak O'nunla beraber teşbihe devam ederlerdi. Evet.. Hepsi de emr-i ilâhîye muti, beraberce zikr ve teşbihe müdavim bulunuyorlardı.

(20) : Hak Tealâ Hazretleri şöyle de buyuruyor: **(Ve O'nun)** Dâvûd Aleyhisselâm'ın **(mülkünü)** devlet ve saltanatını heybet ile, mısret ile, pek fazla bir ordu ile **(kuvvetlendirmiştik)** düşmanlarına karşı pek faik bir vaziyette bulunuyordu, (ve **O'na)** O mübarek Peygamber'e **(hikmet)** yâni: Nübüvvet, eşyanın **hakikatlarına** vukuf, hak ile bâtılın arasını tefrike iktidar **(ve fasl-ı hitap)** dâvaları güzelce hâl ve fasl'a kabiliyet **(vermiş idik.) O** Peygamber-i Zîşan, öyle yüksek kemalât ile, fezâil ile muttasif bulunuyordu.

(21) : (Ve) Ey Hâtemülmürselîn!. **(Sana) Hazret-i Davud'un zamamna âit** olan **(o davacıların haberi geldi mi?.) o garîp tarihî vak'ayı biliyor musun?. Yâni: Sen de o vak'adan haberdar olmahsın,o pek ibretbahş bir vak*a idi. (O vakit ki,) O davacılar, Hazret-i Davud'a mahsus (ibadetgâfaa) hilâf-ı usûl bir surette (tırmanıp çıkmışlardı.) O Peygamber-i Zîşan'ın ibadetle meşgul olduğu bir**

zaman, garîp bir tarzda huzuruna girmiş, muna ke me zamanı olmadığı hâlde O'-
na kendi hâllerini arza başlamışlardı. manâsınadır.
• Ae>n^ asıp gelmek **
§ Tesevvür; Sur'un, kale duvarıma üzerinden SF ^ ^ fflab aldir.

§ Mihrap, daa murat da «Gurfe» kendisinde ibadet o un karşısına gir-

(22) : Evet.. (O vakit ki,) O davacılar öyle ^ s* çüflk i onlar bilâmü-
inişlerdi de) Hazret-i Dâvûd (onlardan korkuya ^ J ^ Q m übârek I Peygam-
saade yukarıdan aşağıya birden bire inmiş bulunu^ zâtlar (dediler kîO Ey Dâ-
berin ibadet, istirahat vaktini ihlâl etmişlerdi. O g ee bu[u nuyoruz (#» bazımız
vûd Aleyhisselâm bizden (Korkma) biz (iki dav*?; ü nedir?. (art* *.en ara-
bâzısı üzerine tecâvüz etmiş oldu) bu tecâvüzün nu , ^^ aynlıp uzaklaş-
mızda hak ile hükmet) Vereceğin hükmde (gadr e e. ^^ ^ ^ oflU \bize bil-
ma, (ve bizi doğru yolun ortasına şevket) adalet mu kt
dir, sonra o veçhile hükmet, bir tarafı iltizam etine..

§ Feza*; Korku, feryat, nefret inkıbaz, insana ânz o an heyecan.

§ Teşeddüd; Hak'tan uzaklaşmak, cevr ve zu m de bulunmak, yalanı il-
tizam etmek demektir.

'H şahıstan bn ^l <jedi: (Mu"

(23) : Hazret-i Davud'un huzuruna giren ıKı 5 ve a j ayrhâhlık itibariy-
hakkak ki, şu benim kardeşimdir) Yâni: *Dm,* mesie O'm j^ dob»>» ^f uz di-
le aramızda bir kardeşlik vardır, bir rabıta mevcuttun ı m ^ bif ^ koyun
H koyunu vardır) yâni: O; okadar refikaya sahipür. de — (J ^ 0 bir koyunu
var) Ben yalnız bir refikaya sahibim (öyle iken) bu u kar ^ ^^ diye teia de
da (bana bırak dedi) yâni: Ondan alâkanı kes def on asihüUisan ve daha nken-
bulundu (ve beni konuşmada mağlûp etti) o dana alel _^ ^ o0a kar§ı, ^
mücadeleye, münakaşaya muktedir olduğu için bana sg^ ^ buyur ursun, ey
di hakkımı müdafaaya kadir olamadım, sen bu hus kadından
kümdar-ı Âlişan!.. bu, çok kere

§ Na'ce; Dişi koyun demektir, fakat ldsan-ı arapta
kinaye bulunur. \ , „ plâkasını ^eS
;'tâ edip başkasından aiaK
§ İkfâl; Kefil etmek, kabul ettirmek, ita eaıp
mek gibi bir mânâda müstameldir. w- mânâsını müfittir.
§ İzz; Galip olmak, yağmur ziyâdece yağma*

zaman, garip bir tarzda huzuruna girmiş, muhakeme zamanı olmadığı hâlde. O'na kendi hâllerini arza başlamışlardı.

§ Tesevvür; Sur'un, kale duvarının üzerinden* aşıp gelmek manasınadır.

§ Mihrap, dan murat da «Gurfe» kendisinde ibadet olunan bir mahaldir.

(22) : Evet.. **(O vakit ki,)** O davacılar öyle ansızın **(Davud'un karşısına gir' mislerdi de)** Hazret-i Dâvûd **(onlardan korkuya düşmüştü)** çünki onlar bilâmüsaade yukarıdan aşağıya birden bire inmiş bulunuyorlardı. O mübarek Peygamberin ibadet, istirahat vaktini ihlâl etmişlerdi. O gelen zâtlar **(dediler ki:)** Ey Dâvûd Aleyhisselâm bizden **(Korkma)** biz **(iki davacı)** bulunuyoruz **(ki, bazımız bâzısı üzerine tecâvüz etmiş oldu)** bu tecâvüzün hükmü nedir?, **(artık sen aramızda hak ile hükmet)** Vereceğin hükmde **(gadr etme.)** hak'tan ayrılıp uzaklaşma, **(ve bizi doğru yolun ortasına şevket)** adalet muktezası ne ise onu bize bildir, sonra o veçhile hükmet, bir tarafı iltizam etme..

§ Feza*; Korku, feryat, nefret inkıbaz, insana ânz olan heyecan.

§ Teşeddüd; Hak'tan uzaklaşmak, cevr ve zulmde bulunmak, yalanı iltizam etmek demektir.

(23) : Hazret-i Davud'un huzuruna giren iki şahıstan biri şöyle dedi: **(Muhakkak ki, şu benim kardeşimdir)** Yâni: Din, meslek veya hayrhâhlık itibariyle aramızda bir kardeşlik vardır, bir rabıta mevcuttur. **(O'nun doksan dokuz dişi koyunu vardır)** yâni: O; okadar refikaya sahiptir, **(benim için ise bir dişi koyun var)** Ben yalnız bir refikaya sahibim **(öyle iken)** bu kardeşim **(onu)** o bir koyunu da **(bana bırak dedi)** yâni: Ondan alâkanı kes de onu bana bırak diye teklifte bulundu **(ve beni konuşmada mağlûp etti)** o daha fasihüllisan ve daha ziyade mücadeleye, münakaşaya muktedir olduğu için bana galebe etti, ona karşı, kendi hakkımı müdafaaya kadir olamadım, sen bu hususta ne buyurursun, ey hükümdar-ı Âlişan!..

§ Na'ce; Dişi koyun demektir, fakat lisan-ı arapta bu, çok kere kadından kinaye bulunur. \

§ İkfâl; Kefil etmek, kabul ettirmek, i'tâ edip başkasından alâkasını kesmek gibi bir mânâda müstameldir.

§ İzz; Galip olmak, yağmur ziyâdece yağmak mânâsını müfittir.

*

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى
نِعَاجِهِ وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَٓاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ دَاوُدُ اَنَّمَا فَتَنَّاهُ
فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ (٢٤) فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَ
وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ (٢٥) يَا دَاوُدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ
خَلِيفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ
الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ (٢٦)

MEÂLİ ÂLİSİ

(24) : —Dâvûd Aleyhisselâm— dedi ki: Elbette senin **bir** koyununu kendi koyunlanna istemesiyle sana zulm etmiş **oldu.** Ye **muhakkak ki, mat ortaklarından** bir çokları mutlaka bazıları bazısı üzerine tecâvüz **etmektedir. Ancak, îman** edenler ve sâlih sâlih amellerde **bulunanlar** müstesna. **Onlar da ne kadar az!.** Ye Dâvûd şandı ki: Muhakkak biz **onu bir imtihana tâbi tutmuş olduk. Hemen** Rab'bine istiğfarda **bulundu ve nıkû edici olarak** yere **kapandı ve -Hak'karücû etti.**

(25) : Artık bunun için O'nu yarhgadık, ve şüphe yok ki, onun için bizim katımızda elbette bir yakınlık vardır ve bir âkıbet güzelliği vardır.

(26) : Ey Dâvûd!. Şüphe yok ki, biz seni yer yüzünde halife laldık. Artık nâs arasında hak ile hükmet ve hevaya tâbi olma, sonra seni Allah'ın yolundan

şaşırtır. Muhakkak o kimseler ki, Allah yolundan saparlar, onlar için hesap gününü unutulmuş oldukları için bir şiddetli azap vardır.

*

İ Z A H

(24) : Bu mübarek âyetler de Dâvûd Aleyhisselâm'ın kendisine müracaat eaen aavacıiara Karşı oıan oeyanatmı bildiriyor ve o davacıların öyıe ansızın geımeıerını kendi najoanda bu: ıt>uıâ-ı ilanı telâkki ederek hemen bıı'ıstıgtar, secoe-ı uouüıyete Kapanmış olduğunu beyan buyuruyor. Ve Hak Tealâ Hazretlerinin o jfeygamoer-i Zişanına nıiâfet insan buyurduğunu ve O'nu hevay-ı nefse tam oıraaKtan men ederek hakkaniyet dâıresmde hüKm ile mükellef kıldığım beyan ve nevay-ı nefse tabı olanların hak yolundan ayrılmış, büyük bir azaba mâruz kalmış olacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Dâvûd Aleyhisselâm, öyle ansızın huzuruna giren şahısların ifadelerini aldı ve kendi beyanatım yemîn ile teyıd ederek: (Dedi ki: Elbette) andolsun ki, (senin koyununu kendi koyunlarına) alıp ilâve etmek (istemesiyle) o şerikin (sana zulm etmiş oldu) onun o arzusu, bir insafsızlık eserinden başka değildir (ve muhakkak ki, mal ortaklatmadan bir çokları) şirket hukukuna lâyikiyle riâyette bulunmuyorlar (mutlaka bâzıları bâzısı üzerine tecâvüz etmektedir) aralarında ekseri münazaalar, mücadeleler zuhura* geliyor. Halbuki, herkes kendi arkadaşının, kendi ortağının hakkına riâyet etmelidir, insaniyet bunu icabeder. (ancak iman edenler) Dîn-i ilâhî ile muttasif olanlar (ve sâlih sâlih amellerde bulunan müstesna) onlar, bir terbiye-i diniyeyi hâiz, güzel ahlâk ile mücehhez bulundukları için herkesin hukukuna riâyet ederler, kendi menfaatleri için başkalarının zararına sebebiyet vermezler. Fakat maateessüf (onlar da ne kadar az!.) pek teaccüp olunur ki, öyle yüksek bir terbiye-i insaniyeyi hâiz olanlar, cemiyetler arasında binnisbe pek az bulunmaktadır. (Ve Dâvûd) Aleyhisselâm, o davacıların çıkıp gitmelerini müteakip, onların maksatlarını ve dâvalarında samimî olup olmadıklarını biraz mülâhaza edince onların vaziyetlerinden şüpheye düştü, sandı ki: (muhakkak biz O'nu) Hz. Dâvûd'u (bir imtihana) bir ibtilâya (tâbi tutmuş olduk.) öyle hilaf-1 âdet bir hâdisenin, Öyle meçhul kimselerin huzuruna ansızın girmelerinin bir belây-ı nâgihâni olduğunu sanıverdi. (Hemen Rab'bine istiğfarda bulundu) Yarabbü. Eğer bu hususta bir kusurum bulundu ise beni af et diye rica ve niyaza başladı, (ve rükû edici olarak yere kapandı) Yâni: Secde-i ubudiyete vardı. Himaye-i ilâhîye dehalet eyledi. (Ve) Hakka (rücû etti) Şayet kendisinden bir zelle südûr etmiş ise ondan dolayı tövbekar olarak afv-ı ilâhîye ilticada bulundu. Bu âyet-i kerîme, İmam-ı Âzam'a göre bir secde âyetidir.

(25) : Cenab-ı Hak da o Peygamber-i Zîşan'ının o pek samimî niyazını kabul buyurmuş olduğunu şöylece beyân buyuruyor. **(Artık bunun için)** O Peygamber-i Âlikadr'in bu niyazından dolayı **(O'nu)** o Dâvûd Aleyhisselâm'ı **(yarfi-**

gadık) o zannından veya zelle kabilinden olan «bir muamelesinden dolayı O*nu mes'ul kılmadık, (ve şüphe yok ki, O'nun için) Hazret-i Dâvud'a mahsus (bizim katımızda) ind-i ulûhiyetimizde (elbette bir yakınlık vardır) o bir kurbiyet-i mânevîyeye, bir saadet-i ebediyete namzettir ve onun için (bir akıbet güzelliği) de (vardır.) O'nun için cennette ulvî makamlara nâiliyet de mukadderdir.

(26) : Dâvûd'Aleyhisselâm kusurlardan müberrâ ve ind-i ilâhî'de pek büyük bir fazileti hâiz olduğuna şu hitab-ı subhanfde bir kafi şahittir. (Ey Dâvudî. Şüphe yok ki, biz seni yeryüzünde hâlife kıldık) Sana mülk ve saltanat ihsan buyurduk, senin ahali arasındaki hükmlerin nafizdir, sana itaat etmeleri lâzımdır. (artık) Sen de (nâs arasında hak ile hükmet) sana taraf-ı ilâhî'den bildirilmiş olan dünya ve ahirete âit hükmlere riâyet eyle, selâmet-i ictimaiyye onunla kaimdir. (ve hevaya tâbi olma.) Gerek icray-ı hükümet hususunda ve gerek şâir dîn-i ve dünyevî umurda hevay-ı nefse uyma (Sonra) öyle hevay-ı nefse uymaklık (seni Allah yolundan şaşırtır.) sapıklığa düşürür, rehber-i itilâ olan ahkâma riâyetten seni mahrum bırakır, bütün dünyevî ve uhrevî metalip muhtel olur. Bunun mes'uliyeti ise elbette ki, indallâh pek büyüktür. Evet.. (Muhakkak o kimseler ki, Allah yolundan saparlar) Hak'kı bırakarak bâtıla sarılırlar (onlar için hesap gününü unutmuş oldukları için) kıyamet gününün mes'uliyetini düşünmeyip gafilâne yaşadıklarından dolayı (bir şiddetli azap vardır.) binaenaleyh istikbâldeki bır~ müthiş mes'uliyet düşünülmelidir. Elbette beşeriyetin yaradılışı abes yere değildir, hiç bir şey abes yere yaratılmamıştır, gaye-i hayatı nazara almayanlar, elbette ki, uhrevî mes'uliyetten kurtulamayacaklardır.

Peygamberan-ı Âlişan, masum ve emr-i ilâhîye her veçhile riayetkar oldukları için onlara teveccüh eden bu gibi beyânat-ı ilâhîyye onların asıl ümmetlerine müteveccihtir, onların intibahlarına vesîle olmak hikmetine müstenittir.

«Bu âyetlerin Dâvûd Aleyhisselâm'a işaret ettiği kısse hakkında muhtelif rivayetler vardır ki, onların hiç de doğru rivayetler olmadığını Fahri Razî gibi müdekkik müfessirler tasrih etmişlerdir. Ezcümle denihniştir ki: Dâvûd Aleyhisselâm'm birçok refikaları var idi. Buna rağmen «Uryâ» adında bir kumandanının refikasına da âşık olmuş, o kumandam defeat ile savaşlara göndermiş, onun katlini müteakip o refikasiyle evlenmiş, o katilden dolayı mahzun olmamıştır. Bunun üzerine iki melek, insan suretinde temessül ederek Hazret-i Davud'un huzuruna gelmişler, O'nun yaptığı muamelenin ahlâka muvafık olmadığına işarette bulunmuşlardır. Bu iki meleğin Cebrail ile Mikâil Aleyhimesselâm'dan ibaret olduğu da kaydedilmektedir.

Halbuki, bu rivayet, vâhîdir, bir asıla müstenit değildir. Dâvûd Aleyhisselâm'dan böyle bir muamelenin suduru pek müstebittir. Böyle bir muamele vuk'u bulmuş olsa öyle iki meleğin gelmesine ne hâcet var?.. Cenab-ı Hak; o Peygamberin vahy-i ilâbîsiyle irşâd ve ikâz etmiş olurdu. Hattâ, İmam-ı Âli Radi-

allâhü Anh buyurmuştur ki, Dâvûd Aleyhisselâm hakkmda kim öyle bir isnatta bulunursa kendisine yüzaltmış kırbaç vururum, Peygamberler hakkındaki iftiranın cezası budur.

Maamafih Hazret-i Davud'un huzuruna gelenlerin ikiden ziyâde olduğunu Kur'an-ı Mübîn'deki beyanat göstermektedir. Çünki: «Dehalû» içeri giriverdiler, «Minhüm = onlardan Kalû = dediler» kelimeleri cem'i sigalarıdır, gelenlerin ikiden ziyâde olduğunu gösteriyor.

§ Hasm; Tâbiri ise bir ism-i cins olduğundan bire de birden ziyâdeye de itlâk olunur. Binaenaleyh «Hasmani» «iki hısım» denilmesi, o gelenlerin herhalde iki şahıstan ibaret olduğunu göstermiş olmaz.

Bu hâdise hakkmda en muvafık görülen rivayet şöyledir: Her hükümdarın olduğu gibi Hazret-î Davud'un da düşmanları var idi. Onlardan bir gurup o mübarek zât'm hayatına kastetmek için pencere gibi bir yerden huzuruna girmişlerdi. Fakat Hazret-i Davud'un şahsiyetindeki mehabetten veya yanmda bâzı zâtların bulunmuş olmalarından dolayı sui'kasta cür'et edememişler, öyle hilâf-ı hakikat bir dâva dermeyan etmişler.- Dâvûd Aleyhisselâm da, onların ifâdelerine nazaran bir tarafm zulmkâr bulunmuş olduğunu söylemiş, onlar gittikten sonra haklarında bir suizanda bulunmuş, onlardan intikam almak istemiş, maamafih onların iddialarında samimî olmaları ihtimâlini de nazara almış olduğu için o zannından dolayı istiğfara lüzum görmüştür. Hazret-i Davud'un bu muamelesi, büyük zâtların en cüz'i bir kusurlarından dolayı bile istiğfara lüzum görmekte olduklarını göstermekte bulunmuştur. Allah-u âlem bissavab..

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ
كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ
﴿٢٨﴾ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا
الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(27) ; Ve göğü ve yeri ve bunların arasında olanları beyhude yere yaratmadık. Bu, küfre düşenlerin zanmdır. Artık küfre düşmüş olanlara âteşten, azîm bir helâk vardır.

(28) v Vâ îman edenleri ve sâlih sâlih amellerde bulunanları yeryüzünde fesada çalışıp duranlar gibi kılar mıyız?. Yâ muttekileri günahkârlar gibi kılar mıyız?.

(29) : Bu bir kitaptır ki, O'nu sana indirdik, mübarektir. Âyetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri ibret alsınlar diye.

İ Z A H

(27) : Bu mübarek âyetler de bir mükâfat ve müciizat âleminin varlığına bir deiîl olmak üzere bu jıüh^vvenatın beyhude yere yaratılmamış olduğunu bildiriyor. Böyle bir zanda bulunan sapıtmış kimselerin ne kadar muazzep olacaklarını ihtar ediyor. Ehl-i îman ile ehl-i küfrün, mutteki olanlar ile fâcir bulunanların müsâvî olamayacaklarım ve Kur'an-ı Mübîn'in ne gibi bir hikmet ve maslahat için indirilmiş bulunduğunu beyan buyurmaktadır, Şöyle ki: Bir haşr ve neşr, bir âlem-i ahiret mukarrerdir. Bütün gözlere çarpan kudret eserleri O'na birer delîldir. İşte Cenab-ı Hak O'na işaret için buyuruyor ki: (Ve göğü ve yeri ve bunların arasında olanları) Bînihaye küreleri, mahlûkları (beyhude yere yaratmadık) bu görülen kudret bediaları, elbette ki, birer muazzam gayeye müteveccihtir. Bu hakikat gözlere çarpıp durmaktadır. Artık şüphe yok ki, insanların varlığı da bir gayeye, bir hikmete müstenittir, (bu) Mütenevvî varlıkların beyhude yere yaratılmış olması (küfre düşenlerin zannıdir) Cenab-ı Hak'kın varlığını, O'nun âfâk ve enfüsteki gayrı mütenahî âsâr-ı kudretini takdir edemeyen münkirlerin kuruntularından ibarettir. Yoksa bütün bu gözlere çarpan âsâr-ı kudret, bir Haalık-ı Hakîm'in varlığına ve O'nun hiçbir şeyi abes yere yaratmamış olduğuna güzelce şehadet etmektedir, (artık küfre düşmüş olanlara) öyle abes yere yaratılmış olduklarını iddia eden münkirlere (âteşten) ibaret pek (azîm bir helak vardır) onlar cehennem âteşine atılacaklardır. Dünyada iken inkâr etmiş oliukları o ebedî cezaya uğratılmış olacaklardır. İşte küfrün ebedî cezası!.

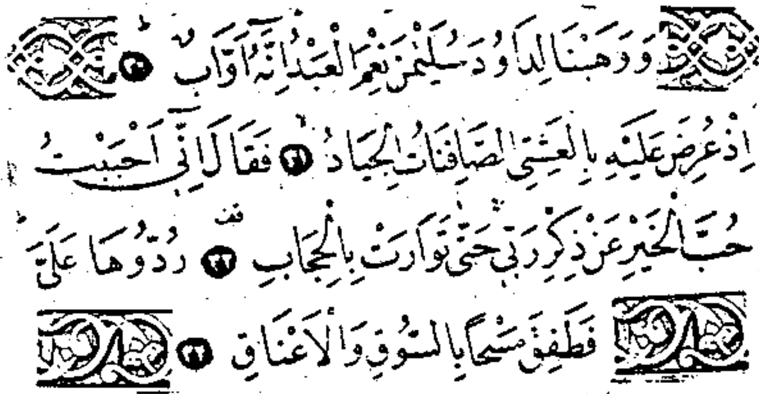
(28) : Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin bütün âsâr-ı hilkati gösteriyor ki: O nun her yarattığı şey bir gayeye müteveccihtir. Binaenaleyh insanların yaradılışları da, bir kısım vazifeler ile mükellef bulunmaları da birer hikmete müstenit-

tır. Bu hikmeti, bu gâye-i hilkati bilip takdir edenler ile etmeyenler elbette ki, müsavi olamaz, herkes kendi inancına, kendi amellerine göre ya mükâtata, veya mucazata KavuşacaKtır. işte bu naiakat-ı beyan için de Duyuruluyor ki: **(Ya iman edenleri ve salâh şalin amellerde bulunanları)** Mümin, muti kulları **(yer yüzünde fesada çalışıp duranlar)** kendileri imansız, itaatsiz oldukları gibi başka* larını üa öyle yapmaya çalışanlar **(gibi kılar mıyız/.)** elbette ki, kılmayız, adalet-i ilâhîye, hikmet-i subhaniyye, gaye-i hilkat buna münâfîdir. Binaenaleyh o ahiret âleminde elbette ki, mümin, müttekî olan zâtlar, nimetlere, saadetlere kavuşacaklardır. Münkirler, isyankârlar da lâyık oldukları cezalara çarpılacaklardır. Bu nasıl inkâr edilebilir?. Hiç bu kadar gayrı mütenahî bediaiarı, muntazam âlemleri yaratmış olan bir Haalık-ı Azîm, Öyle biribirine muhalif iki zümreyi aynı akıbete erdirir mi?. Elbette ki, erdirmez. Artık muhakkak ki, bir dâr-ı ahiret vardır, orada herkes dünyada ahvâl ve etvârına göre mükâfat veya mücazata kavuşacaktır. İşte Cenab-ı Hak'kın kitabı da bu hakikati bize bildirmiş bulunuyor.

(29) : Evet.. (Bu) Kur'an-ı Azîm **(bir kitaptır ki, O'nu)** O kitab-ı hakikat beyanı, Ey Hâtemülmürselîn!. **(sana indirdik)** Levh-i mahfuzdan Cibril-i Emîn vasıtasiyle sana göndermiş olduk. O kitap, şüphe yok ki, **(mübarektir)** hayrı ve menfaati pek çoktur, bütün beşeriyeti tenvire ve dünyevî, uhrevî binlice hâllerden haberdar etmeğe bir vesiledir. O mübarek kitap, böyle lütfen indirilmiştir. İnsanlar, O'nun **(âyetlerini düşünsünler)** O'nun lâtif mânâlarını, işaret buyurduğu acîb esrarı tefekkür etsinler **(ve akü sahipleri ibret alsınlar)** O'ndan bir öğüt alıp hayatlarını güzelce tanzim eylesinler. Dünyaya da ahirete de meşru surette çalışsınlar, gafletten uyanıp nezih bir itikat ile yaşasınlar **(diye)** işte Kur'an-ı Kerîm'in bizlere ihsan buyurulmuş olması, bu gibi büyük gayelere, hikmetlere müstenittir. O'nun haber verdiği kıssalardan birer ders-i ibret almaya çalışılmalıdır. O kitab-ı ilâhî'yi gafletle okumamalıdır, O'nun beyanat-ı âliyesini anlamaya gayret etmelidir, O'nun gösterdiği yolu takibetmelidir ki, insan dünyevî ve uhrevî selâmet ve saadete nail olsun.?

«Nûr-i iman ile vicdanını tenvir etsin»
«Nail olmak dileyen bir ebedî kurtuluşa»

MEALİ ÂLİSİ

(30) : Ve Dâvûd IÇIH Süleyman'ı bağışladık. Ne güzel kul, şüphe yok ki, O —daima Hak*ka— dönücü idi.

(31) : O vakti ki, O'na sjir'atle yürür durur hâlis atlar, öğleden sonra gösterilmişti.

(32) : Dedi ki: Ben Rab'bim'in zikrinden dolayı hayrı severcesine —o atları— seviverdim. Nihayet —güneş veya atlar— hicap ile gizlenmiş **oldu.**

(33) : Dedi ki: Onları bana iâde ediniz. Hemen bacaklarını ve boyunlarını silik okşadı.

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetler de Süleyman Aleyhisselâm'ın muhterem pederi için bir atiyye-i ilâhîyye olduğunu ve o mübarek Peygamberin cihat vasıtalarına ne kadar ehemmiyet verdiğini ve kendisinin daima Hak'ka müteveccih bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Haalık-ı Kerîm Hazretleri, Dâvûd Aleyhisselâm'a olan diğer bir âtifetini beyan için buyuruyor ki: **(Ve Dâvûd için Süleyman'ı bağışladık)** Onu Süleyman adındaki pek mümtaz, pek ziyâde kemalât-ı hâiz bulunan bir oğula nail ettik, (ne güzel **kul)** O Süleyman veya Dâvûd (şüphe **yok ki,** O) Hak'ka **(dönücü idi)** daima Cenab-ı Hak'ka teveccüh eder, tevhid ve teşbihte bulunurdu.

(31) : An **(O vakti ki, O'na)** Süleyman Aleyhisselâm'a **(sür'atle yürür durur hâlis atlar öğleden sonra)** zevaî vaktinden guruba kadar **(gösterilmişti) o,** cihad vasıtalarının hâllerini nazara almış, selâhiyetlerinin derecesini anlamak istemişti.

§ Sât'inat; Kâinat, yâni ayakta duranlar demektir. Üçer ayaklarının üzerine durup dördüncü ayaklarının uçlarım yere basan atlara da deniliyor ki, bu memdüh bir vaziyet imiş.

§ Ciyâd; Sür'atle ve hüffetle yürüyüp koşan atlar demektir.

(32) : Süleyman Aleyhisselâm **(Dedi ki: Ben Rab'bimin zikrinden dolayı)** Yâni: Tevrat gibi ilâhî kitaplara memduh olduklarından dolayı **(hayn severcesine)** o atları **(seviverdim)** onlara kalben muhabbet besledim. Çünki onlar, birer cihad vasıtasıdır. Dîn-i ilâhî.yi müdafaaya, neşre birer sebebtir, onları bu bakımdan severim, **(nihayet)** Güneş veya o atlar **(hicap ile gizlenmiş oldu)** Yânı: Hazret-i Süleyman, onlara bakıp dururken onlar, yürüyerek gözden gaip oldular, veya gecenin karanlığı ile ve toz toprak gibi şeylerin hâil olmâlariyle o atlar görünmez bir hâle geldiler.

(33) : Hazret-i Süleyman, hadimlerine emrederek **(Dedi ki: Onları)** o göiünmez bir hâle gelen atları; artık **(bana iade ediniz)** getiriniz, yerlerine yerleştiriniz, onların ne kadar mükemmel nakil vasıtaları olduğu anlaşılmış oldu. O atlar tekrar huzura iade edilince Hazret-i Süleyman, onların **(hemen bacaklarını ve boyunlarını silip okşadı)** kendi nazarında o atların ne kadar kıymetli ve muhafazaya lâyık olduklarım bu iltifatiyle de göstermiş oldu. Süleyman Aleyhisselânrın o cihat vasıtaları hakkındaki bu muamelesi, onlara riayetin, güzelce bakmanın lüzumuna işareti mutazammındır. Çünki onlar ile düşmanlara karşı cephe alınır, onlar ile düşman kuvvetleri bertaraf edilir ve onlardan daha bir çok fâideler temin edilir. Nitekim bir hâdis-i şerifte:«i«LıJI ^ Ji *jX*\ 1^1/ J الخيل معقود»

buyurulmuştur. Yâni: «Atların cephelerinde —kendilerinde— kıyamete kadar hayr bağlanmıştır, onlardan istifâde **olunur.**

«**Bu** mübârek âyetler başka bir veçhile de tefsir edilmiştir. Şöyle ki: Süleyman Aleyhisselâm o atları fazlaca nazar-ı müşahedeye aldığı için güneş gurup etmiş, ikindi namazını kılamamıştı. Bundan müteessir olduğu için o'atları celbettirmiş, onların boyunlarını, **bacaklarını kestirmiş, etleri onlarca** helâl olduğu için fakirlere dağıtılmıştır. Diğer **bir** kavle göre de güneşin tekrar avdetini meleklerden istemiş, güneş **bir harika olarak iade edilince Hazret-i Süleyman ikindi namazını kılmış ve atları bir sadaka olmak üzere kesip dağıtmıştır. Fakat bu rivayetler, zayıf görülmektedir. Allah-ü âleiu bissavab..**

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ
وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي
وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِاَحَدٍ مِنْ بَعْدِي اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾
فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِاَمْرِهٖ رُخَاءً حَيْثُ اَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ
كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾ وَاٰخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْاَصْفَادِ ﴿٣٨﴾
هٰذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَاِنَّ لَهُ
عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(34) : And olsun ki, Süleyman'ı bir fitneye düşürdük ve tahtının üzerine bir ceset olarak bıraktık. Sonra tekrar —tahtına— donuverdi.

(35) : Dedi ki: Yarabbü. Bana mağfiret buyur ve bana bir mülk bağışla ki, benden sonra hiçbir kimseye lâyık olmasın. Şüphe yok ki, sensin çok bağışlayan sensin.

(36) : Artık onun için rüzgârı musahhar kıldık, onun emriyle dilediği yere mülâyemetie akar giderdi.

(37) : Şeytanları da, herbir bina yapıcı ve dalgıç olanı da —musahhar kıldık—.

(38) : Başkalarını da bu kağıiarda bağlı oldukları hâlde -musahhar kıldık-.
(39) : —Dedik ki— Bu bizim insanımızdır. Artık dilediğine hesapsız ikram **et veya tutuver.**

(40) : Ve şüphe yok ki, onun için bizim indimizde bir yakınlık ve bir de dönülecek yer güzelliği vardır.

*

1 Z A H

(34) : Bu mübarek âyetler de Süleyman Aleyhisselâm'ın tarih-i hayatma ve nail olduğu pek muazzam bir hükümet ve saltanata ve kendisinin ind-i ilâhîdeki ulvî mevkiine dâir şöylece beyanatta bulunmaktadır. **(And olsun ki, Süleyman'ı bir fitneye düşürdük)** O'nu lihikmetin bir ağır hastalığa mübtelâ kıldık, (ve **tahtının üzerine bir ceset olarak bıraktık)** O hastalığın tesirinden dolayı sanki hayattan mahrum kalmış gibi bir hâlde bulunur olmuştu, **(sonra tekrar)** Şifayâb olup tahtına **(donuverdi)** yine kemâl-i sıhhatle memleketinin umurunu idareye başladı.

Bu hususa dâir tefsirlerde fazlaca rivâyetler vardır. Fakat hiç birinin sıhhatine hükmedilemez. Ve bir kısmının tamamen uydurma olduğu anlaşılmaktadır. Peygamberan-ı izam, masumdurlar, onların uluvvu kadrine münafî şeyleri onlara isnat etmek, adab-ı diniyyeye muhalif ve hürmete münafîdir. O gibi rivayetlere kıymet verilmemesi icabeder.,

(35) : Süleyman Aleyhisselâm, sıhhat bulup tekrar hâkimiyete başlayınca, Cenab-ı Hak'ka niyazda bulunarak **(Dedi ki: Yarabbü. Bana mağfiret buyur)** çünki hasbelbeşeriyye bir hatâ zuhuru melhuzdur. Ve efdal olanı terk ihtimâli mevcuttur. Nitekim: «Ebrarın hasenatı, mukarreblerin seyyiatı mesabesindedir» denilmiştir. Yâni: Mukarrebin olan Peygamberlerin ibadet ve taatlan fevkalâde bir samimiyet ve bir zevk-i mânevî ile olduğu için buna cüz'i bir muhalefet bile o büyük zâtlarca bir kusur gibi görülerek ondan dolayı mağfiret-i ilâhîyye'ye iltica ederler, yoksa onların mağfiret talebinde bulunmaları kendilerinden, bir günâh sudurundan dolayı değildir, (ve) Hazret-i Süleyman şöyle de bir niyazda bulundu ki: Yarabbü. **(bana bir mülk bağışla ki, benden sonra hiç bir kimseye lâyık olmasın.)** yâni: Bana harikulade bir kabiliyet ver, hâiz-i nübüvvet olduğumu gösterir bir mucize ihsan buyur ki: hâiz-i nübüvvet olmayan kimselere öyle harikulâde bir nîmet, bir şeref ve şân, ihsan buyurulmamış olsun, **bu** imtiyaz ile benim nübüvvetim teeyyüd ederek ıcray-ı hâkimiyetim kuvvet olsun. Dîn-î ilâhiyi neşre muvaffakiyyetim ziyadesiyle tecellî etsin. **(Şüphe yok ki)** Yarabbü. **(sensin çok bağışlayan sensin.)** Senin kullarını af ve atıfete nail buyurman da mahza senin kesirülihsan olmandan neş'et etmektedir. **Şimdi benim de bu istirhamımı lütfen kabul buyur, ey kerîm olan mabudum!.**

(36) : Allah Tealâ da Hazret-i Süleyman'ın duasını kabul buyurmuş olduğunu şöylece beyan buyuruyor: (Artık onan için rüzgârı musahhar kıldık) rüz-

garlar, O'nun emrine muti oldular, (O'nun emriyle dilediği yere müiâyemetie akar giderdi) O'nun iltizam ettiği tarafa O'nun arzusu veçhile esip durmaya başlamışlar, O'nun hâkimiyeti bu suretle de teyid edilmiş oldu. Düşmanlarına karşı ordularını pek kolaylıkla şevke muvaffak olmuş bulundu.

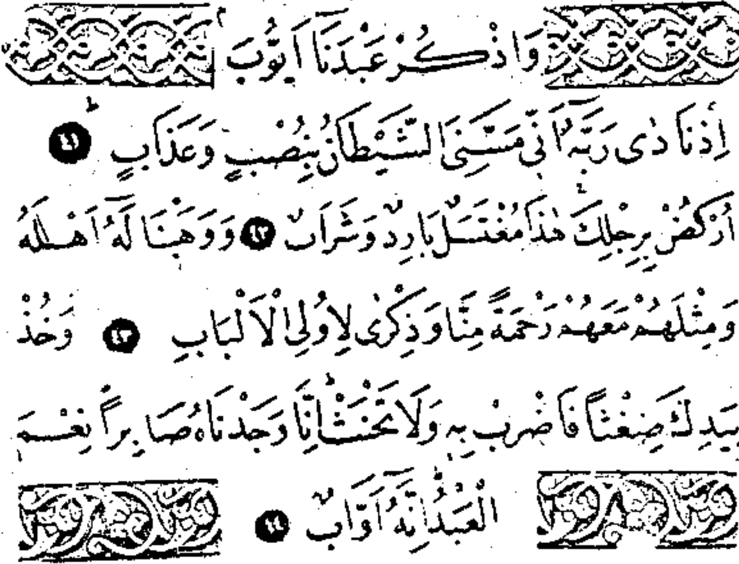
(37) : Evet.. Süleyman Aleyhisselâm'ın emrine (Şeytanları da) musahhar kıldık, şeytanlardan (her bir bina yapıcı ve dalgıç olanı da) O'nun emrine musahhar kılınmış oldu. Artık Hazret-i Süleyman, büyük kaleler, köşkler vesaire yapılmasını isteyince şeytanları da çalıştırıyordu. Ve denizlerden inciler, mercanları vesâir kıymetli şeyleri de yine şeytanlar vasıtasiyle hârice çıkartmakta bulunmuştu.

(38) : (Başkalarını da) Şeytanlardan muannit, emre itaatten kaçınır olanları da bir ceza olarak (bu kağılarda bağlı oldukları hâlde) Hazret-i Süleyman'a musahhar kıldık. Tâki, onların şerlerinden korunulsun ve başkalarına da bir ibret numunesi olsun. Süleyman Aleyhisselâm'ın bu gibi tasarruf ata muvaffak olması, onun için bir mucize idi. Bunların tafsilâtını, onları ne veçhile idareye ve kayda, habse muvaffak olduğunu ilm-i ilâhî'ye havale ederiz.

(39) : Cenab-ı Hak, buyuruyor ki: Süleyman Aleyhisselâm'a dedik ki: (Bu bizim ihsânımızdır.) Sana verdiğimiz bu mülk ve saltanat ve böyle şeytanların vesâirenin üzerlerine hâkimiyet ve galibiyet sana mahsus bir âtıfet-i ilâhîyyedir. (artık dilediğine hesapsızca ihsan et) Buna selâhiyetin vardır (veya ttituver) dilediğine bir şey verme, bu da senin re'yine havale edilmiştir.

(40) : (Ve şüphe yok ki, O'nun için) Süleyman Aleyhisselâm'a âit (bizim indimizde) ahiret âleminde (bir yakınlık) bir keramet, bir iclâl bir manevî kurbiyet vardır, *(re* bir dönülecek yer güzelliği vardır) O da nîmet cennetleridir. Evet.. Hazret-i Süleyman, öyle dünyada da, ahirette de kemâl-i mes'udiyetle, âtıfet-i ilâhîyyeye nâiliyetle > yaşamış olacaktır. Cenab-ı Hak, bizleri de o Peygamber-i Zîşan'ın şefaatine, iltifatına nail buyursun. Amîn.. Hazret-i Dâvûd ile Hazret-i Süleyman'ın kıssaları için Sûre-î Enbiya'ya da müracaat!.

MEÂLÎ ÂLİSİ

(41) : Kulumuz Eyyûb'ü de yâdet. O vakit ki, Rab'bine nida etti: Şüphe yok ki, şeytan bana bir meşakkat ile ve bir elem ile dokundu. —Kledi—.

(42) : —Taraf-ı ilâhi'den de denildi ki— ayağm ile çarpıver, işte bu, soğuk yıkanılacak ve içilecek bir su.

(43) : Ve ona tarafımızdan bir rahmet ve akıl sahiplerine bir ibret olmak üzere ehlini, hem de onlar ile beraber onların bir mislini bağışladık.

(44) : —Ve ona emr olunduki:— Eline otlardan bir küçük demet al, sonra onunla vur ve yeminini bozmuş olma. Muhakkak ki, biz onu bir sabr edici bulduk. Ne güzel kul!. Şüphe yok ki, O —hakka— dönendir.

∴

İ Z A H

(41) : Bu mübarek âyetler deEyyûb Aleyhisselâm'ın kıssasını, onun tutulmuş olduğu bir hastalıktan nasıl bir sebeple kurtulmuş ve kendisine neler ihsan buyurulmuş olduğunu bildiriyor ve yapmış olduğu bir yemininden dolayı hânis

olmaması için nasıl bir muamele ifâsiyle mükellef bulunmuş ve kendisinin nasıl bir medh-i ilâhîye mazhar olmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselîn!. **(Kulumuz** Eyyûb'ü de yâdet) O muhterem Peygamberin kıssasını da, onun sabr ve sebatını da kavmine anlat, (o **vakit** ki,) O zât-ı Âlikadr **(Rab'bine nida etti)** tazarru ve niyazda bulundu (şüphe yok ki, şeytan bana **bir meşakkat ile ve bir elem ile dokundu)** dedi. Şeytanın şerrinden Cenab-ı Hak'ka sığındı. Hazret-i Eyyûb hastalığına, üzüntüler içinde kalmasına şeytanın sebebiyet verdiğine dâir muhtelif rivayetler vardır. Ezcümle deniliyor ki: Eyyûb Aleyhisselâm, çokça servete, evlât ve iyâle ve ziyâdece sıhhat ve afiyete nâüiyetinden dolayı şeytanm bir vesvesesi tesiriyle ucbe düşmüş, kendisini görür gibi olmuş, bunun üzrine Allah Tealâ da, onu hastalığa düşürmüş, malları zayi olmuş, evlâdı etrafa dağılmış, bir kısmı da vefat etmiş. İşte bu gibi musibetlere karşı Hazret-i Eyyûb sabrda bulunmuş, mukadderata razı olmuştur. Şu da muhakkaktır ki, ona arız olan hastalık, kendisinden nâsin nefret edeceği derecede bulunmamıştır. Çünki Peygamberler o gibi nefreti calip arızalardan mahfuz bulunmuşlardır.

§ Nûsb; Zahmet ve meşakkat demektir.

(42) : Eyyûb Âleyhisselâm'ın dua ve niyazı üzerine bitarikilvahy kendisine denildi ki, Yâ Eyyûb!. (Ayağını) Yer yüzüne (çarpıver) o da ayağını yere çarptı. Derhal sular cereyana başladı. Yine taraf-ı ilâhîden vahy olundu ki: (işte bu, soğuk yıkanılacak ve içilecek **bir** su) Bundan hem iç ve hem de yıkan, şifayâb olursun.

Bu ayeti kerîmede bir işaret vardır ki, Hazret-i Eyyûb'ün hastalığı, midevî olmayıp emraz-ı cildiyeden imiş, o sularda kısmen miyah-ı kibritiyeden bulunuyormuş. Böyle hastalıklara birçok kaplıca sularının fâidebahş olduğu ise malûmdur.

(43) : Cenab-ı Hak, Eyyûb Aleyhisselâm hakkındaki diğer bir lûtf ve ihsanını da şöylece beyan buyuruyor. (Ve **O'na)** Hazret-i Eyyûb'e **(tarafımızdan bir rahmet** ve akıl sahiplerine **bir** ibret) sabrın ne güzel neticelere vesîle olduğuna dâir alâmet (olmak üzere **hem ehlini)** verdik yâni: Onları dağılmış bir hâle gelmiş olmaktan kurtararak yine Hazret-i Eyyûb'ün yanında topladık, yeni bir hayata kavuşturduk **(hem de onlar üe beraber onların mislini)** de verdik **(bağışladık.)** onun evlât ve iyâlini bilâhara iki kat arttırmış olduk. Bütün bunlar, sabr edenlerin, kazay-ı ilâhîye razı olanların nâil-i mükâfat olacaklarına bir delildir. Bunu elbette güzel akıl sahipleri takdir ederler.

(44) : Allah Tealâ Hazretleri, Eyyûb Aleyhisselâm'a diğer bir kolaylık daha göstermiş clduğunu ve onun hakkında başka bir vesîle ile de rahmet-i ilâhîyyesinin tecellî etmiş bulunduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: Hazret-i Eyyûb, has-

talığı zamanında refikası Rahîme Binti Efrayim, bir *iş* için bir yere gitmiş, **o** muhterem hasta kocasını fazlaca intizarda bırakmış, Eyyûb Aleyhisselâm da şifayâb olunca o refikasına yüz darbe vuracağına yemin etmiş idi. Bunun üzerine Hazret-i Eyyûb'e vahy olundu ki, Ey Eyyûb!. **(Eline otlardan)** Yüz parçalık **(bir küçük demet al, sonra onunla)** refikana **(vur)** yeminini yerine getirmiş ol, onu yerine getirmeyip de **(yeminiiii bozmuş olma.)** ne büyük bir merhamet-i ilâhîyye!. O yeminin mes'uliyetinden kurtulmak için ne güzel bir ruhsat!. Evet.. Hak Tealâ, Hazret-i Eyyûb'ün güzel evsafından dolayı ona böyle bir kolaylık göstermiş olduğuna işaret için buyuruyor ki: **(Muhakkak ki, biz onu)** Eyyûb Aleyhisselâm'ı **(bir sabr edici bulduk)** nefsine, malına, iyâline arız olan musibetlerden dolayı sabr etmiş, şikâyette bulunmamıştır, **(ne güzel bir kul!.)** Eyyûb Aleyhisselâm ki, takdir-i ilâhîyye öyle rıza göstermiştir, **(şüphe yok ki, O)** Hazret-i Eyyûb, her hususta Hak'ka **(dönendir)** Allah Tealâ'ya iltica edip bütün muvaffakiyeti O'ndan bekleyendir. Eyyûb Aleyhisselâm için sûre-i Enbiya'ya da müracaat!.

«Şu da malûmdur ki: İnsanlar daima Cenab-ı Hak'ka muhtaçtırlar, O'na dua ve niyazda bulunmaları, O'ndan sıhhat ve selâmet temennî etmeleri takdir-i ilâhîyye karşı bir şikâyet mahiyetinde değildir, sabra münafî bulunmuş olmaz. Belki Allah Tealâ'ya her hususta muhtaç olduklarını bir itiraftan ibarettir. Binaenaleyh Enbiya'nın ve evliya'nın şefaatlerini temenni etmek, onların hürmetine olarak bir belâ ve kederden heîâs olmayı Cenab-ı Hak'tan nİyâz eylemek de yine Hak Tealâ'ya merbutiyeti, O'nun takdirine teslimiyeti ihlâl etmez. O gibi büyük zâtlarm efrâd-ı ümmet hakkında şefaatte bulunacakları naklen sabittir,

§ Dıhs; Yaş kuru güzel kokulu bir ot demeti demektir.

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرٰهِيمَ وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ
أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ﴿٤٥﴾ إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى
الدَّارِ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ إِسْمٰعِيلَ
وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخْيَارِ ﴿٤٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(45) : Ve kuvvetler ve basiretler sahipleri olan kullanınız İbrahim'i ve İshâk'ı ve Ya'kub'ü de an.

(46) : Şüphe yok ki, biz onları dâr-ı ahireti düşünme hâsletiyle mümtaz ihlâs sahipleri kılmıştık.

(47) : Ve muhakkak ki, onlar bizim nezdimizde elbette ki, seçilmişlerden, hayırlılardandırlar.

(48) : Ve İsmail'i ve Elyese'i ve ZüHdfTi de yâd et ve hepsi de hayırlılardandırlar.

İ Z A H

(45) : Bu mübarek âyetler de Hazret-i İbrahim ile diğer beş Peygamber-i Zîşan-ın mümtaz evsafına, onların ind-i ilâhî'deki güzide mevkilerine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselîn!. (Ve) İbadet .ve taat hususunda (kuvvetler ve) dîn-i ilâhî'nin ulviyyetine, esrarına vukuf itibariyle (basiretler sahipleri olan) muhterem (kullarımız) ve Peygamberlerimiz bulunan (İbrahim'i ve) O'nun oğlu olan (İshâk'ı ve) O'nun mahdumu bulunan (Ya'kub'ü de an) onların da dîn-i ilâhî uğrunda ne kadar fedakârlıklarda bulunduklarını, ne kadar meşakkatlere karşı sabr ve sebat göstermiş olduklarını^yâdet, onların ne kadar ibadet ve taatla meşgul ve mârifetullâh ile muttasif olduklarını kavmine bildir.

Eydî; El mânâsına olan yeddin cem'idir. Bu, ibadet ve taat hususundaki kuvvetten kinayedir. Çünki o gibi birçok amellere el vasıtasiyle mübaşeret olunur.

§ Ebsâr; da göz demek olan beser lâfzının cem'idir. Bununla da dünyanın ahkâmını, esrarını güzelce anlayıp bilmek mânâsı muraddır. Çünki birçok şeyler göz ile görülüp anlaşılır.

(46) : Cenab-ı Hak o muhterem Peygamberlerini şöyle tavsif buyuruyor. **(Şüphe** yok ki, biz) zât-ı meali sıfatım **(Onları)** o Peygamberleri (dâr-ı ahireti düşünme hâsletiyle mümtaz) o ebedî âlemdeki saadete nâiliyet maksadiyle ibadet ve faale müdavim (ihlâs sahipleri kılmıştık) onlar, pek ziyâde bir hulûs-ı kalbe nail, kemâl-i zevk ile ibadet ve taate müdavim bulunmuşlardır. İşte o mübarek zâtlar, âkil ve mütefekkir olan bir zümre-i beşeriyet için en mükemmel birer nümune-i imtisâl bulunmuşlardır.

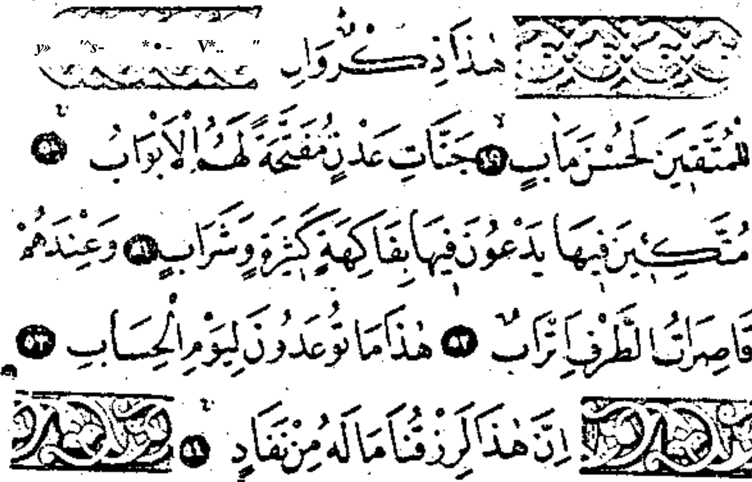
(47) : **(Ve muhakkak ki, onlar)** O mümtaz, müstesna zâtlar **(bizim nezdimizde)** zât-ı ulûhiyetin nezd-i mânevîsinde **(elbette ki, seçümişlerden)** beşeriyet arasında en güzîde, en mümtaz olan kullanndandırlar ve **(hayalılardandırlar.)** **en**

ziyâde hayrat ve hasenata çalışan, bütün beşeriyet hakkında hayrhâh olan zâtlardan bulunmuşlardır. Binaenaleyh onlarm nezd-i ilâhîdeki mevkileri elbette ki, pek büyüktür.

(48) : (Ve) Ey SeyyidüT Mürselîn!. Muhterem Peygamberlerden olan **(İsma-** iFi ve Elyese'i ve Zülkifl'i de yâdet) onların da pek mükemmel olan ahvâl-i tarihiyesini kavmine anlat. Onların da dîn-i ilâhî yolunda ne kadar çalıştıkları, o uğurda ne kadar fedakârlıklarda bulundukları ve sabr ve sebat göstermiş oldukları düşünülsün, (ve hepsi de hayrlılardandırlar) Evet.. O zâtların hepsi de hayr ile, kemalât-i insaniye ile bihakkın muttasif, indallâh mümtaz, mübarek kullardan ibaret bulunmuşlardır. Selevatullâhi Tealâ Aleyhüm ecmaîn.

Bu zâtlara dair sûre-i En'am ile sûre-i Enbiya'nın tefsirine de müracaat!.

MEALİ ÂLİSİ

(49) : İşte bu, bir şereftir. Ye şüphe yok ki, muttaldler için elbette güzel bir varılacak yer de vardır.

(50) : Ada cennetleridir. Onlar için kapılan açılmış olarak.

(51) : Orada —koltuklara— yaslantcılardnr. Orada bir çok meyveler ve içilecek şeyler isteyeceklerdir.

(52) : Ye onların yanlarında gözlerini —kocalarına— dikmiş, yaşlan müsavî —dilber— ler vardır.

(53) : İşte hesap günü için vâd olunmuş olduğunuz şeyler bunlardu* —denilecektir—.

(54) : Şüphe yok ki, bu, elbette bizim rizkımızdır. Bunun için bir tükenmek yoktur.

İ Z A H

(49) : Bu mübarek âyetler muhterem Peygamberlerin mehasimini bildiren kıssaların onlar için bir vesile-i şeref ve şân olduğuna işaret ediyor. Muttakî kullar için âlem-i ahirette ne büyük mevkilerin, ne güzîde refikaların ve ne tükenmez nimetlerin vâd buyurulmuş olduğunu tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: (İşte bu) Okunan yâni: Peygamberan-ı Zîşan'ın güzelliklerini bildiren ayetler, onlar için **(bir şereftir)** bir zikr-i Cemil'dir, o Peygamberlerin nâs arasında daima güzellikle yâd edilmelerine bir vesiledir. Bir tevcihe göre de bu tilâvet edilen âyetler bir nev'i mevizedir ki, o da Kur'an-ı Mübîn'den ibarettir, **(ve şüphe yok ki, muttakîler için elbetet güzel bir varılacak yer de vardır)** Evet., öyle yüksek vasıfları hâiz olan Peygamberler gibi bihakkın muttaki zâtlar, dünyada şeref ve şana nâil oldukları gibi onlar için istikbâlde de varacakları birer güzel makam vardır.

(50) : O varacakları makam ise **(Adn cennetleridir.)** içinde aleddevam karar ve ikâmet edecekleri pek güzîde bahçeler, bostanlar, köşklerdir. **(Onlar için kapılan açılmış olarak)** hazır bulunmaktadır. Yâni: O muttakîler için **o** cennetlerin kapıları melekler -tarafından açılmış, kendileri istikbâl olunarak selâmlanmış bulunacaklardır. Bu beyan-ı ilâhî, **o** cennetlerin pek geniş, pek lâtif, **pek** inşirahefzâ olduğuna işareti havidir.

(51) : O muttaki zâtlar, **(Orada) o** cennetlerde tahtlar üzerinde, koltuklara **(yaslamcıardır.)** rahat rahat **oturup** mütena'im olmakta bulunacaklardu*. **(Orada birçok meyveler ve içilecek şeyler)** Vardır ki, onlar fevkalâde lezzetli, neşveperver oldukları için **o** muttakîler, bunları kendi hizmetçilerinden **(isteyeceklerdir) burada şuna da işaret buyurulmuş oluyor ki: Cennet ehlinin yiyip içmeleri bir ihtiyaçtan, hayatlarının devamını temin mecburiyetinden neş'et etmiş olmayacaktır, onlar ebedî bir hayata naildirler. Onların yiyip içmeleri mahza telezzüz ve tefekküh içindir.**

(52) : **(Ve onların yanlarında) O** cennetlere nâil olan mes'üt kulların refakatlerinde **(gözlerini)** kocalanna **(dikmiş)** onlara bir fevkaljâde bir muhabbet ile bakıp başkalarına nazar etmemekte bulunmuş (yaşlan müsavi) dilberler, nezihatüttabia zevce **(ter vardır.)** bu zevceler, rivayete nazaran otuz üçer yaşlarında bulunacaklardır. Bunların aralarında böyle yaşça güzelce bir müsavatın bulunması, bunların müsavi bir muhabbete, bir muameleye tâbi tutulacaklarına, aralarında bir rekabet, adalete münafî bir muamelenin bulunmayacağına işareti mutazımmındır. Bunların kocalanna müsavi bir vaziyette bulunacakları da melhuzdur.

(53) : Artık o muttakîler için deki: **(İşte hesap günü için vâd olunmuş olduğunuz şeyler, bunlardır)** Siz ahiret âleminde böyle mütenevvî nimetlere, ilâhî atıfetlere nail olacaksınızdır. Bu, bir vâd-i ilâhîdir ki, herhalde zuhura gelecektir. İşte îmanın, ittikanın ebedî mükâfatı!.

(54) : Cenab-ı Hak, şöyle de buyuruyor: **(Şüphe yok ki, bu)** Beyan olunan güzel güzel nimetler, **(bizim nzkımızdır)** zât-ı ahadiyetimin sizlere ihsan ve itâ buyunnuş olduğu ebedî nimetlerdir, kerametlerdir **(bunun içim bir tükenmek yoktur.)** Ey ehli Cennet!. Siz bu bînihaye nimetlerden ebediyyen müstefit olup zevk-u sefa içinde yaşayacaksınızdır. Ne büyük bir tebşir-i ilâhî!.

§ Nefat; İnkıta, kesilip nihayet bulmak demektir.

هٰذَا ۚ وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ
مَآبٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾ هٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ
حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾ وَآخَرُ مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾ هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ
مَعَكُمْ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٥٩﴾ قَالُوا بَلْ أَنْتُمْ
لَا مَرْحَبًا بِكُمْ أَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾
قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾ وَقَالُوا
مَا لَنَا لَا نَرَىٰ رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ أَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا
أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ إِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ
﴿٦٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(55) : Bu, böyle ve şüphe yok ki, azgınlar için de elbette dönüp gidilecek bir yaramaz yer vardır.

(56) ; Cehennem vardır. Ona yaşlanacaklardır. Artık ne fena döşek.

(57) : İşte o.. Artık onu tatsınlar. Son derece sıcakta*, ve gövdelerden çıkan irindir.

(58) : Ve onun şeklinden başkaca da çiftler vardır..

(59) : Şunlar, sizinle beraber —ateşe— dahvermiş bir güruhtur. Onlara bir merhaba yok muhakkak ki, onlar o âteşe giriciferdir.

(60) : —Onlar da— Derler İd: Hayr.. Sizlersiniz —o bed dosya daha müstahik— *sam* için merhaba yoktur. Belki o küfrü, bizini için âz takdim ettiniz. Artık ne fena karargâh **—o âteş!—**.

(61) : Derler ki: Ey Rab'bimiz!. Bize **bunu** kim takdim etti ise imdi **onun** için âteşte azabı kat kat arttır.,

(62) : Ve —azgınlar— derler ki: Bize ne oluyor ki: Bir takım erkekleri görmüyoruz ki, biz onları en şerli kimselerden sayar idik?.

(63) : Biz onları maskaraya alırdık. Yoksa onlardan gözler kaydı mı?.

(64) : Şüphe yok ki, bu, —haber verilen şey— elbette sabittir. O âteş ehlinin birbiriyle husumeti —muhakkaktır—.

*

İ Z A H

(55) : Bu mübarek âyetler de muttakiler hakkındaki mükâfatların sübutuna işaret edip onlara muhalif plan ehl-i küfrün de ne kadar fecî bir surette muazzep olacaklarım bildiriyor. Onların cehennemlerde nasıl korkunç birer vaziyette kalacaklarım ve dünyadalarken birbirlerini iğfal etmiş olan o muhtelif taifelerin birbirleriyle nasıl münakaşalarda ve beddualarda bulunacaklarını haber veriyor. Umum- beşeriyet için bir tergîb ve terhîb vesîlesi olmak üzere ehl-i îmamn nail olacakları mükâfatları, ehl-i küfrün de uğrayacakları mücazatlâra enzar-ı dikkati celbetmekte bulunuyor. Şöyle ki: Muttakiler için (Bu) bildirilen mükâfat (böyledir bu bir sabit enirdir ve şüphe yok ki, azgınlar için de) Cenab-ı Hak'ka itaatten çıkan kâfirler hakkında da (elbette dönüp gidilecek bir yaramaz yer vardır) onlar için şerli, korkunç bir akıbet mukadderdir.

(56) : Evet.. Onlar için (Cehennem vardır) o âteşin mahal hazırlanmıştır (ona yaşlanacaklardır.) onun içine gireceklerdir, onun şiddetlerine mâruz kalacaklardır, (artık) O cehennem (ne fena döşek?.) onun içine düşecek olanlar, onun o müthiş hararetlerine nasıl tahammül edebilecekler?. Bir kere bu akıbeti düşünmeli değil midirler?.

§ Mihad; Firaş = döşek demektir.

(57) : Evet.. O kâfirler hakkında **(İşte** o.) azab mukadderdir. **(Artık onu** tatsınlar) Onun tesiriyle yanıp yakılsınlar. O **(son** derece sıcaktır) yüzlerin derilerini soyar durur (ve) o (gövdelerden çıkan **irindir)-** pek ziyâde fena kokulu bir mayi halindedir. Veya kısman de son derece soğuktur, içilmesine takat getirilemez veya pek müthiş bir azaptır ki, onun mahiyetini ancak Allah Tealâ bilir.

§ Hamîm; Harareti şiddetli su demektir.

§ Gessak; da soğukluğu pek şiddetli su ve cehennem ehlinin gövdesinden çıkan kan ve irinden ibarettir.

(58) : Ehl-i cehenneme mahsus azaplar, onlardan ibaret değildir. (Ve onun şeklinden) O bildirilen azapların emsalinden (başkaca da çiftler) mütenevvî sınıflardan azaplar da (vardır) ve daha nice meşakkatli şeyler, zehirli Zakkum ağaçları vesâir de mevcuttur.

(59) : Hazene-i cehennem; evvelce cehenneme atılanlara sonradan atılacakları göstererek diyeceklerdir ki: (Şunlar) Şu cehenneme sevkedilen diğer bir güruh (sizinle beraber) âteşe (dalıvermiş bir güruhtur) onlar da sizinle beraber şiddetle muazzep olacaklardır. Sonra hazene-i cehennem veya öyle evvelce cehenneme atılmış olanlar, o sonrakilere, yâni dünyada iken kendilerinin iğfalâtına kapılmış bulunanlara diyeceklerdir ki: (onlara bir merhaba yok) Onlar için bir genişlik, azapdan bir kurtuluş bulunmasın, (muhakkak ki, onlar, o âteşe giricilerdir) Onlar kendi kötü amellerinden dolayı şimdi cehennem âteşine atılmaya müs* tahik olmuşlardır.

(60) : Onlar da, yâni: Sonradan cehenneme atılanlar da o evvelki atılanlara, dünyada iken kendilerine tâbi olmuş, iğfallerine kapılmış bulundukları kimselere (Derler ki: Hayır.. Sizlersiniz) o bedduaya daha ziyâde lâyık olanlar. Binaenaleyh asıl (sizin için merhaba yoktur.) Siz şimdi cehennemde hiçbir rahat yüzü göremeyeceksinizdir. Zira bizi de siz sapıttınız, (belki o küfrü bizim için siz takdim ettiniz) Bizi siz idlâl ederek o küfre düşürdünüz, (artık ne fena karargâh) O âteş sizin için de bizim için de, artık bu, hepimiz için müthiş ve daimî bir ikametgâh bulunacaktır, diyeceklerdir.

§ Merhaba; Yerin geniş olsun, rahat ve huzur içinde bulun mânâsmda bir duadır, bir hayrhâhlık alâmetidir. İşte müslümanların biribirine selâm vermeleri merhaba demeleri böyle güzel bir içtimaî terbiye neticesidir.

(61) : Ve dünyada iken iğfalâta o kapılmış olanlar, kendilerine tâbi olmuş oldukları muğfil kimseler hakkında (Derler ki: Ey Rab'bimiz!. Bize bunu kim takdim etti ise) bizi iğfal ederek bu âteşe girmemize kim sebebiyet verdi ise (imdi) bu ahiret âleminde (onun için âteşten azabı kat kat arttır.) hem kendi dalâletinin, hem de başkalarını dalâlete düşürmüş olmasının cezasına uğramış olsun.

(62) : (Ve) O azgınlar, cehenneme atılınca (derler ki: Bize ne oluyor ki, bir takım erkekleri görmüyoruz?.) şimdi onlar ne için bizimle beraber bu cehennemde bulunmuyorlar?. Bu görmedikleri kimselerden maksatları, onların dünyada iken zelîl, azaba müstahik gördükleri ve kendileriyle istihzada bulunmuş oldukları bir takım fukaray-ı müslîmindir. (ve biz onları en şerli kimseler sayar idik:) Ebu Cehl gibi müşrikler, kendi maddî servetlerine, mevkilerine güvenerek Hazret-i Ammar, Habbab, Bilâl Habeşî, Selmân-ı Farisî gibi eshabı kiram'ın fukarasından olan pek muhterem zâtlara kıymet vermez, onların dünyevî bir servete mâlik olmadıklarım bir kusur sanar, onlar ile/ istihzâ'ya cür'et eder onların cehennem ehli olduklarına kail bulunurlardı.

(63) : O cehenneme atılan kâfirler, şöyle de diyeceklerdir: **(Biz onları) O** fakir müslümanları dünyada iken **(maskaraya alırdık)** onlar ile istihzada bulunurduk **(yoksa onlardan gözler kaydı mı?.)** onlar da bizimle beraber cehenneme atılmış oldukları hâlde biz onları göremiyor muyuz?. Evet.. Onlar böyle diyerek bir kat daha teessürler, nedametler içinde yanıp yakılacaklardır.

(64) : Cenab-ı Hak da şöyle buyuruyor: **(Şüphe yok ki, bu)** Haber verilen hâl, **o** kâfirlerin muazzep olacaklarına dâir malûmat verilen şey **(elbette sabittir)** o bir hakikattir ve **(o âteş ehlinin birbiriyle husumeti)** cehennemde yapacakları münakaşa ve muhasemeleri, muhakkaktır. Herhalde zuhura gelecektir. Artık **o** müthiş akıbete hazırlansınlar.

***

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا۬ مُنْذِرٌ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ
﴿٦٧﴾ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَاِ الْاَعْلٰى اِذْ
يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ اِنْ يُوحٰٓى اِلَيَّ اِلَّآ اَنَّمَآ اَنَا۬ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧٠﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(65) : Deki: Ben şüphe yok, ancak bir korkutucuyum ve vahit, kahhar olan Allah'tan başka ilâh yoktur.

(66) : Göklerin ve yerin ve bunların aralarında bulunanların Rab'bi —O— dur—. O her şeye galip, çok yarhgayıcı olandır.

(67) : Deki: Bu —Kur'an-— pek büyük bir haberdir.

(68) : Siz ondan yüz çeviriyorsunuz.

(69) : Benim için mele* aTaya mübahasede bulunur okhıklan zamana -âh- bir bilgi yok idL

(70) : Bana vahy olunmuyor, ancak ben şüphe yok bir apaçık korkutucu olduğum için —vahy olunuyor—.

İ Z A H

(65) : Bu mübarek âyetler de Resûli Ekrem'in beşeriyeti azab-ı ilâhî'den kurtararak tarik-ı hidayete şevke memur olduğunu ve onun evsaf-ı ilâhîyeyi ümmetine nasıl tebliğ ve tâlim buyurduğunu gösteriyor. Kur'an-ı Azîm'in ne kadar riayete lâyık bir kitab-ı semavî olduğuna işaret ediyor. O Peygamber-i Zîşan'ın melâike-i kiramın ahvaline vahy-i ilâhî ile muttali olduğunu ve onun ne gibi mühim bir vazifeden dolayı vahy-i subhaniye mazhar bulunduğunu beyan buyurmaktadır: Şöyle ki: Ey Efdalülhâlâyık!. Müşriklere (De ki: Ben şüphe yok ancak bir korkutucuyum) tâki, siz küfr içinde yaşamayasınız, Allah'ın enirlerine muhalefet ederek azaba giriftar olmayasınız, yoksa Ben Cebbar, bir sâhir, bir zâlim değilim, sizden dünyevî bir menfaat beklemiyorum ve hepimizin ikrar etmemiz elzemdir ki: (vahit) Şirkten, kesretten münezzeh olan ve (kahhar) bütün mahlûkat üzerinde galip, hâkim bulunan (Allah) Tealâ'dan (başka ilâh yoktur) ulûhiyet, mâbudiyet, hâkimiyet O'na mahsustur.

(66) : Evet.. (Göklerin ve yerin ve bunların aralarında bulunanların Rab'bi) O'dur. Bütün bunların Haalık'ı, hafızı, kemâle eriştiricisi o şân-ı hakîm'den başka değildir. (O) Mâbud-i Kerîm (her şeye galîp) dir. O'nun kuvvet ve azameti her şeyin fevkindedir, kendisinde hâşâ mağlûbiyet, âciziyet asla: tasavvur olunamaz ve o Haalık-ı Azîm (çok yarlıgayıcı olandır) dilediği kulunu affeder, zât-ı ahadiyyetine karşı olan kusurlanndan dolayı nadim ve pişman olup tövbe eden kullarını da muaheze buyurmaz, velevki o kusur pek büyük olmuş olsun. Artık o kadar ulvî evsâfı hâiz olan bir Haalık-ı Kerîm'e ubudiyette bulunmak, O'nun şerik ve nâzirden münezzeh olduğunu itiraf etmek bütün insanlar için en mühim, en mukaddem bir vazife değil midir?. Bunun hilâfına hareket edenler, kendilerini kahr-ı ilâhî'den nasıl kurtarabilirler.

(67) : Ey âlemlere rahmet olan Hâtemülmürselîn!. O kendilerini din-i vahdete davet ettiğin insanlara (Deki: Bu) size ahkâmını tebliğ ettiğim Kur'an-ı Mübîn (pek büyük bir haberdir.) sizi vahdaniyet-i ilâhîyeden, risalet-i Muhammediyeden haberdar ediyor. Onun Peygamberlere ve eski kavimlere dair verdiği haber, beşeriyet için bir vesile-i intibahtır. O ne kadar ulvî, fâidebahş bir haberdir. Bunu takdir etmeniz icabetmez mi?.

(68) : Halbu ki, ey bir takım gafiller!. (Siz ondan) O sizin için bir rehber-i necat olan Kur'an'dan, onun ihtiva ettiği pek fâideli haberlerden (yüz çeviriyorsunuz) gafletten ayrılmak istemiyorsunuz, onu tefekkür edip de şeref-i îmana, selâmet-i ebediyyeye nail olmak arzusunda bulunmuyorsunuz. Bu ne kadar cehalet!.

(69) : Evet.. O Kur'an, o vahy-i ilâhî, pek muazzam bir haberdir, onun sayesinde nice meçhul şeylere bilgi hâsıl olmaktadır. Ezcümle **(Benim için melei**

âlâya) melâike âlemine, onların Hazret-i Âdem'e karşı secde ile mükellef olduklarına, iblisin **o** secdeden kaçındığına vesâireye dâir onların **(mübahesede bulunur oldukları zamana)** ait bence bir **(bilgi yok idi)** bunlardan vaktiyle haberdar değildim. Bilâhara bunlara dâir malûmatım, o Kur'an-ı Mübîn'in verdiği haberler sayesinde husule gelmiştir.

(70) : Şimdi bana **(Vahy olunmuyor)** Kur'an-ı Azîm'in âyetleri bana nazil olmuyor **(ancak ben şüphe yok bir apaçık korkutucu)** beşeriyeti azab-ı ilâhî'den haberdar ederek tarik-ı necata sevk etmeğe memur **(olduğum için)** bana vahy olunuyor. Ben de size taraf-ı ilahî'den haberdar olduğum şeyleri tebliğ ediyorum, size bir cebirde, tahakkümde bulunmuyorum. Bunları güzelce takdir ederek muktezasma göre hareket etmeniz icabetmez mi?.

إِذْ قَالَ رَبُّكَ
لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ ط۪ينٍ ﴿٧١﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ ف۪يهِ
مِنْ رُوح۪ي فَقَعُوا لَهُ سَاجِد۪ينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾
اِلَّٓا اِبْل۪يسَ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ يَٓا اِبْل۪يسُ مَا مَنَعَكَ
اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَال۪ينَ ﴿٧٥﴾
قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَن۪ي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ ط۪ينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ
فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَج۪يمٌ ﴿٧٧﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَت۪ٓي اِلٰى
يَوْمِ الدّ۪ينِ ﴿٧٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(71) : Ve yâd et o zamanı ki, Rab'bin meleklere demişti ki: Şüphe yok, ben çamurdan bir beşer yaratıcıyım.

(72) : İmdi onun yaradılışını tamamladığım ve içerisine ruhumdan üfürdüğüm zaman hemen onun için secde ediciler olarak yere kapanın.

(73) : Bunun üzerine melekler hepsi de cümleten secde ediverdiler.

(74) : İblis müstesna. O böbürlenmek istedi ve kâfirlerden oldu.

(75) : —Cenab-ı Hak— buyurdu ki: Ey İblis!. İki elimle yarattığıma secde etmekten seni, ne şey alıkoydu?. Kibirlenmek mi istedin, yoksa sen yükseklerden mi oldun?.

(76) : —İblis— dedi ki: Ben ondan hayırlıyım. Beni âteşten yarattın, O'nıı ise çamurdan yarattın.

(77) : —Allah Tealâ da— buyurdu ki: Hemen oradan çıkıver. Çünki sen şüphe yok ki, koğulmuşsundur.

(78) : Vu muhakkak ki, lânetim kıyamet gününe kadar senin üzerinedir.

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetler de Melei âlâya dair mufassalca malûmat veriyor. Âdem Aleyhisselâm'm sûret-i hilkatine ve ind-i ilâhî'deki ehemmiyetine işaret buyuruyor, meleklerin emr-i ilâhî'ye olan itaatlarını, İblis'in de bu itaatten kaçınmış olduğu için merdud ve ebediyyen lanete mâruz bulunmuş olduğunu beyan ve kibr ve hasedin şeametini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Resûli Zîşan'ım!. (yâd et o zamanı ki, Rab'bin meleklere demişti ki) yâni: Şân-ı ulûhiyetine lâyık bir surette onları haberdar buyurmuştu ki: (şüphe yok ben çamurdan) toprak ile sudan (bir beşer yaratıcıyım) Âdem nâmmdaki bir zât, vücude getirilmiş olacaktır.

(72) : (İmdi onun yaradılışını tamamladığım) Cismini kesil bir surette teşkil edip (içerisine ruhumdan) kudret-i ilâhîyemle yaratmış olduğum ruh nâmındaki cism-i lâtiften, kuvve-i hayatiyeden (üfürdüğüm zaman) yâni: O ruhun nüfuzu ile, sereyana başlamasiyie o beşere hayatbahş olduğum vakit (hemen onun için secde ediciler olarak yere kapanın) onun bir harika-i hilkat olduğunu, feyz-i ilâhîye mazhar bulunduğunu nazara alarak ona karşı bir selâm ve tehiyye ma-

kamında olmak üzere secdeye varın. Bu bir secde-i tekrimdir, bir, secde-i ibâdet ve te'îih değildir. Emr-i ilâhiye imtisâlin mükemmel bir nişânesidir.

(73) : **(Bunun üzerine)** Hazret-i Âdem'in vücudu yaratılıp kendisine hayat ihsan olununca bütün **(melekler)** telâkki etmiş oldukları emr-i ilâhîye imtisâlen **(hepsi de cümleten)** birlikte olarak Hazret-i Âdem için **(secde ediverdiler)** hiçbiri geri kalmaksızın aynı zamanda o vazife-i ihtiramı yerine getirmiş oldular.

{74) : **(İblis müstesna)** Melekler arasında bulunduğu için o secde ile kendisi de mükellef bulunmuş olan şeytan ise bu secdeye iştirak etmedi **(o böbürlenmek istedi)** kendisini daha büyük gördü, secdeye tenezzül etmedi (ve) öyle emr-i ilâhîye karşı tekebbürde bulunup muhalefet ettiği için **(kâfirlerden oldu)** işte emr-i ilâhîye muhalefetin neticesi!.

«Deniliyor ki: Bu gibi kıssaların mükerreren beyanı, beşeriyeti uyandırmak hikmetine müstenittir. Şeytan, kibir ve hasedinden dolayı emr-i ilâhîye muhalefet ettiği için ebediyyen lanete hedef olmuştur. Bir takım kâfirler de Resûli Ekrem'e karşı mücerjet kibir ve hasetlerinden dolayı muhalif bir cephe almış, onun risaletini tasdik etmez olmuşlardı. İşte bu gibi kıssalar, onları intibaha davet etmekte bulunmuştur.

(75) : Cenab-ı Hak, zât-ı akdesine lâyık bir veçhile **(Buyurdu ki: Ey İblis!. İki tümle)** yâni: Bir kimsenin muaveneti ve ana baba vasıtası olmaksızın mahza kudret-i ilâhîyemle, muktezay-ı hikmet olan irade-i subhaniyemle **(yarattığıma)** ebüibeşer olan Âdem Aleyhisselâm'a karşı **(secde, etmekten seni ne şey alıkoydu?.)** halbuki, hiçbir şey seni, o husustaki emri ilâhîye riayetten geri bırakmamalı idi. Hiçbir nefsani tesir altında kalmamalı idin, yoksa **(kibirlenmek mi istedin?.)** Haalık-ı Azîm'in emrine karşı tekebbürde bulunmak hiç muvafık olabilir mi?. **(Yoksa sen yükseklerden mi oldun?.)** kendisine karşı secde ile emr olunduğun zâtın fevkinde bir mertebeyi hâiz bulunduğuna mı kail oldun da böyle bir muhalefete cür'et gösterdin. Bu ne kadar cahilane bir hareket!. Allah Tealâ Hazret-i Âdem'i iki mübarek eliyle yaratmış olduğunu beyan buyuruyor. Bu iseHazret-i Âdem'in uluvvû kadrini, onun yaradılışına itina buyurulduğunu temsil tarikiyle göstermektedir. Cenab-ı Hak'km ele ihtiyaçtan münezzeh olduğu bedihîdir. Bundan asıl maksat, Âdem Aleyhisselâm'ın ne kadar âtıfet-i ilâhîyeye mazhar bulunmuş olduğuna işarettir. Artık öyle bir zâta karşı, mütekebbirâne bir vaziyet almak, herhangi bir mahlûk için nasıl muvafık olabilir?.

(76) : İblis ise kendi cehaletini teşhir ederek **(Dedi ki: Ben ondan hayırlıyım.)** kendisine karşı secde ile memur olduğum zâttan **daha üstün bulunmaktayım. Çünki (Beni âteşten yarattın, O'nu ise çamurdan yarattın) o bana müsavi bile değildir. Artık** ona nasıl secde **edebilirim?.** Halbuki, **Mel'un İblis, büyük bir hatâya düşmüş bulunuyordu. Bir şeyin kıymeti yalnız teşekkül ettiği madde**

ve unsur itibariyle değil, belkd ona Cenab-ı Hakikin verdiği bir şeref ve meziyet itibariyledir. Âteşin bazı hassaları olduğu gibi, toprağın da birçok hassaları vardır. Toprak bir nice fâideli şeylerin neşv-ü nemasına hâdımdır. Mahaza her emr-i ilâhî bir hikmete müstenit olduğundan mahlûkun vazifesi o emre itaat etmektir. Haalık-ı Hakîm'in hiçbir emr ve nehy'ini hiçbir mahlûkun tenkide, redde selâhiyeti olamaz.

(77) : Şeytan öyle mağrurâne bir ifadede, fâsid bir kıyasta bulununca Allah Teâlâ da (Buyurdu ki:) Ey İblis!. (Hemen oradan çıkıver) Cennetten ayrıl veya melekler arasında durma, onların zümreleri arasından çık git veya vücudun güzelliğinden, beyazlığından; nuraniyetinden mahrum kal, çirkin, zulmanî bir manzara teşkil et. Hodbinliğin cezasına uğramış ol. (çünki sen, şüphe yok ki, kovulmuşsundur.) Sen emr-i ilâhîye muhalefetinden dolayı matrudsun. her hayr ve kerametten mahrum bırakılmışsındır. Artık sen cennette, mümtaz zümreler arasında bulunamazsın.

(78.) : (Ve muhakkak ki,) Ey İblis!. (lanetim kıyamet gününe kadar senin üzerinedir) Kıyamete kadar lânete mâruz kimseler ise ebedî azaba müstahik şahıslardan ibarettir. Binaenaleyh şeytan da ahiret âleminde lanetin fevkinde azaplara tutulacak. Cenab-ı Hak'km emri*'* muvafik görmemesinin ebedî cezasına mâruz kalacaktır.

قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾

قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٨٠﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ

﴿٨٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ اَقُولُ ﴿٨٤﴾ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ

اَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَا اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ

﴿٨٦﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(79) : —İblis de— dedi ki: Yarabbü. öyle ise bana ba's olunacakları güne kadar mühlet ver.

(80) : —Cenab-ı Hak da— buyurdu kh Haydi, sen muhakkak ki, mühlet verilenlerdensin.

(81) : O malûm valdt gününe kadar..

(82) : —îbfis de— dedi ki: Senin izzetine yemin ederim ki, elbette onların hepsini azdıracağım.

(83) : Ancak onlardan ihlâsa erdirilmiş olan kullarım müstesna.

(84) : —Hak Tealâ da— buyurdu ki: İmdi bu doğru ve şu hakikati söyleyeyim ki: -

(85) : Elbette cehennemi senden ve onlardan sana tâbi olanlardan, hepsinden dolduracağundır.

(86) : Deki: Onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum ve ben tekeüüfcülerden de değilim.

(87) : O —Kur'an— başka değil, bütün âlemler için bir mev'izedir.

(88) : Ve and olsun ki, onun haber verdiğini bir müddet sonra elbette bilmiş olacaksınızdır.

•*•

İ Z A H

(79) : Bu mübarek âyetler de Mel'un İbiis'in kıyamete kadar yaşaması hakkındaki temennisinin kabul buyuruimuş olduğunu ve onun kimleri iğfâl edip kimleri iğfal edemiyeceğini bildiriyor. O merdud İblis, ile iğfal edeceği kimselerin cehenneme atılacaklarını ihtar ediyor. Resûli- Ekrem'in de tebliğ ettiği ahkâm-ı diniye mukabilinde insanlardan bir ücret istemediğini ve onları külfetlere düşürmediğini beyan buyuruyor. Kur'an-ı Mûbîn'in de nasıl bir mev'ize-i hakikat olduğunu ve onun haber verdiği şeylerin aüyen tahakkuk edip bilineceğini ilân buyurmaktadır. Şöyle ki: İblis de cennetten tard edilince (Dedi ki: Yarabbi öyle ise) madem ki, beni tard ve lanete mânız kıldın **(bana)** Âdem'in ve zürriyetinin (ba's olunacakları güne **kadar mühlet ver.)** beni nefhai saniyeye kadar yaşat. İblis, bu temennisiyle ölümden kurtulmak ve Âdem oğullarını aleddevam iğfâle çalışmak istemiştir.

(80) : Cenab-ı Hak da, İblis'in uzun bir müddet yaşaması zaten lihikmetin mukadder olduğu için (Buyurdu ki: Haydi sen, muhakkak ki, mühlet verilenlerdensin) senin uzun bir müddet yaşamana müsaade olunmuştur. Senin temennide bulunman, zait!.

(81) : Evet.. (O) İndallâh (malûm günün vaktine kadar..) mühlet verilmiştir. Sen nefha-i ûlâya kadar yaşayacaksın, o zaman sen de ölecek sonra tekrar hayata erdirilerek cehenneme sevkedileceksindir.

(82) : İblis de, (Dedi ki:) Ey Haalık-ı Azîm (senin izzetine yemîn ederim ki, elbette onların) Âdem oğullarının (hepsini azdıracağım) masiyetleri tezyin ederek onları iğfale çalışacağım, onları da benim gibi cehennem ehli kılacağım.

(83) : (Ancak onlardan) O Âdem oğullarından (ihlasa erdirilmiş) taraf-ı ilâhîden ismete nail, siyanete mazhar, ibadet ve taate muvaffak kılınmış (olan kulların müstesna) şüphe yok ki, ben onları iğvaya kadir olamam. Şeytan, bu hususta aczini bildiği için böyle bir istisnada bulunmuş, yalan yere iddiada bulunmak istememiştir. Deniliyor ki: Şeytan bile Cenab-ı Hak'ka karşı yalan söylemekten kaçınmıştır. Artık hangi bir mümin için nasıl lâyık olabilir ki, yalan söylesin.

Bu âyeti kerîme'deki «Muhlesin» kelimesi lâm'm kesriyle «muhlisin» de kıraat edilmektedir. Buna göre şu mealde bulunmuş olur: Kalplerini, amellerini hâlis kılan kimseler müstesna, onları şeytan idlâl edemez.

(84) : Hak Tealâ Hazretleri de (Buyuruyor ki: İmdi bu doğru) Allah'ın ihlasa nail kıldığı kullarını şeytan yoldan çıkaramaz ve Cenab-ı Hak'kın her haberi doğrudur (ve şu hakikati da söyliyeyim ki) sizi şu sabit doğru bir vakıadan da haberdar edeyim ki:

(85) : Ey İblis!. (Elbette cehennemi senden ve onlardan) Âdem oğullarından (sana tâbi olanlardan, hepsinden dolduracağımda*.) öyle nâsî sapıklıklara sevkedenleri de, onlara uyanları da cehennemde muazzep kılacağım. Bu bir mukadder hakikattir. Onlar kendi o fena hareketlerinin cezasına kavuşmuş olacaklardır. Bunda bir cebr yoktur. Onların öyle muazzep olmaları; kendi ihtiyarlarım, kabiliyetlerini sui istimâl etmelerinin bir neticesidir. Kendilerine tebliğ edilen hükmleri, verilen nasihatları kabul etmemelerinin bir muktezasıdır.

Âdem Aleyhisselâm'ın kıssası için «Bakara», «A'raf», «Hicr», «İsrâ», «Kehf» sûrelerine de müracaat!.

(86) : Artık Ey Hâtemülmürselîn!. Kavmine **(Deki:)** bu gibi beyanat-ı ilâhîyyeden birer ders-i intibah alınız, (onun üzerine) Vazife-i risaletimi ifâ, Kur' an-ı Hakîm'in ahkâmını tebliğ mukabilinde **(sîzden bir ücret istemiyorum)** şah-

sim için dünyevî bir menfaat beklemiyorum, **(ve ben tekellüfcülerdeii de değilim)** Ben ehli olmadığım bir şeyi kendime izafe etmekte, onunla muttasif olduğumu iddiada bulunmuyorum. Nübüvvet ve risâlete nâiliyetim, bir inayet-i üâhîyye olarak mahz-ı hakikattir. Yâhut telkin ve tavsiye ettiğim din-i ahkâmın ulviyetini, sıhhat **ve** subutunu bilmek, bir takım tekellüfata muhtaç değildir. Onların sıhhatine, hakkıyetine her aklı selim, şehadet eder.

(87) : Evet.. (O) Kur'an-ı Mübîn, o size tebliğ ettiğim kitab-ı ilâhî **(başka değil, bütün âlemler için bk mevîzedir.)** bütün ins ve cin için selâmet ve saadet yollarını gösteren en kutsî bir rehber-i hidayettir.

(88) : **(Ve and olsun ki,)** Pek aşikâr bir hakikattir ki, **(onun haber verdiğini)** o kitab-ı ilâhî'nin vâd ve vaide, müstakbel hayata vesâireye dair bildirdiklerinin doğruluğunu **(bir müddet sonra)** öldükten veya kıyamet koptuktan veya islâmiyetin her tarafa intişar ettiğinden sonra **(elbette bilmiş olaeaksınızdır.)** bunların her veçhile doğru oldukları ergeç tezahür edecektir. Bu beyanat-ı ilâh'yye, hem tebşiri, hem de tehdidi havîdir. Şöyle ki: Bunları vaktiyle bilip tasdik edenler, mes'ut kimselerdir, şeytan ile bir alâkaları yoktur. Bunları bilmeyip inkâr edenler de bilâhara bilip cehaletlerinden dolayı nedametlerde bulunacaklarsa da artık nedametleri kendilerine bir fâide vermeyecektir. Binaenaleyh daha fırsat elde iken o hakİkatlan güzelce bilmeli, onlara göre hayaü tanzime çalışmalıdır ki, dünyevî ve uhrevî saadet tecellî etsin. Allah Tealâ Hazretleri cümlemizi hakkı bilip ona tâbi olmaktan ayırmasın. Amîn.. Velhamdüllillâhi Rabbül'âlemîn..

EZZÜMER SÛRESİ

Bu mübarek Sûre, Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuştur. Yalnız (53, 54, ve 55) inci âyetlerinin Medine-i Münevvere'de nazil olduğuna kail olanlar vardır. Yelmişbeş ayeti kerîmeyi muhtevidir. Ehl-i Cennet ile Ehl-i Cehennemin, hakkı kabul edenler ile etmeyenlerin zümreler hâlinde cennete ve cehenneme sevkedileceklerini beyan buyurduğu için kendisine «Sûretüzzûmer» ünvânı verilmiştir. Maahaza ehli cennetin gurfelerde = köşklerde ikamet edeceğini tebşir buyurduğu için kendisine «Guref sûresi ünvânı da verilmiştir.

Bu sûre-i celîle, Sâd sûresinin hatimesini, onun işaret ettiği Kur'an-ı Azîm'i ve mebde ve maad itibariyle halâyıkm ahvâlini bir nev'i izah mesabesindedir.

Başlıca mündericatı şunlardır :

(1): Kur'an-ı Mübîn'in nasıl bir hidayet vesilesi olduğu.

(2): Allah Tealâ'ya itaat edenler ile etmeyenlerin hâlleri ve akıbetleri.

(3): Kur'anri Azîm'i kabul etmeyip de redde cür'et edenlerin nasıl bir felâkete mâruz kalacakları.

(4): Kusurlarından dolayı nedamette bulunarak tevbekâr olanların mağfiret-i ilâhîyyeye nâiliyetleri.

(5): Kıyamet gününün ahvâlini beyan ve müminlerin cennetlere şevkini tebşir, kâfirlerin de cehenneme sevkedileceklerini ihtar.

(6): Meleklerin arş-ı ilâh! etrafında teşbih ile hamd ile meşgul olacaklarını beyan.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ
فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿٢﴾ اَلَا لِلّٰهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِهِٓ اَوْلِيَٓاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَٓا اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ
بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ
﴿٣﴾ لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ سُبْحَانَهُ
هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) —Bu— Kitabın indirilişi, azîz, bakîm olan Allah'tandır.

(2) : Şüphe yok kî, biz sana kitabı hak olarak indirdik. O hâlde Allah'a dînî onun için hâMsâne tahsis ederek ibadet eyle.

(3) : İyi biliniz ki, dîn-i hâlis Allah'a mahsustur. Ye o kimseler ki, onun gayrisini velîler ittihaz ettiler, onlara ibadet etmeyiz, ancak bizi Allah'a daha yakın yaklaştırsınlar için —ibadet ederiz derler— şüphe yok ki, Allah onların arasında onların kendisinde ihtilâfta bulunur oldukları şeyler hakkında hükmedecektir. Muhakkak ki, AHah, yalana, nankörlüğe düşkün olan kimseyi hidayete erdirmez.

(4) : Eğer AHah veled edînmek istese idi, elbette yarattığından düediğîni seçhrerirdi O bundan münezzehtir, o, vahit, kahhar olan Allah'tır.

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'an-ı Mübîn'in ulviyyetini ve nuzulündeki hikmeti bildiriyor. Hâlis, hakikî dînin, dîn-i ilâhîden ibaret olduğunu, Cenab-ı Hak'tan başkasına tapanların yalancı, nankör, kahr-ı ilâhîye müstahik kimseler bulunduklarım ihtar buyuruyor. Haalık-ı Âlem Hazretlerinin kendisine evlât ittihaz etmekten münezzeh olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Bu **(Kitabın)** yâni: Kur'an-ı Azîm'in (indirilişi) Cibril-i Emîn vasıtasiyle Hâtemülmürselîne tebliğ buyuruhnası (aziz) mülkünde galip, kadir ve **(hakim)** yarattığı şeyler birer hikmet ve maslahata müstenit olan **(Allah'tandır)** bütün kemâl sıfatlariyle muttasif olan o mâbud-i zîşanın mukaddes vahy-i ilâhîsinin neticesidir.

(2) : Evet.. O mâbud-i kerîm, buyuruyor ki: Ey Eşrefülhalâyık!, **(Şüphe yok ki, biz sana kitabı)** Her hayrı cami, her fenaiığa mâni ve bütün beşeriyet ıçm bir hidayet rehberi olan Kur'an-ı Mübîn'i **(hak olarak indirdik)** o kitap, hakka, hakikate tamamen muvafıktır, onun vahdaniyet-i ilâhîyyeye, nübüvvete, ahirete, ubudiyet vazifelerine ait bütün beyanatı birer hakikattir, onları kabul etmek, onlara göre hayatı tanzim eylemek bir iarize-d diniyedir. (O hâilde **Allah'a dîni)** Dîn-i islâm'ı **(onun için)** o mâbudi azîm'e ait olmak üzere (halisâne) bir surette **(tahsis ederek ibadet eyle)** Kur'an-ı kerîm'in beyanatı veçhile tevhit ve takdise müdavim ol.

(3) : Evet.. Ey insanlar!. Uyanınız, **(İyi biliniz ki, dîn-i hâlis Allah'a mahsustur)** hakikî, rızay-ı ilâhîyye muvafık, şirk ve riya şâibesinden hâli olan din, Allah Tealâ'mn kabul buyurmuş olduğu dîn-i islâm'dır, o dîn-i tevhittir. Binaenaleyh ondan başka bir dîn-i hakikî yoktur.ve o mâbud-i kadîmden başka ibadet ve taate müstahik bir haalık mevcut değildir. Sıfat-ı ulûhiyette münferit olan, ancak O'dur. (ve **o kimseler** ki) Bu hakikattan gafil bulunurlar da **(O'nun gaynsmı)** o şerik ve nâzirden münezzeh olan Allah Tealâ'dan başkasını da kendilerine (velîler ittihaz **ettiler)** kendileri için birer mabut tanıdılar, melekler gibi, Hazret-i İsâ ve Hazret-i Uzeyr.gibi kullan ve putlar gibi nâçiz şeylere birer mâbudiyet isnat ederek onlara da tapınmakta bulundular ve kendilerinin bu müş rikâne hareketlerini doğru göstermek için de biz **(onlara ibadet etmeyiz)** o mahlûkları mabut ittihaz etmiş olmayız **(ancak bizi Allah'a daha yakın yaklaştırsınlar)** bize şefaat eylesinler **(için)** onlara ibadette bulunuruz, derler, böyle pek cahilane bir mazeret dermeyan ederler, bir takım timsâllerden fâide beklerler. Cenab-ı Hak'da onların bu pek yanlış düşüncelerini şöylece red ediyor: **(şüphe yok kî, Allah onların arasında) O** müşrikler ile onlan dîn-i tevhide davet eden müslümanlar beyninde **(onların kendisindė ihtilâfta bulunur oldukları şeyler hakkında)** her birinin iltizam etmiş olduğu itikat esaslarına, **dinî** meselelere **dâir (hükmedecektir.)** kıyamet gününde **bu hükm-i ilâhî tecellî edecektir. Muhlis kullarını mükâfatlara** erdirecektir. **Küfr ve şirk sahiplerini de ebedî surette müca-**

z^ta uğratacaktır. **(Muhakkak kb Allah)** Teala **(yalancı)** olanı, bir takım yaratılmış şeylere mâbudiyet isnadında bulunanı, bir kısım cemadattan şefaat bekleyen kimseyi ve **(nankörlüğe düşkün olam)** kendi haalık ve razıkının vahdaniyetini inkâr ederek büyük bir küfr ve isyan içinde yaşayan **(kimseyi hidayete erdirmez.)** Öyle bir şahıs, kendi sui ihtiyarı yüzünden dalâlete düşmüş, ebedî bir azaba müstahik bulunmuş olur.

(4) : O müşrikler, düşünmeli değil midirler ki, Allah Tealâ evlât ittihazından münezzehtir. Bütün mahlûkat, O'nun birer eser-i hilkatidir, O'nun zât-ı akdesine muadil, O'nunla aynı mahiyeti hâiz olabilirler mi ki, O'nun evlâdı olabilsinler?. MaamaJüh bilfarz **(Eğer Allah veled edinmek istese idi)** kendisi için evlât ittihaz etmek murat buyursa idi **(elbette yarattığından dilediğini seçiverirdi) en** mükemmelini kendisine evlât edinirdi, erkek evlât daha kıymetli görüldüğü hâlde onların dediklerine göre melekleri kendisine kız ittihaz eder mi idi?. Hazret-i İsâ ve Hazret-i Uzeyr gibi aez-i beşerîden hâli olmayan zâtlar da birer mahlûk olduğundan hiç O Haahk-ı Kadîm için evlât olabilirler mi?. Velhâsıl (O) Haalık-ı Azîm **(bundan münezzehtir)** kendisine evlât isnad edilmesinden müberrâdır, mukaddestir ve (o) Haahk-ı Kâinat **(vahit)** dir. Mülkünde şirk ve nâzirden münezzehtir ve kahhar olan her veçhile kâmil, bütün mahlûkatına galip ve hakîm olan ancak o **(Allah'tır)** o bütün kemâl sıfatlariyle, muttasif, noksan sıfatlardan münezzehtir. Bütün yaratmış olduğu şeyler, bu hakikate şahittir. Artık O'na nasıl evlât şerik ve nâzir isnat edilebilir?.

خلق السموات والارض بالحق يكور
اليل على النهار ويكور النهار على اليل وسخر الشمس والقمر
كل يجري لاجل مسمى الا هو العزيز الغفار ﴿٥﴾
خلقكم من نفس واحدة ثم جعل منها زوجها وانزل لكم
من الانعام ثمانية ازواج يخلقكم في بطون امهاتكم خلقا
من بعد خلق في ظلمات ثلث ذلكم الله ربكم له الملك لا اله
الا هو فانى تصرفون ﴿٦﴾ ان تكفروا فان الله غني عنكم ولا
يرضى لعباده الكفر وان تشكروا يرضه لكم ولا تزر وازرة
وزر اخرى ثم الى ربكم مرجعكم فينبئكم بما كنتم
تعملون انه عليم بذات الصدور ﴿٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(5) : Gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine sarar ve gündüzü de gecenin üzerine sanverir ve güneşi ve ay*ı musahhar künuşta-. Her biri muayyen bir zamana kadar cereyan eder. Haberiniz olsun kh Her şeye galip, çok yarhgayıcı olan, O'tiv.

(6) : Sizi bir tek kişiden yarattı, sonra ondan eşini vücude, getirt ve sizin için dört ayaklı hayvanlardan sekiz çift indirdi. Sizi vakfelerinizin kannlarınfte üç karanlık içine bör yaradılıştan sonra bir yaradılışla yaraüverir. İşte Rabbimiz olan Allah O^dur. MüHt O'nra içmd&r. Ondan başka Hah yoktur. Artık nasd döndürülüyorsunuz?.

(7) : Eğer küfre düşerseniz, şüphe yok ki, Allah sizden müstağnidir. Fakat kulları için küfre razı olmaz ve eğer şükr ederseniz onun için sizden razı otur ve hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez. Sonra dönüp gidişiniz, Rab'binizedir. Artık neler yapar olduğunuzu size haber verir. Şüphe yok ki, O, sinelerde olanları tamamiyle bilendir.

İ Z A H

(5) : Bu mübârek âyetler, şerik ve nazirden ve evlât ittihazından münezzeh olan Allah Teaiâ'nın vahdaniyetine, kudret ve azametine şehadet eden âsârı hilkate nazarları ceibediyor. O Haalık-ı Azîm'in mahlûkatından müstağni olduğunu, onların küfrlerine râzı olmadığını ve şükreden kullarından ise razı olacağını beyan buyuruyor. Herkesin yalnız kendi amelinden mes'ul olacağını ve bütün kullarının ahvâline âlim olan Haalık-ı Azîm'in huzur-i mânevîsine celb ve kendi amellerinden haberdar edileceklerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Haaık-ı Âlem Hazretleri (Gökleri ve yeri hak ile yarattı) bütün bu ulvî ve süilî varlıklar, birer bediai kudrettir, birer hikmet ve maslahatı mutazammmdır, hepsi de hak ve sevap üzere kaimdir, hiç biri abes yere yaratılmamıştır, (geceyi gündüzün üzerine sarar) Güneşi gurup ettirerek geceyi meydana getirir (ve gündüzü de gecenin üzerine sarıverir) güneşi tulü ettirerek gecenin karanlığını giderir (ve güneşi ve ay'ı musahhar kılmıştır) onlar Allah'ın emirlerine inkiyad eder, O'nun iradesi veçhile harekette bulunurlar, (her biri muayyen bir zamana kadar cereyan eder) Her birinin muayyen tulü ve gurup zamanı vardır, o zamanlar muntazaman vücude gelir. Evet.. Ey insanlar!, (haberiniz olsun ki) Uyamk bir kalp ile düşünüp anlayınız ki, (her şeye galip, çok yarlıgayıcı olan, O'dur) o Haalık-ı Azîmüşşan'dır. Bu kadar kudret bedialarım, muntazam eserleri vücude getirmiş olan o kerîm mâbud, elbette ki, her şeye kadirdir. Ahiret âlernini vücude getirmeğe de kudret-i azîmesi maziyadetin kâfidir. Amenna.

§ Tekvir; Lügatte sarık, tülbend sarmak, bir şeyin üzerini örtüp setr etmek demektir. Burada murat olan mâna, geceyi giderip yerini gündüz ile ve gündüzü giderip yerini gece ile setreylemektir.

(6) : Evet.. Ey insanlar!. Bir kere düşününüz ki, o Haalık-ı Kadir (Sizi bir tek kişiden yarattı) Âdem Aleyhisselâm'ın zürriyyeti olarak peyderpey vücude getirdi (sonra ondan eşini vücude getirdi) Hazret-i Âdem'in cinsinden olarak zevcesi Havva'yı halk etti (ve) Ey insanlar!, (sizin için) Menfaatlerinizi temin mak^sadma mebni (dört ayaklı hayvanlardan sekiz çift indirdi) yâni: Deve, sığır, koyun, ve keçi hayvanlarını erkek ve dişi olmak üzere sekiz taife olarak saha-i vücude getirdi, bunları insanların menfaatlerini temine vasıta kıldı. Ve ey insanlar!, (sizi) De **(valdelerinizm kamdarında üç karanlık içinde)** yetiştirdi Yâni:

Her insan çocuğunu, onun neşv-ü nemasını temin için oğlan yatağı denilen rahmi mâderde ve batn denilen karnı içinde ve meşime denilen yufka deri arasında muhafaza etti. Ve yahut üç nevi pek ince perde içinde besledi. Evet.. Sizi ey insanlar!. O Haalık-ı Kerîm (bir yaradılıştan sonra bir yaradılışla yarativerdi) yâni: Her insanı kendi valdesinin içerisinde evvelâ bir nutfeden ibaret kıldı, sonra o nutfeyi aleka denilen uyuşmuş kan parçası hâline getirdi, daha sonra da mudga denilen bir et parçası şekline soktu, onu müteakip de et, kemik, sinirden ibaret bir insanî şekle erdirerek kendisine ruh ihsan buyurdu, onu yeni bir mahlûk olarak vücude getirmiş oldu. Ne kadar bedi', bir eser-i kudret!, (işte Rabbiniz olan Allah, O'dur.) Bütün bu hilkat eserlerini vücude getiren o Haalık-ı Azîmüşşan'dır, O'ndan başkası değildir, (mülk O'nun içindir) Dünyada ve ahirette hor ne var ise, hepsi de o Haalık-ı Kerîmin birer eser-i kudretidir, O'nun tahtı hâkimiyetinde bulunmaktadır. (O'ndan başka ilâh yoktur) İbadete lâyık olan ancak O'dur (artık nasıl döndürülüyorsunuz?.) bu kadar mütenevvî eserler p Haalık-ı Kadîm'in vahdaniyetine, mâbudiyetine birer vâzih delîl iken artık nasıl oluyor da başkalarına da mâbudiyet isnat ederek ibâdete cür'et gösteriyorsunuz?.

(7) : Artık ey kısanlar!. Bu kadar kuvvetli, parlak delîller mevcut iken bunlara rağmen siz (Eğer küfre düşerseniz) zararı size aittir (şüphe yok ki, Allah sizden müstâğnidir.) hiçbir mahlûkuna muhtaç değildir. O'na sizin sui hareketiniz asiâ zarar veremez (Fakat) o kerîm olan Haalık (kullan için küfre razı olmaz) ona müsaade buyurmaz. Bu da kulları hakkında bir merhamet-i ilâhîyye'den dolayıdır, onlar için celbi menfaat, defi mazarrat hikmetine müstenittir. Çünki küfr, insanları zeHi eder, manevî hayattan mahrum, azaba müstahik kılar (ve eğer) ey insanlar!, (şiikr ederseniz) Şeref-i îmana nâiliyetinizi takdir ederek ondan dolayı Cenab-ı Hak'ka şükreder, uhdenize düşen vazife-i şükranı ifâya çalışırsanız (onun için) o Haalık-ı Kerîm sizden (razı olur) çünki o şükr, sizin için dünyevî ve uhrevî saadete bir vesîledir (ve hiçbir günahkâr başkasının günâhını yüklenmez.) meselâ: Bir mümin, sebebiyet vermedikçe, razı olmadıkça başkasının günâhından dolayı mes'ul bulunmaz, (sonra) Ey insanlar!, (dönüp gidişiniz Rab'binizedir) Ahirette Cenab-ı Hak'kın huzur-i manevîsine varacaksınızdır. Dünyadaki amellerinizden dolayı muhasebeye, muhakemeye tâbi olacaksınızdır. (artık) O Haalık-ı Azîm, sizin dünyada iken (neler yapar olduğunuzu) o ahiret âleminde (size haber verir) O'na hiçbir amel gizli kalmaz. GüzeJ amel sahiplerini sevaba erdirir, kötü amel sahiplerini de lâyık oldukları cezalara kavuşturur, (şüphe yok ki, O) Haalık-ı Hakîm (sinelerde olanları da tamamiyle büendir.) bütün kullarmm kuruntularını, kalplerdndeki düşüncelerini bilmektedir. Artık alenen yaptıkları şeyleri de bilmez mi?. Elbette ki, o Hellâk-ı Alîme karşı hiç bir şey gizlenemez, o hâlde insan daima uyanık bulunmalıdir, hakikî istikbâlini düşünmelidir, başına bir belâ gelmeden evvel hak'ka tevec-

cüh ederek himaye-i ilâhîyye'ye iltica etmelidir, kalbini temiz tutarak güzel amellere çalışmalıdır. Nitekim Sahîh-i Müslim'deki bir hadis-i şerif şu mealdedir: «Şüphe yok ki, Allah Tealâ sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat muhakkak ki, sizin kalblerinize ve amellerinize nazar buyurur.

*

وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ
ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُن۪يبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ
مَا كَانَ يَدْعُٓوا اِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَب۪يلِه۪
قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَل۪يلًا اِنَّكَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ ٨ اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ
اٰنَٓاءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَقَٓائِمًا يَحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّه۪
قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذ۪ينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ
اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ٩

MEALİ ÂLİSİ

(8) : Ye insana bir zarar dokunduğu zaman Rab'bine rücû ederek duada bulunur. Sonra ona kendi tarafından bir nîmet lütfedince ona evvelce yapmış olduğu duayı unutur ve AHah için şerikler koşmağa başlar, —nâsi—- O'nun yolundan sapıttırmak için. Deki: Küfrün ile biraz fâidelen, şüphe yok ki, sen âteşin yâramndansın.

(9) : Yoksa o kimse ki, gece saatlerinde —ibadete— mü^vimdt. secde edici ve kıyamda buhumcu olarak atûret azabından hazer eder ye RabT>inin rahmetini rica eyler. —bununla böyle olmayan müsavi olur mu?.— Deki: Hiç bilenler ile bilmeyenler müsavî olabilirler mi?. Ancak saf atol, sahipleri düşünüyerir. —bundan ibret afariar*—

İ Z A H

(8) : Bu mübarek âyetler, müşriklerin mütenakız hareketlerini gösteriyor. Bir zarara uğrayınca Cenab-ı Hak'ka yalvarmaya mecburiyet gördüklerini, o zarardan kurtulunca da putlara tapınmaya başladıklarını bildiriyor ve onların vahim akıbetlerini ihtar buyuruyor. Böyle müşrik günâhkâr kimselerin müvehhit, âbit ve zahit zâtlara müsavi olamayacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ye insana) yâni: Putlara, hangi bir mahlûka ibadet eden bir şahsa **(bir zarar)** maraz gibi, ihtiyaç gibi bir kerih gördüğü musibet (dokunduğu zaman) başkalarından ümidini keser (Rab'bine riicu' ederek duada bulunur.) o zararın bertaraf edilmesini o Rabbi Kerîm'den rica etmeğe başlar (Sonra **buna)** bu insana Cenab-ı Hak (kendi tarafından) bir şey mukabilinde olmaksızın **(bir 'nimet lütfedince ona)** o Rabbi Kerîm'e (evvelce yapmış olduğu duayı **unutur.)** mübtelâ olmuş olduğu zararın lûtf-i ilâhî ile bertaraf edilmiş olduğunu düşünmez. **(Ve Allah için** şerikler koşmaya başlar) Yine bir takım âciz, mahlûk şeylere tapınmaya, onlardan fâide beklemeye cüret eder, nâsi **(O'nun yolundan saptırmak için)** öyle müşrikâne bir harekette bulunur, bir' takım kimseleri de kendisi gibi dîn-i tevhitten, tarik-ı islâmiyetten mahrum bırakmaya çalışır durur. Resulüm!. O gibi küfrüne hükmedilen şahsa (deki: Küfrün ile biraz fâidelen) ömrün nihayet buluncaya değin. Öyle müşrikâne hareket (şüphe yok ki, sen âteşin yâramndansm.) sen cehenneme atılacak kimseler ile beraber bulunacaksın, artık bu müthiş akıbeti düşün.

Bu âyet-i kerîme, bir kavle göre, Ebu Huzifetübnül mugire veya Utbetübnü Rebia hakkında nâzii olmuştur. Fakat hükm-i umumîdir. Bütün kâfirler hakkında büyük bir tehdidi havidir, onlar için uhrevî bir faide bulunmadığını ihtar etmektedir.

§ Havi = Tahvil; Temlik, itâ demektir.

§ Tehavvül; de teahhüt ve muhafaza manasınadır.

(9) : Evet.. Öyle bir müşrik ile bir mümin arasında ne kadar fark vardır!. Bir kerre düşünmeli!. (Yoksa o kimse ki:) O mümin zât ki: (gece **saatlerinde)** Uyanık bulunarak ibadete **(müdavimdir)** meşakkatlere tahammül eder, riyadan âri olarak kemâl-i samimiyetle zevk-i ibadete dalar, ubudiyet vazifelerini ifâya çalışır **(secde edici ve kıyamda buhınucu olarak ahiret azabından hazer eder)** namaz gibi ulvî bir ibadeti ifâya devamda bulunur **(ve Rab'binin rahmetini reca eyler)** ahirette cennete girmesini ve cemâli ilâhî'yi müşahede şerefine nâiliyetini temennide bulunur. Artık böyle bir zât ile küfr ve isyana müptelâ bir şahıs müsavî olabilir mi?. Elbette olamaz. Elgıpte öyle hâlis, âbit mümınlerin ahvâline. Resulüm!, **(deki: Hiç bilenler 3e bilmeyenler müsavi olabilirler mü.)** Allah Te**alâ'nın** vahdaniyetini, kudret Ve azametini bilip vazife-d ubudiyeti ifâ **edenler ile böyle bir kemâli hâiz olmayanlar, aynı mertebede, aynı fazilette bulunmuş sa-**

nılabilirler mi?. Buna imkân mı var?, **(ancak saf akıl sahipleri düşünüyerir.)** Bundan ibret alırlar.

Bu âyet-i kerîme: Rivayete nazaran Hazret-i Ebu Bekir veya Hazret-i Ömer veya Hazret-i Osman veyahut İbni Mes'ut, Ammar ve Selmanı Farisî Radiyallâhü anhüm hakkında nazil olmuştur. Maamafih hükm-i umumîdir.

§ Kanıt; Üzerine vacip olan ibadet ve taati ikame eden zât demektir.

§ Anaülleyl'de gece saatleri, vakitleri manasınadır.

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ
لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللّٰهِ
وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ (10)
قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ (11) وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ
أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ (12) قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ
عَظِيمٍ (13) قُلِ اللّٰهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي (14) فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ
مِنْ دُونِهِ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ أَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ (15) لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ
وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذٰلِكَ يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ (16)

MEALİ ÂLİSİ

(10) : Deki: Ey iman eden kullar!. Rab'bin&zden kokunuz. Bu dünyada ihsanda bulunanlar için bir güzellik vardır. Ye Allah'ın ülkesi geniştir. Şüphe yok İd, sabr edenler için mükâfatlan hesapsız olarak ödenecektir.

(11) : Deki: Şüphe yok ben emr olundum ki, Allah'a onun için dinde muhlis olarak ibadet edeyim.

(12) : Ve emr olundum ki: Ben müslümanların evveli olayım.

(13) : Deki: Muhakkak ben Rab'binıe isyan eder isem pek büyük bir günün azabından korkarım.

(14) : Deki: Ancak Allah'a dinimi onun için hâlis kılarak ibadet ederim.

(15) : Artık siz de onun ötesinde dilediklerinize ibadet ediniz!. De ki: Şüphe yok hüsrâna düşenler, o kimselerdir ki, kendi nefislerini ve kendi mensuplarını kıyamet gününde helake düşürmüş olurlar. Agâh olunuz!. İşte en apaçık helâk ta ondan ibarettir.

(16) : Onlar için üst taraflarından âteşten tabakalar ve alt taraflarından da tabakalar vardır. İşte bu, Allah kullarını bununla korkutur. Ey Kullarım!. Benden korkunuz..

***

İ Z A H

(10) : Bu mübarek âyetler, Resulullâh'm ehl-i îmana ne veçhile nasihat vermekle mükellef bulunmuş olduğunu gösteriyor ve Hazret-i Peygamberin ne gibi ibadetlere müdavim ve haşyetullâh ile muttasif olduğunu bildiriyor. Hüsrana uğrayanların da kimlerden ibaret bulunduğunu ve onların nasıl müthiş^ âteşin azaplara, felâketlere uğrayacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Ekrem!. Müminlere hitaben (Deki: Ey îman eden Kullar!. Rab'binizden korkunuz) O'nun enirlerine itaat ediniz, nehy ettiği şeylerden kaçınınız (bu dünyada ihsanda bulunanlar) ittika ile, ibadet ve taat ile muttasif olanlar (için) ahirette (bir güzellik vardır) cennetlere nail olacaklar, nice nimetlere kavuşacaklardır. (ve Allah'ın ülkesi geniştir) O'nun kulları için güzelce barınacakları nice yerler vardır. Binaenaleyh bir kul bir yerde bannamazsa, uhdesine düşen vazifeleri ifâedemezse başka bir yere çıkıp gidebilir. Bu âyet-i kerîme'deki arzdan • murat, Ebu Müslîm'in beyanına göre cennettir. Nitekim diğer bir âyet-i kerîm'e, şu meâldedir. Muttakîler için ihzar edilen cennetin eni göklerin ve yerin vüsati kadardır, (şüphe yok ki, sabr edenler için) Düşmanlarının eziyetlerine karşı sabr ederek ibadet ve taatten ayrılmayanlara mahsus (mükâfatlan hesapsız olarak ödenecektir.) sayılamayacak, kıymetleri takdir edilemiyecek derecelerde ziyâde olacaktır.

«Rivayete nazaran bu âyet-i kerîme, Mekke-i Mükerreme'de müşriklerin eziyetlerine uğramış olan mümînlerin veya oradan Habeşe*ye muhacerette bulunan Cafer İbni Ebi Talip ve onun ashabı gibi zâtların haklarında nazil olmuştur.

(11) : Ey Eşrefülmürselîn!. (Deki: Şüphe yok ben emr olundum ki) yalnız (Allah'a) kullukta bulunayım (O'nun için dinde muhlis olarak) O'nu tevhit ve takdis ederek (ibadet edeyim.) işte o Peygamber-i Zîşan'a tâbi olanların da vazifeleri, böyle kemâli ihlâs ile Cenab-ı Hak'ka arz-ı ubudiyette bulunmaktır.

(12) : O Peygamber-i Âlikadr, şöyle de demekle mükellef bulunmuştur. (Ve emr olundum ki, Ben) öyle tekva ile, ibadet ve taatle iştigâl ederek bu ümmet-i merhumeyi teşkil eden (müslümanlârın evveli olayım.) onlara bir nümune-i imtisal olarak kemâl-i ihlâs ile tevhide, ibadet ve taate müdavim bulunayım.

(13) : Ve ey Hâtemülmürselîn!. Nâsa hitaben (Deki: Muhakkak ben Rab'bime isyân eder isem) o Haalık-ı Azîm'i tevhid ve takdis hususunda, O'nun dinini insanlara tebliğ hususunda bilfarz ihlâsı terk ederek kusurda bulunursam (pek büyük bir günün) kıyamet zamanının (azabından korkarım.) binaenaleyh her mümîn için de lâzımdır ki, o pek müthiş günü düşünerek vazife-i ubudiyetini ifâ'ya gayret göstersin.

(14) : Ve ey Resûli Zîşan!. Ümmetine şöyle de (Deki:) ben (Ancak Allah'a dinimi O'nun için hâlis kılarak ibadet ederim) yâni: Ben Allah'tan başkasına ne müstekıllen ve ne de iştirak suretiyle ibadette bulunmam, yalnız kemâl-i ihlâs ile o Haalık-ı Bînazire ibadette bulunurum. Bunun hilâfına hareket, hem vazife-i ubudiyete münafîdir, hem de kahr-ı ilâhî'yi caliptir. Artık ey insanlar!. Siz de uyanın, dîn-i tevhîde muhalif hareketlerde bulunmayın, sonra kendinizi azab-ı ilâhîden kurtaramazsınız.

(15) : Ve ey müşrikler!. Eğer siz vahdaniyet-i ilâhîyyeyi tasdik etmiyor iseniz (Artık siz de onun ötesinde) Cenab-ı Hak'tan başka (dilediklerinize ibadet ediniz) putlara, heykellere tapınız, bunun müthiş akıbetini yakında görürsünüz. Resûli Âlişanım!. O gibi câhillere (deki: Şüphe yok hüsrâna düşenler) en büyük zarar ve ziyana uğrayanlar (o kimselerdir ki, kendi nefislerini ve kendi mensuplarını) efrâd-ı ailesini ve sâireyi küfr ve fisk içinde yaşatarak (kıyamet gününde helâke düşürmüş olurlar.) Agâh olunuz.. İşte en apaçık helakte ondan ibarettir, öyle ebediyyen cehenneme mahkûm olup bir daha selâmet yüzü görmemektir. Ne büyük bir ihtar!. Ve ne mühim bir tehdit-i ilâhî!. Evet.. Buyurulmuş oluyor ki, kendisini küfre düşüren ve kâfirâne telkînatiyle efrâd-ı ailesini vesâireyi öyle bir sapıklığa uğratan kimse, kendisini ebedî bir helake mânız bırakmış olacağı gibi kendisine uyanları da o pek vahîm bir akıbete uğratmış olur. Binaenaleyh o gibi kâfirâne hâllerden kaçınmalı ve başkaları için o yolda bir rehber-i dalâlet olmamalıdır. Sonra onun fezahatinden, ebedî cezasından hiç biri yakasını kurtaramaz. Maamafih bir kâfir kimse, başkalarını idlâle çalıştığı hâlde idlâl edemeyip de kendi küfriyle kalırsa, kendisi ebedî hüsrana uğrar, o kimseler ile araları açılmış bulunur, onlardan da mahrumiyet hasarına uğra-

mış olacaktır.

(16) : Evet.. **(Onlar için)** Öyle küfrleri yüzünden cehenneme atılacak şahıslar için **(üst taraflarından âteşten tabakalar ve alt taraflarından tabakalar vardır)** yâni: Cehennem âteşi onları her taraftan ihata eder, ondan bir daha kurtulamazlar (işte **bu)** kâfirler için hazırlanmış olan azaptır ki **(Allah)** mümîn **(kullarını bununla korkutur)** tâki, O'na kâfirlerin izlerinden giderek kendileri de öyle müthiş bir azaba atılmasınlar. O Haalık-ı Kerîm, lütfen şöyle de buyuruyor ki. (ey **kullarını!. Benden korkunuz)** Azab-ı ilâhı'yi celbedecek şeyleri irtikâb etmeyiniz. Ne büyük bir mev'ize-i ilâhîyye!. Bu tenbih-i mübim, Cenab-ı Hak'kın bir lûtf ve merhametini hâvi bulunmaktadır.

İbat tâbirinin Kur'anı kerimde Cenab-ı Hak'ka izafe edilmesi, meselâ: Ey kullarım, Ey Allah'ın kulları denilmesi, ehli îmana muhtasdır. Çünki böyle bir izafet, kuHar hakkında büyük bir şeref ve kıymeti mutazımmın bulunur.

§ Zulel; Gölge mânâsına olan «Zil» lâfzının cem'idir. Bundan murat gölgeler gibi biribiri üzerine birikmiş olan âteş tabakalarıdır.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَى
فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ
أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾ أَفَمَنْ
حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾ لَكِنِ
الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾ أَلَمْ تَرَ
أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ
بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ
يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(17) : Ve o kimseler ki, şeytandan, ona ibadet etmekten kaçındılar ve Allah'a —ibadete— yöneldiler, onlar için müjde vardır. Artık kullarımı tebşir et:.

(18) : O kimseleri ki: Sözü dikkatle dinlerler, sonra onun en güzeline tâbi olurlar. İşte onlar, o kimselerdir ki, onları Allah hidayete erdirmiştir. Ve işte selim akıllara sahip olanlar da aL^ak onlardır.

(19) : Ya üzerine azap kelimesi hak olmuş kimseyi mi, âteş içinde bulunan şahsı mı sen kurtaracaksın?.

(20) : Fakat o kimseler ki, Rablerinden korkmakta bulunmuşlardır, onlar için köşkler vardır, onların üstlerinde de yapılmış köşkler vardır. Altlarından ırmaklar akar. Allah'ın vâ'dkJir. Allah, vâ'dine muhalefet etmez.

(21) : Görmedin **mi** ki, şüphe yok Allah gökten bir su indirmiş, onu yer yüzündeki gözelere girdirmiş, sonra onunla renkleri muhtelif ekinleri çıkarıyor, sonra kuruyor **da** artık onu sararmış görüyorsun, sonra da onu kupkuru bir kırıntı kıhveriyor. Şüphe yok ki, bunda akıl sahipleri için elbette bir tenbih vardır.

**

İ Z A H

(17) : Bu mübarek âyetler, muttakî zâtların tebşirata nail olacaklarını bildiriyor. Hidayet üzere bulunan zâtların kimlerden ibaret bulunduğunu tâyin ediyor. Cehenneme namzet olanları da kimsenin kurtaramayacağını haber veriyor. İttika sahiplerinin ise nice yüksek mevkilere nail olacaklarını müjdeliyor. Dünya varlıklarının da tebeddülata, zevale mahkûm olduğuna işaret ederek akıl, sa hiplerini uyanmaya davet ediyor. Şöyle ki: Şeytana tapanlar, yâni: Onun iğfalâtına kapılarak putlara vesâir mahlûkata ibadette bulunanlar, ebedî azaba mahkûmdurlar. Fakat (Ve o kimseler ki, şeytandan, ona ibadet etmekten kaçındılar) öyle bir tuğyan sahibinin vesveselerine aklanmadılar (ve Allah'a) ibadete (yöneldiler) ^başkalarından kaçınarak kemâli hulûs ile din-i ilâhîye sarıldılar, (onlar için muide vardır) onlar dünyada güzel bir senaya nail olurlar. Ölecekleri veya kabire konulacakları veya kabirlerinden kaldırılıp ahirete varacakları günde Peygamberlerin veya meleklerin lisanlariyle kendileri için sevaba, uhrevî nimetlere nâiliyet müjdesi verilecektir, **(artık)** Ey Resûl-i Zîşan!. Sen de **(kullarımı** tebşir et) öyle büyük mükâfatlar ile kemlerini müjdele.

§ Tagut; Gayet tuğyan/ son derece isyan sahibi olan demektir. Bundan murat, şeytandır. Putlara tapanlar, şeytanın vesvesesine, söylemesine kapılarak öyle şirke düştükleri için şeytana tapmış hükmünde bulunmuşlardır.

(18) : Evet.. (O kimseleri) Müjdele (ki, sözü dikkatle **dinlerler)** kendilerine verilen öğütleri bütün kalpleriyle dinleyip kabul ederler (sonra **onun en güzeline** tâbi **olurlar)** en faziletlisini, sevabı en ziyâde olanını ihtiyar ederler, efdalülâmâl ile ittisafa çalışırlar **(elbette onlar)** o güzîde âmâl ile muttasif olanlar (o kimselerdir **ki,** onları **Allah** hidayete erdirmiştir.) onları dîn-i hakka nail kılmış, en güzel âmellere muvaffak buyurmuştur, (ve işte **selini akıllara sahip olanlar da ancak onlardır.)** çünki, hakikaten âkil, bihakkın münevver olan zâtlar, o kimselerdir ki, nefislerinin havasına ve başkalarının iğfalâtına tâbi olmayıp dünyevî ve uhrevî selâmet ve saadet yolunu takibe devam edip dururlar.

(19) : Ey Resûl-i Âlişan!. **(Ya üzerine azap kelimesi hak olan kimseyi mi?)** Sen himaye edebileceksin?. Evet.. **(Âteş içinde bulunan şahsı mı sen kurtara-**

çaksın?.) Bu senin selâhiyetin dahilinde midir?. Elbette ki, değildir. Öyle kimselerin işleri Cenab-ı Hak'kın hükmüne tâbidir. Onları hikmet ve adaleti muktezasmca cezalara uğratacaktır. Sen onların o hâllerinden dolayı müteessir olma, sen onlardan dolayı mes'ul değilsin. İbni Abbas Hazretlerinden rivayete göre o kimseden murad Ebu Leheb ile O'nun oğludur. Emsali de o hükmdedirler.

(20) : (Fakat o kimseler ki,) Uhdelerine düşen farizeleri ifâ etmiş nehy edilen şeylerden kaçınmış, (Rab'lerinden korkmakta bulunmuşlar) dır. Onlar, müstesna bir mevkide bulunmaktadırlar, (onlar için) öyle bihakkın mümîn olan zâtlara mahsus (köşkler vardır. Onların üstlerinde yapılmış köşkler vardır) onlar öyle kat kat âli makamlarda ikâmet edeceklerdir, (altlarından ırmaklar akar) O köşklerin altındaki ağaçların arasından nehirler cereyan eder. Bu (Allah'ın vaadidir) herhalde zuhura gelecektir. Çünki (Allah vaadine muhalefet etmez) şan-ı ulûhiyeti, böyle bir muhalefetten münezzehtir. Onun kudret-i azîmesi ise herşeyi vücude getirmeğe mâziyadetin kâfidir. O'nun âsâr-ı rahmeti ise daima gözlere çarpıp durmaktadır.

(21) : Ey insan!. (Görmedin mi) Bakıp bilmedin mi (ki, şüphe yok, Allah gökten bir su indirmiş) üstünüzdeki bulutlardan yağmurları yağdırmış (onu) o suyu (yeryüzündeki gözelere girdirmiş) oradan da bir cereyana tâbi tutmuş (sonra onunla) o su ile (renkleri muhtelif ekinleri çıkarıyor) yeşil, kırmızı, sarı, beyaz renkli çeşit çeşit otları, ağaçları, meyveleri vijcude getiriyor (sonra) o ekinler (kuruyor da artık onu sararmış görüyorsun) o, güzel bir renkten, bir neşv ve nemadan mahrum bir halde kalmış bulunuyor, (daha sonra da onu kuru bir kırıntı kılıveriyor) artık yeryüzünde böyle garip bir tebeddülat, yüz göstermiş oluyor, (şüphe yok İd, bunda) Böyle bir veçhile vuk'u bulan tedbir ve tahvil hâdisesinde (akıl sahipleri için elbette bir tenblh vardır) bu lâtif, garip, tebeddülâta mâruz manzaralar, bir Haalık-ı Azîm'in vahdaniyetine, kudret ve azametine şehadet ediyor. Böyle gözlere çarpan bu hilkat eserlerini böyle vakit vakit tebdil ve tağyire uğratan bir Haalık-ı Hâkîm'in insanları da öldürdükten sonra tekrar havata erdirerek başka bir âleme sevk edeceğine pek mükemmel bir surette bir delîl teşkil ermektedir. Binanaleyh insanlar, muvakkat ömürlerine mağrur olmamalıdırlar, daha fırsat elde iken .ebediyet âlemine âit olan selâmet ve saadeti temine- savret etmelidirler, kaîblerini rnır-i îman ile bihakkın tenvire çalışmalıdırlar. Genab-ı Hak'tan muvaffakiyetler niyaz etmelidirler.

§ Hutam; Gayet kuruluğundan dolayı kırılmış ot, saman ufağı ve fâide mânasınadır.

أَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ
لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ اُولٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ٢٢ اَللّٰهُ
نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ
جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ اِلٰى
ذِكْرِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ٢٣ اَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ٢٤ كَذَّبَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ٢٥ فَاَذَاقَهُمُ اللّٰهُ
الْخِزْيَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ
٢٦

MEALİ ÂLİSİ

(22): O kimse İd, AOah onun göğsünü islâmiyet için genişletmiş te o Rab'binden bir mır üzere bulunmaktadır. —O, hiç kalbleri kararmış kimseler gibi midir?— Artık Allah'ın zikrinden kalbleri kaskatı kesilmiş olanların vay hallerine!. İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.

(23) : Allah kelâmın en güzelini, âyetleri birbirine benzer re ikişer ikişer olarak bir kitap halinde indirdi. Rablerinden korkanların derileri ondan ürperir, sonra derileri ve kalbleri Allah'ın zikrine yumuşar; O —Kur*an— Allah'ın bir hidayet rehberidir, onunla dilediğini hidayete kavuşturur ye her kimi ki, Allah dalâlete düşürür, artık onun için bir hidayet edici yoktur.

(24) : Kıyamet günü azabın en şiddetlisinden yüzü ile —kendisini— koruyan kimse ve zalimler için; kazanır olduğunuz şeyi tadın denilmiş olduğu vakit —bunlar o adaptan emin olanlar gibi midirler?—.

(25) : Onlardan evvelkiler tekzib ettiler, sonra onlara azap hiç hatırlarına gelmeyen bir cihetten geliverdi.

(26) : Artık Allah, onlara dünya hayatında zilleti tattırdı ve elbette ki, ahiret azabı daha büyüktür, eğer bilir kimseler olsalardı, —elbette, öyle tekzibe cür'et edemezlerdi—.

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetler de nûr-i îman ile kalbi vüs'at ve nûraniyete ermiş olan bir zâtın gaflet ve cehalet içinde kalmış bir şahıs gibi olmadığını ve kasvet-i. kalb sahiplerinin pek korkunç durumlarını bildiriyor. Kur'an-ı Mübîn'in ruhlar üzerinde ne güzel bir tesir bırakmakta olduğunu tasvir buyuruyor. Kendisini azab-ı ilâhî'den elleri ile korumaya çalışan bir kimse ile o azaptan emin bulunacak bir zâtın müsavî olamayacaklarını ihtar ediyor. Vaktiyle Peygamberlerini tekzîb etmiş olan kavimlerin de- ansızın ne müthiş azaplara mâruz kalmış olduklarını ve ahiretteki azaplarının ise daha şiddetli olacağını, sonrakiler için bir vpsile-i intibah olmak üzere beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: İnsanların ind-i ilâhî'deki kıymetleri, terbiye-i diniyeîeri, nuraniyet-i kalbiyeleri itibariyledir. Evet.. **(O kimse ki, Allah onun göğsünü islâmiyet için genişletmiş)** İslâmiyeti kabul için onu mükemmel bir istidada sahip* kılmış, (da) bu cihetle **(o Rab'binden bir nur üzere bulunmaktadır)** pek münevver bir kalbe mâliktir, Cenab-ı Hak'km ayetlerini, kudretinin eserlerini temaşa ettikçe kalbinde fiyuzat-ı subhaniyye tecellî edip durmaktadır. Artık **(o)** zât **(hiç kalbleri kararmış)** kendi selim fıtretlerini kaybetmiş, ihtiyâr'larını suiistimalde bulunmuş **(kimseler gibi midir?.)** elbette ki, değildir. **(Artık Allah'ın zikrinden kalbleri kaskatı kesilmiş olanların vay hallerine!.)** Onların kalbleri münşerih olmaz, onlar, hayvanî bir hayatın eseri olarak her türlü mânevî zevkten mahrum bir halde yaşarlar. Onlar, Haalık-ı **Ha**kîm'in yarattığı bedialan, kudret eserlerini bir ibret nazarıyla temaşa edemezler. **(işte onlar)** öyle kalbleri karanlıklar, katılıklar içinde kalmış olanlar **(apaçık bir sapıklık içindedirler.) Onlar hidayet yolunu takibetmezler ,selâmet ve saadete eremezler, daima hak ve hakikattan uzak bulunurlar.**

Deniliyor ki: Bu ayet-i kerîme, Resûl-i Ekrem ile Ebu Cehl veya Hazret-i Ebu Bekr ile Übey îbni Half veya Hazret-i Ali ve Hazret-i Hamza ile Ebu Lehb ve oğlu hakkında nâzil olmuştur.

(23) : **(Allah, Kelâmın en güzelini)** En beliğ, en lâtif olan, en güzel hükmleri, mevîzelcri cami bulunan Kur'an-ı Mübîn'i **(ayetleri birbirine benzer)** bırnıce hakikallan, hikmetleri aynı surette birer mükemmel üslup ile beyan eder **(ve ikişer ikişer olarak)** bâzı kıssaları, emrleri, nehyieri zihinlerde tekarrür etmesi için muKerrer surette bildirir **(bir kitap halinde indirdi)** Hâtemülenbıyâ Hazretlerine vahy ve inzâl buyurdu. O, ruhlar üzerinde öyle müessir bir kitaptır ki, ondaki azap âyetleri okundukça **(Rab'lerinden korkanların derileri ondan)** o kitaptaki vaide ait âyetlerin tilâvetinden dolayı **(ürperir)** kalblerinde büyük bir havf-ı ilâhî tecellî eder **(sonra)** vâd-i ilâhî'yi hâvi, rahmet-i subhaiıiyeyi mübeşşir olan âyetler okununca da **(derileri ve kalbleri Allah'ın zikrine)** karşı **(yumuşar)** bir itminâne, inşirah-ı kalbe- nail olurlar. İnsan o sayede havf ile rica içinde yaşar, uyanık bir ruha mâlik olur, hayatma güzel bir intizam vermeğe çalışır .(o) Kur'-an, **o** ahsenülkelâm **(Allah'ın bir hidayet rehberidir.)** Cenab-ı Hak **(onunla)** o kitab-ı kerîm ile **(dilediğini bidayete kavuşturur)** îmana muvaffak kılar **(ve her kimi ki, Allah dalâlete düşürürse)** yâni: Hangi bir şahsı ki, onu kendisinin suiihtiyâfından, DÛT-I ilâhî'den istifadeye çalışmadığından dolayı kalben kasvetler, karanlıklar içinde bırakırsa **(artık onun için bir hidayet edici yoktur.)** Onu hiçbir mahlûk o dinsizlik zulmetinden kurtararak îman ışığına kavuşturamaz. Öyle bir şahıs, kendi hilkatinin, fitretinin ziyama sebebiyet verdiği için böyle bir felâkete liyakat kazanmış bulunur.

§ Müteşabih; Bâzısı bâzısma benzeyici demektir.

§ Mesani; İkişer ikişer demek olan «mesna'nın cem'idir»

§ Takşe ırrü; Ürker, harekete gelir, mustarip olur, nefret eder manasınadır.

§ Telinü; Sükûnet bulur, mutmain olur demektir.

(24) : Artık bir kere şu iki taifenin hâlini düşünmeli!. **(Kıyamet günü)** Kendisine teveccüh eden **(azabın en şiddetlisinden yüzü ile)** öyle en nazik, en şerefli bir- uzvu ile kendisini **(koruyan)** o azabı güya bertaraf etmeğe çalışan **(kimse)** hiç azaptan emin olan sâlih bir mümîn gibi olabilir mi?. Evet., **(ve zalimler için kazanır olduğunuz şeyi tadın denilmiş olduğu vakit)** bunlar o azaptan emîn olanlar gibi midirler?. Elbette **ki,** değildirler. **İki** taifeden **biri,** küfriinün ebedî cezasına uğramış olacaktır. Diğer **taife ise** îmanları **sayesinde bu azaptan emîn** bulunmuş, cennetlere **kavuşmuş bulunacaktır.**

(25) : (Onlardan evvelkiler) Yâni: Zaman-ı Nebevideki kâfirlerden evvel Sebâ ve **Tüb'ba kavimleri gibi birnice eski milletler, Peygamberlerini (tekzîb ettiler) kendi kufilerinden ayrılmadılar (sonra onlara azap) kahr-ı ilâhî (hiç hatırlarına gelmeyen bir cihetten geliverdi) hepsi de mahv münderis olup gitti. Artrk onlann o fecî tarihî hallerinden sonrakilerin bir ibret almaları icabetmez mi?**

(26) : (Artık Allah) Tealâ o eski kavimlere (dünya hayatında) alelacele (zilleti tattırdı) onları meshe, katle, esarete mâruz bıraktı, (ve elbette İd, ahiret

azabı daha büyüktür) o bir ebedî, müthiş azaptır, dünyevî felâketlerden pek ziyâde şiddetlidir, ona da mâruz kalacaklardır, **(eğer bilir kimseler olsalardı)** elîbette öyle tekzibe cür'et edemezlerdi, öyle kâfirane bir hâlde yaşayıp da o kadar fecî azaplara, felâketlere uğramış olmazlardı. İşte küfr ve şirkin müthiş neticesi!

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ
يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَٓاءُ مُتَشَاكِسُونَ
وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ
اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ
﴿٣٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(27) : Andolsun ki, nâs için bu Kur'anda meselin her türlüsünden irâd ettik, gerek ki onlar iyi düşünsünler.

(28) : Bir iğriliği olmayan arabca bir Kur'an ki, belki sakınırlar.

(29) : Allah bir mesel olarak irâd etmiştir, bir erkeği ki, onda mütehalif ortaklar vardır. Ve bir erkeği İd, hâlisen bir erkeğe âittir. Bunların ikisi—hâl ve şan itibariyle— birbirine müsavi olabilirler mi?. Hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çokları bilmezler.

(30) : Şüphe yok İd, sen öleceksin ve muhakkak ki, onlar da öleceklerdir.

(31) : Sonra muhakkak ki, sizler kıyamet günü Rab'binizin huzurunda muhasenede bulnnacaksınızdır.

İ Z A H

(27) : Bu mübârek âyetler, lisan-i arabî üzere nazil olmuş olan Kur'an-ı hakikat beyanda nâsin uyanması, istifâde etmesi için her türlü misâllerin irâd buyurulmuş olduğunu haber veriyor. Vahdaniyet-i ilâhîye'nin sübutunu, bir temsil yoluyle tavzih buyuruyor. Peygamber-i Zîşan'ın da şâir insanların da vefat edeceklerini ve ahiret aleminde bir muhakemeye tâbi olacaklarım beyan buyurmaktadır; Şöyle ki: İnsanları vahdaniyet-i ilâhîyyeden, vazife-i ubudiyetten haberdar etmek için beyanat-ı Kur'aniye, haddi kemâlde bulunmuştur. Evet.. **(Andolsun ki,** nâs **için bu Kur'anda meselin her türlüsünden irâd ettik.)** Din hususunda muhtaç oldukları esasları bildirilmiştir, geçmiş milletlerin dinsizlikleri yüzünden uğramış oldukları felâketlere dâir malûmat verilmiştir ve birnice ahlâkî, içtimaî meselelere işaret olunmuştur, **(gerekiri onlar iyi düşünsünler.)** Ondan nasihat alsınlar, hayatlarını güzelce tanzim ederek istikbâllerini temin etmiş bulunsunlar.

§ Darb-ı mesel; Bir acip hâli diğer bir acib hâle benzetmek, onları birbirinin misli gibi göstermektir.

(28) : Evet.. O meselleri hâvi olan kitap **(Bir iğriliği olmayan arabca bir Kur'an)** dır **(ki)** bütün beyanatı aynı hakikat, aynı hikmettir ihtilâfattan, tenakuzlardan müberradır, son derece müstakimdir, **(belki) O** münkirler, bu ulvî beyanatı düşünürler de küfr ve isyandan **(sakınırlar)** muttakiler zümresine girerek necata kavuşurlar.

Evvelki âyette tezekkür, bu âyette de ittika tavsiye buyuruluyor. Çünki **itti**ka tezekkürden, tefekkürden sonra husule gelir.

§ İvec; Fikir ile, nazar ile anlaşılan iğrilik, aksaklık, ihtilâl ihtilâf demektir. «Avc» de hissen anlaşılan ihtilâldir.

(29) : **(Allah)** Tealâ vahdaniyet-i ilâhîyye akidesiyle teaddüdi ilâh akidesi arasındaki farkı aydınlatmak, müşrikleri cehaletten kurtarmak için **(bir mesel olarak irâd etmiştir.)** şöyle farzediniz: **(Bor erkeği ki,)** Bir köleyi ki **(onda mütehalif)** birbirlerine karşı münazaada, başka başka arzularda bulunan **(ortaklar vardır)** her biri o köleye başka türlü tekliflerde bulunup, duruyor **(ve)** diğer **(bk erkeği)** bir köleyi de farzet **(ki, hâlisen)** müstakıllen **(bâr erkeğe aittir.) onun sahibi,** efendisi bir zâttan ibarettir. Artık **(bunların) bu iki kölenin (ikisi) hâl ve** şan itibariyle **(birbirine müsavi olabilirler mi?) elbette ki, olamazlar. Bir efendinin** kölesi, yalnız ona hizmet eder, **onun sayesinde rahat yaşar, maişetini, hareketini** tanzim etmiş **olur. Müteaddit efendilere ait bir köle ise onların hangi birine hizmet edecektir. Birinin rızasını celbetse diğerlerinin gazabına, adavetine uğrar, hayretler içinde kalır, vicdanen rahat yüzü göremez. İşte bir Haalık-ı 23-şan'a rabt-ı ubudiyette bulunmayıp da bir takım âciz mahlûklara tapanların vaziyetleri de böyledir. Müşrikler, bir takım putlara tapıyorlar, onları bir takım yıldızların, ervah-ı felekiyenin timsâlleri sanıyorlar, o ruhlar arasında ise mü-**

nazaaların, muhalefetlerin mevcudiyetine kaail oluyorlar. Artık böyle birbirinin muhalifi olan ve haddi zâtında, birer mahlûk bulunan şeyler, hiç ulûhiyet vasfını hâiz olabilirler mi ki, onlara tapılsın, onlardan menfaat beklenilsin!. Halbuki, **(hamd Allah'a mahsustur)** bütün evsaf-ı kemali hâiz ve haalıkiyetle muttasif olan, ancak Allah Tealâ'dır, O'nun asla şerik ve naziri yoktur, **(fakat onlar)** İnsanların **(çokları** bilmezler) bu hakikate vâkıf değildirler. Öyle âciz mahlûklara da tapınarak onları Cenab-ı Hak'ka şerik ittihaz ederler. Ne büyük bir cehalet!*

§ Müteşakisûn; Tabiatlarının kötülüğünden ve huylarındaki yaramazlıklarından dolayı muhalefette, münazaada bulunan kimseler demektir.

(30) : **(Şüphe yok ki, sen)** Ey Hâtemülmürselîn!. Birgün (öleceksin) bu dünya hayatı kimse için baki değildir **(muhakkak ki, onlar da) o** senin tebligatını kabul etmeyen müşrikler de ve başkaları da **(öleceklerdir.)** bütün mahlûkat ölüme mahkûmdur, baki olan ancak Allah Tealâ'dır.

(31) : Fakat insanlar, ölmekle kurtulmuş olamayacaklardır. Birgün kudret-i ilâhîyye ile yeniden hayata ereceklerdir. **(Sonra muhakkak ki, sizler)** Ey nev-i beşer!. **(Kıyamet günü Rab'bınizin huzurunda)** O'nun sevk edeceği muhasebe ve muhakeme sahasında **(muhasemede bulunacaksınızdır)** Sen Ey Resûl-i Zîşan!. Onlara dîn-i ilâhî'yi tebliğ ettiğini söyleyecek bunu isbat eyleyeceksindir .O münkirler de bir takım bâtıl iddialarda mazeretlerde bulunarak kendilerini müdafaada bulunmak isteyeceklerdir. Kendilerini idlâl etmiş olan reislerine, şeytanlarına karşı cephe alacaklardır. Fakat hepsi de lâyık oldukları cezalara kavuşmuş bulunacaklardır. Artık Ey ehli îman!. Siz sabr ediniz, mütesellî olunuz, emin bir İstikbâle nâiliyet, sizin için mukadderdir, işte hakikî îmanın ebedî mükâfatı!.

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ جَٓاءَهُ
اَلَيْسَ ف۪ي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِر۪ينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذ۪ي جَٓاءَ
بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِه۪ٓ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ مَا
يَشَٓاؤُ۫نَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ
عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذ۪ي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذ۪ي
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(32) : Artık daha zalim kimdir, o kimseden ki, Allah'a karşı yalan söylemiş, sıdkı geldiği zaman tekzîb eylemiştir. Kâfirler için cehennemde bir duracak yer yok mudur?..

(33) : O zât ki, doğruyu getirdi ve onu tasdik ettiler, işte muttakiler olan, onlardırlar.

(34) : Onlar için Rab'lerinin indinde diledikleri vardır. Bu ise muhsin olanların mükâfatıdır.

(35) : Tâki, Allah onlardan yapmış olduktan en kötü şeyleri af ve setr etsin ve onları yapar olduklarının en güzeliyle mükâfata eiiştirsin.

***

İ Z A H

(32) : Bu mübarek âyetler de kâfirlerin diğer kötü hâllerini, inkârlarını açıklıyor, onların cehenneme sevkedileceklerini ihtar buyuruyor. Resûl-i Ekrem'in tebligatını tasdik eden zâtların da muttakîlerden, muhsinlerden ibaret

olup nasıl afvi ilâhîye ve büyük mükâfatlara nâil olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki; **(Artık daha zâlim kimdir?.)** Yâni: Daha zâlim bir fert yoktur **(o kimseden ki, Allah'a karşı yalan söylemiş)** o Haalık-ı Kadîm'e hâşâ evlât ve şerikler isnat etmiştir, **(sıdkı)** da yâni: Resûii Ekrem'in aynı hakikat ve sadakat olan tebligatını da, nâsi tevhid-i ilâhîye davetini de, ahirete âit verdiği haberleri de hemen **(geldiği)** kendisine haber verildiği **(zaman)** bilâtevakkuf düşünmeksizin **(tekzîb eylemiştir)** artık böyle bir münkir, en zâlim bir şahıs bulunmuş olmaz mı?. Artık öyle (kâfirler **için** cehennemde **bir** duracak **yer** yok mudur?.) elbette ki,, vardır, öyle münkirlerin ebedî ikametgâhları cehennemden başka olmayacaktır.

(33) : Fakat (O **zât** ki,) o Seyyidülmürselîn olan Hazret-i Muhammed Aleyhisselâm ki, **(doğruyu getirdi)** dîn-i ilâhî'yd nâsa tebliğ etti (ve) bir güzide zümrede **(onu tasdik ettiler)** o Peygamber-i Zîşan'm izinden yürüdüler **(işte muttakiler olan, onlardırlar)** onlar, vahdaniyet-i ilâhîyyeyi tasdik ettiler, kendilerine teklif edilen dîn-i vazifeleri ifâya çalıştılar, dînen memnu olan şeylerden kaçındılar. Binaenaleyh bihakkın ittika ile muttasif zâtlardan bulundular.

(34) : Artık **(Onlar için)** o tarik-ı hidayete sâlik muttaki zâtlar için **(Rab' terinin indinde diledikleri vardır)** onlar için her nevî keramete âtıfet-i ilâhîyyeye ve cennetlerdeki en ulvî makamlara nâiliyet, mukadderdir, **(bu** ise) Böyle diledikleri yüksek nimetlere nâiliyet ise **(muhsin olanların)** yâni: Amellerini güzelce yapanların, kemâli ihlâs ile ibadet ve taatte bulunanların **(mükâfatıdır.)** haklarındaki eltaf-ı ilâhîyye'nin bîr tecellîsidir.

*(35) : Evet.. Haalık-ı Kerîm Hazretleri, o muttaki, muhsin kullarına öyle her dilediklerini ihsan buyuracaktır. **(Tâki, Allah onlardan)** Hasbelbeşeriyve **(yapmış oldukları** en **kötü** şeyleri **af ve setr etsin)** onları bu yüzden muaheze buyurmasın. Yâni: O muttaki zâtlar, kemâl-i ittikalarından dolayı bir küçük günahı bile büyük bir günah gibi sayacaklarından bu günahları tamamen af edilmiş olacaktır. Yahut onların kablelîman içinde bulunmuş oldukları haleti münkirâne, îmanları sayesinde yarlıganacak, o yüzden sevapları noksan olmayacaktır, **(ve onları yapar okluklarının)** İbadet ve taatlarının **(en güzeli ile mükâfata eriştirsin)** diye Cenab-ı Hak onlara öyle lûtf ve ihsanda bulunacaktır. Yâni: O muttaki kullarına güzel amellerinin mükâfatını kat kat ihsan buyuracak, onları güzel ihlâslannm sevaplarına aleddevam maziyadetin kavuşturacaktır. Ehl-i îman hakkında ne büyük bir âtıfet-i ilahîyye!.

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ
بِالَّذِينَ مِن دُونِهِ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾
وَمَن يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّضِلٍّ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي
انتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ إِنْ
أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي
بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ
اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ
مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ مَن يَأْتِيهِ
عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(36) : AUah Kuluna kâfi değil inidir?. Ve seni onun gayrı olanlar öe korkutuyorlar. Ve Allah kimi dalâlete diişürürse artık onun için bir hidayet rehberi yoktur.

(37) : Ve kime ki, Allah hidayet ederse artık onun için bir sapıtıcı yoktur. AUah, her şeye galip, intikam sahibi değil midir?.

(38) : Andolsun ki, onlardan soracak olsan ki, gökleri ve yeri kim yarattı?. Elbette diyeceklerdi- ki: Allah. Deki: O hâlde gördünüz mü?. —Bana haber

veriniz— Allah.tan başka kendilerine ibadet ettiğiniz şeyleri, eğer Allah bana bir zarar verirse onlar, onun zararını açabilecek kimseler midir?. Veya bana bir rahmet dilese onlar onun rahmetini tutabilir kimseler midir?. Deki: Allah buna kâfidir. Tevekkül edenler, ona tevekkülde bulunurlar.

(39) : Deki: Ey kavmim!. Siz kendi iktidarınız üzerine çalışınız, şüphe yok ki, ben de çahşıcıyım. Elbette yakında bilirsiniz.

(40) : Kim imiş o kimse ki, ona kendisini zelil edecek bir azap gelecek ve üzerine devamlı bir azap inecek.

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'in himaye-i ilâhîyyeye mazhar olup başkalarından asla korkmayacağım bildiriyor. Cenab-ı Hak'kın hidayete erdirmediği kimselere başkalarının hidayet bahş olamayacağını ve hidayete erdirdiği zâtları da kimsenin sapıtamıyacağım beyan buyuruyor. Müşriklerin sözleriyle fiilleri arasındaki tenakuza işaret ederek onların tapındıkları putlardan bir fâide heklenilemeyeceğini ve o putların hiçbir şeye muktedir bulunmadığını haber veriyor ve ehli küfrün pek korkunç'bir akıbete uğrayacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Allah kuluna kâfi değil midir?.) Elbette kâfidir amenna. O Haahk-ı Azîmls dilediği kulunu ve bahusus Hâtemülenbiyâ Hazretlerini daima himaye eder, düşmanlarının şerrinden muhafaza buyurur, bunu hiç bir kimse inkâr edemez, (ve) Ey Resûl-i Zîşan!. O kâfirler (seni onun gayrı olanlar ile) Allah Tealâ'dan başka mâbud ittihaz etmiş oldukları putlariyle (korkutuyorlar) öyle cahilane bir cür'ette bulunuyorlar. Halbuki, o putların, ne fâide ve ne de zarar vermeğe kudretleri yoktur.

Kureyş müşrikleri ise diyorlarmış ki: Ey Muhammedi. Aleyhisselâm: Putlarımıza şetm etme, onların aleyhinde bulunma, sonra onların tarafından sana bir noksan, bir cinnet arız olur. Cenab-ı Hak ise onların o vahi iddialarım bu âyeti celîlesdyle red etmiştir, (ve Allah kimi dalâlete düşürürse) Doğru yoldan uzak bırakarak dinsizliğe, ahlâksızlığa mübtelâ kılarsa (artık onun için) öyle sapıklığa düşürülmüş şahıs için (bir rehberi hidayet yoktur) onun hiçbir kimse doğru, bir yola sevkedemez, o sapıklıktan kurtaramaz. O şahıs, kendi sui ihtiyarının bu mühlik neticesine tutulmuş olur.

(37) : (Ve kime ki, Allah hidayet ederse) Yâni: Fitret-i selimesini koruyarak nefsini tezkiyeye ve efalini tanzime çalışmak isteyen hangi bir kulunu da selâmet ve saadete muvaffak buyurursa **(artık onun içki)** o hidayete eren kul için **(bir sapıtıcı yoktur.)** onu o takibettiği doğru yoldan kimse men'e kadir olamaz.

Çünki Cenab-ı Hak'kın iradesine, takdirine hiçbir kimse muhalif, muariz bulunamaz. Binaenaleyh daima Allah Tealâ'ya iltica etmelidir. (Allah her şeye galip) Her irade buyurduğu şeyi vücude getirmeğe kadir ve (intikam sahibi değil midir?) ehl-i îmana karşı yanlış telkinlerde, hareketlerde bulunan din düşmanlarını lâyık oldukları cezalara kavuşturmak hakkını hâiz değil midir?. Elbette ki, hâizdir, her şeye kadirdir. Elbette ki, birgün o düşmanları kendi kötü hareketlerinin cezasına kavuşturacaktır.

(38) : Evet.. O müşrikler, o dinsizler, gaflet içinde, cehalet içinde yaşıyorlar, sözleriyle fiilleri birbirine uymamaktadır. (Andolsım ki) Muhakkak bir keyfiyettir ki, (onlardan soracak olsan ki, gökleri ve yeri kim yarattı?.) bunların Halıkı kimdir?, (elbette diyeceklerdir ki, Allah) Yarattı. Çünki bütün bu hilkat bedialarıı, bir Haalık-ı Hakîm'in vücuduna vazihen şahadet etmektedir. Bunu o müşrikler de itirafa mecbur olmaktadırlar. Buna rağmen o Haalık-ı Kadir'in birer eser-i hilkati olan putlara da mâbudiyet sıfatını isnat etmekte, onlara da ibadette bulunmaktadırlar. Bu suretle de tenakuza düşmüş oluyorlar, muktezay-ı akla muhalif hareketlerde bulunuyorlar, o âciz şeylerden bir fâide bekliyorlar. Ne kadar akla, irfana muhalif bir hareket!. İşte Cenab-ı Hak da buyuruyor ki: Ey Resulüm!. O müşriklere (deki: O halde gördünüz mü?) hatalarınızı anladınız mı?, (bana haber veriniz: Allah'tan başka kendilerine ibadet ettiğiniz şeyleri, eğer Allah bana bir zarar verirse onlar) O putlar (onun zararını açabilecek kimseler midir?.) siz böyle bir iddiada bulunabilir misiniz?. Hiç onlar, böyle bir şeye kadir olabilirler mi?, (veya) Allah Tealâ (bana bir rahmet dilese) hakkımda bir hayr-ı takdir buyurmuş olsa (onlar O'nun rahmetini tutabilir kimseler midir?.) o putlar, o rahmetin zuhuruna mâni olabilecek bir kuvveti, bir selâhiyeti hâiz midirler?. Elbette ki, değildirler. Artık öyle âciz şeylere nasıl mâbudiyet isnat edilerek kendilerine tapınmak, kendilerinden bir fâide beklemek muvafık olabilir?. Ey Resûl-i Zîşari!. Sana cevap vermekten âciz olan o müşriklere (deki: Allah bana kâfidir.) ben öyle âciz putlardan bir fâide. bir şefâat beklemek cehaletinde bulunamam, (tevekkül edenler) yalnız **(O'na)** o Haalık-ı Bînazire (tevekkülde bulunurlar.) O'nun gayrı olan mahlûklar, haddizatında âciz, kendileri muhtaç şeylerdir. Onlara itimat olunamaz. Çünki onların hepsi de Cenab-ı Hak'km kabza-i kudretindedir, taht-ı melekûtunda bulunmaktadırlar.

«Allah'a tevekkül edenin yaveri haktır»
«Nâşad gönül, birgün olur şâd olacaktır»

(39) : Ey Hâternülmürselîn!. **(Deki:** Ey **kavmim!.)** Ey benim tebligatımı kabul etmeyen münkirler!. **(Siz kendi iktidarınız üzerine çalışınız)** bulunduğunuz cahilane hâlete devam ediniz. Siz kendinizi büyük bir kuvvete, şiddete mâlik sanıyorsunuz. Bunun nasıl bir hayâl olduğunu bilâhara anlayacaksınızdır. Ne

büyük bir tehdid-i ilâhî!, **(şüphe yok ki, ben de çalışıcıyım.)** Dîn-d islâm'ı neşre, beşeriyeti uyandırmaya gayret edip durmaktayım, **(elbette yakında bilirsiniz.)** hakikat tecellî etmiş olacaktır.

(40) : Artık tamamen anlamış olacaksınızdır ki: **(Kim imiş o kimse ki, ona kendisini zelîl edecek bir azap gelecek)** Bir mağlûbiyete, makhuriyete uğrayacak **(ve üzerine devamlı bir azap inecek)** fakat artık ona o zaman yapacağı nedamet bir fâide vermeyecektir. Evet.. Bu tehdit-i ilâhî de tahakkuk etmiştir. O müşrikler, Bedr gazvesinde büyük bir mağlûbiyete uğramışlardı. Bilâhara ölüp ebedî bir azaba da mâruz kalmışlardır. İşte küfrün ebedî cezası!.

***

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ
ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾
اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا
فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ
اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾
قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ
تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(41) : Şüphe yok ki, biz senin üzerine insanlar için kitabı hak ik indirdik. Artık kim hidayete ererse kendi nefsi içindir ye kim dalâlete, düşerse artık şüp-

hesiz ki, kendi nefsi aleyhine dalâlete düşmüş olur. Ve sen onların üzerine bir vekil değilsin.

(42) : Allah, nefisleri öldükleri zaman ve ölmeyenleri de uykularında öldürüverir. Artık üzerine ölüm ile hükmettiğini tutuverir ve diğerini de tâyin edilmiş vakte kadar salıverir. Şüphe yok ki, bunda elbette alâmetler vardır, düşünücüler olan bir kavim içk.

(43) : Yoksa Allah'ın gayrısından şefaatçiler mi edindiler?. Deki: Eğer hiç bir şeye mâlik olmamış ve akıl erdiremez bulunmuş iselerde mi?.

(44) : Deki: Bütün şefaat, Allah içindir. Göklerin ve yerin mülkü O'nım içindir. Sonra O'na dömförüleceksinizdir.

*
* *

İ Z A H

(41) : Bu mübarek âyetler, Kur'an-ı Mübîn'in Resûl-i Ekrem'e indirilmiş bir kitab-ı ilâhî olduğunu, artık onu kabul edip hifayete erenlerin kendi nefisleri lehine ve bilâkis kabul etmeyip sapıklığa düşenlerinde kendi' nefisleri aleyhine hareket etmiş olacaklarını bildiriyor. Cenab-ı Hak'kın ruhları kat'iyyen veya uyku halinde muvakkaten kabz buyurmakta olduğunu bunda ise mütefekkir kimseler için alâmetler bulunduğunu ihtar buyuruyor. Putlardan şefaat umanları techil edip izn-i ilâhî olmadıkça kimsenin şefaat edemiyeceğini ve bütün insanların bilcümle mükevvenata mâlik olan Allah Tealâ'nın huzuruna kıyamet gününde celbedileceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Eşrefülmürselîn!. (şüphe yok ki, biz senin üzerine insanlar için) Onlara dünyevî ve uhrevî vazifelerini bildirmek maslahatına mebnî (kitabı) Kur'an-ı Hikmet beyan'ı (hak ile) bir mucize-i hakayık beyan olmak üzere (indirdik) kendilerini böyle bir rehber-i necata, bir vesile-i hidayete nail kıldık (artık kim) o kutsî kitabın beyanatı veçhile amel ederek (hidayete ererse kendi nefsi içindir) kendisinin ebedî menfaatine hizmet etmiş olur (ve) bilâkis (kim) o ilâhî kitabm mucebiyle amelde bulunmazda (dalâlete düşerse artık şüphe yok ki, kendi nefsi aleyhine dalâlete düşmüş olur.) bütün mes'uliyet kendisine ait bulunur, (ve sen) Ey Nebiyyi Zîşan!. (onların üzerine bir vekil değilsin) Onların bütün hareketlerini murakabede bulunmaya, kendilerini hidayete cebren sevk etmeğe memur değilsin. Şenin vazifen ahkâm-ı ilâhiyyeyi tebliğden ibarettir. Bunu kabul etmeyenlerin artık başlarına gelecek felâketi, azatlı ilâh?yi kendileri düşünsünler!.

(42) : Bir kerre Allah Tealâ'nm bu âlemde tecellî edip duran âsâr-ı kudreti nazara alınmalı değil midir?. Ezcümle (Allah) o Haalık-ı Hakîm'dir ki, (nefisleri öldükleri zaman) eceöeri nihayet bulduğu zaman kabz eder, onların cesetlerle olan alâkalarım kesmiş olur. (ve ölmeyenleri de) henüz ecelleri tamam ol-

mamış bulunanları da (uykularında) muvakkaten bir nevî (öldürüverir) onların ruhlarım cesetlerinde tasarruftan alıkor (artık üzerine ölüm ile hükmettiğini tutuverir) onun ruhunu cesedine reddetmez, (ve diğerini de) uykuya dalmış olan kimsenin ruhunu da (tâyin edilmiş vakte kadar) mukadder olan ölüm zamanına değin (salıverir) sahibinin cesedine uyandıkça tekrar faaliyete kavuşturmuş olur. (şüphe yok ki, bunda) Ruhların cesetler ile olan daimî ve muvakkat alâkalarında (elbette alâmetler vardır) Allah Tealâ'mn kemâl-i kudretine, şümuH rahmetine delâlet eden acib ibretler vardır. Bu hâl, guruba başlamış olan güneşin tekrar tulü edeceği gibi bir numuneyi hâizdir. Ahiret hayatının vuk'u bulacağına dair bir misâl teşkil etmektedir (düşünücüler olan bir kavim için) evet.. Mütefekkir zâtlar, bütün bu nevî hâdiselerden birer ders-i ibret alırlar, kudret-i ilâhiyye ile ahiret hayatının da vücude geleceğine mutekit bulunurlar.

(43) : (Yoksa) O putperest müşrikler (Allah'ın gayrısından şefaatçiler mi edindiler?.) Evet.. Onlar, o putlardan şefaat bekliyorlar. Bu ne kadar cehalet!. Putlardan nasıl şefaat umujabilir?.'Resulüm!. O gafillere (deki:) öyle taptıklarınız şeyler (eğer hiçbir şeye mâlik olmamış) bir nefi ve zarara muktedir bulunmamış (ve akıl erdiremez bulunmuş) sizin kendilerine taptıklarınızdan bihaber olup durmuş (iseler de mi?) onlara öyle tapar durursunuz?. Halbuki, onların öyle bilgiden, fâideden mahrum şeyler oldukları bedihî, artık ne diye onlara tapıyor, onlardan bir fâide bekliyorsunuz? Bu ne kadar hamakat!.

(44) :Resûl-i Âlişanım!. O câhilleri uyandırmak için (Deki: Bütün şefaat Allah içindir) Cenab-ı Hak'kın müsaadesi, hâkimiyeti altındadır. O Haalık-ı Kerîm razı olmadıkça hiçbir kimse başkasına şefaat edemez (göklerin ve yerin mülkü O'nun içindir) bütün mahlûkat, o Haalık-ı Âlem Hazretlerinin mâlikiyeti, tasarrufu, hâkimiyeti altında bulunmaktadır. O putlar da o Haalık-ı Azîm'in birer memlüküdür, onlar şefaat kabiliyetinden mahrum şeylerdir. Artık yalnız o mâliki mükevvenat olan Haalık-ı Bînazire ibadeti tahsis etmek icabetmez mi?. Nedir o âciz. mahlûklara, memlûklara öyle bir perestişte bulunmak? (sonra) Düşününüz ki, Ey insanlar!. Hepiniz de (O'na) o Haalık-ı Azîm'in huzur-ı mânevisine kıyamet gününde (döndürüleceksinizdir) bir muhasebe ve muhakemeye tâbi tutulacaksınızdır. Ne büyük bir tehdit-i ilâhî!. Binâenaleyh o günü düşünün, ona göre hayatınızı tanzim ediniz, öyle âciz, fâni mahlûklara değil, bütün mükevvenata hâkim olan. ezelî ve ebeuî bulunan Haalık-ı Azîm'e ibadetinizi tahsis eyleyiniz. Sizin için vazife-i ubudiyet bundan ibarettir. Sizin için bundan başka çare-i necat, mutasavver değildir.

*
**

وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوبُ الَّذ۪ينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَاِذَا ذُكِرَ الَّذ۪ينَ مِنْ دُونِه۪ٓ اِذَا هُمْ
يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ ف۪ي مَا كَانُوا ف۪يهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ اَنَّ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعاً
وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِه۪ مِنْ سُٓوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾ وَبَدَا لَهُمْ
سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٤٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(45) : Ve Allah bir olarak anıldığı vakit ahirete îman etmeyenlerin kalbleri ürker —nefret duyar—. Ve O'nun gayrı olanlar anıldığı zaman ise onlar o vakit ferahlanırlar, yüzleri güler.

(46)[x]: Deki: Ey gökleri ve yeri yaratan ve gizli ve aşikâre olanı bilen Allah'ım!. Sen kullarının arasında kendisinde ihtilâf eder oldukları şeyler hakkında hükmedersin.

(47) : Eğer zulm etmiş olanlar için yerde olanların cümlesi ve onunla be* raber onun bir misli de olacak olsa elbette ki, yövm-i kıyamette azabın fenalığından dolayı —kurtuluş için— onu mutlaka feda ederlerdi ve onlar için Allah tarafından hiç de hesaba katmamış oldukları şeyler zuhura gelmiş olacaktır.

(48) : Ye **onlar** için kaTftnmıg oldukları şeylerin fenalıkları zuhura gelmiş —olacaktır— ve kendisiyle istihzada bulunmuş oldukları şey, kendilerine kavuşmuş—bulunacaktır—.

İ Z A H

(45) : Bu mübarek âyetler, vahdaniyet-i ilâhîyyeyi tasdikten kaçınan müşriklerin ne kadar hamakat içinde yaşadıklarını teşhir ediyor. Resûl-i Ekrem'in Haalık-ı Kâinatı zikr ile, tevhid ve takdis ile mükellef bulunduğunu beyan buyuruyor. O Haalık-ı Azîm'in vahdaniyetini inkâr edenlerin de ne büyük bir azaba tutulacaklarım, kendilerini kurtarabilmeleri için bir çare bulamayacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve Allah bir olarak anıldığı vakit) Cenab-ı Hak'tan başka bir Haalık, bir mâbud bulunmadığı zikredildiği zaman (ahirete îman etmeyenlerin kalpleri ürker) nefret duyar, üzüntüler içinde kalır (ve O'nun gayrı olanlar anıldığı zaman ise) bir takım putlar, kendi heveslerine hizmet eden şeytan meşrep, muğfil kimseler yâd olundukları vakit ise o cahil, zâlim şahıslar **(ferahlanırlar)** yüzleri güler, içerileri bir inşirah içinde kalır. İşte o gibi kimseler nûr'dan değil zulmetten, ilmden değil, cehaletten, güzel ahlâktan değil, çirkin ahlâktan zevkiyâb olurlar. Onların ahvâl-i ruhiyyeleri böyledir. Öyle kimselere karşı hak ve hakikat söylenince, şayân-ı tebcil zâtlar yâd olununca ondan müteessir olurlar, yüz çevirirler .Fakat bâtıl, şehvani, gayrı ahlâkî şeyler, muğfil-kimseler söylenildiği zaman ise püraeş'e kesilirler, yüzlerinde bir sevinç eseri parlamaya başlar. Ne kadar fitret-i selîmeye muhalif bir hareket! .

İbni Abbas Hazretleri demiştir ki: Ebu Cehl Bin Hişam, Velid Bin Utbe, Safvan ve Übey Bini Helf nâmında dört şahıs bu cümledendir.

§ İşmi'zaz; Böbürlenmek, kalbin gam ile, nefret üe, gayz ile dolup münkabis olması demektir.

§ îstibşar; da kalbin sürür ile dolması, ferahlanmak eserinin yüzde parlamaya başlaması demektir.

(46) : Allah Tealâ* Resûl-i Ekrem'ine emrediyor ki: Ey Peygamber-i Âlikadrî. O kâfirlerin, o câhillerin hâllerinden dolayı hüzn ve keder içinde kalma, sen mâbud-i azîmine iltica et, O'nu tevhit ve takdise devam eyle **(De kî: Ey gökleri ve yeri yaratan)** bunları Âdem'den vücude getirmiş olan **(ve gizli ye aşikâre otom biten Allahım!.)** sana sığınırım, seni tevhit ve tebcili en mukaddes bir vazife bilirim. **(Sen kullarının arasında kendisinde ihtilâf eder oldukları şeyler)** dinî emrler, mevzular **(hakkında hükmedersin)** o münkirlere de kendi cehaletlerini,

kendilerinin pek büyük bir felâkete namzet bulunmuş olduklarını anlayacaklardır.

(47) : Evet.. O münkirler, müşrikler pek korkunç bir vaziyette bulunacaklardır. (Eğer) öyle dinsizlikleri yüzünden kendi nefislerine **(zulm etmiş olanlar için)** ahiret günü bilfarz **(yerde olanların)** bütün dünyevî servetlerin, varlıkların **(cümlesi)** olacak olsa **(ve onunla beraber onun)** o varlıkların **(bir misli de olacak olsa elbette ki, yövm-i kıyamette azabın fenalığından dolayı)** kurtulmak için **(onu)** o varlıkları kabul edecek bulunsa **(mutlaka feda ederlerdi.)** Heyhat ki, bu ne mümkün!, **(ve onlar için Allah tarafından hiç de hesaba katmamış)** düşünmemiş **(oldukları şeyler)** mütenevvî azaplarda **(zuhura gelmiş olacaktır)** ve bu yüzden çeşit çeşit azaplara mâruz kalacaklardır. İşte küfrün pek korkunç akıbeti!

(48) : **(Ve onlar** için) **O** münkirler, müşrikler hakkında **(kazanmış oldukları şeylerin fenalıkları)** dünyadaki bâtıl inançlarının, gayrımeşrû hareketlerinin cezalan **(zuhura gelmiş)** tamamen tezahür etmiş **(olacaktır)** dünyada iken sevap, doğru gördükleri şeylerin ne kadar yanlış, ne kadar bâtıl, felâketâver olduğunu anlayacaklardır, **(ve kendisiyle istihzâda bulunmuş oldukları** şey) vaktiyle kendisiyle alay ettikleri, bir tedenni eseri sandıklan, medeniyete muhalif gördükleri şeyin cezası, o yanlış kanaatlerinin mes'uliyeti **(kendilerine kavuşmuş bulunacaktır.)** Artık o bâtıl itikatlannın ebedî cezası kendilerini yakalamış olacaktır. İşte ehl-i îmana karşı yapılan, sui muamelenin müthiş karşılığı!.

*

فَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ اِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ اِنَّمَا
اُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾
فَاَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هٰؤُلَٓاءِ
سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾ اَوَلَمْ يَعْلَمُوا
اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(49) : Fakat insana bir zarar dokunduğu vakit bize dua eder. Sonra ona tarafımızdan bir nimet verdiğimiz vakit de: Bana o, şüphe yok ki, bir bilgi üzerine verilmiştir, der. Belki o, bir imtihandır. Fakat onların birçokları bilmezler.

(50) : Muhakkak ki, onu, bunlardan evvelkiler de söylemiştir. Fakat kazanır oldukları şey, onları ihtiyaçtan kurtaramamıştır.

(51) : Ve bunlardan o kimseler ki, zulm etmişlerdir, yakında kendilerine kazanmış oldukları şeylerin kötülükleri yetişecektir ve bunlar da —azabı— bertaraf ediciler değildirler.

(52) : Bilmediler mi İd, muhakkak Allah; rızkı dilediğine açar ve darlaştınr. Şüphe yok ki, bunda İman edecek bkr kavim için elbette ibretler vardır.

İ Z A H

(49) : Bu mübarek âyetler de müşriklerin diğer bir fasit iddialarını teşhir ediyor. Onların kendilerine yanlış yere güvenir olmalarının fenalığına uğrayacaklarını, elde ettikleri şeylerin bir vesile-i imtihan olup kendilerini ihtiyaçtaa kurtaramıyacağını ihtar ediyor. Bir takım kimselerin zengin veya fakir olmalarının bir takdir-i ilâhî, eseri olduğunu, bu hâlin ehl-i îman için bir ibret teşkil ettiğini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ şirk ve gaflet içinde yaşayan insanların hâllerini takbih ediyor, onların zikr-d ilâhî'den kaçındıkları hâlde putları anıldıkça sevindiklerini bildiriyor ve buyuruyor ki: (fakat) Öyle bir (insana bir zarar dokunduğu) meselâ: Fakir veya mariz olduğu (vakit) putlarını unutur, onlardan bir fâide göremeyeceğini anlar, yalnız (bize dua eder) o arızanın bertaraf edilmesi için yalnız Allah Tealâ'ya duada, niyazda bulunmaya bağlar. (Sonra ona) O insana (tarafmuzdan) tefeddülen (bir nîmet verdiğimiz vakit de) onu o arızadan kurtardığımız, o vahim hâlini tebdil eylediğimiz zamanda yaptığı duayı unutur, kendisini o belâdan kurtaran Haalık-ı Kerîm'ine teşekkürde bulunmaz. Bilâkis (bana o) nimet (şüphe yok ki, bir bilgi üzerine verilmiştir, der) kendisinin bilgisine ve bir takım âdi sebeplere, ilâçlara teşebbüsüne binâen o nimete nail olduğunu iddiaya başlar, o nimete bir lûtf-i ilâhî olarak nail olduğunu düşünmez. Bu hususta teşebbüs ettiği şeylerin de birer ihsân-ı ilâhî olduğunu mülâhaza etmez. Biçâre bilmez ki, (belki o,) kendisine verilen nîmet, sıhhat ve servet gibi bir varlık (bir imtihandır) bir ibtilâdır. O nimeti kendisine veren Haalık-ı Kerîm'e ubudiyette, arz-ı şükranda bulunup bulunmamasının meydana çıkması için bir vesiledir, (fakat onların) O insanların (birçokları bilmezler.) bunun bir imtihan, bir istidrac için olduğunu takdir edemezler, yanlış kanaatler içinde yaşarlar.

(50) : Muhakkak ki, onu) Bu insanların öyle kendi bilgilerine, kendi çalışmalarına güvenerek nail oldukları nimetlerin kendi bilgileri eseri olduğunu (bunlardan evvelkiler de söylemiştir.) eski müşrik kavimlerde böyle bir iddiada bulunmuşlardır. Karun gibi büyük bir servet sahibi olan kâfirler de böyle bir zu'mda bulunmuşlardı, (fakat kazanır oldukları şey) Dünyevî varlıklar, maddî servetler vesaire (onlan ihtiyaçtan kurtaramamıştır.) onlar, kendilerine küfrlerinin cezası teveccüh edince her varlıktan mahrum kalmışlar, kahr-ı ilâhîye uğramışlardır. O güvendikleri varlıkları kendilerini o lâyık oldukları âzab-ı elîmden halâs edememiştir.

(51) : **(Ve bunlardan)** Yâni: Zaman-ı Nebevî'deki insanlardan **(o kimseler ki, zuhn etmişlerdir)** küfre düşmüş, kendi nefislerini azaba müstahik bırakmışlardır **(yakında kemlilerine Itaramm^ oldukları şeylerin)** günâhların, kâfirâne iddiaların **(kötüJükferi yetişecektir)** kesbettikleri günâhların cezalarına kavuşa-

caklardır. **(ve bunlar da)** Böyle kötü hareketlerde, kanaatlerde bulunan bu insanlar da kendilerine teveccüh edecek olan azabı **(bertaraf ediciler değildirler.)** kendilerine o kötü durumlarının cezası birgün dünyada da gelir kavuşur, dünyada gelmese de ahirette herhalde gelip kendilerini yakalayacaktır.

(52) : Evet.. Kendilerine güvenen gafil, münkir insanlar **(Bitmediler mi ki, muhakkak Allah rızkı dilediğine açar ve)** dilediğine **(darlaştırır)** bir kulunu dilerse zengin ve dilerse fakir eder. Ve bir kulunu bir zaman zengin eder, bir zaman da fakir düşürür ve nice kimseleri büyük varlıklar içdnde zevk ile yaşatır, nice kimseleri de yokluklar, mahzuniyetler içinde bırakır. Bütün bunlar bir hikmet ve maslahat muktezasıdır, takdir-i ilâhî'nin birer tecellîsidir. Artık insan, kendi bilgisine, varlığına güvenmemelidir, elinden gelen müsaide bulunmalıdır, sonra'muvaffakiyeti Cenab-ı Hak'tan beklemelidir. O mesaiye kabiliyeti yine bir ihsan-ı ilâhî bilmelidir. İnsan, bir nimete nail olunca şükrünü ifâya çalışmalıdır. Bir yokluğa uğrarsa sabretmelidir, onun bir muktezay-ı hikmet olduğunu düşünüp müteselli olmalıdır. Cenab-ı Hak'kın nimetinden ümidini yine kesmeyip elinden gelen esbaba sarılmalıdır, muvaffakiyyeti Allah TealâMan niyaz et. melidir. İnsanlara lâyık olan hareket, bundan ibarettir, **(şüphe yok ki, bunda)** Cenab-ı Hak'kın bu beyân-ı ilâhî'sinde **(îman edecek)** şeref-i îmanı ihraza müstait olanibir **kavim için elbette ibretler vardır.)** feyz-i îmana nail olan her insan bilir, takdir eder İd, bütün insanları yaratan, yaşatan, onları nimetlere nail eden, onlann üzerinde dilediği tasarruf atta bulunan ancak Allah Tealâ'dır. Binaenaleyh müstait olan insanları, uyandırmaya, tenvir etmeğe, hidayet yoluna sevk eylemeye beyanatı ilâhîyye kâfidir. Amennâ..

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ
لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا
إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ
مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوا
أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ
بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَىٰ عَلَىٰ
مَا فَرَّطتُ فِي جَنبِ اللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾ أَوْ تَقُولَ
لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ حِينَ
تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾
بَلَىٰ قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنتَ
مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(53) : Deki: Ey nefisleri üzerine israfta butanmaş olan knOanm!. Allah'ın rahmetinden ye'se düşmeyiniz. Şüphe yok ki, ABah gnaâhlan cümieten yarhgar. Miftakkak ki, O —Evet. —O, çok yarbgayıadir, çok esirgeyicidir.

(54) : Ve Rahibinize dönün ve O'na teslim olun, size azap gelmeden evvel. Sonra yardım olunmazsınız.

(55) : Ye Rab'binizden sizin için indirilmiş olanın en güzeline tâbi olunuz, size, siz farkında olmadığınız hâlde ansızın azap gelmeden evvel.

(56) : Her nefsin: «Allah'a karşı yaptığım kusurlardan dolayı eyvah bana yazıklar olsun» ve ben müstehzilerden olmuş idim» demesinden evvel. —İnsan hâlini ıslâh etmelidir.—

(57) : Veya —her nefsin—: Şüphe yok ki, eğer Allah bana hidayet etse idi elbette ben muttakîlerden olurdum. Demesinden evvel -uyanması lâzımdır-.

(58) : Veyahut azabı gördüğü zaman: Kâşki benim için bir kerre daha —dünyaya— dönmek olsa idi de iyi işler işleyenlerden olsa idim. —demesinden evvel uyanmalıdır— Hayır.. Muhakkak sana âyetlerim gelmişti de sen onları tekzîb ettin ve tekebbürde bulundun ve kâfirlerden oldun.

(59) : Hayır.. Muhakkak sana ayetlerim gelmişti de, sen onları tekzîb ettin ve tekebbürde bulundun ve kâfirlerden oldun.

⁂

İ Z A H

(53) : Bu mübârek âyetler de Allah Tealâ'nın ehl-i îman hakkındaki rahmetinin vüs'atini, mağfiret-i subhaniyyesinin azametini bildiriyor. İnsanları daha fırsat elde iken hak'ka rücû ederek hayatlarmı tanzime ve teslîmiyete tergîb buyuruyor. Azaba müstahik olanlara bilâhara yapacakları nedametlerin, temennilerin bir fâide veremiyeceğini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûl-i Zi-şan!. Miimîn kullara (Deki:) Allah Tealâ sizi tebşir için buyuruyor ki: (ey nefisleri üzerine israfta bulunmuş) Bir takım günahları irtikâb eylemiş olan (kullarım!. Allah'ın rahmetinden) sizi mağfiretine nail buyurmasından (ye'se düşmeyiniz) ümidinizi kesmeyiniz (şüphe yok ki, Allah) şirkten kaçman kullarına âit (günahları) dilerse (cümleten yarlıgar) onları setr eder, onlar ile muaheze buyurmaz. (Muhakkak ki, O) Evet.. (O) Haalık-ı Kerîm, şirkten başkasını (çok yarhgayıcıdır, çok esirgeyicidir) sizleri de af eder, rahmetine nail buyurur. O'nun bîpâyan olan rahmetinden ümidi kesmek, doğru değildir. Elverir ki, tâib ve müstâğfir olup o mâbud-i kerîm'in af ve setrine iltica edilsin.

«İbni Cerir, îbni Abbas Hazretlerinden şöyle rivayet etmektedir: Mekke-i Mükerreme'deki müşrikler demişler ki: «Muhammed —Âleyhisselâm— zu'm ediyor ki: Putlara tapanlar ve Allah ile beraber başka taunların da bulunduğu-

nu iddia edenler ve Allah'ın haram kıldığı bir nefsi öldürenler için mağfiret yoktur. Artık biz nasıl muhacerette bulunur, müslüman olabiliriz ki, bir takım putlara ibadet ve nefisleri öldürmüş ve şirke düşmüş bulunmaktayız. Bunun üzerine bu ûyet-i kerîme nâzil olmuş, Cenab-ı Hak'kın rahmetinden ümidi keserek şirk içinde yaşamaya devam etmenin doğru olamayacağını bildirmiştir. Binaenaleyh ke.ndi kusurunu bilip te tâib ve müstağfir olan hangi bir kulunu, Allah Tealâ dilerse af eder vaktiyle olan küfr ve masiyetinden dolayı muazzep etmez. Evet.. Zât-ı ulûhiyetine iltica eden hangi bir kulunu dilerse af ve mağfiret buyurur. Velev ki, vaktiyle olan günahları denizin köpüğü kadar çok olsun.

(54) : Velhâsıl: Ey Kullar!. Azab-ı ilâhîden kurtulup mağfiret-i subhaniyyeye nâiliyet istiyor iseniz hemen tâib ve müstağfir olun (Ve Rab'binize dönün) O'na iltica ederek ibadet ve taatte bulunun (ve O'na teslim olun) kemâl-i ihlâs ile O'nun takdirine râzı bulunun, O'nun dâvetine icabet ederek itaatten ayrılmayınız, (size azap gelmeden evvel) Öyle güzelce, uyanıkça harekete koşunuz. Bunun hilâfına harekette bulunur iseniz (sonra yardım olunmazsınız) sizi azab-ı ilâhîden kurtaracak bir yardımcı bulamazsınız.

Bu âyeti kerîme ve emsali gösteriyor ki: Cenab-ı Hak'kın bütün günahları at' etmesi bir takım şartlar ile mukayyettir. Ezcümle evvelâ küfr ve şirkten tövbe edilmiş olmalıdır. Sonra £üzel bir itikat ile Allah Tealâ'ya iltica edilmelidk, ubudiyet vazifelerine de riâyetten kaçınmamalıdır.. Bununla beraber hasbelbeşeriyye bâzı günahlar işlenilmiş olursa onlardan dolayı ye'se düşmemelidir, yine tövbe edip Hak Tealâ'nın af ve mağfiretinden ümidi kesmemelidir.

(55) : (Ve) Ey insanlar!. (Rab'binizden sizin için indirilmiş olanın) Kur'an-ı Mübîn'deki beyanatın (en güzeline tâbi. olunuz) yâni o mübarek kitapta beyan olunun muharremattan kaçının, helâl olan şeyleri iltizam edin ve ruhsatların üevkinde olan azimetleri tercih eyleyin, meselâ: Bir din kardeşinizin bir kusurunu af etmekle beraber ona mümkün ise iyilikte de bulunun, nafile ibadetlere de devam eyleyin ve şahsî kusurlarınızdan dolayı afvi ilâhî'yi de. niyaz eyleyin (size siz farkında olmadığınız hâlde ansızın azap gelmeden evvel.) öyle güzelce hareketîere devam etmiş bulunun. Aksi takdirde ise telâfii mâfat kabil olamaz.

(56) : Evet.. İnsan daha fırsat elde iken telâfi-i mâfata çalışmalıdır **(Her nefsin)** kendisine azap teveccüh edip de nedamet izhar ederek **(Allah'a karşı)** O'na borçlu olduğum ibadet ve taat hususunda **(yaptığım kusurlardan dolayı eyvah bana yazıklar olsun)** diye çırpınmasından **(ve ben)** tab'an **(müstehzilerden ohnuş idim)** kibir ve gurura mübtelâ bulunmuştum **(demesinden evvel)** insan hâlini ıslâh etmelidir, daha fırsat var iken tâib ve müstağfir bulunmalıdır.

§ Tefrit; Taksir, fazlaca kusur etmek demektir.

(57) : Evet.. Fırsat fevt olunca, artık vahi mazeretler, temenniler kabul edilmez (Veya) her nefsin, küfr içinde ölüp giden herhangi bir şahsın **(şüphe yok-ki, eğer Allah bana hidayet etse idi elbette ben muttakîlerden)** şirk ve masiyeü terk etmiş olanlardan **(olurdum, demesinden evvel)** uyanması lâzımdır.

(58) : **(Veyahut)** Her şahıs **(azabı gördüğü zaman: Kâşki benim için bi-kere daha)** dünyaya **(dönmek olsa idi de iyi işler işleyenlerden olsa idim)** güzel âkide sahibi, güzel amellere müdavim kimselerden bulunsa idim, demesinden evvel uyanmalıdır, sonra bu gibi temennilerin kendisine bir fâidesi olamayacaktır.

(59) : **(Hayır..)** Öyle bir şahsın o gibi temennileri kendisine bir fâide veremiyecektir. Ona tevbih için denilecektir ki: **(muhakkak sana âyetlerim gelmişti)** Peygamberim vasıtasiyle Kur'an-ı Mübîn'in âyetleri hükmleri sana tebliğ edilmiş ti, din-i ilâhî'nin mahiyeti, hükmleri medeniyet âleminde intişar edip durmuşta (da **sen)** Ey münkir!, **(onları) O** âyetleri, o tebliğ edilen hükmleri **(tekzîb ettin)** onların taraf-ı ilahî'den olduğunu kabul etmedin (ve **tekebbürde bulundun)** kendini büyük gördün, nefsine mağrur olup hak'kı kabulden kaçındın **(ve kâfirlerden oldun.)** onların izlerine uydun, gözlerin önünde parlayan hidayet nurlarını görmek istemedin, verilen nasihatları kabul etmedin, kendi kabiliyetini suiistimal ettin. Artık şimdi lâyık olduğun azaba kavuşmuş oldun.

وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذٖينَ كَذَبُوا عَلَى
اللّٰهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ اَلَيْسَ فٖى جَهَنَّمَ مَثْوًى
لِلْمُتَكَبِّرٖينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّى اللّٰهُ الَّذٖينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا
يَمَسُّهُمُ السُّٓوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾ اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ
وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكٖيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالٖيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَالَّذٖينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾
قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَأْمُرُٓونّٖٓى اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(60) : Ve kıyamet gününde görürsün ki, Allah'a karşı o yalan söylemiş olanların yüzleri kapkara kesilmiştir. Cehennemde kâfirler için bir ikâmetgâh yok mudur?.

(61) : Ve Allah, ittikada bulunmuş olanları calib-i felah olan amelleri sebebiyle necata erdirir, onlara, kötülük dokunmaz ve onlar mahzun da olmazlar.

(62) : Allah her şeyin yaratıcısıdır ve O herşey üzerine vekildir.

(63) : Göklerin ve yerin anahtarları O'na mahsustur ve o kimseler ki, Allah'ın âyetlerini inkâr ettiler. İşte hüsrana uğrayanlar onlardır, onlar.

(64) : Deki: AUab'ın başkasına mı ibadet edeyim diye bana emredîyorsonuz?. Ey câhiller!.

İ Z A H

(60) : Bu mübarek âyetler, münkirler ile ehl-i îmanın ahiretteki muhtelif hâllerini tasvir ediyor. Münkirlerin ne kadar çirkin bir manzara teşkil edeceklerini, ehl-d îmanın da nasıl bir fevz-ü necata nâil olacaklarını bildiriyor. Cenab-ı Hak'km ulûhiyetine, vahdaniyetine âit delillere işaret buyuruyor. Allah Tealâ'dan başkasına ibadet edilmesini isteyenlerin cehaletlerini teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Peygamber-i Zîşan!. (Ve kıyamet gününde görürsün ki, Allah'a karşı) Zât-ı Kibriyâ hakkında (o yalan söylemiş olanların) O Haâlık-ı Azîm'e şerik ittihaz edenlerin, O'na evlât isnat edenlerin, O'ndan başkasına tapanların (yüzleri kapkara kesilmiştir.) uğradıkları şiddetli azaptan dolayı veya kendilerindeki cehalet zulmetinden nâşi olanların simaları simsiyah, iğrenç bir hâle gelmiştir, (cehennemde kâfirler için bir ikametgâh yok mudur?.) Elbette ki, vardır. Elbette ki, o münkir şahıslar da cehenneme atılacaklardır, orada muazzep olup duracaklardır.

(61) : (Ve Allah) Teaiâ, o münkirlerin hilâfına olarak (ittikada bulunmuş) şirk ve isyândan kaçınarak dîn-i tevhid ile, güzel ameller ile şerefyâb olmuş (olanları) onların (celîb-i felah olan amelleri sebebiyle) öyle nail oldukları bir fevz ve zaferden dolayı (necata erdirir) onları cehennem azabmdan siyanet buyurur. Artık (onlara kötülük dokunmaz) bir eziyete, nahoş bir hâle uğramazlar (ve onlar mahzun da olmazlar) onların kalplerinde fevt edilmiş olan dünyevî bir varlıktan vesaireden dolayı bir hüzn ve kedere de arız olmayacaktır. Onlar daima bir inşirah-ı kaib içinde yaşayacaklardır.

«Mefaze» Matlup olan şeyi mükemmel bir veçhile elde etmektir. Zafer ve necat bulacak yer manasınadır. Felah ve necata vesile olan güzel amelden kinayedir.

(62) : Şüphe yok ki, (Allah her şeyin yaradıcısıdır.) Cennetleri de, cehennemleri de yaratan O'dur. Ö Haalık-ı Azîm her şeye kadirdir. Binaenaleyh ehl-i cenneti cennetlerde nimetlere nail kılmaya da, ehl-i cehennemi de cehennemlerde muazzep kılmaya da kaadirdir. Amenna.. İmanı da, küfrü de, hayrı da, şerri de yaratan ancak Allah Tealâ'dır. Fakat bunların mükelleflerin esbabına mübaşeretleri üzerine vücude getirir. Bu hususta bir cebr carî değildir. (Ve O) Haalık-ı Hakîm (herşey **üzerine vekildir)** herşey, O'mın hıfzı, **ve** hâkimiyeti altında bulunmaktadır. Kendi mülkünde dilediği veçhile tasarrufta bulunur, buna kimse mâni olamaz.

(63) : **(Göklerin ve yerin anahtarları O'na mahsustur)** Yâni: Herşey Allah Tealâ'nın iradesi, muhafazası dairesindedir. Bütün kâinat hazinelerine mâlik,

onları hafız, onlarda mutasarrıf olan, o Haalık-ı Âlem'in zât-ı ahadiyetidir. **(ve o kimseler kî, Allah'ın âyetlerini inkâr ettiler)** O'nun vahdaniyetine, kudretine zahiren ve bâtmen şehadet eden ulûhiyet delillerini kabul etmediler **(işte hüsrâna uğrayanlar)** mahrumiyetler içinde kalanlar, uhrevî mükâfatlardan binasip bulunanlar **(onlardır)** evet.. Şüphe yok ki, **(onlar)** dır, o münkir kimselerdir. İşte küfrün calip olduğu müthiş felâket!.

(64) : Ey Resûli Âlişan!. O müşriklere **(Deki:)** bütün bu mükevvenat, bir Haalık-ı Azîm'in varlığına, birliğine ve mâbudiyetin zât-ı ulûhiyetine münhasır bulunduğuna şehadet edip dururken siz **(Allah'ın başkasına mı ibadet edeyim diye bana emr ediyorsunuz?.)** Hiç O'ndan başka ibadete lâyık olabilir mi?, **(ey câhiller!.)** Siz bunu neden anlamıyorsunuz?. Öyle pek cahilâne bir teklifte bulunmaya cüret gösteriyorsunuz?.

«İbni Abbas Hazretlerinden rivâyet olunduğuna göre Kureyş müşrikleri Resûli Ekrem'e müracaat etmişler, «biz sana o kadar mal verelim ki, sen Mekke'nin en zengin erkeği ol ve seni istediğin kadınlar ile evlendirelim ve senin izinde yürüyelim, sen bizim putlarımıza söğme. onları kötülükle anma» demişler, bunun üzerine bu âyet-i kerîme ve emsali nazil olmuş, o müşriklerin bu pek cahilane teklifleri takbih edilmiştir.

وَلَقَدْ
أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ
عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ
مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ
جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ
بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ
فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ
ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾
وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ
وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾
وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

MEÂJLİ ÂLİSİ

(65) : And olsun ki, sana vahy olundu ve senden evvelkilere deki: Eğer —Allah'ın___ortağı vardır dersen elbette amelin bâtıl olur ve elbette hüsrana uğramışlardan olursun.

(66) : Hayır.. Yalnız Allah'a ibadet et. Ye şükr edenlerden ol.

(67) : Ve —müşrikler— Allah'ı hakkı azameti veçhile takdir edemediler. Ve kıyamet günü yeryüzü toptan O'nun bir kabzasındadır. Gökler de O'mın sağ eliyle dürülmüşlerdir. O şerik koştukları şeylerden münezzehtir, ve müteâlîdir.

<68) : Ve Sûr'ra üfürülmüştür. Hemen göklerde kim var ise ve yerde kim var ise oluvermiştir. Allah'ın dilediği kimse müstesna. Sonra Sûr'ra tekrar üfürütmüştür. O anda onlar kalkarak bakışırlar.

(69) : Ve yer Rab'binin nuruyla parlamaya başlamıştır ve kitap —meydana— konulmuştur. Ve Peygamberler ve şahitler getirilmiştir ve > onların aralarında hak ile hükmolunmuşfur ve onlar hiç zulme uğramazlar.

(70) : Ve her nefs, ne yapmış ise kendisine —karşılığı— ödenmiştir ve O —Haalık-ı Hakîm— ne yapar okluklarını çok iyi bilendir.

İ Z A H

(65) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın şerik ve nâzirden münezzeh olduğunun Peygamberlere vahyen bildirilmiş olduğunu ve şirke düşenlerin ne kadar haîb ve hasır olacaklarını bildiriyor.

Bütün mükevvenatı kabza-i kudretinde tutan ve her veçhile münezzeh ve müteâli olan Haalık-ı Azîm'in üluvvi kadrini birçok kimselerin takdir edemediklerini beyan buyuruyor. Ve kudret-i ilâhîyyenin kemâline şehadet eden nefha-i ûlâ ve nefha-i saniyeye işaret" ederek her şahsın indallâh tamamen malûm olan dünyadaki amellerine göre ahirette mükâfata ve mücazata kavuşacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselîn!. (and olsun ki, sana vahy olundu) Taraf-ı ilâhîmden sana bildirildi (ve senden evvelkilere de) mukaddem ki,

Peygamberlerden herbirine de şöylece vahyen bildirilmiştir (ki,) bilfarz (eğer) şirke düşer, hâşâ Allah'ın (ortağı vardır dersen elbette) evvelce yaptığın (amelin bâtıl olur) artık ondan bir fâide göremezsin (ve elbette hüsrana uğramışlardan olursun.) dünyevî ve uhrevî mahrumiyetlere mâruz kalmış kimselerden sayılırsın.

«Peygamberler, masumdurlar, onlardan böyle birşey sâdır olmaz. Bu babdaM beyan-ı ilâhî, faraziyyat kabilinden bir kaziyye-i şartiyedir. Şirkin ne kadar mühlik olduğunu bildirmek ve başkalarım bundan tehzir etmek gibi hikmetlere müstenittir.

(66) : Cenab-ı Hak, Peygamber-i Zîşan'ına şöyle de emrediyor: (Hayır..) Ey Nebiyyi Âlikadrî. Sen o müşriklerin sözlerine bakma, onlara putlarının hâiz-i mâbudiyet olmadığını söylemekten geri durma. Sen (yalnız Allah'a ibadet et) bütün ümmetine bir nümune-i imtisal ol., (ve şükr edenlerden ol) Böyle bir risalete nâil, dîn-i tevhidi neşre memur ve birnice niam-i ilâhîyyeye mazhar olduğundan dolayı mâbud-i kerîm'ine teşekküre devam et.

(67) : (Ve) Müşrikler (Allah'ı hakkı azameti veçhile) O'nu kudret ve azametine lâyık bir tazim ile (takdir edemediler) O'nun yarattığı şeyleri O'na şerik ittihaz ettiler, bir takım âciz, fâni şeylere mâbudiyet isnat ederek onlara tapındılar. Bir kere Haalık-ı Kâinat'ın kudret ve azametini düşünmeli değil midirler?. Bütün âlemleri yaratan O'dur, (ve kıyamet günü yeryüzü toptan) Bütün heyet-i mecmuasiyle (O'nun) o Haalık-ı Azîm'in (bir kabzasındadır.) yâni: Tamamen O'nun taht-ı mülkünde ve tasarrufunda bulunacaktır, (göklerde O'nun sağ eliyle dürülmüşlerdir.) Bükülmüşlerdir. Yâni: Bütün o yüksek âlemlerdeki varlıklar da o Haalık-ı Azîm'in yed-i kudretiyle kendilerine mahsus şekilleri almışlar, kitap sahifeleri gibi müretteb ve muntazam bir hâlde bulunmuşlardır.

«Bu beyan-ı ilâhî, pek belîğ bir temsil tarikiyle vârid olmuştur. Cenab-ı Hak'kın kabzasından ve sağ elinden murad. bü kâinatta olan pek mükemmel tasarrufatını tavzihten ibârettir. Yoksa Allah Tealâ'nın öyle âzâ ve cevarihten rç*nezzeh olduğu dînen malûmdur. Evet.. (O) Haalık-ı Hakîm, o müşriklerin (şerik koştukları şeylerden münezzehtir ve müteâlidir.) o mukaddes, mahlûkatına benzemekten münezzeh olan Haalık-ı Azîm'in birer eser-i kudreti olan mahlûkat. hiç o mâbud-i Kadîm'in şeriki, nâziri olabilirler mi?. Hiç öyle âciz, fenaya mâruz şeyler, mâbudiyet vasfını hâiz bulunabilirler mi?. Bunu nasıl oluyor da takdir edemiyorlar.

(68) : Allah Tealâ'nın kudretini, bütün bu kâinattaki tasarrufatını düşünmeli ki, kıyamet vuk'u bulunca da bu kâinat ne hâle gelecektir. İşte o kıyamet hâdisesi, filhâl vuk'u bulmuş gibi şöylece tasvir buyuruluyoj: (Ve sûr*ra üfiirülmüştür) nüfeha-i ulâ denilen hâdise-i azîm'e vücuda gelmiştir, (hemen göklerde kim var ise ve yerde kim var ise oluvermiştir) Melekler de, insanlar da, cinler de, hayattan mahrum kalmışlardır. İşte bu, bir kıyamet-i suğra!. (Allah'ın dilediği kimse müstesna) O, hayattan mahrum kalmamıştır. Bunun kimden ibaret olduğu kat'i surette malûm değildir. Bunu ancak Cenab-ı Hak bilir. Maamafih bu birinci nefha ile ölmeyecek zâtların Cebrail, Mikâil, İsrafil ve Azrail Aleyhimüsselâm'dan veya hamele-i arştan ve şüheda-i müsliminden ibaret bulunduğu tefsirlerde rivayet olunmuştur. «Maamafih müteakiben onlar da muvakkaten vefat edeceklerdir.» «Küllü nefsin zaikatülmevt» ve «küllü şeyin halikün illâ vecheh» âyetleri bunu göstermektedir, (sonra sûr'ra tekrar üfüriihnüştür) Bu da nefha-i saniyedir ki, (o anda onlar) bütün ölmüş kimseler, yeniden hayat bularak yattıkları yerlerden (kalkarak bakışırlar) gözlerini her tarafa çevirerek bir hayretle

mebhutiyyetle etrafı temaşaya dalarlar. Bu iki nefha arasında kırk sene geçmiş olur. Bu müddetin kırk gün, kırk ay olduğuna kaail olanlar da vardır.

(69) : İşte kudret-i ilâhîye ile öyle bir nefha-i saniye vuk'u bulmuş (Ve **yer)** mahşer sahası **(Rab'bınin nuru ile)** Cenab-ı Hak'kın pertev-i adi ve hakkaniyetiyle **(Parlamağa başlamıştır.)** tam artık muhasebe ve muhakeme neticesinde birnice hakikatler mütecellî olup meydana çıkmış bulunacaktır. Azamet-i ilâhîyye, adalet-i subhaniyye her tarafı nurlar içinde bırakacaktır, **(ve kitap)** Hesap için olan defter-i âmâl, herkesin kendisine mahsus olan amel defteri, meydana **(konulmuştur)** herkes kendi amellerinin neden ibaret olduğunu o kendisine mahsus kitapta görüp itirafa mecbur olacaktır, **(ve Peygamberler ve şahitler)** de o saha-i mahşere **(getirilmiştir)** Peygamberler, kendi ümmetleri hakkında şehadette bulunacaklardır. Şahitlerden murad da insanların amellerine şehadette bulunacak olan hafaza melekleridir. Veyahut dîn-i ilâhî yolunda şehit düşmüş olan zâtlardır, **(ve onların)** O mahşere cem edilmiş olan kulların **(aralarında hak ile hükm olunmuştur.)** kemâl-i adalet ve sadakat dairesinde hükm-i ilâhî tecelli etmiş bulunacaktır, **(ve onlar hiç zulme uğramazlar)** onların sevapları azaltılmaz, azapları da arttırılmış olmayacaktır.

(70) : (Ve **her** nefs) Herhangi mükellef bir insan dünyada iken **(ne yapmış ise)** ahiret âleminde (kendisine) o yapmış olduğu şeyin karşılığı (ödenmiştir) tamamen lâyık olduğu mükâfata veya mücazata kavuşmuş olacaktır, (ve O) Halık-ı Hakîm, kullarının dünyadalarken **(ne yapar olduklarını çok iyi bilendir)** hiç bir kitaba, muhasebeye vesaireye hacet bulunmaksızın bütün kullarının efal ve akvâli Cenab-ı Hak-ca tamamen malûmdur. Ancak adalet-i ilâhîyyesinin tecellîsi için ve hüccet-i subhaniyyenin tamamen tezahüriyle mazeretlerin kesilmesi içindir ki, öyle muhasebeye, muhakemeye lüzum gösterilmektedir, bunun neticesinde herkes, lâyık olduğu mükâfata veya mücazata kavuşmuş olacaktır. Amenna..

***

وَسِيقَ
الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا
وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ
آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا بَلَى وَلَكِنْ
حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ٧١ قِيلَ ادْخُلُوا
أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ٧٢

MEALİ ÂLİSİ

(71) : Ve kâfir olanlar, bölük bölük cehenneme sevkedilmişlerdir. Vaktaki, oraya geldiler-, kapıları açüıverdi ve onlara bekçileri dedi ki: Size içinizden Rab'binizin âyetlerini okur ve sizi bu gününüze kavuşacağınızla korkutur Peygamberler gelmedi mi?. Dediler ki: Evet.. Fakat azap kelimesi, kâfirler üzerine hak oldu.

(72) : Denildi ki: Cehennemin kapılarına içinde ebediyyen kalmak üzere giriniz. Artık ne fena böbürlenenlerin ikametgâhı!.

***

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetler, cehenneme sevkedüecek olan kâfirlerin tevbih için nasıl bir suâle mâruz kalacaklarını ve takım takım cehenneme atılacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ahirette herkes lâyık olduğu muameleye tâbi tutulacakdır. (Ve kâfir olanlar bölük bölük) Dünyadaki dalâletlerinin, şerirâne hareketlerinin tabakalarına, derecelerine göre takım takım birbirlerinin arkasından (cehenneme) bir unf ve şiddetle (sevkedilmişlerdir.) yâni: Hazene-i cehen-

nem denilen muhafız memurlar, bekçiler tarafından **bir** zecr ve tehdid ile cehenneme sürülüp yürütülmüş olacaklardır, **(vaktaki:) O** kâfirler **(Oraya) cehenneme (geldiler)** bir hakaret ve zillet içinde oraya sevkedilmiş bulundular, cehennemin yediden ibaret olan **(kapulan)** hemen **(açılıverdi ve onlara bekçileri)** bir tevbih ve **bir** ihanet maksadiyle **(dedi ki: Size içinizden)** kendi cinsinizden, sözlerini anlayacağınız kimselerden **(Rab'biniziıı ayetlerini okur)** Kur'an-ı Mübin'-deki vesâir kütüb-i ilâhîyyedeki hükmleri bildirir **(ve sizi bu gününüze)** bu kıyamet zamanına **(kavuşacağınızla korkutur Peygamberler gelmedi mi?.)** size dîn-i ilâhîyyi tebliğ etmediler mi?. Sizlere bu âteşin neticeyi ihtar eylemediler mi? Onlara ne için muhalefet edip küfr ve masiyet içinde kaldınız da şimdi böyle ebedî bir azaba tutulmuş bulunuyorsunuz?. O kâfirler de kendi cinayetlerini anlamış oldukları için itirafa mecbur olarak **(dediler ki: Evet..)** Bize Peygamberler geldiler, icabeden telkinlerde bulundular, dîn-i ilâhîyye dâir malûmat her tarafta intişara başlamış bulunuyordu **(fakat)** biz muhalefette bulunduk, Peygamberleri tekzîb ettik, kendi fıtrî kabiliyetimizi kötü kullandık, hak'ka karşı bâtılı ihtiyar ettik. Artık **(azap kelimesi)** Cenab-ı Hak'km kâfirler hakkındaki ihtar-1 ilâhîsi **(kâfirler üzerine hak oldu.)** Vacip olup tekarrür etmiş bulundu. Evet.. Allah Tealâ, cehennemi şeytan ile ve ona tâbi olanlar ile dolduracağını haber vermişti. Bu kâfirler de şeytana tâbi olmuş, tarik-ı diyanetten ayrılmış oldukları için böyle cehenneme namzet bulunmuşlardır.

§ Sevk; Sürmek, yürütmek, bir tarafa yürümeğe şiddetle veya mülâyemetle tergîb etmek manasınadır.

§ Zümer; Cemaatler, mertebeleri başka başka, dağınık, azar azar taifeler demektir. Müfredi «zümre» dir.

(72) : Artık o cehenneme atılan kâfirler için onları muazzep kılmaya memur olan melekler tarafından **(Denildi ki:)** Ey kâfirler!, **(cehennemin kapılarına içinde ebediyyen kalmak üzere giriniz)** Artık sizin için de ebediyyen muazzep olacağınız yer, bu cehennemden ibarettir, **(ne fena böbürlenenlerin ikametgâhı!.)** İşte tekebbürde bulunup da hak sözleri kabul etmeyen, dîn-i ilâhîyye muhalif cephe almış bulunan kimselerin içinde ebediyyen durup muazzep olacakları yer, bu cehennemden başka değildir. Buna kendileri o kötü hareketleriyle sebebiyet vermişlerdir. İşte küfrün ebedî ve pek müthiş cezası!.

***

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا
وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ
طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ
حَيْثُ نَشَاءُ ۖ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ
حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۖ وَقُضِيَ
بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ O

MEALİ ÂLİSİ

(73) : Ve Rab'lerinden korkmuş olanlar da cennete zümre zümre sevkedildi. Vaktaki ona geldiler ve kapıları açıldı ve onlara bekçileri dedi ki: Selâmün aleyküm, tertemiz bulunduğunuz. Artık bunlara ebediyyen kalıcılar olmak üzere giriniz.

(74) —Onlar da— dediler ki: Hamd Allah'a mahsustur ki, bizim için vâ'dini yerine getirdi ve bizi bu yere vâris kıldı. Cennetten dilediğimiz yerde ikamet ediveririz. Artık ne güzeldir, —güzel— amel edenlerin mükâfatı!.

(75) : Ve melekleri görürsün ki, arşı etrafından kuşatmışlardır. Rab'lerine hamd ile teşbihte bulunurlar ve aralarında hak ile hükmolunmuştar. Alemlerin RabT>i olan Allah'a hamd olsun denilmiştir.

İ Z A H

(73) : Bu mübârek âyetler de Allah'tan korkan ehl-i îmanın ahkette nail olacakları ulvî nimetleri bildiriyor. Bir muntazam tertip ile cennetlere sevk edileceklerini haber veriyor ve meleklerin arş-ı ilâhî etrafında tesbîh ve tehmit ile meşgul bulunduklarını ve o cennetlere girecek ehl-i îmanın da Rabbülâlemine Hamd ve senada bulunacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ve Rab'lerinden korkmuş olanlar da)** Dünyada iken îman ile ve güzel ameller ile muttasif bulunmuş olan **(zâtlarda)** kâfirlerin hilâfına olarak, **(cennete zümre zümre)** mertebelerine göre bir iğzaz ve teşrif ile **(Sevkedildi)** yâni: Bir kısım meleklerin vasıtalariyle biran evvel **o** rahat ve inşirah âlemine götürülmüş bulunacaklardır. **(vaktaki)** O muttakî kullar (ona) o cennete **(geldiler ve kapıları açıldı)** kendileri istikbâl olundu **(ve onlara bekçileri)** hazene-i cennet denilen melekler **(selâmün aleyküm)** bütün elemlerden nahoş şeylerden selâmette bulunacaksınızdır, bundan sonra size huzurunuzu ihlâl edecek bir şey arız olmayacaktır, **(tertemiz bulundunuz)** Nezih bir ruha mâlik oldunuz. Dünyada^iken nur-ı diyanetle kalplerinizi aydınlatmış idiniz, isyan kirlerinden müteberri bulunmuş idiniz, **(artık bunlara)** bu cennetlere **(ebediyyen)** içinde **(kalıcılar olmak üzere giriniz)** bundan sonra sizin için bir zeval, bir tebeddül bir hüzn ve keder yoktur.

(74) : öyle cennetlere sevkedilen müminler de nail oldukları nimetleri görünce **(dediler ki: Hamd Allah'a mahsustur ki,)** kemâl-i hamd-u senâ'ya müstahik olan Allah Tealâ'dır ki, **(Bizim için vâ'dini yerine getirdi)** Peygamberleri vasıtasiyle bize bildirilen bu ahiret âlemi, bu ebedî saadet makamı tahakkuk etmiş oldu, bu hususta ki beyanâtın sıtkı tecelli etmiş bulundu **(ve bizi bu yere vâris kıldı)** bize bu cennetleri nasip buyurdu. Artık **(cennetten dilediğimiz yerde ikamet ederiz.)** şimdi bunlarda bir vârisin bitarikilirs nail olduğu gibi tasarrufa selâhiyettâr bulunacağız, istediğimiz yerlerde, geniş makamlarda ikâmet eaip zevkiyâb olacağız **(Artık ne güzeldir) ne** kadar lâtiftir, güzel **(amel edenlerin mükâfatı)** Cenab-ı Hak da bunlan bir mükâfat olarak bizlere nasip buyurdu. Binlerce şükr olsun.

(75) : (Ve) Ey o âlem-i ulvîyi temaşaya muvaffak olacak zât!, **(melekleri görürsün ki, arşı etrafından kuşatmışlardır.)** Arş-ı âlâ'yı her tarafmdan kendilerince mümkün olacak bir mertebede ihata etmiş bulunmaktadırlar. **(Rab'lerine hamd ile teşbihte bulunurlar.) Cenab-ı Hak'kın azamet ve kudretini, zât-ı ulûhiyetini zikr ile, takdis île pek ruhanî lezzetlere dalmış olurlar, (ve) O ahiret âleminde artık bütün halayık arasında veya bütün melekler beyninde (hak île hükm olunmuştur) adalet-i ilâhîyye tecellî etmiş, müminler cennetlere, kâfirler de cehennemlere sevkedîimişlerdir. Melekler de kendi mertebelerine göre yüksek menzillerde ikamete nail olmuşlardır ve müminler ve melekler tarafmdan da**

(âlemlerin **Rab'bi olan Allah'a hamd** olsun denilmiştir) o Haalık-ı Kerîm'in verdiği nîmetlerden dolayı arzı, şükrana devam edilmiş, o azîm mâbudun zikrine, takdis ve tenzihine devam edilmesi, maddî ve manevî bütün ezvakm fevkinde görülmekte bulunmuştur. Cenab-ı Hak, cümlemizi böyle bir gayeye muvaffak buyursun Amîn..

Bu mübârek sûrenin evvelinde de; ahirinde de hamd beyan olunmuştur. Bu beyan, her işin bidayetinde de, nihayetinde de Genab-ı Hak'ka hamd edilmesinin muvafik-ı maslahat olacağına bir tenbihi havidir. Resûİ-i Ekrem, Sallallâhû Aleyhi Vesellem Efendimizin her gece Beni İsrail süresiyle işbu Ezzûmer sûresini tilâvet buyurur olduğunu Hazret-i Âişe Radiyallâhû Anha Validemizden muhaddis İmam-ı Tirmizi ile şâir zâtlar rivayet etmişlerdir. Ve minallâhit tevfik..

*

— ALTINCI CİLDİN SONU —

Sahife MÜNDERİCAD

Sahife MÜNDERİCAD

Sahife MÜNDERİCAD

Sahife MÜNDERİCAD

Sahife MÜNDERİCAD

Sahife MÜNDERİCAD